

BATI TRAKYA'DAN
TÜRKİYE'YE GÖÇ
(1967-1995)

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
YURTDIŞI TÜRKLER VE AKRABA TOPLULUKLAR BAŞKANLIĞI

BATI TRAKYA'DAN TÜRKİYE'YE GÖÇ

YTB Yayınları: 45

Sözlü Tarih Dizisi

ISBN: 978-975-17-5824-8

Editör

Nilüfer Erdem

Yayına Hazırlayanlar

Erkan Girişit

Fatih Hafız Mehmet

Selman Kantar

Metin Editörü

Maide Sena Terzi

Görsel Tasarım ve Uygulama

Yüksel Yücel

Kapak Görsel

İbrahim Baltalı

Baskı ve Cilt

Altan Özyurt Matbaacılık Tan. Rek. Org. Dan. Eğt. Tur. Tic. San. Ltd. Şti.

info@altanprinting.com.tr

Matbaa Sertifika Numarası : 40267

Yayın Yeri ve Tarihi

Ankara, Mart 2024

Baskı Miktarı

1. Baskı 1000 adet

© TÜM YAYIN HAKLARI

YURTDIŞI TÜRKLER VE AKRABA TOPLULUKLAR BAŞKANLIĞINA AİTTİR.

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı tarafından desteklenen bu yayındaki
metin ile ilgili sorumluluk editör ve metin yazarlarına aittir.

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Batı Trakya'dan Türkiye'ye Göç - Nilüfer Erdem

Altan Özyurt Matbaacılık

1.Batı Trakya Türkleri, 2. Diaspora, 3. Göç

YTB Yayınları

Oğuzlar Mah. Mevlana Bulvarı No: 145 PK: 06520 Balgat - Ankara

Tel: 0(312) 218-40-00 Faks:0(312) 218-40-49

info@ytb.gov.tr kep adresi: ytb@hs01.kep.tr

Sertifika Numarası: 67797

BATI TRAKYA'DAN
TÜRKİYE'YE GÖÇ
(1967-1995)

Editör
Nilüfer Erdem

ANKARA / 2024

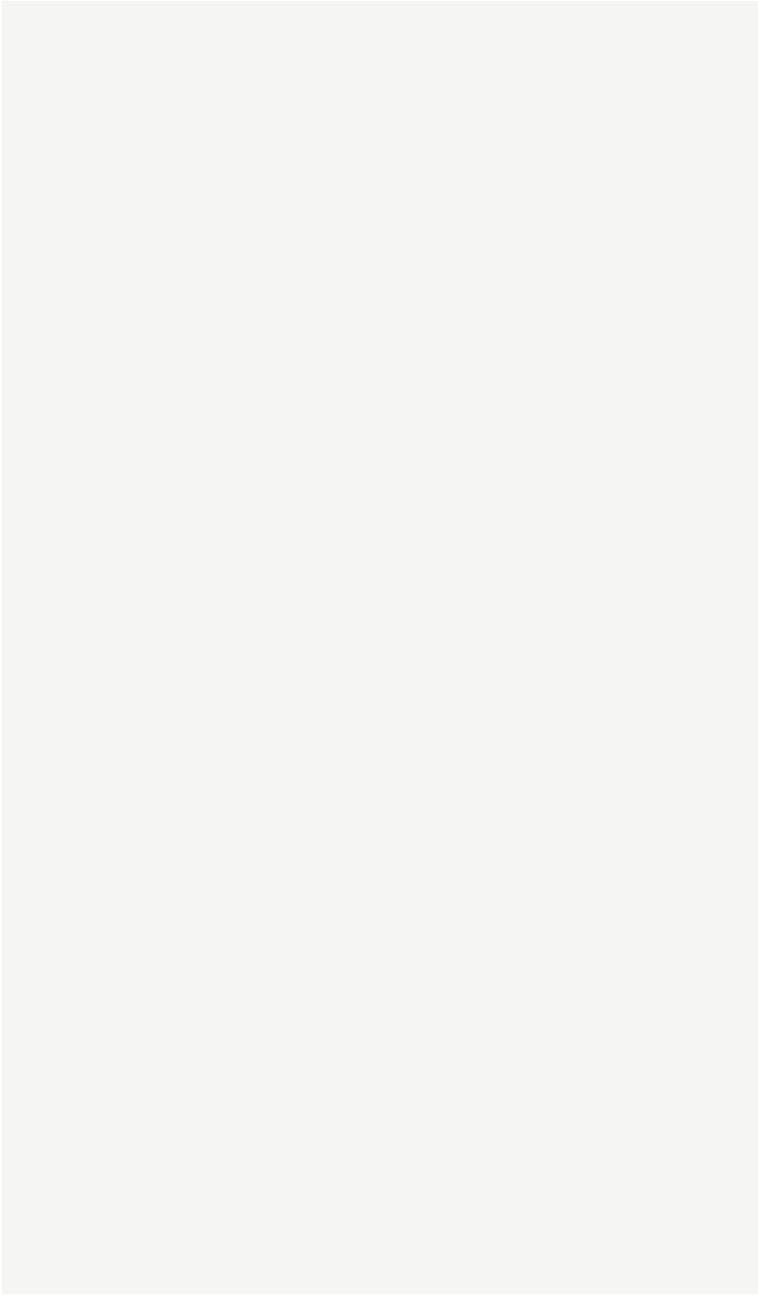
İçindekiler

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
YURTDIŞI TÜRKLER VE AKRABA
TOPLULUKLAR BAŞKANLIĞI

Takdim	8
Sunuş	12
Ön Söz	16
Göç Olgusu - Uğur Dolgun	26
Bölüm I	
Batı Trakya Türkleri	41
Tarihsel Süreçte Batı Trakya (Berlin Muahedesi'nden Lozan Barış Antlaşması'na) Umut Dere	42
Türk-Yunan İlişkilerinin Batı Trakya Türklerine Yansımaları (1923-1949) Umut Dere	84
Batı Trakya Türklerinin Temel Sorunları Özlem Arslan	126
Batı Trakya Türklerinin Eğitim Kurumları, Müftülükleri ve Sivil Toplum Kuruluşları Duygu Saygın	162
1967-1995 Yıllarında Batı Trakya Türkleri Safa Furkan Karacakaya	202
Yunan İdaresinin Batı Trakya'nın Demografik Yapısını Değiştirmeye Yönelik Uygulamaları Nilüfer Erdem	254
Yunan Vatandaşlık Yasası'nın 19. Maddesi ve Batı Trakya Türkleri Nilüfer Erdem	288

Yunan İdaresinin Batı Trakya Türklerini Göçe Zorlama Stratejilerinden “Toprak Kamulaştırmaları” Pervin Hayrullah	320
Bölüm II	
Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi	339
Çalışmanın Metodolojisi Uğur Dolgun	340
Araştırma Bulgularının Sosyolojik Esaslar Çerçevesinde Genel Bir Değerlendirmesi Uğur Dolgun	348
Araştırma Bulgularının Benzer Deneyimi Yaşamış Birinin Gözüyle Değerlendirilmesi Nilüfer Erdem	388
Araştırma Bulgularının Tarihi Arka Plan Çerçevesinde Değerlendirilmesi Cezmi Eraslan	406
Bölüm III	
Mülakat Sorularına Verilen Yanıtlardan Örnekler	439
Sonuçlar Cezmi Eraslan	618

Takdim

Osmanlı Devleti'nin hem siyasi hem mimari hem de kültürel anlamda önem verdiği bölgelerin başında gelen Batı Trakya, bölgedeki varlığı yüzyıllar öncesine uzanan Türk toplumu hasebiyle Türkiye Cumhuriyeti için öncelikli bir yer teşkil etmektedir.

Batı Trakya'daki Türk Azınlığı bugün bütün engellemelere rağmen ikili anlaşmalar ve uluslararası hukukun çizdiği sınırlar içerisinde kimlik ve kültürünü korumaya, din ve inanç özgürlüğünü muhafaza etmeye, ibadetlerini yerine getirmeye ve eğitim-öğretim hakkından gerektiği üzere faydalanmaya çalışmaktadır. Tüm idarî ve siyasî kısıtlamalara karşın ülkedeki temsil mekanizmalarında da mutlak bir şekilde yer almaya gayret eden Batı Trakya Türk Azınlığı, meşru bir zeminde yürüttüğü var oluş mücadelesini kararlılıkla sürdürmektedir.

Türkiye, gönül coğrafyası dâhilindeki diğer bölgelerde olduğu gibi, Batı Trakya'daki soydaşlarına da her koşulda elinden gelen desteği verme noktasında bir an olsun tereddüt etmemiştir ve etmeyecektir. Yunanistan'da bilhassa Cunta İdaresi'nin iktidarı ele geçirmesiyle yoğunlaşan ve Türk Azınlık üzerinde eğitimden sivil topluma, ana dilden mülkiyete, vatandaşlıktan siyasete kadar her alanda artan baskılar, ne yazık ki Batı Trakya Türk Toplumunun önemli bir bölümünün göç etmesine neden olmuştur. Kıbrıs'taki gelişmelere de bağlı

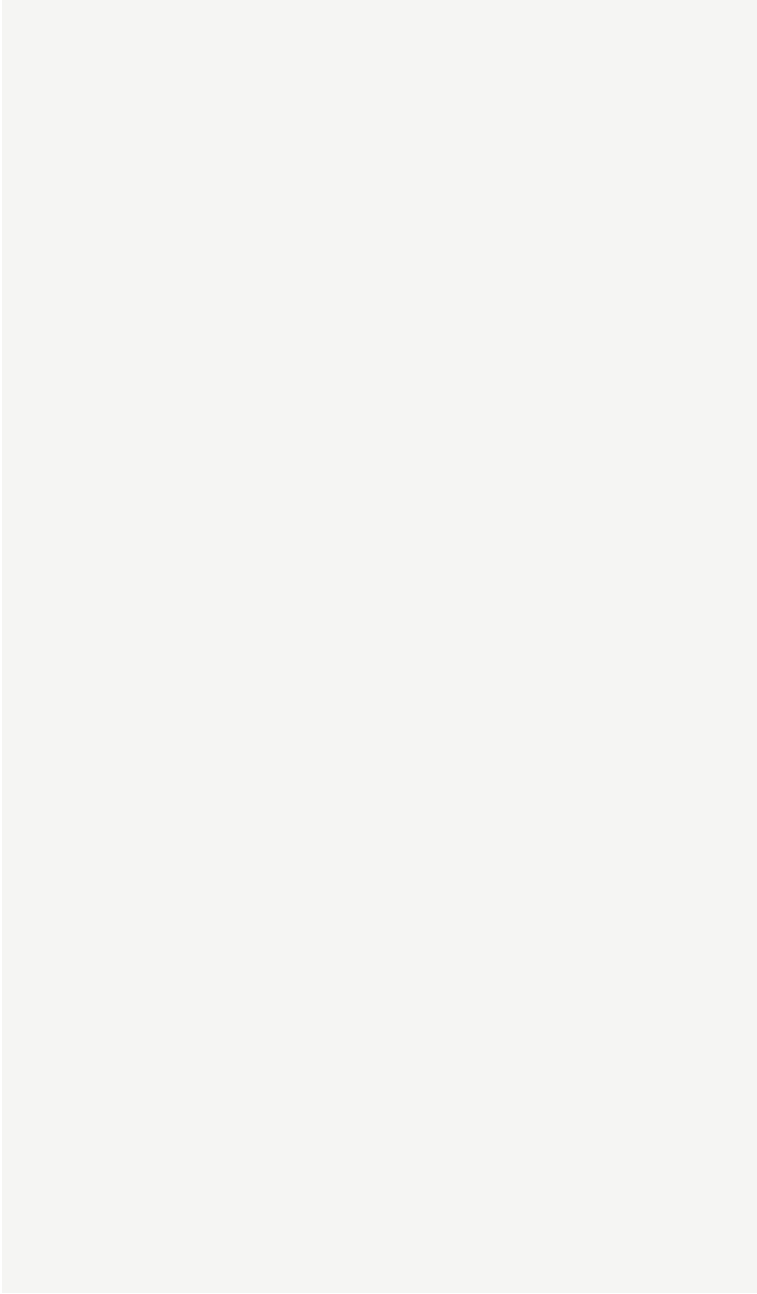
olarak hız ve etkisini artıran bu göçler, bölgedeki Türk varlığının ciddi bir tehlike ile karşı karşıya kalmasına yol açmıştır. Bu süreçte vatandaşlıktan geri dönüşü olmaksızın çıkarılan ve mülklerine haksız bir şekilde el koyulan Batı Trakya Türk Azınlığı mensupları, bir yandan da anlaşmalara göre seçim ile işbaşına gelmesi gereken vakıf idarelerine Yunan makamlarınca azınlığın istemediği kişilerin atanması durumuyla karşı karşıya kalmıştır.

Batı Trakya Türk Azınlığı'nın Türkiye'ye göçü tüm boyutlarıyla araştırılması ve titizlikle incelenmesi gereken bir olgudur. Özellikle 1967'den sonra ana vatan Türkiye'ye doğru gerçekleşen göç dalgasının sosyolojik, psikolojik, siyasal, kültürel ve hukuksal açılarından ele alınması Batı Trakya Türk Azınlığı ve Türkiye için hayati bir önem taşımaktadır. Göçün tarihsel arka planını tüm unsurlarıyla görünür kılacak böyle bir analiz, Batı Trakya Türk Azınlığı'nın geçmişini daima hafızamızda tutarak bugününü daha iyi anlamamızın; buradan hareketle geleceğe yönelik daha sağlıklı ve isabetli öngörülerde bulunmamızın da önünü açacaktır. Genç nesillerin varoluş bilincini de güçlendirecek bu çalışmalarla aynı zamanda Türk tarihine de önemli bir not düşülmüş olacaktır.

Batı Trakya'dan Türkiye'ye Göç (1967-1995) isimli bu kıymetli eser, zikrettiğim tüm bu hususlar bağlamında şüphesiz ki işlevini yerine getirecek ve önemli bir başvuru kaynağı olacaktır. Çalışmada emeği geçenleri kutlar, eserin alandaki çalışmalarına esaslı bir katkı sunmasını dilerim.

Mehmet Nuri Ersoy

T.C. Kültür ve Turizm Bakanı

Sunuş

Tarihin her döneminde güçlü bir iz bırakmış, insanlığa her alanda önemli katkılar sunmuş ve bilhassa 15. yüzyıldan itibaren Balkanlar başta olmak üzere hâkimiyet kurduğu tüm coğrafyaları ihya, inşa ve imar etmiş bir medeniyetin bugünkü temsilcileri olarak bizler, Türkiye'nin Türkiye'den büyük olduğuna duyduğumuz inancı yapığımız çalışmalar ve sahip olduğumuz perspektifle kararlı bir şekilde izhar etmeye devam ediyoruz.

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) uhdesinde yürüttüğümüz bu çalışmalarda Balkanların ayrılmaz bir parçasını teşkil eden Batı Trakya ve Batı Trakya'nın aslî unsuru olan soydaşlarımız ayrı bir önem arz ediyor. Batı Trakya Türk Azınlığı ile geçmişten gelen köklü münasebetlerimiz ve kolektif bir biçimde sahip olduğumuz soydaşlık bilinci, Azınlık ile olan ilişkilerimizi en yüksek düzeyde sürdürmemizin ve soydaşlarımızın -dayanağını uluslararası hukuktan alan- hak ve özgürlüklerini müdafaa etmemizin tetikleyici unsurunu oluşturuyor. Bu anlamda, Batı Trakya Türk Azınlığı'nın hâlihazırda maruz kaldığı etnik kimliğinin inkârı ve dernekleşme özgürlüğünün ihlali; eğitim alanında eşit imkânlardan yararlanamaması; dinî özgürlükler alanında yaşadığı sıkıntılar; Azınlığa ait vakıfların ayrımcı bir mevzuata tâbi tutulması; 19. madde mağdurlarının vatandaşlık hakkının teslim edilmemesi; siyasî temsil düzeyindeki engellemeler; ifade ve basın hürriyeti kısıtlamaları

gibi sorunlar bugüne kadarki süreçte çözüm bekleyen hususlar olarak öne çıkıyor.

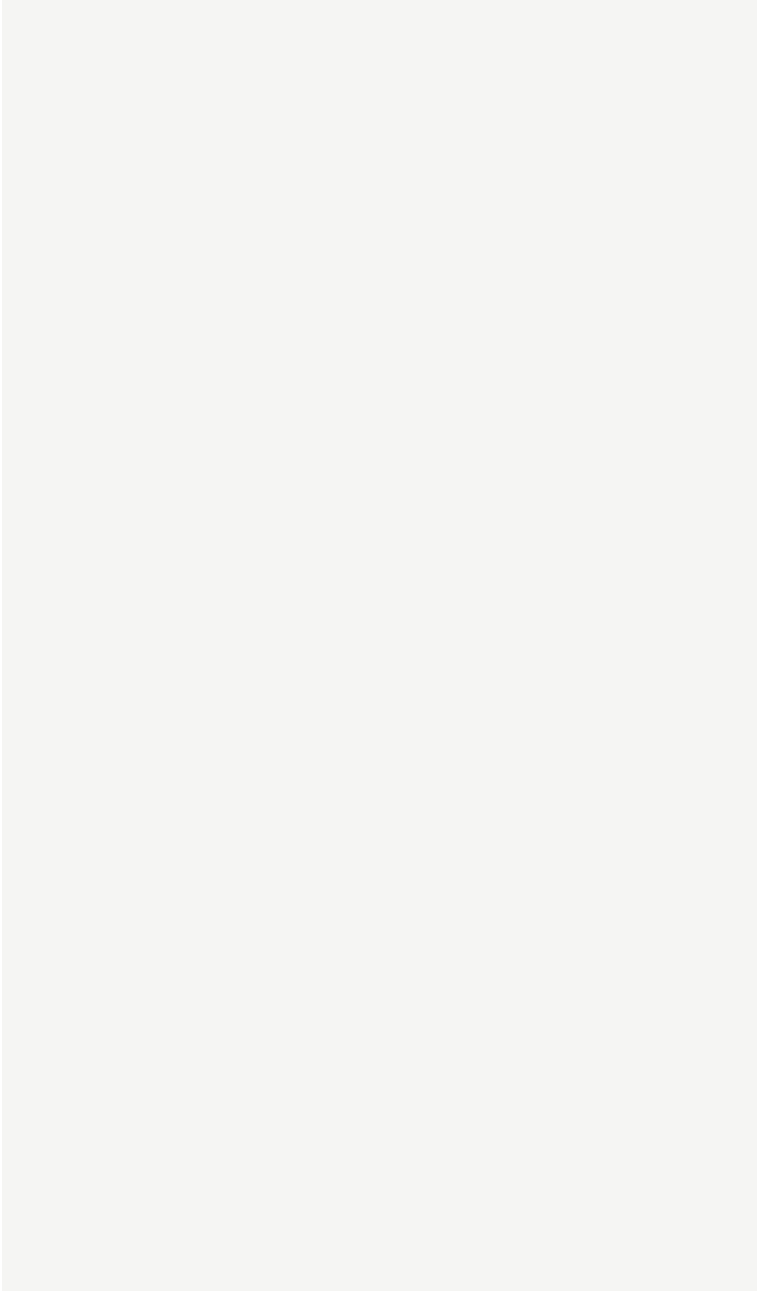
Lozan Anlaşması başta olmak üzere, ikili ve uluslararası anlaşmalarda mutabık kalınan hükümlerin Yunan tarafınca uygulanmamasından kaynaklanan tüm bu sorunların yanında 1960'lı yıllardan itibaren Yunanistan ve Kıbrıs'ta meydana gelen menfi hadiseler, Batı Trakya Türk Azınlığı'nın Türkiye'ye göç etmesine sebep oldu. Psiko-sosyolojik etkileri bugün dahi süren bu göçlerin farklı veçheleriyle ele alınması, sebep ve sonuçlarının etraflıca incelenmesi ve sistematik açıdan derli toplu bir şekilde tahlil edilmesi Batı Trakya Türk Azınlığı'nın geçmişi, bugünü ve geleceği nispetinde Türkiye ve Yunanistan için de ehemmiyet taşıyan konuların başında geliyor. Azınlığın toplumsal hafızasını diri tutacak ve meşru var oluş mücadelesine omuz verecek bu minvaldeki çalışmalar, gelecekte icra edilecek farklı araştırmaların da önünü açacak, Batı Trakya Türk Azınlığı'nın hak ve özgürlüklerinin âdil bir biçimde temin edilmesinde önemli roller üstlenecektir.

Bu itibarla, son derece yetkin isimler tarafından hazırlanan ve YTB Yayınları bünyesinde yayımlamaktan mutluluk duyduğumuz *Batı Trakya'dan Türkiye'ye Göç (1967-1995)* isimli bu kıymetli çalışmanın Batı Trakya Türk Azınlığı'nın haklı davasına güç katacağı ve yeni bir alan kazandıracacağı kanaatindeyim.

Bu nitelikli eserin ortaya çıkmasında, Doç. Dr. Nilüfer ERDEM başta olmak üzere, emek veren herkesi tebrik eder, çalışmanın Batı Trakya Türk Azınlığı ve ülkemiz için hayırlı olmasını temenni ederim.

Abdullah Eren

YTB Başkanı

Ön Söz

Üç asır süren Osmanlı çöküş döneminin sonunda, ilk Türk cumhuriyetinin kurulduğu topraklar olan Batı Trakya bölgesi, 1913 yılı itibarıyla Osmanlı topraklarından kopmuştur. Yeşil, siyah ve beyaz renklerden oluşan, Türklük ve bağımsızlığın simgesi ay yıldızlı bir bayrağa sahip olan “Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi”nin millî marşında “*Ey Batı Trakyalı asil Türk çocuğu ne mutlu sana / Sen hayat verdin kanunla milli kurtuluş savaşına / Yüce kahramanlığın nakşedildi cihanın her yanına / Selam duruyor bütün milletler senin şu milli bayrağına*” dizeleri dikkat çekmektedir. Kaldı ki Osmanlı belgeleri de bölgenin nüfusunun çoğunlukla Müslüman Türklerden oluştuğunu büyük bir açıklıkla ortaya koymaktadırlar. Buna rağmen Lozan Antlaşması ile Batı Trakya, Yunanistan’a verilmiştir.

Batı Trakya bölgesinin Türkler için arz ettiği önem, Son Osmanlı Meclisi Mebusanı’nın kabul edip duyurmuş olduğu Misak-ı Millî içerisinde yer almasından da anlaşılmaktadır. Öyle ki Misak-ı Millî’de bölgenin hukuki durumunun halk oylaması ile belirlenmesi istenmiştir. Lozan’da bu koşul sağlanamasa da Türkiye Cumhuriyeti bölge Türklerine ilgisini hiçbir dönemde esirgememiştir. Osmanlı’nın Balkanlarda ilk fethettiği topraklar olması sebebiyle bölge Türkiye Cumhuriyeti’ne kültürel olarak da bağlıdır. Batı Trakya’da yoğun Türk varlığı yanında pek çok da Osmanlı eseri bulunmaktadır. Bölge Türkleri de ellerinden geldiğince Türkiye ile iletişimlerini canlı tutmaya çalışmışlardır.

Meriç ile Mesta Karasu nehirleri arasında kalan Batı Trakya Bölgesi, kuzeyinde yer alan Rodop Dağları ile Bulgaristan'dan ayrılmaktadır. Güneyi, Ege Denizi ile çevrili olan bölgenin Yunan idaresine geçtiği ilk yıllardan itibaren demografik yapısı ile oynanmış, Müslüman Türk nüfusu azaltmaya ve Ortodoks Yunan nüfusu artırmaya yönelik stratejiler izlenmiştir. Diğer taraftan bölge Türkleri, Yunan idaresindeki ilk yıllardan itibaren kendilerini güvende hissetmedikleri, ekonomik kaygılar yaşadıkları ya da çocuklarının daha iyi bir eğitim alması gibi sebeplerle “anavatan” dedikleri Türkiye'ye göç etmişlerdir. Zaman içinde Türklere ait araziler de el değiştirmiştir. Öyle ki Yunan idaresine geçtiği yıllarda bölge arazisinin %84'ü Türklerin elindeyken, gerçekleştirilen istimlaklerin de etkisiyle bu oran günümüzde %25lere kadar düşmüştür. Batı Trakya Türklerine yönelik baskılar, Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanan Kıbrıs sorununa paralel artmıştır.

Esasen 1960'ta, Kıbrıs Cumhuriyeti tesis edilerek Kıbrıs sorununun geçici bir çözüme kavuşturulduğu sanılmıştır. Oysa Cumhurbaşkanı ve Rum lideri Makarios, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni Enosis'e, yani Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesine giden yolda bir basamak olarak görmekte ve bu konuda gereken adımları atmak için fırsat kollamaktaydı. Neticede Makarios'un kışkırtmaları etkili olmuş ve adada Rum terörü her geçen gün biraz daha artmış, Rum yöneticileri anayasa ihlalleriyle Türklerin haklarını çiğnemişlerdir. Türkiye 1961 yılından itibaren Rumları, anayasa ihlalleri konusunda uyarmıştır.

1967 yılında, Yunanistan'da, iktidarı ele geçiren Albaylar Cuntası'na bağlı olarak, 1974 yılında adayı oldubittiye getirip Yunanistan'a bağlamak üzere Cumhurbaşkanı Makarios'a karşı darbe düzenlenmiştir. Bu darbenin ardından, 15 Temmuz 1974'te, Nikos Sampson iktidara gelmiştir. Adanın Yunanistan'a bağlanması demek olan bu durum karşısında Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni kuran anlaşmalara dayanarak ve garantörlük hakkının bir gereği olarak 20 Temmuz 1974'te adaya

müdahalede bulunmuştur. Bu müdahalenin ardından, Yunan cuntası ve Sampson yönetimi sona ermiştir. Bölgede düzenin sağlanması adına Türkiye, 14 Ağustos 1974'te, Kıbrıs'a ikinci kez müdahale etmiştir. Adanın kuzey kesimi Türklerin kontrolüne geçmiş ve 16 Ağustos'ta ateşkes ilan edilmiştir. Böylece Karpaz Yarımadası'nın doğu ucundan batıdaki Yeşilirmak'a kadar uzanan ve bugün Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin sınırlarını oluşturan hattın kuzeyi Türklerin kontrolüne geçmiştir.

13 Şubat 1975 tarihinde, "Kıbrıs Türk Federe Devleti (KTFD)" ilân edilmiş, ancak Rum tarafı bu gelişmeyi kabul etmek istememiştir. KTFD meclisi, 17 Haziran 1983'te, Kıbrıs Türklerinin "self-determinasyon", yani kendi kaderini tayin hakkının olduğunu ilan etmiştir. Federe devlet statüsünün barış ve uzlaşma yolunu açmadığı ve Rumların anlaşma niyeti taşımadıklarının anlaşılması, ayrıca BM Genel Kurulu'nun Kıbrıs Rum tarafını destekler bir tutum içinde olması sebebiyle Türk tarafı 15 Kasım 1983'te, elinde kalan tek seçeneği, self determinasyon hakkını kullanarak kuzeyde kendi özgür, bağımsız devletini kurmuş ve bunu tüm dünyaya ilân etmiştir. Böylece "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)" kurulmuştur.

Kıbrıs'ta yaşanan gelişmeler, Batı Trakya Türklerini doğrudan etkilemiştir. Özellikle Yunanistan'daki Cunta İdaresi (1967-1974) yıllarında Batı Trakya Türkleri, her alanda kısıtlamalarla, en önemlisi de Türk kimliklerinin reddiyle karşılaşmışlardır. Türkiye öğretmen okulları mezunları yerine Batı Trakya Türklerinin okullarında görev alacak öğretmenleri yetiştirmek üzere "Selanik Özel Pedagoji Akademisi" kurulmuş, pek çok Türk arazisi çeşitli gerekçeler ileri sürülerek istimlak edilmiştir. Yunan idaresi tarafından Türk vakıflarına müdahale edilmiş, Türklerin emlak alım-satımları engellenmiş, Türk esnafa ağır vergiler yüklenmiş, Türk köyleri ağır jandarma baskılarına maruz kalmışlardır. Bu baskılar, Türkiye'nin "Kıbrıs Barış Harekâtı"nı düzenlemesinin ardından daha da

şiddetlenmiştir. Bu gelişmeler Batı Trakya'dan Türkiye'ye göçün zirve yapmasına sebep olmuştur.

Diğer taraftan Yunan idaresi Vatandaşlık Yasası'nın, "Yunan soyundan olmayan ve geri dönme niyeti olmaksızın Yunanistan'dan ayrılan bir vatandaşın, Yunan vatandaşlığını kaybettiği ilan edilebilir. Bu, yurtdışında doğmuş ve orada yaşayan Yunan soyundan olmayan için de geçerlidir. Her iki ebeveynin, ya da hayattaki ebeveynin vatandaşlığını kaybetmesi halinde, yurt dışında yaşayan reşit olmamış çocukların da Yunan vatandaşlığını kaybettikleri ilan edilebilir. İçişleri Bakanı bunlar hakkında Yurttaşlık Konseyi'nin görüşü uyarınca karar verir" diyen 19. maddesine dayanarak çok sayıda Batı Trakya Türk'ünü keyfi bir şekilde Yunan vatandaşlığından çıkarmıştır. Yunan vatandaşlığından çıkarılanlar içinde bebekler, doksanlı yaşlarını süren dedeler, Türkiye'de eğitim almakta olan öğrenciler de vardır. Bir kısmı hayatlarına Yunanistan'da devam ettikleri, hatta Yunan ordusunda askerlik yaptıkları esnada vatandaşlıktan çıkarılmışlar ve içinde buldukları durumu resmi bir evrak için devlet dairelerine gittiklerinde veya seyahate niyetlendiklerinde gümrüklerde öğrenmişlerdir.

Kitabımızı ortaya çıkaran projemizde öncelikle 1967-1995 yıllarında gerçekleşmiş olan Batı Trakya Türklerinin Türkiye'ye göçünün sebepleri, göçmenlerin profili, göç esnasında ve geldikten sonra yaşadıkları sıkıntılar tespit edilmek istenmiştir. Göçmenlerin Türkiye'ye göç ederken hangi yolları tercih ettikleri, ağırlıklı olarak Türkiye'nin hangi bölgelerine yerleştikleri, göçün bireysel mi yoksa aile olarak mı gerçekleştiği, geçici mi yoksa kalıcı nitelik mi taşıdığı, birinci ve ikinci neslin kendini nereye ait hissettiği cevap aradığımız sorular arasındadır. Projemizin diğer bir amacı, söz konusu göçün Batı Trakya Türklüğü ve Türkiye Cumhuriyeti üzerindeki o günden bugüne demografik, siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik ve psikolojik etkilerini tespit ederek ortaya koymaktır.

Sorularımızın cevaplarını, Batı Trakya'dan Türkiye'ye göç etmiş olan 103 kadın ve erkek göçmenle yaptığımız mülakatlarda aradık. Bu doğrultuda İstanbul Küçükçekmece, Avcılar, Beylikdüzü, Yenibosna, Şirinevler, Bakırköy, Zeytinburnu, Gaziosmanpaşa, Üsküdar, Mecidiyeköy, Tuzla ve Gümüşyaka ile birlikte Tekirdağ Sultanköy, Yalova, Bursa, Edremit, İzmir Merkez ve Kınık, Manisa Merkez ve Soma, Adapazarı ve Eskişehir'de mülakatlar yaptık. Göçle ilgili duygu ve düşüncelerini paylaşanların en yaşlısı 1936, en genci ise 1982 doğumluydu. İçlerinde okuma yazma bilmeyenler olduğu gibi doktora yapmış olanlar da vardı. Bunlar Meriç, Rodop ile İskeçe illerinin Balkan, Yaka ve Ova köylerini kapsayacak şekilde bölgenin elli bir farklı yerleşiminden Türkiye'ye göç etmiş kişilerdi. Bir elin parmağını geçmeyecek sayıdaki kişi haricinde görüştüğümüz kişilerin hiç birini önceden belirlemediğimiz, genellikle ziyaret ettiğimiz Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği şubelerinde tesadüf ettiklerimizle görüştüğümüzün altını çizmeliyiz.

Mülakat süreci ekipteki tarihçiler için bir ilkti. Çünkü tarihçiler daha ziyade arşiv belgeleri ile çalışırlar. Projeye aklımızda bin bir soru ile başladığımızı itiraf etmeliyiz. Ancak Türkiye'ye göç etmiş olan Batı Trakyalılar samimi bir şekilde bize kendilerini anlattılar. Bizler projemize hazırlandığımız esnada bu mülakatların en fazla kırk beş dakika ya da bir saat sürebileceğini düşünmüştük. Oysa laf lafı açıyor, geçmişe gidince bazen gözler doluyor, anılar yenilerini hatıra getiriyordu. Bu anılar dökülmek için sanki bugüne değin bizi beklemişlerdi ve süreç biraz araştırmacılar için de son derece heyecanlı ve öğreticiydi.

Projemizin neticesi olan kitabımız giriş ve sonuç bölümü hariç üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm altında Batı Trakya bölgesi ve Türkleri hakkında tarihsel süreç ele alınmakta ve bilgiler verilmektedir. İkinci bölüm altında araştırma bulguları çeşitli perspektiflerden değerlendirilmektedir. Üçüncü bölümde ise mülakat sorularına verilen yanıtlardan örnekler yer almaktadır.

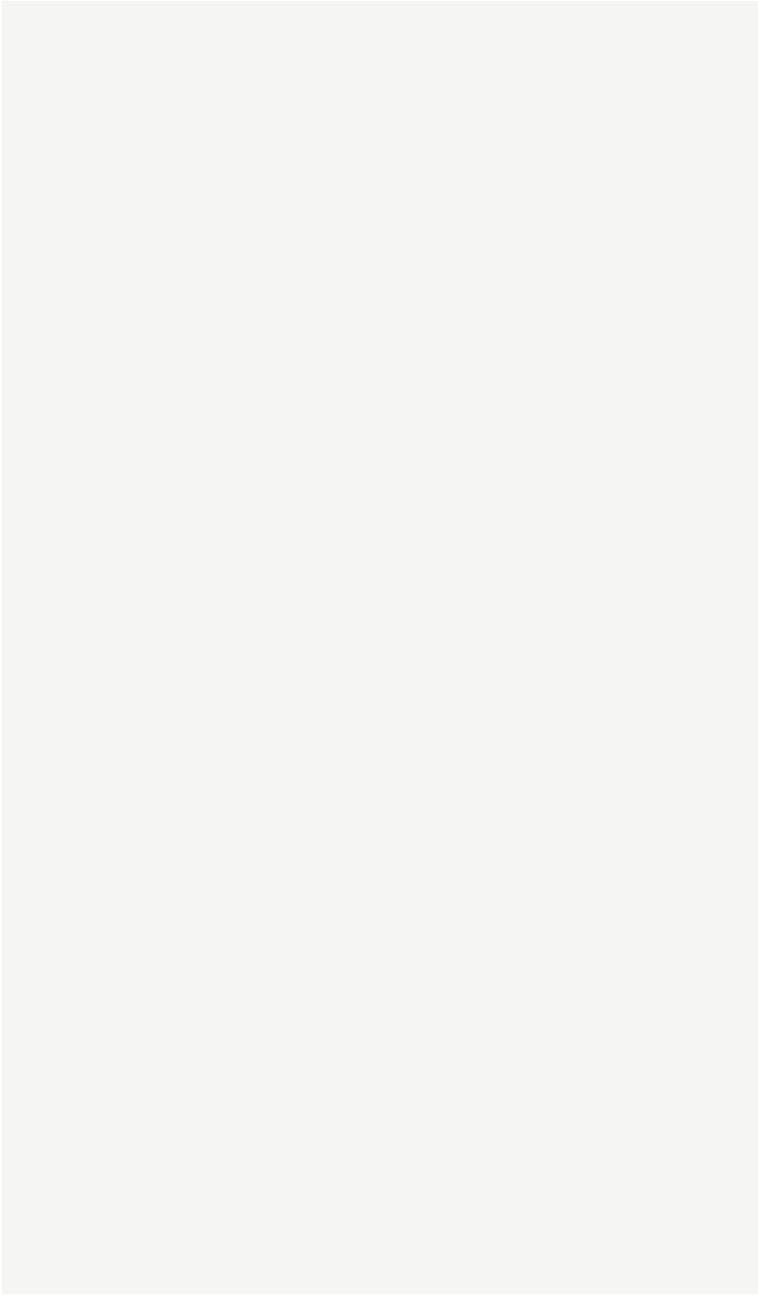
Projemizi ve kitabımızı T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı desteklemiştir. Başkan Abdullah Eren nezdinde kuruma şükranlarımızı sunarız.

Göçmenlerle mülakatlar, Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği'nin şubelerinin bulunduğu yerleşimlerde şubelerde gerçekleştirilmiştir. Bunu mümkün kılan derneğin merkez ve şubelerinin eski ve yeni tüm yöneticilerine teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Cezmi Eraslan'la birlikte yürütücüsü olduğumuz ve danışman olarak Dr. Pervin Hayrullah'ın katkı sunduğu projemizde Dr. Öğr. Üyesi Uğur Dolgun sosyolog olarak yer almış, Arş. Gör. Umut Dere, Arş. Gör. Duygu Saygın, Arş Gör. Özlem Arslan ve Arş. Gör. Safa Furkan Karacakaya her aşamada katkı sunmuşlardır. Proje ekibinde yer alanlar, aynı zamanda kitabın bölüm yazarlarıdır. Ekip olarak büyük bir özveriyle ve zamanla yarışarak gerçekleştirdiğimiz projemize resmen ekipte olmamasına rağmen ekipteymişçesine destek sunmuş olan Melih Erdem'e ise özel bir teşekkür borcumuzun olduğunu ifade etmeliyiz.

Kitabımızı, Batı Trakya Türklerinin anlaşılması ve anlatılmasına, problemlerinin tartışılması ve çözümüne, kültürel ve insan potansiyelinin tanınmasına katkı sunmasını, yeni çalışmalara zemin hazırlamasını umarak sahada çalışanların istifadesine sunarız.

15 Mart 2023
Doç. Dr. Nilüfer Erdem
Editör

Ibrahim Baltalı Arşivi

Koşnalar Köyü, İskeçe

Göç Olgusu

Uğur Dolgun*

Göçle ilgili yazında, her ne kadar Ernst Georg Ravenstein'in 1885 yılında Kraliyet İstatistik Topluluğu'na sunduğu ünlü çalışması milat kabul edilse ve öncül bir misyona sahip olsa da göç olgusunun kendisi insanlık tarihi kadar eskilere dayanır. Çevresel ve mevsimsel koşullar yanında askeri ve politik faktörlerden de etkilenen göç hareketleri, monarşi yahut ulus devlet süreçlerinin karakteristikleri ile yoğunluklarında ortaya çıkan farklılaşmalara bağlı olarak varlığını daimi olarak sürdürmüştür.

Türk tarihi de, gerek Turani kavimler gerekse farklı boylardan Türk grupları üzerinden, dünya tarihi ile coğrafyasının şekillenmesinde yadsınmaz önemde bir role sahiptir. Örneğin, çalışmalarında demografik veriler ile monografik teknikleri benimseyen Mehmet Ali Şevki, *Osmanlı Tarihinin Sosyal Bilimle Açıklanması* eserinde, 624 yıla yayılmış hükümlerlik süreciyle dünya tarihinin en kadim ve uzun ömürlü imparatorluklarının başında gelen Osmanlı'nın kuruluş aşamasını göç merkezli olarak sosyo-ekonomik, askeri ve idari dinamiklere dayandırır. Ülkemizde öncülerinden olduğu Science Sociale ekolü çerçevesindeki çalışmasında, Osmanlı İmparatorluğu'nu kuran

* Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, İktisat Bölümü,
udolgun@istanbul.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-4898-1007.

Türklerin ana yurdu Orta Asya'yı yüksek yaylalardaki tarıma elverişli olmayan ve kendiliğinden biten otlakların şekillendirdiği steplerle betimler. Doğu ile Batı'yı birbirine bağlayan yolların da kesişim noktasında yer alan Anadolu yaylasının son derece verimli ve tarıma elverişli olmasının ve buradaki konargöçer yaşam biçiminin göçebe çobanlığa imkân tanınmasının kavimler üzerinde çekim merkezi olmasına sebep olduğunu vurgular. Göçün ardından bölgedeki yerli unsurla yaşanan çatışma ve mücadeleler sonrasında, askeri bir sistemin egemenliğinde tarım ile ticarete dayanan bir devletin kurulduğunu söyler. Zirvede olduğu dönemde üç kıtaya yayılan ve beş milyon iki yüz bin kilometrekarelik alana hükmeden Osmanlı İmparatorluğu, birçok etkene bağlı şekilde hem göç alan hem de göç veren bir karakteristik sergilemiştir. Yerini yeni bir devlet olarak tarih sahnesine çıkan Türkiye Cumhuriyeti'ne bırakmakta olduğu dönemde ise, Balkanlar'ın ve özellikle bugün Batı Trakya diye adlandırılan coğrafya ile orada yaşayanların kaderi yeniden yazılmıştır.

Batı Trakya bölgesi ve burada ikamet eden Türk nüfus, filerin savaşında ezilen çimenler benzetmesinde olduğu gibi, Yunanistan ile Türkiye'nin bölgeyle ilgili politika ve stratejileri arasında sıkışıp kalmıştır. Batı Trakya Türklerinin uğradıkları baskı ve yıldırma politikalarına dayalı psikolojik ve fiziksel şiddet nedeniyle zorunlu kaldıkları çileli göç sürecinde yaşananları ortaya çıkartmayı ve anlamlandırmayı hedefleyen bu çalışma, daha önce yapılmış -çoğu kuramsal nitelikte ve tek boyutlu olan- çalışmalarda varılan sonuçlardan daha farklı dinamikleri ortaya çıkartma çabasının ürünüdür.

Bahsedildiği üzere, dünya tarihi çağlar boyunca ivmesini hiç kaybetmeyen göçlerle şekillenmiştir. Ancak günümüzün göç hareketleri, belki de daha önce hiç yaşanmamış yoğunluktaki bir ivme ve ölçükle yerküreyi allak bullak etmektedir.

Bundan dolayı yaşadığımız çağ, S. Castles ve M. J. Miller gibi kuramcılarca “göç çağı” olarak nitelenmektedir. Dünya üzerinde iç ve dış dinamikleri derinden etkileyen, bazen devletler ile vatandaşlarını karşı karşıya getirmek ve iç politikada aşırı sağ eğilimlere zemin teşkil etmek bazen de sınırların hangi göçmenlere açılıp hangilerine açılmadığı hususunda küresel ölçekte ayrımcılık tartışmalarına yol açmak suretiyle türlü kaos ve krizleri temel gündem maddesi haline dönüştüren ‘uluslararası göç’, ‘mülteci’ ve ‘sığınmacı’ sorunları, artık ülkelerin en temel meselelerinden biri haline gelmiştir.

Bu noktada, kavramlar arasındaki nüans farklılıklarına da değinmek gerekir. Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü tarafından *göçmen*, kendi ülkesinin dışında en az bir yıldan fazla yaşayan kişi olarak tanımlanır. Evrensel bir tanımlı olmasa da literatürde iki yaklaşım söz konusudur. Kapsayıcı yaklaşım, göçe neden olan etkenler ile göçün zorunlu yahut gönüllü gerçekleşmiş olma durumlarından bağımsız şekilde, tüm insani hareketlilikleri içerir; bu anlamda, göçmen işçilerden farklı bir ülkede eğitim gören öğrencilere veya aileleriyle birlikte yeni bir hayata başlamak için gelenlerden sığınmacı ve mültecilere kadar herkes ayrım gözetilmeden göçmen olarak nitelenir. Artıkçı (residualist) yaklaşıma göreyse, savaş ve şiddet durumları hariç, yaşadığı yeri değiştiren herkes göçmendir; burada, mülteciler ile sığınmacılar kapsam dışı kalmıştır. BM ve birçok kurum tarafından benimsenen ikinci yaklaşımdır. Bunun yanında kavram, uluslararası göç hareketliliğinin kanun ve düzenlemelerine uygun olarak gerçekleşip gerçekleşmediği noktasında, “düzenli göçmen” ve “düzensiz göçmen” sınıflandırmalarını açığa çıkartır. *Düzenli göçmenler*, buldukları ülkeden bir başkasına geçişleri esnasında sınırlardan giriş çıkışı yasal prosedürlere göre gerçekleştiren ve o ülkedeki ikametlerini belirleyen kanunlara uygun biçimde yerleşimde bulunan kişilerdir. *Düzensiz -veya belgesiz- göçmenlerse*, hedef ülkenin göç düzenlemeleri uyarınca gerekli izin ve

belgelere sahip olmadan ülkeye yasadışı yollardan giriş yapan ve yerleşimde bulunanlardır. *Mülteci* ise, 1951 tarihli BM Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesine göre, “ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve ülkesinin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen ya da söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kimse” şeklinde tanımlanmıştır. Alanda Mülteci Sözleşmesi olarak da anılan Cenevre Sözleşmesi, mültecilerin haklarını belirleyen en temel uluslararası hukuki belge olarak kabul edilmektedir. *Sığınmacı* da; ilgili ulusal yahut uluslararası koşullar çerçevesinde bir ülkeye mültecilik talebinde bulunan ve mültecilik statüsüne ilişkin başvurusunun sonucunu bekleyen kişidir. Başvurusu olumsuz olarak neticelenenler hakkında, ülkeyi terk etme ve sınır dışı edilme kararları her zaman olasıdır. Bu arada, ülkemizdeki ulusal sığınma sisteminin temel dayanaklarını belirleyen 6458 sayılı Yabancılar Uluslararası Koruma Kanunu’nun 55. maddesi gereği Türkiye, kaçmak zorunda kaldığı ülkesinde ölüm cezasına, işkencelere, insanlık dışı yahut onur kırıcı ceza ve muamelelere uğrayacağı konusunda ciddi belirtiler bulunan yabancılar hakkında sınır dışı etme kararı alamamaktadır.

Göç yazını, uluslararası göç hareketlerini makro ve mikro teoriler etrafında birçok sınıflamaya tabi tutarken, farklı kıstaslara dayanan tipolojiler arasında en yaygını ve bilineni gönüllü olan ve gönüllü olmayan göçmenlere dayanan sınıflandırmadır. *Gönüllü göçmenlik*, genellikle serbest iradeye dayalı tercihler ile ekonomik faktörlere dayanırken; *gönüllü olmayan/zorunlu göçmenlik*, sığınmacıları, mültecileri ve siyasi sürgünleri ifade etmekte kullanılır, bu anlamda politik bir içerime sahiptir. A. H. Richmond gibi bazı kuramcılar, seçme

özgürlüğünün farklı derecelere sahip olduğundan hareketle, politik ve ekonomik nedenler arasındaki farkın çok net olmadığına dikkat çekmektedirler. Bahsedilen durum, bu çalışma için özellikle önem arz etmektedir. Türkiye'ye göç, Batı Trakya'da yaşamlarını sürdüren Türk vatandaşlarına yönelik Yunan Devleti'nin baskıları ve bezdirme politikalarınca tetiklenirse de, diğer bir belirleyici etken ekonomik boyuttur. Dağlık bölgeler ile kırsal kesimlere sıkışıp kalmış Türk nüfusun, kendilerine uygulanan etnik arındırma politikalarıyla ticari hayatın dışına itilmeleri ve ekonomik faaliyetlerden soyutlanmalarına ek olarak çocuklarının eğitimleri ile geleceklere yönelik beklentiler de iç içe geçince, alanın önde gelen kuramcılarından Lee'nin "itici" ve "çekici" faktörler görüşü -tümleşik biçimde kendini göstermiştir. Bu boyut, kitabın ilgili bölümlerinde detaylı şekilde ele alınacaktır.

Zorunlu göç yazınında öne çıkan etkenler; uluslararası güvenlik sorunları, insanların olası tehlikeler karşısında savunmasız duruma düşmesi ve insani ihtiyaçlar gibi ana unsurlar etrafında şekillenir. Bu çerçevede Hunter'ın Değer-Beklenti Modeli (V-E), belli amaçlara verilen değerler ile sergilenen davranışların bu amaçlara ulaşmayı mümkün kılmaları yönündeki algılara yönelik olasılıkların bileşiminin fonksiyonu odağında göç motivasyonunu ele alır. Bu amaçlardan başlıcalarını, insanca yaşam imkânı, mal mülk sahibi olabilme, toplumsal statü olanakları, yaşadığı toplum ile kültüre bağlılık, otonomi, etik gibi değerler/ hedefler üzerinden tanımlar. Bu modelin ana bağlamlarından biri de, "daha yaşanabilir bir yerleşim alanı" ve "daha az stresli bir ortam" etrafında karakterize olmaktadır. Bu paralelde, yaşanan coğrafyada hayata devam etme ya da orayı terk etme noktasındaki son karar, bu değerler ile kararların bireysel ve ailevi özelliklerle, sosyal ve kültürel normlarla, kişilik özellikleriyle, söz konusu yerler arasındaki fırsat yapılarındaki çeşitliliklerin etkileşimleriyle şekillenmektedir. Bu anlamda, -Yunan Devletinin etnik arındırma

uygulamaları nedeniyle- Batı Trakya'da yaşayan Türkler için o toprakların giderek yaşanamaz hale gelmesi, göç kararındaki -sosyoekonomik, politik, sosyolojik, kültürel, vs.- diğer etkenlere ek olarak çevresel koşullarca da belirlenmiştir.

Sosyal bilimlerdeki başlıca yaklaşımlardan yapısal-işlevselci kurama göre toplum; akrabalık, din, politika, ekonomi gibi başat kurumlar tarafından biçimlenir. Akrabalık etrafında temellenen toplumsal yapının, bu alanın dışındaki diğer sistemleri doğrudan etkilediği varsayılır. İkinci Dünya Savaşını izleyen yıllardaysa, sosyal teori içinde akrabalık yaklaşımının yerine giderek etnisite ve ırk kavramları öne çıkmıştır. Etnisiteyi, -her ne kadar karşılıklı etkileşim içinde olsalar da- ırk teorisinden ayrı düşünmek gerekir. İrki merkeze alan yaklaşımlarda, biyolojik kalıtımın sonucu olan fiziksel farklılıklar öne çıkarken; etnisite, toplumsallaşma ve öğrenme yoluyla edinilen kültürel farklılıkları içerir. Bununla birlikte, ırk çok daha geniş bir yelpazedeki kalabalık toplulukları temsil ederken, etnik gruplar kendi içlerinde parçalı bölünmüşlükler sergileyebilirler. Ancak, etnik gruplara ait kültürel davranış formlarının toplumsallaşma ve öğrenmeye dayanması, farklı ırklardan insanların aynı etnik grup altında sınıflanmalarını mümkün kılmaktadır. Burada yaşayan Romanların büyük kısmının kendilerini Müslüman ve Türk kimlikleri altında Batı Trakya Türkleri ile özdeşleştirmesi bunun en güzel örneğidir. Ayrıca, söz konusu göçleri tetikleyen başat faktör Yunan Devleti'nin etnik arındırma politikaları olduğundan; -sosyoloji geleneği çerçevesinde analiz edildiğinde- Batı Trakya Türkleri ile Yunan Hükümeti arasındaki ilişkisellik "anomik" bir karakteristik sergiler. Kavrama en yaygın ve son halini veren Merton'a göre anomi; kültürel yapıda, özellikle kültürel norm ve amaçlara göre hareket etmesi gereken grup üyelerinin toplumsal olarak yapılandırılmış kapasitelerinin birbirinden şiddetli biçimde ayrılması durumlarında gerçekleşen çöküş halidir. Başarıya ulaşma ve hedeflerini gerçekleştirme halini -öncelikle maddi koşullar bağlamında- evrensel bir

değer olarak kabul eden Merton için -toplumsal olarak yapılandırılmış gerginlik halini yansıtan- anomi, toplumsal olarak kendi varlığını yapılandırarak başarıyı elde etme noktasında ilgili hedefleri gerçekleştirme ve kurumsal olarak kabul görmüş araçlara ulaşma gibi hususlarda yaşanan tıkanma ve imkânsızlık durumlarında ortaya çıkar. Batı Trakya Türkleri, kitabın ilgili değerlendirmeleri içeren bölümlerinde görüleceği üzere, her iki durumu da doğrudan yaşamışlardır. Sosyal bilimler açısından grup olgusunun ana bileşenleri, onu oluşturan bireyler arasındaki özgül ilişkiler ile her bireyin söz konusu grup ve onun simgeleri konusunda açık bilinç sahibi olması etrafında şekillenir. Bu anlamda Romanların çoğu, kendi kimlikleri noktasındaki farkındalıklarına rağmen, Müslüman ve Türk kimlikleriyle gönüllü olarak özdeşleşmeyi seçerek, Yunanistan'ın etnik arındırma politikalarına karşı toplumsal direnç sergilemişlerdir.

En genel tanımıyla, insanların yahut toplumların bir yerden başka bir yere ikametleri olarak tanımlanabilecek göç olgusu, farklı nedenlere dayalı olarak tarihin her döneminde ve tüm toplumlarda yaşanmıştır. İnsanlık tarihi, başka toplumlar ile topraklara yönelik işgaller, fetihler, coğrafi hareketler ile yerleşimler ve sosyoekonomik faktörlerce biçimlenir. Bu anlamda, farklı topluluklar ile kültürlerin birleşimiyle ortaya çıkmamış toplum neredeyse yok gibidir. Göç hareketleri de içinde yer aldıkları çağa ve konjonktüre göre farklı karakteristikler sergilemiştir. Örneğin, endüstri devriminin ardından gelen nüfus fazlası, yoksulluk, genişleyen kapitalist pazarlar nedeniyle geleneksel ekonomilerin çöküşü gibi etkenlere dayalı olan- 'sosyoekonomik' temelli göç hareketleri, Batı'nın yakın dönem tarihine birçok açıdan damgasını vurmuştur. Ayrıca, Avrupa'da Protestanlar ile Yahudilere yönelik 'mezhepsel ve dinsel' yaptırımlar, Balkanlarda 1800'lerde esmeye başlayan ulusalcı anlayışın körüklediği ayaklanmalarla Yunan, Bulgar

ve Sırp milliyetçilerinin Müslüman köylerde gerçekleştirdikleri katliamlar sonrasında Anadolu'ya sığınma gibi 'etnik' faktörler; dünyanın farklı bölgelerinde otoriter rejimlerin baskı ve şiddet yüklü uygulamalarından kaçan mültecilerin oluşturduğu 'politik' etkenler; yakın çağın göç hareketlerinin temel belirleyicileri arasındadır. Göç teorisyenlerinden Öberg'e göre, göçü etkileyen 'sert faktörler' arasında insani krizler ile silahların konuştuğu anlaşmazlıklar öne çıkarken; 'yumuşak faktörler' içindeyse sosyal dışlanma, yoksulluk ve işsizlik daha belirgindir. Bu etkenlerden daha baskın olan, bir noktada göç eden nüfusun karakteristiği haline dönüşür.

Ayrıca, göç olgusunun fiiliyatta sergilediği çeşitlilik, göçle ilgili kuramlar ve metodoloji noktalarında çok daha yoğun biçimde kendisini gösterir. Bu alanda eser vermiş kuramcılarının hemen hemen tümü, bu çeşitliliğe mutlak biçimde değinseler ve görüş sunsalar da, üzerinde genel uzlaşıya varılmış bir bakış açısından bahsetmek mümkün olamamıştır. Bazıları göç kuramlarının başlangıçta sosyoloji, ekonomi, coğrafya, siyaset bilim gibi akademik dallar çerçevesinde serpilse de nihayetinde disiplinlerarası bir boyut kazandığından ya da proaktif göç, reaktif göç ve sürekli göç gibi farklı karakteristiklere sahip olduklarından dem vururken, bazıları da -Ravenstein, Everett Lee, Petersen gibi alanın önde gelen isimlerine ait- 'temel kuramlar', -Merkez Çevre İlişkileri/Dünya Sistemi Kuramı, Göçmen İlişkiler Ağı/Network Kuramı ya da Denge Kuramı gibi görüşler çerçevesinde- 'sosyo-kültürel göç kuramları', -farklı ekonomi okulları ve emek piyasaları açılarından- 'ekonomik temelli göç kuramları' gibi ayrımlara gitmişlerdir. Neredeyse, bu alandaki eser sayısınca kategorileştirme söz konusudur. Bu bir anlamda çeşitlilik ve zenginlik olarak okunabilirse de, diğer anlamda hem teori hem de pratik açılarından çeşitli sorunları beraberinde taşımıştır.

Bir diğer önemli nokta, uluslararası göç olgusunun giderek karakteristik değiştirmekte olduğudur. Örneğin Türkiye'de

yapılmış çalışmalar ele alındığında, ilk başlarda konunun çoğunlukla akademik/teorik bir içeriğe sahip olduğu, ayrıca başta Almanya olmak üzere Batı ülkelerine 'göç veren' Türkiye ve gittikleri ülkeler bağlamında araştırma konusu olan 'göçmen Türk işgücü' üzerine yoğunlaştığı görülür. Son yıllardaysa, konu hem giderek politize olmuş ve akademik camia yanında basın ile kamuoyunun gündemi haline dönüşmüş, hem de 'transit ülke' konumundayken kısa süre zarfında 'göç alan ülke' haline gelen Türkiye ve 'Suriyeli, Afganistanlı, Pakistanlı mülteciler' noktalarındaki popüler araştırmalar arka arkaya gelmiştir.

Metodolojik açıdan en genel ve kabul gören ayırım, konuyu makro ve mikro düzeylerde ele alanıdır. İlki, göç olgusunun sonuçları ile etkileri üzerine yoğunlaşır ve temel toplumsal dinamikleri ortaya koymayı hedeflerken; ikincisi, göçü yaşayan bireylerin göç deneyimleri ile bu deneyimlerin kişisel dünyalarındaki anlamlarını temel alır. Mikro düzeyi temel alan elinizdeki çalışma, teorik -yani makro- incelemelerle sınırlı Batı Trakya konusunda göz ardı edilmiş bir alana eğilmekte ve göç eden soydaşlarımızın duygu, düşünce ve psikolojilerini ortaya koymayı hedeflemektedir.

Son olarak, Batı Trakya'da gözlerini hayata açan ve sonradan tek başına yahut ailesiyle birlikte göç edenlerin tanıklıklarına dayanan bu çalışmanın sahada geçen aşamalarında her ne kadar bilimsel kaygılarla sağduyulu ve mesafeli yaklaşımlar sergilenmeye çalışılsa da, mülakatlar sırasında yıllar önce yaşananları dile getirirken anılarında o günleri adeta yeniden yaşayan bu insanlardan bazılarının görüşme esnasında kötü olup mülakatı yarıda bırakmaları veya aniden ağlamaya başlamaları, insanlık dramına dayalı son derece acınaklı sahneler olarak araştırmacı grubu derinden yaraladı ve belleklerimizde kazındı... Bu soydaşlarımızdan bazıları yarım asır öncesine

ait yaşanmışlıkları dillendirirken bile hala sesleri titremekte, gözleri buğulanmakta ve sık sık dalıp geçmişe gitmekteydiler. Onca yılın silemediği ve unutturamadığı anılar, acılar, vedalar... Bu nedenle bazı mülakatlar hacim olarak olmasa bile zaman dilimi açısından ortalama süreyi oldukça aştı, hatta katladı; çünkü geçmişe dalan gözler ve gerilen yüz hatlarının yeniden bugüne dönmesi uzun zaman almaktaydı, bizler genellikle bu anları kesmeden sabırla beklemek zorunda kaldık... Onlar da benzeri bir sabırlı bekleyişi uzun bir süredir içlerinde yeşertmiş olmalı ki, bir yandan mülakatlardan bazıları üç saate yaklaşırken öte yandan dile getirilen olaylar hep başka yaşanmışlıklara bağlandı, söz sözü açıkça açtı...

Bu çalışma esnasında karşılaştığımız ilginç noktalardan bir diğeryse, Batı Trakya göçmeni soydaşlarımızın içinden akademisyen, araştırmacı, gazeteci, yazar, siyasetçi, devlet adamı gibi bu alana kolayca yönelebilecek meslek gruplarından çok sayıda kişi çıkmasına rağmen konunun neredeyse sahipsiz kalmış olmasıydı. Bizlerin yapmaya çalıştığı, söz konusu boşluğu bir nebze olsun doldurabilme ve bundan sonraki çalışmalara alt yapı oluşturma çabasından ibarettir...

KAYNAKÇA

Barnard, A. "Akrabalık", *Modern Toplumsal Düşünce Sözlüğü*, (Ed. Wiliam Outhwaite), İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.

Bottomore, T. "Grup", *Modern Toplumsal Düşünce Sözlüğü*, (Ed. Wiliam Outhwaite), İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.

Dlbet, F. "Göç", *Modern Toplumsal Düşünce Sözlüğü*, (Ed. Wiliam Outhwaite), İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.

Göç Terimleri Sözlüğü, (Ed. Bülent Çiçekli), Uluslararası Göç Örgütü Yayınları, Cenevre, 2009.

Kümbetoğlu, Belkis. "Göç Çalışmalarında "Nasıl" Sorusu", *Küreselleşme Çağında Göç*, (Ed. S. G. İhlamur ve N. A. Ş. Öner), İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, s. 49-88.

Lukes, S. "Anomi", *Modern Toplumsal Düşünce Sözlüğü*, (Ed. Wiliam Outhwaite), İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.

Öner, N. Aslı Şirin. "Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar", *Küreselleşme Çağında Göç*, (Ed. S. G. İhlamur ve N. A. Ş. Öner), İletişim Yayınları, İstanbul, 2018, s. 13-27.

Rex, John. "Etnisite", *Modern Toplumsal Düşünce Sözlüğü*, (Ed. Wiliam Outhwaite), İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.

Sert, Deniz Şenol. "Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru", *Küreselleşme Çağında Göç*, (Ed. S. G. İhlamur ve N. A. Ş. Öner), İletişim Yayınları, İstanbul, 2018, s. 29-45.

Şevki, Mehmet Ali. *Osmanlı Tarihinin Sosyal Bilimle Açıklanması*, Elif Yayınları, İstanbul, 1968.

Yıldız, Ayselin. "Göçmen", *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*, <https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/gocmen> [Erişim Tarihi: 08.12.2022]

Yıldız, Ayselin. "Mülteci", *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*, <https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/multeci> [Erişim Tarihi: 08.12.2022]

Yıldız, Ayselin. "Sığınmacı", *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*, <https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/siginmaci> [Erişim Tarihi: 08.12.2022]

Adadere, Gümölcine

BÖLÜM I

BATI TRAKYA TÜRKLERİ

*Tarihsel Süreçte
Batı Trakya
(Berlin Muahedesi'nden
Lozan Barış Antlaşması'na)*

Umut Dere*

Giriş

Türk tarih ve kültürünün ayrılmaz bir parçası olan Balkan coğrafyası, fethinden itibaren Osmanlı Devleti'nin tarihî serencamının hemen her aşamasının gözlemlenebildiği ve devletin bütün temel konuları hakkında sayısız örnekler sunan bir laboratuvar olarak tanımlanmaktadır.¹ Zira Osmanlılar, daha bulunduğu uç noktada sağlam tutunamamış bir beylik vasfına haizken Avrupa'ya geçme iradesi göstererek "Rumeli"² diye adlandırdıkları coğrafyayı ana üssü haline getirmiş ve bir Balkan devleti görünümüyle ön plana çıkmıştır.³ Buna mukabil devletin ilk başkenti Anadolu şehri olan Bursa iken, ikinci yönetim merkezi Rumeli'deki Edirne olmuştur. İstanbul'un 1453 yılındaki fethinden sonra yeni payitahtın her iki tarafında -hem Anadolu hem de Rumeli'de- simetrik olarak büyüyen devlet, Balkanlarda hâkimiyet alanını artırdıkça bir imparatorluğa dönüşmüştür.⁴ Osmanlılar, uyguladıkları iskân

* Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, umutdere@istanbul.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-3407-8415.

- 1 Yusuf Sarınoy, "Balkan Savaşları'ndan Lozan Barış Antlaşması'na Batı Trakya Bölgesi", *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 49.
- 2 Ayrıntılı bilgi için Bkz. Halil İnalçık, "Rumeli", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDVİA)*, Cilt: 35, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2008, s. 232-235.
- 3 Feridun M. Emecen, *Osmanlı Klasik Çağında Siyaset*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2009, s. 99.
- 4 Sarınoy, *Agb*, s. 49.

siyaseti ve Rumeli’de yaşayan yerli Hristiyan halkın himâyesi ile haklarının iadesi esasına dayanan istimâlet politikası⁵ sayesinde, XX. yüzyılın başlarına kadar coğrafyayı kontrol altında tutmayı başarmışlardır.

Trakya, Balkan coğrafyasının bir bölümünü oluşturmakla birlikte, bölgenin sınırları eski çağlardan itibaren doğuda Karadeniz, güneyde Marmara Denizi, Çanakkale Boğazı ve Ege Denizi olarak belirlenmiştir. Trakya’nın, kuzey ve batı sınırları tartışmaya açık olup en geniş surette kuzeyde Balkan Dağları (hatta Tuna Nehri), batıda Ustruma (Struma) Nehri olarak kabul edilmiştir.⁶ Günümüzde Türkiye Trakya’sı, Bulgaristan Trakya’sı ve Yunanistan Trakya’sı olmak üzere üç siyasi üniteye ayrılan bölgenin Türkiye Cumhuriyeti’nin Avrupa kıtasında yer alan topraklarına “Doğu Trakya” adı verilir.⁷ Bulgaristan’ın yönetiminde olan Filibe, Hasköy, Kırcaali şehirleri ve doğuda Burgaz’a kadar uzanan kısım da Trakya bölgesinin sınırları

5 Mücteba İlgürel, “İstimâlet”, *TDVIA*, Cilt: 23, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001, s. 362-363. Osmanlı Devleti’nin Balkanlarda yayılması politik şartlar kadar toplumsal koşulların da yardımını görmüştür. İncalcık, bu durumu şöyle açıklamaktadır: “...Son araştırmalar Bizans İmparatorluğu ve ardılı Balkan devletlerinde merkezi gücün inişe geçişi ile feodalizmin doğuşunun eş zamanlı olduğunu gösteriyor. Vergi gelirleri askere ait, devlet denetimindeki pronöia topraklarının iyeliği, manastırlarla etkili kişilerin eline geçiyordu. Bunlar, devletten parasal ve yasal ayrıcalıklar kopararak bu toprakları yaşamları boyunca mülkleri gibi kullanıyorlardı... Doğrudan doğruya Osmanlı yönetiminde olan bölgelerde bu gibi topraklar yeniden devlet denetimine giriyor; ya tımara dönüştürülüyor ya da kara ordusunda gördükleri askeri hizmet karşılığında Türk köylülerinden oluşan yayalara dağıtılıyordu. ‘Kanûn-ı Osmânî’nin basit vergi hükümlerinde buyurulmamış bütün yerel vergiler kaldırılıyordu. Tek gelir ya da ayrıcalık kaynağı sultanın fermanıydı. Kanunların uygulama sorumluluğu, yerel askeri yetkililerden bağımsız çalışan kadiya yüklenmişti. Osmanlı rejimi bu yolla dağınık feodal yönetim yerine merkezi bir yönetim, feodal beylerin kişisel yetkisinde olağelmis vergi ve ayrıcalıklar yerine de genel hükümler koyuyordu... Bunların yanı sıra Osmanlılar kendilerini belli bir toplumsal inancın temsilcisi olarak görmüyorlardı. Hristiyanlara karşı uzlaşmacı bir politika izleyerek ülkelerini büyütüp gelir kaynaklarını artırmanın daha kolay olacağını biliyorlardı... Fethedilmiş bir bölgenin Osmanlılaştırılması, apansız köktü bir dönüşüm değil, adım adım ilerleyen doğal bir gelişim olmuştur.” Halil İncalcık, *Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600)*, (Çev. Ruşen Sezer), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2011, s. 18-19.

6 Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya’da Millî Mücadele*, Cilt: 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1955, s. 3; Baskın Oran, *Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1986, s. 7.

7 Ramazan Özey, “Türk Yurdu Balkanların Coğrafyası”, *Yeni Türkiye, Türkoloji ve Türk Tarihi Araştırmaları Özel Sayısı*, Cilt: 1, Sayı: 43, 2002, s. 229.

dâhilindedir.⁸ Burada yaşayan Türkler ekseriyetle Bulgaristan ya da Balkan Türkleri olarak anılmaktadır.⁹ Yunanistan'ın idaresi altında bulunan ve sınırları Türkiye'den doğudaki Meriç Nehri, Makedonya'dan batıdaki Mesta-Karasu Nehri, Bulgaristan'dan kuzeydeki Rodop Dağları ile ayrılan, güneyden de Ege Denizi ile çevrili olan bölgeye ise "Batı Trakya" denilmektedir.¹⁰ Verimli toprakları ve stratejik ehemmiyetine binaen birçok ülkenin egemenlik kurmak istediği bir bölge olan Batı Trakya, Türk tarihi açısından ayrı bir önemi haizdir. Nitekim Osmanlılar, henüz beylikten devlete geçiş döneminde Balkanlara açılan kapı olarak gördükleri bölgeyi 1360'lı yıllarda¹¹

8 Bülent Yıldırım, *Bulgaristan ve Bulgaristan Türkleri (1878-1938)*, İlgî Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2019, s. 72.

9 Melih Akdeniz, *Batı Trakya'da Türk Varlığı (1930-1981)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2018, s. 9.

10 Halit Eren, *Batı Trakya Türkleri*, Rebel Basım, İstanbul, 1997, s. 13; Yusuf Halaçoğlu & Halit Eren, "Batı Trakya" *TDVİA*, Cilt: 5, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, s. 144. Tarihsel sürece bakıldığında Batı Trakya'nın bugün yalnızca Yunanistan hâkimiyetinde kalan yerlerden ibaret olmadığı görülmektedir. Zira 18 Aralık 1918'de Batı Trakya Türk mebusları, Sofya'daki büyük devletlerin mümessillerine verdikleri muhturada bölgenin sınırlarını şu şekilde tanımlamaktadırlar: "*Halihazırda iki mutasarrıflığa ayrılmıştır: Gümülcine, İskeçe, Eğridere, Paşmaklı (Ahiçelebi), Kırcaali, Koşukavak, Ortaköy, Sofulu, Ferecik, Dedeağaç kazalarından mürekkep olan Gümülcine sancağı ile Karaağaç, (Odrin) sancağıdır. Balkan Harbi'nden sonra Filibe sancağına ilhak edilen Devlen (Ropçoz) kazasıyla, Usturumca sancağına mülhak Nevrekop kazasını coğrafi ve milliyet nokta-i nazarından Garbi Trakya'dan ad eyeriz.*" Tevfik Bıynkioğlu, *Trakya'da Millî Mücadele Vesikalar, Resimler, Plan ve Haritalar*, Cilt: 2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1956, s. 37. Garbi Trakya Cemiyeti tarafından yayımlanan belgelerde ise Batı Trakya'nın sınırları şöyle tarif edilmektedir: "...*Garbi Trakya şimalen 1912 Türk-Bulgar hududu ile ayrılan Bulgaristan, şarken Meriç Nehri ve 1913 Türk-Bulgar hududu ile ayrılan Şarki Trakya, cenuben Adalar Denizi, garben İstruma kara suyu, Perim silsilesi ve ayrılan Makedonya ile mahduttur.*..." İlker Alp, "Batı Trakya Türkleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 33, 1995, s. 614-615.

11 Batı Trakya'nın Osmanlı hâkimiyetine geçiş tarihi tam olarak tespit edilememekle birlikte bazı çalışmalarda Edirne'nin alınması ile ilişkilendirilerek 1363 olarak kabul edilmiştir. Bkz.: Adil Özgüç, *Batı Trakya Türkleri*, Kutluğ Yayınları, İstanbul, 1974, s. 17; Zerrin Balkaç, "Batı Trakya Türkleri" *Türkler*, Cilt: 20, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 470. Ancak İnalçık'a göre Osmanlı Devleti, Edirne'yi 1361 yılında vuku bulan Sazlı-Dere Savaşı sonucu topraklarına katmıştır. Halil İnalçık, *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar I*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012, s. 55. Bölgenin fetih kronolojisi hakkında düzeltmeler içeren bir başka çalışma için Bkz.: Halil İnalçık, "Polunya (Apollunia) -Tanrı-Yıkıldığı Osmanlı Rumeli Fetihleri Kronolojisinde Düzeltilmeler (1354-1371)", *Prof. Dr. Mübahat S. Kütükoğlu'na Armağan*, (Ed. Zeynep Tarım Ertuğ), İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006, s. 54-55.

topraklarına katmışlardır.¹²

XIX. yüzyılda dünya siyasetine yön veren devletlerin kendi menfaatlerine uygun olarak taksim etmeye yeltendikleri Batı Trakya bölgesi, 1912-1913 yılları arasında yaşanan Balkan Harbi'nin Osmanlı Devleti'nin yenilgisiyle neticelenmesinin ardından imzalanan Bükreş (10 Ağustos 1913) ve İstanbul (29 Eylül 1913) antlaşmaları ile resmen ve tamamen Bulgaristan'a bırakılmıştır. Ancak 1914-1918 yılları arasında cereyan eden Birinci Cihan Harbi'nin Bulgaristan'ın da dâhil olduğu İttifak Devletleri'nin mağlubiyetiyle sonuçlanması üzerine bölgenin büyük bölümü -Neuilly Antlaşması (27 Eylül 1919) gereğince İtilaf Devletleri'nin kontrolüne geçmiş, yaklaşık bir yıl sonra Sevr'de yapılan Trakya Antlaşması'yla (10 Ağustos 1920) da müttefikler tarafından Yunanistan'a verilmiştir.¹³ Millî Mücadele'nin kazanılmasından sonra imzalanan Lozan Barış Antlaşması'yla (24 Temmuz 1923) ise Batı Trakya'da yaşayan Müslümanların statüleri yeniden belirlenmiş ve bugüne kadar geçerliliğini korumuştur.¹⁴

Bu bölümde, Berlin Muahedesi'nden, Lozan Barış Antlaşması'na kadar geçen süreçte Batı Trakya'da yaşanan gelişmelere ana hatlarıyla temas edilmeye çalışılacaktır.

12 Bülent Yıldırım & Haluk Kayıcı, "Balkan Savaşları Öncesi Batı Trakya Bölgesi", *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 31.

13 Oran, *Age*, s. 10-12; Umut Dere, "Batı Trakya Türklerinin Cunta İdaresi Yıllarında Yaşadığı Sorunlar (1967-1974)", *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 107.

14 Halaçoğlu & Eren, "Batı Trakya", *TDVİA*, s. 146.

1. XIX. Yüzyıl: Osmanlı Devleti'nin Hâkimiyeti Altındaki Balkanlarda Sonun Başlangıcı

XIX. yüzyıl, dünya tarihi açısından sömürgeci politikaların en üst düzeye çıktığı bir zaman dilimi olmakla birlikte Osmanlı Devleti'nin “en uzun yüzyılı” olarak nitelendirilmektedir.¹⁵ Klasik dönemin ardından çağa ayak uydurmak hedefiyle başlattığı sancılı yenileşme hareketlerinde kalıcı başarı elde edemeyen devlet, bahsedilen sırda büyük güçler tarafından parçalanmıştır. Bilhassa İngiltere ve Rusya'nın dünya egemenliği için giriştiği rekabetin umumiyetle Osmanlı mülkünde cereyan etmesi¹⁶, Türk ve Müslümanların yanı sıra farklı etnik ve dini grupların da üzerinde yaşadığı Balkan coğrafyasını -kışkırtıcı politikalar ve artan milliyetçilik akımının etkisiyle- adeta kaynayan bir kazana dönüştürmüştür.

1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi, Balkanların geleceğinin şekillenmesinde ciddi bir kırılma noktasıdır. Rusların batıda Edirne, doğuda ise Erzurum'a kadar gelmesiyle sonuçlanan savaş bir yandan yıllardır tahrik edilen¹⁷ Balkan milletlerinin isyanlarına hareketlilik kazandırırken; diğer yandan Batı Trakya'daki Türk varlığının gerilemeye başlamasına sebep olmuştur.¹⁸ Ayrıca imzalanan Edirne Antlaşması (14 Eylül 1829) ile -daha önce çeşitli protokollerle¹⁹ kuruluşu kayıt

15 Detaylı bilgi için Bkz.: İlber Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2017.

16 Cezmi Eraslan, “Büyük Devletlerin Kurduğu ve Türkiye Aleyhine Büyüttüğü Devlet: Yunanistan”, *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 15.

17 1774 tarihli Küçük Kaynarca Antlaşması ile Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan Ortodoks Hristiyan tebaanın himâyesini elde eden Rusya, 1806-1812 Savaşı'ndan sonra imzalanan Bükreş Antlaşması (28 Mayıs 1812) ile Balkanlardaki jeopolitik siyasetini temellendirmiştir. Serdar Cem Sedirolu, “Lozan Görüşmelerine Giden Süreçte ve Lozan'da Batı Trakya (1877-1878 Harbi-1923)”, *Troyacademy*, Cilt: 7, Sayı: 1, 2022, s. 18.

18 Metin Ayışığı, “Dünden Bugüne Batı Trakya Meselesi”, *Osmanlı*, (Ed. Güler Eren), Cilt: 2, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 507; Sarıay, *Ağb*, s. 49.

19 Kendi kontrolünde özerk bir Yunanistan kurulması hususunda girişimlerde bulunan Rusya, ilk olarak Akkerman Muahedesi'ni (24 Eylül 1825) Osmanlı Devleti'ne dayatmış, sonrasında İngiltere ile anlaşarak özerk statülü Yunan Devleti'nin kuruluşunu sağlayan Petersburg Protokolü'nü hazırlamıştır. Osmanlı Devleti'nin şartları kabul etmemesi durumunda birlikte hareket etme kararı alan Rusya ve

altına alınan- Yunanistan'ın bağımsızlığı Osmanlı Devleti tarafından tanınmış (madde 10)²⁰, büyük güçlerin coğrafyaya müdahaleci politikaları da artarak devam etmiştir. Oluşan yeni durum karşısında tedbir alma ihtiyacı duyan Osmanlılar, Balkanların stratejik konumunun İstanbul ve Boğazların güvenliğini de doğrudan ilgilendirdiğini göz önünde bulundurarak 1864 yılında, geniş bir Edirne Vilâyeti tesis etmişlerdir. Beş sancaklı bu vilâyet, bütün Trakya'yı bünyesinde barındıracak şekilde Balkan sıradağlarının güneyinde yer alırken, Karadeniz, İstanbul Vilâyeti, Marmara, Çanakkale Boğazı, Ege Denizi ve Mesta (Karasu) Nehri ile çevrilmiştir. Ancak bu girişimle sağlanan siyasi bütünlük uzun süreli olmamış, on üç yıl sonra Rusya ile girilen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın (93 Harbi) kaybedilmesi neticesinde imzalanan antlaşmalarla bozulmuştur.²¹

93 Harbi, Balkan coğrafyasında yaşayan Türkleri ve hatta bütün bölge halkını derinden etkilemekle birlikte sonraki süreçte yaşanacak olan zorunlu göç, çatışma, yağma ve katliam gibi acı olayların²² da başlangıcıdır. Zira Balkanlar bu savaşın akabinde Rus askerlerinin, Bulgar çetelerinin, ilerleyen zamanlarda ise Yunanların, Sırpların ve coğrafya üzerinde emelleri olan tüm güçlerin mücadele alanı haline gelmiştir.²³

.....
İngiltere'ye, Fransa'nın da katılımı sonucunda Londra Protokolü (6 Temmuz 1827) imzalanmış ve Yunanistan'ın bağımsız devlet vasfıyla kuruluşu kayıt altına alınmıştır. Eraslan, *Agb*, s. 23; Eduard Philippe Engelhardt, *Devlet-i Osmaniye'nin Târih-i Islahatı 1826'dan 1882'ye Türkiye ve Tanzimat*, (Yay. Haz. Erol Kılınç), Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2017, s. 39-40.

20 Nihat Erim, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasî Tarih Metinleri*, Cilt: 1, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1953, s. 284; Fahir Armaoğlu, *Siyasî Tarih 1789-1960*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1973, s. 106.

21 Eren, *Age*, s. 19.

22 Bu dönemde bölgede yaşanan zorunlu göç ve Türklere uygulanan politikalar hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Nedim İpek, *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri (1877-1890)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1994; H. Yıldırım Ağanoğlu, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanların Makûs Talihi: Göç*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2017; *Rumeli'den Türk Göçleri*, (Haz. Bilâl N. Şimşir), Cilt: I-III, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989.

23 Eren, *Age*, s. 19.

93 Harbi'nin kesin sonucunu Osmanlı Rumeli'sinde elde etmeyi planlayan Rus ordularının 20 Ocak 1878'de Edirne'yi işgal etmeleri, çaresiz kalan Osmanlı Devleti'ni barış arayışlarına sevk etmiştir.²⁴ Buna binaen 31 Ocak 1878 tarihinde imzalanan mütareke²⁵ ile savaş durdurulmuş; ancak Ruslar, Çatalca istihkâmlarının birinci hattını işgal etme hakkını elde ederek Yeşilköy'e kadar ilerlemişlerdir. Savaşın sonunda hem Anadolu'da hem de Rumeli'de ciddi kayıplar veren Osmanlı Devleti, Ruslarla anlaşmaya varmaktan başka bir çare olmadığına kanaat getirerek Ayastefanos (Yeşilköy) Antlaşması'nı (3 Mart 1878) imzalamak durumunda kalmıştır.²⁶

Ayastefanos Antlaşması'yla Osmanlı Devleti tarafından Karadağ (madde 1-2), Sırbistan (madde 3) ve Romanya'nın (madde 5) bağımsızlıkları tanınmış, Bosna-Hersek Avusturya'ya verilmiş (madde 14), ayrıca Bulgaristan, Ege Denizi'ne çıkışı olan müstakil bir prenslik haline getirilmiştir (madde 6).²⁷ Esas itibarıyla -Bulgaristan üzerindeki hâkimiyeti düşünüldüğünde- Rusya'nın sıcak denizlere inme siyasetine göre taksim edilen bölgenin, Tuna'dan Marmara ve Ege Denizi'ne, Karadeniz'den Ohri Gölü'ne kadar uzanan ve "Büyük Bulgaristan" olarak belirlenen kısmında iki buçuk milyon Bulgar'a karşın çoğu Türk olan dört milyon insanın yaşıyor olması, büyük tepkilere neden olmuştur. Nitekim henüz antlaşmanın kırkinci gününde direniş hareketleri başlamış, 14 Nisan 1878'de, Çirmen yakınlarında başlayan Türk mukavemeti, kısa zamanda Trakya'nın geneline yayılarak Rus ve Bulgar işgaline karşı silahlı

24 Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi Birinci Meşrutiyet ve İstibdat Devirleri (1876-1907)*, Cilt: VIII, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988, s. 52; 57.

25 Edirne'de Server ve Namık paşalar ile Rus Orduları Başkumandanı Grandük Nikolay (Nikolayeviç) arasında imzalanan barış esasları hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Bıyıklıoğlu, *Age*, Cilt: 1, s. 8-9.

26 Eren, *Age*, s. 20.

27 Erim, *Age*, s. 387-394; Cezmi Eraslan, "93 Harbi'nin (1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı) Osmanlı Devleti İçin Önemi Üzerine Düşünceler", *1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı "93 Harbi" Vatan Neresi? Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, (Ed. Fatih M. Sancaktar, Ayna Askeroğlu Arslan, Mustafa Tanrıverdi, Cezmi Bayram, Filiz Ferhatoğlu), İstanbul Türk Ocağı Yayınları, İstanbul, 2019, s. 25.

mücadeleye dönüşmüştür. Diğer yandan direnişe yasal bir boyut kazandırmak isteyen Rodop Türklerinin önde gelenleri, 16 Mayıs 1878 tarihinde, Rodop Türk Hükûmet-i Muvakkatesi'ni kurmuşlar, başına da Ahmet Tinmirski'yi (Tımraşlı) getirmişlerdir. Bölgede vuku bulan millî hareketten endişe duyan Ruslar bir süre sonra anlaşma ümidiyle görüşme talep etmişler, Türk direnişçiler ise Ruslar tarafından sunulan teklifleri Osmanlı idaresinden başka bir yönetim altına girmeyeceklerini gerekçe göstererek reddetmişlerdir. Olayların bu boyutlara ulaşması neticesinde Türk halkının teşkilatlı mukavemetini dikkate almak durumunda kalan Batılı devletler, Ayastefanos Antlaşması'nı görüşmek üzere 13 Haziran 1878'de, Berlin Kongresi'ni tertip etmişlerdir.²⁸ Şüphesiz Batılı devletlerin Ayastefanos Antlaşması'nı tashih etmek için böyle bir kongre düzenlemeleri yalnızca bölgede cereyan eden hâdiselerin bir sonucu olarak değerlendirilmemelidir. Rusya'nın "Şark Meselesi"ni Avrupa devletleri arasındaki dengeyi dikkate almadan yalnızca kendi menfaatlerine uygun şekilde halletme düşüncesi, başta oyun kurucu pozisyonunu kaybetmek istemeyen İngiltere olmak üzere bölgede bulunan diğer devletleri rahatsız etmiştir. Bu süreç, 13 Temmuz 1878'de, Berlin Antlaşması'nın taraf ülkelerce imzalanmasıyla sonuçlanmıştır.²⁹

Berlin Antlaşması'na göre Bulgaristan üç bölgeye ayrılmış; birinci bölgede Tuna ile Balkan dağları arasında Osmanlı

28 Abdürrahim Dede, *Balkanlar'da Türk İstiklâl Hareketleri*, Türk Dünyası Yayınları, İstanbul, 1978, s. 13-18; Sabri İbrahim Alagöz, "Rodoplar ve Balkan Türklerinin 93 Savaşından Lozan Antlaşması'na Kadar Bağımsızlık Mücadelesi", *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, (Ed. Cezmi Eraslan, Cezmi Bayram, Nilüfer Erdem, Pervin Hayrullah), İstanbul Türk Ocağı Yayınları, İstanbul, 2016, s. 86-88; Halaçoğlu & Eren, "Batı Trakya", *TDVİA*, s. 145. Berlin Kongresi'nin 11 Temmuz 1878 tarihli kararıyla İngiltere, Fransa, Avusturya, İtalya, Almanya ve Rusya'nın İstanbul büyükelçilerinden teşekkül eden bir komisyon oluşturulmasına hüküm verilmiş, zikredilen komisyon Rodop ayaklanmasının nedenlerini ve göç edenlerin hangi milliyete mensup olduklarıyla niçin göç ettiklerini yerinde tespit etmek üzere görevlendirilmiştir. İncelemeler neticesinde bölgede yaşanan Rus ve Bulgar mezalimi gün yüzüne çıkmıştır. Dede, *Age*, s. 18-20.

29 Ali İhsan Gencer, "Berlin Antlaşması", *TDVİA*, Cilt: 5, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, s. 516.

Devleti'ne bağlı, vergi veren lakin muhtariyet vasfına haiz bir Bulgaristan Prenslığı tesis edilmiştir (madde 1-2). Prens seçimi üç aşamalı kabul esasına göre belirlenirken, halk tarafından seçilen prensin önce Osmanlı padişahının tasdiki, son raddede ise büyük devletlerin onayıyla tayin edilebileceğine hüküm verilmiştir (madde 3).³⁰ İkinci bölge Şarkî Rumeli adıyla Osmanlı Devleti'ne verilen Balkan Dağları'nın güneyindeki kısımdır. Buradaki en önemli husus idari muhtariyete sahip Şarkî Rumeli Vilâyeti'nin kurulması olmuştur. Osmanlı hazinesine yıllık vergi vermekle mükellef olan bu yeni vilâyet, siyasi açıdan Osmanlı Devleti'ne bağlı olacak; ancak idaresi hakkında büyük devletler tarafından hazırlanan bir talimatname doğrultusunda Osmanlı padişahı tarafından atanacak ve büyük devletlerin onaylayacağı Hristiyan bir vali eliyle beş yıl süreyle yönetilecektir (madde 13-14-17).³¹ Üçüncü bölge Makedonya olup, burası ıslahat yapılması şart koşularak Osmanlı Devleti'ne bırakılmıştır (madde 23). Görüleceği üzere antlaşma Osmanlı Devleti'ne bağlı bir Bulgaristan'ın varlığına işaret etse de iç işlerine müdahale hakkı tanımamıştır. Şarkî Rumeli Vilâyeti'nin ise Devlet-i Âliyye'ye merbut durumda olmasına rağmen milletlerarası bir komisyon tarafından hazırlanan nizamname doğrultusunda idare edilmesi kararlaştırılmıştır (madde 18-19).³²

Berlin Antlaşması ile Osmanlı Devleti, doğuda ve batıda ciddi toprak kayıplarına rağmen belirli kazanımlar elde etmiştir. Nitekim bu muahede, Ayastefanos Antlaşması ile belirlenmiş olan Büyük Bulgaristan topraklarından Makedonya ve Şarkî Rumeli'yi alarak geriye kalan yerleri de Osmanlı Devleti'ne vergi veren ancak iç işlerinde serbest hareket eden bir "Bulgaristan Emâreti"ne dönüştürmüştür.³³ Böylece Bulgaristan sınırlarının

30 Erim, *Age*, s. 404-407; Eren, *Age*, s. 24.

31 Erim, *Age*, s. 409-412; Mahir Aydın, *Şarkî Rumeli Vilâyeti*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1992, s. 17.

32 Erim, *Age*, s. 412-413; Eren, *Age*, s. 24-25.

33 Aydın, *Age*, s. 17.

Balkan Dağları'na kadar çekilmesi sağlanmış, Tuna'dan Marmara ve Ege Denizi'ne uzanan, batıda Mesta-Karasu'dan Vidin'e kadar çizilen bir hat ile sınırlanan bölgede ortaya çıkan siyasi teşkilat, bazı haksızlıklara rağmen Trakya birliğini ve Boğazların emniyetini sağlayacak bir hale kavuşturulmuştur. Bunların yanı sıra antlaşmanın Osmanlılar açısından en mühim getirisi, devletin tamamen Rusya'nın hâkimiyeti altına girmesinin önlenmesi olmuştur.³⁴ Lakin antlaşmanın İngiliz çıkarlarına aykırı "Büyük Bulgaristan"ın parçalanması dışında ne Romanya, Sırbistan ve Karadağ'ın bağımsızlığı ne de Ermeni ıslahatı gibi önemli meseleler hususunda bir çözüm getirmediği de göz önünde bulundurulması gereken bir gerçektir.³⁵

Berlin Antlaşması'nın ilgili hükümleri gereğince 29 Nisan 1879 tarihinde, Bulgar Meclisi tarafından Rus Çarı II. Aleksandr'ın yeğeni olan Aleksandr Battenberg, prens (knez) olarak seçilmiştir.³⁶ Prens seçiminin ardından Rus orduları, aşamalı şekilde ülkeden çekilmiş; ancak yaşanan siyasal süreç ülkede Rus tahakkümünden rahatsız olan liberal Bulgarların çekişmelerine sahne olmuştur. İlk yıllarında kendisinden beklenildiği üzere Rus yanlısı bir politika takip eden Prens Aleksandr, sonrasında muhalif kanadın tazyiki ile tavır değiştirmek durumunda kalmış, nihayetinde liberallerin de içerisinde bulunduğu bir hükümet teşkil edilmiştir.³⁷

Kurulan hükûmetin, Şarkî Rumeli Vilâyeti'nin Bulgaristan'la birleştirilmesi hususunu politik hedef haline getirmesi yeni gelişmelerin yaşanmasına sebep olurken yine de buradaki Osmanlı hâkimiyeti 1885 yılına kadar fiilen değilse de şeklen devam etmiştir. 18 Eylül 1885'e gelindiğinde ise Bulgar Liberal Partisi, Şarkî Rumeli'de bulunan milis güçlerinin

34 Bıyıklıoğlu, *Age*, Cilt: 1, s. 40; Eren, *Age*, s. 25.

35 Mahir Aydın, "Tophane Konferansı Doğu Rumeli'ye Veda", *Tarih Dergisi*, Sayı: 53, 2011, s. 117.

36 Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi 1, 18. ve 19. Yüzyıllar*, (Çev. İhsan Durdu, Gülçin Tunali, Haşim Koç), Küre Yayınları, İstanbul, 2013, s. 399.

37 Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, Cilt: 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul, 1940, s. 21.

yardımıyla bir hükümet darbesi gerçekleştirmiş ve Osmanlı Devleti tarafından 1884 yılının mayıs ayında tarafsız davranmadığı gerekçesiyle görevden alınan Aleko Paşa'nın yerine atanan Vali Gavril Paşa'yı sınır dışı etmiştir. Kendisini, Şarkî Rumeli ve Bulgaristan prensi ilan eden Aleksandr, ertesi gün Filibe'ye gelerek "iki Bulgaristan'ın birleştirildiğini" ifade eden bir beyanname yayımlamıştır.³⁸ Şarkî Rumeli ahalisi, vuku bulan durum karşısında antlaşma gereği Osmanlı ve diğer devletlerin tedbir almalarını beklemiş; ancak bir şey yapılmadığını görünce Bulgar idaresini tanımadıklarını açıklayarak hükümet darbesini protesto etmek üzere harekete geçmeye³⁹ karar vermiştir. En başından beri Bulgaristan'ı kendi hedeflerine ulaşma noktasında "maşa" olarak gören ve kullanan Rusya ise bu süreçte Bulgaristan'ın girişimlerinden en fazla rahatsızlık duyan devlet olmuştur. Bu nedenle Bulgaristan prensinin aynı zamanda Şarkî Rumeli'ye hâkim olmasını kabul etmeyen Rus çarı, Osmanlı Devleti'ne, Berlin Antlaşması'na taraf olan devletleri İstanbul'da yapılacak bir konferansa davet etmeyi teklif etmiştir.⁴⁰

Rusya'nın konferans önerisinin diğer devletlerden kabul görmesi Şarkî Rumeli meselesini savaşız ve büyük devletlerin aracılığı ile çözüme kavuşturmak isteyen Osmanlı Devleti'nin teşebbüsleriyle birleşince, 5 Kasım 1885 tarihinde, Berlin

38 Eren, *Age*, s. 27; Bayur, *Age*, s. 47; Karal, *Age*, s. 105-106.

39 Filibe İslâm cemaatinin teşebbüsleri sonucu her liva ve kazadan seçilen Türk mebuslar, 1885'in aralık ayının sonlarında Filibe'de kongreye davet edilmişlerdir. Toplantıyı icra edilmeden önce haber alan Filibe Muvakkat Hükümeti, kongrenin toplanmasını mebusların bir kısmını tutuklatarak bir kısmını da jandarma kuvvetleri ile bölgeden uzaklaştırarak engellemiştir. Aslında daha 1880'lerin başında imtiyazlı Şarkî Rumeli Vilâyeti'ni tanıyan; lakin silahlarını teslim etmemiş olan Rodoplular ve Kırcaalililer, Bulgar kolluk kuvvetlerini bu sayede bölgeye sokmamış, hükümet darbesi üzerine de vilâyetle olan ilişkilerini yeniden kesmişlerdir. Ayrıca Rodop'un ileri gelenlerinden mürekkep bir komisyon aracılığı ile idare edilen bu millî hareket, seçtikleri Hacı Ragıp ve Hacı Mümin ağalar aracılığıyla Gümülcine Mutasarrıfı Abdülkadir Kemali Bey'e Sultan II. Abdülhamid'e takdim edilmek üzere bir mazbata vermişler, padişahın himayesinden başka bir emir altında yaşayamayacaklarını ve kanlarının son damlasına kadar mücadele edeceklerini bildirmişlerdir. Bıyıkhoğlu, *Age*, Cilt: 1, s. 54-55. Mazbatanın tam metni için Bkz. Dede, *Age*, s. 27-28.

40 Eren, *Age*, s. 27.

Antlaşması'nı imzalayan yedi devletin delegelerinin katıldığı Tophane Konferansı, (İstanbul Konferansı veya Elçiler Konferansı) toplanmıştır.⁴¹ Berlin Antlaşması'nın Doğu Rumeli Eyaleti maddelerinin ele alındığı bu konferans, "Küçük Berlin" olarak da nitelendirilmektedir.⁴² Beş ay boyunca aralıklarla toplanan konferansın son oturumu 5 Nisan 1886'da yapılmış ve tüm devletlerin kabul ettiği yeni bir antlaşma imzalanmıştır. Bu muahede esas itibarıyla 1 Şubat 1886'da, Osmanlı Devleti ile Bulgaristan Prensiği arasında mutabakata varılan "Suret-i Tesviye Antlaşması"nın Rus baskısı ile bazı askerî hükümlerin çıkarılmış halinden müteşekkildir. Yeni muahedeye göre;

"1- Şarkî Rumeli umumî valiliği, Berlin Antlaşması'nın 17. maddesine göre Bulgaristan prensine tevdi olacaktır.

2- Şarkî Rumeli Vilâyeti idaresiyle Bulgaristan prensliği idaresi bir ve aynı şahsın elinde kaldıkça, şimdiye kadar Şarkî Rumeli idaresi dışında kalmış olan Kurcaali kazası Müslüman köyleriyle Rodop bölgesindeki Müslüman köyleri, Berlin Antlaşması'nın 15. Maddesinin birinci fıkrasında Osmanlı Devleti'ne verilmiş olan hak karşılığı olarak Şarkî Rumeli Vilâyeti'nden ayrılarak doğrudan doğruya Osmanlı idaresine geçeceklerdir. Kurcaali kazası ile Rodop Müslüman köylerinin hudutları Bâb-ı Âli ve Bulgaristan prensi tarafından tayin olunacak teknik bir komisyon tarafından belirlenecektir. Bu hudut arazide tatbik olunacak ve bu hususta Osmanlı Hükûmeti'nin menfaatlerine uygun olarak stratejik şartlar göz önünde tutulacaktır.

3- Şarkî Rumeli'de, daimî olarak intizam ve sükûn ve bu vilâyetteki tebaa-i şâhânenin refah ve saadetini sağlamak maksadıyla Bâb-ı Âli ve Bulgaristan prensi tarafından tayin olunacak bir komisyon, vilâyetin esas nizamnamesini

41 Bıyıklıoğlu, Age, Cilt: 1, s. 55; Karal, Age, s. 107.

42 Aydın, Agm, s. 122.

tetkik ve mahallin ihtiyaçlarına ve durumuna göre değiştirmekle vazifelendirilecektir. Osmanlı hazinesinin menfaatleri de göz önünde tutulacaktır. Bu komisyon, dört ay içinde çalışmalarını bitirecek ve rapor, İstanbul'da, konferansın tasvibine arz olunacaktır. Bu değişiklikler kabul olununcaya kadar Şarkî Rumeli Vilâyeti'ni, mahallin ihtiyaç ve icaplarına göre idare vazifesi Bulgaristan prensinin dirayet ve sadakatine tevdi edilmiştir.

4- Berlin Antlaşması'nın Bulgaristan prensliği ve Şarkî Rumeli Vilâyeti'ne ait diğer hükümleri yürürlükte kalacaktır.”⁴³

Maddelerden anlaşılacağı üzere antlaşma neticesinde Şarkî Rumeli, siyasi ve askerî bakımdan Osmanlı Devleti'ne bağlı bir vilâyet olmaktan çıkmıştır. Yapılan muahede hükümlerine göre Devlet-i Âliyye'nin burada elde ettiği tek kazanç ise halkının gösterdiği direnişle haklarını adeta kendileri kazanan Kırcaali ve Ropcoz kazalarının yeniden Osmanlı hâkimiyeti altına girmesi olmuştur.⁴⁴

2. Osmanlı Devleti'nin Yüzyıllar Süren Rumeli Hâkimiyetinin Sonu: Balkan Harbi

93 Harbi'nin ardından imzalanan Berlin Antlaşması ve sonrasında yaşanan süreç Osmanlı Devleti'nin Balkan coğrafyasında bulunan topraklarının büyük bir kısmını koparmasına rağmen paylaşım mücadelesini durduramamış⁴⁵, bilakis

43 Bıyıklıoğlu, *Age*, Cilt: 1, s. 58; Karal, *Age*, s. 109-110.

44 Eren, *Age*, s. 28-29.

45 Bu süreçte özellikle Bulgaristan, Ayastefanos Antlaşması ile kendisine verilen ancak Berlin Antlaşması ile yeniden tashih edilen Doğu ve Batı Trakya'nın önemli kısımlarını tekrar ele geçirmek için faaliyetlerini hızlandırmıştır. İlk etapta Makedonya ve Trakya'da en kalabalık nüfusa sahip olduklarını ileri süren Bulgarlar, sonrasında fiiliyata geçerek sözde Trakya ve Makedonya'dan göç etmiş Bulgarlara yardım etmek amacıyla 1890 yılında, Sofya'da, “Merkezî Edirne-Makedonya Komitesi”ni kurmuşlardır. Bu komite üzerinden bölgedeki çalışmalarını sürdüren Bulgarlar, 1893'te Selanik merkezli “Makedonya Komitesi”ni tesis etmiş, bu kuruluş Balkan siyaseti içerisinde oldukça etkili bir hale gelmiştir. Sonrasında Yunanlar ve

daha fazla şiddetlenmesine neden olmuştur. Rusya'nın izlediği Panslavizm politikası ve Balkanların taksimi hususunda Rusya ve Avusturya arasında devam eden rekabet, bölge halklarının coğrafyadaki egemenlik mücadeleleri üzerinde de etkisini göstermiştir. Buna rağmen Balkan Harbi'ne kadar olan dönemde kendi aralarında yaşanan birtakım meselelerden dolayı yekvücut halde hareket edemeyen Balkan devletleri, 23 Temmuz 1908'de, ilan edilen II. Meşrutiyet'in ardından aradıkları zemini yavaş yavaş bulmaya başlamışlardır. Avrupa devletlerinin 3 Ekim 1908'de, Makedonya ıslahatı üzerindeki kontrolün kaldırıldığını bildirmesiyle başlayan yeni dönem, 5 Ekim'de Avusturya'nın Berlin Antlaşması'ndan beri işgal ettiği Bosna-Hersek'i ilhakıyla devam etmiş, bunu muhtariyet vasfına haiz Bulgaristan Prenslığı'nın 6 Ekim'de bağımsızlığını ilan etmesi ve yine aynı gün Girit Adası'nın Yunanistan'la birleştiğini açıklaması takip etmiştir. Osmanlı Devleti'nin en buhranlı günlerini yaşadığı bu süreçte İtalya ile girilen Trablusgarp Savaşı'nın kaybedilmesi de On İki Ada'nın İtalyan işgaline uğramasına yol açmıştır. Diğer yandan 1910 yılında cereyan eden Arnavut isyanı büyük güçlerin tahrikleriyle yeniden alevlenmiş, bu isyanın bastırılması esnasında Osmanlı ordusu içerisindeki muhalif subayların "Halâskâr Zâbitân" adıyla siyasi bir grup teşkil ederek İstanbul'a baskı yapmaları sonucunda Sait Paşa kabinesi istifa etmek zorunda kalmıştır.⁴⁶

Osmanlı Devleti'nin dâhilde ve hariçte çeşitli sorunlarla uğraştığı sırada Rusya'nın Makedonya'nın taksimatı hususunda diğer devletleri kıskırtması neticesinde Mart 1912'de, Yunanistan ve Bulgaristan, Ağustos 1912'de, Karadağ ve Bulgaristan, Ekim 1912'de ise Karadağ ve Sırbistan arasında ittifak

.....
Sırp da benzer teşkilatlanmalara tevessül etmişler; lakin Bulgarlar kadar başarılı olamamışlardır. Bu teşebbüsler neticesinde Balkanlarda vuku bulan karışıklıklar ve çetecilik faaliyetlerine süreç içerisinde büyük devletlerin de kendi çıkarları doğrultusunda destek vermesi, Balkan Harbi'nin çıkmasına neden olmuştur. Bıyıkhoğlu, *Age*, Cilt: 1, s. 61; Eren, *Age*, s. 31-32.

⁴⁶ Cevdet Küçük, "Balkan Savaşı", *TDVİA*, Cilt: 5, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, s. 23; Bıyıkhoğlu, *Age*, Cilt: 1, s. 63.

anlaşmaları yapılmıştır. 3 Ekim 1912 tarihinde, Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ hükûmetleri Osmanlı Devleti'ne ortak bir nota vererek üç gün içerisinde eski Sırbistan, Makedonya, Arnavutluk ve Girit'e muhtariyet verilmesini talep etmişlerdir. Sürenin bitiminde isteklerini yenileyen devletler bu defa yanlarına büyük güçleri de alarak koşulların kabul edilmemesi halinde silahlı mücadeleye girişileceğini Bâb-ı Âli'ye bildirmişlerdir. Buna mukabil ilk olarak Karadağ, 8 Ekim 1912 tarihinde, Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiş; böylece Balkan Harbi'nin ilk safhası başlamıştır. Akabinde diğer müttefiklerin verdikleri ortak notanın sonuçsuz kalması üzerine önce Sırbistan ve Bulgaristan, en son da Yunanistan savaşa dâhil olmuştur. Doğu ve batı olmak üzere iki cephe vuku bulan Balkan Harbi'nde, Osmanlı Devleti doğu cephesinde Bulgarlarla, batı cephesinde ise müttefiklerin tamamı ile mücadele etmiştir. Doğu cephesinde mücadele eden Türk birlikleri, 23 Ekim 1912'de, kendisinden üç kat fazla olan Bulgar ordusuna yenilerek Çatalca'ya kadar geri çekilmişlerdir. Batı cephesinde de benzer bir durum yaşanmış ve Osmanlı ordusu 23-24 Ekim'de, Sırlara mağlup olmuştur. Alınan başarısız sonuçların ardından Gazi Ahmet Muhtar Paşa Kabinesi istifa etmiş, yeni kurulan Kâmil Paşa Hükûmeti, büyük güçlerden ateşkes için arabuluculuk talebinde bulunmuştur. Ancak görüşmelerin devam ettiği esnada İttihat ve Terakki Fırkası, tarihe "Bâb-ı Âli Baskını" olarak geçen hükûmet darbesi ile ülkenin yönetimini ele geçirmiştir. Mütareke görüşmelerinin kesintiye uğramasıyla birlikte 3 Şubat'ta yeniden başlayan savaş, Yunanların 6 Mart'ta Yanya'yı, Bulgarların 26 Mart'ta Edirne'yi, Karadağlıların ise 23 Nisan'da İşkodra'yı işgaliye sonuçlanmıştır.⁴⁷

30 Mayıs 1913'te imzalanan Londra barışına göre Midye-Enez hattı Osmanlı-Bulgar sınırı olarak kabul edilirken, Edirne, Trakya ve Dedeağaç Bulgaristan'a, Selanik, Güney Makedonya ve Girit Yunanistan'a, Kuzey ve Orta Makedonya Sırbistan'a,

47 Küçük, "Balkan Savaşları", *TDVİA*, s. 23-24.

Silistre ise Romanya'ya bırakılmıştır. Netice itibarıyla Bulgaristan, Balkan Harbi'nin bu ilk devresinde Adalar Denizi ve Marmara kıyılarına kadar genişleyerek 1878 tarihli Ayastefanos Antlaşması'nın belirlediği sınırlara büyük ölçüde ulaşmıştır. Öte yandan diğer ülkelere terk edilmek zorunda kalınan bölgelerle beraber Balkan devletlerinin Türklerin Avrupa'dan atılması için kurduğu hayaller de büyük oranda gerçekleşme yoluna girmiştir.⁴⁸

Balkan Harbi'nin ilk aşamasının sona ermesinin ardından Bulgaristan'ın Londra Antlaşması ile diğer devletlere nazaran daha geniş topraklara sahip olması, müttefikler arasında ihtilafa neden olmuştur. Buna tepki olarak Yunanistan, Karadağ, Sırbistan ve Romanya birleşerek 29 Haziran 1913'te Bulgaristan'a savaş ilan etmişlerdir. Bulgarların kendilerine karşı birleşen Balkan devletleri karşısında üst üste yenilgiler almasını fırsat bilen Osmanlı ordusu, daha evvel çizilen Midye-Enez hattını aşarak 23 Temmuz 1913'te Edirne ve Kırklareli'ni yeniden topraklarına katmış; lakin Hariciye Nezâreti'nin vermiş olduğu karara uygun olarak -Kızıldeli Çayı'na kadar uzanan dar bir alanın dışında- Meriç Nehri'nin batısına geçmemiştir. Bölgeden çekilen Bulgarların peşinden Mustafa Paşa'ya doğru ilerleyen akıncı müfrezesi⁴⁹ ise burada durmayarak Bulgar topraklarına girmiş, Habipçe, Harmanlı ve Hasköy'de çeteleri dağıtmak üzere taarruzda bulunmuştur. Bu harekât, Bulgarların Bâb-ı Âli'ye müracaatları ve büyük devletlerin baskılarıyla durdurulmuş, Batı Trakya'daki Türk kuvvetleri yeniden Edirne'ye kadar çekilmişlerdir.⁵⁰

48 Erim, *Age*, s. 450; Küçük, "Balkan Savaşları", *TDVİA*, s. 24; Cezmi Eraslan, "Bir Dev'in Çöküşü: Osmanlı Devleti'nin Sonu", *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Cilt: 1, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2012, s. 62-63. Balkan Harbi'nin perde arkası ve cephelelerde yaşanan mücadeleler hakkında ayrıca Bkz. Stanford J. Shaw & Ezel Kural Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, (Çev. Mehmet Harmanlı), Cilt: 2, E Yayınları, İstanbul, 2017, s. 350-357.

49 Bahsedilen akıncı müfrezesi, X. Hurşit Paşa Kolordusu'na bağlı olmakla beraber Kurmay Yarbay Enver Bey'in talimatıyla Eşref Kuşçubaşı ve kardeşi Hacı Sami öncülüğünde İstanbul'da kurulmuştur. Bıyıkhoğlu, *Age*, Cilt: 1 s. 69.

50 Eren, *Age*, s. 33-36; Bıyıkhoğlu, *Age*, Cilt: 1, s. 69-71.

Neticede harbin ikinci safhasında Trakya'nın tamamı olmasa da doğu bölümü⁵¹ millî bir başarı olarak büyük güçlerin rızası olmamasına rağmen kurtarılmıştır.

Balkan Harbi'nin ikinci safhası Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ ve Yunanistan arasında imzalanan 10 Ağustos 1913 tarihli Bükreş Antlaşması ile nihayete ermiş, muahede hükümlerince Osmanlı Devleti'nin elinden çıkan Batı Trakya'nın Mesta-Struma nehirleri arasında kalan kısmı Yunanistan'a, Meriç-Mesta nehirleri arasında bulunan bölümü de Bulgaristan'a verilmiştir.⁵²

3. Cihan Harbi'ne Kadar Olan Dönemde Batı Trakya'da Yaşanan Gelişmeler

Batı Trakya'nın Balkan Harbi neticesinde kaybedilmesinden bir müddet sonra Bulgar çetelerinin bölgenin en yüksek nüfusa sahip milleti olan Türklere karşı yaptıkları baskı ve zulüm, Osmanlı devlet adamlarını yeni arayışlara sevk etmiştir. Bâb-ı Âli, bir yandan daha önce vermiş olduğu taahhüt gereği Meriç'in batısına geçmemeye özen gösterirken, diğer yandan halkı korumak için bölgeye bazı birliklerin gönderilmesine karar vermiş; ancak bunun belirlenen sınırın ötesine geçmek anlamına gelmediğini de büyük devletlere bildirmiştir. Bulgar çetelerinin Türklere yönelik siyasetlerinin haber

51 Bölge halkı silahlı direnişin yanı sıra cemiyetler kurarak da haklarını arama yoluna gitmiştir. Buna verilebilecek en güzel örnek Türk, Rum, Ermeni ve Musevilerden oluşan bir "Edirne Heyeti"nin kurulmasıdır. Faik (Kaltakkıran), Reşit Saffet (Atabinnen), Hamdullah Suphi (Tanrıöver), Mahmud Nedim, Kalbiyos, Orfanides, Karabet, Abraham Papasyan, Agop Şerbetçiyen ve Haim Bahares'ten oluşan heyet, Talat Bey'den aldıkları emir doğrultusunda Trakya ve Edirne'nin Osmanlı hâkimiyeti altında kalmasını Müslüman, Hristiyan ve Musevi ahali adına istemek ve Bulgar işgali esnasında yaşanan mezalimi anlatmak üzere Avrupa şehirlerini dolaşmıştır. Bıyıklıoğlu'na göre Trakya'nın kurtuluş mücadelesinde çok önemli bir rol üstlenen bu heyet, Mondros Mütarekesi'nden sonra kurulan Trakya-Paşaeli Müdafaa Heyet-i Osmaniyesi'nin temeli ve fikir olarak ilk çekirdeğidir. Bıyıklıoğlu, *Age*, Cilt: 1, s. 71-72.

52 Bıyıklıoğlu, *Age*, Cilt: 1, s. 73. Batı Trakya'nın yapılan antlaşma gereği Bulgaristan'a bırakılan kısmında yaşayan nüfusun %85'i Türk, %13'ü Bulgar, %2'si Yunan idi. Yunanistan'a bırakılan bölümün ise %74'ü Türk, %16'sı Yunan, %9'u Bulgar, %1'i de Yahudi ve Ermenilerden oluşmaktaydı. Sarımay, *Agb*, s. 50.

alınmasından sonra Hurşit Paşa Kolordusu emri altında bulunan ve başında Kuşçubaşı Eşref'in bulunduğu 116 kişiden⁵³ müteşekkil akıncı müfrezesi, Kurmay Yarbay Enver Bey'in talimatları doğrultusunda Edirne'den Batı Trakya'ya gönderilmiştir. Ortaköy yönünde hareket eden birlikler, Koşukavak mevkiinde Bulgar çetecilerle zorlu mücadelelere girmişler ve başarılı olarak birçok Bulgar komitacıyı esir almışlardır.

Görsel 1: Eşref Sencer Kuşçubaşı ya da bilinen adıyla Kuşçubaşı Eşref ve Süleyman Askerî beyler.

Daha sonra yoluna devam eden müfreze, 15-19 Ağustos 1913 tarihleri arasında karşılaştığı Bulgar çetelerini bertaraf ederek Koşukavak, Mestanlı ve Kırcaali kazalarını ele geçirmiştir. Ancak bu durum Osmanlı Devleti'nin Balkan sınırının Meriç Nehri olarak belirlendiği muahedelere aykırılık teşkil ettiğinden Başkumandanlık Vekâleti tarafından onaylanmamıştır. Buna rağmen müfrezenin asıl amiri olan Enver Bey'in Kuşçubaşı Eşref ile görüşerek Batı Trakya'nın yeniden Türk

53 Batı Trakya'ya giden müfrezenin önde gelen isimleri şunlardır: Kuşçubaşı Eşref, Hacı Sami, Kafkasyalı İbrahim, Yüzbaşı İlyas, Üsteğmen Ömer Lütü, Teğmen Besim, Beşiktaşlı Kemal, Ahmet Kaptan, Çakır Efe, Tatar Hasan, Giritli İsmail Kaptan, Çerkez Sait Kaptan, Mamaka Mustafa Kaptan. Bıyıklıoğlu, Age, Cilt: 1, s. 74.

hâkimiyetine girmesine karar vermesi, bölgede yeni bir sürecin başlangıcı olmuştur. Nitekim akıncılar, planlanan harekâtın neticesinde Batı Trakya'ya geçen gönüllü subay ve erlerin de yardımıyla 31 Ağustos'ta Gümülcine'yi, 1 Eylül'de İskeçe'yi kontrol altına almışlardır. Bulgarlar, 22-23 Eylül'de cereyan eden kanlı çarpışmaların sonucunda Yunanların idaresinde bulunan Dedeağaç'a sığınmak zorunda kalmış, böylece Batı Trakya'daki Türk nüfuzu daha geniş alana yayılmıştır.⁵⁴

Bu dönem içerisinde yaşanan en önemli gelişme akıncıların Gümülcine'yi ele geçirmesinden sonra teşkil edilen Garbî Trakya Hükûmet-i Muvakkatesi'dir. Batı Trakya tarihinde ortaya çıkışı ve yok oluşu bakımından müstesna bir yere sahip olan ve 31 Ağustos 1913'te kurulan hükûmetin reisliğine Müderris Salih Efendi seçilmiştir. Bu hükûmetin üstünde yer alan Erkân-ı Harbiye ve Garbî Trakya İcra Reisliği görevi ise Süleyman Askerî Bey tarafından üstlenilmiştir.⁵⁵ Türklerin Batı Trakya toprakları üzerindeki hâkimiyetinin genişlediği süreçte tesis edilen hükûmet, özellikle İstanbul ve Sofya'da büyük bir telaşa neden olmuştur. Büyük devletlerin uyarılarına maruz kalan ve bundan dolayı daha büyük çaplı işgal ihtimaline karşı bu işe en başından beri muhalif olan Osmanlı Başkumandanlık Vekâleti, bölgede vuku bulan harekâtın durdurulması emrini vererek birliklerin geri çekilmesini istemiştir. Ancak Batı Trakya'daki kurtarma hareketinin başında bulunan kişiler burada yaşayan halka duydukları vicdani sorumluluk sebebiyle verilen emre riayet etmeyerek Osmanlı Devleti ile maddi alakalarını kesmiş ve Garbî Trakya Hükûmet-i Müstakilesi adıyla bağımsızlığını ilan etmişlerdir.⁵⁶ Kuşçubaşı Eşref

54 Cemal Paşa, *Hatıralar*; (Haz. Alpay Kabacalı), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012, s. 61-62; Bıyıklıoğlu, *Age*, Cilt: 1, s. 73-76; Eren, *Age*, s. 37-38; Sarınoy, *Ağb*, s. 51.

55 *1913 Garbî Trakya Hükûmet-i Müstakilesi*, (Haz. Nevzat Gündoğ), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987, s. 124-127.

56 Bıyıklıoğlu, *Age*, Cilt: 1, s. 78-79; Eren, *Age*, s. 39.

Bey, reis namına Osmanlı Devleti makamlarına göndermiş olduğu yazıda, Garbî Trakya Hükûmet-i Müstakilesi'nin kurulduğunu şu cümlelerle açıklamıştır:

“...bugünden itibaren Garbî Trakya Hükûmet-i Muvakkatesi altındaki çalışmamızı hükûmet-i müstakileye tebdil ve ilan maalesef rabta-i maddiyemiz hükûmeti-i Osmaniye'mizden kesmiş olduğumuzu ilana mecbur oluyoruz. Mesta-Karasu'dan Bahr-ı Sefid sahilini takiben Dedeağaç'ta içerde Enez hududuna ve diğer taraftan da Sofulu, Dimetoka civarından Ortaköy'ün köprüsüne ve Bulgar hududunun eski hudutlarına ve oradan Kircaali ile Aydoğmuş'tan eski hudutları da takiben Makas boğazı ve sabık hudut boyuncadır... Kuvvetlerimize iltihak ve hükûmetimizce iltica eden bazı efrad ve zabitanın iadeleri hükûmet-i Osmaniye'ce telap edilmekte ise de hukuk-ı düvel kaidelerine istinaden arz olunur ki Garbî Trakya Hükûmeti ile Osmanlı Devlet-i Âliyye'sinin yek diğeriyle muahedelenmiş bu gibi iade-i mücrimin ve bahusus da siyasi mücrimler hakkında bir anlaşma bulunmadığından bu hususun da nazar-ı mü-talaadan uzak bulundurulmaması istirham olunur...”⁵⁷

İstiklalini ilan eden Garbî Trakya Hükûmet-i Müstakilesi, yeşil, siyah ve beyaz renklerden oluşan ay yıldızlı bayrağını⁵⁸ sınırları içerisindeki tüm resmi binalara asmış, hedeflerini tüm dünyaya duyurabilmek için Batı Trakya Ajansı'nı teşkil etmiş, hatta pul bastırmıştır. Bunun yanı sıra kamuoyu oluşturabilmek adına Türkçe ve Fransızca dillerinde “Independent” isimli bir gazete çıkarma teşebbüsünde bulunmuştur.⁵⁹ Yunanlar, Garbî Trakya Hükûmet-i Müstakilesi'ni tanımakla

57 Yazının tam metni için Bkz. Bıyıklıoğlu, *Age*, Cilt: 2, s. 24-26.

58 Bayrağın üzerindeki ay yıldız Türklüğü simgelerken, yeşil İslamiyet'i, siyah çekilen cefalardan dolayı matem, beyaz ise kurtuluşu temsil etmektedir. Dede, *Age*, s. 48.

59 Süleyman Tekir, *Süleyman Askerî Bey Teşkilat-ı Mahsusa'nın İlk Başkanı*, Kronik Kitap, İstanbul, 2022, s. 173-174; Sarıay, *Agh*, s. 52.

birlikte, 16-29 Eylül 1913 tarihleri arasında⁶⁰ gerçekleştirilen Osmanlı-Bulgar barış görüşmelerini baltalamak için idareleri altında bulunan Dedeağaç'ı kendi rızalarıyla Garbî Trakya Hükûmeti'ne teslim etmişlerdir. Dedeağaç gibi Batı Trakya ve Edirne'nin Ege'ye en yakın çıkış yeri olan zengin bir ticaret limanınının Garbî Trakya Hükûmeti'nin eline geçmesi, müstakil teşekkülün iktisadî kaynaklarını ve hâkimiyet sahasını önemli derecede artırmıştır.⁶¹

Görsel 2: Garbî Trakya Hükûmet-i Müstakilesi bayrağı.

Garbî Trakya Hükûmet-i Müstakilesi'nin bayrağı şehirlerde dalgalanırken bölgenin yeni sınırlarını belirlemek üzere devam eden Osmanlı-Bulgar görüşmeleri 29 Eylül 1913'te sonuçlanmış ve taraflar arasında İstanbul Antlaşması imzalanmıştır. Muahedeye göre⁶² Batı Trakya'nın tamamı Bulgaristan'a bırakılırken, Garbî Trakya Hükûmeti'nin bölgeyi en geç 25 Ekim 1913'te, Bulgarlara teslim etmesine karar verilmiştir. Buna mukabil Batı Trakya halkını Bulgarlara karşı silahlı direnişten vazgeçirmek ve yatıştırmak üzere görevlendirilen Albay Cemal Bey, ekim ayında Dedeağaç, Gümölcine ve İskeçe'ye giderek bölgenin Bulgarlara devrini sağlamış; hükûmetin ileri

60 Erim, *Age*, s. 457. Tefik Bıyıkhoğlu, Osmanlı-Bulgar görüşmelerinin 8-17 Eylül 1913 tarihleri arasında yapıldığını belirtmektedir. Bıyıkhoğlu, *Age*, Cilt: 1, s. 79.

61 *1913 Garbî Trakya Hükûmet-i...*, s. 135; Bıyıkhoğlu, *Age*, Cilt: 1, s. 79.

62 Antlaşma maddeleri hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Erim, *Age*, s. 457-477.

gelenlerinden olan Süleyman Askerî, Kuşçubaşı Eşref ve diğer subaylar da İstanbul'a dönmüşlerdir. Bu gelişmelerin yaşanmasındaki en önemli sebep zor durumda olan ve Bulgarların şikâyetleri sonucunda büyük devletlerin baskısına maruz kalan⁶³ Osmanlı Devleti'nin kurulan hükûmete sahip çıkamamasıdır. Netice itibarıyla Garbî Trakya Hükümet-i Müstakilesi, uluslararası hukukun ön gördüğü tüm şartlara haiz olmasına rağmen ayakta kalamamış ve elli yedi günlük faaliyet döneminin ardından 25 Ekim 1913'te tarih sahnesinden silinmiştir. Şüphesiz bu gelişme, bölgede en kalabalık nüfusa sahip Türkler arasında derin bir üzüntüyle karşılanmıştır.⁶⁴

4. Cihan Harbi'nden Sonraki Süreçte Batı Trakya

İstanbul Antlaşması ile tamamı Bulgaristan'a bırakılan Batı Trakya'da, Cihan Harbi'ne kadar olan süreçte Bulgar çetelelerinin zulüm ve katliamları devam etmiştir. Buna karşın daha önceki dönemde akıncı müfrezelerinin bölgeye yapmış oldukları harekâtın yöneticilerinden olan Enver Bey, bu zaman diliminde de Batı Trakya'nın kurtarılması için çalışmalarını sürdürmüştür. Bu minvalde 5 Ağustos 1914'te, kendisine bağlı gizli bir istihbarat örgütü (Teşkilât-ı Mahsusa) kuran Enver Bey'e, Garbî Trakya Hükümet-i Müstakilesi'nin en önde gelen şahsiyetlerinden olan ve o dönem İstanbul'da Muhacirin Müdürü olarak çalışan Süleyman Askerî Bey ile Fuad (Balkan) Bey

63 Doğu Trakya'yı ve Dimetoka'yı Londra Antlaşması'na aykırı olarak alan Osmanlı Devleti ile sorunlar yaşayan Bulgaristan, bu harekâtı sürdüren Türk gönüllü kuvvetlerinin teşebbüsleri sonucu bölgede daha geniş bir alan üzerinde egemen olmalarını büyük devletler nezdinde sürekli dile getirerek şikâyetlerde bulunmuştur. Osmanlı Devleti'ni uluslararası arenada yapılan antlaşmalara aykırı davranmakla itham eden Bulgaristan, ayrıca bu anlayışın yarattığı mesuliyete dikkat çekerek Bâb-ı Âli'yi bir anlamda "*Ruslarla korkutmak*" istemiştir. Buna karşın Osmanlı kabinesinin Batı Trakya'nın kendi orduları aracılığı ile işgal edildiği iddialarını 16 Ağustos 1913'te yalanlaması ve Edirne'yi koruyabilmek için alınan birkaç nokta dışında Meriç'in batısına geçilmediğini ve geçilmeyeceğini bildirmesi, aslında Batı Trakya'daki örgütlenmeyi muhafaza edemeyeceğinin önceden bir göstergesi olmuştur. Bıyıkhoğlu, *Age*, Cilt: 1, s. 83-84.

64 Bıyıkhoğlu, *Age*, Cilt: I, s. 86-87; Eren, *Age*, s. 40-41; Sarıınay, *Agb*, s. 52.

destek vermiştir. Bu mesainin neticesinde bölgedeki “İslam Cemaaati” teşkilatı güçlendirilmiş, Bulgar parlamentosunda Türklerin de temsilci çıkarabilmeleri sağlanmıştır. Bu örgütlenme, ilerleyen yıllarda kontrolü Yunanlara geçen Batı Trakya'da, mücadelenin sürdürülmesine imkân sağlamıştır.⁶⁵

Tüm dünyayı kasıp kavuran Cihan Harbi'nin başlamasıyla beraber savaşın seyri ve yaşanan gelişmeler Batı Trakya'ya hâkim durumda olan Bulgaristan'ı harbe ittifak grubu içerisinde katılmaya sevk etmiştir. Bu kapsamda Avusturya-Macaristan ve Almanya ile muahedeler imzalayan Bulgar Hükûmeti, 6 Eylül 1915 tarihinde, Osmanlı Devleti ile de hudut antlaşması imzalamıştır. Osmanlıların, Balkan devletlerinden gelebilecek muhtemel bir tehdiye karşı onayladığı bu antlaşma ile Meriç ve Tunca nehirlerinin batısında kalan yerler -Karaağaç ile birlikte Marmara Denizi'ne kadar- Meriç'in sol kıyısında iki kilometre genişliğinde bir hat oluşturmak üzere -Dimetoka dâhil- Bulgaristan'a verilmiştir.⁶⁶ Böylece Osmanlı Devleti, Doğu Trakya'nın güvenliği açısından oldukça önemli olan toprakları yitirmekle birlikte Karaağaç-Kuleli-Burgaz demiryolunun kontrolünü de kaybetmiştir.⁶⁷

Cihan Harbi'nin sonuna yaklaşılırken İttifak Devletleri'nin savaşı kaybetmek üzere olmalarına rağmen Osmanlı Devleti'nin “sözde” müttefiki Bulgaristan, Batı Trakya'daki Müslüman halka uyguladığı zulme dayalı siyasetini daha şiddetli hâle getirmekte sakinca görmemiştir. Buna karşılık Osmanlı Devleti bir yandan Bulgarlara bu ve buna benzer hareketlerde bulunmamaları yönünde tavsiyelerde bulunurken, diğer yandan Sofya Sefareti üzerinden takip ettiği gelişmeler hakkında

65 Eren, *Age*, s. 42.

66 İbrahim Kamil, “Neuilly Barış Antlaşması ve Bulgaristan-Yunanistan Nüfus Mübadelesi (1919-1927)”, *Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 60, 2017, s. 93-94; Yusuf Sarınoy, “Savaşın İttifaka Birinci Dünya Savaşı'nda Türk-Bulgar İlişkileri”, *100. Yılında I. Dünya Savaşı Uluslararası Sempozyumu*, (Yay. Haz. Aynur Yavuz Akengin, Selcan Koçaslan), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015, s. 268-269.

67 Bıyıklıoğlu, *Age*, Cilt: 1, s. 107.

hazırlanan raporlara dayanarak Bulgar mezalimini Avrupa ülkelerindeki sefaretlere aracılığıyla yabancı kamuoyuna duyurmaya çalışmıştır. Savaşın İtilaf Devletleri'nin galibiyetiyle sonuçlanmasının ardından 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi ile Osmanlı yurdunun tamamında işgal başlarken, akabinde memleketi savunmak amacıyla bölgesel çapta “Müdafaa-i Hukuk” adlı direniş hareketleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu tarz örgütlenmelerden biri de “Batı Trakya Komitesi” olup bu teşkilat 10 Kasım 1918’de, İstanbul’da Batı Trakyalıların düzenlediği bir kongre neticesinde kurulmuştur. Zikredilen oluşum Batı Trakya’yı yabancı boyunduruğu altından kurtarmayı hedeflerken, bunu Wilson Prensipleri’nin self-determinasyon ilkesi gereğince bölgede halk oylaması yaparak hayata geçirmeye çalışmıştır.⁶⁸ Bu komite daha sonra “Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Heyet-i Osmaniyesi” ile birleşerek Doğu Trakya’nın Yunanlar tarafından işgaline karşı ortak mücadele sürdürmüştür.⁶⁹

Cihan Harbi’nin ardından daha büyük bir tehditle karşı karşıya kalan Batı Trakya Türkleri, bölgenin kaderi ile ilgili olarak Nevrekoplu Celal Bey (Perin), Edirne Mebusu Faik Bey (Kaltakkıran), Galip Bahtiyar Bey (Göker) ve Avukat Şeref Bey aracılığıyla 15 Ekim 1919’da, Fransız General d’Esperey’e bir muhtıra sunmuşlardır. Fransa’nın vesayetinde otonom bir Batı Trakya Devleti’nin kurulmasının istendiği bu muhtıranın kabul edilmesi neticesinde başkanlığını General Charpy’nin yürüttüğü “Müttefiklerarası Batı Trakya Muvakkat Hükûmeti” teşkil edilmiştir. “Muvakkat” vasfından anlaşılacağı üzere geçici mahiyete haiz bu hükûmet, Karaağaç, Dimetoka, Sofulu, Dedeağaç, Gümölcine ve İskeçe kazalarını kapsamaktadır. Sonraki siyasi gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda bu

68 Mustafa Budak, “Osmanlı Belgelerine Göre Mondros’tan Lozan’a Batı Trakya”, *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, (Ed. Cezmi Eraslan, Cezmi Bayram, Nilüfer Erdem, Pervin Hayrullah), İstanbul Türk Ocağı Yayını, İstanbul, 2016, s. 67-71.

69 Sarınoy, “Balkan Savaşları’ndan Lozan Barış Antlaşması’na Batı Trakya Bölgesi”, s. 53.

hükûmetin Batı Trakya'daki Yunan işgalini kolaylaştırmak amacıyla tesis edilen bir geçiş hükûmeti olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim bunun en büyük kanıtı olarak Yunanistan Başbakanı Eleftherios Venizelos'un Paris'te, İtilaf Devletleri'nden aldığı izinle -17 Ekim 1919'da- İskeçe'yi işgal etmesi gösterilebilir. Buna mukabil bir halk kuruluşu vasfıyla Batı Trakyalıların haklarını savunmaya gayret eden Batı Trakya Komitesi, 16 Kasım 1919'da, Trakya-Paşaeli Cemiyeti'nin de üç delegeyle katıldığı bir kongre toplayarak devam eden Paris Barış Konferansı'na muhtıra göndermiş ve Batı Trakya'da yaşayan bütün milletlerin katıldığı bir tampon devlet kurulmasını talep etmiştir. Komite, böyle bir devletin Balkanlarda barışı sağlayacağına ve bunun Wilson Prensipleri'ne de uygun olacağına dikkat çekmiştir. Ancak bu fazlaca iyimser ve bölgenin reel politik durumuna aykırı düşen talep hayata geçirilememiştir.⁷⁰

27 Kasım 1919 tarihinde imzalanan Neuilly Antlaşması, Batı Trakya coğrafyasında yeni bir sürecin başlangıcına vesile olmuştur. Bu muahede ile Cihan Harbi'nin mağlup devletleri arasında bulunan Bulgaristan'ın Batı Trakya üzerindeki egemenlik haklarından İtilaf Devletleri lehine feragat etmek zorunda kalması⁷¹ ve müttefiklerin bu topraklarla ilgili düzenleme yapabilme hakkına sahip olduklarının belirtilmesi, Yunanlarda ciddi bir beklenti oluşturmuştur. Muahede hükümlerince İtilaf Devletleri'nin bölgenin geleceğini tayin etme noktasında tam yetkili olduklarının farkına varan Yunanlar, Batı Trakya'ya temsilci olarak atadıkları Harisiyos Vamvakas'ın teşebbüsleriyle⁷² demografik yapıyı kendi lehlerine döndürmeye çalışmışlar; ayrıca

70 Bıyıklıoğlu, *Agb*, Cilt: 1, s. 186-191; Budak, *Agb*, s. 74-75; Ayışığı, *Agb*, s. 512.

71 Balkan Harbi'nin ardından Bükreş Antlaşması ile Batı Trakya Bulgaristan'a verilmiş, Neuilly Antlaşması'na göre ise bölgenin yalnız dağlık kuzey kısımları Bulgaristan'a bırakılırken, güneyi İtilaf Devletleri'nin kontrolüne geçmiştir. Çağla Derya Tağmat, "Sevr Barış Antlaşması Sürecinde Eleftherios Venizelos: Görüşmeler, Konferanslar ve İmza", *Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVID)*, Cilt: 5, Sayı: 2, 2017, s. 327.

72 Ayrıntılı bilgi için Bkz.: Nilüfer Erdem, "Yunan Hükümeti Temsilcisi Harisiyos Vamvakas'ın Batı Trakya'da Bulgarların Etkisini Kırmaya ve Helenlerin Etkisini Arttırmaya Yönelik Faaliyetleri", *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumunu Bildiriler*; (Ed. Cezmi Eraslan, Cezmi Bayram, Nilüfer Erdem, Pervin Hayrullah), İstanbul Türk Ocağı Yayını, İstanbul, 2016, s. 125-134.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Υποδιεύξινς

Δήμος

Χωριον

Ροδίων

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΑΥΤΟΤΗΤΟΣ

Όνομα Αχμέτ Μιχρίτ
» πατρός

Έπώνυμον

Ηλικία 37

Τόπος γεννήσεως Κομοστίνι

» κατοικίας

Έπάγγελμα Βοδολογιστής

Ανάστημα Μίχα

Κεφαλή

Όφθαλμοί Κομοστίνι

Ρις Κομοστίνι

Κόμπι Κομοστίνι

Μύσταξ Κομοστίνι

Όδιαίτ. χαρακτ.

Χαρακτηριστικά

Αριθ 2836
Ανδρικός
Γεννηθ. αι. Μαρτίου 1911
Κομοστίνι 22-7-21
Αστυνομικός σταθμός
Κομοστίνι

Το Αστυνομικός Σταθμός

ΘΕΩΡΗΣΕΙΣ

Görsel 3: Yunanlar, işgal ettikleri Trakya'da herkese kimlik belgeleri vermişlerdir. Bir yerden başka bir yere giderken karakola başvurup gidecekleri yeri, gitme nedenini ve ne kadar kalacaklarını yazdıracak, dönüşte de gittikleri yerin karakoluna işaretlettikleri kimlik belgelerini göstereceklerdir. Böyle bir belge Yunanlar tarafından Gümülcineli Ahmet Mehmet'e de verilmiştir. Belge üzerinde karakolun onayı ile 22.7.1921 tarihi görülmektedir. (Nilüfer Erdem arşivi)

siyasi, idari ve sosyal düzenlemelerle bölgeyi devralma hazırlıklarına girişmişlerdir. Buna ek olarak Venizelos Hükûmeti, Müslümanların haklarını tanımaya yönelik “sözde” propagandalarıyla Avrupa kamuoyunu etkilemeye çalışmıştır.⁷³

Batı Trakya ile ilgili önemli siyasi ve askeri gelişmeler 1920 yılı boyunca devam etmiştir. Yılın ilk yarısında bölgede Yunanların lehine sonuçlanan “şâibeli” bir referandum⁷⁴ yapılmış, sonrasında İtilaf Devletleri, dünya siyasetini yeniden şekillendirecek kararların alındığı San Remo Konferansı'nda, Batı Anadolu ile birlikte Doğu ve Batı Trakya'yı da Yunanistan'a vermişlerdir. Kararın ardından 14 Mayıs 1920'de Batı Trakya'da işgal başlamış, ilaveten Müttefiklerarası Batı Trakya Muvakkat Hükûmeti de 23 Mayıs 1920 tarihinde ilga edilmiştir. Yaşanan gelişmelerin ardından Yunanistan Başbakanı Venizelos, kendi parlamentosunda yaptığı bir konuşmada açık bir şekilde Fransız ordusu ile General Charpy'e teşekkürlerini sunmuştur.⁷⁵ Batı Trakya'nın Yunanların hâkimiyeti altına girmesiyle birlikte başlayan mezalim karşısında Mayıs 1920'de Gümölcine'nin Hemetli nahiyesinde Batı Trakya Ulusal Hükûmeti (Batı Trakya Devlet-i Muvakkatesi) teşekkül etmiştir. Reisliğini Peştereli Tevfik Bey'in yaptığı bu hükûmet, -kesin olmamakla birlikte- 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Barış Antlaşması'na kadar faaliyetlerini sürdürmüştür. İcraatlarına bakıldığında bir yandan Avrupa başkentlerine heyetler göndererek diplomatik temaslarda bulunan hükûmet, diğer yandan çete savaşlarıyla Yunan kuvvetlerini sürekli şekilde rahatsız etmiştir. Bu girişim, Türklerin Batı Trakya'daki son direnişi olmuştur.⁷⁶

73 Abdurrahman Bozkurt, “Trakya'nın İtilaf Devletleri Tarafından Yunanistan'a Devri (1920)”, *Türkiyat Mecmuası 'Millî Mücadele Özel Sayısı'*, Cilt: 29, 2019, s. 30.

74 Baskın Oran'ın “müttefikler arası dönemin ilginç ve karanlık noktalarından biri” olarak nitelendirdiği referandum hakkında eldeki verilerin tutarsızlığından dolayı kesin bir hükme varmak zor görünmektedir. Oran, *Age*, s. 13.

75 Budak, *Agb*, s. 76

76 Oran, *Age*, s. 13-14; Sarıncay, “Balkan Savaşları'ndan Lozan Barış Antlaşması'na Batı Trakya Bölgesi”, s. 54.

5. Ankara Hükûmeti'nin Batı Trakya Sorununa Bakışı

Mustafa Kemal Paşa'nın IX. Ordu Kıtâat-ı Müfettişi olarak Anadolu'ya geçişi bütün memlekette olduğu gibi Trakya bölgesi için de yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Trakya'nın, Anadolu ile birlikte savunulması gerektiğine inanan Mustafa Kemal Paşa, Samsun'a çıkışından bir ay sonra, 18 Haziran 1919'da, Edirne Birinci Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey'e bir telgraf göndererek, Trakya Cemiyeti ve Edirne Vilayeti Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye cemiyetleri ile el ele verilmesi gerektiğini, bütün Anadolu ve Trakya Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye ve Redd-i İlhak cemiyetlerinin birleştirilerek Anadolu ve Rumeli murahhaslarından teşkil edilen etkili bir merkezî heyet kurulacağını, Sivas'ta toplanacak kongreye Trakya'daki cemiyetten bir iki murahhas gönderilmesini istediğini bildirmiştir. Böylece Mustafa Kemal Paşa, her yanı kuşatılan Trakya'yı gerektiği zaman savunacak olan birinci kolorduyla temas kurarak Trakya işlerine Millî Mücadele çerçevesinde yeni bir yön vermiştir.⁷⁷

23 Temmuz-7 Ağustos 1919 tarihleri arasında toplanan Erzurum Kongresi ile birlikte millî sınırlar içerisinde bulunan vatan topraklarının bir bütün olduğu ve parçalanamayacağı ilan edilirken her türlü yabancı işgal ve müdahalesine karşı vatanın savunulacağı duyurulmuş, manda ve himayenin ise asla kabul edilmeyeceği açıklanmıştır. -Bu kararlar, Anadolu'da bulunan bütün Müdafaa-i Hukuk cemiyetleri için olduğu gibi Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti için de yeni bir süreci işaret etmekteydi. Nitekim bundan sonra Trakya'nın bölgesel çapta kurtarılmasına yönelik fikirlerin nereden gelirse gelsin bir kenara atılması gerekiyordu.- 4-11 Eylül 1919 tarihleri arasında toplanan Sivas Kongresi'nde de Erzurum'da alınan kararlar daha açık bir surette tüm yurt için geçerli hale

77 Bıyıklıoğlu, Age, Cilt: 1, s. 165-168; Sarııay, "Balkan Savaşları'ndan Lozan Barış Antlaşması'na Batı Trakya Bölgesi", s. 55.

getirilmiştir. Kongre kararlarının birinci maddesinde; İtilaf Devletleri ile mütarekenin imzalandığı 30 Ekim 1918 tarihinde, hudutların içerisinde bulunan Türk topraklarının birbirinden ayrılmaz bir bütün olduğu kabul edilmiştir. Ayrıca Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti (ARMHC) adıyla tek çatı altında birleştirilen millî cemiyetlere, kongre prensiplerini kabul eden Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti de katılmıştır.⁷⁸

Kongrenin bahsedilen birinci maddesinin en dikkat çeken tarafı, millî sınır olarak Mondros Mütarekesi sırasındaki Osmanlı Devleti hudutlarının kabul edilmesidir. Buradan hareketle Doğu Trakya dahil memleketin her tarafı işgale karşı savunulması gereken vatan toprağı olarak görülürken, Batı Trakya, 29 Eylül 1913'te imzalanan İstanbul Antlaşması ile Osmanlı Devleti'nden koparıldığı için belirlenen sınırların dışında kalmıştır.⁷⁹ Millî Mücadele'nin lideri Mustafa Kemal Paşa, Birinci Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar ile Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve Batı Trakya Komitesi'nden Celâl ve İskeçeli Arif beylerden aldığı raporlara istinaden 11 Kasım 1919 tarihinde göndermiş olduğu cevabi telgrafta bu hususu şöyle dile getirmiştir:

“Sobronya azasından Celal Beyefendi'ye: Garbî Trakya'nın tamamen İslamların elinde yekpare olarak kalması ve münasip zaman ve fırsatta anavatana iltihak eylemesi cümlemizin yegâne gayesidir. Bu sebeple bu muazzez parçanın hiçbir sebep ve bahane ile ecnebi müstemlekesi olmağa razı olmaması esastır. Hükûmet-i Osmaniye'nin siyaseten buralara muavenette bulunması müşküldür. Vahdet-i millîyyeyi temsil eden Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti mütareke zamanındaki hududu esas kabul etmiş olduğundan Meriç'in garbini resmî bir lisanla söyleyemez. Bu sebeple maksadın istihsali için en birinci çare Garbî Trakya'da ekseriyet-i kahireyi teşkil

78 Bıyıklıoğlu, Age, Cilt: 1, s. 169-171.

79 Bıyıklıoğlu, Age, Cilt: 1, s. 170 ve 191.

eden dindaş ve ırkdaşlarımızın teşkilat-ı millîyelerini taazzuv ve takviye ederek Wilson Prensipleri'ne istinaden hukuklarını talep ve istihsale çalışmalarıdır..”⁸⁰

Mustafa Kemal Paşa'nın bahsedilen içerikli telgrafından iki buçuk ay kadar sonra, Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nde -28 Ocak 1920 tarihinde- ilan edilen Misâk-ı Millî'nin üçüncü maddesinin Batı Trakya ile ilgili olduğu görülmektedir. Maddede, “*Türkiye sulhuna ta'lik edilen Garbî Trakya vaz'iyet-i hukûkiyesinin tesbîti de sekenesinin kemâl-i hürriyetle beyân edecekleri ârâya tebe'ân vâki olmalıdır*⁸¹” denilmek suretiyle bölgenin hukuki durumunun tespiti halkın oylarına bırakılmıştır.

Misâk-ı Millî komisyonunda görev yapmış olan Yusuf Kemal (Tengirşenk) Bey'e göre kararların Batı Trakya ile ilgili kısmının asıl amacı, Batı Trakya'nın Doğu Trakya ile birlikte düşünülerek onun da kurtuluşunun sağlanmasıdır. O günlerde böyle bir beyanın uluslararası alanda sorun yaratacağı öngörüldüğünden, yalnızca Wilson Prensipleri'nden hareketle halkın kendi kaderini kendi tayin etmesi hususuna atıf yapılmıştır.⁸² Ancak Misâk-ı Millî'de kast edilen gerçekliğin farkında olan ve bu düşüncenin ARMHC'nin öncelikli hedefi olan Doğu Trakya'nın alınmasını tehlikeye düşüreceğini düşünen Mustafa Kemal Paşa, reel politik esaslara dayanan görüşlerini Rauf ve Cafer Tayyar beylere, 3 Şubat 1920 tarihinde gönderdiği telgraflarda şu şekilde açıklamıştır:

80 Kemal Atatürk, *Nutuk*, Cilt: 3, (Vesika 294), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 2001, s. 1275.

81 Mustafa Budak, *Misâk-ı Millî'den Lozan'a İdealden Gerçeğe Türk Dış Politikası*, Küre Yayınları, İstanbul, 2014, s. 157.

82 Yusuf Kemal Bey, Hariciye Vekili olarak görev yaptığı dönemde İstanbul Hükûmeti'nden İzzet ve Tevfik paşalarla İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold ve Fransız Yüksek Komiseri Pelle ile gerçekleştirmiş olduğu görüşmeler neticesinde Ankara Hariciye Vekâleti'ne, 18 Şubat 1922 tarihinde, bir telgraf göndermiş ve Trakya konusunda sorulan bir suale “Trakya” kelimesiyle kastedilenin Doğu Trakya olduğunu söylemekle birlikte Misâk-ı Millî'nin ise Batı Trakya'nın kaderini Doğu Trakya'ya bağladığını ifade etmek suretiyle cevap vererek bir gerçeğe işaret etmiştir. Budak, *Age*, s. 178.

“Edirne’de Birinci Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey’e

Trakya’nın şarkî ve garbî namı ile bir vahdet-i mülkiye altında ifade edilmesi siyaseti Osmaniye için doğru değildir. Şarkî Trakya gayrikabili itiraz ve münakaşa bir surette ecza-yı memalik-i Osmaniye’denir. Garbî Trakya bir muahede-i sulhiye ile vakti ile terk edilmiş bir kıt’a-i vatandır. Şarkî Trakya, garbın ilhakını temin etmek için bir üssülhareke olabilir. Yoksa Şarkî ve Garbî Trakya’nun vahdetini iddia etmek Şarkî Trakya’da da bazı müddeayat serdine müntiç olabilir. Bu itibarla Şarkî Trakya hakkında hiçbir münakaşa mevzu bahis edilmemelidir...”⁸³

“Rauf Bey’e

İskeçeli Arif Bey’den Trakya Paşaeli Cemiyeti’nin tarz-ı faaliyetine dair bir mektup aldık. Cafer Tayyar Bey’in icap eden faaliyetten mahrum olduğu dermeyan ediliyor. Şarkî ve Garbî Trakya’nun bir vahdet-i mülkiye dâhilinde ifade ve ilan edilmesi siyaseti Osmaniye için de doğru bir hareket değildir. Şarkî Trakya gayrikabili münakaşa bir surette ecza-yı Osmaniye’denir. Garbî Trakya’nun istihlâsı için de şark ancak bir üssülhareke olabilir. Şark ve garbın vahdet-i mülkiyesi esasen Balkan Muahed-i Sulhiyesi ile garbın terkedilmiş olması ile ahden ihlâl kılınmış bulunmasına nazaran mülki vahdet iddiası Şarkî Trakya’da dahi düşmanlarımızın bazı müddeayatına meydan verebilir...”⁸⁴

Mustafa Kemal Paşa’nın Batı Trakya konusu ile ilgili düşünceleri değerlendirildiğinde Doğu Trakya’daki Türk hâkimiyetinin öncelikli hedef olarak belirlendiği, bu nedenle Batı Trakya’yı işgalden kurtarmak maksadıyla da olsa Doğu Trakya’nın tehlike altına girmesini istemediği görülmektedir.

83 Atatürk, Age, (Vesika 251 b.) s. 1226.

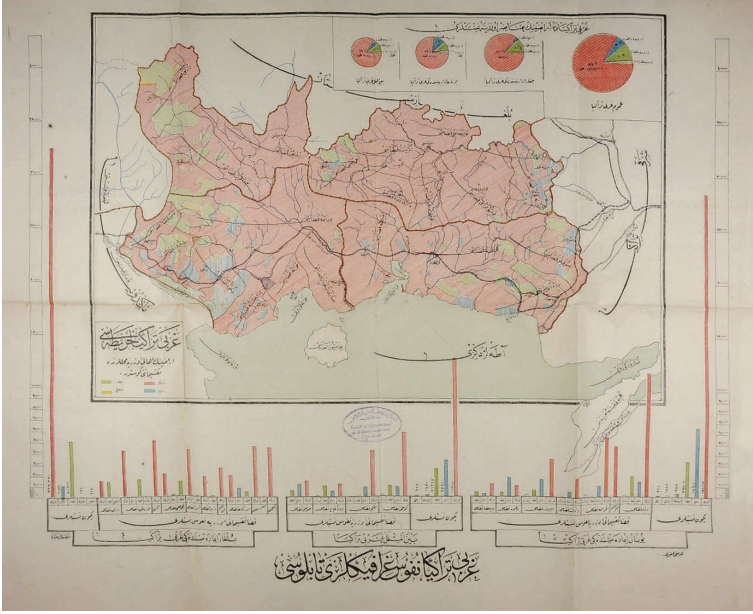
84 Atatürk, Age, (Vesika 251 a.) s. 1225.

Nitekim bu bakış açısı, 23 Nisan 1920 tarihinde, kendisinin liderliğinde teşkil edilen Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti'nin de bölgeyle ilgili çalışmalarının çerçevesini oluşturmuştur. Batı Trakya'nın geleceği için halk oylamasına başvurulmasını savunan Mustafa Kemal Paşa, bu görüşlerini Millî Mücadele dönemi içerisinde yabancı kamuoyu ile de paylaşmıştır. Zira *United Telegraph* gazetesine 17 Ocak 1921'de verdiği demeçte muhabirin kendisine yönelttiği "*İzmir ve Trakya meselelerini ne şekilde ve ne surette halletmeye müheyyasınız?*" sorusuna "*İzmir gibi Trakya dahi Türkiye'nin Türk ekseriyeti ilke meskûn tarihi bir payitahtıdır. Millî abidat ve hatıratını câmi lâyenfek ecza-yi asliyesindendir. Vatanımızın bu iki muazzez kısmında mevzu bahis mesele haksız işgal ve tecavüzün derhal ref'inden ibarettir. Rum ekalliyetleri hukukunun Saint-Germain ahidnamesinde ekalliyetler için mevzu hukuk derecesinde mahfuz kalacağı tabiidir. Kahir bir Türk ekseriyetini haiz olan Garbî Trakya'ya gelince bu kıt'anın taayyün-i mukadderatı için ârâ-yı umumiyeye müracaatı kabul ederiz*"⁸⁵ cevabını vermiştir.

Yine Mustafa Kemal Paşa'nın Büyük Taarruz'un zaferle sonuçlanmasından bir ay kadar sonra, 26 Eylül 1922'de, *Daily Mail* gazetesinin İzmir'de bulunan muhabirine verdiği beyanat Ankara Hükûmeti'nin Batı Trakya ile ilgili perspektifini ortaya koymakla birlikte Lozan Barış Antlaşması ile belirlenen Avrupa sınırının önceden ilanı olarak yorumlanabilir. Nitekim Mustafa Kemal Paşa, demecinde "*Avrupa'da Meriç hatt-ı hududundan fazla bir metalibimiz yoktur*"⁸⁶ ifadelerini kullanmıştır.

85 .....
Atatürk'ün Söyley ve Demeçleri (ASD) I-III, Cilt: III, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1997, s. 22.

86 ASD I-III, Cilt: III, s. 65; Mustafa Kemal Paşa aynı gün *Chicago Tribune*'a verdiği röportajda "*Misâk-ı Millî'nin muhteviyatı bir sahifeden daha az yer tutuyor. Bütün Türk arazisinde hakiki istiklâl istiyoruz. Bizim için artık kapitülasyonlar mevcut değildir. İstanbul'u, Edirne'yi ve Trakya'nın ekseriyeti Türk olan kısmını istiyoruz*" demektedir. ASD I-III, Cilt: III, s. 66. Ancak önceki beyanatları da göz önünde bulundurulduğunda Mustafa Kemal Paşa'nın Trakya'dan kastının Doğu Trakya olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Görsel 4: Garbî Trakya Nüfus Grafikleri Tablosu (1922).
(Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Osmanlı Arşivi (BOA),
Hariciye Nezareti Siyasi Kısım (HR.SYS), 2469/52.)

Ankara Hükûmeti'nin ve bilhassa Mustafa Kemal Paşa'nın uluslararası dengelerin bilincinde olarak Batı Trakya ile ilgili sürdürdüğü askeri ve diplomatik faaliyetler Millî Mücadele'nin zaferle sonuçlanmasından sonra başlayan "Yakın Doğu İşlerine İlişkin Lozan Konferansı"na da konu olmuş ve Türkiye bahsedildiği üzere Türk nüfusun bölgedeki fazlalığına ve Misâk-ı Millî esaslarına dayanarak halk oylaması yapılmasını talep etmiştir. Lakin başta İngiltere olmak üzere İtilaf Devletleri bu isteğe şiddetle karşı çıkmışlardır.⁸⁷ Konferansın başka

87 Hikmet Öksüz, *Batı Trakya Türkleri (Makaleler)*, (Yay. Haz. Veysel Usta), Karam Yayınları, Çorum, 2006, s. 1; Dere, *Agh*, s. 107. Britanya'nın Batı Trakya ile ilgili barış şartlarının anlaşılması açısından Dışişleri Bakanı Lord Curzon'un 14 Kasım 1922'de Roma'daki büyükelçisi Sir R. Graham'a göndermiş olduğu telgraf oldukça önemlidir. Aslında Fransız Hükûmeti'ne sunulmak üzere hazırlanan şartlar, "Türklerle gözden geçirilmiş antlaşma" olarak tanımlanmıştır. Buna göre asıl meseleler A kategorisinde değerlendirilirken antlaşmanın tartışılabilir konuları B kategori-

oturumlarında mübadele meselesi ve Batı Trakya'da kalan azınlıkların durumları hakkında görüşmelerde bulunulmuş, nihayetinde 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Barış Antlaşması'nın "Ekalliyetlerin Himayesi" başlığını taşıyan 37.-45. maddeleriyle⁸⁸ azınlıkların statüsü ve hakları Türkiye ve Yunanistan arasında mütekabiliyet esasına göre belirlenmiştir. Böylece Batı Trakya'da yıllardan beri süren askeri ve siyasi mücadele neticelenirken Müslüman halkın azınlık statüsüyle Yunanistan'a bırakılması iki devletin birbirleriyle olan ilişkilerinde yeni bir dönemi başlatmıştır.⁸⁹ Bölgedeki Müslüman Türk azınlığın, daha önceki yıllarda⁹⁰ ve Lozan'da imzalanan antlaşmalara rağmen Yunanistan'ın hukuki yükümlülüklerini yerine getirmemesinden kaynaklanan sorunları ise günümüzde hâlâ devam etmektedir.

.....
 sinde bulunmaktadır. Batı Trakya, Biritanya Hükümeti tarafından A kategorisinde konumlandırılırken bölgedeki durumun değiştirilmeyeceği ve halk oylamasıyla ilgili Türk taleplerinin reddedileceği ifade edilmiştir. Batı Trakya'nın hudutları ile ilgili olarak ise Eylül 1915 tarihli Türk-Bulgar Antlaşması'yla Bulgaristan'a Osmanlı Devleti tarafından bırakılan yerler sınır kabul edilmiştir. Mustafa Budak, *99 Soruda Lozan*, Ketebe Yayınları, İstanbul, 2018, s. 24.

88 37. maddeye göre Türkiye, 38. maddeden 44. maddeye kadar olan hükümlerin temel yasalar olarak tanınmasını, hiçbir yönetmeliğin (tüzüğün) ve hiçbir resmî işlemin bu hükümlere aykırılık teşkil etmemesini kabul etmiştir. 38.-44. maddeler Türkiye'deki Müslüman olmayan azınlıkların haklarına yönelikken, 45. madde ise Türkiye'nin Müslüman olmayan azınlıklarına tanınmış olan hakların, Yunanistan tarafından da kendi ülkesinde bulunan Müslüman azınlığa tanındığını belirtmektedir. *Lozan Barış Konferansı Tutanaklar, Belgeler*, (Çev. Seha L. Meray), Takım: II, Cilt: 2, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1970, s. 11-14.

89 Ailin İsmail, *Yunanistan'da Azınlık Hakları: Batı Trakya Türk Azınlığı Örneği*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2012, s. 59-60; Dere, *Ağb*, s. 107-108.

90 Lozan Barış Antlaşması'ndan önce Türkiye ile Yunanistan arasında yapılmış olup geçerliliğini muhafaza eden muahedelerle Yunanistan topraklarında ikamet eden Müslüman azınlığa eğitim, ibadet vb. alanlarda bazı hak ve özgürlükler tanımlanmıştır. Bu antlaşmalara örnek olarak 1913 Atina Antlaşması'na eklenen 3 numaralı Protokol, 10 Ağustos 1920 tarihli Yunan Sevr'i ve 30 Ocak 1923 tarihli Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol gösterilebilir. Ayrıntılı bilgi için Bkz.: Oran, *Ağb*, s. 60-68.

Sonuç

Balkanlar, kuruluşundan itibaren bir Rumeli devleti olarak ön plana çıkan Osmanlıların, hâkimiyet felsefesinin ve sosyo-kültürel politikalarının anlaşılması açısından oldukça önemlidir. Zira Osmanlı Devleti, 1360'lı yıllarda fetihlerle açıldığı Avrupa coğrafyasında Viyana kapılarına kadar dayanmış ve büyük bir alanı uyguladığı iskân ve istimâlet politikalarıyla asırlarca yönetmeyi başarmıştır. Ancak Avrupa'nın reform hareketlerinde sağladığı başarıyla XVI. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti'ne karşı üstünlük kurması, sonraki asırlarda devletin toprakları üzerindeki çözülme hızlandırmıştır. Özellikle XIX. yüzyıl boyunca emperyalist politikalarını Osmanlı mülkü üzerinde hayata geçirmeyi planlayan büyük devletler, milliyetçilik akımının da etkisiyle örgütledikleri etnik gruplar üzerinden Osmanlı Devleti hükümrânlığı altında bulunan yerlerde birçok yıkıcı girişimde bulunmuşlardır. Bunların en önemlilerinden biri Rusya'nın Balkan coğrafyasında uyguladığı Panslavizm politikasıdır. Rusya'nın sıcak denizlere açılma hedefinin bir parçası olarak tatbik ettiği bu siyaset, özellikle bahsedilen asrın son çeyreğinden itibaren Osmanlı Devleti'nin büyük toprak kayıplarıyla sonuçlanmıştır. Buna ek olarak dönemin en büyük gücü olan İngiltere'nin zikredilen zaman diliminde kendi çıkarları için savunduğu Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğüne yönelik politik anlayışını değiştirmesi, XIX. asrın "imparatorluğun en uzun yüzyılı" olarak geçmesine neden olmuştur. İngiliz Başvekili ve Hariciye Nazırı Lord Salisbury'nin 15 Ağustos 1895 tarihinde, Lordlar Kamarası'nda irad ettiği nutkunda dile getirdiği "*Türkiye'nin istiklali tamamıyla hususi mahiyette bir istiklaldir. Bu öyle bir istiklaldir ki öteki devletlerin buna dokunmalarına ve bunu muhafaza etmeleri hususunda uyuşmaları esasına dayanır*"⁹¹ sözleri aslında Osmanlı Devleti'nin denge siyasetini belirli bir müddet başarıyla

91 Detaylı bilgi için Bkz.: Bekir Sıtkı Baykal, "Lord Salisbury'nin Osmanlı İmparatorluğunu Taksim Plânı", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 5, 1944, s. 773-782.

sürdürebilmesindeki en büyük nedendir. Lakin XX. yüzyıldan itibaren büyük devletlerin Osmanlı Devleti'nin parçalanması hususunda anlaşma sağlamaları, bu yazının konusu olan Batı Trakya'nın ve genel anlamda bütün Balkanların Devlet-i Âliyye'den koparılmasına yol açmıştır.

Cihan Harbi'nden mağlup ayrılmasıyla birlikte Rumeli'den sonra Anadolu'daki varlığını da yitirme noktasına gelen Osmanlı Devleti, mücadelesini bir süre devam ettirse de ayakta kalmayı başaramamıştır. Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra işgallere karşı başlayan direniş hareketlerinin 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a ayak basmasıyla birlikte liderini bulması, bütün memleket gibi Trakya bölgesi için de yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Bölgenin kurtarılması hususunda çalışmalarını sürdüren millî hareket, her alanda olduğu gibi Trakya davasında da başından sonuna kadar Osmanlı'dan devraldığı miras üzerinden politika belirlemek durumunda kalmıştır. Buna örnek olarak Ankara Hükûmeti'nin Millî Mücadele boyunca Batı Trakya'yı Doğu Trakya'dan ayıran bir stratejiyle hareket etmesi gösterilebilir. Bilhassa Mustafa Kemal Paşa'nın bölgenin Osmanlı Devleti'nden nasıl ve neden koparıldığının bilincinde olarak geliştirdiği reel politik siyaset anlayışı, mücadelenin zaferle neticelenmesinin ardından Trakya'nın doğusunun Türk hâkimiyetinde kalmasını sağlamıştır. Ancak kültürü, tarihi ve sosyal yapısıyla yüzyıllardır Türk yurdu olan Batı Trakya, büyük devletlerin antlaşma masasında kendi çıkarlarına göre şekillendirdikleri tavizsiz tutumları sonucunda daha önce olduğu gibi bir kez daha Yunanistan'a verilmiştir. Diğer yandan Lozan Barış Antlaşması ile Türkiye'de yaşayan azınlıkların statüleri ve hakları yeniden belirlenirken, bu hükümler müteakibliyet esasına göre Yunanistan tarafından da kabul edilerek bugüne kadar geçerliliğini korumuştur. Fakat Batı Trakya'da, Yunanistan'ın uluslararası antlaşmalara uygun hareket etmemesinden kaynaklı sorunlar günümüzde hâlâ devam etmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar, Makaleler ve Tezler

1913 Garbî Trakya Hükûmet-i Müstakilesi, (Haz. Nevzat Gündoğ), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.

Ağanoğlu, H. Yıldırım. *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanların Makûs Talihî: Göç*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2017.

Akdeniz, Melih. *Batı Trakya'da Türk Varlığı (1930-1981)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2018.

Alagöz, Sabri İbrahim. "Rodoplar ve Balkan Türklerinin 93 Savaşından Lozan Antlaşması'na Kadar Bağımsızlık Mücadelesi" *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, (Ed. Cezmi Eraslan, Cezmi Bayram, Nilüfer Erdem, Pervin Hayrullah), Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2016, s. 82-102.

Alp, İlker. "Batı Trakya Türkleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 33, 1995, s. 613-652.

Armaoğlu, Fahir. *Siyasî Tarih 1789-1960*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1973.

Atatürk, Kemal. *Nutuk*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 2001.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1997.

Aydın, Mahir. *Şarkî Rumeli Vilâyeti*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1992.

_____. "Tophane Konferansı Doğu Rumeli'ye Veda", *Tarih Dergisi*, Sayı: 53, 2011, s. 114-175.

Ayışığı, Metin. "Dünden Bugüne Batı Trakya Meselesi", *Osmanlı*, (Ed. Güler Eren), Cilt: 2, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 505-526.

Baykal, Bekir Sıtkı. "Lord Salisbury'nin Osmanlı İmparatorluğunu Taksim Plânı", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 5, 1944, s. 773-782.

Bayur, Yusuf Hikmet. *Türk İnkılâbı Tarihi*, Cilt: 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul, 1940.

Byıkhoğlu, Tefvik. *Trakya'da Millî Mücadele*, Cilt: 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1955.

_____. *Trakya'da Millî Mücadele*, Cilt: 2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1956.

Bozkurt, Abdurrahman. "Trakya'nın İtilaf Devletleri Tarafından Yunanistan'a Devri (1920)", *Türkiyat Mecmuası 'Millî Mücadele Özel Sayısı'*, Cilt: 29, 2019, s. 25-46.

Budak, Mustafa. *Misâk-ı Millî'den Lozan'a İdealden Gerçeğe Türk Dış Politikası*, Küre Yayınları, İstanbul, 2014.

_____. "Osmanlı Belgelerine Göre Mondros'tan Lozan'a Batı Trakya", *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, (Ed. Cezmi Eraslan, Cezmi Bayram, Nilüfer Erdem, Pervin Hayrullah), Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2016, s. 67-81.

_____. *99 Soruda Lozan*, Ketebe Yayınları, İstanbul, 2018.

Cemal Paşa. *Hatıralar*, (Haz. Alpay Kabacalı), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012.

Dede, Abdürrahim. *Balkanlar'da Türk İstiklâl Hareketleri*, Türk Dünyası Yayınları, İstanbul, 1978.

Dere, Umud. "Batı Trakya Türklerinin Cunta İdaresi Yıllarında Yaşadığı Sorunlar (1967-1974)", *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara 2021, s. 107-119.

Emecen, Feridun M. *Osmanlı Klasik Çağında Siyaset*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2009.

Engelhardt, Eduard Philippe. *Devlet-i Osmaniye'nin Târih-i Islahatı 1826'dan 1882'ye Türkiye ve Tanzîmat*, (Yay. Haz. Erol Kılınç), Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2017.

Eraslan, Cezmi. "93 Harbi'nin (1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı) Osmanlı Devleti İçin Önemi Üzerine Düşünceler", *1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı "93 Harbi" Vatan Neresi? Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, (Ed. Fatih M. Sancaktar, Ayna Askeroğlu Arslan, Mustafa Tanrıverdi, Cezmi Bayram, Filiz Ferhatoğlu, Duygu Demir), Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2019, s. 23-28.

_____. "Bir Dev'in Çöküşü: Osmanlı Devleti'nin Sonu", *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Cilt: 1, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2012, s. 47-68.

_____. “Büyük Devletlerin Kurduğu ve Türkiye Aleyhine Büyüttüğü Devlet: Yunanistan”, *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara 2021, s. 15-29.

Erdem, Nilüfer. “Yunan Hükümeti Temsilcisi Harisiyos Vamvakas'ın Batı Trakya'da Bulgarların Etkisini Kırmaya ve Helenlerin Etkisini Arttırmaya Yönelik Faaliyetleri”, *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, (Ed. Cezmi Eraslan, Cezmi Bayram, Nilüfer Erdem, Pervin Hayrullah), Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2016, s. 125-134.

Eren, Halit. *Batı Trakya Türkleri*, Rebel Basım, İstanbul, 1997.

Erim, Nihat. *Devletlerarası Hukuku ve Siyasî Tarih Metinleri*, Cilt: 1, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1953.

İnalcık, Halil. *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar I*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012.

_____. *Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600)*, (Çev. Ruşen Sezer), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2011.

_____. “Polunya (Apollunia) -Tanrı-Yıkıldığı Osmanlı Rumeli Fetihleri Kronolojisinde Düzeltmeler (1354-1371)”, *Prof. Dr. Mübahat S. Kütükoğlu'na Armağan*, (Ed. Zeynep Tarım Ertuğ), İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006, s. 27-55.

İpek, Nedim. *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri (1877-1890)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1994.

İsmail, Ailin. *Yunanistan'da Azınlık Hakları: Batı Trakya Türk Azınlığı Örneği*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2012.

Jelavich, Barbara. *Balkan Tarihi 1, 18. ve 19. Yüzyıllar*, (Çev. İhsan Durdu, Gülçin Tunalı, Haşim Koç), Küre Yayınları, İstanbul, 2013.

Kamil, İbrahim. “Neuilly Barış Antlaşması ve Bulgaristan-Yunanistan Nüfus Mübadelesi (1919-1927)”, *Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 60, Bahar 2017, s. 91-118.

Karal, Enver Ziya. *Osmanlı Tarihi Birinci Meşrutiyet ve İstibdat Devirleri (1876-1907)*, Cilt: VIII, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988.

Lozan Barış Konferansı Tutanaklar, Belgeler, (Çev. Seha L. Meray), Takım: II, Cilt: 2, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1970.

Oran, Baskın. *Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1986.

Ortaylı, İlber. *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2017.

Öksüz, Hikmet. *Batı Trakya Türkleri (Makaleler)*, (Yay. Haz. Veysel Usta), Karam Yayınları, Çorum, 2006.

Özey, Ramazan. "Türk Yurdu Balkanların Coğrafyası", *Yeni Türkiye, Türkoloji ve Türk Tarihi Araştırmaları Özel Sayısı*, Cilt: 1, Sayı: 43, Ankara, 2002, s. 226-243.

Özgüç, Adil. *Batı Trakya Türkleri*, Kutluğ Yayınları, İstanbul, 1974.

Rumeli'den Türk Göçleri, (Haz. Bilâl N. Şimşir), Cilt: I-III, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989.

Sarınay, Yusuf. "Balkan Savaşları'ndan Lozan Barış Antlaşması'na Batı Trakya Bölgesi", *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 49-67.

_____. "Savaştan İttifaka Birinci Dünya Savaşı'nda Türk-Bulgar İlişkileri", *100. Yılında I. Dünya Savaşı Uluslararası Sempozyumu*, (Yay. Haz. Aynur Yavuz Akengin, Selcan Koçaslan), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015, s. 257-270.

Sediroğlu, Serdar Cem. "Lozan Görüşmelerine Giden Süreçte ve Lozan'da Batı Trakya (1877-1878 Harbi-1923)", *Troyacademy*, Cilt: 7, Sayı: 1, 2022, s. 17-46.

Shaw, Stanford J. & Shaw Kural, Ezel. *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, (Çev. Mehmet Harmancı), Cilt: 2, E Yayınları, İstanbul, 2017.

Tağmat, Çağla Derya. "Sevr Barış Antlaşması Sürecinde Eleftherios Venizelos: Görüşmeler, Konferanslar ve İmza", *Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVID)*, Cilt: 5, Sayı: 2, 2017, s. 307-339.

Tekir, Süleyman. *Süleyman Askerî Bey Teşkilat-ı Mahsusa'nın İlk Başkanı*, Kronik Kitap, İstanbul, 2022.

Yıldırım, Bülent. *Bulgaristan ve Bulgaristan Türkleri (1878-1938)*, İlgı Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2019.

Yıldırım, Bülent & Kayıcı, Haluk. "Balkan Savaşları Öncesi Batı Trakya Bölgesi", *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 31-47.

Ansiklopedi Maddeleri

Balkaç, Zerrin. "Batı Trakya Türkleri" *Türkler*, Cilt: 20, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 470-488.

Gencer, Ali İhsan. "Berlin Antlaşması", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 5, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, s. 516-517.

Halaçoğlu, Yusuf & Eren, Halit. "Batı Trakya" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 5, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, s. 52-66.

İlgürel, Mücteba. "İstimâlet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 23, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001, s. 362-363.

İnalcık, Halil. "Rumeli", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 35, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2008, s. 232-235.

Küçük, Cevdet, "Balkan Savaşı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 5, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, s. 23-25.

*Türk-Yunan İlişkilerinin
Batı Trakya Türklerine
Yansımaları
(1923-1949)*

Giriş

Yunanistan'ın, Birinci Dünya Savaşı'nın galibi olan İtilaf Devletleri'nin desteğini alarak 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'i işgaliyle başlayan ve Batı Anadolu'da ilerlemesiyle devam eden süreç, Mustafa Kemal Paşa liderliğindeki Türk ordusunun Ağustos 1922'de gerçekleştirdiği Büyük Taarruz ile son bulmuş; böylece Yunanların "Megali İdea"¹ hedefleri doğrultusunda planladıkları işgal harekâtı başarısızlıkla neticelenmiştir. 11 Ekim 1922'de imzalanan Mudanya Mütarekesi ile Türk-Yunan mücadelesinin askerî safhası tamamlanmış, ardından kasım ayında barış görüşmelerinde bulunmak üzere Lozan'da konferans toplanmasına karar verilmiştir. 21 Kasım 1922 tarihli ilk oturumunda "Yakın Doğu İşlerine İlişkin Lozan

* Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, umutdere@istanbul.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-3407-8415.

1 Yunanların emperyalist amaçlar içeren ideolojilerine verilen isim olan Megali İdea, "Büyük Fikir", "Büyük Mefkûre" ve "Büyük Ülkü" gibi anlamlara gelmektedir. Buna göre Yunanlar önce Yunanistan'ı bağımsızlığa kavuşturmayı; sonrasında Yedi Adalar'ı, Teselya'yı, Epir'i, Makedonya'yı ve Trakya'yı ele geçirmeyi hedeflemişlerdir. Nihai olarak Girit Adası, Oniki Ada, Kıbrıs Adası ve Anadolu'nun Sakarya'ya kadar olan kesimini (İstanbul dâhil) ve Karadeniz kıyılarını zapt etmeyi planlayan Yunanlar, Anadolu'daki işgalleri de bu amaçlarına ulaşmak için gerçekleştirmişlerdir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Nilüfer Erdem, *Yunan Tarihçiliğinin Gözüyle Anadolu Harekâtı (1919-1923)*, Derlem Yayınları, İstanbul, 2010, s. 36-41.

Konferansı” olarak adlandırılan² ve iki aşama halinde icra edilen konferans, 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Barış Antlaşması’nın imzalanmasıyla sonuçlanmıştır.³

Lozan Barış Antlaşması, Türk-Yunan ilişkilerinin önemli bir dönemecini oluşturmakla birlikte iki ülke arasında yaşanan problemlerin başlıca sebeplerini ortadan kaldırmıştır.⁴ Azınlıkların statüsü de antlaşmanın “Ekalliyetlerin Himayesi” başlığını taşıyan 37-45. maddeleriyle⁵ yeniden tanımlanmış, bu durum devletlerarası ilişkilerde yeni bir dönemin başlangıcını teşkil etmiştir. Ancak azınlıklara yönelik uygulanan politikaların esas belirleyicisinin, milletlerarası antlaşmalardan çok Türk-Yunan hükümetleri arasındaki güç ilişkileri olduğu görülmektedir.

Türk-Yunan ilişkileri, ülkelerin iç politikalarında yaşanan gelişmeler ve uluslararası konjonktürün etkisiyle dönemsel farklılıklar arz etmekle birlikte, Lozan Barış Antlaşması sonrasında inişli-çıkışlı olarak nitelendirilebilecek bir seyir izlemiştir.⁶ 1928-1939 yılları arasında (özellikle 1930’dan itibaren) dostane biçimde ilerleyen münasebetler⁷, İkinci Dünya Savaşı

2 .....
2 *Lozan Barış Konferansı Tutanaklar, Belgeler*, (Çev. Seha L. Meray), Takım: I, Cilt: 1, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 2018, s. 7; Çiğdem Kılıçoğlu Cihangir, “Lozan Barış Konferansı’nın İlk Aşaması ve Konferansın Kesintiye Uğradığı Dönemde Yunanistan”, *Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 53 (Lozan Antlaşması Özel Sayısı), 2013, s. 142.

3 M. Murat Hatipoğlu, *Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan 1923-1954*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1997, s. 5-6; Sevtap Demirci, *Belgelerle Lozan*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2017, s. 14-15; Çağla Derya Tağmat, *Açlık İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye’nin Yunanistan’a Yardımları*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2016, s. 38.

4 Nilüfer Erdem, “Yunan Tarihçilerinin Gözüyle 1930 Türk-Yunan Dostluk Antlaşması ve Venizelos’un Bu Sürece Katkıları”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, Sayı: 23, 2009, s. 94.

5 *Lozan Barış Konferansı Tutanaklar, Belgeler*, (Çev. Seha L. Meray), Takım: II, Cilt: 2, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 2018, s. 11-14; İsmail Soysal, *Tarihçeleri ve Açıklamaları İle Birlikte Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları (1920-1945)*, Cilt: 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000, s. 103-106; Demirci, *Age*, s. 258-261.

6 Tağmat, *Age*, s. 38.

7 Melek Fırat, “Yunanistan’la İlişkiler”, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (1919-1980)*, (Ed. Baskın Oran), Cilt: 1, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018, s. 344.

yıllarında -bilhassa Yunanistan'ın içerisinde bulunduğu şartlar ve iç savaş dolayısıyla- kesintiye uğramışsa da genel itibarıyla Kıbrıs sorununun şiddetlendiği döneme kadar ılımlı ve dengeli biçimde sürdürülmüştür.

Bu bölümde, Türk-Yunan ilişkilerinin tarihi serencamına değinilerek Batı Trakya Türklerine yansımaları üzerinde durulmaya çalışılacaktır. Çalışmanın zaman aralığı, 1923 yılında imzalanan Lozan Barış Antlaşması'ndan Yunan İç Savaşı'nın sona erdiği 1949 yılına kadar olan dönemdir.

1. Lozan Konferansı'nda Batı Trakya Meselesi

Türkiye'nin Avrupa sınırının ne olacağı, 20 Kasım 1922 tarihinde başlayan Lozan Konferansı'nda öncelikle ele alınan konulardan biri olmuştur. 22 Kasım'da İngiliz delegesi Lord Curzon'un başkanlığında açılan oturumda gündeme gelen bu mesele hakkında ilk sözü Türk delegasyonunun başkanı olan İsmet Paşa (İnönü) almış ve Trakya hududunun 29 Nisan 1913'te imzalanan İstanbul Antlaşması'nda belirtilen sınır olması gerektiğini ifade etmiştir. İsmet Paşa, ayrıca -"Misâk-ı Millî"⁸ esaslarına dayanarak- Batı Trakya'da halk oylamasına gidilmesini talep etmiş, bu görüşünü de bölgedeki nüfus ve taşınmaz mallara yönelik istatistiki bilgilerle desteklemiştir. İsmet Paşa, Lord Curzon'un Türkiye'nin Batı Trakya'yı hâkimiyet altına almak isteyip istemediğine yönelik sorusuna ise ülkesinin Batı Trakya üzerinde egemenlik talebinde bulunmadığı cevabını vermiştir.⁹ Türk delegasyonu, konferansın 23, 24 ve 25 Kasım tarihli oturumlarında tartışılmaya

8 28 Ocak 1920 tarihinde Son Osmanlı Mebusan Meclisi tarafından kabul edilen Misâk-ı Millî'nin 3. maddesi, Batı Trakya ile ilgili olup, buna göre bölgenin hukuki durumunun tespiti halkın oylarına bırakılmıştır. Detaylı bilgi için Bkz. Mustafa Budak, *Misâk-ı Millî'den Lozan'a İdealden Gerçeğe Türk Dış Politikası*, Küre Yayınları, İstanbul, 2014, s. 157.

9 *Lozan Barış Konferansı Tutanaklar, Belgeler...*, Takım: I, Cilt: 1, s. 20-21.

devam edilen Batı Trakya sorunu hakkında Wilson Prensipleri'nde yer alan "serbest idare" ilkesinden hareketle plebisite başvurulması gerektiğini ısrarla savunmayı sürdürmüş; fakat Türk tarafının ortaya attığı tezlere başta Lord Curzon olmak üzere Yunan heyeti başkanı Eleftherios Venizelos ve Sırp-Hırvat-Sloven temsilcisi Nintchitch şiddetle karşı çıkmışlardır. Nihayetinde 25 Kasım'da yapılan toplantıda müttefikler adına son sözü alan Lord Curzon, Türk delegasyonunun bölge ile ilgili halk oylaması yapılmasına dair teklifini kesin bir dille reddetmiş,¹⁰ böylelikle Türk tarafı, çetin geçen müzakereler sonucunda Batı Trakya'da uygulanmasını istediği plebisit formülünü hayata geçirememiştir. Konferansın, 20 Kasım 1922'den 4 Şubat 1923'e kadar süren ilk döneminde pek çok hususta anlaşmaya varılamazken, neticeye bağlanan tek konu "mübadele"¹¹ olmuştur. Bu bağlamda, 30 Ocak 1923 tarihinde "Rum ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol"¹² ile "Sivil Rehinelerin Geri Verilmesi ve Savaş Tutsaklarının Mübadelesine İlişkin Türk-Yunan

10 Hikmet Öksüz, "İki Dünya Savaşı Arası Dönemde Batı Trakya Türkleri", *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 71-72. Lord Curzon, Türk heyetinin Batı Trakya'da uygulanmasını istediği plebisit talebine karşı müttefiklerin bakış açısını şu cümlelerle açıklamıştır: "...Türk temsilci heyeti bir plebisit teklif etmekle yetinmektedir. Böyle bir plebisitin konusu yalnız siyasal nitelikte olacaktır; böyle bir plebisit, Türklerin bu bölgede çoğunlukta olduklarını gösterebilecektir; bunun böyle olduğu da söz götürmez (fakat, yakın zamanlarda olanlar, bu durumu değiştirmiş bulunabilir); böylece Türkiye'nin, bu bölgede çok büyük hakları olduğunun bu yoldan ortaya konması ve ileride buraları yeniden alabilmesi için Türkiye'ye bir şans tanınması sağlanmış olabilecektir. Müttefikler, Türkiye'ye böyle bir hak tanıma eğiliminde değillerdir. Türk temsilci heyeti, halkların kaderlerini kendilerinin saptaması doktrininden ve Wilson ilkelerinden söz etmektedir. M. Wilson, birçok yönlerden büyük bir adamdır; fakat Lord Curzon, M. Wilson'un 'self-determination' sözünü bulup ortaya atmakla, dünya barışına korkunç bir darbe indirip indirmedigini kesin olarak bilememektedir..." *Lozan Barış Konferansı Tutanaklar, Belgeler...*, Takım: I, Cilt: 1, s. 90. Aynı konu hakkında Bkz. Ali Naci Karacan, *Lozan Konferansı ve İsmet Paşa*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1993, s. 88.

11 Türk-Yunan nüfus mübadelesi hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Kemal Arı, *Büyük Mübadele Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923-1925)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2000.

12 Sözleşme ve protokolün tam metni için Bkz. *Lozan Barış Konferansı Tutanaklar, Belgeler...*, Takım: II, Cilt: 2, s. 89-95; Soysal, *Age*, s. 185-191.

Anlaşması”¹³ imzalanmıştır.¹⁴

19 maddeden¹⁵ müteşekkil “Rum ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol”e göre; Türk topraklarında yerleşik bulunan Rum-Ortodoks dinine mensup Türk uyruklularla, Yunan topraklarında yerleşik bulunan Müslüman dinine mensup Yunan uyrukluların, 1 Mayıs 1923 tarihi itibarıyla zorunlu mübadeleye tâbi tutulması kararlaştırılmıştır. Bu kimselerden hiçbirinin Türk Hükûmeti'nin izni olmadan Türkiye'ye, Yunan Hükûmeti'nin izni olmadan da Yunanistan'a tekrar dönerek yerleşmelerine izin verilmemiştir (madde 1). İstanbul'da oturan Rumların ve Batı Trakya'da oturan Müslümanların birinci maddede öngörülen mübadeleden muaf tutuldukları belirtilirken, 1912 yasası ile sınırlandırıldığı biçimde İstanbul Belediyesi [Şehremaneti] sınırları içinde 30 Ekim 1918 tarihinden önce yerleşmiş [établis] bulunan tüm Rumların “İstanbul'da oturan Rumlar” [İstanbul'un Rum ahalisi], 1913 Bükreş Antlaşması'nın saptamış olduğu sınır çizgisinin doğusundaki bölgeye yerleşmiş tüm Müslümanların da “Batı Trakya'da oturan Müslümanlar” [Batı Trakya'nın Müslüman ahalisi] sayılacakları açıklanmıştır (madde 2). Karşılıklı

13 Türk heyeti, sivil rehinelere ve savaş tutsakları ile nüfus mübadelesi konularını görüşmek üzere kurulan alt komisyonun çalışmaları esnasında, Yunanların Anadolu'dan çekilirken dört bin kadar sivil Türk'ü tutuklayarak götürdüklerini belirtmiş, kendilerinin elinde ise Yunan tutuklu bulunmadığını ve bundan dolayı tutuklu soydaşlarının derhal iadesini talep etmiştir. Yunan heyeti, Türklerin elinde Yunan sivil tutuklu bulunmadığı yönündeki açıklamalarına itiraz etse de uzun süren tartışmalardan sonra uzlaşma sağlanmıştır. Aynı mutabakata savaş tutsakları için de varılınca her iki hükümet, ellerinde bulunan sivil tutuklu ve savaş tutsakları için hangi suçu işlemiş olurlarsa olsunlar cezanın veya kovuşturmanın sona ermesini beklemeksizin genel af çıkarılması hususunda anlaşmışlardır. Fırat, *Ağb*, s. 331. Anlaşmanın tam metni için ayrıca Bkz. *Lozan Barış Konferansı Tutanaklar, Belgeler...*, Takım: II, Cilt: 2, s. 96-98; Soysal, *Ağb*, s. 192-194.

14 Çağla Derya Tağmat, “Lozan Barış Konferansı'na Yunanistan Tarafından Bakış: Venizelos'un Dünyasında Lozan”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: XIV, Sayı: 29, 2014, s. 155; Kılıçoğlu Cihangir, *Ağm*, s. 144.

15 19. madde gereği sözleşmenin yürürlüğe girebilmesi için her iki ülkenin de onayı gerekmektedir. *Lozan Barış Konferansı Tutanaklar, Belgeler...*, Takım: II, Cilt: 2, s. 94. Bu işlem, 25 Ağustos 1923 tarihinde yerine getirilmiştir. Hikmet Öksüz, “Türk-Rum Nüfus Mübadelesi'nin Sebep ve Bazı İstisnaları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 48, 2000, s. 758.

olarak Rum ve Türk nüfusun mübadele edileceği toprakları 18 Ekim 1912 tarihinden sonra bırakıp gitmiş olan Rumların ve Müslümanların, birinci maddede öngörülen mübadelenin kapsamına dahil edildiği, sözleşmede kullanılan “göçmenler” [émigrants] kavramının ise 18 Ekim 1912 tarihinden sonra göç etmesi gereken ya da göç etmiş bulunan tüm gerçek ya da tüzel kişileri kapsadığı ifade edilmiştir (madde 3).¹⁶

Konferansın, 4 Şubat 1923’te sona eren ilk döneminin ardından 23 Nisan 1923’te başlayan ikinci dönemi, 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Barış Antlaşması ile sonuçlanmış; nüfus değişiminin dışında bırakılacak olan bölgelerde yaşayan azınlıkların hakları ve statüleri de zikredilen antlaşmanın -birinci bölümünün üçüncü kesiminde yer alan “Ekalliyetlerin Himayesi” başlıklı 37-45. maddeleriyle belirlenmiştir. 37-44. maddelerde Türkiye’deki gayrimüslim azınlığın¹⁷ statüsü saptanırken, 45. maddede Türkiye tarafından gayrimüslim azınlığa tanınmış olan hakların Yunanistan’ca da kendi ülkesinde yaşayan Müslüman azınlığa tanındığı belirtilmiştir.¹⁸ Böylece Lozan Barış Antlaşması’nın ekalliyetlerin korunmasına dair hükümlerinin 45. maddesi mucibince

16 .....
16 *Lozan Barış Konferansı Tutanaklar, Belgeler...*, Takım: II, Cilt: 2, s. 89-90; Soysal, Age, s. 185.

17 Lozan Barış Antlaşması’nda Türk heyeti tarafından azınlık olarak yalnızca gayrimüslimler tanınmış, Müslümanlar asli unsur olarak kabul edilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti’nin ilerleyen süreçteki uygulamalarında ise Osmanlı Devleti’nin Müslüman olmayan unsurları idaresindeki klasik millet sistemine benzer şekilde sadece Rum, Ermeni ve Yahudiler azınlık statüsüne dâhil edilmiştir. Ramazan Erhan Güllü, *Türkiye’de Gayrimüslimlerin Yönetimi Osmanlı’dan Cumhuriyet’e*, Ötügen Neşriyat, İstanbul, 2018, s. 360; Ramazan Erhan Güllü, “Lozan Antlaşması Sonrası Türkiye’nin Azınlıklara Yönelik Politikaları”, *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 2, 2018, s. 268-270. Osmanlı Millet Sistemi hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca Bkz. M. Macit Kenanoğlu, *Osmanlı Millet Sistemi Mit ve Gerçek*, Klasik Yayınları, İstanbul, 2007.

18 *Lozan Barış Konferansı Tutanaklar, Belgeler...*, Takım: II, Cilt: 2, s. 11-14; Soysal, Age, s. 103-106. Oran’a göre Lozan Konferansı’nda Türk heyeti, azınlıklara dair çok önemli iki konuda karşı tarafın ödün vermesini sağlamıştır. Bunlardan ilki, antlaşmada sadece gayrimüslimlerin azınlık olarak kabul edilmesi olup, ikincisi de Türkiye’nin, Milletler Cemiyeti döneminin standart azınlıkları koruma antlaşmalarında bulunmayan bir hükümle 45. madde gereği 37-43. maddelere ancak Yunanistan’la karşılıklılık ilkesinin uygulanması durumunda rıza göstereceğidir. Baskın Oran, *Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1986, s. 48.

mübadele dışında tutulan Batı Trakya Müslüman azınlığının hakları müteakabiliyet esasından hareketle teminat altına alınmıştır. Lakin daha evvel vurgulandığı üzere azınlık hukukuna yönelik uygulamalarda uluslararası antlaşmalardan ziyade Türk-Yunan ilişkilerinin seyri ve devletlerin kendi ideolojilerine göre şekillendirdiği azınlık politikaları etkili olmuştur.

2. Türk-Yunan İlişkileri ve Batı Trakya Türkleri

a. 1923-1928 Arası Dönem

Lozan Barış Antlaşması, Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanan ve yaşanması muhtemel olan temel problemlere büyük oranda çözüm getirmiş olsa da antlaşmanın uygulanmasında görülen yaklaşım farklılıkları ve ülkelerin iç politikalarında vuku bulan hâdiseler, ikili ilişkilerin dengeli bir şekilde sürdürülememesine neden olmuştur. Bu istikrarsızlığın sebepleri arasında nüfus mübadelesinin getirdiği établi, patrikhane, mal varlığı ve miras gibi konular gösterilebilir.¹⁹ Diğer yandan yaşanan gelişmeler, devletlerin azınlık politikalarına doğrudan yansdığından Batı Trakya Türkleri de 1923-1928 arası dönemde ciddi sıkıntılarla karşı karşıya kalmışlardır.

Türk-Yunan ilişkilerinde sorun oluşturan konular arasında bulunan nüfus mübadelesi, 30 Ocak 1923 tarihinde Lozan'da imzalanan "Rum ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol"e göre yapılmış olmakla birlikte hem göçe tâbi olan mübadiller hem de mübadeleyi tatbik eden ülkeler açısından oldukça önemli sonuçlar doğurmuştur.²⁰ Mübadeleyi neticeye ulaştırmak üzere görevlendirilen "Muhtelit Mübadele Komisyonu"²¹ Ekim 1923'te kurularak çalışmaları

19 Tağmat, *Age*, s. 38.

20 Yücel Bozdağlıoğlu, "Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Sonuçları", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 180, 2014, s. 9.

21 Muhtelit Mübadele Komisyonu toplam on üyeden oluşmaktadır. Bunlardan dördü Türk Hükümeti, dördü Yunan Hükümeti, kalan üçü ise Milletler Cemiyeti tarafından Birinci Dünya Savaşı'na katılmamış devletlerin tebaasından seçilmiştir.

na başlamış ve bir yılı aşan süre zarfında (Nisan 1925'e kadar) mübadillerin işlemlerini tamamlamıştır. Lakin komisyonda bulunun Türk ve Yunan temsilcilerin İstanbul Rumlarının mübadelesi hususunda sözleşmenin 2. maddesinde geçen *établis* sözcüğünü farklı şekilde yorumlamaları, iki ülke arasındaki münasebetleri kopma noktasına getirmiştir.²²

Türkiye, 1918'den önce İstanbul'a gelmiş olan Rumların *établis* durumlarının resmî belgelerle ispat edilmesi gerektiğini, bunun da ancak 14 Ağustos 1914 tarihli nüfus kanununda İstanbul'un nüfus siciline yazılmış olmakla mümkün hale gelebileceğini savunmuştur. Yunanistan ise İstanbul'da daha fazla Rum bırakabilmek amacıyla, *établis* kelimesinin herhangi bir kanuna bağlı olmaksızın sözleşmeye uygun şekilde değerlendirilmesini istemiştir.²³

Anlaşmazlıkların çözüme kavuşturulamaması üzerine Muhtelit Mübadele Komisyonu, 19 Kasım 1924'te, Milletlerarası Daimî Adalet Divanı'na müracaatta bulunarak sözleşmenin 2. maddesinde yer alan *établis* sözcüğünün anlamına ve "İstanbul'un Rum ahalisi" şeklinde geçen kişilerin yerleşik sayılabilmesi ve mübadeleden istisna tutulabilmesi için gerekli şartların ne olduğuna ilişkin görüş talep etmiştir.²⁴ Bunun üzerine Adalet Divanı, 21 Şubat 1925'te, konu hakkında şu mütalâayı vermiştir: "1- Yerleşmiş olanlar (*établis*) tabiri daimîlik vasfını haiz ve bir oturma ile *tebellür eden filî bir vaziyeti göz önünde*

.....
Nihat Erim, "Milletlerarası Daimî Adalet Divanı ve Türkiye (Rum ve Türk Ahalinin Mübadelesi)", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 1, 1944, s. 62. Komisyonda Türkiye'nin, Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti Vekili Dr. Tevfik Rüştü (Aras) Bey'in riyasetinde, mülga Muhacirin Müdür-i Umumisi ve Erzincan Mebusu Hamdi Bey, Maliye Vekâleti'nden Müfettiş İhsan Bey ve Lozan Konferansı'na Evkaf Hukuk Müşaviri olarak da katılan Senüyiddin Bey tarafından temsil edilmesine karar verilmiştir. *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, 30-18-1-1/7-28-1 (08.08.1923).

22 Hatipoğlu, *Age*, s. 47; Fırat, *Ağb*, s. 338-339.

23 Hikmet Öksüz, "İkili İlişkiler Çerçevesinde Balkan Ülkelerinden Türkiye'ye Göçler ve Göç Sonrası İskân Meselesi (1923-1938)", *Atatürk Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1, 2000, s. 171.

24 Hatipoğlu, *Age*, s. 49-50; Fırat, *Ağb*, s. 339.

tutmaktadır. 2- 2'nci maddede 'İstanbul'un Rum Ahalisi' tabiri ile tayin edilen şahısların anlaşma mucibince 'yerleşmiş olanlar' ad-dolunmaları ve mübadeleden istisna edilmeleri için İstanbul şehrinin 1912 kanunu ile tespit edilmiş olan belediye hudutları içinde bulunmaları, oraya her nereden olursa olsun 30 İkteşrin 1918 tarihinden mukaddem bir tarihte gelmiş olmaları ve bu tarihten önce daimî olarak oturmak niyetinde bulunmaları mecburidir.”²⁵

Adalet Divanı'nın açıkladığı görüşlerin meseleye hukuki bir çıkış yolu sağlayamaması, Türkiye ile Yunanistan'ın birbirlerine karşı sürdürdükleri politikaların sertleşmesine neden olmuştur. Nitekim Yunan Hükûmeti, gelişmeler üzerine Batı Trakya'da yaşayan Türklerin mallarına el koymuştur.²⁶ Aynı dönemde bir de patrikhane sorununun²⁷ ortaya çıkması, iki ülke arasındaki gerilimi daha da artırmıştır.²⁸ Bunun üzerine Türk ve Yunan yetkilileri, kimlerin yerleşik sayılacağı, mübadillerin malları ve patrikhanenin konumu gibi meselelere çözüm bulabilmek amacıyla müzakerelere başlamış; bu temaslar 21 Haziran 1925 tarihinde Ankara Antlaşması'nın imzalanmasıyla sonuçlanmıştır. Temel problemleri gideren bu antlaşma neticesinde iki ülke arasındaki ilişkiler yumuşamış hatta Türkiye, bu süreçte Atina'ya ilk kez büyükelçi²⁹ atamıştır. Fakat Yunanistan'da iktidarda bulunan Andreas Mihalakopoulos

25 Erim, *Agm*, s. 72.

26 İsmet Paşa, yaşanan süreci hatıralarında şu cümlelerle ifade etmiştir: “İhtilaflar devam ederken, Yunanistan'da Garbi Trakya Türklerine fena muamele yapılmaya başlandı. Birçok Türk hicrete mecbur bırakıldı. Bir ara Yunan Hükûmeti, Yunanistan'daki Türklerin mallarına el koydu. Biz mukabelede bulunduk. Zaman zaman iki hükûmet arasındaki münasebetler gergin safhalara girdi. Meselelerin biri halledilirken, bir başkası çıkıyordu...” İsmet İnönü, *Hatıralar*; (Yay. Haz. Sabahattin Selek), Bilgi Yayınevi, Ankara, 2014, s. 498.

27 Patrikhane sorunu hakkında detaylı bilgi için Bkz. Hatipoğlu, *Age*, s. 58-77.

28 Fırat, *Agb*, s. 339.

29 Türkiye Cumhuriyeti'nin Atina'ya atadığı ilk büyükelçi, 1 Nisan 1925-26 Ocak 1929 tarihleri arasında görev yapan Cevad (Ezine) Bey'dir. Mehmet Gönlübol & Cem Sar, “Lausanne'dan Sonra Türk Dış Politikası”, *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1973)*, Cilt: 1, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1987, s. 66; “Büyükelçilik Tarihi ve Önceki Büyükelçilerimiz”, <http://atina.be.mfa.gov.tr/Mission/MissionChiefHistory> [Erişim Tarihi: 13.02.2023]

Hükûmeti'nin, 25 Haziran 1925'te General Theodoros Pangalos tarafından gerçekleştirilen bir askeri darbeyle düşürülmesi, antlaşmanın uygulanamamasına neden olmuştur. Pangalos'un katı tutumu ve dış politikada güttüğü uzlaşma karşıtı siyaset anlayışı sebebiyle kesintiye uğrayan Türk-Yunan ilişkileri, ancak kendisinin Ağustos 1926'da iktidardan düşürülmesinin ardından yola kaldığı yerden devam edebilme olanağı bulmuştur.³⁰

İki devlet arasında yeniden başlayan görüşmeler, 1 Aralık 1926 tarihinde Atina Antlaşması'nın imzalanmasıyla neticelenmiştir. 23 Haziran 1927'de yürürlüğe giren 17 maddelik antlaşmaya göre; *"1- Yunanistan'ın mübadeleye tâbi menatıkında kâin olup, 18 Teşrînievvel 1912 tarihinden evvel menatık-ı mezkûreyi terk etmiş veyahut öteden beri Yunanistan haricinde mukim bulunmuş olan Müslümanlarla bilumum Türk tebaasına ait emval-i gayrimenkule muhacirin veya köylüler tarafından işgal dolayısıyla ahabına iadesi gayrimümkün olduğu takdirde 5. ve 6. maddelerde gösterilen³¹ şerait dairesinde Yunan Hükûmeti'nce temellük olunacaktır. Şehirler dâhilinde kâin müsakkafat ve arsalarla, kuru ve orman ve yazlık meralar esas itibarıyla ahabına iade edilecektir (madde 1). 2- Türkiye'nin Rum ahalisi mübadele edilmiş olan menatıkında kâin olup, 18 Teşrînievvel 1912 tarihinden evvel Türkiye'yi terk etmiş olan yahut minelkadim işbu memleket haricinde ikamet etmiş bulunan Rumlarla bilumum Yunan tebaasına ait emval-i gayrimenkulenin Yunan Hükûmeti'nin uhdesine intikal eden emvalin kıymetine muadil miktarına kadar olanına 5. ve 6. maddeler ahkâm-ı dairesinde Türk Hükûmeti'nce temellük olunacaktır (madde 2)."*³² Atina Antlaşması, mübadeleden doğan sorunlara çözüm getirememiş, bahsedilen iki maddesinden de anlaşılacağı üzere yerleşikler meselesinden çok Türk ve Rum ahali arasındaki mali sıkıntıları

30 Hatipoğlu, *Age*, s. 51; Fırat, *Agb*, s. 343; Tağmat, *Age*, s. 38-39.

31 5. ve 6. maddeler için Bkz. *Düstur*, Üçüncü Tertip, Cilt: 8, Devlet Matbaası, Ankara, 1946, s. 130-131.

32 *Düstur*, Üçüncü Tertip, Cilt: 8, s. 130.

ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Ancak taşınmazların değeri hususunda iki ülkenin farklı çıkarımlarda bulunması, İstanbul ve Batı Trakya'daki yerleşiklerin mallarının geri verilmesinde yavaş hareket edilmesi sonucunu doğurmuştur.³³ Bir diğer deyişle Türkiye ve Yunanistan arasında teoride sağlanan mutabakat, pratikte bir kez daha karşılıksız kalmıştır.

Problemler sebebiyle 1920'li yılların sonlarına kadar dengeli biçimde sürdürülemeyen Türk-Yunan ilişkileri, bundan sonraki süreçte iki sebepten dolayı yavaş da olsa gelişme göstermiştir. Bunlardan ilki, İtalya'nın, Akdeniz bölgesinde Yunanistan ve Türkiye'yi de içine alacak şekilde bir düzen kurma çabasıyken, ikincisi, Türk tarafında Mustafa Kemal ve İsmet paşaların, Yunan tarafında ise -1928'de tekrar iktidara gelen Venizelos'un devletlerarası ilişkilerin yeniden normalleşmesi için göstermiş oldukları gayrettir.³⁴

Türkiye ile Yunanistan arasındaki süregelen anlaşmazlıkların kalıcı bir çözüme kavuşturulamadığı 1920'li yıllar, Batı Trakya Türkleri açısından da ciddi sıkıntıların yaşandığı bir zaman dilimidir. Her şeyden evvel savaşın sona ermesiyle birlikte Doğu Trakya'dan göç eden Rumlar, sınırın diğer tarafında Türklere ait evlere girmeye, hayvan sürülerine el koymaya ve tarlaları işgal etmeye başlamışlardır. Buna ilaveten 30 Ocak 1923 tarihli sözleşmeye göre, mübadeleye tâbi olan Rumların büyük kısmının Yunanistan tarafından Batı Trakya'ya yerleştirilmeleri³⁵, var olan arazi ve mülkiyet oranının Türkler aleyhine hızla değişmesine neden olmuştur.³⁶

33 Fırat, *Agb*, s. 344.

34 Gönlübol & Sar, *Agb*, s. 66.

35 1923-1924 yılları arasında, Yunan Hükümeti tarafından Batı Trakya Türklerine ait köylük kesimlerdeki 8.245 hane ile şehirlerde bulunan evlerin 5.590 odasına el konmuş, ayrıca 127 cami ve Müslüman okulunun yanı sıra 667 tahıl ambarı ve ahıra Rum göçmenler yerleştirilmiştir. Hatipoğlu, *Age*, s. 56-57.

36 Öksüz, *Agb*, s. 72-73; Fırat, *Agb*, s. 338.

Yunanistan'ın, Lozan Barış Antlaşması'nın ilgili hükümlerini hiçe sayarak -çoğunluğu Türk olan bölgenin demografik yapısını değiştirmek üzere- izlediği siyaset, yerleşik statüsüne sahip olmalarına rağmen Batı Trakya Türklerinin nüfusunda önemli bir azalmaya yol açmıştır. Örneğin Batı Trakya'nın 1903 yılındaki nüfus verileri incelendiğinde toplam nüfusun %71,50'sinin (225.102) Türklerden, %16,19'unun (57.878) Rumlardan, %12,3'ünün de Bulgarlardan oluştuğu görülmektedir. Lozan Konferansı'nda İsmet Paşa tarafından sunulan verilere bakıldığında, Balkan Harbi ve Birinci Dünya Savaşı yıllarında yaşanan sıkıntılara rağmen bölgenin 191.691 olan nüfusunun 129.118'inin Türklerden, 33.904'ünün de Rumlardan teşekkül ettiği göze çarpmaktadır. 1928 yılında yapılan nüfus sayımı ise Batı Trakya'nın 303.171 olan nüfusunun 107.607'sinin göçmen olduğunu ortaya koymaktadır.³⁷ Bu veriler, Yunanların, Helenleştirme politikası çerçevesinde bölgeye kapasitesinden fazla mübadil yerleştirdiğini göstermektedir.

Bölge nüfusunun aleyhlerine değiştirilmesinin yanı sıra azınlık hukukunun kendilerine tanımış olduğu haklardan da mahrum bırakılan Batı Trakya Türkleri evlerini mübadillerle paylaşmış, vakıflarına ait kuruluşlar muhtelif gerekçelerle kapatılmış veya yıkılmış, alım-satım yapmaları yasaklanmış, bazı yerlerde çiftlikleri, arazileri hatta mezarlıkları bile istimlak edilmiştir.³⁸ Buna karşın bölgede 280 yeni göçmen yerleşim birimi meydana çıkmıştır.³⁹ Netice itibarıyla çeşitli baskılarla hem sosyal hem de ekonomik açıdan büyük tahribata uğrayan Batı Trakya Türkleri, çaresizlik içerisinde ya mallarından vazgeçmek ya da Türkiye'ye göç etmek durumunda kalmışlardır.

37 Nilüfer Erdem, "Nüfus Mübadelesi ve Batı Trakya Türkleri", *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 5 (Türk-Yunan İlişkileri Özel Sayısı), 2021, s. 141.

38 Erdem, "Nüfus Mübadelesi ve Batı Trakya Türkleri", s. 142-144.

39 Antonios Pavlidis, *Yunan Kaynaklarına Göre Mübadele Meselesi (1918-1930)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1997, s. 28; Nilüfer Erdem, "Mehmet Hilmi'ye Göre Batı Trakya Türklerinin 1930 Türk-Yunan Dostluğundan Beklentileri", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, Sayı: 15-16, 2012, s. 4.

Göç hadisesi pasaportlu ve pasaportsuz olarak iki şekilde gerçekleşirken, pasaportla geçici vize alarak giriş yapanlar Yunanistan'a geri dönmemiş, vizesi olmayanlar da Dedeağaç üzerinden Meriç Nehri'ni aşarak anavatana ulaşmaya çalışmışlardır. Kaçak yolla gitmeye çabalayanlar ise Meriç'in çeşitli noktalarından Türkiye'ye giriş yapmışlardır.⁴⁰

b. 1928-1939 Arası Dönem

1928 yılına gelindiğinde Türkiye, Lozan'dan arda kalan sorunlarının sonuncusu olan borçlar konusunu Fransa ile antlaşma imzalayarak çözüme kavuşturmuş, bundan sonraki süreçte dış politikasını ve bilhassa komşu devletlerle olan ilişkilerini daha sağlam temeller üzerine inşa etmenin gayreti içerisine girmiştir. Aynı dönemde Yunanistan'da yapılan seçimleri kazanarak tek başına iktidara gelen Venizelos'un, 1920'lerin başlarına göre tamamen farklılaşan siyaset anlayışı, iki ülke arasında Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasından beri süregelen istikrarsız ilişkilerin olumlu yönde değişmesine neden olmuştur. Bunlara ek olarak İtalya'nın, Balkanlarda etkinliğini artıran Fransa'nın gücünü kırmak üzere Türkiye ve Yunanistan'ı da kapsayan bir ittifak düzeni tesis etmek için harekete geçmesi, Türk-Yunan ilişkileri açısından "dostluk dönemi" olarak nitelendirilen yeni bir sürecin başlangıcına vesile olmuştur.⁴¹

İmzalanan antlaşmalara rağmen İtalya ile yakınlaşmanın uzun sürmeyeceğinin farkında olan Türkiye ve Yunanistan,⁴² birbirleriyle olan münasebetlerini ilerletmek üzere temaslarda bulunmaya başlamışlardır. Bu kapsamda ilk adımı atan taraf Yunanistan olmuş ve Türkiye ile olan ilişkilerin geliştirilmesi,

40 Öksüz, *Ağb*, s. 74.

41 Fırat, *Ağb*, s. 344; Tağmat, *Age*, s. 39.

42 İtalya'nın 1928 yılında hem Türkiye hem de Yunanistan ile imzaladığı "Tarafsızlık, Uzlaşma ve Adli Tesviye" antlaşmalarına rağmen Başbakan Benito Mussolini'nin zaman zaman yaptığı çıkışlar, Türkiye ve Balkanlarda İtalyan tehdidinin devam ettiğine yönelik endişenin gündemden düşmemesine sebebiyet vermiştir. Hatipoğlu, *Age*, s. 90.

hükümet programının temel dış politika hedefi olarak belirlenmiştir. Ayrıca Başbakan Venizelos, 30 Ağustos 1928 tarihinde Başvekil İsmet Paşa'ya özel bir mektup göndererek iki ülke arasında var olan sorunların çözümü hususunda samimi bir istek duyduklarını⁴³ bildirmiştir. Buna karşılık İsmet Paşa da 27 Eylül 1928 tarihli cevabî mektubunda mevkidaşının kendisine yazılı olarak ilettiği görüşlerin, Türk-Yunan ilişkileri tarihinde yeni ve samimi bir dostluk döneminin başlangıcını oluşturduğunu vurgulamıştır.⁴⁴

Türkiye ve Yunanistan'ın, aralarında vuku bulan meseleleri halletmek için attıkları karşılıklı adımlar, 1930'lu yıllara yaklaşırken yavaş yavaş sonuç vermeye başlamıştır. Nitekim Aralık 1928'de, iki ülke arasında nüfus mübadelesinden kaynaklı sorunlara ilişkin müzakereler yeniden başlamış, neticede 30 Ocak 1923 tarihli "Rum ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol" ile 1 Aralık 1926 tarihli Atina Antlaşması'nın uygulanmasında yaşanan problemler, 10 Haziran 1930 tarihinde imzalanan Ankara Sözleşmesi ile çözüme kavuşturulmuştur.⁴⁵ 12 fasıl ve 36 maddeden oluşan sözleşmeye göre Türkiye, "İstanbul'a geldikleri tarih ve doğdukları yer ne olursa olsun mübadeleden istisna edilmiş olan İstanbul muntıkasında elyevm hazır bulunan Türk tâbiyetindeki bütün Ortodokslara..." (madde 10), aynı şekilde Yunanistan da "Garbî Trakya'ya geldikleri tarih ve doğdukları yer ne olursa olsun

43 Venizelos, bahsi geçen mektupta bu husustaki görüşlerini şu cümlelerle açıklamıştır: "...Sizi temin etmek isterim ki benim en büyük arzum, iki ülke ilişkilerinin düzenlenmesi ile iki ülke arasında yakın bir dostluğun sağlanması ve bu yakın dostluğu, bu sefer, mümkün olan en geniş şekli ile bir dostluk antlaşması, saldırmazlık ve hakemlik antlaşması ile resmileştirmektir..." Mektubun tam metni ve Venizelos'un yıllar içerisinde değişen Türkiye politikası hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Damla Demiröz, "Megali İdea'dan Ankara Antlaşmasına (1930) Eleftherios Venizelos", *Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 35-36, 2005, s. 291-312.

44 Fırat, *Agb*, s. 345.

45 "Türk-Yunan İtilâfı İmzalandı", *Cumhuriyet*, 11 Haziran 1930, s. 1-2; "Türk-Yunan İtilâfı Dün Meclise Tevdi Edildi", *Cumhuriyet*, 12 Haziran 1930, s. 1; "Türk-Yunan İtilâfı İmza Edildi", *Vakit*, 11 Haziran 1930, s. 1; "Yunanlılarla İtilâfname", *Yarın*, 11 Haziran 1930, s. 4.

*mübadeleden istisna edilmiş olan Garbî Trakya muntkasında el-veyvm hazır bulunan Yunan tâbiyetindeki bütün Müslümanlara 'etabli' sıfatı'*⁴⁶ (madde 14) tanımıştır. Bunun yanı sıra sözleşmenin diğer maddeleriyle iki ülke arasındaki ekonomik ve hukuki problemlere de çözüm getirilmiş, böylece Türk-Yunan ilişkilerinde yaşanan yakınlaşma süreci ivme kazanmıştır. Bunun en büyük göstergesi, Yunanistan Başbakanı Venizelos'un 27 Ekim-1 Kasım tarihleri arasında gerçekleştirdiği Ankara ziyareti⁴⁷ olmuştur. Türk heyeti tarafından sıcak karşılanan Venizelos'un başkentteki temasları, iki ülke arasında üç yeni anlaşmanın yapılmasıyla sonuçlanmıştır.⁴⁸

30 Ekim 1930 tarihinde imzalanan anlaşmaların ilki 28 maddelik "Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaştırma ve Hakemlik Antlaşması"dır. Söz konusu antlaşmaya göre; *"Bağıtlı Yüksek Taraflar içlerinden birine karşı yöneltilmiş hiçbir siyasal ya da ekonomik anlaşmaya ya da tertibe katılmamayı karşılıklı olarak"* yükümlenmiştir (madde 1). Diğer yandan, *"Bağıtlı Yüksek Taraflardan biri, barışçı tutumuna karşın, bir ya da birkaç devlet tarafından bir saldırıya uğrarsa, öteki taraf tüm süresi boyunca tarafsızlık gütmeyi"*⁴⁹ kabul etmiştir (madde 2). Öte yandan bu antlaşma ile iki devlet arasında yaşanabilecek sorunların nasıl bertaraf edileceği belirlenmiş; buna göre diplomatik temaslar sonuç vermezse uzlaştırma, o da olmazsa adli ya da hakeme müracaat yoluyla bir çözüm öngörülmüştür.⁵⁰

46 "Mübadele-i Ahali Hakkında Lozan Muahedenamesi ile Atina İtilâfnamesi'nin Tatbikatından Mütevellit Mesailin Halli İçin Yunanistan'la İmza Edilen Mukavelenamenin Tasdikini Mutazammın Kanun" *Resmî Gazete*, Sayı: 1534, Kanun No: 1725, 1 Temmuz 1930, s. 9174-9177.

47 26 Ekim'de İstanbul'a gelen Venizelos, karşılama merasiminden sonra kendisi için tahsis edilen trenle Ankara'ya hareket etmiştir. "M. Venizelos Dün Geldi", *Cumhuriyet*, 27 Teşrin-i Evvel (Ekim) 1930, s. 1-2. 27 Ekim sabahı Ankara'ya ulaşan Yunanistan başbakanı, aynı gün saat 16.30'da Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa ile Çankaya'da bir görüşme gerçekleştirmiştir. "Gazi Hz. Yunan Başvekil ile Bir Saat Üç Çeyrek Müddetle Görüştüler", *Cumhuriyet*, 28 Teşrin-i Evvel (Ekim) 1930, s. 3.

48 Fırat, *Agh*, s. 347.

49 Soysal, *Age*, s. 401.

50 Fırat, *Agh*, s. 348.

Bahsi geçen antlaşmaya eklenen “Deniz Kuvvetlerinin Silahsızlandırılmasına İlişkin Protokol”, Türkiye ve Yunanistan arasındaki 30 Ekim tarihli mutabakat metinlerinin ikincisidir. Devletlerarası münasebetlerde yaşanan problemlerin ülkelerinin ekonomilerine getireceği mali külfetin bilincinde olan Türk ve Yunan devlet adamları, özellikle 1929 yılında vuku bulan ekonomik buhranın ardından silahlanmaya ayırdıkları kaynakları üretime aktarmayı amaçlamışlardır.⁵¹ Bu protokolün, “...deniz silahları için harcamaların boş yere artırılmasının önüne geçmek ve her birinin özel koşullarını göz önünde bulundurarak birbirlerinin kuvvetlerini koşut biçimde sınırlandırmak yolunda birlikte ilerlemek isteyen Bağıtlı Yüksek Taraflar, deniz silahları yarışının her iki tarafça içtenlikle ve dostça bir görüş ve bilgi alışverişi yapılarak önünü alabilmek olanağını her iki hükûmete vermek üzere altı ay öncesinden öteki tarafa haber vermeden hiçbir savaş gemisinin ya da silahlarının ismarlanmasına, edinilmesine ya da yapımına girişmemeyi yükümlenirler”⁵² hükümleri, devletlerin kalkınma hedeflerine ulaşabilmek için attıkları adımların bir tezahürü olarak değerlendirilebilir.

30 Ekim tarihli anlaşmaların⁵³ sonucusu olan 36 maddelik “İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Mukavelenamesi” tamamen ekonomik gerekçelerle imzalanmıştır. Buna göre “Yüksek Âkit Taraflarından her birinin tebaaları, diğer tarafın ülkesine, memleketin kanun ve nizamlarına riayet ederek mahalli tebaaların veya ecnebler için hususi ahkâm varsa en ziyade müsaadeye mazhar millet tebaalarının tâbi oldukları veya olacakları, herhangi mahiyette olursa olsun, takyitlerden başkalarına tâbi tutulmaksızın,

51 Erdem, “Yunan Tarihçilerinin Gözüyle 1930 Türk-Yunan Dostluk Antlaşması ve Venizelos’un Bu Sürece Katkıları”, s. 115; Fırat, *Ağb*, s. 348.

52 Soysal, *Age*, s. 404.

53 30 Ekim 1930 tarihli anlaşmalar, Türk basınında geniş yankı bulmuştur. Birkaç örnek için Bkz. “Türk-Yunan İtilafı Merasimle İmza Edildi”, *Milliyet*, 31 Teşrin-i Evvel (Ekim) 1930, s. 1-6; “Türk-Yunan Muahedelerini Dün İki Başvekil ve Hariciye Vekili İmzaladı”, *Cumhuriyet*, 31 Teşrin-i Evvel (Ekim) 1930, s. 3; “Yeni Muahedeler”, *Vakit*, 1 Teşrin-i Sâni (Kasım) 1930, s. 6.

*maazalik ecnebiler hakkındaki zabıta ahkâmuna hâlel gelmeksizin, serbestçe girebilecekler, orada seyahat, ikamet edebilecekler ve yerleşebilecekler veyahut orayı her vakit terk edebileceklerdir*⁵⁴ (madde 1). Antlaşmanın diğer maddeleriyle ise taraflardan birinin uyruklarına diğer tarafın ülkesinde mülk edinme, ticari faaliyet yürütme, şirket ve fabrika tesis etme, ithalat-ihracat yapma ve miras bırakma gibi haklar tanınmış; ayrıca bu kişilerin yürüttüğü ticari ve ekonomik faaliyetlerde yerel uyruklularla eşit vergilendirmeye tâbi tutulmalarına karar verilmiştir.⁵⁵

Venizelos'un Ankara ziyareti esnasında imzalanan anlaşmalarla sağlanan siyasi, askerî ve ekonomik yakınlaşma, Yunan başbakanının 23 Ağustos 1931'de, Avrupa seyahati dönüşü İstanbul'a uğramasıyla⁵⁶ daha da pekişmiş; İsmet Paşa'nın Tevfik Rüştü Bey ile birlikte 3-6 Ekim 1931 tarihleri arasında⁵⁷ Atina'ya gerçekleştirdiği iade-i ziyaretle ise doruk noktasına ulaşmıştır.⁵⁸ Bu ziyaret iki ülkenin diplomatik ilişkileri bağlamında taşıdığı değer kadar Balkan devletlerini de yakından ilgilendirdiği için ayrı bir önemi haizdir. Zira ülkelerinin diğer devletlerle kurdukları olumlu ilişkilerden doğacak karşılıklı

54 "Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Hükümeti Arasında Akt Olunan İkamet, Ticaret ve Seyrüsefain Mukavelenamesinin Tasdiki Hakkında Kanun", *Resmî Gazete*, Sayı: 1748, Kanun No: 1758, 15 Mart 1931, s. 303.

55 Erdem, "Yunan Tarihçilerinin Gözüyle 1930 Türk-Yunan Dostluk Antlaşması ve Venizelos'un Bu Sürece Katkıları", s. 115-116; Fırat, *Agb*, s. 348.

56 Venizelos, İstanbul'da bulunduğu süreçte mevkidaşı İsmet Paşa ile Dolmabahçe Sarayı'nda iki saat kadar süren bir görüşme gerçekleştirmiştir. Toplantıya, Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Bey de katılmıştır. "M. Venizelos Şehrimizde", *Cumhuriyet*, 24 Ağustos 1931, s. 1-2.

57 3 Ekim günü saat 09.30'da Pire'ye ulaşan İsmet Paşa ve Tevfik Rüştü Bey, Atina'ya geçerek sürdürdükleri diplomatik temasların ardından 6 Ekim gecesi dönüş yolculuğuna başlamışlardır. "İsmet Pş. Bu Sabah 9.5'ta Pire'ye Çıkıyor!", *Cumhuriyet*, 3 Teşrin-i Evvel (Ekim) 1931, s. 1; "İsmet Pş. Bu Akşam Atina'dan Ayrılıyor", *Cumhuriyet*, 6 Teşrin-i Evvel (Ekim) 1931, s. 1. İsmet Paşa'nın Yunanistan'a gerçekleştirdiği seyahatler bu geziyle sınırlı kalmamış, 1932 yılında İtalya gezisi sırasında hem gidiş hem de dönüşte Atina'ya uğramıştır. 1937 yılında ise İngiltere Kralı VI. George'un taç giyme töreni için gittiği Londra'dan dönüşte yine Atina'ya geçerek görüşmelerde bulunmuştur. Temuçin F. Ertan & Çağla D. Tağmat, "Başbakan İsmet Paşa'nın Atina Günleri (1-7 Ekim 1931)", *I. Uluslararası LAÜ Tarih Kongresi Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk Tarihi Bildiri Kitabı*, Uşşak Tif Matbaacılık, İzmir, 2011, s. 268.

58 Tağmat, *Age*, s. 41.

tedirginlikleri yok etmeyi amaçlayan liderler, buna ilaveten bölgenin güvenliği için düşündükleri Balkan misakı hakkın-da⁵⁹ da görüş alışverişinde bulunmuşlardır.⁶⁰

Türkiye ve Yunanistan arasında kurulan dostluğa dayalı münasebetlerin en önemli mimarlarından olan Venizelos, 1932 yılında yapılan seçimlerde özellikle iç politika ve ekonomide yaşanan sorunlardan dolayı başarılı olamayınca başbakanlık görevinden ayrılmıştır.⁶¹ Bu gelişmenin ardından Yunanistan'da 1936'ya kadar sürecek olan istikrarsız bir dönem başlamış; lakin içeride yaşanan sıkıntılar Türkiye ile olan dostane ilişkileri sekteye uğratmamıştır.⁶² Bunun en büyük göstergesi Ankara'yı ziyaret eden yeni Yunanistan Başbakanı Panayotis Tsaldaris ile Yunanistan Dışişleri Bakanı Dimitrios Maksimos'un⁶³, İsmet Paşa ve Tefik Rüştü Bey ile birlikte imzaladıkları⁶⁴ 14 Eylül 1933 tarihli "İçten Anlaşma Pakti"dır. Revizyonist devletlerden ve bilhassa Bulgaristan'dan gelebilecek bir tehdide karşı beş maddeden oluşan ve on yıl süre için

59 Yunanistan tarafından tertiplenen ziyafette söz alan İsmet Paşa, Venizelos'un daha önce Türkiye ziyaretinde Balkanlarla ilgili sarf etmiş olduğu sözlere atıf yaparak şu açıklamalarda bulunmuştur: "...*Hatırmadadır ki zat-ı asilâneleri Ankara'yı ziyaret ettiğiniz esnada bu faaliyetlere telmih ederek şöyle demişiniz: 'Balkan Birliği'nden ümitvarım. Fakat bu birlik vücuda gelmezden evvel ve vücuda gelinceye kadar Türkiye ile Yunanistan hiçbir halde yekdiğerine karşı düşman vaziyette kalmaları mümkün olmayacağını bilmeleri son derece haiz-i ehemmiyettir.* Bu sözlere iştirak etmeyi ve onlara şu birkaç kelimeyi ilave eylemeyi arzu ederim: 'Fılvaki herkesin bilmesi lazımdır ki Türkiye ile Yunanistan yalnız birbirine karşı düşman vaziyetinde kalmamakla iktifa etmeyecekler; belki gayeleri kendileri için aziz olan davaların tahakkuku için el ele vereceklerdir. Bu davalar şunlardır: Balkanlarda iyi anlaşma, cihan sulhu ve devletlerin müsavattı'. "M. Venizelos'un Evvelki Akşamki Ziyafetinde İki Başvekil Tarafından Mühim Nutuklar Söylenmiştir", *Cumhuriyet*, 5 Teşrin-i Evvel (Ekim) 1931, s. 5.

60 Fırat, *Ağb*, s. 349; Tağmat, *Age*, s. 41; Erdem, "Yunan Tarihçilerinin Gözüyle 1930 Türk-Yunan Dostluk Antlaşması ve Venizelos'un Bu Sürece Katkıları", s. 119.

61 Fırat, *Ağb*, s. 349.

62 Tağmat, *Age*, s. 41-42.

63 Ankara'da olumlu tezahüratlar eşliğinde karşılanan Yunan ricali, Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa tarafından kabul edilmiş, iki saatten fazla süren görüşmelerin ardından Türk ve Yunan yetkililer görüşlerini kamuoyu ile paylaşmışlardır. *Cumhuriyet* gazetesinin haberi, "Türklerle Yunanlılar Daima Beraber Olacaklar" başlığı ile okuyucularına duyurması, iki ülke ilişkilerinin geldiği noktadan anlaşılması açısından oldukça manidardır. *Cumhuriyet*, 12 Eylül 1933, s. 1.

64 Hatipoğlu, *Age*, s. 167.

yapılan (madde 4) bu pakta göre; “Türkiye ve Yunanistan, ortak sınırlarının dokunulmazlığını karşılıklı olarak güvence altına”⁶⁵ almışlardır (madde 1).

Güvenlik hususundaki iş birliğini takviye eden bu paktın yanı sıra Türkiye ile Yunanistan arasında 22 Aralık 1933 ve 10 Kasım 1934 tarihlerinde ekonomik ve ticari iş birliğine yönelik iki takas antlaşması imzalanmıştır. Ayrıca Türk-Yunan yakınlaşması Balkanlarda da etkisini göstermiş ve 9 Şubat 1934 tarihinde imzalanan Balkan Paktı⁶⁶, iki ülke arasındaki dostluk döneminin bölgesel düzeydeki en mühim neticesi olmuştur. Görüldüğü üzere 1930 sonrası sağlam temeller üzerine inşa edilen Türk-Yunan ilişkileri, Yunanistan’da yaşanan yönetim değişikliklerine rağmen bireylere bağlı olmaksızın aynı istikamette sürdürülmüştür.⁶⁷ Hatta Yunanistan’da 1936 yılında iktidara gelen ve çağının otokratik liderlerinden fazlaca etkilenen İoannis Metaksas döneminde bile iki ülke arasındaki dostane münasebetler kesintiye uğramamıştır. 1937 yılında selefleri gibi Türkiye’yi ziyaret eden Metaksas⁶⁸, 19 Ekim’de Cumhur-

65 Soysal, *Age*, s. 441-444.

66 “Balkan İtilâfı Misakı Dün Atina’da İmzalandı”, *Cumhuriyet*, 10 Şubat 1934, s. 1 ve 6. Türkiye, Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan arasında imzalanan Balkan Pakti gerek imzacı gerekse doğrudan veya dolaylı olarak ilgileri bulunan devletler nezdinde genellikle iyi karşılanan bir teşebbüstür. Türkiye’nin Yunanistan ile başlattığı yakınlaşmaya, Sovyetler Birliği’nin muhalefetine rağmen diğer Balkan devletlerini de dahil etmesi, bölgesel mutabakatın gerçekleştirilmesi hususunda önemli bir diplomatik başarıdır. Paktın en büyük eksikliği ise yayılmacı siyaseti engellenmeye çalışılan Bulgaristan’ın imzacı devletler arasında bulunmamasıdır. Cezmi Eraslan, “Türk Basınında Balkan Pakti Değerlendirmeleri”, *Tarih Boyunca Balkanlardan Kafkaslara Türk Dünyası Semineri 29-31 Mayıs 1995*, Edebiyat Fakültesi Basımevi (Ayrı Basım), İstanbul, 1996, s. 63.

67 Fırat, *Agb*, s. 349-350.

68 18 Ekim 1937 tarihinde Averof isimli gemi ile İstanbul’a gelen Metaksas, basına verdiği beyanatta bir an evvel Ankara’ya giderek Atatürk ile görüşmek ve kendisine hürmetlerini arz etmek istediğini belirtmiştir. Türk-Yunan ilişkileri hakkındaki görüşlerini ise “Biz birbirimize o kadar kuvvetle bağlıyız ki bundan daha mükemmel bir rabıta olmaz” sözleriyle dile getirmiştir. Bir süre Pera Palas’ta istirahat eden Yunan başbakan, saat 19.50’de kendisine tahsis edilen hususi trenle Haydarpaşa Garı’ndan başkente hareket etmiştir. “Dost Memleket Başvekili Aramızda”, *Cumhuriyet*, 19 Teşrin-i Evvel 1937, s. 1 ve 7. 21 Ekim akşamı saat 19.30’da Ankara’dan ayrılan Metaksas, 22 Ekim sabahı İstanbul’a gelmiş, aynı günün akşamı da Türkiye’den ayrılmıştır. “M. Metaksas Dün Ankara’dan Ayrıldı”, *Cumhuriyet*, 22 Teşrin-i Evvel (Ekim) 1937, s. 5.

başkanı Mustafa Kemal Atatürk ile görüşme gerçekleştirmiş⁶⁹, burada gündeme gelen konulardan biri de 1933 yılında imzalanan “İçten Anlaşma Paketi”nin Ege Denizi ve Ege Adaları’nın müdafaası hususunda tashih edilerek yeniden uzatılması olmuştur. Atatürk tarafından iletilen bu talebin hayata geçirilmesi uzun sürmemiş, 1938 yılının mart ayında Ankara’da yapılacak olan Balkan Antantı Konseyi toplantısı için Türkiye’ye ikinci defa gelen⁷⁰ Metaksas, görüşmelerin ardından 1937 yılında Atatürk ile müzakere ettikleri anlaşmanın parafe edildiğini kamuoyuna⁷¹ duyurmuştur.⁷²

Yaşanan gelişmelerden bir ay sonra Nisan 1938’de, Atina’ya giden Başvekil Celal Bayar ve Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Aras, bahsi geçen anlaşmayı imzalamışlardır.⁷³ Böylece İkinci Dünya Savaşı öncesinde, Türkiye ile Yunanistan arasındaki siyasi, ekonomik ve askerî iş birliği en üst seviyeye çıkarılmış; ancak savaşın başlaması ve alınan tüm önlemlere rağmen Balkanlarda hızla yayılması sonucu iki ülke arasındaki iş birliğinin uygulanması mümkün olmamıştır.⁷⁴ Bunun en büyük nedeni, Türkiye’nin, ulusal çıkarları doğrultusunda izlediği

69 “M. Metaksas Ankara’da Büyük Merasimle Karşılandı”, *Cumhuriyet*, 20 Teşrin-i Evvel (Ekim) 1937, s. 1.

70 Metaksas’ın Türkiye’ye ikinci kez geldiği tarih 24 Şubat 1938’dir. “Üç Kıymetli Misafir Bugün Şehrimizde Olacak”, *Kurun*, 24 Şubat 1938, s. 1.

71 Metaksas, Türkiye’deki temaslarını ve anlaşma ile ilgili görüşlerini basına verdiği demeçte şu cümlelerle ifade etmiştir: “Ankara’dan çok memnun olarak dönüyorum. Aramızda mevcut bağlar, bu seferki konuşmalarımız neticesinde bir kat daha kuvvetlenmiştir. Bu konuşmamız esnasında beynelmil mahiyeti haiz son derece nazik meseleler hallettik. Bundan başka Türkiye ve Yunanistan arasında yeni bir muahede parafe ettik. Bu muahede Türkiye Başvekili dostum B. Celâl Bayar’ın nisan sonunda Atina’ya yapacağı ziyareti esnasında imzalanacaktır. Yeni muahedemiz iki dost ve müttefik memleketi birbirine daha sıkı bir surette bağlayacaktır.” “Yunan Başvekilinin Memleketimizden Ayrılırken Beyanatu”, *Kurun*, 2 Mart 1938, s. 3.

72 Kadri Unat, “Başbakan Celâl Bayar’ın Atina Ziyareti ve Türk-Elen Munzam Paketi’nin İmzalanması (27-30 Nisan 1938)”, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 27, 2021, s. 494-495; Tağmat, *Age*, s. 45-46.

73 Celal Bayar ve Tevfik Rüştü Aras’ın 27-30 Nisan tarihleri arasında gerçekleştirdiği Atina ziyareti hakkında detaylı bilgi için Bkz. Unat, *Age*, s. 495-502.

74 Fırat, *Age*, s. 355.

politikalarla savaştan kurtulmayı başarmasına karşın Yunanistan'ın savaşın içerisine sürüklenmesidir.

İki ülke arasındaki ilişkilerin azınlıklara yönelik politikaların temel belirleyicisi olduğundan hareketle, dostluk döneminde Yunanistan'ın Batı Trakya Türklerine karşı olan tutumunda dikkate değer bir yumuşama göze çarpmaktadır. Lozan Barış Antlaşması'nın ardından yaşanan problemlere getirilen çözümler, Yunan devlet adamlarının görüşlerine de yansımış, nitekim Yunanistan Başbakanı Venizelos, Ankara ziyareti esnasında basına verdiği beyanatta konu hakkındaki görüşlerini şu cümlelerle dile getirmiştir:

“Türkiye ile pek yüksek ehemmiyeti haiz bir sulh muahedesi akdettik. Bu muahede her iki devlet için samimi ve faydalıdır. Bu muahede, kendilerinden pek memnun olduğumuz yüz bin Türk köylüsünü muhafaza etmemizi temin eylemiştir. Bilirsiniz ki Yunanlılar daha ziyade tüccardılar, bu Türk cemaati toprak ile meşgul olarak memleketimiz için herhalde faydalı olacaklardır. Diğer taraftan Türkiye dahi faal bir cemaat olarak yüz bin Rum muhafaza etmektedir. Yunanistan, Anadolu felaketine rağmen muahedelerden memnun olduğunu beyan eder ve artık sulthan başka bir şey arzu etmez.”⁷⁵

Venizelos'un ifadelerinden de anlaşılacağı üzere Türk-Yunan dostluğu her iki ülkedeki azınlıkların hayat şartlarını olumlu şekilde etkilemiş olmakla birlikte aynı dönemde Türkiye'de yaşanan siyasal ve toplumsal dönüşümün “kısmen” de olsa Batı Trakya Türklerine yansımalarına vesile olmuştur. Yunan idaresinin ilk yıllarında Batı Trakya Türklerinin okul programlarında ve ders içeriklerinde herhangi bir değişiklik yapılmazken, eğitim-öğretim faaliyetleri muhafazakâr görüşlere sahip azınlık mensuplarınca yürütülmüştür. Türkiye'de

75 “M. Venizelos Şehrimizde”, *Cumhuriyet*, 24 Ağustos 1931, s. 2.

hayata geçirilen inkılaplarla zıtlık arz eden bu durum, 1930'lu yıllardan itibaren Türkiye'nin desteklediği azınlığın yenilikçilerinin güçlenmesiyle birlikte değişime uğramıştır.⁷⁶ Öyle ki Batı Trakya'daki Türk cemaat idaresine bağlı okullarında Arap harfleriyle yapılan eğitime son verilirken, aynı Türkiye'de olduğu gibi "Yeni Türk Alfabesi"ne geçilmiştir.⁷⁷ Buna rağmen tabelasında "Müslüman Okulu" yazan bazı özel okullar eski harflerle eğitim vermeye devam etmişlerdir. Cemaat idaresine bağlı okulların haftalık tatili "Pazar" günü iken, diğer okulların haftalık tatilleri "Cuma" günüdür. Batı Trakya'da uzun yıllar, hatta yakın döneme kadar bu iki tip okul paralel olarak faaliyetlerine devam etmişlerdir.⁷⁸ Diğer taraftan 1938 yılına kadar ders kitaplarının Türkiye'den getirilmesine ılımlı yaklaşmış, böylece Batı Trakya Türklerinin bazı kontrollere rağmen Türkiye'de okutulan kitaplarla eğitim görmeleri sağlanmıştır.⁷⁹ Buna rağmen Batı Trakya Türklerine ait okullarda okutulacak kitaplar, kullanılacak eğitim materyalleri ve atanacak öğretmenler konusunda son söz, bir diğer ifadeyle denetim ve karar hakkı Yunan idaresi tarafından Batı Trakya Türklerinin okullarını denetlemek üzere atanmış müfettişte olmuştur.⁸⁰ Bu dönemin bölgeyi ilgilendiren önemli gelişmelerinden bir diğeri de Ankara'daki yönetime karşıt kişilerden oluşan "Yüzeliliklerin" Türkiye'nin isteğiyle Yunanistan'dan sınır dışı edilmeleri olmuştur. Aralarında son Şeyhülislam Mustafa Sabri

76 Tuğba Eray Biber, "İkinci Dünya Savaşı'ndan Yunanistan'da Cunta İdaresine Batı Trakya Türkleri", *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 94.

77 Fırat, *Agh*, s. 356.

78 Nilüfer Erdem, "Yunan İdaresinin İlk Yıllarında Batı Trakya Türklerinin Eğitimi", *Yitik Hafızanın Peşinde Üsküp Konuşmaları*, (Ed. Mehmet Dursun Erdem, Necip Fazıl Kurt, Özcan Güngör), Pruva Yayınları, Ankara, 2019, s. 573.

79 Tuğba Eray Biber, "Batı Trakya Türklerinin Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme", *Bozkırın Oğlu Ahmet Taşağıl'a Armağan*, (Ed. Tuğba Eray Biber), Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2019, s. 697.

80 Erdem, "Yunan İdaresinin İlk Yıllarında Batı Trakya Türklerinin Eğitimi", s. 563.

Efendi'nin⁸¹ de bulunduğu bazı isimler, Yunan Hükûmeti tarafından alınan karara istinaden ülkeden uzaklaştırılmışlardır.⁸² Yaşanan tüm bu gelişmeler ışığında Batı Trakya Türklerinin, dostluk döneminde uluslararası antlaşmalarla kendilerine tanınan azınlık hukukundan daha fazla istifade ettikleri söylenebilir. Ancak ikili ilişkilerin dostane seyir izlediği bu yıllarda bile Batı Trakya Türklerinin ellerindeki toprakların kamulaştırma yoluyla azaltılması gözden kaçırılmaması gereken bir husustur. Zira “kıyı ve sınır bölgelerinde” taşınmaz mal alım satımını izne bağlayan 1938 yasası bu dönemde çıkarılmış, böylece Rum göçmenlerin 1930 öncesi zorla yerleştiği yerlerin kamulaştırılarak asıl sahiplerince geri satın alınmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır.⁸³

81 Milli Mücadele sonrasında yerleşmek için Batı Trakya bölgesini tercih eden Mustafa Sabri Efendi, taşıdığı “Şeyhülislam” sıfatıyla muhafazakâr görüşe sahip Türkler tarafından kısa sürede kabul görmüştür. Yüzelliliklerden bazıları bölgede gazeteler neşrettikleri gibi birtakım eğitim faaliyetlerinde de bulunmuşlardır. Erdem, “Yunan Tarihçilerinin Gözüyle 1930 Türk-Yunan Dostluk Antlaşması ve Venizelos'un Bu Sürece Katkıları”, s. 120. İki savaş arası dönemde Batı Trakya'da yirmiyeye yakın gazete çıkarılmıştır. Muhtelif nedenlerle uzun ömürlü olmayan bu gazeteler arasında Türkiye yanlısı ve Türk inkılabını destekleyenler olduğu gibi Türkiye karşıtı ve Cumhuriyet aleyhine faaliyet yürütenler de bulunmaktadır. Bahsi geçen dönemde neşredilen gazeteler ve yayın politikaları hakkında Bkz. Hikmet Öksüz, “İki Savaş Arası Dönemde Batı Trakya Türkleri (1919-1939)”, *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, (Ed. Cezmi Eraslan, Cezmi Bayram, Nilüfer Erdem, Pervin Hayrullah), İstanbul Türk Ocağı Yayınları, İstanbul, 2016, s. 113-114. Yüzellilikler hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca Bkz. Şaduman Halıcı, *Yüzellilikler*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 1998.

82 Fırat, *Ağb*, s. 355-356.

83 Oran, *Age*, s. 146-147.

c. 1939-1949 Arası Dönem

1940-1950 SAVASLARINDA YUNANISTAN ÜCRUNA CANLARINI FEDA EDEN İSKECELİ AZİZ TÜRK ŞEHİTLERİ		
ADI VE SOYADI	SON İKAMET YERİ	ŞEHİT BÜSTÜÇÜ YERİ
ABDURRAHİM ALİ	İSKEÇE	12-7-1948 KONİCA
ABDURRAHİM HÜSEYİN DERVİŞ	KIRECCİLER	5-3-1948 FİLYATRA
AHMET HASAN TOMBA	UCURLU	30-9-1949 BELES
AHMET HASAN ARDALI	YASSIOREN	13-3-1941 ARNAVUTLUK
CEMALİ HÜSEYİN HABZE	İSKEÇE	3-10-1947 KOZANI
CEMALİ ARİF SAADİK	İSKEÇE	1947 DİMETOKA
AHMET HALİL SARI	YASSIOREN	10-8-1949 CUPATA
HASAN AHMET ALACA	MEMKOVA	17-7-1949 SAHİN
HASAN HÜSEYİN CİRTLİ	SINIKOVA	13-8-1947 KONİCA-TANBURI
HASAN ELMAS ABBAŞ	KIRECCİLER	19-1-1948 VAPURDA HINARA
HASAN AHMET ZÜMRÜ	İLİCA	5-11-1946 ALMOPIYA
HASAN LATİF DELİ	ÇOKÇEPİNAR	3-8-1949 PAŞEVİK
HASAN KADİR TERZİOĞLU	İLİCA	5-3-1947 HAYDUT
HASAN AHMET	İLİCA	19-1-1948 VAPURDA HINARA
HÜSEYİN MURAT KOCA	YASSIOREN	19-12-1950 HANCAREZAVIC
HÜSEYİN OSMAN TOPUZ	İSKEÇE	26-7-1945
HUSNU HACI MUŞTAFA	MEMKOVA	5-7-1947 MEMKOVA
İSMAIL AHMET ARSLAN	YASSIOREN	26-11-1947 PINDOS
KADİR HASAN ONBAŞI	MEMKOVA	21-1-1949 KARPENİSİ
KAMİL BESİM	BEYKOY	10-10-1948 HASTORYA
MEHMET HÜSEYİN CİRTLİ	SINIKOVA	12-7-1948 SINIKOVA
MUMUN HASAN OĞLU	ÇOKÇELER	2-9-1949 DOLAPHAN
MUMUN HÜSEYİN CENC	SAHİN	13-8-1947 KONİCA-TANBURI
OSMAN FAHİR ADEM	SÖCÜCAK	15-11-1946 ALMOPIYA
OSMAN MEHMET İNCE	İSİCE	16-9-1948 MURCANA
OSMAN SAKIR	İSKEÇE	6-1-1941 KASTORYA
RAHİM RASİM OĞLU	GOYNÜKLÜ	29-12-1949
RAMADAN HASAN DEMİR ALİ	BOKLUCA	26-11-1947 PINDOS
RECEP HASAN SAKALLI	KARAOĞLAN	13-8-1947 KONİCA-TANBURI
RIFAT AHMET ÇOLAK	KOŞNALAR	8-8-1948 KONİCA
RIZA HASAN	PAŞEVİK	30-8-1948 PORTARYA
RAHİF HÜSEYİN MEHMET	SINIKOVA	9-4-1941 İNÇEÇİZ
SAHİH MUMUN	ZEYNELLİ	1948 ASPRO MİLTO
ŞAKİR BAYRAM ALİ	MİKMİLLİ	10-4-1941 KARASU

Görsel 5: İskeçe Türk Birliği salonunda yer alan ve 1940-1950 yılları arasında Yunanistan uğruna canlarını feda eden Batı Trakya Türklerinden bazılarının isimlerinin yer aldığı tablo.
(Rahmi Ali & Tevfik Hüseyinoğlu, (1946-1949) *Yunan İç Savaşında Batı Trakya Türk Azınlığı*, BAKES Yayınları, Gümülcine (Komotini), 2009, s.170.)

1930'lardan itibaren dostane şekilde sürdürülen Türk-Yunan ilişkileri, 1939 yılında patlak veren İkinci Dünya Savaşı ile birlikte kesintiye uğramıştır. Türkiye ile Yunanistan, savaş öncesinde imzalamış oldukları ikili veya çok taraflı ittifak anlaşmaları gereği askerî iş birliği içerisinde bulunuyor olsalar da savaşın ani şekilde Mihver Devletler'in lehine gelişmesi, iki

ülke arasında yapılan muahedeleri işlevsiz bırakmıştır.⁸⁴ Ayrıca Türkiye, bütün dünyayı kasıp kavuran harpten kaçınmayı başarsa da Yunanistan, hızla savaşın içerisine sürüklenmiş; bu bağlamda önce İtalya'nın işgal girişimine, ardından Almanya ve Bulgaristan'ın işgaline maruz kalmıştır.

28-29 Ekim 1940 tarihinde, Yunanistan'ı işgal etme teşebbüsünde bulunan İtalya, Yunan ordularının gösterdiği şiddetli direniş karşısında muvaffak olamamıştır. Yunan ordularında görev alan ve sayıları 16.600 olan Batı Trakya Türkleri, İtalyanların geri püskürtülmesine ciddi katkılar sağlamışlardır. Zira Batı Trakyalı Türklerden oluşan tabur ve bölükler Arnavutluk'un Elbasan ve Tepedelen bölgelerinde önemli başarılar elde etmişler, çarpışmalar neticesinde 2.600'ü vefat ve 1.850'si yaralı olmak üzere toplam 4.450 kayıp vermişlerdir.⁸⁵

İtalyanların istedikleri neticeyi elde edememeleri üzerine Mihver Devletler'in yarım kalmış harekâtını tamamlamak için harekete geçen Alman ordusu, 6 Nisan 1941 tarihinde, Yunanistan'a girmiştir. Rodop Dağları'nın "Metaksas Hattı" boyunca süren çarpışmalarda, Yunan unsurlarının Alman taarruzuna karşı yeterli mukavemeti göstermemeleri, Batı Trakya bölgesinin tamamının işgaliyle⁸⁶ sonuçlanmıştır. Diğer yandan Almanya ile birlikte hareket eden Bulgarlar, bölgede boy göstermeye başlamış; Almanlar da Batı Trakya'nın yönetimini 17 gün sonra (23 Nisan 1941) Bulgarlara devretmişlerdir. Böylece bölgede dört yıl sürecek Bulgar işgal dönemi (karanlık devir)

84 Melek Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler", *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (1919-1980)*, (Ed. Baskın Oran), Cilt: 1, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018, s. 576.

85 H. Bülent Demirbaş, *Batı Trakya Sorunu*, Arba Yayınları, İstanbul, 1996, s. 123; Hatipoğlu, *Age*, s. 229-230.

86 Almanlar Batı Trakya'ya girdiklerinde, Meriç (Evros) bölgesinde bulunan Yunan kuvvetleri komutanlarıyla birlikte Türkiye'ye sığınmışlardır. Yunan ordusunda görev yapan Batı Trakya Türklerinin aktardıklarına göre; Türk makamları, Yunan birliklerinde vazife gören Batı Trakyalı soydaşlarının ayrılmalarını istemişler, akabinde onlara özel itibar göstererek Türkiye'de kalma ve serbest dolaşım hakkı tanımışlardır. Rahmi Ali & Tevfik Hüseyinoğlu, *Yunan İç Savaşı'nda Batı Trakya Türk Azınlığı (1946-1949)*, BAKES Yayınları, Gümölcine, 2009, s. 6.

başlamıştır. Batı Trakya toprakları üzerinde geçmişten beri emelleri olan Bulgarlar, işgal yıllarında hem Yunanlara hem de Batı Trakya Türklerine acımasız muamelelerde bulunmuşlardır. Batı Trakya coğrafyasına önceki zamanlarda buradan Bulgaristan'a göçmüş çok sayıda Bulgar'ı yerleştirmeyi⁸⁷ planlayan Bulgar idaresi, bu doğrultuda Yunanlara, Yunanistan'a gitmelerini salık vermiştir. Buna karşın sadece "Bulgar olmayı" kabul eden Rumlara ev ve tarlalarının iade edileceğini söyleyerek Batı Trakya'nın Hristiyan ahalisini Bulgarlaştırmaya teşebbüs etmişlerdir. Bölgede yaşayan Müslüman Türk ahaliye ne yapmaları gerektiğini tam olarak kestiremeyen Bulgarlar, Türk Hükûmeti'nin Batı Trakya Türklerinin uluslararası antlaşmalar çerçevesinde yerinde kalmalarını istediğini bildiklerinden onları açlık, sürgün, angarya ve çeşitli işkencelere maruz bırakmışlar⁸⁸; lakin Batı Trakya Türkleri, tüm baskılara rağmen bölgedeki varlıklarını devam ettirmişlerdir.⁸⁹ Batı Trakya'nın Balkan Kolu'nda yaşayan Müslüman Türklerin bu dönemde daha fazla baskı gördüklerinin altını çizmemiz gerekir.

87 1913-1929 yılları arasında Batı Trakya'nın demografik yapısında etnik göçler sebebiyle önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Bilhassa Yunanlar ve Bulgarlar arasındaki anlaşmalara dayalı nüfus mübadelelerinde, sayıları karşılıklı olarak 25.000 ila 70.000 arasında değişen pek çok insan buldukları yerden göç etmek zorunda kalmışlardır. Lozan Antlaşması'ndan sonraki süreçte ise daha önce değinildiği üzere çok sayıda Anadolu ve Doğu Trakyalı Rum, Yunanistan tarafından Batı Trakya'ya yerleştirilmiştir. Hatipoğlu, *Age*, s. 230; Demirbaş, *Age*, s. 123.

88 Bulgarlar, Türklere uyguladıkları zulmün yanı sıra Batı Trakya'daki Türk eserlerine de ciddi şekilde zarar vermişlerdir. Örneğin İskeçe'deki saat kulesinin yanında bulunan ve Hacı Emin Ağa tarafından inşa ettirilen Pazaryeri Camii, Bulgar işgalciler tarafından yakılmıştır. Yine İskeçe'ye 13 kilometre uzaklıkta bulunan Karasu Nehri'nin kenarındaki Vezir Musâhib Mustafa Paşa Camii de Bulgarlar tarafından yakılarak iki minaresi yıkılmıştır. Tuğba Eray Biber, "II. Dünya Savaşı ve Yunanistan Türkleri", *İkinci Dünya Savaşı ve Türk Dünyası*, (Yay. Haz. Nesrin Sarıahmetoğlu & İlyas Kemaloğlu), Türk Dünyası Belediyeler Birliği Yayınları, İstanbul, 2016, s. 290-291.

89 Demirbaş, *Age*, s. 123-124; Hatipoğlu, *Age*, s. 230-231.

Γörseel 6, 7: 1941 yılında Bulgarlar tarafından yakılmış olan Hacı Emin Ağa'nın yaptırdığı İskeçe Pazaryeri Camii'nin 1921 ve 23 Mayıs 1939'daki fotoğrafları.
(Sabriye Kasım Delioğlu arşivi)

1941 yılının haziran ayına gelindiğinde Yunanistan'ın tamamı Mihver Devletler tarafından paylaşılırken Almanlar, Atina, Selanik, Girit ve bazı Ege adalarını; Bulgarlar, Batı Trakya ile Makedonya'nın bazı kesimlerini; İtalyanlar ise ülkenin geri

kalanını işgal etmişlerdir.⁹⁰ Ayrıca Almanlar, işgalin en başından itibaren Yunanistan sanayisinin dayandığı tarım kaynaklarını talan ederek katı bir yönetim tesis etmiş, uygulanan politikaların sonucunda ortaya çıkan kıtlık sebebiyle 1941-1942 kışında 100.000 kadar insan hayatını kaybetmiştir.⁹¹

Türkiye, “Kara Kış” olarak nitelendirilen bu zor günlerde iyi komşuluk örneği sergileyerek Yunanistan’ın yanında olmuştur. Nitekim Ekim 1941-Ağustos 1942 tarihleri arasında, Yunanistan’a gıda yardımını öngören Türk Yardım Planı, abluka kaldırılmaksızın hayata geçirilen ilk yardım faaliyetidir. Kurtuluş ve Dumlupınar isimli vapurlarla Yunanistan’a götürülen yardımlar, seferler sırasında karşılaşılan olumsuzluklara rağmen kesintiye uğramadan devam etmiştir.⁹²

Yunanistan’ın işgal edilmesinin ardından yaşanan siyasal ve toplumsal sıkıntılar sadece savaş dönemiyle sınırlı kalmamış, sonraki yıllarda da devam etmiştir. Nitekim 1943’te patlak veren ve iki aşamalı olarak 1949’a kadar süren “Yunan İç Savaşı”, ülkenin uğradığı işgallerin akabinde ortaya çıkan gelişmelerin bir sonucudur. Yunanistan’ın, İtalyan işgaline önemli derecede direniş gösterdiği 1940 yılında, halk arasında mukavemete yönelik örgütlenmeler de başlamıştır. İlk örgütlenme Yunanistan Komünist Partisi (KKE)’nin Genel Sekreteri Nikos Zahariadis öncülüğünde 31 Ekim 1940’ta teşekkül etmiştir.⁹³ 6

90 Pınar Selçuk Özgür, *Anılarda Yunanistan’da İç Savaş*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013, s. 37.

91 Richard Clogg, *Yunanistan’ın Kısa Tarihi*, (Çev. Dilek Şendil), Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2015, s. 125-126.

92 Çağla Derya Tağmat, “Yunanistan’da Büyük Açlık ve Ege’de Yardım Köprüsü: Kurtuluş ve Dumlupınar Vapurları (1941-1942)”, *Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 46, 2010, s. 465 ve 468; Tuğba Eray Biber, “Kızılay Arşiv Belgelerine Göre 1940-1942 Yılları Arasında Türkiye’den Yunanistan’a Yardımlar”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı: 201, 2012, s. 1. Aynı konu hakkında ayrıca Bkz. Bülent Bakar, “Zor Zamanlarda İyi Komşuluk Örneği: İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye’den Yunanistan’a Yapılan Yardımlar”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 71, 2008, s. 413-444; Ali & Hüseyinoğlu, *Age*, s. 7-9.

93 Pınar Selçuk Özgür, “Yunanistan İç Savaşı ve Dış Güçlerin Rolü”, *Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 57, 2015, s. 104.

Nisan 1941'de gerçekleşen Alman işgaline karşı KKE tarafından Eylül 1941'de Ulusal Kurtuluş Cephesi (EAM) kurulmuş, bu cephenin askerî kolu olarak da Şubat 1942'de, Yunan Halk Kurtuluş Ordusu (ELAS) teşkil edilmiştir. İşgale karşı direnmek ve savaş sonrası dönemde Yunanistan'da demokratik bir rejim tesis etmek gibi amaçları olan EAM, halk tarafından destek görmüş, teşkilatlandığı yerlerde ekonomik ve sosyal hayatı kontrol altına almıştır. Öte yandan EAM dışında cumhuriyetçi subaylardan müteşekkil direniş örgütleri de kısa sürede oluşturulmuş, bunlar arasında Yunan Ulusal Demokratik Birliği (EDES) ile Ulusal ve Toplumsal Kurtuluş Hareketi (EKKA) ön plana çıkmışlardır. Zikredilen örgütler, başlangıçta ülkedeki işgale son vermek amacıyla birleşmeler de savaşın Almanların aleyhine geliştiği 1943 yılından itibaren birbirleriyle mücadeleye girişmişlerdir. Bu dönemde Yunanistan'ın geleceğini belirleyen en önemli gelişme Josef Stalin ve Winston Churchill arasında Yüzdeler Anlaşması'nın yapılması olmuş; Yunan komünistler, anlaşma sonrası Rusya'dan gördükleri baskı üzerine ulusal hükûmetle anlaşmak zorunda kalmışlardır. Ayrıca İngilizlerin koruyuculuğunda Atina'ya giren birlikler, EDES militanlarını sürekli olarak silahlandırmışlar ve komünistler üzerindeki baskıyı artırarak hükûmetten çekilmelerini sağlamışlardır. Nihayetinde 12 Şubat 1945 tarihinde imzalanan Varkiza Anlaşması ile iç savaşın ilk aşaması sona ermiş; ancak hükûmetin anlaşma hükümlerine riayet etmemesi ve sağcı grupların artan tazyikleri, komünistlerin tekrar dağlara çekilmelerine neden olmuştur. Direniş liderlerinden Markos Vafiadis'in Ekim 1946'da Helen Demokratik Ordusu'nun (DSE) kurulduğunu açıklamasının ardından iç savaşın ikinci aşaması fiilen başlamıştır. Bu aşamada tam anlamıyla ikiye bölünen Yunanistan için dengeler, 1947'den sonra tamamen değişmiştir. Moskova'ya bağlı komünist lider Zahariadis'in, Markos'un aksine savaşı düzenli ordu taktikleriyle sürdürme kararı alması, aynı yıl ilan edilen Truman Doktrini sayesinde modern

teçhizatla donatılan Yunan ordusunun gayrinizami harp tekniklerinden vazgeçen komünistler karşısında muvaffak olmasını sağlamıştır. Buna ek olarak Yugoslavya'nın sınırlarını kapatmasıyla birlikte komünistlerin halk desteğinden mahrum kalmaları, 1949 yılında iç savaşın fiilen sona ermesiyle neticelenmiştir.⁹⁴

Batı Trakya Türkleri, İkinci Dünya Savaşı ve Yunanistan'da yaşanan iç savaş döneminde özellikle komünist çetelerin faaliyetlerinden dolayı zor zamanlardan geçmişlerdir. Çete hareketlerinin Türk-Yunan sınırında vuku bulmasının tesiriyle çok sayıda Batı Trakyalı Türk, sınırı geçerek Türkiye'ye göç etmiştir. Bilhassa 1945 yılı sonlarında, bölgenin komünist EAM kuvvetlerinin kontrolüne girmesi, yaklaşık 25.000 Türk'ün anavatanına göç etmek zorunda kalmasına neden olmuştur. İç savaş zamanında Batı Trakya Türkleri genel olarak Yunan Hükûmeti'ni desteklemiş⁹⁵, çetecilere karşı muhtelif birliklerde görev almışlardır. Komünist çeteler, Gümülcine, İskeçe ve Drama'da bulunan köylere baskın düzenleyerek hayvanları ve yiyecekleri gasp etmişler, güç durumda kalan Batı Trakya Türkleri ise Türk Hükûmeti'ne müracaatta bulunarak bu konuda yaşanan problemlere Yunan Hükûmeti ile ortak önlemler alınmasını talep etmişlerdir. Batı Trakya Türklerinin haftalık gazetesi olan *Trakya*'da⁹⁶ durum, "...Ülkemizin en sakin

94 Melek Fırat, "Yunan İç Savaşı", *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (1919-1980)*, (Ed. Baskın Oran), Cilt: 1, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018, s. 582; Umut Dere, "Batı Trakya Türklerinin Cunta İdaresi Yıllarında Yaşadığı Sorunlar (1967-1974)", *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 109. Yunan İç Savaşı hakkında detaylı bilgi için ayrıca Bkz. Dominique Eudes, *Kapetanius Yunan İç Savaşı 1943-1949*, (Çev. Yavuz Alogan), Belge Yayınları, İstanbul, 1985.

95 1946-1949 yılları arasında 27.400 Türk, farklı birliklerde, alay, tugay, tümen, kolordu ve ordu merkezleri ile karargâhlarda muhafızlık vazifesi yürütmüş, gösterdikleri başarılı faaliyetleriyle Atina yönetiminin takdirini toplamışlardır. Nitekim birçoğu Mareşal Papağos ve Kral Pavlos tarafından madalya ile taltif edilmişlerdir. Eray Biber, "İkinci Dünya Savaşı'ndan Yunanistan'da Cunta İdaresine Batı Trakya Türkleri", s. 90.

96 Yayın hayatına 1932 yılında İskeçe'de başlayan *Trakya* gazetesi, Osman Nuri Fetahoğlu tarafından çıkarılmıştır. Savaş süresince neşriyata devam eden bu gazete, dönem hakkında detaylı bilgiler barındırmaktadır. *Trakya* gazetesindeki yazılarda,

bir bölgesi olan Rodop vilayeti, bilhassa İskeçe sancağı, son günlerde en karışık bir hale gelmiştir. Özellikle demiryolu ile Bulgar hududu arasındaki köylerimiz daimi bir yürek güpürtüsü içinde, müthiş bir korkunun hükmü altında bulunmaktadırlar. Bir tarafta çeteler tarafından kurşuna dizilen veya beraber götürülenler için gösterilen sudan sebepler, diğer taraftan hükümetçiler tarafından manasız bahanelerle Otmanyeri ve Ayvacık tarafında ayaklarından baş aşağı meşe ağaçlarına asılmaları ve rast gele dayak atılmaları, köylümüzü dehşetli bir tedhiş altında bırakmaktadır. Cebel havalisi köylerimizin yiyecek bakımından pek naçar bulunmaları da bu feci vaziyete bir kat daha fenalık katmaktadır...”⁹⁷ cümleleri ile özetlenmiştir. 1948 yılına gelindiğinde Batı Trakya Türklerinin anavatana göçü iyice artış göstermiş, Türk Hükûmeti de bölgede yaşayan soydaşlarına Türkiye'ye sığınmaları için kolaylık sağlamıştır.⁹⁸ Yunanistan'daki siyasi istikrarsızlık ve iç savaştan dolayı zor günler geçiren Batı Trakya Türk köylüleri, genellikle şehirlerdeki yakınlarının yanına sığınmışlardır. Bu dönemde çeteciler tarafından dağa kaçırılan, hatta öldürülen Türkler de vardır. Dr. Sadık Ahmet'in ailesi bu duruma örnek teşkil etmektedir.⁹⁹

Batı Trakya Türklerinin bu dönemde yaşadığı siyasi, sosyal ve ekonomik sorunlar genel itibarıyla komünist çetecilerin faaliyetlerinden ve olağanüstü şartlardan kaynaklansa da bunun yanı sıra Yunan Hükûmeti'nin bazı uygulamalarının Türk azınlığı ciddi sıkıntıya soktuğu görülmektedir. Türkiye Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü tarafından 1948 yılının Mayıs ayında Başbakanlığa sunulan bir rapor, bu görüşün maddi

.....
Yunanistan'ın Batı Trakya Türklerine karşı olumlu/olumsuz politikaları sıklıkla kaleme alınmıştır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Tuğba Eray Biber, “Trakya Gazetesine Göre Yunanistan'da İç Savaş (Andartlık) ve Batı Trakya Türkleri (1944-1949)”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları*, Sayı: 33, 2020, s. 7-32.

⁹⁷ “Nazar Değdi”, *Trakya*, 17 Şubat 1947, s. 1.

⁹⁸ İbrahim Mert Öztürk, “Soğuk Savaş Döneminde Batı Trakya Türk Azınlığı (1945-1960)”, *Tarih Okulu Dergisi*, Yıl: 7, Sayı: XIX, 2014, s. 469-471.

⁹⁹ Bkz. Nilüfer Erdem, “Dr. Sadık Ahmet'in Biyografisi”, *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 149.

delillerine işaret etmesi bakımından ayrı bir önemi haizdir. Raporda, Yunanistan'daki komünist çete hareketlerinin son dönemde Türk azınlığı hedef aldığına dikkat çekilmekle birlikte Yunan Hükûmeti'ni eleştiren konulara da yer verilmiştir. Örneğin *Trakya* gazetesinin “*Yunan Hükûmeti'nin 'Karasu' Nehri'nin istikametini değiştirmek hakkında verdiği kararın tatbikine geçilmesi ile Türk köyleri sular altında kalmış ve yerlerini, yurtlarını terke mecbur kalmışlardır. Hükûmet merkezine yapılan müracaatlardan bir fayda hasıl olmamıştır. Bu işte hüsn-ü niyet değil, aksi pek açıktır*”¹⁰⁰ haberi, bahsi geçen rapora eklenen konular arasındadır. Bu haber Yunan Hükûmeti'nin İkinci Dünya Savaşı ve iç savaş döneminde çetecilere karşı kendisini destekleyen Batı Trakya Türklerinin hayatlarını kolaylaştırmak bir yana zorlaştırdığını göstermekle birlikte, bölgedeki Türk basınının Yunan idaresine karşı beslediği güvensizlik duygusunun da kanıtı gibidir. Yunan Hükûmeti tarafından 1948 yılında, bölünmüş arazilerin daha ekonomik kullanılmasını sağlamak gerekçesiyle çıkarılan “821 Sayılı Arazi Birleştirilmesi Yasası” ise bu güvensizliğin hiç de haksız olmadığına işaret etmektedir. Zira Yunan idaresi, bu kanunla beraber sonraki süreçte azınlık topraklarına el konulabilmesini kolaylaştırmıştır.¹⁰¹

100 BCA, 30-1-0-0/101-627-1, lef 5. (06.04.1948).

101 Öztürk, *Agm*, s. 472-473.

Sonuç

Türk-Yunan ilişkileri, ülkelerin iç politikalarında cereyan eden gelişmeler ve uluslararası siyasal sistemdeki dengele-re paralel olarak şekillenmiştir. Tarihsel süreçte ikili ilişkiler açısından en önemli kırılma noktası, 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Barış Antlaşması'dır. Bu antlaşma iki ülke arasında yaşanan sorunların büyük bölümünü çözüme kavuşturursa da devletler arasındaki farklı bakış açılarından kaynaklı uygulamalar, bilhassa 1930 yılına kadar olan dönemde Türkiye ve Yunanistan arasında ciddi problemlerin yaşanmasına sebep olmuştur. Türkiye, bu süreçte iç politikada hayata geçirmeye çalıştığı yenileşme hareketlerini tamamlamaya ve Lozan'dan arta kalan meseleleri çözüme kavuşturmaya odaklanırken, Yunanistan ise istikrarsız hükümetlerin belirlediği dış politika çerçevesinde genel itibarıyla uzlaşmacı olmayan bir tutum içerisine girmiştir. Bu durumu tersine çeviren en önemli gelişme, Eleftherios Venizelos'un 1928 yılında güçlü bir şekilde Yunanistan'da yeniden iktidara gelmesi olmuş, nitekim Venizelos, bazı eleştirilere rağmen Türkiye ile yakın iş birliği içerisine girmeyi ülkesinin temel dış politika hedefi haline getirmiştir. Yunanistan'ın, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün barışçıl dış politika anlayışı ile örtüşen yeni siyaset programı, 1930 yılı itibarıyla Türk-Yunan ilişkilerinde "dostluk" döneminin başlangıcına vesile olmuştur. Uluslararası dengelerin bir sonucu olarak önceleri İtalya'nın da desteklediği bu süreç, iyi komşuluk ilişkilerini zedeleyen konuların anlaşmalarla çözüme kavuşturulduğu, hatta İtalyan politikasının barışa dayalı devam etmeyeceğinin bilincinde olan Türk ve Yunan devlet adamlarının kalıcı istikrarın temini için Balkan coğrafyasının genelinde muhtelif teşebbüslerde bulunduğu gelişmelere sahne olmuştur. Türkiye ve Yunanistan'ın karşılıklı adımlarla temellerini attığı dostluk dönemi, Yunanistan'ın

işgal edildiği İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında yaşanan iç savaş yıllarında belirli kesintilere uğramakla birlikte dengeli pozisyonunu korumuştur

Türk-Yunan ilişkilerinin farklılık arz eden dönemsel sey-
rinden en fazla etkilenen unsur ise azınlıklar olmuştur. Bu yazının konusu olan Batı Trakya Müslüman-Türk azınlığı da 1923-1928 yılları arasında bilhassa Lozan'da hükme bağla-
nan nüfus mübadelesinin uygulanmasından kaynaklı sorun-
lardan dolayı çeşitli problemler yaşamış, bunun sonucunda ya Türkiye'ye göç etmek ya da Yunanistan'ın uluslararası antlaşmalara aykırı politikalarına boyun eğmek zorunda kalmıştır. Bölgenin demografik yapısında, ekonomisinde ve idaresinde kökten değişikliklerin yaşandığı bu dönem, Batı Trakya Türk azınlığı açısından sıkıntılarla dolu bir zaman dilimi olmuştur. Venizelos'un iktidara gelmesinden sonra ye-
niden başlayan Türk-Yunan görüşmeleri, Batı Trakya Türk azınlığı için umut olmuş, sorunların çözüleceğine ilişkin bek-
lentileri artırmıştır. Gerçekten de Batı Trakya Türk azınlığı bu dönemde biraz olsun rahatlamıştır. Lakin Yunanistan'ın 1938 yasası ile Rum göçmenlerin zorla yerleştiği bölgeleri kamulaştırarak gerçek sahiplerinin geri satın alabilmesini engelleme girişimleri, önceki yıllarda uygulanan bölgeyi He-
lenleştirme politikasının devam ettiğini göstermesi açısından oldukça önemlidir. Dostluk döneminin akabinde başlayan İkinci Dünya Savaşı ve iç savaş yıllarında Bulgar ve Yunan çetelerinin saldırılarıyla yeniden zor durumda kalan Batı Trakya Türkleri, ne İkinci Dünya Savaşı'nda ne de "Andartlık" dönemi olarak adlandırdıkları iç savaş yıllarında yaşadıkları ülkeye ihanet etmemiş, Yunanistan'a karşı güçlerle iş birliği içerisinde bulunmamışlardır. Buna rağmen Yunan idaresinin azınlığın elindeki topraklara el koyabilmek amacıyla çıkardığı "821 Sayılı Arazi Birleştirilmesi Yasası", bahsi geçen dönemde Batı Trakya Türklerinin öncekilerle benzer baskılara maruz bırakıldığını göstermektedir.

Netice itibarıyla Türk-Yunan ilişkileri azınlık politikalarının doğrudan belirleyicisi olmakla birlikte bazı istisnaları da içerisinde barındırmaktadır. Öyle ki ilişkilerin olumlu seyri azınlıkların rahat bir nefes alabilmelerine imkân sunarken, Batı Trakya Türklerinin yaşadıklarından anlaşılacağı üzere bazı devlet politikaları ise değişime uğramamaktadır. Buradan hareketle Batı Trakya Türk azınlığının bugün de birçok alanda aynı olumsuz politikalarla yaşamaya mecbur edildiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları¹⁰²

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Resmî Yayınlar¹⁰³

Düstur

Resmî Gazete

Sürelî Yayınlar¹⁰⁴

Cumhuriyet

Kurun

Milliyet

Trakya

Vakit

Yarın

Kitap ve Kitap İçinde Bölümler

Ali, Rahmi & Hüseyinoğlu, Tevfik. *Yunan İç Savaşı'nda Batı Trakya Türk Azınlığı (1946-1949)*, BAKEŞ Yayınları, Gümölcine, 2009.

Arı, Kemal. *Büyük Mücadele Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923-1925)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2000.

Eray Biber, Tuğba. "Batı Trakya Türklerinin Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme", *Bozkırın Oğlu Ahmet Taşağıl'a Armağan*, (Ed. Tuğba Eray Biber), Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2019, s. 691-710.

_____. "II. Dünya Savaşı ve Yunanistan Türkleri", *İkinci Dünya Savaşı ve Türk Dünyası*, (Yay. Haz. Nesrin Sarıahmetoğlu & İlyas Kemaloğlu), Türk Dünyası Belediyeler Birliği Yayınları, İstanbul, 2016, s. 285-297.

102 Arşiv kaynaklarının ayrıntılı künyeleri dipnotlarda verilmiştir.

103 Resmî yayınların ayrıntılı künyeleri dipnotlarda verilmiştir.

104 Sürelî yayınların ayrıntılı künyeleri dipnotlarda verilmiştir.

_____. "İkinci Dünya Savaşı'ndan Yunanistan'da Cunta İdaresinde Batı Trakya Türkleri", *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 81-105.

Budak, Mustafa. *Misâk-ı Millî'den Lozan'a İdealden Gerçeğe Türk Dış Politikası*, Küre Yayınları, İstanbul, 2014.

Clogg, Richard. *Yunanistan'ın Kısa Tarihi*, (Çev. Dilek Şendil), Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015.

Demirbaş, H. Bülent. *Batı Trakya Sorunu*, Arba Yayınları, İstanbul, 1996.

Demirci, Sevtap. *Belgelerle Lozan*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2017.

Dere, Umut. "Batı Trakya Türklerinin Cunta İdaresi Yıllarında Yaşadığı Sorunlar (1967-1974)", *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 107-119.

Eraslan, Cezmi. "Türk Basınında Balkan Paketi Değerlendirmeleri", *Tarih Boyunca Balkanlardan Kafkaslara Türk Dünyası Semineri 29-31 Mayıs 1995*, Edebiyat Fakültesi Basımevi (Ayrı Basım), İstanbul, 1996, s. 63-69.

Erdem, Nilüfer. "Dr. Sadık Ahmet'in Biyografisi", *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 149-155.

_____. "Yunan İdaresinin İlk Yıllarında Batı Trakya Türklerinin Eğitimi", *Yitik Hafızanın Peşinde Üsküp Konuşmaları*, (Ed. Mehmet Dursun Erdem, Necip Fazıl Kurt, Özcan Güngör), Pruva Yayınları, Ankara, 2019, s. 559-580.

_____. *Yunan Tarihçiliğinin Gözüyle Anadolu Harekâtı (1919-1923)*, Derlem Yayınları, İstanbul, 2010.

Ertan, Temuçin F. & Tağmat, Çağla D. "Başbakan İsmet Paşa'nın Atina Günleri (1-7 Ekim 1931)", *I. Uluslararası LAÜ Tarih Kongresi Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk Tarihi Bildiri Kitabı*, Uşşak Tif Matbaacılık, İzmir, 2011, s. 265-276.

Eudes, Dominique. *Kapetanios Yunan İç Savaşı 1943-1949*, (Çev. Yavuz Alogan), Belge Yayınları, İstanbul, 1985.

Fırat, Melek. “Yunan İç Savaşı”, *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (1919-1980)*, (Ed. Baskın Oran), Cilt: 1, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018, s. 582.

_____. “Yunanistan’la İlişkiler”, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (1919-1980)*, (Ed. Baskın Oran), Cilt: 1, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018, s. 325-356.

_____. “Yunanistan’la İlişkiler”, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (1919-1980)*, (Ed. Baskın Oran), Cilt: 1, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018, s. 576-614.

Gönlübol, Mehmet & Sar, Cem. “Lausanne’dan Sonra Türk Dış Politikası”, *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1973)*, Cilt: 1, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1987.

Güllü, Ramazan Erhan. *Türkiye’de Gayrimüslimlerin Yönetimi Osmanlı’dan Cumhuriyet’e*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2018.

Hatipoğlu, M. Murat. *Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan 1923-1954*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1997.

İnönü, İsmet. *Hatıralar*, (Yay. Haz. Sabahattin Selek), Bilgi Yayınevi, Ankara, 2014.

Karacan, Ali Naci. *Lozan Konferansı ve İsmet Paşa*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1993.

Kenanoğlu, M. Macit. *Osmanlı Millet Sistemi Mit ve Gerçek*, Klasik Yayınları, İstanbul, 2007.

Lozan Barış Konferansı Tutanaklar, Belgeler, (Çev. Seha L. Meray), Takım: I, Cilt: 1, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 2018.

Lozan Barış Konferansı Tutanaklar, Belgeler, (Çev. Seha L. Meray), Takım: II, Cilt: 2, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 2018.

Oran, Baskın. *Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1986.

Öksüz, Hikmet. "İki Dünya Savaşı Arası Dönemde Batı Trakya Türkleri", *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 69-79.

_____. "İki Savaş Arası Dönemde Batı Trakya Türkleri (1919-1939)", *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, (Ed. Cezmi Eraslan, Cezmi Bayram, Nilüfer Erdem, Pervin Hayrullah), İstanbul Türk Ocağı Yayınları, İstanbul, 2016, s. 103-116.

Soysal, İsmail. *Tarihçeleri ve Açıklamaları İle Birlikte Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları (1920-1945)*, Cilt: 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.

Tağmat, Çağla Derya. *Açlık İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Yunanistan'a Yardımları*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2016.

Makale ve Bildiriler

Bakar, Bülent. "Zor Zamanlarda İyi Komşuluk Örneği: İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'den Yunanistan'a Yapılan Yardımlar", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 71, 2008, s. 413-444.

Eray Biber, Tuğba. "Kızılay Arşiv Belgelerine Göre 1940-1942 Yılları Arasında Türkiye'den Yunanistan'a Yardımlar", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı: 201, 2012, s. 1-29.

_____. "Trakya Gazetesine Göre Yunanistan'da İç Savaş (Ardartlık) ve Batı Trakya Türkleri (1944-1949)", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları*, Sayı: 33, 2020, s. 7-32.

Bozdağlıoğlu, Yücel. "Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Sonuçları", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 180, Sayı: 180, 2014, s. 9-32.

Demirözü, Damla. "Megali İdea'dan Ankara Antlaşmasına (1930) Eleftherios Venizelos", *Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 35-36, 2005, s. 291-312.

Erdem, Nilüfer. "Mehmet Hilmi'ye Göre Batı Trakya Türklerinin 1930 Türk-Yunan Dostluğundan Beklentileri", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, Sayı: 15-16, 2012, s. 1-30.

_____. “Nüfus Mübadelesi ve Batı Trakya Türkleri”, *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 5 (Türk-Yunan İlişkileri Özel Sayısı), 2021, s. 139-151.

_____. “Yunan Tarihçilerinin Gözüyle 1930 Türk-Yunan Dostluk Antlaşması ve Venizelos’un Bu Sürece Katkıları”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, Sayı: 23, 2009, s. 93-128.

Erim, Nihat, “Milletlerarası Daimî Adalet Divanı ve Türkiye (Rum ve Türk Ahalinin Mübadelesi)”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 1, 1944, s. 62-72.

Güllü, Ramazan Erhan. “Lozan Antlaşması Sonrası Türkiye’nin Azınlıklara Yönelik Politikaları”, *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 2, 2018, s. 268-298.

Kılıçoğlu Cihangir, Çiğdem. “Lozan Barış Konferansı’nın İlk Aşaması ve Konferansın Kesintiye Uğradığı Dönemde Yunanistan”, *Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 53 (Lozan Antlaşması Özel Sayısı), 2013, s. 129-154.

Öksüz, Hikmet. “İkili İlişkiler Çerçevesinde Balkan Ülkelerinden Türkiye’ye Göçler ve Göç Sonrası İskân Meselesi (1923-1938)”, *Atatürk Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1, 2000, s. 169-188.

_____. “Türk-Rum Nüfus Mübadelesi’nin Sebep ve Bazı İstisnaları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 48, 2000, s. 753-768.

Özgür, Pınar Selçuk. “Yunanistan İç Savaşı ve Dış Güçlerin Rolü”, *Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 57, 2015, s. 101-129.

Öztürk, İbrahim Mert. “Soğuk Savaş Döneminde Batı Trakya Türk Azınlığı (1945-1960)”, *Tarih Okulu Dergisi*, Yıl: 7, Sayı: XIX, 2014, s. 467-507.

Tağmat, Çağla Derya. “Lozan Barış Konferansı’na Yunanistan Tarafından Bakış: Venizelos’un Dünyasında Lozan”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: XIV, Sayı: 29, 2014, s. 141-173.

_____. “Yunanistan’da Büyük Açlık ve Ege’de Yardım Köprüsü: Kurtuluş ve Dumlupınar Vapurları (1941-1942)”, *Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 46, 2010, s. 457-483.

Unat, Kadri. "Başbakan Celâl Bayar'ın Atina Ziyareti ve Türk-Elen Munzam Paktı'nın İmzalanması (27-30 Nisan 1938)", *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 27, 2021, s. 489-505.

Tezler

Halıcı, Şaduman. *Yüzellilikler*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 1998.

Özgür, Pınar Selçuk. *Anılarda Yunanistan'da İç Savaş*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013.

Pavlidis, Antonios. *Yunan Kaynaklarına Göre Mübadele Meselesi (1918-1930)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1997.

İnternet Kaynakları

"Büyükelçilik Tarihi ve Önceki Büyükelçilerimiz", <http://atina.be.mfa.gov.tr/Mission/MissionChiefHistory> [Erişim Tarihi: 13.02.2023]

*Batı Trakya Türklerinin
Temel Sorunları*

Özlem Arslan*

Giriş

Sınır komşusu olan Türkiye ve Yunanistan arasında hala çözülmeyi bekleyen meselelerin başında Batı Trakya Türklerinin sorunları gelmektedir. Bugün Yunanistan sınırları içinde yer alan ve Evros İli/başkenti Dedeağaç, Rodop İli/başkenti Gümülcine ve İskeçe İli/başkenti İskeçe olmak üzere üç vilayetten oluşan Batı Trakya bölgesinde yaşayan Türkler, tarihi seyir içinde iki ülke arasındaki ilişkilerden direkt olarak etkilenmiş ve kimi zaman durulup kimi zaman ivedilikle çözüm üretilmesi gereken sorunlarla boğuşmuşlardır. Bu sorunların neler olduğunu incelemeye geçmeden önce, Batı Trakya Türklerinin çeşitli uluslararası antlaşmalarla güvence altına alınan haklarına ve hukuki statülerine değinmek, yaşadıkları sorunları anlamlandırabilmek için gereklidir.

1. Batı Trakya Türk Azınlığının Hukuki Statüsü ve Hakları

Yunanistan, ülkesinin sınırları içinde yaşayan Müslüman azınlıkla ilgili şu antlaşmalarla yükümlülük altında bulunmaktadır: 2 Şubat 1830 Londra Protokolü, 24 Mayıs 1881 İstanbul

* Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, ozlem.arslan@istanbul.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-1231-4408.

Antlaşması, 14 Kasım 1913 Atina Antlaşması ve 3 Numaralı Protokol, 10 Ağustos 1920 Yunan Sevr'i ve 1923 Lozan Barış Antlaşması.¹ 1830 Londra Protokolü ile kurulan Yunanistan, protokolün beşinci maddesine göre af ilan ederek yönetimi altındaki topraklarda yaşayan Müslüman azınlıkların mallarına müdahale etmemeyi ve baskı yapmamayı taahhüt etmekteydi.² Benzer şekilde 24 Mayıs 1881 tarihli İstanbul Uluslararası Sözleşmesi de Yunanistan'a büyük devletler tarafından onaylatılmış ve Yunanistan kontrolündeki topraklarda Müslümanlara ibadet özgürlüğü, vakıfların ve dini kurumların korunması, can ve mal güvenliği gibi haklar ve güvenceler tanımıştır.³ Fakat Yunanistan'a büyük devletler tarafından onaylatılan bu iki antlaşma da “*Yunanistan'a terk edilen topraklar üzerinde yaşayan Müslümanlar*” ile sınırlıdır ve antlaşmalarda adı geçen topraklarda 1923 nüfus değişiminin ardından Müslüman nüfus kalmadığından her iki antlaşma da günümüzde ölü birer metin hükmündedir.⁴

1.1. 1913 Atina Antlaşması ve 3 Numaralı Protokol

Osmanlı Devleti'nin hem içte hem dışta karışıklıklarla uğraştığı ve Balkanlarda yoğun sorunların yaşandığı bir dönemin ardından 14 Kasım 1913'te yapılan Atina Antlaşması, temelde 1830 Londra Protokolü ve 1881 İstanbul Antlaşması'nın Müslümanların haklarına dair getirdiği güvencelerin tekrarı

1 Turgay Cin, “Türkiye ile Yunanistan'daki Azınlık Vakıflarının Hukuki Düzenlemelelerinin Karlaştırılması”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 9, Özel Sayı, 2007, s.1120; Tuğba Eray Biber, “Batı Trakya Türklerinin Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Bozkırın Oğlu Ahmet Taşağul'a Armağan*, (Ed. Tuğba Eray Biber), Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2019, s. 702.

2 Anıl Bütün, *Batı Trakya Müslüman/Türk Azınlığının Sorunları ve Vatandaşlık/Vatansızlık Sorunu*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2019, s. 43; Kemal Kaya, *Yunanistan'ın Azınlık Politikası Bağlamında Batı Trakya Türk Azınlığının Sorunları*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2016, s. 35; Baskın Oran, *Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*, Mülkiyeleriler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1986, s. 33.

3 Kaya, *Agt*, s. 36.

4 Oran, *Age*, s. 60.

niteliğinde olmuştur. Bunlar, din ve ibadetlerini özgürce yaşayabileceklerine, diğer Yunanistan vatandaşları ile eşit haklara sahip olabileceklerine, taşınmazlarının güvenliğine dair güvencelerdir. Bununla birlikte, antlaşmaya daha sonra getirilen 3 numaralı protokol ile Müslüman okullarında Türkçe eğitim ve bu okulların gelir kaynaklarına müdahale edilmemesi teminat altına alınmıştır.⁵ Atina Antlaşması'nın bir diğer önemi de müftülük ve baş müftülük makamlarının yetkilerini saptayarak bu makamlara gelecek kişilerin yaşadıkları çevredeki Müslümanlar tarafından seçilmesini karara bağlamış olmasıdır.⁶

Bu antlaşma ve ek protokol müftülük makamını ve Türkçe eğitim hakkını açık bir şekilde tanıyıyor ve Yunanistan'a kendi topraklarındaki Müslümanlara karşı belirli yükümlülükler getiriyor olsa da⁷ bu maddelerin günümüzde Yunanistan için bağlayıcılığı tartışma konusudur. Antlaşma, Girit Adası dahil Teselya'dan Batı Trakya'nın batı sınırına kadar olan bölge için yapılmıştır ve antlaşmayı bütün Yunanistan topraklarında geçerli kılan 3 numaralı protokol imzalandığında Batı Trakya henüz Yunanistan topraklarına dahil değildir. Bunlara rağmen; halefiyet ilkesi nedeniyle protokolün teminat altına aldığı Müslüman azınlığın haklarının günümüzde de geçerli olması hukuksal bir zorunluluktur.⁸ Bu durum 1913 Atina Antlaşmasını ve 3 numaralı protokolü Batı Trakya Türk azınlığının haklarını saptayan ve hala geçerliliğini koruyan en eski uluslararası metin haline getirmektedir.⁹

5 Bütün, *Agt*, s. 44; İbrahim Kelağa Ahmet, "Lozan'ın 90. Yılında Batı Trakya Türk Azınlığının Eğitim Sorununa Genel Bir Bakış", *Tarafların Bakışlarıyla Lozan Uluslararası Sempozyumu*, İstanbul Türk Ocağı Yayınları, İstanbul, 2015, s. 191.

6 Eren Alper Yılmaz, "Batı Trakya Türklerinin Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme", *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*", Cilt 6, Sayı 3, 2019, s. 257; Ali Dayıoğlu, "Batı Trakya Müslüman-Türk Azınlığının Uluslararası Hukuktan Doğan Eğitim Hakları", *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: XII, Sayı: II, 2021, s. 225-226.

7 Kaya, *Agt*, s. 36; Oran, *Age*, s. 36. (Bu antlaşmaya ek 3 numaralı protokol ile bu zamana kadarki antlaşmaların aksine antlaşma hükümleri bütün Yunanistan topraklarında geçerli olacaktır.)

8 Oran, *Age*, s. 61-63.

9 *Age*, s. 72.

1.2. 10 Ağustos 1920 Yunan Sevr'i (Yunanistan'daki Azınlıkların Korunmasına Dair Sevr Antlaşması)

Eylül 1923'te onaylanan Yunan Sevr'i ile Yunanistan, hiçbir ayırım gözetmeden ülkesindeki azınlıkların yaşam hakkından ve kendi dilinde eğitim alma hakkından faydalanmasını teminat altına alarak bu azınlıkların kendi vakıf ve derneklerini kurmalarına olanak sağlayacağına dair taahhütte bulunmuştur.¹⁰ Ayrıca bu antlaşma yalnızca Yunanistan'ın o günkü sınırlarını değil, Yunanistan'a ileride katılacak toprakları ve o topraklarda yaşayacak azınlıkları da içine alan bir antlaşmadır.

Antlaşmanın 7. maddesinde yer alan din ve inanç farkının işe alınma ve memur olma haklarının kullanılmasında etkili olmayacağına dair ifade ile 8. maddede yer alan, azınlıklara harcamaları kendilerine ait olacak şekilde dinsel/toplumsal kurumlar ve okullar kurup işletme ve denetleme hakkının verilerek buralarda kendi dillerini kullanmalarının güvence altına alınmış olması¹¹ çalışmanın ikinci bölümünde ele alınacak olan Batı Trakya Türklerinin yaşadığı sorunları anlamlandırmak açısından önem arz etmektedir. Yunan Sevr'inin 9. maddesinde ise direkt olarak Batı Trakya Türkleri kastedilmektedir.¹²

1.3. Lozan Sistemi¹³

Tüm devletlerin ve ülkelerin birbirleriyle ilişkilerini derinden sarsan ve yeni bir dünya düzeninin kurulmasına neden olan Birinci Dünya Savaşı'nın ardından, Türkiye'nin

10 Bülent Çelikmen, *Azınlık Hakları ve Avrupa Birliği Kapsamında Batı Trakya Türklerinin Sorunları*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010, s. 49.

11 Oran, *Age*, s. 43-45.

12 Bütün, *Agt*, s. 45.

13 "Lozan Sistemi" içinde 30 Ocak 1923 Nüfus Değişimi Sözleşmesi, 24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşması, 1923 Nüfus Değişimi Sözleşmesi'nin sorunlarının çözümü için yapılmış olan 1926 Atina Antlaşması ile 1930 ve 1933 tarihli Ankara Antlaşmaları yer almaktadır: Oran, *Age*, s. 4.

bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü sağlayabilmek amacıyla Anadolu'da örgütlenen bir varoluş savaşı gerçekleştirilmiştir. Yeni Türkiye'yi uluslararası anlamda tanıtır temellerini atan ve Lozan Antlaşması ile sonuçlanacak olan Lozan Konferansı, Kasım 1922'de toplanmıştır.¹⁴ Lozan'da Türkiye ve Yunanistan arasındaki meseleler de görüşülmüş, iki ülke arasındaki azınlık sorununun bir bölümünü çözmek için 30 Ocak 1923'te, Türk ve Yunan hükümetleri arasında "Türk ve Rum Nüfus Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol" imzalanmıştır. Buna göre "Türk topraklarına yerleşmiş Rum Ortodoks dininden Türk uyrukları ile, Yunan topraklarına yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyruklarının, 1 Mayıs 1923 tarihinden başlayarak, zorunlu mübadelesine girilecektir". Ancak "Batı Trakya'da oturan Müslümanlar" ile "İstanbul'da oturan Rumlar" mübadeleye dahil edilmeyeceklerdir.¹⁵

Nüfus değişiminin dışında bırakılacak olan bölgede yer alan azınlıkların statüsü ve hakları ise 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Barış Antlaşması'nın 3. kısmında yer alan "Ekalliyetlerin Himayesi" başlıklı 37-45. maddeleri ile saptanmıştır.¹⁶ Türkiye'deki azınlıkların statüsünü belirleyerek bu azınlıklara bazı güvenceler getiren maddelerden sonuncusu olan 45. maddeye göre "Türkiye'nin Müslüman olmayan azınlıklarına tanınmış olan haklar, Yunanistan tarafından da kendi ülkesinde bulunan Müslüman azınlığa tanınmıştır".¹⁷

14 Lozan ile ilgili daha geniş bilgi için Bkz. Sevtap Demirci, *Belgelerle Lozan*, 4. Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul, 2017.

15 İsmail Soysal, *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları*, Cilt: 1, 3. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000, s. 185; Turgay Cin, "Avrupa Birliği Üyesi Yunanistan'da 1983'ten Beri Devam Edegen İskeçe Türk Birliği Derneğinin Kapatılmasının Hukuki Süreci", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 1, 2010, s. 153; Gizem Alioğlu Çakmak, "Bir Avrupa Azınlığı Olarak Batı Trakya Türkleri", *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, 2018, s. 150.

16 Demirci, *Age*, s. 258-261; Nuray Ekşi, "Batı Trakya Türklerinin Mağduriyetlerini Önlemek İçin Yapılan Yasal Düzenlemeler", *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2016, s. 273.

17 45. madde ile 37-44. maddelerdeki hükümler Türkiye tarafından ancak karşılıklılık durumunda kabul ediliyordu.

Bakıldığında, 45. maddenin iki farklı yönden ele alınabileceği ortaya çıkmaktadır. Birincisi, bu madde müteakabiliyete vurgu yaparak Yunanistan'ı Batı Trakya'daki Müslümanların hakları anlamında yükümlülük altına sokmaktadır. İkincisi, yine bu madde Türkiye'yi Batı Trakya'da yaşayan Müslümanlar üzerinde hak sahibi yapmaktadır.¹⁸

Batı Trakya Türk azınlığına tanınan haklar ve Yunanistan'ın yükümlülüklerini saptayan bahsi geçen 37-44. maddelerin içeriği ise aşağıdaki şekildedir:

37. maddeye göre taraflar, 44. maddeye kadar olan maddelerin kapsadığı hükümlerin temel kanunlar olarak tanınmasını ve hiçbir kanun, yönetmelik ve resmi işlemin bu hükümlere aykırı ya da çelişir olmamasını ve hiçbir kanunun, hiçbir yönetmeliğin ve hiçbir resmi işlemin söz konusu hükümlere üstün sayılmamasını yükümleneceklerdir.

38. maddeye göre hiçbir ayırım olmaksızın herkesin hayat ve özgürlüğü korunacak, herkes inancının gereklerini serbestçe yerine getirme, dolaşım ve göç etme özgürlüğüne sahip olacaktır.

39. maddeye göre tüm medeni ve siyasi haklar güvence altına alınacak, tarafların yasalar önünde eşitliği sağlanacak, din, inanç ya da mezhep ayrılığı siyasi haklardan, kamu hizmet ve görevlerine kabul hakkından yararlanmada engel teşkil etmeyecektir. Ayrıca azınlıkların kendi dillerini kullanmalarına olanak ve kolaylık sağlanacaktır.

40. maddeye göre azınlıklar, giderlerini kendileri ödemeleleri şartıyla her türlü hayır kurumu, dinsel ve sosyal kurumlar, her türlü okul ve buna benzer eğitim ve öğretim kurumları kurma, yönetme, denetleme ve tüm buralarda kendi dillerini serbestçe kullanma haklarına sahip olacaklardır.

41. maddeye göre her iki taraf da azınlıkların kendi ana dillerinde eğitim görebilmeleri için gerekli önlemleri alacak ve

18 Cin, "Türkiye ile Yunanistan'daki Azınlık Vakıflarının Hukuki Düzenlemelerinin Karşılaştırılması", s. 1121.

azınlıklar kamu bütçelerinden eğitim, din ya da hayır işleri için hakça pay alma hakkına sahip olacaklardır.

42. maddeye göre her iki taraf da azınlıkların aile hukuku ve kişi halleriyle ilgili durumların, azınlığın gelenek ve göreneklerine uygun biçimde halledilmesi yükümlülüğünü üstlenerek azınlıkların vakıf ve din kuruluşlarına her türlü kolaylığı sağlayacaklardır.

43. maddeye göre azınlıklar, inançlarına ya da dinsel ayinlerine aykırı herhangi bir davranışta bulunmaya zorlanmayacaklardır.

44. maddeye göre bu kesimde yer alan maddeler Milletler Cemiyeti'nin güvencesi altında olduğundan dolayı cemiyet konseyinin çoğunluk kararı olmadan değiştiremeyeceklerdir.¹⁹

1913 Atina Antlaşması'na bağlı 3 numaralı protokol, Yunan Sevr'i, 30 Ocak 1923 tarihli Nüfus Değişimi Sözleşmesi, 24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşması, nüfus değişimi sözleşmesi ile gündeme gelen sorunları çözmek için imzalanan 1926 Atina, 1930 ve 1933 Ankara Antlaşmaları, iki ülkenin de azınlıklarına yönelik yükümlülüklerini ve bu çalışmanın konusu itibariyle bilhassa Batı Trakya Türklerinin haklarını saptayarak koruma altına almaları bakımından dikkate değerdir.

Genel itibariyle nüfus değişiminden doğan, Yunanistan'ın Batı Trakya'ya Rum göçmenleri yerleştirmesiyle Batı Trakya Türklerinin zarara uğramasına neden olan durumu²⁰ ve bu zararları karşılamayı öngören 1926 Atina Antlaşması²¹ ve yıllar içinde iki ülke arasında gelişen iyi ilişkilerle iki ülkenin sınırlarını güvence altına almak için imzalanan 1930 ve 1933 Ankara Antlaşmaları ile mübadele ile ilgili sorunların çözümü

19 Soysal, *Age*, s. 105; Demirci, *Age*, s. 261; Oran, *Age*, s. 49.

20 Bkz. Nilüfer Erdem, "Nüfus Mübadelesi ve Batı Trakya Türkleri", *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Özel Sayı 1, 30 Ağustos 2021, s. 139-151.

21 Bütün, *Agt*, s. 47.

2.1. Eğitim Alanındaki Sorunlar

Batı Trakya Türklerinin eğitim haklarına dair ayrıntılar 1913 Atina Antlaşması'nın 3 numaralı protokolünde, 1920 Yunan Sevr'inde ve Lozan Barış Antlaşmasının ilgili hükümlerinde açıklanmıştır. Bu antlaşmalar gereğince Batı Trakya Türkleri kendi okullarında, kendi dillerinde eğitim alma, bu okulları yönetme ve denetleme haklarına sahiptirler.

Batı Trakya 1920 yılında Yunan ordusu tarafından işgal edildikten ve 1923'te Lozan Antlaşması ile Yunanistan'a verildikten hemen sonra Batı Trakya Türklerinin eğitim sisteminde belirgin bir değişiklik olmamıştır. İlk aşamalarda azınlık Türklerinin eğitimlerine yön verilirken muhafazakâr görüşlere sahip olan kesim ile Türk milli bilincini savunan yenilikçi kesim arasında görüş ayrılıkları oluşmuş ve Yunan Devleti ilk yıllarda muhafazakâr kesimi desteklemiştir. 1920'li yıllarda, Batı Trakya'da bulunan Türk okullarının en önemli sorunu, okulların fiziki yetersizliğidir. 1928 yılında ise 241 azınlık okulunun çok büyük bir kısmı tek sınıflıydı.²⁴ Lozan Antlaşması'nın 40 ve 41. maddelerinde belirtildiği şekilde azınlık okullarının yönetimi ve bu okulları ilgilendiren tüm konular okul idare encümenlerinin yönetimi altında gibi görünseler de Batı Trakya'da genel valilik nezdinde bir müfettişlik kurulmuştur. Bu müfettişlik Azınlık Okulları, bazen de Türk Okulları Müfettişliği olarak anılsa da çoğu zaman Müslüman Okulları Müfettişliği olarak anılmıştır. Batı Trakya'daki Türk Okulları bu müfettişlik tarafından denetlenmiş, müfettişler Batı Trakya'daki Türk okullarında görev yapacak öğretmenler, okutulacak kitaplar ve kullanılacak materyaller konusunda her türlü denetim ve karar hakkına sahip olmuşlardır. Yunan idaresinin ilk yıllarında İstanbul'dan temin edilen kitaplar müfettiş

24 Benaki Müzesi, Eleftherios Vanizelos Arşivi 053-36 Numaralı Dosya; Nilüfer Erdem, "Batı Trakya'da Sivil Toplum Örgütlenmesinde Türk Kimlik Engeli", *Tarafların Bakışıyla Lozan Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2015, s. 213.

tarafından denetlenerek sakıncalı görülen sayfaları yırtılmış, sonrasında imzalanarak mühürlenmiştir. Yunan devleti “Yeni Türk Alfabeti”ni Ankara’nın sembolü ve Türkiye’de üretilecek kültür eserleriyle temasa geçmenin aracı olarak gördüğünden dolayı Batı Trakya’daki Türk okullarında yeni yazıya geçilmesine temkinli, hatta ilk başlarda tepkili yaklaşmıştır. Esasen 1930’lu yıllardan itibaren Yunan idaresi, Batı Trakya Türklerinin okullarındaki denetimini peyder pey arttırmış, Yunan dili ve tarihi, Yunanistan coğrafyası derslerinin okutulmasını ve bu dersleri yapmak üzere Türk okullarında Yunan öğretmen bulundurulmasını zorunlu kılmıştır.²⁵

Batı Trakya Türklerinin eğitimi, İkinci Dünya Savaşı yıllarında ciddi anlamda sekteye uğramıştır. Yunanistan’da İkinci Dünya Savaşı’nın ardından 1946-1949 yılları arasında etkili olan ve ülkeyi istikrarsızlık içine iten Yunan İç Savaşı (Andartlık Dönemi) Batı Trakya Türklerinin eğitim hayatını da olumsuz etkilemiştir. 1946 yılında, Türkiye’den gelen Türkçe ders kitaplarındaki eksiklikler ve bazı “sakıncalı” içerikler gerekçe gösterilerek merkezi hükümet tarafından Türkçe ders kitaplarının Yunanistan’da basılması kararı alınmıştır.²⁶ İç savaş yılları boyunca eğitim alanındaki imkânsızlıklar devam etmiş ve okulların bir kısmı faaliyet gösteremez hale gelerek okul binalarındaki odaların bir kısmı tahliye edilmiştir. Örneğin 1947 yılında, Gümölcine’de bulunan Türk okulları açılmamış, iç savaşın etkisiyle okul binalarının içi muhacirler ve hayvanlar ile doldurulmuştur. Bu süreçte Türkiye’de bulunan parasız yatılı okullarda okuma imkânı sunan sınava, 46 Batı Trakya Türk’ü

25 Nilüfer Erdem, “Yunan İdaresinin İlk Yıllarında Batı Trakya Türklerinin Eğitimi”, *Yitik Hafızanın Peşinde Üsküp Konuşmaları*, (Ed. Mehmet Dursun Erdem, Necip Fazıl Kurt, Özcan Güngör), Pruva Yayınları, Ankara, 2019, s. 559-580.

26 Dayıoğlu, *Ağm*, s. 229. “Sakıncalı” ifadesiyle kastedilmek istenen anlam muğlaktır. Sakıncalı içerik kapsamına Mustafa Kemal Atatürk’ün kitaplardaki resmi dahil olmak üzere matematik dersi için yapılan hesaplama işlemlerinde Türk lirasının kullanılması da girmektedir.

katılmış, bunlardan 35'i bu sınavda başarılı olmuştur.²⁷ Tüm bu olumsuz koşullara rağmen Batı Trakya Türkleri eğitiminin devamı için kendi maddi olanaklarını zorlayarak öğretmenlerin ödenekleri ve yetim öğrenciler için para toplamışlardır.²⁸

İç savaşın ardından 1950'li yıllara gelindiğinde iki ülke arasındaki iyi ilişkiler eğitim hayatında da etkisini göstermeye başlamıştır.²⁹ 20 Nisan 1951 tarihinde, Türkiye Cumhuriyeti ve Yunanistan Krallığı arasında imzalanan Kültür Antlaşması ile iki taraf da karşılıklı burs vermeyi, okul kitaplarını gözden geçirmeyi, bilimsel ve kültürel araştırma projelerini teşvik etmeyi ve antlaşmanın uygulanması için bir Karma Komisyon oluşturulmasını taahhüt etmişlerdir.³⁰ Ayrıca bu antlaşma ile iki ülke de Türk ve Rum azınlıkların eğitimi için kontenjan öğretmenlerini görevlendirmeye başlamıştır.³¹ 1950'lerin başında iki ülke arasındaki iyi ilişkiler eğitim hayatına yalnızca Kültür Antlaşması ile değil, 1952'de Gümölcine'de açılan *Celal Bayar Lisesi* ile de yansımıştır.³² 3065 sayılı 1954 tarihli Mareşal Papagos Kanunu ile Yunanistan'da ilk kez "Türk Okulları" ifadesinin kullanılması da yine bu dönemde gerçekleşmiştir.³³

27 Ay.

28 Ay.

29 Oran, *Age*, s. 73.

30 *Resmî Gazete*, 17 Mayıs 1952, Sayı 8112, Kanun No: 5932, s. 3618-3619.

31 Nilüfer Erdem, *Lozan Antlaşması'ndan Günümüze Batı Trakya Türkleri'nin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu*, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2003, s. 70, 76.

32 *Agt*, s. 86.

33 Erdem, "Batı Trakya'da Sivil Toplum Örgütlenmesinde Türk Kimlik Engeli", s. 217.

Görsel 9: Gümülcine İkinci Türk Okulu öğrenci ve öğretmenleri
(Nilüfer Erdem arşivi)

1950'lerin ortalarından itibaren iki ülke arasındaki ilişkilerin gerginleşmesine neden olan süreç, Kıbrıs meselesinin patlak vermesi ile başlamıştır. Batı Trakya Türklerinin eğitim hayatını olumsuz bir şekilde etkileyen bu süreçte müfettişler resmi yazılarda "Türk Okulu" ifadesi yerine "Müslüman Okulu" ifadesini kullanmışlardır.³⁴ Bu yıllarda eğitim alanındaki sorunlar o kadar artmıştır ki Türkiye'den gönderilen matematik ders kitabında uzaklık hesaplanırken kullanılan İstanbul-Ankara arasındaki mesafe örneği bile kitapların geri çevrilme nedeni haline gelmiştir.³⁵ Bu dönemde meydana gelen Türk okullarındaki öğretmenlere izin verilmemesi, öğretmenliğe ataması yapılacak olanların "komünist olmadıklarına dair" karakoldan aldıkları kağıtların kabul edilmemesi ve bazı okullarda derslerin yalnızca

34 Dayıoğlu, *Agm*, s. 230.

35 Oran, *Age*, s. 75.

Yunanca yapılması gibi gelişmeler, Batı Trakya Türklerinin bu durumu boykot etmelerine neden olmuştur.³⁶

Kıbrıs sorunu ile başlayan sürecin ardından 1967'de Yunanistan'da cunta yönetiminin iş başına gelmesiyle eğitim problemleri daha da artmıştır. Azınlık okullarının yönetiminde söz sahibi olan okul encümeni seçimlerine izin verilmemiş ve encümen üyeleri cunta yönetimince atanmaya başlamıştır.³⁷ Türkiye'deki okullardan mezun olan Batı Trakyalı formasyonlu öğretmenlerin azınlık okullarında görev almalarına müsaade edilmemiş, bu okullarda medreselerden mezun olan öğretmenler görevlendirilmeye başlanmıştır. Yine bu dönemde Yunanca derslerin sayısı artmış, ilkokuldan mezun olan 1.000 öğrencinin ancak %10'u kura usulüyle ortaokula geçebilmiş,³⁸ Türkçe okul tabelaları Yunan yetkililer tarafından indirilmiştir.³⁹

Çeşitli antlaşmalarla güvence altına alınarak özerk eğitim sistemi hakkı verilen Batı Trakya Türklerinin bu hakkı 1968 yılında kurulan “*Selanik Özel Pedagoji Akademisi (SÖPA)*” ile daha büyük bir darbe alarak ihlal edilmiştir.⁴⁰ SÖPA'nın kuruluş amacı Türkiye'deki kurumlardan mezun olmuş Batı Trakyalı öğretmenlerin devre dışı bırakılmasıydı. SÖPA'ya daha ziyade Yunanistan'da Yasak Bölge olarak adlandırılan ve 1995'e kadar giriş-çıkış için özel izin gereken bölgede yaşayan, medrese mezunu gençler kabul edilmiş ve bu öğretmen adaylarına Yunanca ağırlıklı bir eğitim verilmiştir.⁴¹ Türkçeleri yeterli olmayan bu öğretmenlerin yetersiz pedagojik eğitim almaları ve Türkiye'de eğitim gören Batı Trakyalı öğretmenlerin azınlık okullarında

.....
36 Ay.

37 Dayıoğlu, *Agm*, s. 230.

38 Hüseyin Mehmet, “Dr. Sadık Ahmet'in Batı Trakya Türklerinin Eğitim Sorunlarına Dair Görüşleri”, *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 371-372.

39 Çelikmen, *Agt*, s. 71.

40 Dayıoğlu, *Agm*, s. 231.

41 Ay; İbrahim Kelağa Ahmet, “Batı Trakya'da İki Dilli Azınlık Eğitiminde Kapanan Bir Sayfa: Selanik Özel Pedagoji Akademisi (SÖPA)”, *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2016, s. 196.

görevlerini yapamamaları ile sonuçlanan bu uygulama Batı Trakyalı Türklerin okulları boykot etmelerine neden olmuştur. Bu uygulama ile birlikte Batı Trakya Türklerinin eğitimleri kalitesizleştirilerek özerk eğitim hakları suiistimal edilmiştir.⁴²

Aynı süreçte, 20 Aralık 1968’de, olumlu bir gelişme olarak 1951 yılında imzalanan Türk-Yunan Kültür Antlaşması’nın öngördüğü Karma Komisyon, bir Karma Kültür Protokolü kabul etmiştir.⁴³ Bu protokol, azınlık dilinin ve kontrolden geçirildikten sonra okullara dağıtılan görsel eğitim araçlarının serbestçe kullanılmasını, okullarda öğrencilerin dinsel, sosyal ve ulusal bilinçlerine saygı gösterilmesini tavsiye etmiştir.⁴⁴ Bu protokole rağmen SÖPA mezunlarının görevlendirilmesiyle Türk azınlık okulları tümüyle Yunanistan kontrolüne geçmiştir.

Tüm bu gelişmelere ilaveten 1972’de çıkarılan 1109/1972 sayılı kanun ile 1954 Mareşal Papagos Kanunu’nun bazı maddeleri değiştirilerek “Türk Okulu” yerine “Azınlık Okulu” tabirinin kullanılmasının yolu açılmıştır. Yine bu kanun ilkökul bitirme sınavlarının bir komisyon tarafından yapılmasına, atanacak öğretmenlerin Yunanca bir sınavdan geçmelerine ve okul encümenlerinin yetkilerinin devre dışı bırakılmasına neden olmuştur.⁴⁵

1972’den sonra Batı Trakya’daki Türklerin eğitim hayatını olumsuz etkileyen asıl hamleler 1977’de çıkarılan iki yasa ile olmuştur. “Batı Trakya Müslüman Azınlık Okullarına İlişkin 694/1977 Sayılı Yasa” ve “Azınlık Okulları ile Selanik Özel Pedagoji Akademisi Öğretim ve Denetim Kadrosunun Sorunlarının Çözümüne İlişkin 695/1977 Sayılı Yasa” ile cemaat yönetim kurulları ile okul encümenlerinin yetkileri fiilen sonlandırılmıştır.⁴⁶

42 Umut Dere, “Batı Trakya Türklerinin Cunta İdaresi Yıllarında Yaşadığı Sorunlar (1967-1974)”, *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 113-114.

43 Age, s. 113.

44 Oran, Age, s. 79.

45 Age, s. 76.

46 Age, s. 79.

Birinci yasa “*idari takdir*” kavramını egemen kılarak okul encümenlerini seçme ve okulların hangi koşullarda kapanacağını belirleme gibi düzenlemeleri tümüyle valilerin kontrolüne bırakmıştır.⁴⁷ Bu yasanın 7. maddesiyle okullardaki öğretmen kadroları, Müslüman öğretmenlerin atanma usulleri, okulların müfredat programı, Türkçe ve Yunanca derslerin ders saatleri, okul kitapları, sınavlar gibi konulardaki tüm düzenlemeler Milli Eğitim ve Dinişleri Bakanının takdirine bırakılmıştır. 695/1977 sayılı ikinci yasadaki “*Azınlık Okullarındaki Müslüman öğretmen atamaları ve istihdamı yapılırken Selanik Özel Pedagoji Akademisi mezunları tercih edilir*” ve “*Özel Pedagoji Akademisi mezunları, azınlık okullarına devlet memuru öğretmen olarak atanırlar*”⁴⁸ gibi maddelerle 1950’lerin sonundan beri zaten fiili olarak uygulanan Batı Trakya Türklerinin eğitim özerkliğinin ortadan kaldırılması sürecine yasal bir zemin kazandırılmıştır.

Lozan Antlaşması kapsamında Batı Trakya Türklerinin eğitim aldığı okulların yönetimi kendi kontrollerinde olması gerekirken okullarda görevlendirilecek öğretmenlerin seçimi, ders kitaplarının dağıtımı, okulların fiziki koşullarının iyileştirilmesi gibi konuların kontrolü yukarıda da ifade edilmiş olan kanunlarla Yunanistan Milli Eğitim ve Dinişleri Bakanlığı’nın kontrolüne bırakılmış,⁴⁹ bu gelişmeyle birlikte uzun yıllar Türkiye’den ders kitabı getirilmesine izin verilmemiştir.

Yine yukarıda bahsedilen ve eğitim ihtiyacına cevap veremedeki yetersizliğine rağmen azınlık okullarında görev yapacak öğretmenleri belirlemede uzun yıllar SÖPA mezunları alternatifsiz hale getirilmiştir. Bu şekilde formasyonlu öğretmen ve kontenjan öğretmenleri yerine SÖPA mezunları istihdam edilerek nitelikli öğretmen ihtiyacı giderilememiştir.⁵⁰

47 Age, s. 80.

48 Age, s. 80.

49 Kaya, *Agt*, s. 80-81.

50 Dayıoğlu, *Agm*, s. 237. 3966/2011 sayılı kanunla SÖPA son mezunlarını vererek 31 Ağustos 2014 tarihinde kapatılmıştır.

Tüm bu tarihsel arka plan ve yıllar boyu eğitim alanında meydana gelen olumsuz gelişmelere⁵¹ Türk azınlığa ait okulların birleştirilerek bir kısmının öğrenci azlığından kapatılması ve bu okullardaki öğrencilerin başka okullara nakledilmelerinden doğan problemler de eklenmiştir.⁵² Batı Trakya'daki azınlık ilkokullarından her yıl çok sayıda öğrencinin mezun olmasına rağmen bölgede biri Gümülcine⁵³ diğeri de İskeçe'de⁵⁴ olmak üzere yalnızca iki azınlık ortaöğretim kurumu bulunmaktadır.⁵⁵ Ortaöğretim kurumu yetersizliği nedeniyle Türk çocuklarının bir kısmı Yunan okullarında eğitimlerine devam etmek zorunda kalmışlar, ilkokulda aldıkları yetersiz Yunanca eğitimi sebebiyle bu eğitimlerinde başarısız olmuşlardır.⁵⁶ Eğitim vizesiyle Türkiye'de ortaöğretim kurumlarına yerleştirilen ve Türkiye'deki liselerden mezun olan Batı Trakyalı çocuklar ÖSYM'nin açtığı Yabancı Öğrenci Sınavına girerek Türkiye'deki üniversitelerde okuyabilseler de bu gençlerin diplomalarının Yunan makamlarınca tanınmaması başka bir ciddi soruna, diploma denkliği sorununa neden olmuştur.⁵⁷

2341/1995 sayılı yasa, dileyen azınlık öğrencilerine Yunan üniversitelerine girme şansı getirmiştir. Baraj engeli olmadan azınlık öğrencilerine %0,5'lik bir kontenjan hakkı sağlayan bu yasa ile Türk gençlerine Yunanistan'da yükseköğretim imkânı sağlanmıştır. Bu, Türkiye'deki üniversitelerden mezun

51 Derslik ve öğretmen sıkıntısı yanında bazı yerleşimlerde öğrenci sayısının az olması nedeniyle Batı Trakya'daki Türk azınlık ilkokullarının büyük kısmında birden fazla sınıf tek derslikte eğitim görmektedir.

52 Biber, "Batı Trakya Türklerinin Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme", s. 700.

53 Yunan idaresine geçtikten sonra Batı Trakya Türklerinin ilk azınlık ortaöğretim kurumu Gümülcine'deki Celal Bayar Azınlık Ortaokulu ve Lisesi'dir. Okulun 17 Kasım 1952 tarihindeki açılışına Celal Bayar bizzat katılmıştır. 27 Mayıs 1960 ihtilali sonrasında okulun ismi değiştirilse de Batı Trakya Türk halkı tarafından "Celal Bayar Lisesi" olarak anılmaya devam etmiştir. Erdem, *Agt*, s. 86.

54 Batı Trakya Türklerinin ikinci ortaöğretim kurumu İskeçe'de "Muzaffer Salihoğlu Azınlık Ortaokulu ve Lisesi" adıyla 1965-1966 ders yılında eğitime başlamıştır. *Agt*, s. 89.

55 Dayıoğlu, *Agm*, s. 236.

56 Çelikmen, *Agt*, s. 73.

57 *Agt*, s. 74.

olmaktan kaynaklanan diploma denkliği sorununa da çözüm getirmektedir.⁵⁸ Ancak yasa uygulamaya girdiği andan itibaren çarpıcı bir etkiye sahip olmuş, Batı Trakyalı Türk öğrenciler Yunan devlet okullarına yönelmişler ya da yönlendirilmişlerdir. Bunun neticesi olarak Batı Trakya'daki bazı okullar öğrencisiz kalmaları gerekçe gösterilerek kapatılmışlardır. Öyle ki 1994-1995 eğitim-öğretim yılında Batı Trakya Türkleri 231 okula sahipken, bu sayı 2021 yılında 103'e düşmüştür.⁵⁹ 2022 yılında Batı Trakya Türklerine ait dört ilkokul daha kapatılmıştır.⁶⁰ Dolayısıyla 2022 yılı itibarıyla Batı Trakya Türklerinin ilkokul sayısı yüzün altına düşmüştür. Diğer taraftan bu gelişmeler, Batı Trakya'daki Türk çocuklarının anadili eğitiminden yoksun kalmaları sonucunu da doğurmaktadır.

Eğitim konusundaki bir diğer sorun ise Yunanistan'daki dokuz yıllık zorunlu eğitimin 2006 yılında on yıla çıkarılması ile bir diğer ifadeyle bir yıllık anaokulu eğitiminin mecburi hale getirilmesiyle ortaya çıkmıştır. Temel eğitimin bir parçası olmasına rağmen Lozan'ın bunu öngörememiş olması nedeniyle⁶¹ Batı Trakya Türklerinin kendi dillerinde anaokulu açılması yönündeki talepleri yanıt bulamamıştır.⁶² Türk azınlığın bir anaokulunun olmaması nedeniyle Batı Trakyalı Türk çocuklar Yunan anaokullarında Yunanca dersler almak zorunda kalmakta ve antlaşmalarla güvence altına alınmış olan anadilde eğitim hakkından faydalanamamaktadırlar.⁶³

58 Kelağa Ahmet, "Lozan'ın 90. Yılında Batı Trakya Türk Azınlığının Eğitim Sorununa Genel Bir Bakış", s. 209.

59 "Batı Trakya Türk Azınlık Okulları SistematiK Bir Şekilde Kapatılıyor", <https://www.trthaber.com/haber/dunya/bati-trakyada-turk-azinlik-okullari-sistematiK-bir-sekil-de-kapatiliyor-637736.html> [Erişim Tarihi: 08.10.2022]

60 "Yunanistan'da Türk Azınlığa Ait 4 İKokul Daha Kapatıldı", <https://utancgunlugu.com/irkcilik/yunanistan-bati-trakyada-turk-azinliga-ait-4-ilkokulu-daha-kapatti/> [Erişim Tarihi: 08.10.2022]

61 Kelağa Ahmet, "Lozan'ın 90. Yılında Batı Trakya Türk Azınlığının Eğitim Sorununa Genel Bir Bakış", s. 205.

62 Yılmaz, *Ağm*, s. 256.

63 Kelağa Ahmet, "Lozan'ın 90. Yılında Batı Trakya Türk Azınlığının Eğitim Sorununa Genel Bir Bakış", s. 205-206.

Azınlıkların grup olarak kimliklerini koruyabilmeleri için hayati öneme sahip olmasına ve bunu sağlamanın önemli parçalarından olan kendi okullarını kurma, yönetme, denetleme, anadilde eğitim alma haklarının uluslararası antlaşmalarla güvence altına alınmış olmasına rağmen Batı Trakya Türklerinin yukarıda değinilmeye çalışılan eğitim alanındaki sorunları, bölgedeki Türk azınlığın kaliteli eğitim almasının önündeki en önemli engellerdendir.

2.2. Müftülük Sorunu

1913 yılında imzalanan Atina Antlaşması'nda, Batı Trakya'daki müftülerin görev ve sorumlulukları "*dini konularda görüş bildirmek, öğretim ve din görevlilerini denetlemek, fetva vermek, Yunanistan'daki Müslümanlar arasındaki evlenme-boşanma, vesayet, miras, velayet gibi konularla ilgilenmek, camilere ait vakıfları yöneten komisyona başkanlık yapmak*" olarak belirlenmiş olsa da Batı Trakya Türkleri, müftülerin seçimi ve görevlerinin yerine getirilmesi konusunda ciddi sorunlar yaşamaktadırlar. Bu sorunların başında antlaşmada açıkça belirtilmiş olmasına rağmen müftülerin bölgedeki Müslümanlar tarafından seçilmesine, seçilecek olan müftülerin atanacak olan bir baş müftü tarafından yönetilmesine, baş müftünün ise Yunanistan'daki tüm müftülerin içinden seçilecek olan üç aday içinden atanmasına müsaade edilmemesi gelmektedir.⁶⁴

Müftülük meselesi ilk olarak 2 Haziran 1985'te, Gümülci-ne Müftüsü Hüseyin Mustafa'nın ölümünün ardından Yunan makamlarının İmam Rüştü'yü (Rüştü Ethem) müftü naibi olarak tayin etmeleri ve Türk azınlığın bu duruma tepki göstermesiyle gündeme gelmiştir. Atanan müftünün istifasının ardından yerine bir müftü naibinin atanması ve bunun üzerine bölge halkının İbrahim Şerif'i müftü olarak seçmesiyle durum daha da gerginleşmiş, mesele ivedilikle çözülmesi gereken bir sorun haline almıştır.⁶⁵

64 Oran, *Age*, s. 99; Çelikmen, *Agt*, s. 79-80.

65 Kaya, *Age*, s. 72-73.

Bölgedeki Müslüman Türklerin din, mezhep ve geleneklerini özgürce yaşayabilme ve ifade edebilme haklarına rağmen müftülerin seçimle belirlenmesi usulü uygulanamamakta ve bölge halkı tarafından seçilmiş olan müftülerin yerine Yunan makamlarının atadığı müftülerin varlığı nedeniyle atanmış ve seçilmiş müftülerin bir arada bulunması iki başlılığa neden olmaktadır.⁶⁶ Bölgedeki Türk azınlık antlaşmalarda belirtildiği ve hak tanındığı şekilde kendi müftülerini seçerken, Yunan devleti kendi seçtiği müftüleri atamaktadır.⁶⁷ Yani müftülük konusundaki Batı Trakya Türklerinin esas sorunu, ilgili antlaşmadaki müftülerin azınlık tarafından seçilecek olması hükmüne rağmen müftülerin Yunan hükümetinin atamasıyla göreve geliyor olmasından kaynaklanmaktadır.⁶⁸ Örneğin; İskeçe'de seçilmiş olan Müftü Emin Aga çeşitli cezalarla karşı karşıya kalmış,⁶⁹ fiziki saldırılara uğramış ve temyizlerden sonra 63 ay hapse mahkûm edilmiştir. Kendisi hakkındaki davalar, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararınca beraatle sonuçlanmış olmasına rağmen Yunanistan bu kararı tanımamıştır.⁷⁰ Müftü Emin Aga ise *“Müslüman Türk azınlığın oylarıyla kendisine ve namusuna emanet edilen müftülük makamını bir üçüncü kişiye verme hakkı olmadığını”* ifade ederek makamında kalacağını belirtmiştir.⁷¹

Yunan hükümetinin atadığı müftüleri Türk azınlığı tanımamış, bölgedeki Müslüman halk tarafından seçilen müftüler ise Yunan devleti tarafından resmi müftü olarak tanınmamış, seçilerek göreve gelmiş müftüler Müftü Emin Aga

66 Çelikmen, *Agt*, s. 81-82.

67 Bütün, *Agt*, s. 58.

68 *Agt*, s. 60.

69 Yusuf Sarıay, “Lozan Antlaşması'na Göre Türkiye'de Patrikhane ve Yunanistan'da Müftülük Sorunu”, *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2016, s. 155.

70 Çelikmen, *Agt*, s. 83.

71 Kaya, *Agt*, s. 73; Mehmet İmamoğlu, “Yunanistan'da Müftülerin Seçiminde Yapılan Haksızlıklar”, *Balkanlarda Türk Kültürü: Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu, Bildiriler*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2018, s. 63.

örneğinde olduğu gibi çeşitli saldırılara maruz kalmışlardır.⁷² Yunanistan, devlet tarafından atanmış müftüleri görev getirmek istemesinin nedenini “*müftülerin aynı zamanda devletin yetkisi dahilindeki işlerden sorumlu olması*” şeklinde açıklamış⁷³ ve Yunan devleti tarafından atanan bu müftüler evlenme, boşanma ve miras gibi konularda yetkili durumda olmuşlardır.⁷⁴ Yunan Parlamentosu’nda 29 Temmuz 2022 tarihinde kabul edilen yeni yasayla⁷⁵ ise müftülerin, Eğitim ve Dinişleri Bakanlığına bağlı birer bürokrat olarak görev yapmaları öngörülmüştür.⁷⁶

Müftülük meselesindeki esas sorun, antlaşmalarla güvence altına alınmış olan Batı Trakya Türk azınlığının haklarının Yunanistan tarafından ihlal ediliyor olmasındadır. 1913 Atina Antlaşması ile düzenlenmiş olan, müftülerin bulunduğu bölgedeki Müslüman halk tarafından seçilmesi güvencesi ve seçilecek olan müftülere önemli yetkiler verilmesi taahhüdüne rağmen Batı Trakya’daki Türkler yalnızca eğitim alanında değil müftülük konusunda da sorunlar yaşamaktadırlar.

72 Bütün, *Agt*, s.61.

73 Alioğlu Çakmak, “Bir Avrupa Azınlığı Olarak Batı Trakya Türkleri”, s. 159.

74 *Age*, s. 159.

75 “Ülkemiz Batı Trakya Türk Toplumunun Dini Özerkliğini İhlal Eden Uygulamalarını Sürdürüyor”, <https://www.abttf.org/haberler-detay.php?id=6748&kid=104> [Erişim Tarihi: 08.10.2022]

76 Hasan Göğüş, “Batı Trakya’da Müftü Seçimleri”, <https://t24.com.tr/yazarlar/hasan-gogus/bati-trakya-da-muftu-secimleri,36662> [Erişim Tarihi: 08.10.2022]

2.3. Türk Kimliğinin Reddedilmesi Sorunu

Yunanistan'ın Batı Trakya Türklerine yönelik temel politikası ve diğer tüm sorunların da temelinde yatan azınlığın Türk etnik kimliğini reddetmesidir.⁷⁷ Bunun aracılığıyla azınlığın etnik kimliğinin tanınması hakkı kabul edilmeyerek⁷⁸ Türkler, Pomaklar ve Romanlar olarak ayrılmaya çalışılmaktadır.

Batı Trakya'daki Türklerin etnik kimliklerinin tanınması-na ve kabul edilmesine en büyük darbeyi vuran uygulama ise 1972'de 1109 sayılı kararname ile olmuştur. Bu kararname ile "Batı Trakya Türk İlkokulları Müfettişlerini İlgilendiren Bazı Meselelerin Düzenlenmesi Hakkındaki 6-9 Ekim 1954 tarih ve 3065 Sayılı Kararname"deki Türk ve Türkçe ile ilgili sözcüklerin Yunanistan'da kullanılması yasaklanmıştır.⁷⁹ Böylece azınlık okullarının isimlerinde etnik aidiyet gösteren bu gibi ifadeler yasaklanmıştır. Ayrıca 1109 sayılı bu kararname ile Türkçe yer isimlerinin haberleşmede, yazışmalarda, basında, kurum ve kuruluş isimlerinde kullanılması yasaklanmıştır.⁸⁰ Yunanistan'ın Türk etnik kimliğinin reddi yönündeki bu politikalar Albaylar Cuntası rejimi sırasında uygulanmaya başlanmıştır. Yine bu dönemde, Yunan makamları Gümölcine ve İskeçe'de yer alan Türkçe tabelaları çıkararak yalnızca Yunanca tabelaların kalmasına müsaade etmişler; Türkçe plak çalınması dahi yasaklanmış, Türkçeye yönelik bu kısıtlayıcı uygulamalar Türk etnik kimliğinin reddedilmesine yönelik politikaların en önemli sacayağı haline gelmiştir.⁸¹

Albaylar Cuntasının ardından 1983'te, KKTC'nin ilanı da bu yöndeki uygulamaların artmasına neden olmuştur.

77 Tuğba Eray Biber, "Türk-Yunan İlişkilerinin Azınlıklara Yansımaları (1923-1991)", *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Özel Sayısı 1: Türk-Yunan İlişkileri, 30 Ağustos 2021, s. 210.

78 Biber, "Batı Trakya Türklerinin Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme", s. 692.

79 Cin, "Avrupa Birliği Üyesi Yunanistan'da 1983'ten Beri Devam Edeğelen İskeçe Türk Birliği Derneğinin Kapatılmasının Hukuki Süreci", s. 137-138; Kaya, *Agt*, s. 52.

80 Kaya, *Agt*, s.70.

81 Biber, "Batı Trakya Türklerinin Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme", s. 693.

Gümülcine ve İskeçe Valilerinin, *Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği*, *Gümülcine Türk Gençler Birliği* ve *İskeçe Türk Birliği*'nin isimlerinde “Türk” kelimesi olduğu gerekçesiyle mahkemeye müracaat etmelerinin ardından Yunan mahkemeleri bu birliklerin kapatılmasına karar vermiştir. Yine bu uygulamalara benzer şekilde Ocak 1990’da, Dr. Sadık Ahmet ve İbrahim Şerif, seçim propagandası sırasında “*Türk’üz*” ifadesini kullandıkları gerekçesiyle 18 ay hapis cezasına mahkûm edilmişlerdir.⁸²

Yunanistan’ın bu yöndeki uygulamalarının gerekçesi ve motivasyonu, sistematik olarak Batı Trakya’daki Türk azınlığını “*Müslüman Yunanlar*” olarak görmek olmuştur.⁸³ Yunanistan’ın bu tavrının temel dayanağı ise Lozan Antlaşması’nda “*Türk azınlık*” yerine “*Müslüman azınlık*” ifadesinin kullanılmış olmasıdır. Yunanistan her ne kadar Türk azınlığı “*Müslüman Yunanlar*” olarak kabul etse ve bu amaçla Batı Trakya’daki Türklerin içinde “*Türk*” ismi geçen dernek, sivil toplum örgütü ve okul kurmalarını engellese de⁸⁴ Lozan Antlaşması’nda “*Batı Trakya’daki azınlık mensupları*” ifadesiyle kastedilenin “*Türk azınlık*” olduğu açıktır.⁸⁵

2.4. Vatandaşlık (19. Madde) Sorunu

Lozan Antlaşması’nın 3. Kısımında yer alan 39. Madde “*Müslüman Türk azınlığa diğer Hıristiyan Yunan vatandaşlara sağlanan yurttaşlık haklarıyla siyasal hakların aynısının sağlanmasını*”⁸⁶ güvence altına almış olmasına rağmen Yunanistan, 3370/1955 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile yürürlüğe girmiş olan Yunan Vatandaşlık Yasası’nın 19. Maddesine dayanarak pek çok Batı Trakya Türk’ünü vatandaşlıktan

82 Agm, s. 693-694.

83 Bütün, *Agt*, s. 61-62; Kaya, *Agt*, s. 61; Alioğlu Çakmak, “Bir Avrupa Azınlığı Olarak Batı Trakya Türkleri”, s. 158-159.

84 Yılmaz, *Agm*, s. 252.

85 Biber, “Batı Trakya Türklerinin Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme”, s. 692.

86 Demirci, *Age*, s. 258.

çıkarmıştır.⁸⁷ Bu maddeye göre etnik kökeni Yunan olmayan bir kişi⁸⁸ geri dönme niyeti olmadan Yunanistan'dan ayrılırsa Yunanistan bu kişiyi Yunan vatandaşlığından çıkarabilecekti.⁸⁹ Madde 11 Haziran 1998'de kaldırılmış olmasına rağmen bu durum geriye dönük olarak işlemediği ve çoğu kişi o sıralarda başka yerlerde yaşadığı için 19. Madde mağdurlarının bir kısmı haklarını aramak adına dava sürecine girememişlerdir.⁹⁰ Dava sürecine giren kişilerden ise yalnızca 100 kadarı vatandaşlığını geri kazanabildikleri için Batı Trakya Türklerinin bu madde kapsamındaki mağduriyetleri çok büyük oranda devam etmektedir.⁹¹

19. maddenin uygulanış sürecinde, Yunanistan'dan ayrılan kişilerin yaşadığı yere giden Yunan emniyet güçleri, bu kişilerin ülkeyi terk ettiğine kanaat getirerek onları Yunan vatandaşlığından çıkarmış veya diğer bir yol olarak okuma-yazması olmayan kişilerin pasaportlarındaki dönüş kısmını karalayarak onlara tek yönlü çıkış vermiş ve bu kişiler ülkeye tekrar sokulmamıştır. Bu durum kendilerine ilk aşamada bildirilerek ilk 60 günü kapsayan dava açma hakkından faydalanmalarının önüne geçilmiştir.⁹²

Bu uygulama Batı Trakya Türklerini yalnızca vatandaşlıktan çıkarılma tehlikesiyle karşı karşıya bırakmamış, aynı zamanda onların seyahat hakkını da engellemiştir.⁹³ Bu madde

87 Pervin Hayrullah, "Batı Trakya Türklerinin Öğrenilmiş Çaresizliği", *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2016, s. 300; Biber, "Batı Trakya Türklerinin Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme", s. 701; Alioğlu Çakmak, "Bir Avrupa Azınlığı Olarak Batı Trakya Türkleri", s. 161.

88 Yunan Vatandaşlık Yasası'na göre "asıllık" ve "uyruklu" terimleri vardır. Asıllık kavramı ile doğum yoluyla kazanılan Yunan vatandaşlığı, uyruklu kavramı ile doğumdan sonra kazanılan vatandaşlık ifade edilir ve Batı Trakya Türkleri sonradan Yunan vatandaşlığını kazandıkları için Yunan uyruklu olarak kabul edilirler. Bütün, *Agt*, s. 67.

89 Çelikmen, *Agt*, s. 68.

90 Bütün, *Agt*, s. 85.

91 *Agt*, s. 68.

92 *Agt*, s. 78-79.

93 *Agt*, s. 68

Yunanistan Anayasası'nın 4. maddesindeki “*her Yunan vatandaşının yurt dışına gitme ve yurda dönme özgürlüğü vardır*” ifadesiyle de tezat oluşturmuştur. Hem Yunanistan Anayasası ile hem de Lozan Barış Antlaşması'nın 38., 39. ve 40. maddeleri ile çelişen Yunan Vatandaşlık Kanunu'nun 19. maddesi çok sayıda Türk asıllı Yunan vatandaşına uygulanmış ve söz konusu maddeye istinaden 60 bin kişi Yunan vatandaşlığından çıkarılmıştır. Bunların 46.638'i Türk'tür.⁹⁴

19. madde yürürlükte olduğu süreçte Yunanistan tarafından bir göç ettirme ve azınlık nüfusunu temizleme politikasının aracı olarak kullanılmış, bu zaman zarfında Batı Trakya Türkleri vatandaşlıklarını kaybetme korkusuyla seyahat etmekten çekinir olmuşlardır. 19. madde sebebiyle vatandaşlıktan çıkarılan Batı Trakya Türklerinin çok büyük bir kısmının vatandaşlıklarını geri kazanamadıkları gerçeği göz önünde bulundurulduğunda eğitim, müftülük ve Türk etnik kimliğinin reddi meseleleri ile birlikte Yunan Vatandaşlık Yasasının 19. maddesinin Batı Trakya Türklerinin en çok mustarip oldukları konuların başında geldiği görülmektedir.

2.5. Vakıflar Sorunu

Vakıflar, Müslümanların taşınır ve taşınmazlarını okul, cami veya hayır kurumlarına bağışlamalarıyla ortaya çıkmıştır ve Lozan Antlaşması'nın 42. maddesine göre de Yunanistan, Müslüman Türklerin vakıf ve dini kuruluşlarına her türlü kolaylığı sağlamayı ve bu nitelikte kurulacak olan kurumlara destek sağlamayı taahhüt etmiştir.⁹⁵ Müftülük makamının görev ve yetkileri arasında olan vakıf gelirlerinin kontrolü nedeniyle Batı Trakya'daki vakıflar sorunu, yukarıda bahsedilmiş olan müftülük sorunuyla da paralel gitmektedir.

94 Cem Şentürk, *Kanunlaştırılan Irkçılık: Yunan Vatandaşlık Yasası'nın 19. Maddesi ile Vatandaşlıktan Çıkarmalar ve Mağdurların Sorunları*, Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu, Witten, 2006, s. 7.

95 Çelikmen, *Agt*, s. 61.

Antlaşmalarla açıkça tanımlanmış olan cemaat yöneticilerinin azınlık tarafından seçilmesi usulü Albaylar Cuntası sürecinde, 1967 yılında 65/1967 sayılı yasa ile ihlal edilmiştir. Bu yasayla Yunanistan'daki Gümülcine ve İskeçe Türk Cemaati Vakıfları İdare Heyetleri azledilmiş, yerine Yunan makamları tarafından yeni kurullar belirlenmiştir.⁹⁶ Bu gelişmeyle birlikte Cunta yönetiminden itibaren vakıf yönetiminin özerk niteliği sekteye uğratılmıştır.

Vakıfların yönetimi sorununun Batı Trakya Türkleri için daha da olumsuz bir seyir almasına neden olan diğer bir gelişme ise 1091 sayı ve 1980 tarihli yasanın çıkarılması ile meydana gelmiştir. Batı Trakya'daki Müslüman vakıflarının denetim yetkisini müftülerden alarak valilere bırakan bu yasa ile Batı Trakya Türklerinin vakıfların yönetiminde söz sahibi olmaları engellenmiş ve mevcut vakıfların isimleri Yunanistan tarafından değiştirilmiştir.⁹⁷ Diğer bir ifadeyle İskeçe, Gümülcine ve Dedeağaç'taki vakıfların bugün hala Yunan makamları tarafından atanan kurullarla yönetilmelerinin önü açılmıştır.⁹⁸

Tüm bu gelişmelerin yaşandığı ve Müslüman cemaat yönetimi seçimlerinin en son 1964'te yapıldığı Yunanistan'da, Batı Trakya Türklerinin vakıflarının kendi belirledikleri yöneticiler tarafından idare edilmesi hakkı engellenmektedir. Bununla birlikte, bu vakıfların vergi muafiyeti hakkı ihlal edilerek vakıfların mülkiyetindeki mal varlıklarına gelir vergisi cezası verilerek pek çok vakıf malına ipotek koyulmaktadır.⁹⁹

96 Kaya, *Agt*, s. 75.

97 *Agt*, s. 76.

98 Cin, "Türkiye ile Yunanistan'daki Azınlık Vakıflarının Hukuki Düzenlemelerinin Karşılaştırılması", s. 1117.

99 Biber, "Batı Trakya Türklerinin Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme", s. 705.

2.6. Siyasi Yaşama Katılım Sorunu

Yunan yönetimi tarafından Batı Trakya Türklerinin siyasi yaşama katılım hakkının çeşitli şekillerde engellenmesi bölgedeki Türk azınlığın sorunlarından bir diğerini oluşturmaktadır. Batı Trakya Türkleri 1980'lerin sonlarına kadar Yunan siyasi partilerinin listelerinde yer alan Türkleri seçerek parlamentoda temsil edilmişler, 1989 seçimlerinde ise ilk kez bağımsız milletvekili çıkarmışlardır.¹⁰⁰ Batı Trakya Türklerinin seçimlerde bağımsız milletvekili çıkarma başarılarının ardından Yunan yönetimi, 24 Ekim 1990'da, seçim yasasında yaptığı değişiklik ile %3'lük bir seçim barajı getirerek Batı Trakya Türklerinin bağımsız milletvekili çıkarmalarını engellemiştir.¹⁰¹ Bağımsız adaylar için engel teşkil eden %3'lük bu seçim barajı 200 bin oya tekabül etmekte ve Batı Trakya'daki Türk seçmenlerin toplam sayısından fazlasına denk gelmektedir.¹⁰² Bu değişiklik ile fiili olarak Batı Trakya Türklerinin bir siyasi parti tarafından aday gösterilmesi zorunlu hale getirilerek bağımsız aday olarak milletvekili seçilmeleri ihtimali ortadan kaldırılmıştır.¹⁰³

163 sayılı ve 1990 tarihli bu seçim yasasının bahsi geçen kuralı, *"Bütün ülkede partilerin, koalisyonların, bağımsız listelerin ve münferit adayların almış olduğu geçerli oyların toplamının en az %3'üne eşit sayıda oy almamış olan parti ve partiler koalisyonu veya bağımsız listeler veya münferit aday herhangi bir tasnifte ve hiçbir seçim bölgesinde milletvekili sandalyesinde hak*

.....
 100 18 Haziran 1989 genel seçimlerinde Dr. Sadık Ahmet bağımsız liste ile seçime girek Yunan Parlamentosunda Gümölcine Milletvekili olarak yer almıştır. Bkz. Özer Hatip, "Güven Listesinin Tesisi ve Dr. Sadık Ahmet'in İlk Milletvekilliği", *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 225; Yılmaz, *Agm*, s. 256.

101 Kaya, *Agt*, s. 86; Yılmaz, *Agm*, s. 256.

102 Gizem Alioğlu Çakmak, "Yunanistan'ın Avrupalılaşması ve Azınlık Haklarına Yanışması: Batı Trakya Örneği", *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2016, s. 256.

103 Yılmaz, *Agm*, s. 256.

kazanamaz” şeklinde açıklayarak Batı Trakya Türklerinin bağımsız olarak parlamentoya girmelerinin ihtimalini ortadan kaldırmıştır.¹⁰⁴ Bu nedenle Batı Trakya'daki Türk azınlığın tek partisi niteliğinde olan Dostluk, Eşitlik ve Barış Partisi, Yunan meclisine girme imkânını bulamamıştır.¹⁰⁵

Seçim barajı getirildikten sonra Batı Trakya Türkleri Yunan meclisinde en fazla dört milletvekili ile temsil edilmişlerdir.¹⁰⁶ Buna rağmen seçim barajı uygulaması ile Yunanistan, Batı Trakya Türk azınlığının yalnızca merkez partilerin içinde yer alarak temsil edilme olanağı bulabilmesine neden olmuştur. Diğer bir ifadeyle, Batı Trakya Türklerinin politik katılım, aday olma ve oy verme gibi haklarının önünde herhangi bir hukuki engel bulunmuyor olsa da %3'lük seçim barajı ile fiiliyatta Batı Trakya Türk azınlığının siyasete katılımı Yunan siyasi partilere bağımlı kılınmıştır.¹⁰⁷

2.7. Ekonomik Sorunlar

Batı Trakya Türk azınlığının sorunları, çalışmanın önceki kısımlarında ele alınmaya çalışılan müftülük, eğitim, Türk kimliğinin reddi, vatandaşlıktan çıkarılma, vakıflar, siyasi yaşama katılım gibi alanlarda yoğunlaşmış olsa da bunların dışında kalan, ama çoğu zaman bu sorunlara paralel gelişen ruhsat, gayrimenkul edinememe, ehliyet alamama ve kamulaştırma gibi ekonomik temelli sorunlar da Batı Trakya Türklerinin diğer sorunları arasında yer almaktadır.

Batı Trakya Türklerinin çok büyük kısmı geçimini tarıma bağlı olarak sürdürmesine rağmen geçmiş dönemlerde Türk azınlığa traktör ehliyeti verilmemiştir. Bu insanların

104 Kaya, *Agt.*, s. 87.

105 Ali Hüseyinoğlu, “Balkanlarda Azınlıklar ve Siyasal Katılım Hakkı: Batı Trakya (Yunanistan) Örneği”, *Yeni Türkiye*, Sayı: 69, 2015, s. 4785.

106 Özer Hatip, *Yunan Parlamentosu'nda Görev Yapmış Batı Trakya Türk Milletvekilleri*, BAKEŞ Yayınları, Gümülcine, 2015, s. 167-168.

107 Hüseyinoğlu, *Agm.*, s. 4778.

geçimini büyük oranda tarım ürünlerinden sağladıkları düşünülürken bu durumun hayatlarını ne denli olumsuz etkilediğini tahmin etmek zor değildir.¹⁰⁸ Bu soruna bağlı olarak traktör ehliyeti alamayan pek çok Batı Trakya Türk'ü, ehliyetsiz traktör kullanmaları nedeniyle mahkemeye sevk edilmişlerdir.¹⁰⁹

Traktör ehliyeti alamama sorununa ilaveten, Batı Trakya Türk azınlığının sahip olduğu arazilerin kamulaştırılması buradaki Türklerin en temel ekonomik sorunlarının başında gelmiştir. Arazilerin kamulaştırılması ve arazi birleştirilmeleri, mevcut tapuların tanınmaması, yeni gayrimenkul edinmede getirilen kısıtlamalarla Batı Trakya Türklerinin sahip oldukları topraklar ellerinden alınarak ekonomik özgürlükleri ciddi anlamda kısıtlanmıştır.¹¹⁰

Yine bu uygulamalara paralel olarak Yunanistan, Türk azınlığın ellerinde bulunan malları satın alacak Hıristiyanlara özel kredi verilmesini sağlamıştır.¹¹¹ Benzer amaçla Batı Trakya Türk azınlığının elinde bulunan araziler, bu topraklar üzerinde üniversite, sanayi sitesi ve askeri tesis kurulması amaçları gerekçe gösterilerek kamulaştırılmışlardır. Ayrıca Türk azınlığın elde etmiş olduğu parayla yeni taşınmaz mal edinmek için izin almasını gerektiren sistemler getirilerek Batı Trakya Türklerinin gayrimenkul sahibi olmaları engellenmeye çalışılmıştır.¹¹²

Bu sorunların yanında Batı Trakya Türkleri, göstermelik birkaç istisna olsa da Yunanistan'da devlet memuru olamamak

108 Çelikmen, *Agt*, s. 76.

109 Ay; Oran, *Age*, s. 1100.

110 Oran, *Age*, s. 121-126; Kaya, *Agt*, s. 89.

111 Oran, *Age*, s. 120; Kaya, *ay*.

112 Oran, *Age*, s. 119-120. 1923 yılı ile 1980'lerdeki durum karşılaştırıldığında azınlığın sahip olduğu ve Batı Trakya topraklarının %84'üne ulaşan mülkiyet durumunun 1980'lerde %35'e inmesi bu gibi arazi yitirme ve yeni gayrimenkul edinememe durumlarından kaynaklanmaktadır.

gibi çok temel bir sorunla karşı karşıya kalmaktadırlar.¹¹³ Yunan vatandaşı olmalarına rağmen dil sorunu gibi çeşitli gerekçeler gösterilerek Batı Trakya Türklerinin kamu hizmetinde bulunmalarının önü kapatılmaktadır. Ortaya çıkan istihdam ve kamu hizmetinde bulunamama sorunu Batı Trakya Türklerinin eğitim sorunu ile el ele gitmektedir.¹¹⁴

Tüm bu örneklerde görüldüğü üzere Batı Trakya Türkleri, çalışmanın önceki sayfalarında ifade edilmiş olan alanlardaki sorunların yanında Yunanistan'ın ekonomik alanda ve yurtaş hakları alanında neden olduğu hak ihlalleri nedeniyle de pek çok başka temel sorunla karşı karşıyadırlar.

.....
113 Kaya, *Agt.* s. 83.

114 Bütün, *Agt.* s. 53.

Sonuç

Çalışmada da çeşitli örnekler üzerinden ifade edildiği şekilde bugün Yunanistan, haklarını tanımayı ve korumayı güvence altına aldığı, topraklarında yaşayan Batı Trakya Türk azınlığının haklarını ihlal ederek baskıcı politikalar takip etmektedir. Batı Trakya’da yaşayan Türklerin etnik kimliklerini unutturmaya çalışarak, tanımayarak onlardan “Müslüman Yunanlar” olarak bahsetmekte, “Türk” kelimesinin tabela, okul ve dernek isimlerinde geçmesini engellemeye çalışmakta, Türk kimliklerini unutturmak istemekte, seçilmiş olan müftüleri tanımayarak kendi seçtiği kişileri müftülük görevine atamakta; anaokulu, ders kitabı, öğretmen, derslik ve okul sorunlarıyla bu insanların kaliteli eğitime ulaşmasına ket vurmakta, %3'lük seçim barajıyla Türk milletvekillerinin bağımsız bir şekilde siyasi temsil haklarını engellemekte, arazilerini kamulaştırarak yeni gayrimenkuller edinmelerinin önüne engeller koymaktadır.

Batı Trakya Türklerinin hakları da diğer tüm azınlıkların hakları gibi insan haklarının titizlikle gözetilerek üzerinde durulması gereken meselelerden biridir. Bu haklar, çeşitli antlaşmalarla uluslararası metinler ve uluslararası örgütler tarafından korunmaktadır. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda Avrupa Birliği üyesi Yunanistan’ın hem antlaşmalarla güvence altına alınmış azınlık haklarına hem de Avrupa Birliği’nin değerlerine karşı geldiği söylenebilir. Umuyoruz ki Batı Trakya Türklerinin sorunlarını çözmek amacıyla kararlı adımlar atılabilir ve Türkiye ile Yunanistan’ın ortak iş birliği ve sağduyusuyla bu sorunlar çözüme ulaştırılır.

KAYNAKÇA

Arşivler

*Benaki Müzesi, Eleftherios Venizelos Arşivi*¹¹⁵

Resmi Yayınlar

Resmî Gazete, 17 Mayıs 1952, Sayı: 8112, Kanun No: 5932, s. 3618.

Kitap ve Kitap İçinde Bölümler

Demirci, Sevtap. *Belgelerle Lozan*, 4. Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul, 2017.

Dere, Umut. “Batı Trakya Türklerinin Cunta İdaresi Yıllarında Yaşadığı Sorunlar (1967-1974)”, *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 107-119.

Eray Biber, Tuğba. “Batı Trakya Türklerinin Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Bozkırın Oğlu Ahmet Taşağıl'a Armağan*, (Ed. Tuğba Eray Biber), Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2019, s. 691-710.

Erdem, Nilüfer. “Yunan İdaresinin İlk Yıllarında Batı Trakya Türklerinin Eğitimi”, *Yitik Hafızanın Peşinde Üsküp Konuşmaları*, (Ed. Mehmet Dursun Erdem, Necip Fazıl Kurt, Özcan Güngör), Pruva Yayınları, Ankara, 2019, s. 559-580.

Hatip, Özer. “Güven Listesinin Tesisi ve Dr. Sadık Ahmet’in İlk Milletvekilliği”, *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 211-229.

_____. *Yunan Parlamentosu'nda Görev Yapmış Batı Trakya Türk Milletvekilleri*, BAKES Yayınları, Gümölcine, 2015.

Mehmet, Hüseyin. “Dr. Sadık Ahmet’in Batı Trakya Türklerinin Eğitim Sorunlarına Dair Görüşleri”, *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 365-375.

Oran, Baskın. *Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*, Mülkiyeler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1986.

.....
115 Belgelerin dosya numaraları dipnotlarda verilmiştir.

Soysal, İsmail. *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları*, Cilt: 1, 3. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.

Makale ve Bildiriler

Alioğlu Çakmak, Gizem. “Bir Avrupa Azınlığı Olarak Batı Trakya Türkleri”, *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, 2018, s. 149-168.

_____. “Yunanistan’ın Avrupalılaşması ve Azınlık Haklarına Yansıması: Batı Trakya Örneği”, *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2016, s. 246-265.

Cin, Turgay. “Avrupa Birliği Üyesi Yunanistan’da 1983’ten Beri Devam Edeleyen İskeçe Türk Birliği Derneğinin Kapatılmasının Hukuki Süreci”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 1, 2010, s. 139-182.

_____. “Türkiye ile Yunanistan’daki Azınlık Vakıflarının Hukuki Düzenlemelerinin Karşılaştırılması”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 9, Özel Sayı, 2007, s. 1111-1143.

Dayıoğlu, Ali. “Batı Trakya Müslüman-Türk Azınlığının Uluslararası Hukuktan Doğan Eğitim Hakları”, *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: XII, Sayı: II, 2021, s. 224-242.

Eksi, Nuray. “Batı Trakya Türklerinin Mağduriyetlerini Önlemek İçin Yapılan Yasal Düzenlemeler”, *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2016, s. 265-293.

Eray Biber, Tuğba. “Türk-Yunan İlişkilerinin Azınlıklara Yansıması (1923-1991)”, *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Özel Sayısı 1: Türk-Yunan İlişkileri, 30 Ağustos 2021, s. 197-217.

Erdem, Nilüfer. “Batı Trakya’da Sivil Toplum Örgütlenmesinde Türk Kimlik Engeli”, *Tarafların Bakışıyla Lozan Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2015, s. 212-221.

_____. “Nüfus Mübadelesi ve Batı Trakya Türkleri”, *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Özel Sayı 1, 30 Ağustos 2021, s. 139-151.

Hayrullah, Pervin. "Batı Trakya Türklerinin Öğrenilmiş Çaresizliği", *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2016, s. 293-313.

Hüseyinoğlu, Ali. "Balkanlarda Azınlıklar ve Siyasal Katılım Hakkı: Batı Trakya (Yunanistan) Örneği", *Yeni Türkiye*, Sayı: 69, 2015, s. 4777-4786.

İmamoğlu, Mehmet. "Yunanistan'da Müftülerin Seçiminde Yapılan Haksızlıklar", *Balkanlarda Türk Kültürü: Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu, Bildiriler*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2018, s. 59-73.

Kelağa Ahmet, İbrahim. "Batı Trakya'da İki Dilli Azınlık Eğitiminde Kapanan Bir Sayfa: Selanik Özel Pedagoji Akademisi (SÖPA)", *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2016, s. 185-209.

_____. "Lozan'ın 90. Yılında Batı Trakya Türk Azınlığının Eğitim Sorununa Genel Bir Bakış", *Tarafların Bakışlarıyla Lozan Uluslararası Sempozyumu*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2015, s. 190-212.

Sarınay, Yusuf. "Lozan Antlaşması'na Göre Türkiye'de Patrikhane ve Yunanistan'da Müftülük Sorunu", *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2016, s. 149-157.

Yılmaz, Eren Alper. "Batı Trakya Türklerinin Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme", *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 3, 2019, s. 252-260.

Tezler

Büdün, Anıl. *Batı Trakya Müslüman/Türk Azınlığın Sorunları ve Vatanşlılık/Vatansızlık Sorunu*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2019.

Çelikmen, Bülent. *Azınlık Hakları ve Avrupa Birliği Kapsamında Batı Trakya Türklerinin Sorunları*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010.

Erdem, Nilüfer. *Lozan Antlaşması'ndan Günümüze Batı Trakya Türkleri'nin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu*, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2003.

Kaya, Kemal. *Yunanistan'ın Azınlık Politikası Bağlamında Batı Trakya Türk Azınlığının Sorunları*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2016.

İnternet Kaynakları

Göğüş, Hasan. “Batı Trakya’da Müftü Seçimleri”,

<https://t24.com.tr/yazarlar/hasan-gogus/bati-trakya-da-muftu-se cimleri,36662> [Erişim Tarihi: 08.10.2022]

“Batı Trakya Türk Azınlık Okulları Sistematik Bir Şekilde Kapatılıyor”, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/bati-trakyada-turk-az inlik-okullari-sistematik-bir-sekilde-kapatiliyor-637736.html> [Erişim Tarihi: 08.10.2022]

“Ülkemiz Batı Trakya Türk Toplumunun Dini Özerkliğini İhlal Eden Uygulamalarını Sürdürüyor”,

<https://www.abttf.org/haberler-detay.php?id=6748&kid=104> [Erişim Tarihi: 08.10.2022]

“Yunanistan’da Türk Azınlığa Ait 4 İlkokul Daha Kapatıldı”, <https://utancgunlugu.com/irkcilik/yunanistan-bati-trakyada-turk-az inlik-ait-4-ilkokulu-daha-kapatti/> [Erişim Tarihi: 08.10.2022]

Diğer

Şentürk, Cem. *Kanunlaştırılan Irkçılık: Yunan Vatandaşlık Yasası'nun 19. Maddesi ile Vatandaşlıktan Çıkarmalar ve Mağdurların Sorunları*, Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu, Witten, 2006.

Gürlek Köyü, Gümölcine

İbrahim Baltalı Arşivi

*Batı Trakya Türklerinin
Eğitim Kurumları,
Müftülikleri ve
Sivil Toplum Kuruluşları*

Duygu Saygın*

Giriş

Günümüzde Batı Trakya bölgesi ve bu bölgede hayatını sürdüren azınlığa dair süregelen tartışmaların odak noktası 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması'nın ilgili hükümleridir. Lozan Konferansı esnasında İsmet (İnönü) Paşa'nın tüm ısrarlarına karşın plebisit formülünün işletilmesi kabul edilmeyen Batı Trakya bölgesi için antlaşmanın 37.-45. maddelerinde "Ekalliyetlerin Himayesi" başlığı altında yer alan hükümler geçerlidir. 37.-44. maddeleri Türkiye Cumhuriyeti sınırlarında yaşayan gayrimüslim Türk vatandaşlarının korunmasına yönelik hükümlerden oluşan bu bölümün 45. maddesi ile Yunanistan, aynı hakları kendi topraklarında yaşayan Müslüman azınlığa vermeyi kabul etmektedir. Antlaşmanın Yunanistan topraklarındaki Müslüman azınlığa ait eğitim kurumları, dinî ve sosyal kurumlara dair hükümler içeren maddelerinin ilgili kısımları, 40.-43. maddeler arasında bulunmaktadır.

40. maddeye göre Yunanistan topraklarında yaşayan Müslümanlar, masrafları kendilerine ait olmak üzere eğitim kurumu, hayır kurumu, dinî kurum ve sosyal kurum kurma, yönetme ve denetleme, buralarda kendi dillerini serbestçe kullanma ve nihayet dinî ayinlerini serbestçe icra hakkına sahiptir.

* Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, duygu.saygin@istanbul.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-4232-1799.

41. maddeye göre Yunanistan hükûmeti, Müslüman tebaanın önemli oranda bulunduğu şehirlerde ve kazalarda, bu azınlığın çocuklarının ilkokullarda kendi dilleriyle öğretim görmelerini sağlama hususunda gerekli kolaylığı gösterecektir. Ancak bu hüküm, Yunanistan hükûmetinin söz konusu okullarda Yunan dilinin öğretilmesini zorunlu kılmasına engel olmayacaktır. Müslüman tebaanın önemli oranda bulunduğu şehirlerde ve kazalarda, bu azınlık devlet bütçesi, belediye ve diğer bütçeler tarafından eğitim, din ya da yardım konularında genel gelirlere verilecek paradan yararlanma ile ödenek ayrılması hususunda hak sahibi olacaktır. Söz konusu paralar ilgili kurumların temsilcilerine ödenecektir.

42. maddeye göre Yunanistan hükûmeti, söz konusu azınlığın ibadethane, mezarlık ve öteki dinî kurumlarına her türlü korumayı sağlamayı kabul etmektedir. Bu azınlığın hâlihazırda Yunanistan'da bulunan vakıflarına, dinî kurumlarına ve yardım kurumlarına her türlü kolaylık gösterilecek, gerekli izinler verilecek, yeni dinî kurumların ve yardım kurumlarının kurulması için benzeri diğer özel kurumlara sağlanan kolaylıkların hiçbiri bunlardan esirgenmeyecektir.

43. maddeye göre Müslüman azınlığa mensup Yunanistan vatandaşları, inançlarına aykırı ya da dinî ayinlerini bozacak herhangi bir iş yapmaya zorlanmayacaktır.¹

Türkiye ve Yunanistan arasında önceki bölümde de işaret edildiği üzere Lozan Antlaşması'ndan önce ve sonra yapılmış olup hâlen geçerliğini koruyan başka antlaşmalar ile de Yunanistan topraklarındaki Müslüman Türk azınlığa eğitim, ibadet ve sosyal kurumlar açısından tanınmış bazı hak ve özgürlükler mevcuttur.²

1 İsmail Soysal, *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları*, Cilt: 1, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 2000, s. 103-106.

2 Yunanistan topraklarındaki Müslüman azınlığa dair daha evvel imzalanmış olan 2 Şubat 1830 tarihli Londra Protokolü, 24 Mayıs 1881 tarihli İstanbul Antlaşması

1. Batı Trakya Türk Azınlığının Eğitim Kurumları

1.1. Batı Trakya Türk Azınlığının Eğitimine Dair Uygulamaların Tarihsel Gelişimi

Osmanlı hâkimiyetinde, Batı Trakya'daki Türk azınlığın ilköğretimi devlet genelinde olduğu gibi sıbyan mekteplerinde yapılmıştır. Örneğin XVII. yüzyılda Gümülcine'de yedi, Dimetoka'da beş, Fere'de beş ve Miri'de bir sıbyan mektebi bulunduğu kayıtlara geçmiştir. II. Abdülhamit döneminde bunlara iptidai mektep denilen, yeni usulde eğitim yapan kurumlar ile birlikte ana mektepleri eklenmiştir. 1920 yılında Gümülcine'de dört iptidai ve altı ana mektebi kaydedilmiştir.³

Ortaöğretim ise Tanzimat'a kadar yine devlet genelinde olduğu gibi medreselerde yürütülmüştür. XVII. yüzyılda Dime-toka'da dört, Fere'de iki, Miri'de bir medrese mevcut olduğu kayıtlara geçmiştir. Evliya Çelebi aynı dönemde Gümülcine'de yedi medrese bulunduğunu yazarken şehre bir asır sonra yeni bir medrese daha inşa edilmiştir. Bu dönemde İskeçe'deki medreselerin sayısı ikidir. Tanzimat ile birlikte bölgede rüş-diye, idadiye ve sultaniyeler tesis edilmiştir. 1913'te İskeçe'de

ve 14 Kasım 1913 tarihli Atina Antlaşması ise Batı Trakya bölgesini konu etmediği gibi nüfus mübadelesinden sonra bu metinlerin geçerli oldukları yerleşimlerde Müslüman azınlık kalmadığından günümüzde her üç metin de ölü durumdadır. 3 Numaralı Protokol ise Yunanistan'a ait tüm topraklar için geçerli kabul edilmiştir. Dolayısıyla devletlerarası antlaşmalarda geçerli olan halefiyet ilkesine göre bir toprak parçasına yeni sahip olan devletin daha önce yapmış olduğu antlaşmalar halefiyet tarihinden itibaren o toprak parçası için de geçerli olduğundan bu ilke neticesinde 3 Numaralı Protokol, 1920 yılında Yunanistan tarafından işgal edilen Batı Trakya için de geçerlidir. Bunlara ek olarak Yunanistan, Lozan Antlaşması'nın 10 Ağustos 1920 tarihli Yunan Sevr'inin Müslüman azınlığa dair maddelerini geçersiz kıldığını iddia etmektedir. Ancak bu antlaşmanın tüm Yunanistan topraklarında ve Yunanistan'ın bundan sonra edinebileceği topraklarda geçerli olduğuna dair içerdiği ibareler ile Lozan Antlaşması'na eklenen 16 Numaralı Protokol gereğince Yunanistan'ın o güne kadar onaylamadığı Yunan Sevr'ini tasdik etmesi, bu son iddiayı hukuken dayanaksız hâle getirmektedir. Baskın Oran, *Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1986, s. 60-68.

3 Nilüfer Erdem, *Lozan Antlaşması'ndan Günümüze Batı Trakya Türkleri'nin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu*, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2003, s. 19, 21-22.

ve Dedeğaç'ta birer rüşdiye ile Gümölcine'de bir rüşdiye ve bir idadiye bulunduğu kayıtlara geçmiştir. 1920 yılına gelindiğinde Gümölcine'de rüşti ve idadi kısımlarını haiz bir idadiye ile beş medrese bulunmaktayken⁴ 1920-1922 arasında bu sayı Gümölcine'de bir idadiye, bir rüşdiye ve altı medrese; İskeçe'de bir rüşdiye ve iki medrese; Dedeğaç'ta ise üç medrese şeklinde değişmiştir.⁵

Görsel 10: Batı Trakyalı öğrenciler ve öğretmenleri.
(Nilüfer Erdem arşivi)

3 Numaralı Protokol'ün 15. maddesi, Yunanistan'daki Müslüman özel okulların varlığını tanımaktadır. 1920 Yunan Sevr'inin 8. ve 1923 Lozan Antlaşması'nın 40. maddelerine göre ise Yunanistan topraklarındaki Müslüman azınlık kendi

4 Erdem, *Lozan Antlaşması'ndan Günümüze Batı Trakya Türkleri'nin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu*, s. 23-27. 1883 yılında açılan Gümölcine'deki idadiye binası, günümüzde 1. Türk Azınlık Okulu olarak kullanılmaktadır.

5 Ali Hüseyinoğlu, "Çift Dillilik ve Azınlık Eğitimi: Batı Trakya (Yunanistan) Örneği", *Azınlık Eğitiminde İki Dillilik ve Dilsel Yeterliliğin Gelişimi*, (Ed. Pervin Hayrullah), BAKES Yayınları, Gümölcine (Komotini), 2014, s. 201; Ali Hüseyinoğlu, "Türk-Yunan Nüfus Mübadelesinin 'Kalanlar'/'Bırakılanlar' Boyutu: Yunanistan'daki Batı Trakya Türkleri ve Geçmişten Günümüze Azınlık Eğitimi", *Bir Zamanlar Balkanlar (6. ve 7. Uluslararası Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Kongresi Bildirileri)*, Samsun Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırma Derneği Kültür Yayınları, Samsun, 2014, s. 241.

dilini kullanabileceği okullar kurmak, yönetmek ve denetlemekte serbesttir. Yine Yunan Sevr'inin 9. ve Lozan Antlaşması'nın 41. maddelerine göre Müslüman azınlığın nüfusça yüksek oranda bulunduğu yerleşim merkezlerinde, kendi dilinde eğitim görebilmesi için devlet, gerekli kolaylığı göstererek genel ve yerel bütçelerden bu hususta pay ayırmayı kabul etmektedir.⁶

Bu antlaşmalardan sonra Batı Trakya Türklerinin eğitimini ilgilendiren ilk uluslararası metin, 1951'de Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan kültür anlaşmasıdır. 20 Nisan 1951 tarihinde, Ankara'da imzalanan bu anlaşma 12 Mayıs 1952'de Türkiye,⁷ 23 Nisan 1952 tarihinde ise Yunanistan tarafından onaylanmıştır.⁸ Kültür anlaşmasının karşılıklı olarak onaylanmasının hemen akabinde, Batı Trakya Türk azınlığına ait okullarda görev yapmak üzere Türkiye tarafından kontenjan öğretmenleri olarak anılan öğretmenler gönderilmiştir. Yirmi dört kişilik ilk kafilesi 1952-1953 eğitim-öğretim yılında gönderilen⁹ bu öğretmenlerin atamaları ve uzatmaları, 13.09.1943 tarihli ve 4489 numaralı kanunun birinci maddesi çerçevesinde gerçekleşmiştir. Mevzubahis kanun, bu atamaların aylıklar ödenmek veya kesilmek suretiyle beş yıla kadar yapılmasına izin verse dahi¹⁰ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi bünyesinde bulunan 1952-1969 tarihli pek çok belgeden anlaşıldığı üzere atamalar aylıklar ödenmek suretiyle ve genellikle iki yıllığına yapılmıştır. Keza

6 Oran, *Age*, s. 72.

7 *T.C. Resmî Gazete*, Sayı: 8112, 17 Mayıs 1952, s. 3618.

8 4 Şubat 2000 tarihinde iki ülke arasında imzalanan Türk-Yunan Kültürel İşbirliği Anlaşması ile bu ilk anlaşma yürürlükten kalkmıştır. Yeni anlaşmanın 10. maddesi, 1952 yılından beri iki ülke tarafından azınlıkların eğitim hakları konusunda yapılan düzenlemelere dokunulmayacağını vadetmektedir. İbrahim Kelağa Ahmet, "Lozan'ın 90. Yılında Batı Trakya Türk Azınlığı'nın Eğitim Sorununa Genel Bir Bakış", *Tarafların Bakışıyla Lozan Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2015, s. 196.

9 Sebahattin Abdurrahman, *Lozan'dan Günümüze Batı Trakya Azınlık Okulları*, Tarih Vakfı, İstanbul, 2019, s. 39.

10 *T.C. Resmî Gazete*, Sayı: 5512, 20 Eylül 1943, s. 1.

aynı belgelere göre uzatmalar da yine iki yıllığına gerçekleşmiştir.

Aynı yıllarda Batı Trakya Türk azınlığına mensup öğrencilerin Türkiye’de öğretmenlik eğitimi almaları da söz konusu olmuştur.¹¹ Daha sonra “formasyonlu öğretmen” olarak anılacak bu kişilerin anavatanda eğitim alabilmelerine dair ilk karar 1953 yılında alınmış ve her yıl şartları sağlayan yirmi kişinin ilk öğretmen okullarına kabul edilmesi uygun bulunmuştur.¹² Benzer şekilde 1954 yılında, her yıl şartları sağlayan yirmi kişinin ilk öğretmen okullarına alınmasına karar verilmiş,¹³ 1958 itibarıyla bu sayı yüz kişiye çıkarılmıştır.¹⁴ 1961 yılına gelindiğinde ise her yıl lise mezunu on kişinin eğitim enstitüleri ile İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu’na parasız yatılı olarak kaydedilmelerine karar verilmiştir.¹⁵ Formasyonlu öğretmenler 1960-1961 eğitim-öğretim yılından itibaren Batı Trakya bölgesinde görev yapmaya başlamışlardır.¹⁶ Bu uygulama son mezunlarını 1965-1966 eğitim-öğretim yılında vermiştir.¹⁷

Bölgeden çok sayıda eğitimli kimsenin Türkiye’ye göç etmesi neticesinde, kontenjan öğretmenleri ve formasyonlu öğretmenlerin göreve başlamasına kadarki dönemde, ilkokullarda genellikle öğretmenlik formasyonu olmayan kişiler görev yapmışlardır.¹⁸ Hatta çoğu yerde bu görevin din adamlarınca

11 Oran, *Age*, s. 74.

12 T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA) 30-18-1-2/133-66-18/88-26 (15.08.1953).

13 BCA.30-18-1-2/137-97-11/88-26 (26.11.1954).

14 BCA.30-18-1-2/150-42-17/76-228 (19.08.1958).

15 BCA.30-18-1-2/160-22-13/76 (28.04.1961).

16 Erdem, *Lozan Antlaşması’ndan Günümüze Batı Trakya Türkleri’nin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu*, s. 70, 77.

17 Abdurrahman, *Age*, s. 160.

18 Nilüfer Erdem, “Yunan İdaresinin İlk Yıllarında Batı Trakya Türklerinin Eğitimi”, *Yitik Hafızanın Peşinde Üsküp Konuşmaları*, (Ed. Mehmet Dursun Erdem, Necip Fazıl Kurt, Özcan Güngör), Pruva Yayınları, Ankara, 2019, s. 568-569. Bu dönemde ilkokullarda görev yapan ilkökul ve medrese mezunu öğretmenler hakkında detaylı bilgi için Bkz. Abdurrahman, *Age*, s. 156-158.

yürütülmesi sebebiyle eğitimin medrese seviyesinde kaldığı dahi olmuştur.¹⁹ Yunanistan Azınlıklar Müfettişi Konstantinos Stilianopulos tarafından hükûmete sunulan 30 Eylül 1928 tarihli raporda, o sene bölgedeki 241 azınlık okulunda Türkçe müfredatı yürüten 277 öğretmenin sadece 4 tanesinin öğretmen okulu mezunu olduğu belirtilmiştir.²⁰ 1952 yılından itibaren gönderilmekte olan sınırlı sayıdaki kontenjan öğretmeni, bittabi tüm bölgenin öğretmen sorununu çözmeye yeterli olmamıştır. Henüz formasyonlu öğretmenlerin de göreve başlamadığı 1959 senesinde, *Batı Trakya Göçmenleri Yardımlaşma Derneği*'nin genel kongre raporunda, Batı Trakya'da üç yüzü aşkın Türk köyü olduğu ve bunlara en az 300 öğretmen gerektiği hâlde öğretmen okulu mezunu yahut öğretmen vasfını haiz üç tane dahi öğretmen bulunmadığı; mevcut öğretmenlerin ekserisinin ilkokul mezunu bile olmadığı vurgulanmıştır.²¹ Bu durum Rodop'un küçük ve uzak köylerinde 1990'ların sonuna kadar devam etmiştir.²²

19 Hristos İliadis, *Trakya Tehdit Altında*, (Çev. Lale Alatlı), BAKEŞ Yayınları, Gümölcine (Komotini), 2020, s. 116.

20 Nilüfer Erdem, "Batı Trakya'da Sivil Toplum Örgütlenmesinde Türk Kimlik Engeli", *Tarafların Bakışıyla Lozan Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2015, s. 213.

21 BCA.30-1-0-0/123-790-1/L, Lef: 4 (17.02.1959).

22 İliadis, *Age*, s. 116.

Görsel 11: *Gümülcine Celal Bayar Ortaokulu ve Lisesi* öğrencileri.
(Nilüfer Erdem arşivi)

Kültür anlaşmasının hemen akabindeki bir diğer önemli gelişme, 2 Aralık 1952 tarihinde Gümülcine’de *Celal Bayar Ortaokulu ve Lisesi*’nin açılmasıdır. Günümüzde *Gümülcine Azınlık Ortaokulu ve Lisesi* ismiyle hâlen eğitim vermekte olan bu okul, Yunanistan idaresine geçildikten sonraki dönemde Türk azınlığın ilk ortaöğretim kurumu olmuştur.²³ Okul binası Kraliyet Ailesi Yardım Kurumu tarafından yaptırılmış; açılışa ise Kral Pavlos, eşi Kraliçe Frederika ve okula ismi verilen Cumhurbaşkanı Celal Bayar katılmışlardır. Üç yıl ortaokul ve üç yıl lise olmak üzere altı yıllık olan bu okul, 1953-1954 eğitim-öğretim yılında faaliyete geçmiştir.²⁴

23 1941-1942 eğitim-öğretim yılında Gümülcine 1. Türk Okulu’nda iki yıllık bir rüşdiye sınıfı açılmışsa da bu sınıf iki dönem mezun verdikten sonra 1944 yılında kapatılmıştır. Erdem, “Yunan İdaresinin İlk Yıllarında Batı Trakya Türklerinin Eğitimi”, s. 574; Erdem, *Lozan Antlaşması’ndan Günümüze Batı Trakya Türkleri’nin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu*, s. 85. Ancak bunun başlı başına bir kurum değil, mevcut kurum içinde bir sınıf olması sebebiyle *Celal Bayar Ortaokulu ve Lisesi*, rüşdiye ve idadiyelerin kapatılmasından beri bölgede açılan ilk ortaöğretim kurumu olma vasfını taşımaktadır. Abdurrahman, *Age*, s. 38.

24 Erdem, “Yunan İdaresinin İlk Yıllarında Batı Trakya Türklerinin Eğitimi”, s. 575; Erdem, *Lozan Antlaşması’ndan Günümüze Batı Trakya Türkleri’nin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu*, s. 87.

Bu ilk kurumun ardından 3 Nisan 1963 tarihinde, İskeçe'de de bir lise açılması için başvuruda bulunulmuş; 1 Mayıs 1965 tarihli kararla bu başvuru kabul edilerek İskeçe'de bir özel lise açılmasına izin verilmiştir. Bu yeni kurum, *İskeçe Muzaffer Salihoglu Azınlık Ortaokulu ve Lisesi* ismiyle 1965-1966 eğitim-öğretim yılında açılmıştır.²⁵

Kültür anlaşmasından sonraki birkaç yıl içinde atılan dev adım, Batı Trakya'daki azınlık okulları için "Türk" okulu ifadesinin kullanılması olmuştur. 6 Ekim 1954 tarihinde imzalanıp 9 Ekim 1954 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren ve halk arasında Mareşal Papagos Kanunu olarak bilinen 3065/1954 sayılı kanun hükmünde kararnamede, Batı Trakya Türk azınlığına ait ilkokullar hakkında ilk kez "Türk ilkokulları" ifadesi kullanılmıştır.²⁶ Ancak tepkiler hızla ortaya çıkmış; hatta bazı müfettişler mühür ve resmî evraklarda "Müslüman okulu" ifadesini kullanmayı ısrarla sürdürmüşlerdir.²⁷ Tepkilere rağmen okul tabelalarına 1966 yılına kadar Türkçe ve Yunanca olarak "Türk ilkokulu" yazılmış; 1966'dan itibaren ise okullara yazılar gönderilerek tabelalardan "Türk" sözcüğünün çıkarılması yönünde baskı yapılmıştır.²⁸

Eğitim kurumlarına dair uygulamalar da diğer tüm uygulamalar gibi Kıbrıs olaylarının başlangıcı ile birlikte kötüye gitmeye başlamış; 1967'de yönetime gelen cunta rejimi, Batı Trakya Türk azınlığının eğitim-öğretim haklarına son darbeyi vuran unsur olmuştur. Cunta döneminin en mühim uygulaması,

25 *Agt*, s. 86-87, 89. Okula ismi verilen Muzaffer Salihoglu, dönemin İskeçe cemaat lideridir. Sebahattin Abdurrahman, söz konusu okulun 28767/1965 sayılı kararla kurulduğunu ve 23 Eylül 1965'te 77 öğrenciyle eğitime başladığını belirtmektedir. Abdurrahman, *Age*, s. 107.

26 Oran, *Age*, s. 74; Erdem, *Lozan Antlaşması'ndan Günümüze Batı Trakya Türkleri'nin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu*, s. 15; Erdem, "Batı Trakya'da Sivil Toplum Örgütlenmesinde Türk Kimlik Engeli", s. 217; Abdurrahman, *Age*, s. 40.

27 Oran, *Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*, s. 74; Erdem, *Lozan Antlaşması'ndan Günümüze Batı Trakya Türkleri'nin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu*, s. 15.

28 Erdem, *Lozan Antlaşması'ndan Günümüze Batı Trakya Türkleri'nin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu*, s. 15; Erdem, "Batı Trakya'da Sivil Toplum Örgütlenmesinde Türk Kimlik Engeli", s. 217.

yönetime gelmelerinden bir yıl sonra 31/1968 sayılı Kral İradesi uyarınca²⁹ *Selanik Özel Pedagoji Akademisi'nin (SÖPA)* kurulmasıdır. Bu öğretmen okulunun mezunlarının kontenjan öğretmenleri ve formasyonlu öğretmenlerin yerini alması hedeflenmiştir. Parasız yatılı okuyan öğrencilere ayrıca aylık 2.000 drahmi burs vermek ve eğitimlerinin sonunda hemen Batı Trakya bölgesindeki Türk azınlık okullarına atamak gibi unsurlarla akademi cazip hâle getirilmiştir.³⁰ 1968-1969 eğitim-öğretim yılında, 11 öğrenciyle faaliyete geçen³¹ akademinin mezunları 1971 yılından itibaren azınlık okullarında görev yapmaya başlamış;³² ancak Türk azınlık gözlerinde birer "*Truva atı*"³³ olan akademi mezunları yerine okullarına kontenjan öğretmeni yahut formasyonlu öğretmen atanması yönünde talepte bulunmuş, bu taleplerinin kabul edilmemesi üzerine ise çocuklarını okula yollamayı kesmiş hatta bu sebeple çeşitli köylerde okullar dahi kapanmıştır.³⁴ 2011 yılında kapatılmasına karar verilip öğrenci alımı durdurulan SÖPA, son mezunlarını vermesinin ardından 31 Ağustos 2014 tarihinde fiilen kapatılmıştır.³⁵

Cunta rejiminin başlangıcından bir yıl sonra 1968 yılının bahar aylarında Türkiye ve Yunanistan dışişleri bakanlıklarınca atanan temsilciler görüşmelerde bulunmuş, bu görüşmeler neticesinde 1 Haziran 1968 tarihli Viyana Raporu kaleme alınmıştır.³⁶ Raporda 1951 tarihli kültür anlaşması ile kurulması

29 Abdurrahman, *Age*, s. 48; İbrahim Kelağa Ahmet, "Batı Trakya'da İkidilli Azınlık Eğitiminde Kapanan Bir Sayfa: Selanik Özel Pedagoji Akademisi (SÖPA)", *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayınları, İstanbul, 2016, s. 186.

30 Oran, *Age*, s. 76, 81-82.

31 Abdurrahman, *Age*, s. 48, 166; Erdem, *Lozan Antlaşması'ndan Günümüze Batı Trakya Türkleri'nin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu*, s. 80.

32 *Agt*, s. 70.

33 Oran, *Age*, s. 84.

34 Erdem, *Lozan Antlaşması'ndan Günümüze Batı Trakya Türkleri'nin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu*, s. 82.

35 Kelağa Ahmet, "Batı Trakya'da İkidilli Azınlık Eğitiminde Kapanan Bir Sayfa: Selanik Özel Pedagoji Akademisi (SÖPA)", s. 191.

36 Umut Dere, "Batı Trakya Türklerinin Cunta İdaresi Yıllarında Yaşadığı Sorunlar (1967-1974)", *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 112.

kararlaştırılan karma komisyonun hemen toplanması, azınlık okullarında anadil kullanımına sınırlama olmaksızın izin verilmesi, azınlık dilindeki görsel eğitim araçlarının sınırlama olmaksızın kullanılabilmesi, azınlığın kendi dilindeki ders kitaplarının her iki ülkece onaylandıktan sonra kullanımına izin verilmesi ve hâlihazırda onaylanmış olan kitapların tekrar kullanıma konulması, son iki yılda görevlerinden alınan öğretmenlerin göreve iade edilmesi gibi mühim noktalara temas edilmiştir.³⁷

1951 tarihli kültür anlaşmasının öngördüğü karma komisyonun önce Ankara'da sonra Atina'da düzenlediği toplantılar neticesinde 20 Aralık 1968'de Karma Kültür Protokolü imzalanmıştır.³⁸ Protokol ile azınlık okullarında kendi dillerinin serbestçe kullanılmasına, ana dildeki görsel eğitim araçlarının karşılıklı denetlendikten sonra okullara dağıtılmasına, onaylı kitaplardan okul kütüphaneleri kurulabilmesine, azınlığın dilindeki ders kitaplarının denetlendikten sonra kullanılabilmesine, azınlık okulundaki öğrencilerin dinî ve millî hassasiyetlerine saygı gösterilmesine, yine bu okullarda iki ülke arasındaki dostluğu güçlendirecek şekilde hareket edilmesine karar verilmiştir.³⁹ Protokolde bugüne kadar resmî dilde yapılan derslerin bundan sonra da yine Yunanca okutulması ve diğer tüm derslerin azınlık dilinde yapılmasına karar verilmişse de derslerin hangileri olduğu belirtilmemiştir. Yunanistan Dışişleri Bakanlığı'ndan Yabancı Okullar ve Azınlık Okulları Müfettişliği'ne 18 Ocak 1969 tarihinde gönderilen yazıda ise Yunan Dili, Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinin Yunanca verileceği belirtilerek durum açıklığa kavuşturulmuştur.⁴⁰

37 Oran, *Age*, s. 78.

38 Dere, *Agb*, s. 113.

39 Oran, *Age*, s. 78-79.

40 Kelağa Ahmet, "Lozan'ın 90. Yılında Batı Trakya Türk Azınlığı'nın Eğitim Sorununa Genel Bir Bakış", s. 198.

Cunta rejimi esnasında yaşanan bir diğer önemli gelişme, 1972 yılında çıkarılan ve 1954 tarihli Mareşal Papagos Kanunu'nun bazı maddelerinde revizyona gidilen kararname ile "Türk" okulları ifadesinin resmiyette de uygulamadan kaldırılması ve yerini "azınlık" okulları ifadesinin almış olmasıdır.⁴¹ 1109 sayılı bu yeni kararname, "Türk" ve "Türkçe" kelimelerinin kullanımı ile kamusal alandaki tabelalarda Türkçe ibareler bulunmasını yasaklamış, bunun neticesinde de Batı Trakya'daki azınlık okullarının tabelaları değiştirilmiştir.⁴²

Yunanistan'da 1976 yılında yapılan eğitim reformu ve akabinde çıkarılan 1977 tarihli iki kanun, Batı Trakya bölgesindeki Türk azınlığa ait okulların bugünkü statüsünü şekillendiren unsurlardır. Bunlar birbirini tamamlayıcı mahiyetteki 694/1977 sayılı ve 695/1977 sayılı kanunlardır.⁴³ Bunlardan 694/1977 sayılı kanunun 5. maddesi ile azınlık okullarını açma ve kapama hakkı valiye geçmekte; ayrıca bu okulların devlet okuluna denkliği konusu idari makamların takdirine bırakılmakta, yani bu okullardan alınacak diplomaların geçerliği tehlikeye girmektedir. 7. maddesi ise azınlık okullarının tüm düzenlemesini ilgili bakanlıkların uhdesine geçirerek bu okullarla ilgili a'dan z'ye tüm konularda dilediği değişikliği yapabilecek pozisyona getirmektedir. Başta 7. madde olmak üzere mevzu bahis kanunun geneli, Yunan Sevr'inin 8. ve 9. maddeleri ile Lozan Barış Antlaşması'nın 40. ve 41. maddelerine olduğu gibi Karma Kültür Protokolü'ne de aykırıdır. 695/1977 sayılı kanunun 3. maddesinin can alıcı kısmı ise azınlık okullarına Türk öğretmen alımı yapılırken SÖPA mezunlarını bu okulların eğitim kadrosunda öncelikli hâle getirilmesidir.

41 Oran, *Age*, s. 76; Erdem, *Lozan Antlaşması'ndan Günümüze Batı Trakya Türkleri'nin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu*, s. 15-16.

42 Turgay Cin, "Avrupa Birliği Üyesi Yunanistan'da 1983'ten Beri Devam Edegelen İskeçe Türk Birliği Derneğinin Kapatılmasının Hukuki Süreci", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 1, 2010, s. 137-138.

43 Oran, *Age*, s. 79; İbrahim Kelağa Ahmet, "Yunanistan'da (Batı Trakya'da) Azınlık Eğitim Sistemi İçinde İkidilli (Türkçe-Yunanca) Azınlık İlkokulları", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Cilt: VI, Sayı: 1, s. 2.

Böylece artık kontenjan ve formasyonlu öğretmenlerin yerini SÖPA mezunlarının alması için yasal dayanak hazırır.⁴⁴

1.2. Batı Trakya Türk Azınlığının Eğitim-Öğretim Faaliyetlerine Dair Güncel Gelişmeler

Günümüzde azınlığa ait ilkokullarda biri Türkçe dersler diğeri ise Yunanca dersler için olmak üzere en az bir Türk ve bir Yunan öğretmen görev yapmaktadır.⁴⁵

Azınlık okullarında Yunan öğretmen bulundurulması hususunda erken dönemlerden beri mevcut olan hassasiyeti en net şekilde gözler önüne seren metinler, Azınlık Okulları Başmüfettişi Anastasios Papaevgeniou'nun 1945 tarihli raporlarıdır. Bu raporlara göre azınlık okullarında günde bir saat bile olsa Yunan dili öğretmeni -ya da Türk öğretmenlerden ayırt edilebilmesi için belgelerde geçtiği şekliyle Yunan öğretmen bulunmasına olağanüstü önem verilmektedir. Hatta Papaevgeniou, azınlık okullarına atanan Yunan öğretmen sayısının çok az olması sebebiyle çevredeki devlet okullarından öğretmenlerin günde en az birer saat azınlık köylerindeki okullarda çalışmalarını önermektedir. Zira kendisine göre azınlık okullarındaki Yunan eğitimciler, Yunan çocukları için olduğu gibi basit birer eğitimci veya öğretmen değillerdir. Onun için azınlık okullarındaki Yunan eğitimciler, İskeçe ve Rodop'un ücra azınlık köylerindeki *"her türlü şüpheli faaliyetin takip edilebilmesi"* için çok iyi bir fırsattır.⁴⁶

Türkçe müfredat öğretmenlerinin ise Yunanca bilmek zorunda olduğuna inanılmıştır. Yunanca bilme zorunluluğu daha 1937 yılında işe alımlar için ön koşul hâline getirilmiştir. Bu kural başarılı olmadıysa da II. Dünya Savaşı'ndan sonra Türkçe dersleri yürüten Türk öğretmenler için en önemli

44 Oran, *Age*, s. 79-81.

45 Mehmet Derntiman, *Batı Trakya'da Çift Dille Yapılan Eğitimdeki Farklılıklar*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2017, s. 30.

46 İliadis, *Age*, s. 90-91, 93.

vasıf, Yunanca bilmeleri hâline gelmiştir. 1954 yılında Yunanca bilme zorunluluğu bir yasa ile tekrar ortaya çıkarılmışsa da tepkiler sebebiyle uygulanmamıştır.⁴⁷ 1977 yılındaki düzenlemeden sonra Türkçe dersleri ağırlıklı olarak SÖPA'da yetişen öğretmenler yürütmüşlerdir. Zira atamalarda öncelik SÖPA mezunlarına verildiği için Türkiye'deki sınıf öğretmenliği bölümlerinden mezun olanların atanması zorlaşmıştır. Ancak SÖPA'daki derslerin büyük çoğunluğunun Yunanca olması neticesinde buradan mezun öğretmenler Türkçeyi gerektiği gibi öğretmekte zorlanmışlardır.⁴⁸

Lozan Antlaşması'nın 41. maddesi çerçevesinde Yunanistan hükûmeti, azınlık okullarında Yunan dilinin öğretilmesini zorunlu kılma hakkına sahiptir. Türk azınlığa ait okullarda Yunanca öğretilmesine ilk olarak 1932 yılında başlamış olup bu uygulamanın temel motivasyonu, Türklerin yalıtılmış bir hayat sürmesinin önüne geçmektir. Aynı motivasyonla zorunlu tutulan diğer Yunanca dersler olan Tarih ve Coğrafya derslerinin müfredata girmesi ise 1934'tedir.⁴⁹ Bir diğer Yunanca ders olan Yurttaşlık Bilgisi, 1975 yılına kadar azınlık okullarının müfredatında yer almazken bu tarihten itibaren zorunlu tutulmaktadır.⁵⁰ Günümüzde azınlık ilkokullarında Türk Dili, Matematik, Din Kültürü, Müzik ve Resim dersleri Türkçe; Yunan Dili, Tarih, Coğrafya, Vatandaşlık Bilgisi ve Çevre Bilgisi dersleri Yunanca okutulmaktadır.⁵¹ Okullarda Yunanca olarak okutulan derslerin kitapları devlet tarafından ücretsiz

47 Age, s. 95-97.

48 İbrahim Kelağa Ahmet, "Yunanistan'da Batı Trakya'da Türk Azınlığın Anadili ve Eğitim Dillerinden Biri Olarak Türkçe", 38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (ICANAS), II. Cilt: Dil Bilimi, Dilbilgisi ve Dil Eğitimi, Ankara, 2007, s. 988. SÖPA'da Türk Dili ve Edebiyatı ile Din Kültürü dersleri dışındaki dersler Yunanca işlenmiştir. Abdurrahman, Age, s. 167.

49 Erdem, "Yunan İdaresinin İlk Yıllarında Batı Trakya Türklerinin Eğitimi", s. 566-567; Erdem, Lozan Antlaşması'ndan Günümüze Batı Trakya Türkleri'nin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu, s. 60-61.

50 Agt, s. 63.

51 Abdurrahman, Age, s. 81.

dağıtılmaktayken Türkçe okutulan derslerin kitapları Türkiye'den gönderilmekte ve incelenip onaylandıktan sonra okullara dağıtılmaktadır.⁵²

Yunanistan 1997 yılından beri Atina Üniversitesi gözetiminde “Müslüman Çocuklarının Eğitimi” adı altında Avrupa Birliği tarafından finanse edilen bir eğitim programı yürütmekte ve iki dilli eğitimin Yunanca ayağı için ciddi bir reform çalışması yapmaktadır.⁵³ Bu bağlamda Yunanca derslerin kitapları, yakın geçmişe kadar anadili Yunanca olan öğrencilere yönelik hazırlanmaktayken 2000 yılından itibaren azınlık için Yunancanın ikinci dil olarak ele alındığı kitaplar hazırlanmaktadır.⁵⁴ Azınlık öğrencileri, iki dilli eğitim yapan azınlık ilkokullarını yahut Yunanca eğitim veren devlet okullarını seçme konusunda özgürdür.

52 Age, s. 82; Erdem, *Lozan Antlaşması'ndan Günümüze Batı Trakya Türkleri'nin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu*, s. 66. 1923'ten sonra Türkçe okutulan derslerin kitapları Türkiye'den gönderilmeye başlanmış, bu kitaplar Azınlık Okulları Koordinatörlüğü tarafından incelendikten sonra okullara dağıtılmış; ancak bu esnada Türklük unsuru içeren kısımlar sakıncalı bulunarak yırtılmıştır. Hüseyinoğlu, “Türk-Yunan Nüfus Mübadelesinin ‘Kalanlar’/‘Bırakılanlar’ Boyutu: Yunanistan'daki Batı Trakya Türkleri ve Geçmişten Günümüze Azınlık Eğitimi”, s. 246; Hüseyinoğlu, “Çift Dillilik ve Azınlık Eğitimi: Batı Trakya (Yunanistan) Örneği”, s. 209. Harf İnkılabı'nın akabindeki 1928-1929 eğitim-öğretim yılında ise Türkiye'den gönderilen yeni harfli ders kitapları onaylanmamıştır. Erdem, “Yunan İdaresinin İlk Yıllarında Batı Trakya Türklerinin Eğitimi”, s. 565-566. 1938-1950 arasında Türkiye'den kitap gönderilmesine izin verilmemiş, kitaplar Yunanistan'da basılmıştır. 1953-1954 eğitim-öğretim yılından itibaren ise Yunanistan kendi bastığı kitapları geri çekerek kitapların Türkiye'den gelmesine izin vermiştir. Kelağa Ahmet, “Lozan'ın 90. Yılında Batı Trakya Türk Azınlığı'nın Eğitim Sorununa Genel Bir Bakış”, s. 195, 197. 1955 yılında karma komisyonun yaptığı toplantıda aldığı bir kararla her iki ülkenin, diğer ülkenin hassasiyetlerine dikkat etmek suretiyle diğer ülkede yaşayan soydaşları için anadilde ders kitapları hazırlamasına karar verilmiştir. Türkiye'den gönderilen yeni kitaplar 1950'lerin sonunda Batı Trakya'daki azınlık okullarına dağıtılmıştır. Ancak Yunanistan 1960 sonrası dönemde, Türkiye'den gelen kitapları reddetme politikası gütmüş; bu durumun 2000'lere kadar sürmesi sonucunda eski kitaplar fotokopi ile çoğaltılarak kullanılmıştır. Hüseyinoğlu, “Türk-Yunan Nüfus Mübadelesinin ‘Kalanlar’/‘Bırakılanlar’ Boyutu: Yunanistan'daki Batı Trakya Türkleri ve Geçmişten Günümüze Azınlık Eğitimi”, s. 246; Hüseyinoğlu, “Çift Dillilik ve Azınlık Eğitimi: Batı Trakya (Yunanistan) Örneği”, s. 209-210.

53 Kelağa Ahmet, “Yunanistan'da Batı Trakya'da Türk Azınlığının Anadili ve Eğitim Dillerinden Biri Olarak Türkçe”, s. 988-989.

54 Erdem, *Lozan Antlaşması'ndan Günümüze Batı Trakya Türkleri'nin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu*, s. 69.

Günümüzde azınlığa ait orta dereceli okullar, biri Gümülcine'de ve diğeri İskeçe'de olmak üzere iki ortaokul ve lisedir. Bu arada Gümülcine'deki *Medrese-i Hayriye* ile *Şahin Medresesi*⁵⁵ lise seviyesine getirilmişlerdir.⁵⁶ Öğrenciler ortaöğretimde de iki dilli eğitim yapan azınlık okullarını yahut Yunanca eğitim yapan devlet okullarını seçme özgürlüğüne sahiptir.⁵⁷

Okul öncesi eğitim ise belki eğitim alanında en sıkıntılı durumda olan unsurdur. Zira Batı Trakya bölgesinde iki dilli eğitim veren anaokulları yoktur. Türklerin yoğun olduğu yerleşim birimlerinde dahi sadece Türk çocuklarının devam ettiği; ancak Türkçe eğitim vermeyen anaokulları faaliyettedir. Zaten okulöncesi eğitim alanına ait öğrenme ve öğretme materyalleri de Yunancadır.⁵⁸ Söz konusu anaokulları Türkler tarafından değil Yunanistan tarafından Türk azınlık için açılmış olup haklarında en eski bilgi, 1964 yılında Şahin köyünde bir anaokulu olduğu yönündedir. Cunta rejimi esnasında da bazı köylerde devlet tarafından azınlık anaokulları açılmış; ancak Türk azınlığın çocuklarını bu okullara göndermemesi, bunların kapatılmasına yol açmıştır. Devlet eliyle açılan anaokullarında eğitim veren öğretmenlerin Türk olmayışı, uzun müddet bu kurumlara duyulan güvensizliğin sebeplerinden birini teşkil etmiştir. Türkiye'deki eğitim fakültelerinden mezun olanların diplomalarına Yunanistan tarafından denklik verilmemesi,

55 *Medrese-i Hayriye* 1949 yılında, Gümülcine Müftülüğü tarafından *Softalar Medresesi* binasında gayri resmî biçimde açılmıştır. *Şahin Medresesi* ise ilk kez 1926'da yapılmış; Bulgaristan idaresi ve iç savaş yıllarında kapalı kaldıktan sonra 1956 yılında açılmıştır. Erdem, *Lozan Antlaşması'ndan Günümüze Batı Trakya Türkleri'nin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu*, s. 97. Medreselerin ulusal eğitim sistemi içerisindeki yeri uzun süre belirsiz kalmış; nihayet 1971 yılında ilkokullarla eşit olduklarına karar verilmiştir. Bu dönemden sonra uzun bir süre için medreselerin temel vasfı *Selanik Özel Pedagoji Akademisi*'ne öğrenci yetiştirmek olmuştur. 1998 yılında çıkarılan 2621/1998 sayılı yasa ise medreseleri ortaöğretim kurumu seviyesine yükseltmiştir. Abdurrahman, *Age*, s. 117-118.

56 Kelağa Ahmet, "Yunanistan'da Batı Trakya'da Türk Azınlığın Anadili ve Eğitim Dillerinden Biri Olarak Türkçe", s. 988.

57 Oran, *Age*, s. 96.

58 Kelağa Ahmet, "Yunanistan'da Batı Trakya'da Türk Azınlığın Anadili ve Eğitim Dillerinden Biri Olarak Türkçe", s. 989.

Türk azınlığa ait anaokullarında çalışacak Türk öğretmenler bulunmasına uzun süre engel olmuştur. 1996-1997 eğitim-öğretim yılından başlayarak Yunanistan'daki eğitim fakültelerindeki okul öncesi öğretmenliği bölümlerine Türk öğrenciler de kaydolmaya başlamışlardır.⁵⁹ 2006 yılından itibaren Yunanistan'da anaokulları zorunlu öğretime dâhil edilmiş ve ilkokula kaydolmanın ön koşulu olarak anaokulu eğitimi almak zorunlu tutulmuştur. Bu karardan sonra anaokuluna devam eden Türk öğrencilerin sayısında artış olmuştur.⁶⁰ Ancak bu kez de aileler Yunanca eğitim veren anaokullarının ardından adaptasyon sorunu yaşamamaları adına çocuklarını azınlık okullarına göndermekten kaçınmaya başlamış, bu durum azınlık ilkokullarının öğrenci sayısında düşüşe yol açmıştır. Azınlığın iki dilli anaokulları açılması hususunda talep ve girişimleri bulunmakla birlikte henüz olumlu bir cevap alınamamıştır.⁶¹

Batı Trakya Türkleri arasında yükseköğrenim, ortaöğrenimdeki geri kalmışlığa bağlı olarak 1970'lere kadar son derece azdır. Yükseköğrenim görmek üzere Türkiye'ye gelen gençler olmuşsa da Yunanistan üniversitelerinde öğrenim görme alışkanlığı 1990'ların ortasına kadar yok gibidir.⁶² Ancak 1995 yılından itibaren Yunanistan'ın, azınlığa üniversitelere girişte fakülte ya da bölüm bazında %0,5'lik kontenjan hakkı tanınması ve Yunanistan üniversitelerine baraj engeli olmaksızın çok düşük puanlarla girilebilmesi ile birlikte Yunanistan'daki üniversitelerde yükseköğrenim gören azınlık mensuplarının sayısı giderek artmaktadır.⁶³ Buna mukabil Türkiye'de öğre-

59 Erdem, *Lozan Antlaşması'ndan Günümüze Batı Trakya Türkleri'nin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu*, s. 35-36.

60 Hüseyinoğlu, "Türk-Yunan Nüfus Mübadelesinin 'Kalanlar'/'Bırakılanlar' Boyutu: Yunanistan'daki Batı Trakya Türkleri ve Geçmişten Günümüze Azınlık Eğitimi", s. 249; Hüseyinoğlu, "Çift Dillilik ve Azınlık Eğitimi: Batı Trakya (Yunanistan) Örneği", s. 213-214.

61 Abdurrahman, *Age*, s. 78, 149-153.

62 Erdem, *Lozan Antlaşması'ndan Günümüze Batı Trakya Türkleri'nin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu*, s. 98-100.

63 Kelağa Ahmet, "Lozan'ın 90. Yılında Batı Trakya Türk Azınlığı'nın Eğitim Sorunu-

nim görenlerin diplomalarına denklik tanınması konusunda Yunanistan makamları ciddi zorluklar çıkarmaktadır.⁶⁴ Bu durum Batı Trakya Türk azınlığına mensup kişilerin yükseköğrenim için Türkiye yerine Yunanistan'a yönelmesine yol açmaktadır.

2. Batı Trakya Türk Azınlığının Müftülükleri

3 Numaralı Protokol'ün 8. maddesinde baş müftünün, seçilecek müftülerin şeriatça talep edilen vasıflara sahip olup olmadığını denetlemekle yükümlü olduğu yazmaktadır. Aynı bir madde ile detaylandırılmamakla birlikte söz konusu maddeden müftülerin seçimle göreve geleceği net biçimde anlaşılmaktadır.

Bu madde dışında Yunanistan'ın, 1920 yılında çıkarılan 2345 sayılı kanun ile 1913 Atina Antlaşması'nın hükümlerini yasalaştırması söz konusudur.⁶⁵ Bu antlaşmanın müftülük kurumu açısından en önemli özelliği, 11. maddesinde müftülerin görev bölgelerindeki Müslümanlar tarafından seçilerek göreve geleceğinin, baş müftünün ise müftüler tarafından önerilecek üç aday içinden atanacağına açıkça belirtilmesidir.

Mevzubahis kanununun sadece 12. maddesi hakkında gerekli kararname çıkarılarak uygulamaya geçilmiş, kalan maddeler hiçbir zaman yürürlüğe girmemiştir.⁶⁶ Kanunun ilgili maddeleri yürürlüğe girmese dahi günümüzde hâlen geçerliğini

na Genel Bir Bakış", s. 209-210; Hüseyinoğlu, "Türk-Yunan Nüfus Mübadelesinin 'Kalanlar'/'Bırakılanlar' Boyutu: Yunanistan'daki Batı Trakya Türkleri ve Geçmişten Günümüze Azınlık Eğitimi", s. 252-253; Hüseyinoğlu, "Çift Dillilik ve Azınlık Eğitimi: Batı Trakya (Yunanistan) Örneği", s. 222. Sebahattin Abdurrahman azınlığa tanınan kontenjan hakkı uygulamasının 1997 yılında başladığını yazmaktadır. Abdurrahman, *Age*, s. 77.

64 Erdem, *Lozan Antlaşması'ndan Günümüze Batı Trakya Türkleri'nin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu*, s. 100.

65 Oran, *Age*, s. 97.

66 Söz konusu maddenin yürürlüğe girişi ancak 16 Haziran ve 28 Eylül 1949 tarihli iki kral iradesi ile olmuştur. Oran, *Age*, s. 98-100.

korumakta olan 3 Numaralı Protokol'ün 8. maddesi, baş müftülük makamının varlığını kabul etmiş ve müftülerin seçimle göreve geleceğini açıkça belirtmiştir. Buna rağmen baş müftülük makamı hiçbir zaman tahsis edilmemiş, müftüler ise protokole aykırı olarak atama yoluyla göreve getirilmiş ve bu durum azınlıkta ciddi tepkilere yol açmıştır.

Tepkiler karşısında Yunanistan, 24 Aralık 1990 tarihinde hazırlanıp 4 Şubat 1991 tarihinde yasalaştırılan kanun hükmünde kararname ile 2345/1920 sayılı yasayı yürürlükten kaldırmış ve müftülerin görevlendirilmesi tamamen devlet kontrolüne geçmiştir.⁶⁷ Bu yeni gelişme neticesinde ise “atanmış” müftüye karşılık “seçilmiş” müftü uygulaması doğmuştur.

Müftülük kurumu ile ilgili anlaşmazlık hâlen devam etmekte olup son olarak Yunan Parlamentosu'nda 29 Temmuz 2022 tarihinde kabul edilen yasayla⁶⁸ müftüler, Eğitim ve Dini İşleri Bakanlığı'na bağlı birer bürokrat haline getirilmiştir.⁶⁹

2.1. Gümülcine Müftülüğü

Müftülerin atama ile göreve getirilmesine yönelik ilk protestolar, Rodop ilinin merkezi Gümülcine'de, 5 Şubat 1949 tarihinde seçimle göreve gelip⁷⁰ 2 Haziran 1985 tarihinde vefat eden Hüseyin Mustafa Efendi'nin yerine hemen ertesi gün bu göreve atanan İmam Rüştü (Rüştü Ethem) aleyhine olmuştur. Mısır'da eğitim görmüş olan İmam Rüştü yerine

67 Cem Şentürk, *Yunanistan'da Müftülük Sorunu*, Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu, Witten, 2006, s. 8.

68 “Ülkemiz Batı Trakya Türk Toplumunun Dini Özerkliğini İhlal Eden Uygulamalarını Sürdürüyor”, <https://www.abttf.org/haberler-detay.php?id=6748&kid=104> [Erişim Tarihi: 08.10.2022]

69 Hasan Göğüş, “Batı Trakya'da Müftü Seçimleri”, <https://t24.com.tr/yazarlar/hasan-gogus/bati-trakya-da-muftu-secimleri,36662> [Erişim Tarihi: 08.10.2022]

70 Recep Paçaman, *Yunan İdaresinde Gümülcine Müftülüğü ve Hafız Hüseyin Mustafa Efendi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2011, s. 46; Tuğba Eray Biber, “Lozan'dan Günümüze Batı Trakya'da Müftülük Meselesi”, *Balkanlar'da İslâm Medeniyeti Beşinci Uluslararası Kongresi Tebliğleri*, (Ed. Dr. Halit Eren), IRCICA, İstanbul, 2018, s. 404.

uzun yıllardır müftülük başkatibi olarak görev yapan Hacı Halil Efendi'nin müftü olmasını isteyen azınlık, fikirleri sorulmadan gerçekleştirilen bu oldubittiyi öfkeyle karşılamış; bu hususta 14 imzalı bir dilekçe Rodop Valiliği'ne sunulmuştur. İmam Rüştü, 5 Haziran 1985 tarihinde istifasını vermişse de dilekçesi valilik tarafından kabul edilmemiş; bunun üzerine ikinci bir istifa dilekçesi daha vermek zorunda kalmıştır. İmam Rüştü'nün görevden ayrılmasının akabinde azınlığın muteber kişileri, 15 Temmuz 1985 tarihli ve 19 imzalı bir muhtıra ile Rodop Valiliği'ne başvurarak müftülük makamı için seçim yapılmasını talep etmişlerdir. Ancak bu çaba da sonuçsuz kalmış; Suudi Arabistan'da eğitim görmüş olan Hafız Cemali Meço, 16 Aralık 1985 tarihinde atama yoluyla müftü vekili olarak görevlendirilmiş⁷¹ ve sivil polis refakatinde makamına oturmuştur. Cemali Meço'nun müftülüğünü tanımayan azınlık ve azınlık basını tepkilerini sürdürürken azınlık mensubu bir milletvekili olan Mehmet Müftüoğlu, 15 Ocak 1986 tarihinde, 2345/1920 sayılı kanun uyarınca yeni müftünün ne zaman seçileceği hususunda meclise soru önergesi sunmuştur. İskeçe müftüsü tarafından da istifaya davet edilen Cemali Meço, 7 Mart 1989 tarihinde üst düzey yetkililere çektiği bir telgrafla 2345/1920 sayılı kanunun uygulanmaması hâlinde görevinden istifa edeceğini bildirmiş; ancak bu iddiasını hayata geçirmemiş ve 30 Mart 1990 tarihinde göreve asaleten atanmıştır. Bu atama üzerine İskeçe Bağımsız Milletvekili Ahmet Faikoğlu, hükûmete gönderdiği telgrafla bu atamayı kınadığını belirterek müftülerin yasaya uygun olarak seçimle göreve gelmesini talep etmiştir.⁷² Cemali Meço'nun atamasına yönelik tepkilerin dinmemesi neticesinde, 24 Aralık 1990'da hazırlanan kanun hükmünde kararname ile müftülerin görevlendirilmesinin tamamen devlet kontrolüne geçmesine karar verilmiştir.

71 Oran, *Age*, s. 100-101.

72 "Batı Trakya'da Müftülük Seçimlerine İlişkin Sorunlar", *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, Yıl: 15, Sayı: 1-2, 1995, s. 193-194.

Bu gelişme üzerine müftü seçme hakkını asla elde edemeyeceğini anlayan azınlık artık kendi müftülerini seçmeye karar vermiştir. 28 Aralık 1990 günü, Cuma namazının ardından bölgedeki 134 camide yapılan oylama ile azınlık haklarının önde gelen savunucularından İbrahim Şerif, oyların tamamına yakınına alarak Gümölcine'nin seçilmiş müftüsü olmuştur. Hâlen bu görevi sürdüren İbrahim Şerif, Yunanistan tarafından hiçbir zaman tanınmamıştır. 1993 yılında hakkında “*müftü gibi davranmak ve gerçek müftünün çalışmalarını engellemek*” suçundan dava açılan İbrahim Şerif, 1996 yılında resmî makamları taklit ettiği ve sahtekârlık yaptığı gerekçesiyle hapis cezasına çarptırılmıştır. Türkiye tarafından tepki gösterilen bu karar üzerine İbrahim Şerif, Yunanistan'ı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) şikâyet etmiş; kendisine karşı yürütülen idari işlemler, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin düşünce, din ve kanaat özgürlüğüne dair 9. maddesinin ihlali olduğu gerekçesiyle Yunanistan, 14 Aralık 1999 tarihinde 10.000 dolar para cezası ödemeye mahkûm edilmiştir.⁷³ İbrahim Şerif hakkında Yunanistan tarafından makam gaspı davaları açılmaya hâlen devam edilmektedir.

Cemali Meço yaş haddinden emekli olduğu 2018 yılına kadar görevde kalmış; 16 Ağustos 2018 itibarıyla yeni müftü vekili olarak Cihat Halil atanmıştır.⁷⁴

2.2. İskeçe Müftülüğü

İskeçe ilinin merkezi olan İskeçe şehrinde herhangi bir yasa ihlali olmadan görevlendirilen son müftü 1949 yılında müftü vekili olan, 1958 yılında ise asaleten göreve getirilen Mustafa Hilmi Aga olmuştur.⁷⁵

.....

⁷³ Biber, *Agb*, s. 406-408.

⁷⁴ “Müftü Naipleri Belli Oldu”, *Gündem*, 17 Ağustos 2018, s. 1-2.

⁷⁵ Müzeyyen Onbaşı, *Batı Trakya İskeçe Müftülüğü'nün Din ve Eğitim Alanındaki Faaliyetleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019, s. 18.

12 Şubat 1990 tarihinde vefat edene kadar görevini sürdüren Mustafa Hilmi Aga'nın ardından bölge azınlığı hiçbir şekilde atama ile müftü kabul etmeyeceğine dair karar almış, hatta bu karar dönemin milletvekillerinden İsmail Rodoplu tarafından bir telgrafla hükûmete de bildirilmiştir. Bu karara rağmen Yunanistan tarafından müftü vekili olarak göreve atanan Mustafa Hilmi Aga'nın oğlu Mehmet Emin Aga, 1 Mart 1990 tarihinde, azınlıktan gelen tavsiye üzerine ve 2345/1920 sayılı kanuna göre yeni bir müftü seçilinceye kadar görevi kabul etmiştir. Mehmet Emin Aga, Cemali Meço'nun 30 Mart 1990 tarihinde, 2345/1920 sayılı yasaya aykırı olarak asaleten Gümölcine Müftülüğü'ne atanması üzerine 10 Mayıs 1990 tarihinde istifa etmiş; ancak 17 Ağustos 1990 günü cuma namazından sonra bölgedeki 52 camide yapılan seçimin kazananı yine kendisi olmuştur. Yunanistan ise bu seçimi kabul etmeyerek 22 Ağustos 1991'de Mehmet Emin Aga yerine Mehmet Emin Şinikoğlu'nu atamıştır.⁷⁶ Makamını terk etmemekte direndiği için polis tarafından zorla çıkarılan ve bu esnada darp edilen Mehmet Emin Aga'nın başına gelen bu olay üzerine azınlık, 23 Ağustos 1991'de bir oturma eylemi başlatmış; ancak bu eylem de saldırı gerçekleşmiş ve 36 kişi yaralanmıştır. Yine protesto amacıyla 27 Ağustos-11 Eylül 1991 tarihleri arasında İskeçe'deki camilerde ezan okunmamış ve cemaatle namaz kılınmamıştır.⁷⁷ Tıpkı İbrahim Şerif gibi makam gaspıyla suçlanan Mehmet Emin Aga, hapis cezası almış ve bir süre hapiste kalmıştır. Yine İbrahim Şerif gibi Mehmet Emin Aga tarafından da AİHM'ye şikâyet edilen Yunanistan, bir kez daha suçlu bulunarak tazminat ödemeye mahkûm edilmiştir. 9 Eylül 2006'da vefat eden Mehmet Emin Aga'nın ardından bölgedeki camilerde yapılan bir oylamayla Ahmet Mete, İskeçe'nin seçilmiş müftüsü olmuştur.⁷⁸

76 "Batı Trakya'da Müftülük Seçimlerine İlişkin Sorunlar", s. 193-196.

77 Onbaşı, *Agt.*, s. 21.

78 Biber, *Agb.*, s. 410-411.

31 Aralık 2006 tarihinde seçilen ve 2007-2022 yılları arasında görev yapan Ahmet Mete'nin vefatının ardından azınlık tarafından bölgedeki 83 camide, 9 Eylül 2022 günü cuma namazı sonrası yapılan oylama ile seçilen son İskeçe Müftüsü Mustafa Trampa olmuştur.⁷⁹

Yunanistan tarafından 1991 yılında müftü vekili atanmış olan Mehmet Emin Şinikoğlu ise 2018 itibarıyla yaş haddinden emekliye ayrılmış, kendisinin yerine 1 Ağustos 2018 tarihinde müftü vekili olarak atanan⁸⁰ Bilal Kara Halil'in istifasının ardından bu göreve son olarak 4 Mart 2022 tarihinde Necdet Hemşeri atanmıştır.⁸¹

2.3. Dimetoka Müftülüğü

Evros ilinde yer alan Dimetoka'da 1952 yılına kadar müftü mevcutken bu tarihten sonraki görevlendirmeler, müftü vekili olarak yapılmıştır. Müftü Hacı Veliddin'in 1952'deki vefatının ardından yerine bölge halkının da onayıyla Mehmet Halil müftü olarak atanmıştır. Ancak bu duruma muhalefet eden cemaat kâtibi İbrahim Antikoğlu'nun itirazları neticesinde, kendisi müftü vekili unvanıyla göreve getirilmiştir. 1974 yılında hakkındaki şikâyetler sebebiyle görevden alınan İbrahim Antikoğlu yerine bölge halkının isteği doğrultusunda Ahmet Şerif Damatoğlu yeni müftü vekili olmuş; bu zatın 1986'daki vefatı üzerine ise devlet tarafından halkın görüşü alınmaksızın Mehmet Şerif Damatoğlu yine müftü vekili olarak atanmıştır.⁸²

Mehmet Şerif Damatoğlu, görevden alındığı 21 Aralık 2016 tarihine kadar müftü vekili olarak bu makamda kalmış, yerine

- .....
- 79 "İskeçe Müftülüğüne Mustafa Trampa Seçildi", <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/iskece-muftulugune-mustafa-trampa-secildi/2681504> [Erişim Tarihi: 27.11.2022]
- 80 "Müftü Naipleri Belli Oldu", *Gündem*, 17 Ağustos 2018, s. 1-2.
- 81 "Atanmış Müftü Naibinin Yerine Yeni Müftü Naibi Atandı", <https://gundemgazetesi.com/detayh.php?id=12936> [Erişim Tarihi: 27.11.2022]
- 82 Biber, *Ağb*, s. 403.

atanan Hamza Osman Aliosman yine atama yoluyla müftü vekili tayin edilmiştir.⁸³ Gümölcine ve İskeçe'nin aksine Dimetoka'da seçilmiş bir müftü mevcut değildir.

3. Batı Trakya Türk Azınlığının Sivil Toplum Kuruluşları

1920 Yunan Sevr'inin 8. maddesi ve Lozan Antlaşması'nın 40. maddesi Yunanistan'daki Müslüman azınlığın, masrafları kendilerine ait olmak üzere her türlü hayır kurumlarıyla dinsel ve sosyal kurumları, okulları kurmak, yönetmek ve denetlemek yetkisini kabul etmiştir. Ayrıca Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 11. maddesi de örgütlenme özgürlüğü kapsamında dernek özgürlüğünü koruma altına almıştır. Sözleşmede dernekler, demokratik işlevlerinden dolayı demokratik toplumun vazgeçilmez unsurlarından biri olarak görülmüşlerdir.⁸⁴

Batı Trakya bölgesindeki sivil toplum kuruluşları genellikle "birlik" adını alan dernekler şeklinde ortaya çıkmışlardır. Kıbrıs'taki olayların başlaması ve akabindeki Albaylar Cuntası döneminde, tıpkı okullar gibi isimlerinde "Türk" kelimesi geçtiği için çoğu baskı gören bu derneklere yönelik nihai yaptırım ise 15 Kasım 1983 tarihinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra olmuştur.

1972 yılında çıkarılan 1109 sayılı kararnamenin, "Türk" ve "Türkçe" kelimelerinin kullanımı ile kamusal alandaki tabelalarda Türkçe ibareler bulunmasını yasaklaması sebebiyle⁸⁵ 1983 yılında isminde "Türk" kelimesi geçen derneklerin

83 "Batı Trakya'daki Müftülüklere ve Vakıflara Yunanistan'ın İdareci Ataması", <https://www.memleket.com.tr/bati-trakyadaki-muftuluklere-ve-vakiflara-yunanistanin-idareci-atamasi-1022383h.htm> [Erişim Tarihi: 27.11.2022]

84 Yüksel Metin & Gamze Aslan, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde Dernek Özgürlüğü", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 3, 2007, s. 272.

85 Cin, *Agm*, s. 137-138.

tabelaları indirilmiş ve haklarında resmî makamlarca şikâyetle bulunmuş; 1986 yılında ise kapatılmaları kararı kendilerine bildirilmiştir. Bu karar ile resmîyette kapatılan dernekler, faaliyetlerini gayri resmî biçimde sürdürmeye devam etmişlerdir.

Kapatılan derneklere ek olarak *Rodop İli Türk Kadınları Kültür Derneği*, *Evros Azınlık Gençleri Derneği*, *İskeçe İli Türk Kadınları Kültür Derneği* gibi açılması yönündeki başvurular reddedilen dernekler de mevcuttur.⁸⁶ Oysa Yunanistan Anayasası'nın 12. maddesinin 1. fıkrası, Yunan vatandaşlarının yasalara uyarak dernekler ve kâr amacı gütmeyen birlikler kurma hakkı olduğunu yazmaktadır.⁸⁷

İsminde “Türk” kelimesi geçmeyen dernekler hakkında ise herhangi bir uygulamaya gidilmemiştir. Nathanail M. Panayotidis, azınlığın kurduğu sivil toplum kuruluşlarının Yunanistan gözünde dinî dernekler ve yenilikçi dernekler olarak ikiye ayrıldığını vurgulamıştır. Bu ayrıma göre ilk gruptakiler, azınlığın sosyal problemlerini İslami değerler çerçevesinde ele almayı hedeflemiştir. İkinci gruptakiler ise azınlığın siyasi, kültürel ve sportif faaliyetlerini geliştirmeyi hedeflerken aynı zamanda millî bilince vurgu yapmış; dinî kimlikleriyle yetinmeyerek ulusal kimliklerini de talep etmişlerdir.⁸⁸

Başlangıçtan günümüze kadar Batı Trakya bölgesinde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının bazıları şu şekildedir:

İskeçe Türk Birliği: 1 Nisan 1927 tarihinde,⁸⁹ Batı Trakya Türk azınlığının simge isimlerinden Mehmet Hilmi önderliğinde, İskeçe’de *İskeçe Türk Gençler Yurdu* ismiyle kurulan bu

86 Erdem, “Batı Trakya’da Sivil Toplum Örgütlenmesinde Türk Kimlik Engeli”, s. 219-220.

87 *Agb*, s. 212.

88 Panayotidis’ten aktaran, Erdem, “Batı Trakya’da Sivil Toplum Örgütlenmesinde Türk Kimlik Engeli”, s. 218.

89 *Cin, Agm*, s. 140.

derneğin kurucu üyelerinin bir kısmı bir süre sonra ayrılarak 11 Mayıs 1930 tarihinde, *Türk Ocağı* isimli yeni bir dernek kurmuştur. Aynı isimlerde fakat aynı tüzük ile faaliyet gösteren bu iki dernek, 17 Kasım 1936 tarihinde birleşerek *İskeçe Türk Birliği* adını almıştır.⁹⁰ II. Dünya Savaşı esnasında faaliyetlerini durdurmak zorunda kalan *İskeçe Türk Birliği*, 1946 yılında yeniden faaliyete geçmişse de⁹¹ İskeçe Valiliği'nin 29 Kasım 1983 tarihli başvurusu üzerine 8 Aralık 1983 tarihinde tabelası indirilmiştir;⁹² yine valiliğin 30 Ocak 1984 tarihli başvurusu üzerine 1986 yılında kapatılmasına karar verilmiştir.⁹³ Kapatılma kararından sonra faaliyetlerini gayri resmî biçimde sürdüren⁹⁴ derneğin yetkililerince üst mahkemelere yapılan itirazlar neticesinde, dava süreci 2005 yılına kadar devam etmiş; 7 Şubat 2005 tarihli Yargıtay kararı neticesinde derneğin kapanışı kesinleşmiştir. Bu karardan sonra Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi çerçevesinde AİHM'ye başvurulmuş ve mahkeme 27 Mart 2008 tarihinde Yunanistan'ı, 8.000 avro manevi tazminat ödemeye mahkûm etmiş; Yunanistan tarafından yapılan itiraz ise kabul edilmemiştir. Ancak derneğin yeniden açılması yönünde bu tarihten beri yapılan girişimler Yunanistan mahkemelerince reddedilmiştir.⁹⁵

90 *Agm*, s. 140-141; Erdem, "Batı Trakya'da Sivil Toplum Örgütlenmesinde Türk Kimlik Engeli", s. 215.

91 *Cin, Agm*, s. 146; Oran, *Age*, s. 103.

92 *Cin, Agm*, s. 147-149. Baskın Oran, *İskeçe Türk Birliği*'nin tabelasının indirilme tarihini 7 Aralık 1983 olarak vermektedir. Oran, *Age*, s. 105.

93 *Cin, Agm*, s. 150-152; Erdem, "Batı Trakya'da Sivil Toplum Örgütlenmesinde Türk Kimlik Engeli", s. 215. Baskın Oran, *İskeçe Türk Birliği*'nin kapatılma tarihini 1984 olarak vermektedir. Oran, *Age*, s. 105.

94 Halit Eren, *Batı Trakya Türk Cemaat ve Vakıf İdareleri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1989, s. 68; Halit Eren, *Batı Trakya Türkleri (Lozan'dan Günümüze)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1995, s. 87.

95 *Cin, Agm*, s. 165, 171, 173-176.

Görsel 12: İskeçe Türk Gençler Yurdu mensupları. Fotoğrafta derneğe mensup sporcu ve müzisyen gençler fark edilmektedir. (Nilüfer Erdem arşivi)

Gümülcine Türk Gençler Birliği: 1928 yılında, *Ümit Spor Kulübü* ismiyle Gümülcine'de kurulmuştur. 1932 yılında bu kulüpten ayrılan gençler, *Yıldız Spor Kulübü* ismiyle yeni bir kulüp kurmuş; iki kulüp 1938 yılında *Gümülcine Türk Gençler Birliği* ismiyle birleşmiştir.⁹⁶ Rodop Valiliği'nin başvurusu üzerine 1 Aralık 1983 tarihinde tabelası indirilmiş; yine valiliğin 16 Ocak 1984 tarihli başvurusu üzerine aynı yıl resmen kapatılmıştır. İstinaf mahkemesi kapatılma kararını Nisan 1986'da onaylamıştır.⁹⁷ Kapatılma kararından sonra faaliyetlerini gayri resmî biçimde sürdürmüştür.⁹⁸

96 Oran, *Age*, s. 104; Erdem, "Batı Trakya'da Sivil Toplum Örgütlenmesinde Türk Kimlik Engeli", s. 215.

97 Oran, *Age*, s. 105-106.

98 Eren, *Batı Trakya Türk Cemaat ve Vakıf İdareleri*, s. 68; Eren, *Batı Trakya Türkleri (Lozan'dan Günümüze)*, s. 87.

Görsel 13: Türkiye’den akademisyenlerin 2014 yılında *Gümülcine Türk Gençler Birliği*’ni ziyaretinden. Fotoğrafta akademisyenlerle birlikte *Gümülcine Türk Gençler Birliği* çatısı altında müzik dersi alan öğrencilerle öğretmenleri de görülmektedir.
(Nilüfer Erdem arşivi)

Garbî Trakya Türk Muallimler Birliği: Batı Trakya’da kurulan ilk öğretmen derneği olup 20 Ekim 1932 tarihinde İskeçe’de kurulmuştur. 1933 yılında Gümülcine’de de bir şubesi açılmıştır.⁹⁹

İttihad-ı İslâm Cemiyeti: 1933 yılında, Gümülcine’de kurulan bu dernek Yunanistan destekli sivil toplum kuruluşlarından. *Gümülcine Türk Gençler Birliği*’ne karşıt olması amacıyla hayata geçirilmiştir.¹⁰⁰

Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği: 1936 yılında, *Rodop-Evros Türk Öğretmenler Birliği* ismiyle kurulmuştur.¹⁰¹ Arka arkaya yaşanan II. Dünya Savaşı ve Yunan İç Savaşı sebebiyle faaliyetlerine ara vermiş, 1951 yılındaki kültür anlaşmasının ardından tekrar faaliyet göstermeye başlamıştır.¹⁰² Birliğin

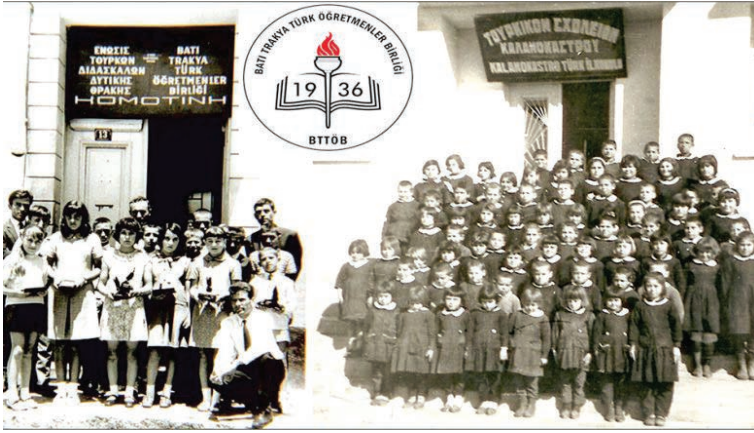
99 Erdem, *Lozan Antlaşması’ndan Günümüze Batı Trakya Türkleri’nin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu*, s. 104.

100 Eren, *Batı Trakya Türkleri (Lozan’dan Günümüze)*, s. 91.

101 Oran, *Age*, s. 104; Erdem, “Batı Trakya’da Sivil Toplum Örgütlenmesinde Türk Kimlik Engeli”, s. 216. Nilüfer Erdem yüksek lisans tezinde derneğin tam kuruluş tarihini 1 Temmuz 1936 olarak vermektedir. Erdem, *Lozan Antlaşması’ndan Günümüze Batı Trakya Türkleri’nin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu*, s. 104.

102 Tzichan Kara, *Avrupa Birliği Azınlık Politikası Çerçevesinde Batı Trakya Türkleri’nin Sorunlarının İncelenmesi*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2005, s. 31.

varlığı 1952'de nihayet hukuken de tanınmıştır.¹⁰³ İskeçe'deki öğretmenleri de bünyesine katabilmesi amacıyla 1966 yılında ismi *Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği* olarak değiştirilmiştir.¹⁰⁴ Yeni düzenleme ile birlikte birliğin ismindeki “Türk” sözcüğünün çıkarılması yönünde devlet eliyle çeşitli girişimlerde bulunulduysa da Danıştay'a kadar giden bu olay kesinlik kazanmamış; birlik faaliyet göstermeye devam etmiştir. Rodop Valiliği'nin başvurusu üzerine 2 Aralık 1983 tarihinde tabelası indirilmiş; yine valiliğin 16 Ocak 1984 tarihli başvurusu üzerine aynı yıl resmen kapatılmıştır. İstinaf mahkemesi kapatılma kararını Nisan 1986'da onaylamıştır.¹⁰⁵ Kapatılma kararından sonra faaliyetlerini gayri resmî biçimde sürdürmüştür.¹⁰⁶

Görsel 14: Fotoğrafta *Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği* ve *Kargılı Sarıca (Kalamokastro) Türk İlkokulu* önündeki öğrenciler görülmektedir.
(Son Haber Gazetesi)

103 İliadis, Age, s. 164.

104 Oran, Age, s. 104; Erdem, “Batı Trakya’da Sivil Toplum Örgütlenmesinde Türk Kimlik Engeli”, s. 216; Erdem, *Lozan Antlaşması’ndan Günümüze Batı Trakya Türkleri’nin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu*, 106.

105 Oran, Age, s. 104-106.

106 Eren, *Batı Trakya Türk Cemaat ve Vakıf İdareleri*, s. 69; Eren, *Batı Trakya Türkleri (Lozan’dan Günümüze)*, s. 88.

İntibah-ı İslâm Cemiyeti: 1948 yılında Gümölcine’de muhafazakâr kesimin lider isimlerinden Molla Yusuf, Hüsnü Yusuf ve Hafız Yaşar tarafından kurulmuştur.¹⁰⁷

Batı Trakya Medrese Mezunu Müslüman Muallimler Cemiyeti: 20 Ekim 1965 tarihinde kurulmuştur. Merkezi Gümölcine’de olup¹⁰⁸ *Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği*’ne karşılık olarak Yunanistan’ın desteğiyle hayata geçirilmiştir.¹⁰⁹

Batı Trakya Emekli Türk Öğretmenler Birliği: 25 Kasım 1968 tarihinde, Gümölcine’de kurulmuş; ancak faaliyete geçişinden üç ay sonra Rodop Valiliği tarafından hakkında bir dilekçe verilerek ve Yunanistan’da Türklerin değil Müslümanların var olduğu gerekçesiyle kapatılması talep edildiğinden 15 Temmuz 1970 tarihinde kapatılmıştır.¹¹⁰

Vaaz ve İrşad Heyeti: 1 Ocak 1970 tarihinde, Gümölcine’de kurulmuştur. Üyeleri ilahiyat fakültesi mezunları ve icazetli din adamlarından oluşmuştur.¹¹¹

Batı Trakya Azınlığı Yüksek Tahsililer Derneği: 31 Mart 1982 tarihinde kurulmuştur.

Genç Akademisyenler Topluluğu: 28 Ocak 1995’te kurulmuştur. *Batı Trakya Azınlığı Yüksek Tahsililer Derneği*’nin alt komisyonu statüsünde faaliyet göstermiştir.¹¹²

Rodop İli SÖPA Mezunu Öğretmenler Derneği: Kurulmasına dair ilk çalışmalar 1991 yılında başlayan dernek, 9 Haziran 1995 tarihinde Gümölcine’de kurulmuştur.¹¹³

107 Eren, *Batı Trakya Türkleri (Lozan’dan Günümüze)*, s. 91.

108 Erdem, *Lozan Antlaşması’ndan Günümüze Batı Trakya Türkleri’nin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu*, s. 108.

109 Eren, *Batı Trakya Türk Cemaat ve Vakıf İdareleri*, s. 71-72; Eren, *Batı Trakya Türkleri (Lozan’dan Günümüze)*, s. 89.

110 Erdem, *Lozan Antlaşması’ndan Günümüze Batı Trakya Türkleri’nin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu*, s. 107.

111 Kara, *Agt*, s. 32; Eren, *Batı Trakya Türk Cemaat ve Vakıf İdareleri*, s. 72; Eren, *Batı Trakya Türkleri (Lozan’dan Günümüze)*, s. 90.

112 Kara, *Agt*, s. 33.

113 Erdem, *Lozan Antlaşması’ndan Günümüze Batı Trakya Türkleri’nin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu*, s. 109.

Batı Trakya Azınlığı Kültür ve Eğitim Şirketi: 7 Mayıs 2007 tarihinde İskeçe'de kurulmuş kâr amacı gütmeyen, vakıf niteliğinde bir şirkettir. Batı Trakya Türk azınlığının eğitim ve kültür seviyesinin yükselmesine katkı sağlayacak her alanda çalışmalar yapmak, Türk dil ve kültürünü araştırıp geliştirmeye yönelik çalışmalar gerçekleştirmek, ana okulları kurmak bu kuruluşun genel amaçları arasındadır.¹¹⁴

Batı Trakya Azınlığı Güney Meriç Eğitim ve Kültür Derneği: 2009 yılında yapılan ilk başvurusu reddedilen bu dernek, yapılan itiraz neticesinde istinaf mahkemesi kararıyla 14 Ağustos 2013 tarihinde faaliyete geçmiştir.¹¹⁵

Zikredilenler dışında geçmişte ya da günümüzde Batı Trakya bölgesinde faaliyet gösterdiği tespit edilen bazı dernekler şu şekildedir: *Aşağıköy Azınlık Kültür ve Folklor Derneği*, *Azınlık Alantepe Eğitim ve Kültür Derneği*, *İnsan ve Azınlık Hakları İçin Türk Azınlık Hareketi Derneği*, *Batı Trakya Camileri Din Görevlileri Derneği*, *Batı Trakya İmam Hatip Lisesi Mezunları ve Mensupları Derneği*, *Kalkanca Kültür Derneği*, *Seçek Azınlık Eğitim ve Kültür Derneği*, *Gümölcine Yoksul Türk Mektep Çocuklarına Bakım Birliği*.

Günümüzde Batı Trakya Türkleri, başta Türkiye olmak üzere pek çok ülkeye yerleşmiştir. Bunun neticesinde bu azınlığa ait sivil toplum kuruluşları artık Yunanistan sınırları dışına da yayılmıştır. Bunların büyük çoğunluğu *Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu* bünyesinde birleşmiş durumdadır. Bu federasyon, Almanya'daki Batı Trakya Türkleri tarafından ilki 1 Ocak 1978 tarihinde kurulmuş olan dayanışma derneklerinden yedi tanesinin bir çatı altında buluşmaya yönelik çabaları neticesinde, 28 Şubat 1988'de *Almanya Batı Trakya Türk Federasyonu* ismiyle kurulmuştur. Üyesi olan derneklerin sayısının

114 "P.E.K.E.M. Hakkında", <http://www.pekem.org/tr/default.asp?P=Padded&Page=8> [Erişim Tarihi: 28.11.2022].

115 Erdem, "Batı Trakya'da Sivil Toplum Örgütlenmesinde Türk Kimlik Engel", s. 220.

artması ve 1996 yılında *İngiltere Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği*'nin de bünyesine katılması sonucunda günümüzdeki ismini almıştır.¹¹⁶

Batı Trakya Türk azınlığının uluslararası platformdaki sözcüsü konumunda bulunan *Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu* üyesi dernekler şunlardır¹¹⁷: *Batı Trakya Azınlığı Yüksek Tahsilliler Derneği*, *Batı Trakya Türk Birliği*, *Bonn ve Çevresi Batı Trakya Türkleri Derneği*, *Düsseldorf Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği*, *Espelkamp Batı Trakya Türk Kültür ve Dayanışma Derneği*, *Fürth/Nürnberg Batı Trakya Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği*, *Feuchtwangen Batı Trakya Türk Kültür Derneği*, *Genç Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu*, *Gütersloh Batı Trakya Türk Kültür ve Dayanışma Derneği*, *Gütersloh ve Çevresi Yunanistan Batı Trakya Türkleri Kültür ve Aile Birliği*, *Giessen Batı Trakya Türkleri Yardımlaşma Derneği*, *Halver Batı Trakya Türk Kültür Derneği*, *Hannover ve Çevresi Batı Trakya Türkleri Aile Birliği*, *Herzogenaurach Batı Trakya Türkleri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği*, *Hollanda Lahey Batı Trakya Türkleri Birlik ve Beraberlik Derneği*, *Homburg ve Çevresi Batı Trakya Türkleri Yardımlaşma Derneği*, *İngiltere Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği*, *Kelsterbach Batı Trakya Türkleri Azınlık Birliği*, *Kelsterbach Batı Trakya Türkleri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği*, *Lauf Batı Trakya Türkleri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği*, *Lüdenscheid Batı Trakya Türkleri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği*, *Meschede Batı Trakya Türkleri Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği*, *Schwabach ve Çevresi Batı Trakya Türkleri Kültür, Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği*, *Schweinfurt Batı Trakya Türk Aile Birliği*, *Stuttgart ve Genç Çevresi Batı Trakya Türkleri Aile Birliği*, *Troisdorf Batı Trakya Türkleri Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği*, *Viersen Batı Trakya Türkleri Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği*, *Witten Batı Trakya Türkleri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği*.

116 "Kuruluş Tarihiçesi", <https://www.abttf.org/about.php?id=79> [Erişim Tarihi: 28.11.2022].

117 "Kuruluşlarımız", <https://www.abttf.org/dernekler.php?id=26> [Erişim Tarihi: 28.11.2022].

Federasyon üyesi dernekler dışında, dünya genelinde Batı Trakya Türkleri yararına faaliyetlerini sürdüren diğer sivil toplum kuruluşları şu şekildedir: *Amerika Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği*, *Avustralya Batı Trakya Türkleri Derneği*, *Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği*, *Batı Trakya Türkleri Eğitim Araştırma ve Camii Yaptırma Vakfı*, *Batı Trakya Türkleri Kültür, Eğitim ve Sağlık Vakfı*, *Batı Trakya Türkleri Spor Kulübü*, *Duisburg Batı Trakya Türkleri Eğitim ve Spor Derneği*, *Hollanda Batı Trakya Türk Kültür ve Dayanışma Derneği*, *Hollanda Lahey Batı Trakya Türk Kültür Derneği*, *Hollanda/Alblasserdam Batı Trakya Türkleri Cemiyeti*, *Lindau Batı Trakya Türk Aile Birliği*, *Lippstadt Batı Trakya Türkleri Eğitim ve Kültür Derneği*, *Münih Batı Trakya Türkleri Aile Birliği*.

Üstte ismini zikretmiş olduğumuz *Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği (BTTDD)*, 9 Eylül 1946 tarihinde, *Batı Trakya Göçmenleri Yardım Derneği* ismiyle İstanbul'da kurulmuştur. Derneğin ismi 1956 yılında *Batı Trakya Göçmenleri Yardımlaşma Derneği*, 1971 yılında ise *Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği* olarak değiştirilmiş; nihayetinde günümüzdeki hâlini almıştır. Batı Trakya Türk azınlığı arasında dayanışmayı ve yardımlaşmayı sağlamanın yanı sıra azınlık haklarını koruma, savunma ve iyileştirme yönünde çalışmalarda bulunmayı da hedef edinmiştir.¹¹⁸

118 "Tarihçemiz", <http://www.bttdd.org.tr/bati-trakya-turkleri-dayanisma-dernegi/dernek-tarihcesi.html> [Erişim Tarihi: 28.11.2022].

Sonuç

Devletler arası ilişkiler tarih boyunca azınlıkların kaderini belirleyici unsur olagelmıştır. Bu bağlamda dünyadaki en şanssız azınlıklardan biri hiç şüphesiz ki Batı Trakya bölgesinde yaşayan Türkler olmuştur. Bu azınlığın millî benliği ve hissiyatının, vatandaşı oldukları ülkenin millî benliğinde bölünme yaratacağı endişesiyle eğitim, inanç ve sivil toplum kuruluşları gibi unsurlarına sistematik biçimde müdahale edilmiştir.

Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkilerin ılımlı olduğu kısa dönemde nispeten daha rahat şartlarda yaşayan bu azınlık, antlaşmalarla edindiği haklardan bu süre zarfında büyük ölçüde faydalanabilmiş; bilhassa yapılan kültür anlaşması neticesinde eğitim alanında kayda değer atılımlar yapılmıştır. Ancak Kıbrıs olaylarının başlangıcıyla bozulan ilişkiler, Kıbrıs Barış Harekâtı ve nihayet Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşu, Batı Trakya bölgesindeki hayatı giderek çekilmez bir hâle sokmuştur. Arka arkaya gelen bu darbeler, azınlık hayatında çoğu günümüzde hâlen kanayan yaralar açmıştır.

Bilhassa eğitim alanında eskiye kıyasla olumlu gelişmeler yaşansa dahi “Türk” kelimesinin kamuya açık alanlarda kullanılmasını yasaklayan 1109/1972 sayılı ve tarihli kanun hükmünde kararname neticesinde günümüzde hâlen azınlık okulları ve dernekleri, isimlerinde “Türk” kelimesini geçirememektedir. Müftüler ile ilgili kaotik durum ise Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşundan beri aynıdır. Bu tarihten sonra seçim değil atama yoluyla göreve getirilmeye başlayan müftüler resmîyette hâlen bu şekilde görevlendirilmektedir. Bunun karşılığında protest bir tavra bürünen Batı Trakya Türk azınlığının kendilerine gayri resmî olarak seçilmiş müftüler belirlemeye başlaması, hukuki sonuçları da beraberinde getirmektedir.

Batı Trakya Türk azınlığının sahip olduğu haklar, hâlen 1913 Atina Antlaşması'na eklenen 3 Numaralı Protokol, 10

Ağustos 1920 tarihli Yunan Sevr'i ve 30 Ocak 1923 tarihli Rum ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol ve 24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşması ile koruma altındadır. Ayrıca bu metinlere ek olarak Yunanistan'ın Avrupa Birliği üyesi sıfatıyla kabul ettiği Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin varlığı da unutulmamalıdır. Yunanistan'ın Batı Trakya Türk azınlığına uyguladığı politikaların, mevzubahis metinlerin hiçbirinde geçerliğe sahip olmayışı azınlığın elini hukuken güçlendirerek eğitim, inanç ve sivil toplum kuruluşlarına dair mücadelelerinin sürmesine imkân sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet
Arşivi (BCA)

Başbakanlık Kararlar Daire Başkanlığı (1928-)

Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü

Resmî Yayınlar

T.C. Resmî Gazete

Kitap ve Kitap İçinde Bölümler

Abdurrahman, Sebahattin. *Lozan'dan Günümüze Batı Trakya Azınlık Okulları*, Tarih Vakfı, İstanbul, 2019.

Dere, Umut. "Batı Trakya Türklerinin Cunta İdaresi Yıllarında Yaşadığı Sorunlar (1967-1974)", *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 107-119.

Erdem, Nilüfer. "Yunan İdaresinin İlk Yıllarında Batı Trakya Türklerinin Eğitimi", *Yitik Hafızanın Peşinde Üsküp Konuşmaları*, (Ed. Mehmet Dursun Erdem, Necip Fazıl Kurt, Özcan Güngör), Pruva Yayınları, Ankara, 2019, s. 559-580.

Hüseyinoğlu, Ali. "Çift Dillilik ve Azınlık Eğitimi: Batı Trakya (Yunanistan) Örneği", *Azınlık Eğitiminde İki Dillilik ve Dilsel Yeterliliğin Gelişimi*, (Ed. Pervin Hayrullah), BAKEŞ Yayınları, Gümülcine (Komotini), 2014, s. 199-230.

İliadis, Hristos. *Trakya Tehdit Altında*, (Çev. Lale Alatl), BAKEŞ Yayınları, Gümülcine (Komotini), 2020.

Oran, Baskın. *Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1986.

Soysal, İsmail. *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları*, Cilt: 1, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 2000.

Şentürk, Cem. *Yunanistan'da Müftülük Sorunu*, Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu, Witten, 2006.

Makale ve Bildiriler

“Batı Trakya’da Müftülük Seçimlerine İlişkin Sorunlar”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, Yıl: 15, Sayı: 1-2, 1995, s. 198-199.

Cin, Turgay. “Avrupa Birliği Üyesi Yunanistan’da 1983’ten Beri Devam Edegelen İskeçe Türk Birliği Derneğinin Kapatılmasının Hukuki Süreci”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 1, 2010, s. 137-182.

Eray Biber, Tuğba. “Lozan’dan Günümüze Batı Trakya’da Müftülük Meselesi”, *Balkanlar’da İslâm Medeniyeti Beşinci Uluslararası Kongresi Tebliğleri*, (Ed. Halit Eren), IRCICA, İstanbul, 2018, s. 397-417.

Erdem, Nilüfer. “Batı Trakya’da Sivil Toplum Örgütlenmesinde Türk Kimlik Engeli”, *Tarafların Bakışıyla Lozan Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2015, s. 212-221.

Hüseyinoğlu, Ali. “Türk-Yunan Nüfus Mübadelesinin ‘Kalanlar’/‘Bırakılanlar’ Boyutu: Yunanistan’daki Batı Trakya Türkleri ve Geçmişten Günümüze Azınlık Eğitimi”, *Bir Zamanlar Balkanlar (6. ve 7. Uluslararası Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Kongresi Bildirileri)*, Samsun Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırma Derneği Kültür Yayınları, Samsun, 2014, s. 239-256.

Kelağa Ahmet, İbrahim. “Batı Trakya’da İkidilli Azınlık Eğitiminde Kapanan Bir Sayfa: Selanik Özel Pedagoji Akademisi (SÖPA)”, *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayınları, İstanbul, 2016, s. 185-206.

_____. “Lozan’ın 90. Yılında Batı Trakya Türk Azınlığı’nın Eğitim Sorununa Genel Bir Bakış”, *Tarafların Bakışıyla Lozan Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2015, s. 190-211.

_____. “Yunanistan’da (Batı Trakya’da) Azınlık Eğitim Sistemi İçinde İkidilli (Türkçe-Yunanca) Azınlık İlkokulları”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Cilt: VI, Sayı: 1, s. 1-12.

_____. “Yunanistan’da Batı Trakya’da Türk Azınlığının Anadili ve Eğitim Dillerinden Biri Olarak Türkçe”, *38. Uluslararası Asya ve*

Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (ICANAS), II. Cilt: Dil Bilimi, Dilbilgisi ve Dil Eğitimi, Ankara, 2007, s. 977-991.

Metin, Yüksel & Aslan, Gamze. “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde Dernek Özgürlüğü”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 3, 2007, s. 271-298.

Tezler

Derntiman, Mehmet. *Batı Trakya’da Çift Dille Yapılan Eğitimdeki Farklılıklar*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2017.

Erdem, Nilüfer. *Lozan Antlaşması’ndan Günümüze Batı Trakya Türkleri’nin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu*, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2003.

Eren, Halit. *Batı Trakya Türk Cemaat ve Vakıf İdareleri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1989.

_____. *Batı Trakya Türkleri (Lozan’dan Günümüze)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1995.

Kara, Tzichan. *Avrupa Birliği Azınlık Politikası Çerçevesinde Batı Trakya Türkleri’nin Sorunlarının İncelenmesi*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2005.

Onbaşı, Müzeyyen. *Batı Trakya İskeçe Müftülüğü’nün Din ve Eğitim Alanındaki Faaliyetleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019.

Paçaman, Recep. *Yunan İdaresinde Gümölcine Müftülüğü ve Hafız Hüseyin Mustafa Efendi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2011.

İnternet Kaynakları

Göğüş, Hasan. “Batı Trakya’da Müftü Seçimleri”,

<https://t24.com.tr/yazarlar/hasan-gogus/bati-trakya-da-muftu-se-cimleri,36662>

[Erişim Tarihi: 08.10.2022]

“Atanmış Müftü Naibinin Yerine Yeni Müftü Naibi Atandı”, <https://gundemgazetesi.com/detayh.php?id=12936> [Erişim Tarihi: 27.11.2022]

“Batı Trakya'daki Müftülöklere ve Vakıflara Yunanistan'ın İdareci Ataması”,

<https://www.memleket.com.tr/bati-trakyaadaki-muftuluklere-ve-vakiflara-yunanistanin-idareci-atamasi-1022383h.htm> [Erişim Tarihi: 27.11.2022]

“Bu Tavrı Bir AB Üyesi Olan Ölkemize Yakıştıramıyoruz”, <https://edirnesonhaber.com/bu-tavri-bir-ab-uyesi-olan-ulkemize-yakistiramiyoruz/11706/> [Erişim Tarihi: 28.11.2022]

“Gümölcine ve İskeçe'ye Atanan Müftü Naipleri Açıklandı”, <https://azinlikca1.net/yunanistan-bati-trakya-haber/item/15317-gumolcine-ve-iskece-ye-atanan-muftu-naipleri-aciklandi> [Erişim Tarihi: 28.11.2022]

“İskeçe Müftölöğüne Mustafa Trampa Seçildi”,

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/iskece-muftulugune-mustafa-trampa-secildi/1504>

[Erişim Tarihi: 27.11.2022]

“Kuruluşlarımız”, <https://www.abttf.org/dernekler.php?id=26> [Erişim Tarihi: 28.11.2022].

“Kuruluş Tarihçesi”, <https://www.abttf.org/about.php?id=79> [Erişim Tarihi: 28.11.2022].

“P.E.K.E.M. Hakkında”, <http://www.pekem.org/tr/default.asp?P=Padded&Page=8> [Erişim Tarihi: 28.11.2022].

“Tarihçemiz”,

<http://www.btddd.org.tr/bati-trakya-turkleri-dayanisma-dernegi/dernek-tarihcesi.html> [Erişim Tarihi: 28.11.2022].

“Ölkemiz Batı Trakya Türk Toplumunun Dini Özerkliğini İhlal Eden Uygulamalarını Sürdürüyor”,

<https://www.abttf.org/haberler-detay.php?id=6748&kid=104>

[Erişim Tarihi: 08.10.2022]

*1967-1995 Yıllarında
Batı Trakya Türkleri*

Safa Furkan Karacakaya*

Giriş

Batı Trakya, doğuda Meriç Nehri ile batıda Mesta Karasu Nehri arasında kalan, kuzeyinde Rodop dağları, güneyinde ise Ege Denizi bulunan alana verilen isimdir. Bölgenin en önemli şehirleri Dedeağaç, Gümülcine ve İskeçe'dir.¹ Batı Trakya bölgesi, Yunanistan'a bırakılırken bölgede yaşayan Türk azınlığın hakları 1913 tarihli Atina Anlaşması, 1920 tarihli Yunan Sevr'i ve Lozan sisteminden oluşan uluslararası anlaşmalarla garanti altına alınmıştır.² Lozan Sistemi, 30 Ocak 1923 tarihli nüfus değişimi sözleşmesi, 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'nın 37-45. maddeleri ve nüfus değişimi sözleşmesinden doğan sorunları sonuçlandıran 1926 tarihli Atina ile 1930 ve 1933 yıllarında imzalanmış olan Ankara anlaşmalarından oluşmaktadır.³

* Arş. Gör., Bandırma On Yedi Eylül Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü skaracakaya@bandirma.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-5268-6217.

1 Nilüfer Erdem, "Nüfus Mübadelesi ve Batı Trakya Türkleri", *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Özel Sayı:1, 30 Ağustos 2021, s.139-151.

2 Yusuf Sarınoy, "Lozan Antlaşmasına Göre Türkiye'de Patrikhane Yunanistan'da Müftülük Sorunu", *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2016, s. 154.

3 Baskın Oran, *Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1986, s. 68.

Batı Trakya Türk azınlığının Yunanistan'daki durumu her zaman iki ülke ilişkilerine doğrudan bağlı olmuştur. Türk-Yunan ilişkilerinin iyi seyrettiği dönemlerde Batı Trakya'daki azınlık daha az sorunla karşılaşırken, ilişkilerin gerildiği dönemlerde Yunanistan'ın baskısı ve çıkardığı zorluklar artmıştır. Bu bağlamda 1923'den 1967'ye kadar inişli çıkışlı bir süreç yaşanmıştır.

Yunanistan'ın 1930'lara kadar olan politikası Türkiye sınırına bitişik bölgede azınlığın gerek nüfus ve gerekse toprak mülkiyeti bakımından sahip bulunduğu büyük üstünlüğü ortadan kaldırmak olmuştur. 1930'larda ilişkilerin düzelmeye başlaması üzerine Batı Trakya Türk azınlığı için daha rahat bir dönem başlamıştır.⁴

Özellikle İkinci Dünya Savaşı ve ardından Yunan İç Savaşı sırasında oldukça zor günler yaşayan Batı Trakya Türkleri, Türk-Yunan ilişkilerinde 1950-1954 arası dönemde yaşanan yakınlaşma havası içinde, azınlıklara yönelik politikaların da ılımlı, dengeli ve esnek olmasıyla biraz nefes alabilmişlerdir. Ancak 1955'ten itibaren önce Kıbrıs, ardından Ege sorunlarının etkisiyle kronikleşen Türk-Yunan uyuşmazlıkları Batı Trakya Türklerine de yansımıştır.⁵

4 Cem Şentürk, *Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu Batı Trakya Türk Azınlığının Siyasal Örgütlenme Sürecine İlişkin Bir İnceleme*, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006, s. 8; Oran, *Age*, s. 146.

5 Çiğdem Kılıçoğlu, *Albaylar Cuntası Döneminde Yunanistan'ın Türkiye Politikası (1967-1974)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010, s. 133; Bu dönemde, 1952 yılında Gümülcine'de ilk kez bir Türk lisesi açılmıştır. 1954 yılında çıkarılan 3065 sayılı kanunla Müslüman yerine Türk yazılı levhalar okullara asılmıştır. 1951 yılında yapılan kültür anlaşmasıyla kontenjan öğretmenleri Batı Trakya'da görevlendirilmişlerdir. Oran, *Age*, s. 147.

Görsel 15: Yunanistan'daki Albaylar Cuntası'nın sembolü zümrüdü anka kuşu önünde duran süngü takmış askerdir. Bu sembol pullarda, paraların ve hatta kibrit kutularının üzerinde kullanılmıştır.

Bu inişli çıkışlı süreçte Yunanistan'da 21 Nisan 1967'de bir grup subayın darbe ile yönetime el koymaları, Batı Trakya Türklerinin yaşadıkları sorunlar açısından yeni bir sayfa açmıştır.⁶ Cuntanın ilk zamanlarında imzalanan Eğitim Protokolü (1968) ile Batı Trakya Türk azınlığında olumlu bir his uyanmış olsa da kısa zamanda Yunanistan'ın bu anlaşmanın maddelerine uymayacağı anlaşılmıştır.⁷

1. 1967-1995 Yılları Arasında Batı Trakya Türk Azınlığı ve Temel Sorunları

Batı Trakya Türk azınlığının 1967-1995 yılları arasında yaşamış olduğu sorunlar birdenbire ortaya çıkmış değildir. Bu dönemde karşılaşılan sorunların çoğunun kökeni Lozan Anlaşması'na, hatta Yunan Sevr'i ve Atina Antlaşmalarına

6 Cunta yönetimi, 29 Eylül 1968'de, halkoyuna sunduğu anayasa ile rejimi yasal temellere oturtmuştur. 20 Ocak 1968'de, Yunan Dışişleri Bakanı Panagiotis Pipinelis ile görüşen Türkiye'nin Atina Büyükelçisi Turan Tuluy, Yunan askeri rejiminin Türkiye tarafından tanındığını açıklamıştır. Böylece Yunan Cuntasını diplomatik alanda tanıyan ilk devlet Türkiye olmuştur. Kılıçoğlu, *Agt*, s. 68, 75, 95.

7 Umut Dere, "Batı Trakya Türklerinin Cunta İdaresi Yıllarında Yaşadığı Sorunlar (1967-1974)", *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 111-113; Yasemin Görüm, *Avrupa Konseyi, AGİT ve AB'de Azınlık Hakları ve Batı Trakya Sorunu*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2006, s. 165; Oran, *Age*, s. 74.

dayanmaktadır. Buna rağmen dönemin başında özellikle Kıbrıs meselesinin iki ülke ilişkilerini oldukça germesi ve neredeyse savaş durumu oluşturması, Batı Trakya Türk azınlığının yaşam koşullarını daha önce görülmemiş bir şekilde zorlaştırmıştır. Fanatik Yunan milliyetçileri azınlık mensuplarına kin ve nefretlerini göstermiş, Batı Trakya dışına göç bu dönemde oldukça artmıştır. Batı Trakya dışına, özellikle de Türkiye'ye göç, 1974 yılında cuntanın yıkılıp yerine demokrasinin kurulmasından sonra da değişmemiştir.⁸

Yunanistan'ın Avrupa Birliği'ne girmesi dahi Yunan idaresinin Batı Trakya Türklerine karşı olumsuz tavırlarını engellememiştir. Ancak 1990'lı yılların başında çeşitli bağımsız Avrupalı kuruluşların gözlem ve raporları sonucunda çok az sayılabilecek bir ilerleme yaşanmıştır. Bu yazıda, Batı Trakya Türk azınlığının 1967-1995 yılları arasında karşılaşmış olduğu sorunlar eğitim, dernekler, vatandaşlık, müftülük, vakıflar/gayrimenkuller başlıkları altında incelenecektir. Son bölümde ise Batı Trakya Türklerinin hak arayışları ve kitlesel hareketlerine değinilecektir.

1.1. 1967-1995 Yılları Arasında Batı Trakya Türklerinin Eğitimi ve Eğitimde Yaşadıkları Sorunlar

Batı Trakya Türk azınlığının eğitim hakkını düzenleyen uluslararası anlaşmalar üç tanedir. Bunlardan ilki 1913 tarihli Atina Antlaşması'na ek olarak imzalanan 3 numaralı protokoldür. Bu protokolün 15. Maddesinde, Yunanistan'daki Müslüman-Türk okulları tanınırken gelir kaynaklarına müdahale edilmeyeceği ve eğitimin Türkçe olacağı kayıt altına alınmıştır.⁹ Yunan Sevr'i olarak da bilinen 10 Ağustos 1920 tarihli ikinci anlaşma ise Yunanistan'daki azınlıkların korunmasına

8 Nurettin Gülmez & Melih Akdeniz, "Kıbrıs Barış Harekâtı'nın Batı Trakya Türkleri Üzerine Etkileri", *Yeni Türkiye Dergisi*, Sayı: 69, Mart-Haziran 2015, s. 4789.

9 Ali Dayıoğlu, "Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığının Uluslararası Hukuktan Doğan Eğitim Hakları", *Lefke Avrupa Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 2, 2021, s. 224-242.; Oran, *Age*, s. 72.

ilişkin hükümler içermektedir. Bu anlaşma Yunanistan'daki azınlıkların kendi okullarını kurma, yönetme ve denetleme hakkını düzenlemiştir.¹⁰ Batı Trakya Türk azınlığının eğitim hakkını düzenleyen uluslararası anlaşmaların sonuncusu Lozan Barış Anlaşması'dır. Lozan Barış Anlaşması'nın 40 ve 41. maddeleri büyük oranda Yunan Sevr'inin sekizinci ve dokuzuncu maddelerine benzemekte ve Müslüman azınlığın kendi dilini serbestçe kullanacağı okulları kurmak, yönetmek ve denetlemek hakkını koruma altına almaktadır.¹¹ Batı Trakya Türk azınlığının eğitim alanında yaşadığı temel sorunları, Türkiye'den ve diğer ülkelerden alınan diplomaların denkliğinin sayılmaması, azınlık okullarının eğitim düzeyinin ve fiziksel yeterliliklerinin düşük olması ve eğitim dili olarak tasnif edebiliriz.¹²

Cunta yönetimi sırasında Batı Trakya Türk azınlığının eğitimi açısından yaşanan önemli gelişmelerden birisi *Selanik Özel Pedagoji Akademisi'nin (SÖPA)* kuruluşu olmuştur. 1968 yılında, 31 sayılı Kral İrade'si ile kurulan SÖPA'nın amacı Türkiye'de eğitim görmüş Batı Trakyalıların geri dönerek öğretmen olmalarını engellemektir. Bu amaçla Türkiye'den öğretmen gelmesinin önüne geçmek için hızlı bir şekilde öğrenci kaydı yapılmış ve pedagojik açıdan eğitimini tam olarak almamış kişiler Batı Trakya Türklerinin okullarına öğretmen olarak atanmışlardır. SÖPA'nın ilk nesil mezunları bu yüzden alanlarında oldukça yetersiz kalmışlardır. SÖPA'da yıllar boyu verilen eğitimin kalitesinin düşüklüğü azınlığın sık sık tepkisine sebep olmuştur.¹³

10 Dayıoğlu, *Agm*, s. 226

11 Oran, *Age*, s. 73; Dayıoğlu, *Agm*, s. 227.

12 Gizem Alioğlu Çakmak, "Bir 'Avrupa' Azınlığı Olarak Batı Trakya Türkleri", *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, 2018, s. 159.

13 SÖPA'da öğrenciler yatılı okumakta olduklarından katı bir disiplin altında eğitim görmüşlerdir. Zaman zaman bu baskıdan bunalan öğrenciler okul yönetimini protesto ve boykot etmişlerdir. 1981 ve 1982 yıllarında yaşanan bir boykot sırasında okuldan yedi öğrencinin kaydı silinmiş ve birçoğu da okulu kendiliğinden terk etmişlerdir. SÖPA'da 1992 yılına kadar sadece erkek öğrenciler eğitim görmüştür. SÖPA'da eğitim

SÖPA 1968 yılında kurulduğunda diğer pedagoji akademileri gibi iki yıllık bir eğitim vermekteydi. Ayrıca bir yıllık hazırlık mevcuttu. Fakat 1988-1989 döneminden itibaren Yunanistan'da pedagoji akademileri kapatılmış ve eğitim fakültelerinde dört yıllık sınıf öğretmenliği bölümleri açılmıştır. SÖPA bu düzenlemenin dışında bırakılarak eğitim kalitesinin artması engellenmiş ve eski düzende eğitim vermeye devam etmiştir.¹⁴

SÖPA'nın kuruluşundan bağımsız olarak 1968 yılı, azınlığın üzerindeki baskının azalacağına dair ümitlerin tazelandığı bir yıl olmuştur. 20 Aralık 1968'de, Yunanistan ile Türkiye arasında imzalanan Kültür Protokolü ve cunta tarafından yayınlanan bir yönetmelikle birlikte Türkçenin azınlığın dili olduğu ve Yunanca hariç diğer derslerin Türkçe yapılacağı konusu netleşmiştir. Bu anlaşma sonucunda 1968-1969 eğitim yılı için Türkiye'den çok sayıda ders kitapları getirilirken, *Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği* tarafından hazırlanan kitaplar azınlık ilkokullarına dağıtılmıştır.¹⁵ Kültür Protokolü'nün ardından Türkiye'den Batı Trakya'ya gönderilen öğretmen sayısında da bir artış olmuştur. 6 Ağustos 1969 tarihli Bakanlar Kurulu kararına göre daha önce Batı Trakya'da çeşitli okullarda görevlendirilmiş olan 19 öğretmenin görev süreleri 30 Eylül 1970

gören öğrencilerin büyük bir bölümü medrese mezunlarından oluşmuştur. SÖPA'ya öğrenci alınırken özellikle Rodoplardaki köylerden medrese mezunu öğrenciler tercih edilmiştir. SÖPA'dan mezun olan öğrenciler ise yukarıda belirtilen sebeplerden ötürü işe başladıkları okullarda okul encümenleri ve veliler tarafından sürekli eleştirilmişlerdir. Çocuklarının iyi bir eğitim almasını isteyen veliler formasyonlu öğretmen talep ederken, SÖPA mezunu öğretmenlerin bulunduğu okullara çocuklarını göndermek istememişlerdir. Bu nedenle birçok köyde okullar yıllar boyunca kapalı kalmıştır. Oran, *Age*, s. 82; İbrahim Kelağa Ahmet, "Batı Trakya'da İkidilli Azınlık Eğitiminde Kapanan Bir Sayfa: Selanik Özel Pedagoji Akademisi SÖPA", *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2016, s. 192-198; Dayıoğlu, *Agm*, s. 230-231.

14 SÖPA'nın kurulduğu yıllarda eğitim, ilk yılı hazırlık olmak üzere üç yıl olmuştur. Çoğunlukla Gümülcine ve Şahin'deki medreseleri bitirmiş olan öğrenciler SÖPA'ya kaydedilmişlerdir. SÖPA'ya giriş sınavları her yılın 15-30 Eylül tarihleri arasında Azınlık Okulları Koordinatörlüğü'nde yapılmıştır. Giriş sınavlarında öğrenciler tarih, matematik ve Yunanca kompozisyon derslerinden sorumlu olmuşlardır. Hüseyin Bostancı, "Lozan Anlaşması Sonrası Batı Trakya'da Din Eğitiminin Problemleri", *BAKEŞ Yayınları*, Gümülcine, 2021, s. 231-232; Dayıoğlu, *Agm*, s. 230-231; Ahmet, *Agm*, s. 192.

15 Dayıoğlu, *Agm*, s. 231; Oran, *Age*, s. 78-79.

tarihine kadar uzatılmıştır. Bu öğretmenlerden yedisi *Gümülcine Azınlık Lisesi*'nde, biri *İskeçe Muzaffer Salihoglu Azınlık Lisesi*'nde, diğerleri ise Gümülcine ve İskeçe'deki çeşitli merkez ve köy ilkokullarında görev yapmıştır¹⁶. Bu süre dolmadan önce Bakanlar Kurulu'nun 16 Eylül 1970 tarihinde almış olduğu karar ile bu sefer Batı Trakya'da görev yapmakta olan 16 öğretmenin görev süreleri 30 Eylül 1971 tarihine kadar uzatılmıştır. Görev süresi uzatılan öğretmenlerden beşi *Gümülcine Azınlık Lisesi*'nde, biri *İskeçe Muzaffer Salihoglu Azınlık Lisesi*'nde, diğerleri çeşitli merkez ve köy ilkokullarında görevlendirilmiştir¹⁷. Fakat bundan sonraki yıllarda azınlık eğitimi ve okulları hakkında çıkarılan kanunlar, bu olumlu havanın kısa sürede dağılmasına ve çok önemli sorunların ortaya çıkmasına neden olmuş, Türkiye'den gönderilen öğretmenler Yunanların çeşitli engellemeleri ile karşılaşmışlardır.¹⁸

Kültür Protokolü'nün yarattığı tüm umutlara rağmen 21 Nisan 1967 tarihinde iktidara gelen cunta rejiminin Batı Trakya Türk azınlığıyla ilgili attığı ilk adımlardan birisi, azınlık okullarının yönetiminden sorumlu olan Cemaat Yönetim Kurulları ile Okul Encümenlerinin seçimlerini yaptırmamak olmuştur. Bu kurulları cunta yönetimi kendisi atamaya başlamıştır. Bir diğer ifadeyle cunta yönetimi azınlık okullarının işleyişini kendi güdümüne almıştır.¹⁹

16 *Gümülcine Azınlık Lisesi*'nde görev yapan öğretmenlerin Türkiye'deki görev yerleri şu şekildedir: Adil Özgüç- Balıkesir İmam Hatip Ortaokulu, Mediha Balkan-İstanbul Pertevniyal Lisesi, Ahmet Hamdi İkiz- Tokat Gaziosmanpaşa Lisesi, Şefika Akman- Ankara Yıldırım Beyazıt Lisesi, Mehmet Kanargı- Eskişehir Atatürk Lisesi, Sebahattin Öz- Eskişehir Mehmetçik Ortaokulu, Sacit Çorapçıoğlu- Öğretmen Okulları Genel Müdürlüğü. 6 Ağustos 1969 tarihli ve 6/12270 sayılı kararname. *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhuriyet Arşivi, (Bundan sonra BCA)*, Fon: 30.18.1.2 Kutu: 238.56.16-1,2.

17 *Gümülcine Azınlık Lisesi*'nde görev yaparken görev süreleri uzatılan öğretmenlerin eğitim verdikleri branşlar şu şekildedir. Sebahattin Öz-Türkçe, Sacit Çorapçıoğlu-Fen, Ahmet Hamdi İkiz-Fransızca, Mehmet Kanargı-Resim, Şefika Akman-Matematik. 16 Eylül 1970 tarihli ve 7/1350 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı. *BCA*. 30.18.1.2/257.68.11-1,2.

18 Nilüfer Erdem, *Lozan Antlaşması'ndan Günümüze Batı Trakya Türkleri'nin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu*, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2003, s. 76.

19 Görüm, *Agt*, s. 165.

1972 yılında, 1109 sayılı kanun ile Türk okullarının ismi “Azınlık Okulu” olarak değiştirilmiş ve okul encümenlerinin öğretmen ataması konusundaki yetkileri kaldırılmış, Türkiye’de eğitim almış Batı Trakyalı öğretmenlerden bazıları görevden alınmıştır.²⁰ Tam ismi “Batı Trakya Türk İlkokullarının Kuruluş ve Faaliyet Şekli ile Bunların Yöneticilerini ve Batı Trakya Türk İlkokulları Müfettişlerini İlgilendiren Bazı Meselelerin Düzenlenmesi Hakkında” olan bu kararname ile Türk okullarında “Türk”, “Türkçe”, “Türk ile ilgili” sözcüklerin kullanımını yasaklanmıştır. Bu yasak mahkeme kararı ile uygulamaya konulmuş, kamuya açık yerlerdeki tabelalara Türkçe yazı yazılmasının önüne geçilmiştir.²¹

1977 yılında çıkarılan 694 ve 695 sayılı iki kanunla Batı Trakya Türklerine ait okullar tamamen Yunan devletinin kontrolü altına alınmıştır. 694 sayılı yasa ile azınlık okullarına dair tüm yetkiler Eğitim Bakanı ile bölge valisine bırakılmıştır. Okul encümenleri ile cemaat kurulları işlevlerini tamamen yitirmişlerdir. 1977 yılında çıkarılan 695 sayılı kanun azınlık okullarına öğretmen ataması yapılırken SÖPA mezunlarına ayrıcalık tanınmasını getirmiştir. Lozan’da azınlığın kendi eğitim kurumlarını işletme hakkına dair hüküm bulunmasına rağmen Yunanistan bu kurumları kendi Eğitim Bakanlığı’na bağlamış ve kontrollerini kendi inisiyatifine almıştır.²²

20 Yunanistan’da 1967 yılında bir eğitim kurumu olarak varlığını sürdüren medreseler de cunta idaresi ile birlikte Yunan Devleti’nin tam denetimi altına girmişlerdir. Medrese mezunlarının öğretmenlik yapma yetkisi ellerinden alınmış ve medreseler *Selanik Özel Pedagoji Akademisi*’ne öğrenci yetiştiren kurumlar haline getirilmiştir. Hüseyin Bostancı, “Batı Trakya’da Müslüman Türk Azınlığında Din Eğitimi”, *Balkanlarda Türk Kültürü: Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, Türk Ocağı İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2018, s. 149; Kılıçoğlu, *Agt*, s. 136-138; Görüm, *Agt*, s. 165; Pervin Hayrullah, *Balkan Savaşlarından Sonra Batı Trakya Türklerinin Sosyo-Kültürel Hayatı ve Eğitim Tarihi*, BAKES Yayınları, Gümölcine, 2020, s. 207; Dayıoğlu, *Agm*, s. 232.

21 Turgay Cin, “Avrupa Birliği Üyesi Yunanistan’da 1983’ten Beri Devam Edeleyen İskeçe Türk Birliği Derneği’nin Kapatılmasının Hukuki Süreci”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 1, 2010, s. 1318.

22 Bu yasanın tümü hem Yunan Sevr’inin sekizinci ve dokuzuncu maddelerine, hem Lozan Anlaşması’nın 40 ve 41. Maddelerine, hem de 1968 Kültür Protokolüne açıkça aykırıdır. Oran, *Age*, s. 79-80; Kılıçoğlu, *Agt*, s. 136-138; Görüm, *Agt*, s. 165; Hay-

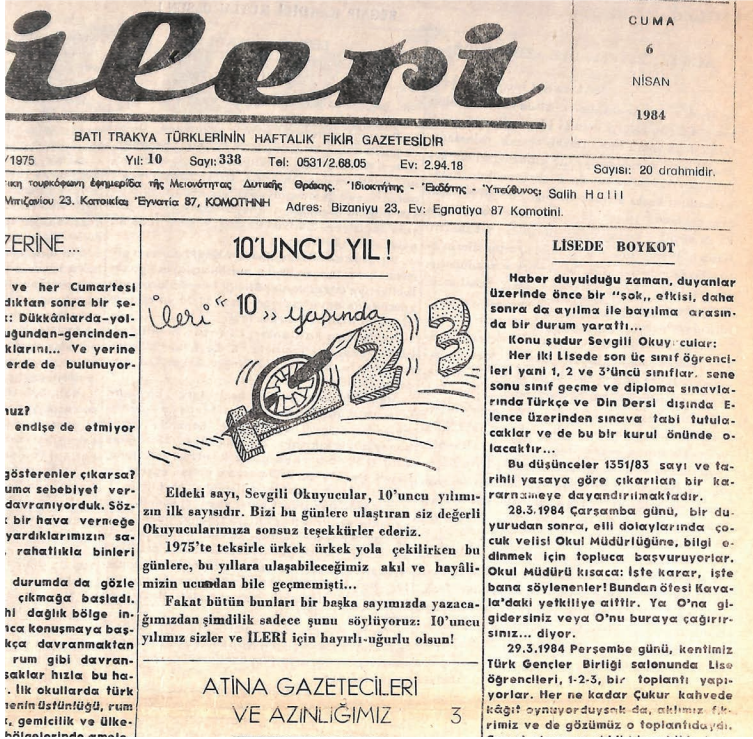
SÖPA'nın öğretmen mezun etmeye başlamasıyla birlikte Türkiye'de eğitim görmüş formasyonlu öğretmenler için zorluk dönemi başlamıştır. Yukarıda belirtilen kanunlar gereğince SÖPA mezunlarının atanmasına öncelik verilmiş, formasyonlu öğretmenler yer değiştirememiş ve bir kısmı tayin edilmemişlerdir. Maaşları azınlık cemaati tarafından ödenen bu öğretmenler yerine devlet, SÖPA mezunu öğretmenleri maaşını ödeyerek görevlendirdiğinden halkın artık öğretmen için para ödemesine gerek kalmamıştır. Ancak maaşları Yunan devleti tarafından ödenen SÖPA'lı öğretmenler, Yunan yönetiminin direktiflerinin dışına çıkamamışlardır. Diğer taraftan formasyonlu öğretmenler maddi olarak zor durumda kalmışlar ve muhtaç duruma düşmüşlerdir.²³

Eğitim konusunda bu dönemde Batı Trakya Türk azınlığını en çok rahatsız eden düzenlemelerden birisi 1984 yılında yapılmıştır. Yunanistan Milli Eğitim ve Dinişleri Bakanlığı azınlık liselerinde Din ve Ahlak Bilgisi ile Türk Dili ve Edebiyatı dersleri haricinde Türkçe olarak okutulan bütün derslerin sınavlarının sene sonunda Yunanca olarak yapılacağını ilan etmiştir. Türkçe eğitim gördüğü bir dersten Yunanca sınava girmek zorunda kalan öğrenciler çok zorlanmışlardır. Bu uygulamanın ilk başladığı yıl olan 1983-1984 eğitim yılında, *Gümülcine Azınlık Lisesi* sadece bir öğrenci mezun vermiştir. *Gümülcine Azınlık Lisesi*'nin 1984-1985 eğitim yılındaki mezun sayısı da birdir. Okullara kayıt olan öğrenci sayısının yıllar içinde azalmasına sebep olan bu uygulama ile Yunan devlet okullarının azınlık içindeki tercih oranı artmıştır.²⁴

.....
rullah, *Balkan Savaşlarından Sonra Batı Trakya Türklerinin Sosyo-Kültürel Hayatı ve Eğitim Tarihi*, s. 207; Dayioğlu, *Agm*, s. 232; Bostancı, *Age*, s. 142-143.

23 Batı Trakya azınlık okullarında dört tip öğretmen vardır. 1951 ve 1968 kültür anlaşmalarının ardından Türkiye'den gelen "kontenjan öğretmenleri", Türkiye'deki öğretmen okullarından mezun olmuş Batı Trakyalı formasyonlu öğretmenler, formasyonsuz öğretmenler ve SÖPA mezunu olan öğretmenler. Özellikle 1970'lerden itibaren Yunan makamları formasyonlu öğretmenlere çeşitli zorluklar çıkartarak onların işten ellerini çekmesini istemiş ve yerlerine SÖPA mezunlarını görevlendirmeye başlamıştır. Oran, *Age*, s. 91-95; Bostancı, *Agm*, s. 143.

24 Bostancı, *Age*, s. 157-158.

Görsel 16: *İleri*'de, Gümölcine Azınlık Lisesi öğrencilerinin Türkçe gördükleri derslerde Yunanca sınava tabi tutulacaklarını öğrenmeleri üzerine boykot kararı aldıklarına dair haber. (*İleri*, 6 Nisan 1984, s. 1.)

Batı Trakya Türk azınlığının 1967-1995 yılları arasında eğitim örgütlenmesi incelendiğinde ilkokulların büyük oran-
da sınıfları birleştirerek eğitime devam ettiği gözlenmekte-
dir. 1985 itibarıyla toplam 241 ilkokul bulunmaktadır. Birisi
Gümölcine ve diğeri İskeçe'de olmak üzere iki Türk azınlık
lisesi, ayrıca yine birisi Gümölcine'de diğeri Şahin'de olan iki
medrese eğitim hizmeti vermektedir.²⁵ Bu dönemin sonlarına

25 Medreseler 2000 yılından itibaren lise seviyesinde eğitim vermektedirler. Erdem, *Lozan Antlaşması'ndan Günümüze Batı Trakya Türkleri'nin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu*, s. 98.

kadar Yunan üniversitelerinde eğitim görmüş ya da görmekte olan azınlık mensubuna pek rastlanamamaktadır.²⁶

1990'lı yılların ilk yarısına kadar özellikle SÖPA'nın eğitim kalitesine yönelik azınlığın eleştirileri pek dikkate alınmamıştır. Fakat bu tarihten sonra gerek Yunanistan'ın üye olduğu Avrupa Birliği'nden gelen gözlemcilerin, gerekse Avrupa'dan gelen bağımsız kuruluşların yaptığı incelemeler sonucu hazırladığı raporlarda Yunanistan, azınlığa yönelik tutumu nedeniyle sert bir şekilde eleştirilmiştir. Yunanistan Başbakanı Miçotakis de 13-14 Mayıs 1991'de ziyaret ettiği Batı Trakya'da eski azınlık politikalarını eleştirmiş ve yeni politikalar uygulanacağını müjdelemiştir. Miçotakis, öncelikle SÖPA'nın eğitim kalitesinin artırılacağı, eğitim süresinin uzatılacağı gibi vaatlerde bulunmuştur.²⁷

1995 yılına kadar Yunan üniversitelerinde eğitim alma imkânı bulamayan azınlık öğrencileri için yeni bir düzenleme yapılmıştır. Yayınlanan 2341/1995 sayılı yasa ile azınlığa her yıl binde beşlik bir kontenjan ayrılmış ve bu tarihten itibaren Yunanistan'da üniversite okuyan azınlık mensubu sayısı giderek artmıştır.²⁸ Esasen yakından bakıldığında 2341/1995 sayılı yasanın Batı Trakya Türklerinin eğitimi açısından bir milat teşkil ettiği görülecektir. Yasa uygulamaya girdiği andan itibaren çarpıcı bir etkiye sahip olmuş, çocuklarının Yunanistan'da üniversite eğitimi almasını tercih eden aileler, Yunancayı daha iyi öğrenebilmeleri için çocuklarını okul öncesi eğitiminden itibaren Yunan devlet okullarına yönlendirmişlerdir. Anadillerini sadece aile çevrelerinde konuşan bu çocukların

26 Oran, *Age*, s. 91-93.

27 Dayıoğlu, *Agm*, s. 233.

28 *Agm*, s. 235; İbrahim Kelağa Ahmet, "Lozan'ın 90. Yılında Batı Trakya Türk Azınlığının Eğitim Sorununa Genel Bir Bakış", *Tarafların Bakışıyla Lozan Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul 2015, s. 210.

kendilerini Türkçe olarak ifade edememeleri kaçınılmazdır.²⁹ Buna ekonomik sebeplerle daha ziyade Avrupa ülkelerine göç de eklenince, günümüzde Batı Trakya Türklerine ait ilkokul sayısı 100'ün altına inmiştir.³⁰

1.2. Batı Trakya'da Müftülük Kurumu ve Müftülük Seçimlerinde Yaşanan Sorunlar

Batı Trakya Türk azınlığı dini olarak üç müftülük halinde örgütlenmiştir. Gümülcine, İskeçe ve Dimetoka müftülüklerinin seçim usulleri, görevleri ve yetkileri 1913 Atina Anlaşması'yla belirlenmiştir. Bu anlaşmanın getirdiği hükümlerin Yunan iç hukukuna yansımaları ise 1920 yılında çıkarılan 2345 sayılı kanun ile olmuştur.³¹

Müftü seçimleri ile ilgili sorunlar Gümülcine Müftüsü Hüseyin Mustafa'nın 1985 yılının Haziran ayında vefat etmesi ile

29 Nilüfer Erdem, "Batı Trakya Türkleri ile Rodos ve İstanköy Türklerinin Kültürel Asimilasyonuna Dair Değerlendirmeler", *Rodos ve İstanköy Türk Kültürü*, (Ed. Mustafa Kaymakçı, Cihan Özgün), Eğitim Yayınevi, Konya, 2020, s. 33.

30 "Batı Trakya Türk Azınlık Okulları Sistematik Bir Şekilde Kapatılıyor", <https://www.trthaber.com/haber/dunya/bati-trakyada-turk-azinlik-okullari-sistematik-bir-sekilde-kapatiliyor-637736.html> [Erişim Tarihi: 08.10.2022]; "Yunanistan'da Türk Azınlığa Ait 4 İlkokul Daha Kapatıldı", <https://utancgunlugu.com/irkcilik/yunanistan-bati-trakyada-turk-azinliga-ait-4-ilkokulu-daha-kapatti/> [Erişim Tarihi: 08.10.2022]

31 Lozan Anlaşması'ndan sonra Gümülcine, İskeçe, Dimetoka ve Dedeağaç'ta görev yapan müftüler, 2345 sayılı kanuna dayanarak cemaat ileri gelenlerinin görüşü alınarak kral iradesi ile atanmıştır. Ancak 2345 sayılı kanuna göre Yunanistan'daki müftüler tarafından seçilecek üç aday arasından Kral iradesi ile atanması öngörülen başmüftü hiçbir zaman atanmamıştır. Sarıay, *Agm*, s. 154; Müftüler, Batı Trakya bölgesi 1920 yılında Yunan egemenliğine geçinceye kadar Müslümanların gösterdikleri adayların yetkililer tarafından onaylanması usulü ile belirlenmiştir. 1920 yılından sonra bu onay işini Yunan yetkililer yapmıştır. Müftü seçileceği zaman bölgenin ileri gelenleri en uygun kişiyi valiye bildirmiştir. Valiliğin onaylaması ile önerilen kişi müftü olarak atanmıştır. Bu yöntem ile Gümülcine Müftülüğü'nde halkın önerdiği ve Yunan yetkililerin onayladığı Hüseyin Mustafa Efendi 1948 yılından itibaren 37 yıl, İskeçe Müftülüğü'nde önerilen ve yetkililerin onayladığı Mustafa Hilmi Aga 41 yıl görev yapmıştır. Bunların yanında yıllar içinde tayinle müftülük makamına oturan müftüler de olmuştur. Mehmet İmamoğlu, "Yunanistan'da Müftülerin Seçiminde Yapılan Haksızlıklar", *Balkanlarda Türk Kültürü: Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2018, s. 65; *Görüm, Agt*, s. 162; Ali Hüseyin, *Continuities and Changes in the Minority Policy of Greece: The Case of Western Thrace*, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005, s. 90; Sarıay, *Agm*, s. 154.

başlamıştır. Azınlığın yapacağı seçimleri dikkate almadan Yunan hükümeti tarafından Rüştü Ethem'in müftü naibi olarak atanmasına yoğun tepki gösterilmiştir.

MÜFTÜLÜK OLAYLARI

Gümölcine'de Türkler, kendi müftüsünü belirlemek için seçim yaptılar

İbrahim Şerif Gümölcine Müftüsü Seçildi

BTS HABER MERKEZİ

YÜZLERCE komando ve güvenlik timleri tarafından kuşatılan Gümölcine'de 28 Aralık 1990 tarihinde Türkler 120 civarında şehir, kasaba ve köy camisinde cuma namazından sonra yeni müftü için oy kullandı.

Oyların yüzde 95'ini toplayan İbrahim Şerif Gümölcine müftüsü seçildi. Seçime İbrahim Şerif'in danışmanı Osman Ali Osman ve Hasan Paçaman da katıldılar.

İlahiyat Fakültesi mezunu olan İbrahim Şerif, Dr. Sadık Ahmet ile beraber Güven Listesi'nden bağımsız aday olmuştur. Seçim kampanyası sırasında da "Batı Trakya'da Yunan vatandaşları Müslüman Türkler yaşamaktadır" dediği için tartışılmı. Dr. Sadık Ahmet ile beraber İbrahim Şerif'in de hapis cezası paraya çevrilmiştir.

●Gümölcine'de olağanüstü gerginlik olduğuna dair iddialar ve "her an büyük bir olay çıkacak" havası oluşturularak ek polis güçleri getirilmesine rağmen, Türkler hiçbir provokasyona izin vermeden seçime katıldı.

Cuma namazına katılan cemaatin ellerini kaldırmaları yolu ile çok demokratik bir şekilde yapılan seçimi Yunan yönetiminin kabul etmeyeceği açıklandı.

Yunan resmi makamları, Zolotas Millî Birlik hükümeti döneminde

4 BATI TRAKYA'NIN SESİ

●Yüzlerce komando ve güvenlik timleri tarafından sarılan Gümölcine'de 100'den fazla şehir, kasaba ve köy camisinde cuma namazından sonra yeni müftü için oy kullanıldı. Oyların yüzde 95'ini alan İbrahim Şerif Gümölcine müftüsü seçildi.

Gümölcine yeni müftüsü İbrahim Şerif asaleten Gümölcine Müftülüğü'ne emir ile tayin edilen Meço Cemal'i yi meşru olarak tanıyorlar.

âdeta resmi ve sivil kıyafetli polisten geçilmeyecek haldediydi. Hükümetin emriyle, Atina'dan uçakla gönderilen komando kuvvetlerine ilâveten, Selânik, Drama, Serez, Kavala, İskeçe ve Dedeağaç'tan Gümölcine'ye sevkedilen güvenlik birliklerinin başında ise, Atina'dan özel olarak görevlendirilen Yunanistan Polis Teşkilatı Komutan Yardımcısı General Konstantinos Tsasiakos ile Kuzey Yunanistan Polis Başmüfettişi General Petrol Çıfındılığ vardı.

Gümölcine'deki gelişme ile ilgili olarak Yunan devlet televizyonu "ET-1" kanalına demec veren Dişşileri Bakanı Andonis Samaras'ın bu olayda Ankara'nın suçu göstermeye çalışması ve Türk azınlığı için "Yunan Müslümanları" deyimini tekrarlaması, bölgede havayı daha da elektrikleştirirdi.

Atina'dan uçaklarla getirilen polislerin yanında Gümölcine ve çevre illerinden onbine yakın polis köyler dahil bütün cami ve Türklerin yoğun bulunduğu merkezleri kerden altına aldılar.

29 Ocak'taki çirkin olayları gerekçe gösteren elyeye yakın fanatik Yunanlı Türklerin buldukları bölge.

Görsel 17: Batı Trakya'nın Sesi dergisinin İbrahim Şerif'in müftü seçildiğine ilişkin haberi (Batı Trakya'nın Sesi, Sayı: 26, s. 4.)

Batı Trakya Azınlığı Yüksek Tahsilliler Derneği Başkanı İsmail Rodoplu ile genel sekreteri Dr. Sadık Ahmet'in organize ettiği bir toplantıda Yunan makamlarınca atanan Rüştü Ethem'in müftülüğünün kabul edilmemesi ve Müftülük Başkan-tibi Hacı Halil Efendi'nin müftü naibi olarak seçilmesi kabul edilmiştir. Rüştü Ethem bu tepkiler üzerine 5 Haziran 1985'te

istifa etmiştir. Azınlık, Yunan Hükümeti'nin müftü ataması yerine Rodop Valisinin müftü seçimini organize etmesini talep etmiştir. Bu talep tamamen göz ardı edilmiş ve Rüştü Ethem'in Haziran ayında verdiği istifa dilekçesi 13 Aralık 1985'te işleme alınmıştır. Vefat eden müftü yerine 16 Aralık 1985'te, Cemali Meço'nun müftü naibi olarak atandığı duyurulmuştur. 16 Aralık 1985'ten 30 Mart 1990 tarihine kadar Gümölcine müftü naipliği yapan Cemali Meço, bu tarihte Yunan makamları tarafından müftü olarak tayin edilmiştir. Henüz yürürlükte olan 2345 sayılı yasaya aykırı olan bu atamaya karşı azınlık mensupları kendi müftülerini seçmek için harekete geçmişlerdir.

Gümölcine bağımsız milletvekili Dr. Sadık Ahmet'in 17 Aralık 1990'da yaptığı açıklama ile camilerde yapılacak seçim kamuoyuna duyurulmuştur. 28 Aralık 1990'da yapılan seçimler sonucu İbrahim Şerif müftü olarak seçilmiştir.³² Yunanistan İbrahim Şerif'in müftülüğünü tanımamış ve sorun uzun yıllar çözülemeden günümüze kadar gelmiştir. Yunanistan kendi iç hukukuna bile aykırı olan müftülerin atanması uygulamasını meşrulaştırmak için 24 Aralık 1990'da çıkardığı bir Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile 2345 sayılı yasa'yı yürürlükten kaldırmıştır.³³ 2345 sayılı yasanın yürürlükten kaldırılmasının ardından Şubat 1991'de yayınlanan 182 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile müftü olmak isteyenlerin valiliğe başvurması zorunlu hale gelmiştir. Bu kararname ile azınlığın ortadan kaldırılmış hakları şu şekilde sıralanabilir:

32 İskeçe Müftüsü Mustafa Hilmi'nin başkanlığında 18 Aralık 1985'te yapılan bir toplantı sonucu 2345 sayılı yasanın hükümlerinin uygulanması için milletvekilleri Mehmet Müftüoğlu ile Ahmet Faikoğlu'nun Yunan parlamentosuna soru önergesi vermelerine karar verilmiştir. Hüseyin, *Agm*, s. 90-91; İmamoğlu, *Agm*, s. 63-64; Bostancı, *Age*, s. 64-65.

33 Görüm, *Agt*, s. 162-163; Batı Trakya Türk Azınlığının hukuki anlamda uluslararası anlaşmalarda garanti altına alınmış olan özerkliğini yok eden bu kanun sonucunda azınlığın başmüftü seçme hakkı ortadan kaldırılmıştır. Müftülerin halk tarafından seçilmesi imkânsız hale getirilmiş, ayrıca cemaat idare heyetlerini denetleme yetkisi de ortadan kaldırılmıştır. Daha önce müftülerin görev süresi sınırlı değilken bu yasanın ardından her 10 yılda bir görev süreleri yenilenmek durumunda kalmıştır. Hayrullah, *Balkan Savaşlarından Sonra Batı Trakya Türklerinin Sosyo-Kültürel Hayatı ve Eğitim Tarihi*, s. 88-89.

- Başmüftülük kurmak ve başmüftü seçme hakkı,
- Müftülerin azınlık tarafından seçilmesi hakkı,
- Müftülerin Cemaat İdare Heyetlerini teftiş etme hakkı,
- Müftülerin yetkisindeki velayet hakkı,
- Müftülerin görev sürelerinin sınırsız olması hakkı,
- Müftü yetiştirmek için açılması öngörülen Yüksek İlahiyat Okulu'nun açılması hakkı.³⁴

Batı Trakya Türk azınlığı arasında büyük bir infiale sebep olan bu kararname Yunanistan'ın imzalamış olduğu ve azınlığın kendi önderlerini serbestçe belirlemesini koruma altına alan anlaşmalara aykırıdır. Yunan makamları tarafından atanmış müftü yerine halkın camilerde yaptığı seçim sonucu müftü ilan edilen kişinin göreve başlamasını sağlamak adına, Gümölcine'de 6-11 Eylül 1991 tarihleri arasında, camilerin kapatılması kararı alınmıştır.³⁵

İskeçe'de de 12 Şubat 1990 tarihinde, müftü Mustafa Hilmi'nin vefat etmesinin ardından, Gümölcine'dekine benzer sorunlar yaşanmıştır. 15 Şubat 1990'da, Mustafa Hilmi'nin oğlu Mehmet Emin Aga, Yunanistan tarafından İskeçe müftü naibi olarak atanmıştır. Mehmet Emin Aga ancak yakında yapılacak milletvekili seçimlerine kadar bu görevi kabul etmiş ve daha sonra bir müftülük seçimi yapılmasını istemiştir. Fakat Mehmet Emin Aga, göreve başladıktan iki ay sonra Yunan hükümetinin Cemali Meço'yu Gümölcine müftülüğüne ataması üzerine 10 Mayıs 1990'da istifa etmiştir.³⁶ Mehmet

34 İmamoğlu, *Ağm*, s. 67-68.

35 Hüseyin, *Ağt*, s. 90-91.

36 İskeçe Müftüsü Mustafa Hilmi'nin 1990 yılında vefat etmesi üzerine o sırada İskeçe bağımsız milletvekili olan Ahmet Faikoğlu 17 Ağustos 1990'da müftülük seçimi yapılması için harekete geçmiştir. Cuma namazı kılınan 52 camide yapılan seçimler sonucunda Mehmet Emin Aga, İskeçe'nin seçilmiş müftüsü olmuştur. Bu kararı tanımayan Yunanistan, İskeçe Valisi başkanlığında bir tavsiye heyeti toplamış ve bu heyetin müftüyü atayacağını belirtmiştir. Yapılan oylama sonucunda Boşnak Sabri'ye 6 oy Mehmet Emin Şinikoğlu'na ise 1 oy çıkmasına rağmen valilik, 22 Ağustos 1991'de Mehmet Emin Şinikoğlu'nu İskeçe Müftüsü olarak atamıştır. Bostancı, *Age*, s. 65-66.

Emin Aga, 1990 yılının Ağustos ayında camilerde yapılan müftülük seçimlerinde oyların büyük çoğunluğunu alarak müftü seçilmiştir Yunan makamları ise camilerde yapılan seçimi tanımamış, 22 Ağustos 1991'de, Mehmet Emin Şinikoğlu'nu müftü olarak atamıştır. Seçilmiş müftü olarak görev yapmaya devam eden Mehmet Emin Aga, Yunan makamları tarafından mahkemeye verilmiş ve 24 Ocak 1995 tarihinde on ay hapse mahkûm edilmiştir. Seçilmiş müftüler bu ve bunun gibi birçok farklı sebeple mahkemeye verilmiş ve çeşitli cezalara çarptırılmışlardır.³⁷

Gümölcine seçilmiş müftüsü İbrahim Şerif, 1991 yılında müftülük makamını gasp etmek ve müftüye ait dini elbiseler giymek suçlarından mahkemeye verilmiştir. Yunan makamları tarafından yargılanan İbrahim Şerif bu durumu 1997 yılında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) taşımış ve üstüne isnat edilen bütün suçlardan beraat etmiştir. Mahkeme ayrıca Yunanistan'ın İbrahim Şerif'e 2,7 milyon drahmi tazminat ödemesine karar vermiştir.³⁸

Dimetoka'da müftülük meselesi 1986 yılına kadar müftü naibi olarak görev yapmış olan Ahmet Şerif Damatoğlu'nun

.....
 37 Mehmet Emin Aga hakkında, "*bilinen bir dinin resmi görevlisinin yetkilerini gasp etme*" suçunu işlediği gerekçesi ile sekiz adet dava açılmıştır. İlk davası 12 Nisan 1994'te görülen Aga, bu mahkeme sonucunda 24 Ocak 1995'te, 10 ay hapse mahkûm edilmiştir. Cezaevinde 6.5 ay kalan Aga bu sırada mide kanaması geçirmiş ve geri kalan cezası para cezasına çevrilerek tahliye edilmiştir. Bostancı, *Age*, s. 68-69, *Görüm, Ağıt*, s. 70.

38 Gümölcine müftüsü sıfatıyla, müftüye tanınmış yetkileri hukuksuz olarak kullandığı ithamıyla açılan dava sonucunda, 12 Aralık 1994'te, İbrahim Şerif suçlu bulunmuştur. Mahkeme tarafından verilen 8 aylık hapis cezası daha sonra para cezasına çevrilmiştir. İbrahim Şerif'in itirazı üzerine bir üst mahkemede tekrar değerlendirilen davada İbrahim Şerif, 21 Ekim 1996'da tekrar suçlu bulunmuş ve kendisine 6 ay hapis cezası verilmiştir. İbrahim Şerif, Yunanistan'daki hukuki süreçleri tamamlamak için mahkeme kararlarına itiraz edilebilecek en yüksek merci olan Arios Pagos'a müracaat etmiş, bu mahkeme de 2 Nisan 1997'de İbrahim Şerif'i suçlu bulmuş ve alt mahkemelerin kararlarını onamıştır. Daha sonra süreci, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne taşıyan İbrahim Şerif, buradaki değerlendirmeler sonucu haklı bulunmuş ve Yunanistan'ın Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 9. maddesini ihlal ettiğine karar verilmiştir. Bostancı, *Age*, s. 66-68; Tuğba Eray Biber, "Batı Trakya Türklerinin Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme", *Bozkırın Oğlu Ahmet Taşağl'ın Armağanı*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2019, s. 703.

vefat etmesinin ardından Yunanistan'ın, SÖPA mezunu olan oğlu Mehmet Şerif Damatoğlu'nu müftü naibi olarak atamasıyla benzer bir sürece girmiştir. Azınlık temsilcileri 19 Haziran 1991'de, seçimlerin yapılması adına üç adet müftü adayı belirlemiş olmasına rağmen bu seçim hiçbir zaman gerçekleşmemiştir.³⁹

Seçilmiş ve atanmış müftüler sorunu Batı Trakya'da halen önemli bir mesele olarak gündemdeki yerini korumaktadır. Hukuki sorunları olduğunda azınlık mensupları Yunan mahkemelerine veya atanmış müftülere başvurumaktadırlar. Gümülcine ve İskeçe'de biri seçilmiş, diğeri atanmış olmak üzere iki müftü bulunmakta ve Yunan makamları bu durumun önüne geçmek için seçilmiş müftülere her türlü zorluğu çıkarmaktadır. Yukarıda belirtildiği üzere 1994-1997 yılları arasında, hem İbrahim Şerif hem de Mehmet Emin Aga çeşitli mahkemeler tarafından hapse mahkûm edilmişlerdir. Bu mahkûmiyetlere karşı İbrahim Şerif 1997 yılında, Mehmet Emin Aga ise 1999 yılında AİHM'e başvurmuştur. AİHM, İbrahim Şerif davasında incelemeleri sonucunda Avrupa İnsan Hakları Yasası'nın 9. maddesi olan düşünce, inanç ve din özgürlüğüne aykırı davrandığını tespit ettiği Yunanistan'ı haksız bulmuştur.⁴⁰

1.3. Batı Trakya Türklerinin Kurmuş Oldukları Dernekler ve Derneklerle İlgili Sorunları

Batı Trakya'da Türk azınlığın kurduğu derneklerin 1980 öncesi kurulmuş olanlar ile 1980 sonrası kurulanlar olarak ikiye ayrılması gerekmektedir. 1983 yılına kadar kurulmuş olan derneklerin en önemlileri *İskeçe Türk Birliği*, *Gümülcine Türk Gençler Birliği* ve *Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği*'dir. Bu

39 Bostancı, *Age*, s. 66.

40 Hüseyin, *Agt*, s. 148; Bostancı, *Age*, s. 74; Gizem Çakmak, "Yunanistan'ın Avrupalılaşması ve Azınlık Haklarına Yansıması: Batı Trakya Örneği", *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2016, s. 259.

derneklerin isminde bulunan Türk sözcüğü nedeniyle mahkeme kararıyla kapatılmalarının ardından daha sonraki yıllarda kurulan derneklerin isimlerinde “Türk” ifadesi yer almamıştır.⁴¹

Batı Trakya’da azınlık mensupları tarafından kurulmuş olan dernekler uzun yıllar uluslararası anlaşmalarla koruma altına alınmış olan haklarını kullanarak faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Türk-Yunan ilişkilerinde Kıbrıs ve Ege sorunuyla belirginleşen gerginlikler, 1967 yılından itibaren Yunan makamlarının bu derneklere karşı çeşitli düzenlemeler getirmelerine neden olmuştur. Yapılan düzenlemeler Yunanistan’ın imzalamış olduğu Lozan başta olmak üzere uluslararası anlaşmalara aykırı olsa da 1983 yılından itibaren derneklerin isminde bulunan “Türk” sözcüğü dava konusu edilmiş ve bu dernekler mahkeme kararı ile kapatılmışlardır. Bu dönemde isminde “Türk” sözcüğü bulunan yeni derneklerin açılmasına izin verilmemiştir. *İskeçe Türk Birliği*, *Gümülcine Türk Gençler Birliği* ve *Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği* nin tabelaları polis tarafından indirilmiştir.⁴²

1.3.1. Batı Trakya’da Kurulan Başlıca Dernekler

İsminde “Türk” ifadesinin yer aldığı Batı Trakya Türklerinin en eski derneği *İskeçe Türk Birliği*’dir. Henüz bölgede Yunanların bile örgütlü olmadığı ve derneklerinin bulunmadığı bir dönemde sosyal, kültürel ve sportif faaliyetler yürütmek amacıyla *İskeçe Türk Gençler Yurdu* adıyla 1927 yılında kurulmuştur. Dernek, 1938 yılında bir kapatma davasıyla karşılaşmış olsa da bu gerçekleşmemiş ve faaliyetlerini kesintilerle de olsa uzun yıllar boyunca devam ettirebilmiştir. Yunanistan’da 1971 yılında dernekler yasası değiştiğinden sonra tüzüğü

41 Hayrullah, *Balkan Savaşlarından Sonra Batı Trakya Türklerinin Sosyo-Kültürel Hayatı ve Eğitim Tarihi*, s. 174; Ali Hüseyinoğlu, “Balkanlarda Türk Dilinin Dünü ve Bugünü: Batı Trakya (Yunanistan) Örneği”, *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 2, 2015, s. 90.

42 Cin, *Agm*, s. 137.

geçersiz kabul edilmiş, yeniden hazırlayıp sunduğu tüzüğü ise Yunan makamları tarafından kabul edilmemiştir.⁴³

Kıbrıs'ta, 15 Kasım 1983'te, KKTC'nin ilan edilmesine tepki olarak 29 Kasım 1983 tarihinde *İskeçe Türk Birliği*, kapatılması isteğiyle mahkemeye verilmiştir. İskeçe Valisi dava dilekçesinde mahkemeden dernek aleyhine idari tedbirler alınmasını istemiştir. İçinde "Türk Birliği", "Türk" ifadeleri geçen tabelaların asılmasının yasaklanması, bu kelimelerin kâğıt veya mühürler üzerinde yer almaması valinin diğer talepleri arasında bulunmuştur. Bu yasaklara uyulmaması durumunda dernek yöneticileri aleyhine 100.000 drahmilik para ve altı aya kadar hapis cezası verilmesi önerisiyle derneğe dava açılmıştır. Mahkeme bu talepleri uygun bularak belirtilen uygulamaların hayata geçirilmesine ve dernek tarafından itiraz edilmesi halinde öngörülen cezaların uygulanmasına karar vermiştir.

İskeçe Türk Birliği yöneticilerinin mahkeme sürecinden haberdar edilmemeleri nedeniyle katılmadığı duruşmalardan çıkan kararlar, onların savunması dinlenmeden ve giyaplarında verilmiştir. Mahkeme kararı 6 Aralık 1983 tarihinde dernek başkanına tebliğ edilmiş, 8 Aralık'ta ise kararlar uygulamaya konulmuştur. 1986 yılına kadar devam eden süreç sonucunda isminde Türk sözcüğünün bulunması, dernek tüzüğünün yasalara aykırı olması, kamu düzenini ve ahlakını ihlal ettiği gerekçeleriyle *İskeçe Türk Birliği* kapatılmıştır.⁴⁴

43 Cunta idaresinin 1971 yılında dernekler yasasını değiştirmesinin ardından tüm derneklerin tüzüklerini bu yeni yasaya göre güncellemeleri istenmiştir. İsmine "Türk" ifadesi bulunan dernekler gerekli değişiklikleri yaptıktan sonra onay için mahkemeye başvursalar da mahkemeler tarafından yeni tüzükleri reddedilmiştir. Derneklerin bu tarihten resmen kapatıldıkları tarihe kadar tüzükleri askıda kalmış, ancak bir şekilde faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Şentürk, *Agt.* s. 35; Cin, *Agm.* s. 139.

44 *Agm.* s. 147-152; Nilüfer Erdem, "Batı Trakya'da Sivil Toplum Örgütlenmesinde Türk Kimlik Engeli", *Tarafların Bakışıyla Lozan Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2015, s. 216; Oran, *Age*, s. 105; Tuğba Eray Biber, "Türk-Yunan İlişkilerinin Azınlıklara Yansımaları (1923-1991)", *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Özel Sayı:1, 30 Ağustos 2021, s. 208; Ailin İsmail, *Yunanistan'da Azınlık Hakları: Batı Trakya Türk Azınlığı Örneği*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2012, s. 82-83.

Batı Trakya’da faaliyet gösteren en önemli derneklerden birisi olan *Gümülcine Türk Gençler Birliği*, 1928 yılında kurulmuş olan *Ümit Spor Kulübü* ile 1932 yılında kurulmuş olan *Yıldız Spor Kulübü*’nün birleşmesiyle ortaya çıkmıştır. Dernek tüzüğü 1938 yılında hem Rodop Mahkemesi, hem de Rodop Valiliği tarafından onaylanmıştır.⁴⁵ 1971 yılında dernekler yasasının değişmesinin ardından tüzüğü geçersiz sayılmıştır. Bu tarihten 1983 yılına kadar faaliyetlerini tüzüğü askıda bir şekilde sürdüren derneğin tabelası valilik kararıyla indirilmiştir.⁴⁶

Batı Trakya Türk azınlığı tarafından kurulan en eski derneklerden birisi olan *Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği* 1936 yılında Gümülcine’de faaliyetlerine başlamıştır. Kurulduğu zaman adı *Rodop-Evros Türk Öğretmenler Birliği* olmuştur. 1966 yılında İskeçe’deki Türk öğretmenleri de derneğe dahil etmek amacıyla isim değişikliğine gidilmiş ve *Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği* ismi kullanılmaya başlanmıştır. 1971 yılında değişen dernekler yasası sonucu tüzüğünü değiştirmek zorunda kalmış, fakat 1983 yılına kadar faaliyetlerini normal bir şekilde sürdürebilmiştir. 1983 yılında ise önce “Türk” ifadesi yer aldığı için tabelası indirilmiş, 1988 yılında ise Yunan Yargıtay’ının aldığı karar ile tamamen kapatılmıştır.⁴⁷ Gümülcine’de 1968 yılında kurulan *Batı Trakya Emekli Türk Öğretmenler Birliği* de bu süreçte Yunan makamlarının Batı Trakya’da Türk olmadığı ve Müslüman olduğu yolundaki görüşleri nedeniyle kapatılmıştır.⁴⁸

1982 yılında, 28 kurucu üye tarafından *Batı Trakya Azınlığı Yüksek Tahsilliler Derneği* kurulmuştur. Yunan yönetiminin baskıları sebebiyle isminde “Türk” sözcüğüne yer verilmeyen derneğin en önemli amacı azınlığın bilimsel dinamiğini,

45 Halit Eren, *Batı Trakya Türkleri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1995, s. 87.

46 Şentürk, *Agt*, s. 117-118.

47 *Agt*, s. 119-120; Oran, *Age*, s. 104.

48 Erdem, “Batı Trakya’da Sivil Toplum Örgütlenmesinde Türk Kimlik Engeli”, s. 216.

entelektüel olanaklarını değerlendirmek ve sosyokültürel ilerlemesine katkıda bulunmaktadır.⁴⁹

1.3.2. Batı Trakya Dışında Kurulan Başlıca Dernekler

Batı Trakya dışında kurulan Batı Trakya derneklerinin en önemlisi 9 Eylül 1946 tarihinde, *Batı Trakya Göçmenleri Yardım Cemiyeti* adıyla İstanbul'da kurulmuş olan *Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği* olmuştur. Derneğin en önemli amacı azınlığın ikili ve uluslararası anlaşmalarla koruma altına alınmış olan haklarını savunmaktır.⁵⁰ Bu bağlamda dernek, 7 Ağustos 1977 tarihli Genel Kurul Toplantısında Türkiye'de kamu yararına çalışan derneklerden sayılması için bir karar almış ve ardından İçişleri Bakanlığı'na başvurmuştur. Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, 12 Eylül 1978 tarihli bir yazısında *Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği*'nin kamu yararına çalışan derneklerden sayılması teklifini değerlendirmeye almıştır.⁵¹

İlgili teklif, Danıştay'a iletdikten sonra Üçüncü Daire tarafından derneğin tüzüğü incelenmiş, amaç ve hedeflerinin kamu yararına çalışan dernek sayılmasına uygun olduğu tespit edilmiştir. Danıştay'ın yaptığı inceleme sonucunda, 1978 yılı itibariyle derneğin 6 şubesi, 6990 üyesi ve toplanan üye aidatının 83.350 lira olduğu ortaya çıkmıştır. Derneğin 1977 yılına ait bilançosuna göre herhangi bir gayrimenkulü bulunmayıp, geliri 477.017 lira ve gideri ise 409.035 lira olmuştur.⁵²

Danıştay Üçüncü Dairesi yaptığı incelemelerin ardından 18 Ekim 1978 tarihinde oy çokluğu ile *Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği*'nin kamu yararına çalışan derneklerden sayılmasının uygun olduğuna karar vermiş ve bu kararını Danıştay

.....
49 <https://www.btaytd.org/web/tr/tarihce/> [Erişim Tarihi: 25.11.2022]

50 İsmail, *Agt*, s. 106.

51 İçişleri Bakanı İrfan Özaydınlı'dan Başbakanlık Makamına gönderilen 12 Eylül 1978 tarihli yazı. *BCA*. 30.18.1.2/387.29.7-4.

52 Danıştay Üçüncü Daire'nin 1978 tarihli ve 1163 numaralı kararı. *BCA*. 30.18.1.2/387.29.7-9.

Genel Kuruluna iletmiştir.⁵³ Danıştay Genel Kurulu 25 Ocak 1979 tarihinde yaptığı toplantıda Üçüncü Daire'nin kararını incelemiş ve kararını onamıştır.⁵⁴ Daha sonra Bakanlar Kurulu'nun 24 Ocak 1980 tarihinde onay vermesiyle *Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği*, Dernekler Kanununun 49. maddesi-ne göre kamu yararına çalışan derneklerden sayılmıştır.⁵⁵

1970'lerin başında özellikle Almanya'ya yoğunlaşan işçi göçlerinin ardından işçilerin aile birleşimi ile gittikleri bölgelerde kalıcı olarak yerleşmeleri Avrupa'da Batı Trakya Türklerinin ilk derneklerinin ortaya çıkmasının yolunu açmıştır. Avrupa'da söz konusu dernekler 1970'li yıllarda yaygınlaşmıştır. İlk dernek açma girişimi Berlin'de yapılmış olsa da bu uzun soluklu olmamıştır. Bundan sonra 1978 yılında Frankfurt'a bağlı Giessen'de kurulmuş olan *Giessen Batı Trakya Türkleri Yardımlaşma Derneği* halen faaliyetlerine devam etmektedir. Bunu Stuttgart, Hamburg, Münih, Düsseldorf, Kelsterbach ve diğer yerleşimlerdeki dernekler izlemiştir. 1988 yılında Yunanistan'ın Avrupa serbest dolaşımına katılması, özellikle

53 Danıştay Üçüncü Dairesi Başkan Orhan Özdeş ve üyeler İhsan Önalay, Fikret Ungan, Yaşar Mermut ve Cahit Ersen olmak üzere 5 üyeden oluşmaktaydı. Yapılan incelemelerin ardından üyelere Fikret Ungan ve Yaşar Mermut, 1972 tarihli ve 1630 sayılı Dernekler Kanunu'nun 48. maddesinde bir derneğin kamu yararına çalışan dernek sayılabilmesi için derneğin en az bir yıldan beri faaliyette bulunması ve derneğin amaç ve bu amacı gerçekleştirmek için giriştiği faaliyet sonuçları bakımından ülke çapında yararlı olduğu hakkında kanaat verilmesinin şart olduğunu belirterek dosyada mevcut tüzüğe ve faaliyet raporlarına göre *Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği*'nin amacını gerçekleştirmek için giriştiği faaliyetlerin ülke çapında yararlı sayılabilecek düzeye henüz ulaşmadığı kanaatinde olduklarını açıklamışlardır. Bu yüzden teklifin kabulünün uygun olmadığı yolunda oy kullanmışlardır. Fakat diğer üyelerin derneğin tüzüğünün üçüncü maddesinde yer alan amaç ve bu amacı gerçekleştirmek için giriştiği faaliyetlerin sonuçları bakımından ülke çapında yararlı bulunduğu kanaatinde olması nedeniyle 3'e karşı 2 oyla Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği'nin kamu yararına çalışan derneklerden sayılması uygun kabul edilmiştir. Danıştay Üçüncü Daire'nin 1978 tarihli ve 1163 numaralı kararı. *BCA*. 30.18.1.2/387.29.7-10.

54 Danıştay Genel Kurulunda yapılan görüşmede üyelere Hakkı Müderrisoğlu, Ali İhsan Güngör ve Semih Tekin Telli, Üçüncü Daire üyelerinden Fikret Ungan ile Yaşar Mermut'un itirazlarına katılmışlar ise de sonuçta dairenin oy çokluğu ile aldığı karar uygun görülmüş ve onanmıştır. Danıştay Genel Kurulunun 1979 tarihli ve 16 numaralı kararı. *BCA*. 30.18.1.2/387.29.7-5.

55 24 Ocak 1980 tarihli ve 8/287 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı. *BCA*. 30.18.1.2/387.29.7-2.

Almanya'daki Batı Trakyalı Türk nüfusun artmasına neden olmuştur.⁵⁶ 28 Şubat 1988'de, yedi kurucu derneğin katılımıyla *Almanya Batı Trakya Türk Federasyonu*, 1996 yılında ise buna *İngiltere Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği*'nin katılımıyla *Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu (ABTTF)* kurulmuştur.⁵⁷

Batı Trakya Türklerinin sorunlarını Avrupa'da gündeme getirmeleri açısından daha ziyade Almanya'da kurulmuş olan bu dernekler önemli bir rol oynamışlardır. Bunun yanında Dr. Sadık Ahmet'in mücadelesini sonuna kadar desteklemişlerdir. Örneğin 1983 yılında Yunanistan'ın Türk azınlığa uyguladığı baskılar, Avrupa Komisyonu'na iletilmiştir. Yine 1984 yılında Yunanistan'ın uygulamaları, Almanya'daki dernekler aracılığıyla Avrupa Parlamentosu'na şikâyet edilmiştir.⁵⁸ Bu konuda öncelikle Batı Trakya Türklerinin otuz derneğinin bağlı olduğu *ABTTF*, azınlığın demokratik ve yasal hak arama mücadelesinin uluslararası platformlara taşınmasında önemli bir misyon üstlenmiş durumdadır.⁵⁹

1.4. Batı Trakya Türk Azınlığının Vakıf Malları ve Gayrimenkullerinin Kamulaştırılması Sorunu

Yunanistan'da anlaşma ve kanunlarla garanti altına alınmış olan azınlığın vakıf hakları 21 Nisan 1967'de Albaylar Cuntasının yönetime gelmesinin ardından giderek daha fazla ihlal edilmeye başlamıştır. 1967 yılına kadar mütevelli heyetleri tarafından seçilen vakıf müdürleri bu tarihten itibaren Yunan Hükümeti tarafından atanmıştır. 1968 yılında Türk Cemaat Heyetleri, cunta yönetimi tarafından dağıtılmış, Türk vakıflarının gayrimenkul edinmeleri, yıkılan cami, işyeri, ev gibi binaların tamir edilmesi dahi yasaklanmıştır.⁶⁰

56 Şentürk, *Agt*, s. 133, 184.

57 <https://www.abttf.org/about.php?id=79> [Erişim Tarihi: 25.11.2022]

58 İsmail, *Agt*, s. 107.

59 Bkz. Cafer Alioğlu, *Hayatım ve Anılarım*, Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği Bursa Şubesi Yayını, Bursa, 2020, s. 56-183.

60 Görüm, *Agt*, s. 159; Hüseyin, *Agt*, s. 92; Sarnay, *Agm*, s. 154.

Yunanistan'ın azınlık vakıflarına yönelik en büyük müdahalesi 12 Kasım 1980'de, 1091 sayılı "Batı Trakya'daki Müslüman Vakıfların Yönetimi" isimli kanun ile gerçekleşmiştir. Bu kanun ile vakıf yönetim kurullarına aday gösterme yetkisi valilere verilmiştir. Kanuna göre vakıflar bir elden değil, ayrı ayrı heyetler tarafından yönetilecektir. Batı Trakya Türk azınlığının yoğun tepkisini çeken bu düzenleme, içerdiği hükümler ile vakıfların yönetimini tamamen Yunanistan'a bağlı hale getireceği için uzun yıllar yürürlüğe girememiştir.⁶¹

1980 yılında çıkarılan 1091 sayılı Vakıflar Kanunu, 1913 Atina Anlaşması'nın 12. maddesi, 1920 tarihli Yunan Sevr'i-nin 10. maddesi ve Lozan Barış Anlaşması'nın 40. maddesine tamamen aykırıdır. Bu maddelerde vakıfların mal varlığının korunması ve işleyişleri güvence altına alınmış ve cemaatler tarafından yönetilecekleri belirtilmiştir.⁶²

Batı Trakya Türk azınlığının yoğun tepkileri nedeniyle uzun süre yürürlüğe giremeyen vakıflar kanunu, sonunda 1991 yılının başında Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile işlerlik kazanacaktır. Oldukça ayrıntılı hükümler içeren kanuna göre vakıflar beşer kişilik yönetim kurulları tarafından yönetilecek, vakıf bütçeleri valiler tarafından idare edilecek ve valinin onayı olmadan harcama yapılamayacaktır. Valinin yetkileri arasında gelir-giderleri değiştirme, bunlara ekleme ve çıkarma yapmak da bulunmaktadır. Bu kanunun azınlık vakıflarına ait mülkler açısından en çok soruna neden olan maddesi, mal varlıklarına ilişkin tapu belgelerini bir yıl içinde Maliye Bakanlığı'na teslim etmelerinin istenmesidir.⁶³

61 Yasanın uzun bir süre yürürlüğe girememesinin sebepleri arasında azınlığın olduğu kadar Türkiye Cumhuriyeti'nin tepkisi de etkili olmuştur. Bu yasanın uluslararası hukuka aykırı olduğuna dair bir muhtıra Türk Dışişleri tarafından Yunanistan'a iletilmiştir. Hayrullah, *Balkan Savaşlarından Sonra Batı Trakya Türklerinin Sosyo-Kültürel Hayatı ve Eğitim Tarihi*, s. 88.

62 Görüm, *Agt*, s. 160-161; İsmail, *Agt*, s. 98.

63 Görüm, *Agt*, s. 69; Hayrullah, *Balkan Savaşlarından Sonra Batı Trakya Türklerinin Sosyo-Kültürel Hayatı ve Eğitim Tarihi*, s. 88; Hüseyin, *Agt*, s. 92-93.

1980 yılında yayınlanan 1091 sayılı kanunun ardından köylerdeki vakıfların müteveli heyetlerinin değiştirilmesi bazı mülklerin kaybolmasına yol açmıştır. Kanundan önce her köy vakfı müftüler tarafından belirlenen müteveli heyeti tarafından yönetilmekteydi. Bu kanunda ise köy vakıfları için de seçim yapılması öngörülmüş, müteveli heyetleri kaldırılmış ve seçimler yapılana kadar eski müteveli heyetinin geçici olarak görev yapacağı belirtilmiştir. Yeni müteveli heyetleri tayinlerine ise izin verilmemiştir. Fakat bu kanunun öngördüğü şekilde bir seçim de yapılmamış, ayrıca yıllar içinde müteveli heyetlerinde boşalan yerlere yeni tayinler gerçekleştirilmemiştir. Bu da birçok yerde vakıfların yönetiminde kimsenin kalmamasına yol açmıştır. Yönetimsiz kalan vakıflar, hukuki bir sorun olduğunda temsil edilememiş, bundan dolayı vakıflar büyük zararlara uğramışlardır.⁶⁴

Yunanistan bu kanundan sonra vakıfların vergi muafiyetlerini dikkate almayarak aşırı vergilendirme uygulamıştır. Vergi borçlarını ödeyemeyen vakıfların mülklerine ipotek konularak vakıflar daha da zayıflatılmıştır. Azınlık milletvekillerinin zaman zaman yaptığı itirazlar sonucunda çıkarılmış bir kanun ile 6 milyon Euro civarında vakıf borçları Yunanistan tarafından silinmişse de 1.2 milyon Euro civarında borç henüz vakıfların ödemesi gereken tutar olarak geride kalmıştır. Bu cezalar ödenmediği ve geciktirildiği için birçok vakıf malı ipotek altındadır.⁶⁵

Yine bu dönemde vakıf mallarının mülkiyetinin kanıtlanması için tapu belgesi istemeye başlayan Yunan yetkililer, vakıfların tapularının bölgede yaşanmış olan savaşlar gibi sebeplerle kaybolmasını fırsat bilerek bunlara el koymuştur. Bu sayede Batı Trakya Türk azınlığına ait toprakların

64 Hayrullah, *Balkan Savaşlarından Sonra Batı Trakya Türklerinin Sosyo-Kültürel Hayatı ve Eğitim Tarihi*, s. 88-89.

65 Biber, "Batı Trakya Türklerinin Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme", s. 705.

kamulaştırılması süreci hızlanmıştır. “Anadasmos”⁶⁶ olarak bilinen uygulama ile araziler birleştirilmiş, vakıfların yönetiminde söz sahibi olamayan azınlık, bunların gelir ve emlak vergilerinin artırılması ile aşırı borçlanmasına ve ipotek altına alınmasına karşı çıkmamıştır.⁶⁷ Türklerin yaşadığı bir bölge olan Küçük Doğanca köyüne ait orman, Gölgecik ve Yüzdönümler’de bulunan 10.000 dönüm arazi, 1967’de cunta idaresi geldikten sonra zorunlu olarak kamulaştırılmış ve çevrede bulunan Rum köylerindeki çiftçilere dağıtılmıştır. Cunta yönetiminin aldığı kararların ardından el konulan vakıf mallarının sayısında hızlı bir artış olmuştur. 1969 yılında, Gümölcine’deki Açık Köprü ve Kapalı Köprü üzerindeki 27 vakıf dükkânı istimlak edilmiştir. 1970 yılında, Filipo Caddesi üzerindeki Hamam Kahvehanesi, 1971’de ise Serdar Mahalle Camii Vakfı’na ait ev ve arsa istimlak edilmiştir.⁶⁸

1974 yılında, Meşe köyündeki Türklerin arazileri hazine malı olduğu gerekçesiyle ellerinden alınmış ve Rum çiftçilere dağıtılmıştır. 1978 yılında, ileride kurulması planlanan Trakya Dimokritos Üniversitesi için Türk köylerine ait olan ve meyve bahçelerinin bulunduğu 3200 dönümlük arazi zorunlu olarak kamulaştırılmıştır. 1978 yılında, Sovyetlerden gelen Pontuslu göçmenlerin yerleştirilmesi için Gümölcine’nin batısında %95’i Türklere ait 2000 dönüm arazi kamulaştırılmıştır. Yine 1978 yılında, Gümölcine’nin doğusunda bulunan en verimli ova bölgesine sanayi tesisleri kurulacağı

66 Anadasmos, bir bölgedeki mülk sahiplerinin yarıdan fazlasının istemesi üzerine o bölgedeki toprakların alınıp birleştirilmesidir. Daha sonra toprağı alınan kişiye eski toprağına eş değerde yeni toprak verilmektedir. İlk uygulaması 1948 yılında olan Anadasmos, 1974 yılında zorunlu hale getirilmiştir. Batı Trakya’daki Türk köylerinde orta ve küçük ölçekte arazi sahipliğı yaygın olduğundan kamulaştırma bu bölgede önceki uygulamalardan tam tersi yönde etki yapmıştır. Kamulaştırılan bölgelerdeki komisyonlarda azınlık mensubu Türklere yer verilmemiş, hatta arazi sahiplerine bildirilmeden gelen komisyon kendi kendine karar vermiştir. Türklere dağıtılan topraklar el konulan topraklardan daha verimsiz yerlerden seçilmiş, yeni dağıtımda verilen toprak miktarı azalmıştır. Bostancı, *Age*, s. 145-146.

67 Kılıçoğlu, *Agt*, s. 138.

68 Bostancı, *Age*, s. 275; Hayrullah, *Balkan Savaşlarından Sonra Batı Trakya Türklerinin Sosyo-Kültürel Hayatı ve Eğitim Tarihi*, s. 182.

gerekçesiyle kamulaştırma uygulanmıştır. Seymen, Yahya-beyli, Ambarköy, Uysallı, Kır Vakıf, Çay Vakıf köylerine ait 4000 dönüm arazi bu şekilde kamulaştırıldıktan bir müddet sonra Yunan çiftçilere uygun fiyatlarla kiralanmıştır. Toplam kamulaştırılan arazisinin sadece dörtte birinde sanayi tesisleri kurulmuştur.

Batı Trakya Türk azınlığının toprakları üzerinde yoğun bir kamulaştırmaya sahne olan 1978 yılında, Türklerin geçim kaynakları arasında en önemli mevkide bulunan tütün tarlalarından 5.000 dönümlük arazi, askeri amaçlar öne sürülerek kamulaştırılmıştır. Kamulaştırılan bu arazi üzerine daha sonra hiçbir tesis inşa etmeyen Yunanistan, bu bölgeyi sadece zaman zaman eğitim amacıyla kullanmaktadır. İskeçe'nin İnhanlı köyünde 3200 dönüm arazinin kamulaştırılması kararının ardından Almanya'daki Batı Trakyalılar, Frankfurt'ta Yunanistan Konsolosluğu önünde bir gösteri düzenlemişlerdir. Bu süreçte 200 civarında arazinin tapularının Yunan yetkililer tarafından geçersiz sayılması üzerine Türk köylüler, İskeçe'nin merkezinde 17 Mart - 2 Nisan 1982 tarihleri arasında oturma eylemi yaparak bu kamulaştırmayı protesto etmişlerdir.⁶⁹

Zorla kamulaştırma Yunanistan'da bu dönemde uzun yıllar yaygın bir uygulama olarak varlığını sürdürmüştür. 25 Kasım 1987'de Gümülcine'nin Arabacıköy, Bekirli ve Hoca Mahalle köylerinde 97 dönümlük arazi hazine malı olduğu gerekçesiyle Türklerin elinden alınarak çevredeki Yunan çiftçilere dağıtılmıştır. Yine İskeçe'de 25 Ocak 1989'da köy merası olarak kullanılan 200 dönümlük bir arazi Türklerin elinden alınarak İskeçe Valisi'nin talimatıyla Yunan çiftçilere dağıtılmıştır.⁷⁰

69 Ailin, *Agt*, s. 82; Bostancı, *Age*, s. 154, Şentürk, *Agt*, s. 134.

70 Hayrullah, *Balkan Savaşlarından Sonra Batı Trakya Türklerinin Sosyo-Kültürel Hayatı ve Eğitim Tarihi*, s. 182-183; Hüseyin, *Agt*, s. 103-104.

1.5. Yunan Vatandaşlık Yasası'nın 19. Maddesi ve Türk Kimliğinin Reddi

Batı Trakya Türk azınlığının 1967-1995 yılları arasında karşılaşmış olduğu en büyük sorunlardan birisi azınlığın Türk kimliğinin reddi ve Yunanistan'da uygulanmakta olan Vatandaşlık Yasası'nın 19. maddesidir.⁷¹ 1955 yılında yürürlüğe girmiş olan Yunanistan Vatandaşlık Yasası, Batı Trakya Türk azınlığına baskı kurmak ve rahatsız etmek için bir araç olarak kullanılmıştır.

1955 yılından 1998 yılında yürürlükten kaldırılana kadar, yaklaşık 46.638 Batı Trakya Türk'ünün Yunanistan vatandaşlığından çıkarılmasına sebep olan bu madde sonucunda çok sayıda insan "vatansız" statüsünde kalmıştır.⁷² 19. madde Yunan vatandaşları arasında ayırım yaparak "*Yunan etnik kökeninden olmayan*"ların Yunan vatandaşlıkları ile ilgili diğer Yunan vatandaşlarından farklı hükümler getirmiştir. Bu yasanın uygulanması etnik arındırma ve kültürel soykırım olarak değerlendirilmelidir. Yasanın temelinde bir etnik kökene aidiyet ve bir başka etnik kökenin yok sayılması yer aldığından bu durum uluslararası hukuk kurallarının ve temel insan haklarının ihlali demektir.⁷³

Yunanistan'ın Batı Trakya Türk azınlığı mensuplarını vatandaşlıktan çıkarmak ve Batı Trakya'daki Türk nüfusu

71 Yunanistan'ın Yurttaşlık Yasasının 19. maddesi şu şekildedir: "*Yunan olmayan etnik kökenden bir kişi, geri dönme niyeti olmaksızın Yunanistan'dan ayrılırsa, bu kişinin Yunan yurttaşlığını yitirdiğine hükmedilebilir. Bu hüküm, yurt dışında doğmuş ve oturmakta olan Yunan olmayan etnik kökenli kişilere de uygulanır. Ana-babasından ikisi birden veya hayatta olanı yurttaşlığını yitirmiş olan reşit olmayan çocuklardan yurt dışında yaşayanlar da yurttaşlığını yitirmiş olarak ilan edilebilir. Yurttaşlık Konseyi'nin aynı yönde alacağı karara dayanarak bu konularda İçişleri Bakanı hüküm verir.*" Oran, Age, s. 111.

72 Görüm, *Agt*, s. 174; Biber, "Batı Trakya Türklerinin Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme", s. 700; Çakmak, "Bir 'Avrupa' Azınlığı Olarak Batı Trakya Türkleri", s. 159.

73 Hayrullah, *Balkan Savaşlarından Sonra Batı Trakya Türklerinin Sosyo-Kültürel Hayatı ve Eğitim Tarihi*, s. 173; 19. maddeyi sık sık kullanan Yunanistan makamları sadece ülkeyi kaçak olarak terk eden azınlık mensuplarını değil, normal bir şekilde pasaport ile gidip bir süre Türkiye'de yaşayanları da Yunan vatandaşlığından çıkarmışlardır. Oran, Age, s. 112.

azaltmak için kullandığı yöntemlerden birisi de “Dönüşü Olmayan Pasaport” uygulamasıdır. 1985 yılında başlatılan bu uygulamaya göre Yunan pasaportlarında yer alan “*dönüş dahil, birden fazla seyahat için geçerlidir*” ibaresindeki “*dönüş dahil*” sözcükleri karalanarak büyük çoğunluğu okuma-yazma bilmeyen azınlık mensuplarının Yunanistan’a dönüşleri engellenmiştir. Daha sonra bu kişiler hakkında 19. madde hükmü uygulanmış ve vatandaşlıktan çıkarılmışlardır.⁷⁴

Özellikle 1967 yılından itibaren Yunanistan, Batı Trakya’da ki azınlığın Türk kimliğini reddederek onların “*Helen Müslümanları*” olduğunu iddia etmektedir. Yunanistan Mahkemeleleri de bu tutumu desteklemişlerdir. Alınan kararlarda azınlık mensuplarının kendi kimliklerini dile getirmeleri reddedilmiş ve sadece “*Müslüman Azınlık*” ifadesi kabul edilmiştir.⁷⁵ Önceki bölümde bahsedilen dernek isimleri ve tabelalarındaki “Türk” kelimesinin yasaklanmasına paralel olarak devam eden bu uygulamalar Yunanistan’ın “Türk” kimliğine karşı takınımış olduğu tutumu göstermesi açısından önemlidir. Yine bu konuda önemli dönüm noktalarından birisi 26 Ocak 1990’da seçim propagandası sırasında Dr. Sadık Ahmet ile İbrahim Şerif’in “*Türk’üz*” dedikleri için 18 ay hapis cezasına çarptırılmaları olmuştur.⁷⁶

74 Yasanın bu maddesi aynı zamanda Yunanistan Anayasası’nın 4.1 ve 4.2 maddelerine de aykırıdır. Anayasanın bu maddeleri Anayasa önünde tüm vatandaşların eşitliğini ve vatandaşlıktan çıkarılmanın ancak kendi isteğiyle bir kişinin başka bir ülke vatandaşlığına geçmesi durumunda olacağını belirtmektedir. Michael Ackermann, *Die Türkische Minderheit in West-Trakien: Geschichte und Gegenwart*, Gerhard-Hess Verlag, Ulm 2000, s. 59; İsmail, *Agt*, s. 83.

75 Batı Trakya Türk azınlığı hakkında yayınlanan raporlarda “*etnik kimliğin inkarı*” olarak tanımlanan bu uygulamaların kaynağı, Yunan yetkililerin Batı Trakya Türklerinden “*Müslüman Yunanlar*”, “*Müslüman Helenler*” veya “*Müslüman Azınlık*” olarak bahsetmeleridir. Yunanistan’da Türk kimliğinin yok sayılmasına yönelik politikalar 1970’lerden itibaren görünür hale gelmiştir. Mahkeme kararı ile azınlık derneklerinde ve okullarında “Türk” ifadesinin kullanılması yasaklanmıştır. Yunanistan’ın uzun yıllar uygulamaya devam ettiği bu politika dönem dönem üst düzey Yunan yetkililer tarafından reddedilse de vatandaşlık yasasının 19. maddesi 1998 yılında yürürlükten kaldırılana kadar azınlığın karşılaştığı en büyük sorunlardan olmuştur. Görüm, *Agt*, s. 157-158; İsmail, *Agt*, s. 91.

76 Biber, “Batı Trakya Türklerinin Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme”, s. 693.

1990'lı yıllardan itibaren bağımsız kuruluşların insan hakları raporlarında Yunanistan tarafından uygulanagelen bu ihlaller yer almaya başlamıştır. *Helsinki İnsan Hakları Gözcülüğü* tarafından 1990 yılının Ağustos ayında yayınlanan “Etnik Kimliğin İmhası: Yunanistan Türkleri” isimli raporda Batı Trakya Türklerinin vatandaşlık haklarından yoksun oldukları ifade edilmiştir. 1991 yılında, ABD Dışişleri Bakanlığı'nın yayınlamış olduğu insan hakları raporuna göre 1988'de 122, 1990'ın ilk altı ayında ise 66 Batı Trakya Türk'ü Yunan vatandaşlığından çıkarılmıştır. 1991 yılının Şubat ayında 544 Batı Trakya Türk'ü Yunan vatandaşlığından toplu bir şekilde atılmıştır. Atılanlar arasında 100 yaşını geçmiş kişiler, bebekler ve Yunan ordusunda askerliğini yapmakta olanlar bile bulunmuştur.⁷⁷

Aleyhine art arda yayınlanmaya başlanan bu raporlar üzerine 1991'de “Eşit Vatandaşlık ve Yasalar Önünde Eşitlik” politikası ilan etmek zorunda kalan Yunanistan'ın uygulamalarında ise bir değişiklik yaşanmamıştır. 14-15 Mayıs 1991 tarihlerinde, Batı Trakya'yı ziyaret eden Yunan Başbakanı Miçotakis kanun önünde eşitlik müjdesini verse de Yunan yönetimi, Türk kimliğine karşı uyguladığı politikaları aynen devam ettirerek bu söylemlerin sadece Yunanistan üzerindeki uluslararası baskıyı hafifletmek için yapıldığını göstermiştir.⁷⁸

1998 yılında yürürlükten kaldırılana kadar Yunanistan'ın sistemli göç ettirme politikasının en önemli araçlarından olan 19. maddeye karşı süreç içinde itiraz edebilen az sayıda Batı Trakyalı Türk de Yunan Vatandaşlık Yasası'nın diğer maddeleri gerekçe gösterilerek vatandaşlıktan çıkarılmıştır. Örneğin Gazeteci Selahattin Galip'in Türkiye'den dönerken

77 Salih Şenol, *Yunanistan'ın Avrupa Birliği Üyeliğinin Batı Trakya Türk Azınlığı Üzerindeki Etkileri*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2019, s. 70; Görüm, *Agt*, s. 72-73.

78 Biber, “Batı Trakya Türklerinin Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme”, s. 693-695; Bostancı, *Age*, s. 160.

vatandaşlıktan çıkarıldığını öğrenmesi üzerine açtığı karşı davayı kazanıp vatandaşlığını geri kazanmasına rağmen bu sefer Yunanistan aleyhine faaliyet gösterdiği iddiası ile 20. madde gereğince vatandaşlıktan atılması, Yunanistan'ın bu yasaları kendi çıkarları ve istediği politikaları uygulamak için nasıl birer araç olarak kullandığını gözler önüne sermiştir.⁷⁹

Yunanistan'ın Batı Trakya'daki azınlığın Türk kimliğini reddetmesine karşı Avrupa'da yapılan girişimler sonucu mahkûm olduğu çeşitli davalar vardır. 2008 yılında AİHM, *İskeçe Türk Birliği* ve diğer azınlık derneklerinin kapatılmasıyla ilgili olarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 11. ve 6/1. maddelerinin ihlal edildiğine karar vermiştir. Bu karar Batı Trakya'daki azınlığın Türk kimliğini tanımak demek olacağından Yunanistan tarafından kabul edilmemiş ve gereği yapılmamıştır.⁸⁰

2. Batı Trakya'da 1967-1995 Yılları Arasında Basın-Yayın Faaliyetleri ve Türkçenin Kullanımı

Batı Trakya Yunanistan topraklarına katılmadan önce bölgede eğitim Osmanlı Türkçesi ile verilmekteydi ve Lozan Barış Anlaşması'nın 40. maddesinde azınlık mensuplarının kendi dillerini serbestçe kullanma hakkına sahip olacağı açıkça belirtilmişti. Buna rağmen 1928 yılında, Türkiye Cumhuriyeti'nde gerçekleştirilen harf inkılabı, Batı Trakya'da uzun yıllar devam edecek olan bir ikilik ortaya çıkarmıştır. Batı Trakya'da hem eski yazıyla hem de Yeni Türk Alfabesi ile eğitim veren azınlık okulları bir arada yıllarca eğitime devam etmişlerdir. Bu nedenle eski yazı sadece okullarda değil, Batı Trakya'nın basınında da önemli yer işgal etmiştir. 1970'li yıllarda dahi eski yazıyla yayın yapan haftalık gazeteler bulunmuştur. Fakat Batı Trakya

79 Şentürk, *Agt*, s. 77.

80 Cin, *Agm*, s. 178.

Türk azınlığı basınında eski yazıyla yayınlar giderek azalarak 1970'li yılların sonuna doğru tamamen bitmiştir. 1968 yılında Yunanistan ile Türkiye arasında imzalanan Kültür Protokolü'nde de Türk azınlığının dilinin Türkçe olduğu vurgulanmış ve bu tarihten itibaren azınlık basınında Yeni Türk Alfabesi ile Türkçe yayın yapan gazetelerin sayısı artmıştır.⁸¹

1923'ten itibaren Batı Trakya'da yayın yapan azınlık gazetelerinin büyük çoğunluğu tek bir yapraktan oluşmuştur. Genel olarak haftalık yayın yapan bu gazeteler yılda yaklaşık kırk sayı yayımlamışlardır. Azınlık gazeteleri arasında en çok yayınlığa ulaşan gazete *İleri* gazetesidir. 1980'lerin ortasında gazetenin 2.750 civarında abonesi bulunmuştur.⁸² Batı Trakya'da yazılı basın haftalık gazete ve aylık dergileri kapsamaktadır. Bunlar haricinde Türkçe yayın yapan bir televizyon kanalı ve haber ajansı yoktur. 1990 yılından önce birçok Batı Trakyalı aile TRT yayınlarını takip edebiliyorken daha sonra Yunanistan'ın bu konuda almış olduğu önlemler ve sinyal engelleyiciler sonucunda Batı Trakya Türk azınlığının Türkçeye erişimi kısıtlanmıştır. Bölgedeki Türklere ait radyolar ise 1980'li yıllardan itibaren Türkçe yayın yapmaya başlamışlarsa da büyük çoğunluğu profesyonel değildir.

1923 yılından itibaren Türkçe gazete ve dergi yayımlanmasına Yunanistan tarafından büyük bir engel çıkarılmamıştır. Bunun en önemli sebeplerinden birisi 1970'li yıllara kadar hem eski yazı hem de Yeni Türk Alfabesi ile yayın yapan dergi ve gazetelerin birbirleriyle olan mücadelesi olmuştur. Azınlık içinde çıkan ayrılıkları desteklemek adına Yunanistan basın-yayın hayatına fazla müdahalede bulunmamıştır.⁸³

81 Hüseyinoğlu, "Balkanlarda Türk Dilinin Dünü ve Bugünü: Batı Trakya (Yunanistan) Örneği", s. 82-83.

82 Feyyaz Sağlam, *Batı Trakya Türkleri Basın Tarihi Üzerine Bir Araştırma (1924-2000)*, Bavyera Eyaleti Batı Trakya Türkleri Aile Birliği Batı Trakya Araştırma Merkezi Yayınları, İzmir, 2000, s. 27; Vemund Aarbakke, *The Muslim Minority of Greek Thrace*, Bergen Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bergen, 2000, s. 9.

83 Hüseyinoğlu, "Balkanlarda Türk Dilinin Dünü ve Bugünü: Batı Trakya (Yunanistan) Örneği", s. 88-89.

1967 yılından sonra Batı Trakya'da Türkçe yayın yapan gazeteler şunlardır:⁸⁴

Azınlık Postası: 1967 yılından 11 Aralık 1981 yılına kadar yayın yapmış ve toplam 348 sayı yayımlanmıştır. Gümülcine'de Selahattin Galip tarafından yayımlanmıştır.

İleri: Gümülcine'de 2 Nisan 1975 tarihinde Salih Halil (Haki) tarafından çıkarılmıştır. En düzenli çıkan azınlık gazetelerinden birisi olmuştur.

Gerçek: Gümülcine'de 16 Aralık 1977 tarihinden itibaren yayına başlayan gazete İsmail Rodoplu tarafından çıkarılmıştır. 1994 yılına kadar yayımlanmıştır.

Trakya'nın Sesi: İskeçe'de 22 Eylül 1981 tarihinden itibaren Abdülhalim Dede tarafından çıkarılmıştır.

Bülten: Gümülcine Türk Gençler Birliği'nin yayın organı olarak 1981 yılından itibaren çıkarılmıştır.

Halkın Sesi: Gümülcine'de Ahmet Mehmet ve Kenan Mustafa tarafından 1983 yılında yayımlanmıştır.

Yeni Adım: Gümülcine'de Aydın Ömeroğlu tarafından 1983 yılında çıkarılmıştır.

Yankı: İskeçe'de 20 Kasım 1987 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. 1991'de sahibi Enver Kasapoğlu'nun vefatı üzerine kapanmıştır.

İlerici Demokratik Birlik: Gümülcine'de Refika Nazım tarafından 30 Mayıs 1989 tarihinde yayımlanmıştır.

Denge: 1989 yılında İbrahim Onsunoğlu tarafından yayımlanmıştır.

Öğüt: İskeçe'de 1989 yılında Ahmet Faikoğlu tarafından çıkarılmıştır.

84 Hasan Aslan, *Batı Trakya Türk Azınlığı'nda Türkçe Basın ve Türkler*, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kars, 2006, s. 36-39.

Güven: Gümülcine’de, 1 Haziran 1989 tarihinde, “Bağımsız Güven Listesi”nin seçim gazetesi olarak Dr. Sadık Ahmet, İsmail Rodoplu ve Sebahattin Emin tarafından çıkarılmıştır. Seçimlerden sonra 4 Ağustos 1989 - 28 Ocak 1990 tarihleri arasında siyaset gazetesi olarak yayınlarını sürdürmüş ve toplam 21 sayı olarak yayın yapmıştır.

Şafak: Gümülcine’de Aralık 1989 tarihinden itibaren yayın hayatına başlamıştır. Aylık sanat kültür gazetesi olarak yayınlarına başlayan gazete daha sonra iki ayda bir yayımlanarak dergiye dönüştürülmüştür. Sahibi Mücahit Mümin’dir.

Bülten: *Batı Trakya Azınlığı Yüksek Tahsilliler Derneği* bültenidir. Gümülcine’de 1988 yılında çıkarılmıştır.

Dostluk, Eşitlik, Barış Partisi Gazetesi: *Dostluk, Eşitlik, Barış (DEB) Partisi*’nin yayın organı olarak Gümülcine’de Dr. Sadık Ahmet, Mustafa Hafız Mustafa ve Ahmet Hacıosman tarafından çıkarılmıştır. Daha sonra ismi değiştirilerek *Balkan Gazetesi* olmuştur.

Balkan: Gümülcine’de 1992 yılından itibaren Dr. Sadık Ahmet ve Mustafa Hafız Mustafa tarafından çıkarılmıştır. 1994 yılına kadar yayın yapmıştır.

Ortam: Gümülcine’de, 10 Kasım 1992 tarihinde, Fevzi ve Hülya Tanpınar tarafından çıkarılmıştır. Toplam 28 sayı yayın yapmıştır.

Görüş: Gümülcine Müftülüğü adına Hafız Cemali Meço ve Abdürrahim Dede tarafından 15 Mayıs 1992’de yayımlanmıştır.

Akın: Gümülcine’de, Asım Haliloğlu ve Hasan Hatipoğlu tarafından kurulmuştur. Asım Haliloğlu 1980’de vefat ettikten sonra Hasan Hatipoğlu tarafından çıkarılmaya devam etmiştir. 1957-1993 yılları arasında yayımlanmıştır.⁸⁵

85 Aarbakke, *Agt*, s. 9-10.

1967 yılından itibaren yayımlanan gazeteler incelendiğinde bunların büyük çoğunluğunun azınlık ileri gelenleri, milletvekilleri ve dernekleri tarafından çıkarılmış oldukları göze çarpmaktadır. Özellikle seçimlere yönelik propaganda amaçlı çeşitli gazeteler de çıkarılmıştır. Bu açıdan bakıldığında gazetelerin Batı Trakya'daki birinci hedefinin siyasi anlamda azınlığı bilinçlendirmek ve bir arada tutmak olduğu ortaya çıkmaktadır.

1967 yılından sonra yayın yapan dergiler şunlardır:⁸⁶

Birlik: Gümölcine'de 10 Ağustos 1963 tarihinden itibaren yayın yapmaya başlayan dergi, *Rodop-Evros Türk Öğretmenler Birliği*'nin yayın organıdır. 1968 yılında, Yunanistan Cunta Yönetimi tarafından kapatılmıştır. 1970 yılında dergi isim değiştirerek *Öğretmen* adıyla tekrar yayına başlamıştır.

Öğretmen: Birlik dergisinin devamı olarak yayın yapmıştır. 1970-1975 yılları arasında *Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği*'nin yayın organı olarak çıkarılmıştır.

Yol: Gümölcine'de, Osman Selami Bekiroğlu tarafından 1 Ağustos 1976 tarihinden itibaren çıkarılmıştır. 21 Mart 1981 tarihine kadar 63 sayı yayımlanmıştır. Genellikle dini içerikli yayınlar yapmıştır.

Kazan: Gümölcine'de, İsmail Rodoplu ve Mehmet Hatipoğlu tarafından 25 Nisan 1981 tarihinde çıkarılmıştır. Mizah dergisidir.

Hakka Davet: Gümölcine'de, müftülöklere bağılı olan "Vaaz ve İrşat Heyeti" tarafından 1 Aralık 1981'de yayımlanmıştır. Sahibi İbrahim Şerif'tir. 1985'te Gümölcine Müftüsü Hüseyin Mustafa'nın vefatının ardından isim değiştirerek *Yeni Hakka Davet* olarak yayımlandı. 1993 yılında mesul müdür Hasan Paçaman ile "Vaaz ve İrşad Heyeti" arasındaki anlaşmazlık sonucu yeniden isim değiştiren dergi, bu tarihten sonra Hasan Paçaman tarafından *Hür Hakka Davet* olarak yayımlanmıştır.

86 Aslan, *Agt*, s. 40-42.

Arkadaş Çocuk Dergisi: Gümölcine’de, Ahmet Veysel, Mücahit Mümin ve Halil Rasim tarafından 1 Kasım 1982 tarihinde kurulmuştur. Amacı ilkokuldaki Türkçe kitap açığını kapatmaktır. Öğretim dönemleri boyunca yayın yapan dergi, aylık yayımlanmaktadır.

Yuvamız: Gümölcine’de Mustafa Hafız Mustafa tarafından 1 Eylül 1986 tarihinde kurulmuştur. Aylık toplumsal, kültürel bir dergidir. 117 sayı yayımlanan dergi Mustafa Hafız Mustafa’nın vefatının ardından kapanmıştır.⁸⁷

Aile: Gümölcine’de 28 Kasım 1986 - 6 Nisan 1987 tarihleri arasında yayımlanmıştır.

Pınar Çocuk: Gümölcine’de Kasım 1991’de Mehmet Mustafa Halil tarafından kurulmuştur. Kur’an kursu öğrencilerine hitap eden dergi, Batı Trakya Türk azınlığında çocuklara İslami dille hitap eden bir dergi olmayı hedeflemiştir. 1994 yılında, ekonomik sorunlar nedeniyle kapanmıştır.

Azınlık tarafından çıkarılan dergiler, gazetelerle kıyaslandığında daha geniş bir konu yelpazesine sahiptir. Mizah, edebiyat, dini meseleler ve çocuklara yönelik dergiler bulunmaktadır. Bunların yanında azınlığın sorunları ve siyasi meseleler de dergilerde oldukça yoğun bir şekilde yer bulmuş ve tartışılmıştır.

Batı Trakya, 1967 sonrasında oldukça aktif bir basın-yayın hayatına sahip olmasına rağmen azınlığa mensup gazeteciler sık sık hapis cezasına çarptırılmış, yayınları sansüre uğramıştır. Buna rağmen azınlık mensupları gazete ve dergi çıkarmaktan geri kalmamış ve yayınlarını sürdürmüşlerdir.

87 Edebi içeriğin ağırlıkta olduğu dergi, azınlık sorunlarından eğitim, tarım, sağlık gibi meseleler hakkında da yayın yapmıştır. Yazar kadrosu içinde Ahmet Tufan Şentürk, Alirıza Saraçoğlu, Aydın Ahmet, Feyyaz Sağlam gibi isimler bulunmaktadır. Chihal Molla Achmet, *Batı Trakya’da Yayınlanmış Olan Yuvamız Dergisinin Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığın Kimlik Oluşumundaki Önemi*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2019, s. 6, 38-39.

Gazetecilere verilen cezalar açısından en önemli örnek, daha önce de ifade ettiğimiz gibi *Azınlık Postası* gazetesinin sahibi Selahattin Galip'in yazılarından dolayı Yunan vatandaşlığından çıkarılmasıdır.⁸⁸

3. 1967-1995 Yıllarında Batı Trakya Türk Azınlığının Siyasi Katılımı ve Seçimler

Batı Trakya Türk azınlığı 1923 yılından itibaren Yunanistan parlamentosunda kendisini temsil imkânı bulmuştur. Lozan Barış Anlaşması'nın ardından yapılan ilk genel seçimler olan 16 Aralık 1923 seçimlerinde Batı Trakya Türk azınlığından üç kişi milletvekili olarak seçilmiştir.⁸⁹ Azınlığın diğer hak ve özgürlükleri ile kıyaslandığında siyasal katılım anlamında daha serbest bir durum olduğu göze çarpmaktadır. 1950'lerden 2004 yılına kadar ortalama 2-3 milletvekili Batı Trakya Türk azınlığını Yunanistan parlamentosunda temsil etmiştir.⁹⁰

Batı Trakya Türk azınlığı 1985 seçimlerine bağımsız olarak *Güven ve İktidar* listelerinde belirledikleri adaylar ile girmiştir. Bu listelerdeki Türk adaylar 10.000'den fazla oy almış, fakat vekil seçilmek için gereken minimum oy oranının altında kaldıkları için vekil seçilememişlerdir.⁹¹

Batı Trakya Türk azınlığının siyasal hakları bağlamında en açık ihlaller azınlığın bağımsız milletvekili çıkarmaya çalıştığı 1989 yılındaki Temmuz ve Kasım seçimlerinde yaşanmıştır.

88 Aslan, *Agt*, s. 44.

89 7 Kasım 1926 tarihinde yenilenen seçimlerde dört milletvekili çıkaran Batı Trakya Türk azınlığı 1935 yılına kadar Yunan parlamentosunda dört kişiyle temsil edilmiştir. 1936 yılında Yunanistan'da parlamento feshedilmiş ve on yıl boyunca seçim yapılmamıştır. Hikmet Öksüz, "İki Savaş Arası Dönemde Batı Trakya Türkleri 1919-1939", *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2016, s. 114.

90 Ali Hüseyinoğlu, "Balkanlarda Azınlıklar ve Siyasal Katılım Hakkı: Batı Trakya (Yunanistan Örneği)", *Yeni Türkiye Dergisi*, Sayı: 69, Mart- Haziran 2015, s. 4778; Şentürk, *Agt*, s. 65-66.

91 Hüseyinoğlu, "Balkanlarda Azınlıklar ve Siyasal Katılım Hakkı: Batı Trakya (Yunanistan Örneği)", s. 4779.

Bu ihlaller arasında Türkiye'den gelecek olan seçmenlerin oy kullanmasının önüne geçmek için Türk-Yunan sınırının kapatılması, seçimlerden önce Batı Trakya'ya otobüs seferlerinin durdurulması, adaylıkların seçimlerden hemen önce reddedilmesi, Yunan askerlerin bölge dışından Batı Trakya'ya oy kullanmak üzere getirilmesi, Türk bölgelerinde 231 olan seçim sandığı sayısınının 190'a düşürülmesi ve kırsal bölgede yaşayanların oy kullanmalarının zorlaştırılması gibi uygulamalar yer almaktadır.⁹²

Görsel 18: Dr. Sadık Ahmet 3 Temmuz 1989'da Yunan Parlamentosu'nda yemin ederken.
(Mehmet Hatipoğlu arşivi)

Genellikle Yunan partilerinden aday olarak seçimlere giren azınlık mensupları 1989 yılında 1985'te olduğu gibi bağımsız listeler oluşturmuş ve bu şekilde seçimlere katılmışlardır.

92 Şentürk, *Agt*, s. 12-13.

18 Haziran 1989 tarihinde yapılan seçimlere bağımsız *Güven* listesinden aday olan Dr. Sadık Ahmet, 24.858 oy alarak seçilen ilk bağımsız milletvekili olmuştur. Kasım ayında tekrarlanan seçimlerde tekrar *Güven* listesinden katılmak isteyen Dr. Sadık Ahmet ve İbrahim Şerif'in adaylıkları reddedilmiştir. Listede bulunan üçüncü isim İsmail Rodoplu ise Kasım 1989 seçimlerinde parlamentoya seçilen tek azınlık mensubu olmuştur.

1990 yılının Nisan ayında yapılan yeni seçimlerde Gümülcine'den Dr. Sadık Ahmet, İskeçe'den ise Ahmet Faikoğlu bağımsız milletvekilleri olarak Yunan parlamentosuna girmişlerdir. Azınlığın bağımsız Türk adaylara olan yoğun ilgisi ve seçimlere yüksek katılım oranı Yunan partilerinden aday olan Türklerin de daha yüksek sıralardan aday gösterilmelerine ve seçilme şanslarının artmasına yol açmıştır.⁹³

1993 yılında Yunanistan yönetimi tarafından azınlığın bağımsız milletvekilleri ile parlamentoda temsil edilmesini engellemek için seçimlere %3 barajı getirilmiştir. 200.000 oya karşılık gelen bu baraj, Batı Trakya'daki seçmen sayısının çok üzerindeydi. Bu nedenle 1993 seçimlerinde Dr. Sadık Ahmet milletvekili seçilmesine yetecek oyu almasına rağmen %3'lük barajı geçemediği için parlamento dışında kalmıştır. Böylece Batı Trakya Türk azınlığının bağımsız milletvekili çıkarmasının önüne geçilmiştir. Batı Trakya Türkleri eskiden olduğu gibi tekrar Yunan partilerinin aday göstermeleri halinde milletvekiline sahip olabileceklerdir. Seçim barajı geldikten sonra yapılan ilk seçimler olan 1993 seçimlerinde hiçbir azınlık mensubu parlamentoya girememiştir. 1996'dan sonra ise eskiden olduğu gibi Yunan partilerinden aday gösterilerek Rodop ve İskeçe milletvekili sıfatıyla parlamentoda azınlığı temsil etmeye devam etmişlerdir.⁹⁴

93 Agt, s. 65-68; Görüm, Agt, s. 177-178; Hüseyinoğlu, "Balkanlarda Azınlıklar ve Siyasal Katılım", s. 4780.

94 İsmail, Agt, s. 100-101.

Görsel 19: Dostluk, Eşitlik ve Barış Partisi Amblemi

Dr. Sadık Ahmet, Yunan parlamentosuna girdikten sonra azınlığı bir siyasal parti etrafında örgütlemek için harekete geçmiştir. Bu bağlamda *DEB Partisi*, Dr. Sadık Ahmet'in öncülüğünde 1991 yılı Eylül ayında 27 üye ile birlikte kurulmuştur. 1993 yılında, Yunanistan'ın getirdiği %3 seçim barajı nedeniyle Yunan parlamentosuna girme ihtimali kalmamıştır.⁹⁵ Bunun yanında 2014 yılındaki Avrupa Parlamentosu seçimlerindeki başarısını ve bir takım işbirliklerine gitme yolunun açık olduğunu göz ardı etmemek gerekir.⁹⁶

Yunanistan parlamentosunda azınlık vekillerinin sayısı az olsa da azınlık mensupları yerel yönetimlerde daha etkilidirler. 1994 yılından itibaren vali ve il genel meclis üyelerinin seçimle belirlenmesi bu etkinin artmasına yol açmıştır. Yunanistan ise azınlık mensuplarının yerel yönetimlerdeki bu etkisinden rahatsızlık duymuştur. Azınlık mensuplarının yerel

95 Şentürk, *Agt*, s. 70.

96 Murat Derin, "Dostluk, Eşitlik ve Barış Partisi'nin (DEB) Kuruluşu ve Batı Trakya Türklerinin Siyasi Hayatındaki Yeri", *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 312-313.

yönetimlerdeki etkisini azaltmak için 1994 yılında süper valilik uygulaması hayata geçirilmiştir. Buna göre Türklerin en çok bulunduğu Rodop ile Türklerin en az bulunduğu Meriç illeri birleştirilmiş ve tek bir yönetim altında buluşturulmuştur. Bu bağlamda Türklerin yaşadığı ikinci en kalabalık şehir olan İskeçe de Batı Trakya'nın dışında bulunan Drama ve Kavala ile birleştirilmiştir. Bu birleştirmelerin amacı Rodop ve İskeçe'de seçimle bir Türk valinin başa gelmesini engellemektir.⁹⁷

4. Batı Trakya Türklerinin Hak Arayışları ve Kitlesele Hareketleri

Batı Trakya Türklerinin Yunanistan'ın uluslararası anlaşmaları ihlal etmesine ve baskı politikalarına karşı ilk kitlesele hareketi bir arazi kamulaştırması meselesi üzerine ortaya çıkmıştır. 1982 yılında İnhanlı bölgesindeki kamulaştırmaya karşı 100 kadar azınlık mensubu Mehmet Emin Aga ve Ahmet Faikoğlu önderliğinde İskeçe meydanında oturma eylemi gerçekleştirmiştir. Bu ilk kitlesele eylemden sonra azınlık mensupları benzer eylemlerle Yunanistan'ın bazı hukuksuz kararlarından vazgeçmesini temin edebilmişlerdir. 1984 yılında, Açık Hava Hapishanesi yapılmak için kamulaştırılması istenen araziye itiraz edilmiş, 1989 yılında buna karşı yapılan protesto yürüyüşüne 1000 kadar azınlık mensubu katılmıştır. Daha sonra Yunanistan Danıştay'ına açılan davalar neticesinde hapishane için kamulaştırmadan vazgeçilmiştir.⁹⁸

Bu tarihten sonra Batı Trakya Türklerinin hak arayışları sadece arazi konusunda değil, azınlığın en önemli sorunlarından olan eğitim meselesinde de ön plana çıkmıştır. Örneğin *Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği*'nin, Yunanistan Millî Eğitim ve Dinişleri Bakanlığı tarafından azınlık ilkokullarında

97 Hüseyinoğlu, "Balkanlarda Azınlıklar ve Siyasal Katılım Hakkı: Batı Trakya (Yunanistan Örneği)", s. 4781-4782; İsmail, *Agt*, s. 101.

98 Pervin Hayrullah, "Batı Trakya Türklerinin İlk Hak Arayışları ve Kitlesele Hareketleri", *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 141-142.

okutulacak bazı kitapların Yunanistan ile Türkiye arasındaki ikili anlaşmalara uygun olmadığını tespit etmesi üzerine 1-5 Şubat 1993 tarihleri arasında okullar boykot edilmiştir. Azınlığın her kesiminin destek verdiği bu boykot sonrasında bakanlık geri adım atarak kitapların okutulmasından vazgeçmiştir.

Eğitim konusunda Batı Trakya Türk azınlığının en çok sıkıntı yaşadığı alanlardan olan diploma denkliği meselesi de kitlesel tepkilere neden olmuştur. Türkiye’de üniversite eğitimi tamamlamış olan Batı Trakyalı Türk gençleri, diplomalarının denkliği Yunanistan’da kabul edilmediği için uzun yıllar boyunca çalışma hayatına girememişlerdir. Uzun yıllar azınlık mensubu gençler hayatlarındaki en verimli çağlarını ya işsiz ya da vasıfsız işlerde çalışarak geçirmişlerdir. 1980’li yıllarda bu konunun çözümü için oluşturulan Mücadele Komitesi, Rodop Valiliği önünde direniş çadırı kurmuştur. 1988 yılında, üniversite mezunu gençlerin açlık grevine girmelerinin ardından Yunanistan bir miktar geri adım atmak zorunda kalsa da sadece bu dönemde eylem yapanların denkliklerine onay verilmiş, daha sonra Yunanistan’ın eski politikaları devam etmiştir.⁹⁹

Batı Trakya Türklerinin Yunanistan’ın uluslararası anlaşmaları ihlal etmesine yönelik tepkileri bağlamında zirve noktası 29 Ocak 1988 tarihi olmuştur. Bu tarihe kadar arazi kamulaştırması, eğitim gibi alanlardaki ihlallere tepki gösteren azınlık mensupları İskeçe Müftüsü Mustafa Hilmi’nin liderlik ettiği *Azınlık Yüksek Kurulu* toplantısından çıkan kararlarla birlikte 29 Ocak 1988’te ilk kez Türk kimliklerinin Yunanistan tarafından ihlal edilmesine tepki göstermişlerdir. 29 Ocak 1988 günü, Yunanistan güvenlik güçlerinin Gümölcine’ye giden yolları kapatıp kırsalda yaşayan azınlık mensuplarının protestoya katılmalarını engellemeye çalışmasına rağmen protesto yürüyüşüne büyük

99 Ahmet Serdar, “Dr. Sadık Ahmet’in Batı Trakya Türklerinin Eşit Vatandaş Olmaları Konusundaki Görüşleri”, *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 399; Hayrullah, “Batı Trakya Türklerinin İlk Hak Arayışları ve Kitlesel Hareketleri”, s. 142-143.

bir katılım gerçekleştirilmesiyle Batı Trakya Türk azınlığının Türklüğünün inkâr edilmesine karşı ilk kez toplu bir protesto düzenlenmiştir.¹⁰⁰ Bu tarihten iki sene sonra 29 Ocak 1990'da ise 1988 protestosunu anmak isteyen azınlık mensuplarına hem Yunan güvenlik güçleri hem de fanatik Yunanlar tarafından saldırılmıştır. Bu saldırılar sonucunda hem anma etkinliği gerçekleştirilememiş hem de 100'e yakın azınlık mensubu yaralanmıştır. Ayrıca fanatik Yunanlar Türklere ait 200'e yakın dükkânı da yağmalamışlardır. Yunanların saldırısı ile birlikte yaklaşık yarım milyon dolarlık zarar ortaya çıkmış olsa da Yunanistan mahkemeleri bu zararın tazmin edilmesini reddetmiştir.¹⁰¹

Görsel 20: 29 Ocak 1988'den bir kare

(Fotoğraflar Mehmet Hatipoğlu'nun arşivinden alınmıştır ve BAKES arşivinde de yer almaktadır.)

100 Hayrullah, "Batı Trakya Türklerinin İlk Hak Arayışları ve Kitle Hareketleri", s. 143; "29 Ocak Nasıl Doğdu", *Batı Trakya'nın Sesi*, Sayı:75, 1996, s. 4

101 Coşkun Salihoğlu, "29 Ocaklar Unutulmaz", *Batı Trakya'nın Sesi*, Sayı: 58, 1994, s. 3-4; Görüm, *Agt*, s. 70.

Sonuç

Batı Trakya Türk azınlığının haklarını güvence altına alan antlaşmalar, 1923 yılından itibaren Türk-Yunan ilişkilerinin yıllar içindeki durumuna göre çeşitli derecelerde ihlal edilmiş ve uygulanmamıştır. 1967 yılından itibaren ise Yunanistan bu ihlalleri sistematik bir hale getirip kendi iç hukukunda meşrulaştırma arayışına başlamış, bunun için de Batı Trakya'da Türk değil Müslümanların bulunduğu tezini öne sürmüştür. Azınlığın 1913 tarihli Atina, 1920 tarihli Yunan Sevr'i ve Lozan sisteminden doğan haklarını sistematik bir şekilde yok sayan Yunanistan, öncelikle bu anlaşmalardan dolayı azınlığın sahip olduğu eğitim özerkliği hakkını gasp etmiş ve azınlığın eğitimini kendi tekeline almıştır. Azınlığın bu yıllar içinde aldığı eğitimin kalitesi giderek düşmüş, yetersiz öğretmenler, Türkçe okutulan derslerin sınavlarının Yunanca yapılması gibi uygulamalar ile azınlık mensupları eğitimsiz bırakılmaya çalışılmıştır.

Yunanistan'ın azınlığın sahip olduğu, fakat bu dönem içinde gasp ettiği haklarından birisi de müftü seçme hakkıdır. Yunanistan iç hukukunda dahi karşılığı bulunan bu hak 1985 yılından itibaren yok sayılmış ve Yunanistan yönetimi müftüleri kendisi atamaya başlamıştır. Bu uygulama uluslararası anlaşmalar dışında Yunan iç hukukuna da aykırı olduğundan meşrulaştırılması adına 1920 tarihli 2345 sayılı yasa 1990 yılında kaldırılmış ve yerine 1991 yılında 182 sayılı kararname getirilmiştir. Bu yasa değişikliği ile azınlık başmüftü seçme, müftülerini kendisi belirleme ve müftülerin görev sürelerinin sınırsız olması gibi haklarını kaybetmiştir. Yunanistan'ın müftülük konusundaki bu tutumu uzun yıllar çözülemeyen sorunların ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Günümüzde hem Gümlüce'de hem de İskeçe'de birer adet atanmış ve birer adet de seçilmiş müftü bulunmaktadır. Bu durum azınlık üzerinde halen önemli ayrılıkların yaşanmasına sebep olmaktadır.

Batı Trakya'da Türk azınlığın Lozan Anlaşmasından itibaren kurmuş olduğu dernekler, birlik ve beraberliklerini artırma noktasında oldukça önemli görevler üstlenmişlerdir. 1967 yılından itibaren bu derneklere karşı izlenen politikalar sonucunda *İskeçe Türk Birliği*, *Gümölcine Türk Gençler Birliği*, *Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği* ve *Batı Trakya Emekli Türk Öğretmenler Birliği* gibi dernekler isimlerinde Türk ifadesi yer aldığı için kapatılmış ve faaliyet göstermelerine engel olunmuştur. Yunanistan'ın Türk kimliğinin reddi politikası ile paralel olarak yürütülen bu süreçte, Yunanistan Vatandaşlık Yasası'nın 19. maddesi de yoğun bir şekilde uygulanmış ve birçok azınlık mensubu vatansız statüsüne düşmüştür. Batı Trakya'da "Helen Müslümanları" olduğuna yönelik Yunan iddialarına karşı Türklüklerini savunan Batı Trakya'nın önde gelen azınlık mensupları, mahkemelerde hapis cezaları almışlardır. Yunanistan bu konuda AİHM tarafından dahi suçlu bulunup cezaya çarptırılmış olsa da bu kararları tanımayıp politikalarını sürdürmeye devam etmektedir.

Batı Trakya'da Türk azınlığa ait olan vakıf malları ve gayrimenkuller 1923 yılından itibaren Yunanistan'ın hedefinde olmuş ve Türklerin elindeki arazileri azaltmak için çeşitli politikalar üretilmiştir. Fakat azınlık vakıfları ve gayrimenkulleri ile ilgili esas dönüşüm 1967 yılından itibaren yaşanmıştır. Bu tarihten itibaren artan kamulaştırmalar büyük oranda azınlığın en verimli topraklarını hedeflemiş, gerek arazi birleştirme politikaları gerekse vakıflara karşı alınan tedbirler ekonomik olarak azınlığı zor duruma düşürecek şekilde gerçekleştirilmiştir.

1967 yılından itibaren Batı Trakya Türk azınlığının oldukça yoğun basın yayın faaliyetleri olmuştur. 1967-1995 yılları arasında gazeteler genellikle siyasi içerikli yayınlar yaparken yayımlanmış olan dergiler, mizah, edebiyat, din, çocuk gibi çeşitli konulara değinmiş ve oldukça aktif bir kültürel hayat yaşanmasına olanak tanımıştır. Bu dönemde Batı Trakya'da

yayımlanan gazeteler ve dergiler büyük oranda azınlık ileri gelenleri, milletvekilleri ve dernekler tarafından çıkarılmışlardır. Bundan dolayı da seçimler ve siyaset bu yayınlarda önemli yer işgal etmiştir. Özellikle 1985 yılında ilk kez azınlığın seçimlere bağımsız listeler ile katılması, Batı Trakya Türk azınlığını siyasette daha aktif bir duruma geçirmiştir. Bu tarihten itibaren ilk kez bağımsız olarak Yunanistan parlamentosuna milletvekili gönderebilen azınlıkta, basın da seçimlere yönelik propaganda ve siyasi anlamda azınlığın bilinçlendirilmesi konularında önemli rol üstlenmiştir. Dr. Sadık Ahmet, Ahmet Faikoğlu, İsmail Rodoplu gibi isimlerin 1989-1990 yıllarında yapılan seçimlerde bağımsız olarak milletvekili seçilmeleri Yunanistan'da tedirginliğe neden olmuş ve bir daha böyle bir şeyin gerçekleşmemesi adına bir sonraki seçimlerden önce seçim kanunu değiştirilmiştir. Yeni seçim kanununa göre vekil seçilebilmek için %3 barajı getirilmiş ve azınlığın bağımsız milletvekili çıkarmasının yolu kesilmiştir. Tüm engellemelere ve baskılara rağmen bu dönemde Batı Trakya Türkleri, sorunlarını Yunan parlamentosu haricinde uluslararası platformlarda dile getirecek Dr. Sadık Ahmet gibi bir lidere ve DEB Partisi'ne sahip olmuşlardır.

Yunanistan 1967-1995 yılları arasında, 1923 yılından itibaren Batı Trakya Türk azınlığına karşı uygulamakta olduğu politikaları sistematik hale getirmiştir. 1967 yılına kadar Türk-Yunan ilişkilerinin seyrine göre zaman zaman rahata da ulaşabilen azınlık mensupları bu tarihten itibaren sistematik bir şekilde göç ettirilmeye çalışılmış, Türk kimlikleri reddedilerek yok sayılmıştır. Yunanistan 1967 yılından itibaren Batı Trakya Türkleri üzerindeki baskılarını eğitim, kimlik, toprak, siyasete katılım, müftülük gibi çeşitli konulara yayarak kapsamlı bir politika uygulamıştır. Bu baskılarla birlikte özellikle Türkiye-Yunanistan arasındaki ilişkilerin Kıbrıs meselesi etrafında oldukça gerilmesinin ardından Batı Trakyalıların memleketlerini terk etme süreci hızlanmıştır.

KAYNAKÇA

Arşivler

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhuriyet Arşivi (BCA)^{102*}

Kitap ve Kitap İçinde Bölümler

Ackermann, Michael. *Die Türkische Minderheit in West-Thrakien: Geschichte und Gegenwart*, Gerhard Hess Verlag, Ulm, 2000.

Alioğlu, Cafer. *Hayatım ve Anılarım*, Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği Bursa Şubesi Yayını, Bursa, 2020.

Bostancı, Hüseyin. *Lozan Anlaşması Sonrası Batı Trakya'da Din Eğitiminin Problemleri*, BAKES Yayınları, Gümölcine, 2021.

Dere, Umut. "Batı Trakya Türklerinin Cunta İdaresi Yıllarında Yaşadığı Sorunlar (1967-1974)", *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 107-119.

Derin, Murat. "Dostluk, Eşitlik ve Barış Partisi'nin (DEB) Kuruluşu ve Batı Trakya Türklerinin Siyasi Hayatındaki Yeri", *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 297-315.

Eray Biber, Tuğba. "Batı Trakya Türklerinin Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme", *Bozkırın Oğlu Ahmet Taşağıl'a Armağan*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2019, s. 691-710.

Erdem, Nilüfer. "Batı Trakya Türkleri ile Rodos ve İstanköy Türklerinin Kültürel Asimilasyonuna Dair Değerlendirmeler", *Rodos ve İstanköy Türk Kültürü*, (Ed. Mustafa Kaymakçı, Cihan Özgün), Eğitim Yayınevi, Konya, 2020, s. 31-39.

Hayrullah, Pervin. *Balkan Savaşlarından Sonra Batı Trakya Türklerinin Sosyo-Kültürel Hayatı ve Eğitim Tarihi*, BAKES Yayınları, Gümölcine, 2020.

102 * Belgelerin fon kodları ve yer numaraları dipnotlarda verilmiştir.

_____. “Batı Trakya Türklerinin İlk Hak Arayışları ve Kitle-sel Hareketleri”, *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 135-145.

Oran, Baskın. *Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1986.

Sağlam, Feyyaz. *Batı Trakya Türkleri Basın Tarihi Üzerine Bir Araştırma (1924-2000)*, Bavyera Eyaleti Batı Trakya Türkleri Aile Birliği Batı Trakya Araştırma Merkezi Yayınları, İzmir, 2000.

Serdar, Ahmet. “Dr. Sadık Ahmet’in Batı Trakya Türklerinin Eşit Vatandaş Olmaları Konusundaki Görüşleri”, *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 391-404.

Makale ve Bildiriler

Alioğlu Çakmak, Gizem. “Bir ‘Avrupa’ Azınlığı Olarak Batı Trakya Türkleri”, *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, 2018, s. 149-168.

_____. “Yunanistan’ın Avrupalılaşması ve Azınlık Haklarına Yansıması: Batı Trakya Örneği”, *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2016, s. 246-262.

Bostancı, Hüseyin. “Batı Trakya’da Müslüman Türk Azınlığında Din Eğitimi”, *Balkanlarda Türk Kültürü: Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2018, s. 135-155.

Cin, Turgay. “Avrupa Birliği Üyesi Yunanistan’da 1983’ten Beri Devam Edegelen İskeçe Türk Birliği Derneği’nin Kapatılmasının Hukuki Süreci”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 1, 2010, s. 137-182.

Dayıoğlu, Ali. “Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığının Uluslararası Hukuktan Doğan Eğitim Hakları”, *Lefke Avrupa Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 2, 2021, s. 224-242.

Eray Biber, Tuğba. “Türk-Yunan İlişkilerinin Azınlıklara Yansıması (1923-1991)”, *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Özel Sayı:1, 30 Ağustos 2021, s. 197-217.

Erdem, Nilüfer. "Batı Trakya'da Sivil Toplum Örgütlenmesinde Türk Kimlik Engeli", *Tarafların Bakışıyla Lozan Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2015, s. 212-221.

_____. "Nüfus Mübadelesi ve Batı Trakya Türkleri", *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Özel Sayı:1, 30 Ağustos 2021, s.139-151.

Gülmez, Nurettin & Akdeniz, Melih. "Kıbrıs Barış Harekatı'nın Batı Trakya Türkleri Üzerine Etkileri", *Yeni Türkiye Dergisi*, Sayı: 69, 2015, s. 4787-4793.

Hüseyinoğlu, Ali. "Balkanlarda Azınlıklar ve Siyasal Katılım Hakkı: Batı Trakya (Yunanistan Örneği)", *Yeni Türkiye Dergisi*, Sayı: 69, Mart- Haziran 2015, s. 4777-4786.

_____. "Balkanlarda Türk Dilinin Dünü ve Bugünü: Batı Trakya (Yunanistan) Örneği", *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 2, 2015, s. 79-96.

İmamoğlu, Mehmet. "Yunanistan'da Müftülerin Seçiminde Yapılan Haksızlıklar", *Balkanlarda Türk Kültürü: Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2018, s. 59-70.

Kelağa Ahmet, İbrahim. "Lozan'ın 90. Yılında Batı Trakya Türk Azınlığının Eğitim Sorununa Genel Bir Bakış", *Tarafların Bakışıyla Lozan Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2015, s. 190-211.

_____. "Batı Trakya'da İkidilli Azınlık Eğitiminde Kapanan Bir Sayfa: Selanik Özel Pedagoji Akademisi SÖPA", *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2016, s. 185-206.

Öksüz, Hikmet. "İki Savaş Arası Dönemde Batı Trakya Türkleri 1919-1939", *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2016, s. 103-116.

Sarıнай, Yusuf. "Lozan Antlaşmasına Göre Türkiye'de Patrikhane Yunanistan'da Müftülük Sorunu", *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2016, s. 149-156.

Sürekli Yayınlar

Batı Trakya'nın Sesi^{103*}

Tezler

Aarbakke, Vemund. *The Muslim Minority of Greek Thrace*, Bergen Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bergen, 2000.

Aslan, Hasan. *Batı Trakya Türk Azınlığı'nda Türkçe Basın ve Türkler*, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kars, 2006.

Erdem, Nilüfer. *Lozan Antlaşması'ndan Günümüze Batı Trakya Türkleri'nin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu*, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2003.

Eren, Halit. *Batı Trakya Türkleri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1995.

Görüm, Yasemin. *Avrupa Konseyi, AGİT ve AB'de Azınlık Hakları ve Batı Trakya Sorunu*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2006.

Hüseyin, Ali. *Continuities and Changes in the Minority Policy of Greece: The Case of Western Thrace*, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2005.

İsmail, Ailin. *Yunanistan'da Azınlık Hakları: Batı Trakya Türk Azınlığı Örneği*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2012.

Kılıçoğlu, Çiğdem. *Albaylar Cuntası Döneminde Yunanistan'ın Türkiye Politikası (1967-1974)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010.

Molla Ahmet, Chilal. *Batı Trakya'da Yayınlanmış Olan Yuvamız Dergisinin Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığın Kimlik Oluşumundaki Önemi*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2019.

103 * Derginin sayı, tarih ve sayfa bilgileri dipnotlarda gösterilmiştir.

Şenol, Salih. *Yunanistan'ın Avrupa Birliği Üyeliğinin Batı Trakya Türk Azınlığı Üzerindeki Etkileri*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2019.

Şentürk, Cem. *Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu Batı Trakya Türk Azınlığının Siyasal Örgütlenme Sürecine İlişkin Bir İnceleme*, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006.

İnternet Kaynakları

“Batı Trakya Türk Azınlık Okulları Sistemik Bir Şekilde Kapatılıyor”, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/bati-trakyada-turk-azinlik-okullari-sistemik-bir-sekilde-kapatiliyor-637736.html> [Erişim Tarihi: 08.10.2022]

“Yunanistan’da Türk Azınlığa Ait 4 İlkokul Daha Kapatıldı”, <https://utancongungugu.com/irkcilik/yunanistan-bati-trakyada-turk-azinliga-ait-4-ilkokulu-daha-kapatti/> [Erişim Tarihi: 08.10.2022]

<https://www.abttf.org/about.php?id=79> [Erişim Tarihi: 25.11.2022]

<https://www.btaytd.org/web/tr/tarihce/> [Erişim Tarihi: 25.11.2022]

*Yunan İdaresinin
Batı Trakya'nın
Demografik Yapısını
Değiştirmeye Yönelik
Uygulamaları*

Nilüfer Erdem*

Giriş

Batı Trakya, daha İstanbul fethedilmeden Osmanlı topraklarına katılmış ve Osmanlı Devleti tarafından Balkanlara açılan önemli bir kapı olarak görülmüştür. Bölge, İstanbul'un güvenliği için özel bir öneme sahip olmuştur. 1360'lı yıllarda Osmanlı hâkimiyetine girmiş ve 1912-1913 Balkan Savaşları'na kadar bölgede demografik olarak Türk yoğunluğu devam etmiştir. Öyle ki 1903'te, Batı Trakya olarak adlandırılan bölgenin toplam nüfusunun %71,50'si Müslüman Türklerden oluşmaktaydı. Bunu %16,19 oranı ile Rumlar¹ ve %12,3 oranı ile Bulgarlar takip etmekteydi. İki gayrimüslim nüfusun toplam nüfusları dahi Türk nüfusun yarısından azdı.²

Bölge 1913 yılından 1918 yılına değin Bulgar egemenliğinde kalsa da esasen Yunanlar bölgeyle ilgili taleplerinden hiçbir şekilde vazgeçmemişlerdir. Müttefiklerle Bulgaristan arasında

* Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, nilerdem@istanbul.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-1393-7655.

- 1 Çalışmamızda Ortodoks olan, Yunanca konuşan Osmanlı ve daha sonra Türk uyruklu olan azınlık mensuplarını "Rum" ifadesiyle andık. Yunanca konuşan, Ortodoks Yunanistan vatandaşlarını anmamız gerektiğinde "Yunan" kelimesini kullandık. Bu ikisinin iç içe geçtiği durumlarda "Hellen" sözcüğü tercih ettik.
- 2 Balkan Savaşları öncesi Batı Trakya Bölgesi'ndeki kazaların demografik yapısı ile ilgili ayrıntılar için Bkz. Bülent Yıldırım & Haluk Kayıcı, "Balkan Savaşları Öncesi Batı Trakya Bölgesi", *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 31-46.

imzalanan Neuilly (Nöyyi) Antlaşması uyarınca Batı Trakya'nın kuzey kesimi Bulgaristan'ın olmuştur. Güneyi ise Müttefiklerarası Trakya Hükümeti adı altında Fransız askeri makamlarının idaresine verilmiştir.³ Müttefiklerarası Trakya Hükümeti'nin hüküm sürdüğü dönemde Yunan hükümetini temsilen Mesta-Karasu (Nestos)⁴ Nehri ile Meriç (Evros) Nehri arasında kalan bölgeye gönderilmiş olan⁵ Harisiyos Vamvakas'ın en önemli amaçlarından biri, bölgedeki Rum nüfusun ancak “*bir elin parmağı kadar*” olduğunu görerek⁶ önceden bölgeden göç etmiş olan Rumların yeniden bölgeye yerleştirilmeleri olmuştur. Bölgenin nüfus istatistiklerini Hellenler lehine değiştirmek isteyen Vamvakas, Dedeağaç, Sofulu, Dimetoka ve Karaağaç kökenlilerin Dedeağaç, İskeçe ve Gümölcine kökenlilerin ise Porto Lagos limanlarını kullanarak dönmelerine imkân sağlamıştır. Neticede bölgeye dönen hiçbir Rum evsiz bırakılmamış ve kendilerine Yunan Temsilciliği tarafından yiyecek yardımında bulunulduğu gibi tohumluk, gübre ve tarım aletleri de dağıtılmıştır.⁷

Batı Trakya'nın 1920 Mayıs'ında Yunan ordusu tarafından işgal edilmesi akabinde çeşitli birlik komutanlarının

- .....
- 3 Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Milli Mücadele*, Cilt: 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1955, s. 183-184.
  - 4 Yunancanın Türk Alfabesi kullanılarak yazılışı konusunda Türkiye'de kurum ve kişilerin farklı uygulamalara gittikleri görülmüştür. Suat Sinanoğlu, Türk Tarih Kurumu, Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi, Milli Kütüphane uygulamaları buna örnek olarak gösterilebilir. Biz, kullanılan transliterasyon uygulamalarından hiç birini benimsemedik. Çünkü bizim kanaatimize göre, bunların hiç birinde Yunanca okunuş tam olarak karşılanamamaktaydı. Bu esasen, Yunancada i, e ve o gibi seslerin birden fazla harfle karşılanmasından ve bunların farklı olarak belirtilmesi gerektiğinden kaynaklanan bir zorluktu. Tüm bunları düşünerek bildiri metnimizde, Yunanca kelimelerin okunuşunu esas aldık ve kelimenin Yunanca olarak en yakın okunuş şeklini vermeye çalıştık.
  - 5 Πέτρος Βαμβακάς [Petros Vamvakas], *Περί την Απελευθέρωσιν της Δυτικής Θράκης [Batı Trakya'nın Kurtuluşu ile İlgili]*, Εκδόσεις Ιαπετός [İyaretos Yayınları], Αθήνα [Atina], 1986, s. 14-15.
  - 6 Γεώργιος Ξ. Καλαντζής [Georgios Ks. Kalancis], “Η Απογραφή των Πληθυσμών της Δυτικής Θράκης από το Διασυμμαχικό Καθεστώς το 1919 [1919'da Müttefik Rejimi Tarafından Batı Trakya Nüfusunun Kaydı]”, *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών [Anadolu Araştırma Merkezi Bülteni]*, Τόμος [Cilt]: 15, 2008, s. 339.
  - 7 *Η Απελευθέρωση της Δυτικής Θράκης από το Αρχείο Χαρίσιου Βαμβακά [Harisiyos Vamvakas'ın Arşivi'nden Batı Trakya'nın Kurtuluşu]*, Τυπογραφείο Ε. Σωτηρόπουλος [E. Sotiropoulos Basımevi], Αθήνα [Atina], 1975, s. 200-210.

oluşturdukları istatistiklere göre bölge nüfusu 274.000 olup, Rumların sayısı 50.000 kadar idi. Dolayısıyla Rumlar, Batı Trakya Yunanlar tarafından işgal edildiğinde Vamvakas'ın tüm gayretlerine rağmen bölge nüfusunun en fazla 1/5'ini teşkil etmekteydiler. “*En fazla*” şeklinde vurgu yapmamızın sebebi, Yunanların bu dönemde çeşitli konferanslarda taleplerini desteklemek için hatalı veriler kullanmaları ve nüfus istatistikleriyle oynamalarıdır.⁸ Daha önceden bölgeyi terk edip de bu dönemde geri dönenler daha ziyade tarımla uğraşan kesimdi. Selanik'teki 4 bin kadar Trakyalı Rum göçmen, Yunan makamları tarafından yapılan tüm baskılara rağmen doğdukları topraklara geri dönmeyi reddetmişlerdir. Dönmeyi reddedenlerin çoğunluğu kentli ve tüccardılar. Bu durum karşısında Yunan idaresi kendilerine mallarının taşınması ve bir takım vergilerden muafiyet gibi çeşitli konularda kolaylıklar sunmuştur. Buna rağmen Yunan toplumu ile kaynaşmış olanlar doğdukları topraklara geri dönmek konusuna ilgi göstermemişlerdir. Yunan kaynakları bu dönemde, dönüşlerini engellemek için Rum evlerinin Bulgarlar tarafından yakılıp tahrip edildiklerini iddia etmektedirler. 1922 Aralık'ına kadar Batı Trakya'da geri dönen Rumları yerleştirmek üzere 90 ev onarılmış ve Yunan Devleti'nin desteğiyle 168 ev temelden inşa edilmiştir.⁹

8 Justin Mc Carthy, *Müslümanlar ve Azınlıklar*, (Çev. Bilge Umar), İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1998, s. 90-100.

9 Καλαντζής [Kalancis], *Agm*, s. 342-344.

1. Batı Trakya Bölgesi'ne Mübadil Yerleştirilmesi

	Gerçek Nüfus		Göçmenler			
	Erkekler	Kadınlar	Toplam	Erkekler	Kadınlar	Toplam
Meriç Vilayeti	61.147	61.259	122.730	23.802	24.027	47.829
Dedeağaç Kazası	13.010	12.622	25.632	8.122	8.243	16.365
<i>Dedeağaç Belediyesi</i>	7.095	6.924	14.019	4.057	4.205	8.262
Dimetoka Kazası	18.425	19.293	37.718	4.617	4.591	9.208
<i>Dimetoka Belediyesi</i>	4.127	4.563	8.690	916	977	1.893
Kumçiftliği Kazası	17.407	16.870	34.277	6.979	7.209	14.188
Semadirek Kazası	2.024	1.842	3.866	126	66	192
Sofulu Kazası	10.605	10.632	21.277	3.958	3.918	7.876
<i>Sofulu Belediyesi</i>	3.814	3.930	7.744	368	424	792
Rodop Vilayeti	92.483	87.958	180.441	30.408	29.370	59.778
Gümülcine Kazası	35.877	33.820	69.697	10.724	9.983	20.707
<i>Gümülcine Belediyesi</i>	15.984	15.567	31.551	5.435	5.310	10.745
İskeçe Kazası	46.025	43.241	89.266	16.817	16.571	33.388
<i>İskeçe Belediyesi</i>	18.335	17.577	35.912	7.221	7.646	14.867
Şarçı Kazası	10.581	10.897	21.478	2.867	2.816	5.683
Batı Trakya	153.954	149.217	303.171	54.210	53.397	107.607

Tablo 1: 1928 Nüfus sayımına göre Batı Trakya nüfusunun dağılımı (Kaynak: Κωνσταντίνος Ν. Ζαφείρης [Kostas N. Zafiris], “Η Θράκη κατά την Απογραφή του 1928: Μέγεθος και Δομή του Πληθυσμού της Θράκης [1928 Nüfus Sayımına Göre Trakya Nüfusunun Boyutu ve Yapısı]”, *Όψεις της Ιστορίας και Πολιτισμού της Θράκης [Trakya'nın Tarih ve Kültürünün Yönleri]*, Κομοτηνή [Gümülcine], 2015, s. 400.)

İsmet Paşa'nın Lozan Barış Görüşmelerinde vermiş olduğu istatistiğe göre 191.691 olan bölge nüfusunun 129.118'i Türk ve ancak 33.904'ü Rum'du.¹⁰ Buna rağmen Lozan Barış Antlaşması ile Batı Trakya Yunanistan'a verilmiş¹¹ ve bölgede yaşayan Müslüman Türkler, "Türk ve Rum Nüfusun Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol" uyarınca İstanbul Rumları ile birlikte mübadele dışında bırakılmışlardır.¹² Türkiye sınırındaki bir bölgede yoğun bir Türk nüfus bulunmasından rahatsız olan Yunan idaresi, Batı Trakya'nın demografik yapısını değiştirmek amacıyla bölgeye çok sayıda mübadil yerleştirmiştir. 1928 nüfus sayımı verileri, Batı Trakya'nın 303.171 olan nüfusunun 107.607'sinin göçmen olduğunu ortaya koymuştur. Şunu da belirtmek gerekir ki nüfus sayımının yayınlanmış olan sonuçlarında "göçmenler" ifadesi ile Batı Trakya'ya, Yunanistan'ın Anadolu Felaketi sonrası yerleştirilenler kastedilmişlerdir. Bölgeye daha önceden gelip yerleşenler, Batı Trakya'nın yerli nüfusu içinde ele alınmışlardır. Bu dönemde Batı Trakya 23.11.1923 tarihli kanun hükmünde kararname uyarınca Rodop ve Meriç (Evros) vilayetleri olarak iki idari birime ayrılmıştı. Rodop Vilayeti, İskeçe ve Gümülcine kazalarına sahipti. Meriç Vilayetinin kazaları ise Dedeoğaç, Sofulu, Dimetoka ve Kumçiftliği (Orestiada) idi. 1925'te Rodop Vilayetine Şapçı ve Meriç Vilayetine de Semadirek (Samothraki) kazaları eklenmiştir.¹³

Yukarıdaki veriler ışığında, 1928 yılında göçmenlerin Batı Trakya nüfusunun %35,5'ini teşkil ettikleri anlaşılmaktadır. Ancak bu nüfus farklı coğrafi bölgelerden gelmekteydi. Bunlar içinde en kalabalık grup, Doğu Trakya'dan gelenlerdi. Bunlar

10 Bıyıklıoğlu, *Age*, s. 486.

11 İsmail Soysal, *Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları (1920-1945)*, Cilt: 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2000, s. 95.

12 *Age*, s. 185.

13 Μαριγούλα Κοσμίδου [Marigula Kosmidu], *Η Αστική Αποκατάσταση των Προσφύγων στη Ροδόπη [Rodop'taki Göçmenlerin Kentlere Yerleştirilmesi]*, Παρατηρητής [Paratiritis], Κομοτηνή [Gümülcine], 2019, s. 26.

Batı Trakya'nın toplam nüfusunun 1/5'inden biraz fazlasını teşkil ediyorlardı. Bu grubu, Batı Trakya nüfusunun %7'sini teşkil eden Anadolu'lular takip etmekteydi. Ayrıca Bulgaristan'dan Yunanistan'a gelen Rum göçmenlerin de 1/5'i Batı Trakya'ya yerleştirilmişlerdi. Bunların Batı Trakya nüfusuna oranı %3'tü. Doğu Karadeniz ve Kafkaslardan gelenler de Batı Trakya nüfusunun %3'ünü oluşturuyorlardı. Batı Trakya nüfusu içerisinde İstanbul ve Rusya'dan gelenler gibi daha küçük gruplar da vardı. 1928 nüfus sayımında göçmenlerin %90'ı Batı Trakya'ya 1922'den sonra geldiklerini ifade etmişlerdi. Kısaca 1928'de Batı Trakya'da bulunan Rum göçmenlerin %90'ı Türkiye'den gelen mübadillerdi.

1928 nüfus sayımı, ayrıca Batı Trakya'da daha ziyade kentli olan Ermeni ve Yahudilerin de bulunduğunu ortaya koymuştur. İskeçe'de 1.018, Dedeoğaç'ta 853, Gümülcine'de 779 ve Dimetoka'da 159 Ermeni tespit edilmişti. Bölgenin diğer tüm yerleşimlerinde nüfusları %1'in altındaydı. Gümülcine'de Yahudi sayısı 1.129, İskeçe'de 697, Dimetoka'da 648, Dedeoğaç'ta 152 ve Kumçiftliği'nde 139'du. Bölgede Yunanistan'ın farklı bölgelerinde doğmuş Yunan asker ve devlet memurları da bulunmaktaydı. Meriç Vilayetinde 1km²'ye 28,84 kişi düşerken, Rodop Vilayetinde 40,54 kişi düşmekteydi. Bu verilerden hareketle Rodop Vilayetinin nüfus olarak daha yoğun olduğu ifade edilebilir. Bölge nüfusunun %61,78'i küçük köylerde, %5,08'i kasabalarda ve %30'u şehirlerde yaşamaktaydı. Esasen şehirde yaşayanların da çok önemli bir kısmı geçimini tarımdan sağlamaktaydı.¹⁴

Kapasitesine oranla fazla sayıda mübadil yerleştirilmesi Batı Trakya'nın demografisi yanında sosyal, kültürel ve ekonomik yapısını da tamamen değiştirmiştir. Bu durumu Yunanistan Azınlıklar Müfettişi Konstantinos Stilianopoulos da

14 Κωνσταντίνος Ν. Ζαφείρης [Kostas N. Zafiris], "Η Θράκη κατά την Απογραφή του 1928: Μέγεθος και Δομή του Πληθυσμού της Θράκης [1928 Nüfus Sayımına Göre Trakya: Trakya Nüfusunun Boyutu ve Yapısı]", *Όψεις της Ιστορίας και Πολιτισμού της Θράκης [Trakya'nın Tarih ve Kültürünün Yönleri]*, Κομοτηνή [Gümülcine], 2015, s. 396-411.

kabul etmiş, mübadillerin yerleştirilmesinin ve kimi mülklere Yunan Devleti tarafından el konulmasının Batı Trakya Türklerinin yaşam koşullarını güçleştirdiğini ve savaş sonrası ilk dönemde yaşadıkları sertliklerin onları korkuttuğunu ifade etmiştir. Stilianoplulos, Türklerin içinde bulunduğu durumu “*Gelecek için şüphe ve olayların kökten değişeceğine dair umutlar arasında gidip gelmektedirler*” cümlesi ile tanımlamıştır. Yunan idaresine güvenmediklerine, zorunluluktan dolayı yazgılarına boyun eğdiklerine işaret etmiştir.¹⁵

İlk zamanlar Batı Trakya Türkleri evlerinin bazı odalarını mübadillere vermek, ya da bazı hallerde bir evde toplanmak ve kendi evlerini mübadillere bırakmak zorunda kalmışlardır.¹⁶ Rodop Vilayetine mübadil yerleştirilmesi ile ilgili bir kitaba sahip olan Kosmidu, geçici konut olarak mübadillerin ilk geldiklerinde Türk evlerine yerleştirilmeleri çözümünü Trakya Genel İdarecisi Spiros Dasios’un bulduğunu, ancak Ortodoks Hıristiyan mübadillerle Müslüman Türklerin aynı ev içinde yaşamalarının “*pek uyumlu olmadığını*” kaydetmekte ve bunu Türk evlerinin mimarisine bağlamaktadır. Kosmidu’ya göre Türklerin şikâyetleri sebebiyle Yunan yetkililer, göçmenleri bu evlerden uzaklaştırmak zorunda kalmışlardır.¹⁷ Bize göre Kosmidu’nun bu değerlendirmesi son derece sığdır. Kosmidu her ne kadar bazı mübadiller Türkçe konuşular da Müslüman Batı Trakya Türklerinin Yunanca bilmediklerini, daha da önemlisi muhafazakâr bir yapıya sahip olduklarından dolayı Hıristiyanlarla yan yana yaşamalarının ne denli zor olduğunu gözden kaçırmaktadır. Bu durumu Stilianopulos fark etmiş ve koşullar neticesinde Türklerin “*kendi ayrı hayatlarına kapandıklarını*” kaydetmiştir. Bölgeye göçmen yerleştirilmesi ile birlikte kimi huzursuzluklar da vuku bulmuştur. Hamitli,

15 .....
 15 Μουσείο Μπενάκη [Benaki Müzesi], Αρχείο, Ελευθερίου Βενιζέλου [Eleftherios Venizelos Arşivi] 053-34-35.

16 “Tarihi İstışarımızın Üçüncü Yıldönümü Münasebetiyle”, *Yeni Adam*, 30 Eylül 1928, s. 1.

17 Κοσμίδου [Kosmidu], *Age*, s. 30.

Kireççiler, Misvıklı, Köseler, Gökçeler, Karapazarlı (Karapazarlar), Alıççılar, Seymen, Karagözlü ve Fener örneklerinde olduğu gibi baskına uğrayan köyler olmuş, bazı hallerde mübadiller misafiri oldukları evi terk etmek istemeyebilmişlerdir.¹⁸

Diğer taraftan kimi Türk vakıf mallarının ve mezarlıklarının üzerine mübadiller için evler, dükkânlar ve okullar inşa edilmiş veya parklar yapılmıştır. Örneğin Dimetoka'da Türk vakıflarına ait kimi dükkânlar “*şehre park lazım*” gerekçesiyle yıkılmışlardır.¹⁹ Benzer şekilde İskeçe'nin Pazaryeri mevkiinde ve Yenice kasabasında yer alan Türk mezarlıkları üzerine göçmenler için evler ve işyerleri inşa edilmiştir. Gümülcine'de de Türk mezarlıkları üzerine Hıristiyan çocuklar için okullar gibi bir takım inşaatlar gerçekleştirilmiştir.²⁰

Mübadillerin Batı Trakya'ya gelişi ile birlikte Türk yerleşimlerinin etrafında mübadil mahalleleri ya da köyleri ortaya çıkmış, Türk köylerine ait araziler ve otlakların önemli bir kısmı mübadillere paylaştırılmışlardır. Bu durum tarla kira bedellerinin yükselmesine yol açtığı gibi, Türk köylüleri otlaklarından eskisi gibi yararlanamamışlardır.²¹ Yunan idaresi tarafından Türklere ait kimi çiftlikler ve araziler istimlak edilmiş,²² Atmacalı, Köresten, Isıca, Makaklar, Keçiler, Emirli, Mustafaçova, Ketentlik, Yassıören ve Şahin köylerinde köylülerin ellerindeki tapular dikkate alınmaksızın ormanlara el konulmuştur.²³ Bunun neticesinde Rodoplar'da yer alan bu köyler kömür, odun ve kereste için ormanlardan eskisi kadar yararlanamaz olmuşlardır.²⁴

- .....
- 18 “Hamitli'de Bir Vaka”, *Yeni Adam*, 17 Teşrinisani (Kasım) 1928, s. 2; “Fener Köylülerine Dayak”, *Yeni Adam*, 15 Mart 1930, s. 3.
- 19 Tevfik Hüseyinoğlu & Mehmet İmamoğlu, *Yunanistan'da Başmüftülük, Müftülükler ve Müftüler (1913-2014)*, BAKEŞ Yayınları, İskeçe (Ksanthi), 2017, s. 113.
- 20 “Milli ve Dini Hakaretler”, *Yeni Adam*, 14 Teşrinisani (Kasım) 1928, s. 1-2.
- 21 “Davutlu Kariyesini de Görelim”, *Yeni Adam*, 3 Teşrinisani (Kasım) 1928, s. 2; “Alıççılar Karyesi Ne Haldedir?”, *Yeni Adam*, 27 Teşrinisani (Kasım) 1928, s. 2.
- 22 “Kayalar Çiftliği”, *Yeni Adam*, 15 Haziran 1929, s. 4.
- 23 “Balkan Köyleri de Fena Bir Haldedirler”, *Yeni Adam*, 26 Mart 1929, s. 1.
- 24 “Balkan Köyleri”, *Yeni Adam*, 24 Teşrinisani (Kasım) 1928, s. 1-2.

Mübadillerin bölgeye yerleşmesi ile birlikte Yunan tüccarlar işletmelerinde mübadilleri çalıştırmışlardır.²⁵ 10 Haziran 1930 Ankara Sözleşmesi'ne²⁶ kadar Batı Trakya Türkleri için alım-satım yasaklanmış,²⁷ Mesta-Karasu ötesinde emlak ve arazisi olanlar bunlardan gelir sağlayamamışlardır.²⁸ Dolayısıyla mübadillerin yerleştirilmesi sonrası Batı Trakya Türklerinin ekonomik gücü zayıflamıştır. Ekonomik darlığa düşen ya da yeni koşullara adapte olamayan Batı Trakyalı Türkler, çareyi Türkiye'ye göç etmekte bulmuşlardır.²⁹

2. Yunan İdaresinin Baskıcı, Ayrımcı ve Adaletsiz Siyaset İzleyerek Batı Trakya Türklerini Göçe Zorlama Stratejisi

Batı Trakya Yunan idaresine geçtiği andan itibaren bölge Türkleri hayatlarının her alanında baskıcı, ayrımcı ve adaletsiz politikalara maruz kalmışlardır. Batı Trakya Türklerinin göç etmesinin en başta gelen sebeplerinden biri, eğitimlerdeki sorunlardır. Pek çok Batı Trakya Türk'ü Türkiye'ye çocuklarının daha iyi eğitim alabilmesi için göç etmiştir. Çünkü Lozan Barış Antlaşması hükümlerine³⁰ rağmen Yunan idaresi, 1930'lu yıllardan itibaren Batı Trakya Türklerinin eğitimine

25 "İktisadi Vaziyet", *Yeni Adım*, 5 Nisan 1930, s. 2-3; "İktisadi Buhran Daha Ziyade Türkleri Eziyor", *Yeni Adım*, 1 Nisan 1929, s. 1.

26 *Düstur*; 3. Tertip, Cilt: 11, s. 1939-1966.

27 "İstikbal Çok Karanlık", *Yeni Adım*, 25 Kanunusani (Ocak) 1930, s. 1.

28 "Vaziyetimizi Tetkike Gelen Gözlere", *Yeni Adım*, 21 Kanunuevvel (Aralık) 1929, s. 1; 4.

29 *Μουσείο Μπενάκη [Benaki Müzesi]*, Αρχείο Ελευθερίου Βενιζέλου [Eleftherios Venizelos Arşivi] 113-9.

30 Batı Trakya Türkleri, Lozan Barış Antlaşması'nın 40. maddesi uyarınca harcamaları kendileri tarafından yapılmak üzere her türlü okul ve benzeri eğitim ve öğretim kurumlarını kurma, yönetme ve denetleme, buralarda kendi dillerini özgürce kullanma ve dinsel ayinlerini serbestçe yapma hakkına sahiptirler. Antlaşmanın 41. maddesi gereği Batı Trakyalı Türklere çocuklarının Türkçe öğretimi görmelerini sağlamak üzere Yunan hükümetinin gerekli kolaylığı göstermesi gerekir. 44. maddede göre ise Yunanistan, azınlıkların korunmasına ilişkin Lozan Barış Antlaşması'nın söz konusu maddelerini tek başına değiştirme hakkına sahip değildir. Soysal, *Age*, s. 103-105.

müdahale etmiştir. Bu müdahale okullarında ders verecek öğretmenlerin tayininden, okutulacak ders kitaplarının ve materyallerinin denetlenmesine, müfredat programlarının belirlenmesine kadar eğitimi ilgilendiren her konuyla alakalıdır.³¹ Zaman içinde müfredat programlarındaki Yunanca dersler ve saatleri artarken, Türkçe dersler ve saatleri azalmıştır.³²

Yunan idaresinin ilk yıllarında Batı Trakya Türklerinin okullarında görev yapan öğretmen okulu mezunu, bir diğer ifadeyle “*formasyonlu*” öğretmen sayısı bir elin parmakları kadardı.³³ Öğretmenler için kurslar düzenlenerek bu problemin üstesinden gelinmeye çalışılmıştır.³⁴ Fakat Batı Trakyalı Türkler nitelikli öğretmenlere ancak 1950’li yılların ikinci yarısında sahip olabilmüşlerdir. Çünkü 1951 Kültür Antlaşması akabinde Türkiye’deki öğretmen okullarından mezun olan Batı Trakyalı Türk gençleri hizmet aşkıyla doğdukları topraklara geri dönmüşlerdir.³⁵ Ancak bunlardan bir kısmı kendilerine uygulanan Yunanca sınavındaki barajı geçerek görev alabilmüşlerdir. Örneğin 1964 yılında, Türkiye’de eğitim alan 118 öğretmenin sadece 20’si sınavları geçebilmiştir.³⁶ İçlerinden bir kısmı da göreve başladıktan bir süre sonra çeşitli gerekçelerle görevden alınmışlardır.³⁷

- .....
- 31 Ayrıntılı bilgi için Bkz. Nilüfer Erdem, “Yunan İdaresinin İlk Yıllarında Batı Trakya Türklerinin Eğitimi”, *Yitik Hafızanın Peşinde Üsküp Konuşmaları*, (Ed. Mehmet Dursun Erdem, Necip Fazıl Kurt, Özcan Güngör), Pruva Yayınları, Ankara, 2019, s. 559-580.
- 32 Dönem boyunca müfredat programlarındaki değişim için Bkz. Nilüfer Erdem, *Lozan Antlaşması’ndan Günümüze Batı Trakya Türklerinin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu*, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2003, s. 57-65.
- 33 *Μουσείο Μπενάκη [Benaki Müzesi]*, *Αρχείο Ελευθερίου Βενιζέλου [Eleftherios Venizelos Arşivi]* 53-36.
- 34 “Öğretmenler Gitti”, *Trakya*, 24 Temmuz 1958, s. 3.
- 35 “Yeni Öğretmenlerimiz”, *Trakya*, 9 Ağustos 1960, s. 2.
- 36 Tuğba Eray Biber, “İkinci Dünya Savaşından Yunanistan’da Cunta İdaresine Batı Trakya Türkleri”, *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 97.
- 37 Baskın Oran, *Türk Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*, Mülkiyeliler Birliği Yayınları, Ankara, 1986, s. 93.

Görsel 21: 1970 yılında *Selanik Özel Pedagoji Akademisi (SÖPA)* binası önünde, *Dr. Sadık Ahmet Fırtınası* kitabı yazarı Mehmet Koca ve bir arkadaşı. Bina cephesinde “Pedagoji Akademisi” yazdığı görülmektedir. Çünkü bina daha önceden Yunan öğretmenleri yetiştirmeye yönelik olarak hizmet vermişti. Ayrıca *SÖPA* bu binanın sadece bir kısmına yerleşmiş bulunuyordu. Aynı binada Yunan kız öğrencileri okulöncesi öğretmeni olarak yetiştiren bir okul daha bulunmakta ve bazı hocalar bina çatısı altındaki her iki okulda ders vermekteydi. *SÖPA*'nın binanın zemin katında idari büroları ile birinci katında üç dersliği bulunmaktaydı.
(Fotoğraf Mehmet Koca arşivinden olup, bina ile ilgili bilgiler kendisinden alınmıştır.)

Batı Trakya Türklerinin okullarında Türkiye'deki öğretmen okulları mezunlarının eğitim veriyor olmasından rahatsızlık duyan Yunan idaresi tarafından 1968 yılında *Selanik Özel*

Pedagoji Akademizi (SÖPA) kurulmuştur.³⁸ Batı Trakya Türklerinin okullarına öğretmen yetiştirmek üzere kurulan bu akademi yetişenler, 1970'li yıllardan itibaren atanmaya başlamışlardır³⁹ ve şu anda Batı Trakya Türklerinin okullarında eğitim veren öğretmenlerin ezici çoğunluğunu *SÖPA* mezunları teşkil etmektedirler. Ancak aldıkları eğitimdeki eksikliklerden dolayı atanmaları ile birlikte Batı Trakya Türklerinin eğitiminde nitelikli öğretmen sorunu (kendini yetiştirmiş olan öğretmenler hariç) yaşanmaya başlamıştır. Batı Trakya Türklerinden olan *SÖPA* mezunu öğretmenler devlet memuru olduklarından dolayı Yunan devletinin talimatlarına da harfiyen uymak zorunda kalmışlardır. Onların da kendilerine ait bir takım sorunlarının olduğunu görmek gerekir.⁴⁰

Batı Trakya Türkleri, 1950'li yıllara kadar bir ortaöğretim kurumuna sahip olamamışlardır. Türkiye ile Yunanistan arasındaki dostluğun simgesi olarak Türkiye Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın isminin verilmiş olduğu Batı Trakya Türklerinin ilk orta dereceli okulu Gümülcine'de açılmıştır.⁴¹ Bu okul, 1953-1954 ders yılında öğrenci almaya başlamıştır.⁴² Batı Trakya Türklerinin sonrasında İskeçe'de de orta dereceli bir okulları daha olmuştur.⁴³ Şu anda durum değişmiş olsa da bu okullara uzun yıllar sınırlı sayıda öğrenci giriş sınavları, hatta kura ile alınmış, bu şekilde Batı Trakya Türklerinin fazla sayıda çocuğunun ilkokul sonrası eğitimden yararlanması engellenmiştir.⁴⁴

38 SÖPA konusunda ayrıntılı bilgi için Bkz. İbrahim Kelağa Ahmet, "Batı Trakya'da İkidilli Azınlık Eğitiminde Kapanan Bir Sayfa: Selanik Özel Pedagoji Akademisi (SÖPA)", *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2016, s. 185-206.

39 Oran, *Age*, s. 79-81; *Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği 2002 Gelişim Raporu*, s. 6.

40 M. Hafız Mustafa, "Selanik'ten Gümülcine'ye... Bir Saçmalık Daha...", *Batı Trakya'nın Sesi*, Sayı: 55, 1993, s. 12-14.

41 "Celal Bayar Lisesi İsmi Etrafında", *Trakya*, 26 Eylül 1960, s. 2; "Celal Bayar Lisesi", *İleri*, 6 Aralık 2002, s. 2.

42 "Celal Bayar Lisesi İlk Mezunlarını Verdi", *Trakya*, 29 Haziran 1959, s. 2.

43 "İskeçe Türk Azınlık Lisesi", *Trakya*, 27 Eylül 1965, s. 2.

44 Hüseyin Mehmet, "Dr. Sadık Ahmet'in Batı Trakya Türklerinin Eğitim Sorunlarına Dair Görüşleri", *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Ba-

Eğitilmelerine devam etmek isteyen pek çok azınlık genci 1990'lı yıllara kadar Türkiye'deki eğitim kurumlarını tercih etmişlerdir. Araştırma yapıldığı takdirde çocukları eğitimlerini Türkiye'de yapan ailelerin çok büyük bir kısmının zaman içinde "Anavatan"a göç ettikleri, dolayısıyla Batı Trakya'da pek çok hanenin bu şekilde kapandığı ortaya çıkacaktır. Anne-babalar özellikle yaşlandıklarında ve kendilerine yetemez hale geldiklerinde çocuklarının yanına gitmek zorunda kalmaktadırlar. Son zamanlarda öğrenci azlığı ya da ekonomik gerekçeler ileri sürülerek pek çok Batı Trakya Türk okulunun kapatıldığının da altını çizmemiz gerekir.

Yunanistan'ın Türk azınlık gençleri için 1995 yılından itibaren binde beşlik kontenjan uygulaması ile Batı Trakyalı Türk çocuklarının Yunan devlet okullarına yönelimi başlamıştır.⁴⁵ Ancak Türkiye'deki üniversitelerden mezun olup Yunanistan'a dönen ya da Yunanistan'daki üniversitelerden mezun olup Türkiye'de çalışmak isteyen Batı Trakyalı Türk gençlerinin karşısına denklik sorunu çıkmaktadır. Bu sorunu aştuklarında ise Türkiye'de çalışma izni, Yunanistan'da ise iş bulma problemi yaşamaktadırlar.⁴⁶ Yunanistan'da Yunan kökenli kamu personeline karşı Türk kökenli kamu personelinin birkaç istisna dışında "yok" seviyesinde olduğunu da ifade etmeliyiz.⁴⁷

Batı Trakya Türklerinin okullarına gönderilen 879/1966 valilik ve 30/12.01.1967 müfettişlik yazıları doğrultusunda okul tabela ve başlıklarında yer alan "Turkikon (Türk)" sözcüğünün "M/kon" kısaltması ile değiştirilmesi istenmiştir. "M/kon", "Azınlık" demek olan "Miyonotikon", "Müslüman" demek

.....
kanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 371; "Sınav da Kura da Yasadışı", *Balkan*, 29 Haziran 1993, s. 2.

45 İbrahim Kelağa Ahmet, "Yunanistan'da (Batı Trakya'da) Azınlık Eğitim Sistemi İçinde İkidilli (Türkçe-Yunanca) Azınlık İlkokulları", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Cilt: VI, Sayı: 1, 2006, s. 10.

46 Ahmet Serdar, "Dr. Sadık Ahmet'in Batı Trakya Türklerinin Eşit Vatandaş Olmaları Konusundaki Görüşleri", *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 394.

47 "Dr. Sadık Ahmet Selanik'te Yargılandı", *Batı Trakya'nın Sesi*, Sayı: 5, 1988, s. 8.

olan “*Musulmanikon*” ve “*Muhammedi*” demek olan “*Moamethanikon*” kelimelerinin kısaltması olarak kabul edilebilir. 1972 yılında çıkarılan 1109/1972 sayılı kanun ile “*Türk Okulu*” ismi resmen bırakılarak “*Azınlık Okulu*” ismi benimsenmiştir. Esasen Yunan idaresinin “*Türk*” kimliğini reddi konusundaki uygulamaları bununla sınırlı değildir. İsminde “*Türk*” kelimesi geçen Batı Trakyalı Türklere ait dernekler kapatıldıkları gibi⁴⁸ yenilerinin kurulmasına da izin verilmemiştir.⁴⁹ İç hukuk yollarını tükettikten sonra meselelerini Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne taşıyan “*İskeçe Türk Birliği*”, “*Rodop İli Türk Kadınlar Derneği*” ve “*Evros Azınlık Gençleri Derneği*” bu durumun örneklerinden sadece bir kaçıdır.⁵⁰ Yunan idaresi ayrıca 1990’lı yılların ikinci yarısından itibaren Türk kökenliler için “*Turkogenis*” terimini icat edip bunların Batı Trakya’daki azınlığın sadece belli bir bölümünü teşkil ettiklerini işlemeye başlamıştır.⁵¹

Batı Trakya’da müftülükler konusu 1913 Atina Antlaşması ile düzenlenmiştir.⁵² Yunanistan 1920 yılında 2345 sayılı “*Müftülük ve Başmüftülük İntihabıyla İslam Cemaatlerine Ait Varidat-ı Evkafın Suret-i İdaresine Müteallik Kanun*”la⁵³ Atina Antlaşması’nın hükümlerini iç hukuka yansıtmıştır ve buna göre müftülerin, görev bölgelerindeki Türkler tarafından seçilmeleri gerekir. Müftülerin dini konularda görüş bildirmek, öğretim ve din görevlilerini denetlemek, cemaat idare heyetinin evkaf gelirlerini kontrol etmek, camilere ait vakıfları yöneten komisyona başkanlık etmek gibi yetkileri

48 Oran, *Age*, s. 106.

49 “Türk İsmine Geçit Yok!”, *Gündem*, 16 Nisan 2005, s. 3.

50 “Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Yunanistan’ı Bir Kez Daha Uyardı”, *Gündem*, 13 Aralık 2013, s. 3.

51 Ναθαναήλ Μ. Παναγιωτίδης [Nathanail M. Panayotidis], *Μουσουλμανική Μειονότητα και Εθνική Συνείδηση [Müslüman Azınlık ve Milliyetçilik Bilinci]*, Εκδόσεις ΤΕΔΚ [TEDK Yayınları], Αλεξανδρούπολης [Dedeoğaç], 1995, s. 228.

52 Halit Eren, *Batı Trakya Türkleri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1995, s. 37-38.

53 *Agt*, s. 71-73.

vardır. Bunun yanında Yunanistan'daki Yunan veya yabancı uyruklular arasında evlenme, boşanma, velayet ve vesayet konuları ile ilgilenmek de müftülerin görevleri arasındadır. Ancak Yunanistan'da “Başmüftü” hiçbir zaman atanmadığı gibi 1989 yılında 2345 sayılı kanun da Yunan idaresi tarafından yürürlükten kaldırılmış ve müftüler, Batı Trakya Türklerinin görüşü alınmadan atanmaya başlamışlardır. Batı Trakya Türkleri atanmış müftüleri kabul etmeyerek seçime gitmişlerdir. Ancak seçilmiş olan müftüler Yunan idaresi tarafından mahkeme ve hapis cezaları ile taciz edilmişlerdir. Halen Gümülcine ve İskeçe'de atanmış ve seçilmiş olarak ikişer müftü vardır.⁵⁴

Batı Trakya'da din adamlarının belirlenmesi ve maaşlarının ödenmesi cami cemaat ve vakıf idare heyetlerince yerine getirilirken, 2007 yılında onaylanan ve 2013 yılında revize edilerek yürürlüğe konan 3536 sayılı kanunla Yunan idaresi 240 Müslüman din adamını tayin etme yetkisine sahip olmuştur. Yunan devlet memuru olarak görev yapacak bu din adamlarının bir bölümü, Batı Trakyalı Türk çocuklarının devam ettiği Yunan devlet okullarında İslam ve Müslümanlığı anlatmakla görevlendirilmişlerdir. Bu okullarda İslam dini ile ilgili bilgiler, öğrencilere Yunanca olarak aktarılmaktadır.⁵⁵ Açıkthatır ki bu uygulama, “Yunan Müslümanı” yaratma, bir diğer ifadeyle Batı Trakya Türklerini asimile etme stratejisinin bir parçasıdır. Bu uygulamaların Türklüğünü ve Müslümanlığını dilediğince yaşamak isteyen pek çok Batı Trakyalı Türk'ü göçe sevk ettiği açıktır.

Albaylar Cuntası döneminde çıkartılmış olan 65/1967 sayılı kanun yürürlüğe girince Batı Trakya Türkleri, vakıfları üzerindeki denetimlerini yitirerek Yunan devletinin keyfi atamaları

54 Yusuf Sarınoay, “Lozan Antlaşması'na Göre Türkiye'de Patrikhane Yunanistan'da Müftülük Sorunu”, *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2016, s. 153-155.

55 Ali Hüseyinoğlu, “Batı Trakya'da Dini Özerklik Bağlamında 240 İmam Yasası”, *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2016, s. 157-170.

ve uygulamaları ile karşı karşıya kalmışlardır. 20 Kasım 1980 tarihinde, Yunanistan Resmi Gazetesinde yayımlanan 1091 sayılı “*Batı Trakya’daki Müslüman Azınlığın Vakıfları ve Onların Mal Varlığının Yönetim ve İşletilmesi Hakkındaki Kanun*” ile Müslüman vakıflarının özel statüsü, normal bir dernek statüsüne indirgenmiştir. Vakıfların yönetimi müftülerden alınarak mülki amirlere verilmiş, mütevelli heyetlerinin seçiminde de valilere sınırsız yetki tanınmıştır.⁵⁶ Tüm bu düzenlemeler, vakıf mallarının el değiştirmesinin ve kamulaşturmaların yolunu açmıştır.

Mübadeleden sonraki yıllarda da Türk arazilerinin istimlak edilerek Yunan halkına dağıtılmasına devam edilmiştir. Örneğin 1539/1939 sayılı kanununun 34. maddesi ile “*vekil bırakmadan Yunanistan’ı terk eden kişilerin mülklerinin*” hükümet tarafından yönetilmesi öngörülerek çeşitli nedenlerle Batı Trakya’yı terk etmiş Türklerin arazileri hazine malı addedilmişlerdir. 821/1948 sayılı “*Arazi Birleştirilmesi Kanunu*” uyarınca bölgede yaşanmış olan savaşlar neticesi senet ibraz edemeyen bölge Türklerinin binlerce dönüm arazisi devlete intikal etmiştir. 2185/1952 sayılı yasa uyarınca bir takım Türk çiftlikleri istimlak edilmiştir. Bu istimlaklerin bazıları, Eşekçili Köyü tarlalarında olduğu gibi üzerine kamusal tesis kurmak amacıyla gerçekleştirildikleri gibi, bazıları da Bekirli-Arabacıköy ve İnhanlı örneklerinde olduğu gibi bölgeye yeni yerleştirilmiş Hıristiyanlara vermek üzere gerçekleştirilmişlerdir. Türk mallarının istimlakine daha onlarca örnek gösterilebilir. Neticede 1923’te bölge arazisinin %84’ü Türklerin elindeyken, günümüzde bu oran %25’lere kadar düşmüştür.⁵⁷ Türk mallarını ele geçirebilmeleri için Hıristiyanlara uygun koşullarda

56 Serdar, “Dr. Sadık Ahmet’in Batı Trakya Türklerinin Eşit Vatandaş Olmaları Konusundaki Görüşleri”, s. 395.

57 Pervin Chairoula, *Balkan Savaşlarından Sonra Batı Trakya Türklerinin Sosyo-Kültürel Hayatı ve Eğitim Tarihi*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Edirne, 2018, s. 197-200.

özel krediler verilmiştir.⁵⁸ Gerçekleştirilen istimlakler nedeniyle geçimini sağlamakta zorluklar yaşamaya başlayan pek çok Batı Trakyalı Türk, çareyi göç etmekte bulmuştur.

1953 yılında yürürlüğe konarak Batı Trakya'da 1995 yılına kadar devam eden “*Yasak Bölge*”de yaşayan azınlık mensupları, kendi evlerine gelip gitmek için dahi güvenlik güçlerinden izin belgesi almak zorunda bırakılmışlardır. İskeçe, Gümölcine ve Meriç vilayetlerinin kuzeyindeki dağlık bölgede yaşayan bu azınlık mensupları, izole bir yaşam sürdürmüşlerdir. Dağ köylerinde yaşayan ve hayvancılıkla uğraşanlar için aslında bir gereklilik iken Batı Trakya Türkleri uzun süre av silahı bulundurmaktan men edilmişlerdir. Özellikle Albaylar Cuntası dönemi ve takip eden yıllarda Türk esnaflara ağır vergiler yüklenmiş, Türk köyleri jandarma baskılarına maruz kalmışlardır. Otomobil ve motosiklet ehliyeti yanında, Batı Trakya Türklerine traktör ehliyeti dahi verilmemiştir. Batı Trakya Türkleri ruhsat alamadıkları için uzun yıllar sıfırdan konut ya da işyeri inşa edememiş, sahip oldukları evi onaramamışlar, evlerinin çatısını dahi aktaramamışlardır. 1990'lı yıllara kadar çeşitli gerekçeler ileri sürülerek Türk evlerine telefon hattı çekilmemiş ve bölgede Türklere ait fabrika, akaryakıt istasyonu, otel gibi işyerlerine rastlanmamıştır.⁵⁹ Haksız ve adaletsiz uygulamalar, Batı Trakyalı Türklerin göç etmesindeki önemli sebepler arasındadır.

3. Batı Trakya'ya Pontusluların Yerleştirilmesi

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılması ile birlikte Yunanistan özellikle Gürcistan, Kazakistan ve Rusya'dan büyük bir göç almıştır. 1988 yılından itibaren Yunanistan'a gelen ve Ortodoks Hıristiyan olan bu göçmenlerin kökenlerinin

58 Özer Hatip, “Güven Listesinin Tesisi ve Dr. Sadık Ahmet'in İlk Milletvekilliği”, *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 220.

59 Serdar, “Dr. Sadık Ahmet'in Batı Trakya Türklerinin Eşit Vatandaş Olmaları Konusundaki Görüşleri”, s. 391-399.

Yunanların “*Pontus (Pontos)*”⁶⁰ olarak ifade ettikleri Doğu Karadeniz olduğu, atalarının XVIII. yüzyıldan itibaren Güney Rusya ve Kafkaslara göç ettikleri iddia edilmiş ve söz konusu göçmenler Türkçe literatüre “*Pontuslular*” olarak geçmişlerdir.⁶¹ Ancak Yunanistan’da bu göçmenlerin biraz da hakir görülerek, Pontus derneklerinin tüm itirazlarına rağmen “*Rus(yalı) Pontuslular*” olarak Türkçeye çevirebileceğimiz “*Rosopontiyi (Ρωσοποντιού)*” ifadesi ile de anıldıklarını ifade etmeliyiz.⁶²

Pontusluların %90’ı Gürcistan, Kazakistan ve Rusya’dan olmakla birlikte içlerinde Ermenistan ve Ukrayna gibi ülkelerden gelenler de vardır. SSCB’nin dağılmasıyla rublenin değer kaybetmesi, enflasyon artışı, pek çok fabrika ve sanayi tesisinin kapanması neticesi ortaya çıkan işsizlik, maaşların yetersizliği ve pazarlardaki ürünlerin eksikliği, Pontusluların göçünün ekonomik sebeplerini teşkil etmiştir. SSCB’nin dağılması sonrası yaşanan çekişmeler ve yeni düzenden hoşnutsuzluk bu göçün siyasi sebeplerindendir. Göçmenlerin bir kısmı daha önce göç etmiş olan aile bireylerini ve akrabalarını takip etmişlerdir. Yapılan araştırmalarda “*milliyetçi duygularla*” Yunanistan’ı tercih ettiklerini ifade eden Pontuslulara da rastlanmıştır. İlk gelen Pontuslular %80-90 oranında Atina ve Selanik gibi merkezleri tercih etseler de sonrasında Yunan Devleti’nin müdahalesi ile çok yüksek oranda Batı Trakya’ya yerleştirilmişlerdir. Yunan Devleti’nin Pontusluları yerleştirmek için Batı Trakya’yı seçmesinin nedeni olarak bölgedeki Yunan nüfusundaki azalma ve

60 Yunanların tanımına göre Pontus, İnebolu’dan başlayarak Batum’a kadar uzanan ve Çorum, Yozgat, Tokat, hatta Sivas’ı içine alan bölgedir. “*Pontuslu*” denildiğinde bu bölgede yaşayan Ortodoks Rumlar anlaşılmalıdır. Ευστάθιος Πελαγίδης [Evstathios Pelagidis], *Αλησμόνητες Πατρίδες – Ο Ηρωικός Πόντος [Unutulmayan Vatanlar – Kahraman Pontus]*, Εκδόσεις Τζαμπίρης Πυραμίδα [Ciambiris Piramida Yayınları], Θεσσαλονίκη [Selanik], ty, s. 8-9.

61 Ahmet Serdar, “Tarihsel Süreç İçerisinde Batı Trakya Türklerinin Ekonomik ve Demografik Gelişimi”, *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, 2014, s. 109; Salim Gökçen, “Yunanistan’ın Batı Trakya Politikası: Batı Trakya Türklerinin Sorunları”, *Atatürk Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 3, 2003, s. 52.

62 “Πόντιοι ή Ρωσοπόντιοι; [Pontuslular mı, Rus(yalı) Pontuslular mı?]", <https://www.pontosnews.gr/265071/pontos-blog/pontioi-i-rosopontioi-2/> [Erişim Tarihi: 20.07.2022]

az gelişmişlik gösterilmiştir. Bölgeye Pontusluların yerleşmesiyle Ortodoks Hıristiyan nüfusun artacağı ve bunun üzerine yeni kiliselerin inşa edileceği düşünülmüştür.⁶³

Batı Trakya'nın Sesi dergisine yansıyan Meriç Milletvekili Nikos Zabunidis'in on iki maddelik planı, Yunanistan'ın 1990'larda Pontuslulara bakış açısını ortaya koymaktadır:

“1. Pontuslular tarihi, siyasi ve ulusal kimliklerini koruduklarını ispat ettiler. Trakyalıların ve Pontusluların birçok ortak yönleri var. Dolayısıyla Trakya, Pontuslu mültecilerin büyük bir kısmının ulusal merkezi olabilir.

2. Pontusluların Atina'ya yerleştirilmesi imkânsız. Eğer böyle devam ederse bir Yunan devletinden değil, bir Atina devletinden bahsedeceğiz.

3. Pontuslular için biri Selanik, diğeri de Dedeağaç'ta iki kabul merkezi kurulmalıdır.

4. Trakya'da Pontus köylerinin kurulması için vakit geçirilmeden arazi aranmasına başlanmalıdır.

5. Pontuslu şoförler, teknisyenler ve mühendisler bu köylerin kurulmasında istihdam edilmelidir.

6. Trakya'da doktor, veteriner ve ziraat mühendisi sayısı azdır. Pontuslulardan bu mesleklere sahip olanlar Trakya'ya öncelikle yerleştirilmelidir.

7. Çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşan Pontuslular ise Trakya'nın dağlık bölgelerine yerleştirilmelidir.

8. Tarım Bankası, Pontuslulara hayvan beslenmesi için daha ucuz gıda maddeleri satmalı ve bir hayvancılık sanayii kurulmasına yardımcı olunmalıdır.

63 Άννα Τσακαλόβα [Anna Çakalova], “Οι Μετανάστες από την Πρώην Σοβιετική Ένωση και η Ένταξη τους στην Κοινωνία και Οικονομία της Θράκης [Eski Sovyetler Birliğinden Göçmenler ve Trakya Toplumu ile Ekonomisine Dahil Olmaları]”, <http://digilib.teiemt.gr/jspui/bitstream/123456789/4489/1/SDO61998.pdf> [Erişim Tarihi: 18.07.2022]

9. *Trakya için bundan sonra beş yıllık bir kalkınma projesi hazırlanmalıdır.*

10. *İskeçe, Rodop, Meriç ve Doğu Ege Adaları kalkınma bölgeleri olarak kabul edilmelidir.*

11. *Attika Bölgesi'ndeki sanayi kuruluşlarının yeni bölgelere taşınması için teşvik verilmelidir.*

12. *Trakya'da yatırım yapacak ve yeni iş kuracak Yunanlara vergi kolaylığı sağlanmalı ve sigorta indirimi yapılmalıdır”.⁶⁴*

Pontusluların Yunan toplumuna entegrasyonunu amaçlayan beş kabul merkezinden üçü Batı Trakya bölgesine kurulmuştur. Bu kabul merkezleri Zigos – Kavala (1000 kişilik), Şapçı (Sapes) – Rodop (750 kişilik), Palagia – Meriç (800 kişilik), Farkadona – Tırhala (Trikala) (500 kişilik) ve Emirli (Evmiro) – İskeçe'dir (450 kişilik). Pontuslular için kendi evlerine sahip olana kadar sadece Kavala ve Batı Trakya'da kiralık evler temin edilmiştir. Batı Trakya'ya yerleştirilen Pontuslulara ev sahibi olmaları için krediler verilmiştir.⁶⁵

Pontusluların bölgeye yerleşmesinin bedelini ne yazık ki Batı Trakyalı Türkler ödemiş, örneğin Pontusluları yerleştirmek üzere yapılacak örnek yerleşim birimleri için Gümülcine'nin batı kesiminde “*Ektenepol*” diye anılan bölgede bulunan ve %95'i Türklere ait 2000 dönüm arazi kamulaştırılmıştır.⁶⁶ Pontusluları yerleştirmek amacıyla Şapçı'da (Sapes) Türklerin yüzlerce dönüm tarlasına el konulmuştur.⁶⁷ Türkler ve Yunan-

64 “Batı Trakya'da Tehlikeli Oyunlar”, *Batı Trakya'nın Sesi*, Yıl: 3, Sayı: 14, 1990, s. 5.

65 Άννα Τσακαλόβα [Anna Çakalova], “Οι Μετανάστες από την Πρώην Σοβιετική Ένωση και η Ένταξη τους στην Κοινωνία και Οικονομία της Θράκης [Eski Sovyetler Birliğinden Göçmenler ve Trakya Toplumuna İle Ekonomisine Dahil Olmaları]”, <http://digilib.teiemt.gr/jspui/bitstream/123456789/4489/1/SDO61998.pdf> [Erişim Tarihi: 20.07.2022]

66 Chairoula, *Agt*, s. 199.

67 Tuğba Eray Biber, “Batı Trakya Türklerinin Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Bozkırın Oğlu Ahmet Taşağul'a Armağan*, (Ed. Tuğba Eray Biber), Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2019, s. 695.

ların birlikte yaşadıkları Bayatlı (Paguria) köyüne 70 Pontuslu aile yerleştirilmiştir.⁶⁸

Görsel 22: Romania şehrinin kurulması düşünülen bölge

Pontusluları Batı Trakya'ya yerleştirmek konusundaki en çarpıcı proje, Agios Haralambos ve Miri (Makri) köyleri arasında deniz kıyısında bir yerde Romania (Ρωμανία) isimli bir şehir kurulmasıdır. Bazı kaynaklar, söz konusu şehrin Rodop Vilayeti'nin Taşlık (Petrotia) bölgesinde kurulacağını kaydetmişlerdir. Yeni kurulacak şehir ismini “*Romania Alındı (Πάρθεν η Ρωμανία)*” isimli bir Pontus ağıtından almıştır. Burada “*Ρomania*” ile kastedilen Bizans İmparatorluğu'dur.⁶⁹

“*Hellenizmin ihtiyaç duyduğu yeni bir başlangıcın işaretini vermek amacıyla*” Batı Trakya'nın güneyinde yeni bir şehir kurulması düşüncesi, Dedeoğaç doğumlu siyasetçi, sosyolog ve yazar Mihalis Haralambidis'e ait olup, ilk kez 1988 yılında “*İkinci Evrensel Pontus Kongresi*”nde ifade edilmiştir.⁷⁰ Ko-

68 Chairoula, Agt, s. 165.

69 “Πάρθεν η Ρωμανία - Ο Ποντικός Θρήνος για την Άλωση της Πόλης και του Ελληνισμού [Romania Alındı – İstanbul'un ve Hellenizmin Fethiyle İlgili Pontus Ağıtı], <https://www.pontosnews.gr/468323/pontos/parthen-i-romania-o-pontiakos-thrininos/> [Erişim Tarihi: 20.07.2022]

70 “Η Πόλη Ρωμανία: What? Τι; Sto Eta? Ντο; Que? Nedir? Ήντα; Was İst Das? [Romania Şehri: What? Τι; Sto Eta? Ντο; Que? Nedir? Ήντα; Was İst Das?], <https://pontosandaristera.wordpress.com/2008/02/21/21-2-2008/> [Erişim Tarihi:

nuyla ilgili bir kitabı da bulunan,⁷¹ Batı Trakya Bölgesi'nin isminin “*Thraki – Romania (Θράκη – Ρωμανία)*” olarak değiştirilmesini öneren Haralambidis'in, 1990'lı yıllarda Abdullah Öcalan ile çekilmiş fotoğrafına rastlamamızın bizim için sürpriz olduğunu ifade etmeliyiz.⁷² 1997'de 204 Yunan parlamenter tarafından Batı Trakya'da yeni bir şehir kurulması için kanun teklifinde bulunmuştur. İri Kasimati konuyu 2022 Nisan'ında yeniden Yunan parlamentosunda gündeme getirdiğinde, söz konusu kanun teklifinde 1974'ten sonra ilk kez bu denli geniş bir ittifakın söz konusu olduğuna işaret etmiş, ancak bu tekliften sonra hiçbir şeyin yapılmadığından şikâyet ederek konunun yeniden görüşülmesi gerektiğine dikkat çekmiştir.⁷³

.....
20.07.2022]

- 71 “Ρωμανία, η Αρχιτεκτονική Μίας Νέας Πόλης [Romania, Yeni Bir Şehrin Mimarisi], <http://digital.lib.auth.gr/record/5440/files/npa-2004-5245.pdf> [Erişim Tarihi: 20.07.2022]
- 72 “Θα τους Κάνωμεν Όλους Έλληνας Μέχρι την Ανατολικήν Ρωμυλία [Doğu Rumeli'ye Kadar Hepsini Hellen Yapacağız]”, https://autonomeantifa.gr/wp-content/uploads/2020/05/64_politistikoi_syllogoi_.pdf [Erişim Tarihi: 20.07.2022]
- 73 “Πόλις-Αγορά [Şehir-Çarşı]”, http://polis-agora.blogspot.com/2022/04/blog-post_14.html [Erişim Tarihi: 20.07.2022]

Sonuç

Tüm Osmanlı kayıtlarında Türklerin yoğun olduğu görülen Batı Trakya bölgesi, Yunanlar ve Bulgarlar tarafından talep edilmiştir. Yunan yetkililerin Batı Trakya bölgesindeki Hellenleri artırma çabası, bölge Lozan Antlaşması ile Yunanistan'a verilmeden önce başlamıştır. Bölgeyi elde eden Yunanistan'ın ilk icraatlarından biri bölgeye yoğun bir mübadil nüfus yerleştirmek olmuştur. Öyle ki 1928 nüfus sayımı verileri, bölge nüfusunun %35,5'ini göçmenlerin teşkil ettiğini ortaya koymuştur. Bunların ezici çoğunluğu mübadillerdir. Batı Trakya'daki Türk nüfus dururken bölgeye bu denli mübadil yerleştirilmesinin nedeni, Yunanistan'ın Türkiye sınırındaki bir bölgede Türklerin yoğun olmasından duyduğu rahatsızlıktır. Mübadillerin yerleştirilmesiyle bölgenin sadece demografisi değil, sosyoekonomik ve kültürel yapısı da değişmiştir. Türklere ait kimi araziler ve çiftlikler istimlak edildiği gibi Türk vakıf mallarının ve mezarlıklarının bazıları üzerine mübadiller için evler, dükkânlar ve okullar da inşa edilmiştir. Bölgede mübadillere ait yeni yerleşim birimleri ortaya çıkmıştır. Mübadiller yerleştirildikten sonraki koşullara adapte olamayan ya da ekonomik zorluklar yaşamaya başlayan pek çok Batı Trakya Türk'ü, çareyi Türkiye'ye göç etmekte bulmuştur.

Takip eden yıllarda Yunan idaresi tarafından Batı Trakya Türklerinin kurum ve kuruluşlarına müdahaleler gerçekleştirilmiştir. Yunanistan'daki Albaylar Cuntası döneminde Batı Trakya Türklerine yapılan baskılar daha sistemli hale gelmiş ve Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanan Kıbrıs Sorunu'na paralel daha da artmıştır. Yunan idaresinin uyguladığı bu baskıcı, ayrımcı ve adaletsiz siyaset sonucunda Batı Trakya Türkleri kitleler halinde bölgeyi terk etmişlerdir. Bir kısmı işçi olarak Almanya'ya giderken, büyük bir kısmı da Türkiye'ye

göç etmiştir. Bu göç 1967-1995 yılları arasında oldukça yoğun bir şekilde yaşanmıştır. İşaret ettiğimiz dönemde Batı Trakya Türklerinin göç etmesinin altında yatan en önemli sebeplerin başında çocuklarına daha iyi bir eğitim ve gelecek sağlama isteği gelmektedir. Bir kısmı ise Yunan idaresinin kimliklerini reddi sebebiyle Türkiye'de Türklüklerini diledikleri gibi yaşamak istemişlerdir. Baskıya tahammül edemeyip göç edenler de çoktur.

Yunan Devleti'nin bölgenin demografik yapısını değiştirmeye yönelik son hamlesi, SSCB'nin dağılması ile Gürcistan, Kazakistan, Rusya, Ukrayna ve Ermenistan'dan gelen Ortodoks Hıristiyan göçmenleri bölgeye yerleştirmek olmuştur. Bu göçmenlerin kökenlerinin Pontus, yani Doğu Karadeniz'e dayandığı iddia edilmiştir. Türkçe literatüre "*Pontuslular*" olarak geçmiş olan bu göçmenler iş bulma kaygısıyla ilk başlarda Selanik ve Atina'yı tercih etseler de, sonradan devlet eliyle Batı Trakya'ya yönlendirilmişlerdir. Pontusluların Batı Trakya'ya yerleştirilmelerinin sebebi olarak bölgede Yunan nüfusun azalması ve bölgenin az gelişmişliği gösterilmiştir. Pontusluların Batı Trakya'ya yerleştirilmesinde varılan son nokta, onlar için Rodop Vilayeti'nin Taşlık bölgesinde, deniz kıyısında "*Romania*" isimli bir şehir kurma projesidir. Hatta bölgenin isminin "*Thraki – Romania*" olarak değiştirilmesini önerenler çıkmıştır.

Yukarıda zikrettiklerimizden, Yunan Devleti'nin Batı Trakya bölgesinin demografisini değiştirme çabalarının yüz yıldan fazla bir süredir devam ettiği ortaya çıkmaktadır. Bir o kadar süredir Türk varlıklarının el değiştirmesi için bölgedeki Hıristiyan nüfus kredilerle desteklenmiştir. Yunan Devleti'nin çabası sadece bölge demografisini değil, dokusunu ve kimliğini de değiştirmeye yöneliktir. Bölgede önemli bir Türk varlığı yanında pek çok da Osmanlı eseri söz konusudur. Bölgeye yeni

Ortodoks Hıristiyanların yerleştirilmesi ile yeni kiliseler inşa edilecek, bölgedeki Pontuslulara ait dernekler güçlenecek ve var olanlara yenileri eklenecektir. Bu durum aynı zamanda Yunan Devleti'nin bölgede yükselen minarelerden ve Osmanlı kültürel varlıklarından duyduğu rahatsızlığı da ortaya koymaktadır.

Daha önce de dikkat çektiğimiz gibi bölge Türkleri için 2000'li yıllara kadar çıkış yolu Türkiye ve Almanya idi. Ancak son yıllarda Batı Trakyalı Türk gençleri, bölgede taleplerini karşılayamadıklarından dolayı şanslarını Avrupa ülkelerinde aramaya başlamışlardır. Yunanistan'ın Avrupa Birliği üyesi olması buna kolaylık sağlamaktadır. Bunun ilk etkileri görülme-ye başlanmışsa da henüz tam bir kanaat belirtmek için erkendir. Bölgedeki Türk nüfusun çoğalmadığı, Türklere ait mülklerin ve toprakların el değiştirdiği, öğrenci azlığı sebebiyle her yıl birkaç Türk okulunun kapandığı kesindir.

KAYNAKÇA

Arşivler

Μουσείο Μπενάκη, Αρχείο Ελευθερίου Βενιζέλου⁷⁴

Resmi Yayınlar

Düstur, 3. Tertip, Cilt: 11

Türkçe Kitap ve Kitap İçinde Bölümler

Bıyıklıoğlu, Tevfik. *Trakya'da Milli Mücadele*, Cilt: 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1955.

Eray Biber, Tuğba. “Batı Trakya Türklerinin Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Bozkurun Oğlu Ahmet Taşağıl'a Armağan*, (Ed. Tuğba Eray Biber), Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2019, s. 691-710.

_____. “İkinci Dünya Savaşından Yunanistan'da Cunta İdaresine Batı Trakya Türkleri”, *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 81-105.

Erdem, Nilüfer. “Yunan İdaresinin İlk Yıllarında Batı Trakya Türklerinin Eğitimi”, *Yitik Hafızanın Peşinde Üsküp Konuşmaları*, (Ed. Mehmet Dursun Erdem, Necip Fazıl Kurt, Özcan Güngör), Pruva Yayınları, Ankara, 2019, s. 559-580.

Hatip, Özer. “Güven Listesinin Tesisi ve Dr. Sadık Ahmet'in İlk Milletvekilliği”, *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, ss. 211-229.

Hüseyinoğlu, Tevfik & İmamoğlu, Mehmet. *Yunanistan'da Başmüftülük, Müftülükler ve Müftüler (1913-2014)*, BAKEŞ Yayınları, İskeçe (Ksanthi), 2017.

Mc Carthy, Justin. *Müslümanlar ve Azınlıklar*, (Çev. Bilge Umar), İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1998.

Mehmet, Hüseyin. “Dr. Sadık Ahmet'in Batı Trakya Türklerinin Eğitim Sorunlarına Dair Görüşleri”, *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 365-375.

74 Belgelerin dosya numaraları dipnotlarda verilmiştir.

Oran, Baskın. *Türk Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*, Mülkiyeliler Birliği Yayınları, Ankara, 1986.

Serdar, Ahmet. “Dr. Sadık Ahmet’in Batı Trakya Türklerinin Eşit Vatandaş Olmaları Konusundaki Görüşleri”, *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 391-403.

Soysal, İsmail. *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları (1920-1945)*, Cilt: 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2000.

Yıldırım, Bülent & Kayıcı, Haluk. “Balkan Savaşları Öncesi Batı Trakya Bölgesi”, *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 31-47.

Yunanca Kitap ve Kitap İçinde Bölümler

Βαμβακάς, Πέτρος. *Περί την Απελευθέρωσιν της Δυτικής Θράκης*, Εκδόσεις Ιαπετός, Αθήνα, 1986.

Ζαφείρης, Κωνσταντίνος Ν. “Η Θράκη κατά την Απογραφή του 1928: Μέγεθος και Δομή του Πληθυσμού της Θράκης”, *Ώψεις της Ιστορίας και Πολιτισμού της Θράκης*, Κομοτηνή, 2015, s. 391-420.

Η Απελευθέρωση της Δυτικής Θράκης από το Αρχείο Χαρίσιου Βαμβακά, Τυπογραφείο Ε. Σωτηρόπουλος, Αθήνα, 1975.

Κοσμίδου, Μαριγούλα. *Η Αστική Αποκατάσταση των Προσφύγων στη Ροδόπη*, Παρατηρητής, Κομοτηνή, 2019.

Παναγιωτίδης, Ναθαναήλ Μ. *Μουσουλμανική Μειονότητα και Εθνική Συνείδηση*, Εκδόσεις ΤΕΔΚ, Αλεξανδρούπολης, 1995.

Πελαγίδης, Ευστάθιος. *Αλησμόνητες Πατρίδες – Ο Ηρωικός Πόντος*, Εκδόσεις Τζιαμπίρης Πυραμίδα, Θεσσαλονίκη, ty.

Türkçe Makale ve Bildiriler

Gökçen, Salim. “Yunanistan’ın Batı Trakya Politikası: Batı Trakya Türklerinin Sorunları”, *Atatürk Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 3, 2003, s. 49-65.

Hüseyinoğlu, Ali. “Batı Trakya’da Dini Özerklik Bağlamında 240 İmam Yasası”, *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2016, s. 157-179.

Kelağa Ahmet, İbrahim. "Batı Trakya'da İkidilli Azınlık Eğitiminde Kapanan Bir Sayfa: Selanik Özel Pedagoji Akademisi (SÖPA)", *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2016, s. 185-206.

_____. "Yunanistan'da (Batı Trakya'da) Azınlık Eğitim Sistemi İçinde İkidilli (Türkçe-Yunanca) Azınlık İlkokulları", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Cilt: VI, Sayı: 1, 2006, s. 1-12.

Sarıay, Yusuf. "Lozan Antlaşması'na Göre Türkiye'de Patrikhane Yunanistan'da Müftülük Sorunu", *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2016, s. 149-156.

Serdar, Ahmet. "Tarihsel Süreç İçerisinde Batı Trakya Türklerinin Ekonomik ve Demografik Gelişimi", *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, 2014, s. 97-126.

Yunanca Makale ve Bildiriler

Καλαντζής, Γεώργιος Ξ. "Η Απογραφή των Πληθυσμών της Δυτικής Θράκης από το Διασυμμαχικό Καθεστώς το 1919", *Δελτίο Κέντρου Μικτασιατικών Σπουδών*, Τόμος: 15, 2008, s. 337-354.

Sürelı Yayınlar

Balkan

Batı Trakya'nın Sesi

Gündem

İleri

Trakya

Yeni Adım

Tezler

Chairoula, Pervin. *Balkan Savaşlarından Sonra Batı Trakya Türklerinin Sosyo-Kültürel Hayatı ve Eğitim Tarihi*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Edirne, 2018.

Erdem, Nilüfer. *Lozan Antlaşması'ndan Günümüze Batı Trakya Türklerinin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu*, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2003.

Eren, Halit. *Batı Trakya Türkleri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1995.

İnternet Kaynakları

“Η Πόλη Ρωμανία: What? Τι; Sto Eta? Ντο; Que? Nedir? Ήντα; Was Ist Das?”, <https://pontosandaristera.wordpress.com/2008/02/21/21-2-2008/> [Erişim Tarihi: 20.07.2022]

“Θα τους Κάνωμεν Όλους Έλληνας Μέχρι την Ανατολικήν Ρωμυλία”, https://autonomeantifa.gr/wp-content/uploads/2020/05/64_politistiki_koi_syllogoi_.pdf [Erişim Tarihi: 20.07.2022]

“Πάρθεν η Ρωμανία - Ο Ποντικός Θρήνος για την Άλωση της Πόλης και του Ελληνισμού”, <https://www.pontosnews.gr/468323/pontos/parthen-i-romania-o-pontiakos-thrininos/> [Erişim Tarihi: 20.07.2022]

“Πόλις-Αγορά”, http://polis-agora.blogspot.com/2022/04/blog-post_14.html [Erişim Tarihi: 20.07.2022]

“Πόντιοι ή Ρωσοπόντιοι;”, <https://www.pontosnews.gr/265071/pontos-blog/pontioi-i-rosopontioi-2/> [Erişim Tarihi: 20.07.2022]

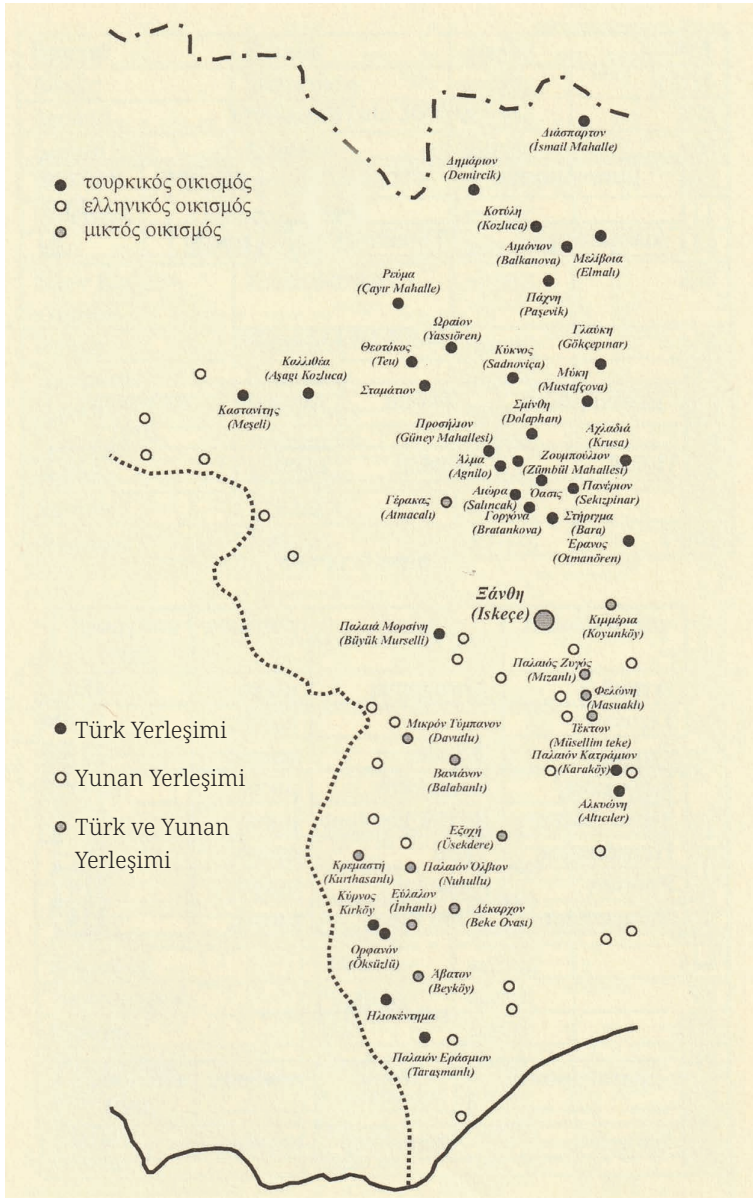
“Ρωμανία, η Αρχιτεκτονική Μίας Νέας Πόλης”, <http://digital.lib.auth.gr/record/5440/files/npa-2004-5245.pdf> [Erişim Tarihi: 20.07.2022]

Τσακαλόβα, Άννα, “Οι Μετανάστες από την Πρώην Σοβιετική Ένωση και η Ένταξη τους στην Κοινωνία και Οικονομία της Θράκης”, <http://digilib.teiimt.gr/jspui/bitstream/123456789/4489/1/SDO61998.pdf> [Erişim Tarihi: 18.07.2022]

Diğer

Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği 2002 Gelişim Raporu

EKLER

Ek: Batı Trakya Bölgesindeki Türk ve Yunan yerleşimlerini gösteren haritalar. Haritalarda Türklerin bulunduğu yerleşimlerin Türkçe ve Yunanca isimleri birlikte verilmiştir.

(Καυκ: Δημήτρης Λιθοξόου [Dimitris Lithoksou], *Μειονοτικά Ζητήματα και Εθνική Συνειδηση στην Ελλάδα [Yunanistan'da Azınlık Meseleleri ve Milli Bilinç]*, Τρίτη Έκδοση [Üçüncü Baskı], Εκδόσεις Μπατάβια [Batavia Yayınları], Θεσσαλονίκη [Selanik], 2006, s. 118-121.)

*Yunan Vatandaşlık
Yasası'nın
19. Maddesi ve
Batı Trakya Türkleri*

Nilüfer Erdem*

Giriş

3370/1955 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile yürürlüğe girmiş olan Yunan Vatandaşlık Yasası'nın 19. maddesinde, “*Yunan soyundan olmayan ve geri dönme niyeti olmaksızın Yunanistan'dan ayrılan bir vatandaşın, Yunan vatandaşlığını kaybettiği ilan edilebilir. Bu, yurtdışında doğmuş ve orada yaşayan Yunan soyundan olmayan için de geçerlidir. Her iki ebeveynin, ya da hayattaki ebeveynin vatandaşlığını kaybetmesi halinde, yurt dışında yaşayan reşit olmamış çocukların da Yunan vatandaşlığını kayb ettikleri ilan edilebilir. İçişleri Bakanı bunlar hakkında Yurttaşlık Konseyi'nin görüşü uyarınca karar verir*” hükmü yer almıştır.¹ Bizim “*Yunan soyundan olmayan*” olarak çevirdiğimiz Yunan Vatandaşlık Yasası'nın 19. maddesindeki “*αλλογενής [allogenis]*” kelimesinin sözlüklerde Türkçe karşılığı, “*başka soydan*” veya “*başka ırktan*” olarak verilmiştir.² Söz konusu kelime Türkçe metinlerde “*Yunan kökenli olmayan*”, “*Yunan*

* Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, nilerdem@istanbul.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-1393-7655.

1 *Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος [Yunan Krallığının Hükümet Gazetesi]*, Τεύχος Πρώτον [Birinci Fasikül], Αριθμός Φύλλου [Gazete Sayısı] 258, 23 Σεπτεμβρίου [Eylül] 1955, s. 2214.

2 Faruk Tuncay & Λεωνίδας Καρατζάς [Leonidas Karacas], *Ελληνο-Τουρκικό Λεξικό [Türkçe-Yunanca Sözlük]*, Κέντρο Ανατολικών Γλωσσών και Πολιτισμού [Doğu Dil ve Kültürleri Merkezi], Αθήνα [Atina], 2009, s. 32.

olmayan etnik kökenden gelen”,³ “Yunan (Hellen) etnik kökeninden olmayan”, “Grek olmayan etnik kökenli kişi”⁴ veya “Yunan asıllı olmayan”⁵ şeklinde yer almıştır. Yunanistan’da kaleme alınmış 19. madde ile ilgili bir takım yazılarda söz konusu kelimeye, “Yunan soyundan gelmeyen, Yunan vicdanına sahip olmayan ve [bu sebeple] Yunan gibi davranmayan ve Yunan ulusu ile bağı tamamen gevşek ve kolayca kırılabilir kişi” anlamı yüklenmiştir.⁶

Yunan Vatandaşlık Yasası'nın 19. maddesi esasen Yunanistan Anayasası'nın “*Temel Hükümleri*” içerisinde yer alan maddelere terstir. Yunanistan Anayasası'nın 2. maddesi 1. fıkrasında, devletin birinci görevinin insan onuruna saygılı olmak ve insan onurunu korumak olduğunun altı çizilmiştir. Bireysel ve toplumsal hakları düzenleyen Yunanistan Anayasası'nın 4. maddesi 1. fıkrasında “*Yunanlar, yasalar karşısında eşittirler*” denilmiştir. Aynı maddenin 3. fıkrası ise “*Yasalarla belirtilmiş niteliklere sahip olanlar, Yunan vatandaşı sayılır. Yunan uyruğunun kaldırılması yalnız isteyerek başka bir devletin uyruğuna girmek, ya da ulusal çıkarılara aykırı olarak yabancı bir memleketle hizmet etmek gibi hallerde yasanın özel olarak öngördüğü şartlar ve işlem ile mümkündür*” şeklindedir.

Konumuzla ilgili olarak Yunanistan Anayasası'nın 5. maddesini vermekte de yarar vardır. Söz konusu maddenin 2. fıkrasında, Yunan egemenliği altında bulunan herkesin hayatının, namusu ile özgürlüğünün, milliyet, ırk, dil, din, inanç ve

3 Cemil Kabza, “Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığı”, https://tasam.org/Files/Icerik/File/100_yilinda_balkan_savaslari_BAF_5-136-148_pdf_c9352020-c493-48eb-b64d-5eef1173bb3f.pdf [Erişim Tarihi: 05.04.2022]

4 *Batı Trakya İnsan Hakları Raporu*, (Haz. Selçuk Şengül & Tuba Nur Sönmez), MAZ-LUMDER, Ankara, 2011, s. 62.

5 M. Mollahüseyn, “Batı Trakya Türklerinin Karşılaştıkları Problemler”, *Batı Trakya'nın Sesi*, Sayı: 1, 1987, s. 18.

6 “Η Απόλεια της Ελληνικής Ιθαγενείας Βάσει του Πρώην Άρθρου 19 ΚΕΙ και η Διαδικασία Επανάκτησής της [Yunan Vatandaşlık Yasasının 19. Maddesi Uyarınca Yunan Vatandaşlığının Kaybedilmesi ve Bunun Yeniden Elde Edilmesi Süreci], http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/ithageneia/apwleia_tis_ellinikis_ithageneias_me_to_arthro_19_kai_epenaktisi2003.pdf [Erişim Tarihi: 05.04.2022]

siyasi kanaat ayrıcalığı gözetilmeksizin devletin himayesinde olduğu belirtilmiştir. Maddenin 3. fıkrası, “*Kişisel özgürlük dokunulmazdır. Yasanın belirlediği zaman ve şeklin dışında hiç kimse hakkında kovuşturma yapılamaz, tutuklanamaz, hapsedilemez ve başka herhangi bir yolla sınırlandırılamaz*” şeklindedir. 5. maddenin 4. fıkrası seyahat özgürlüğü ile ilgili olup, Yunan vatandaşlarının yurt içinde bir yerden diğer bir yere gitmesinin ve yerleşmesinin serbest olduğu ifade edilmiştir. Bunun yanında, “*Yurt dışına çıkması ya da yurt içine dönmesi özgürlüğü ile ilgili kısıtlayıcı kişiye mahsus idari tedbirler yasaktır*” denilmiştir.⁷

Her ne kadar Yunan Vatandaşlık Yasası'nın 19. maddesi yukarıda işaret etmiş olduğumuz Yunanistan Anayasa maddelerine ters olsa da, 111. geçici maddesinin 6. fıkrasına dayanılarak 1998 yılına dek 43 yıl korunmuştur.⁸ 111. maddenin 6. fıkrası, “*Yunan Vatandaşlık Yasası'nın onaylanması ile ilgili 3370/1955 sayılı KHK'nın 19. maddesi kanun ile iptal edilene kadar yürürlükte kalmaya devam eder*” şeklindedir.⁹

Yunan Vatandaşlık Yasası'nın 19. maddesi ayrıca insan hakları ile ilgili en temel beyanname ve sözleşmelere de terstir. 10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu'nun kararıyla ilan edilmiş olan “*İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*”nde “*İster bağımsız olsun, ister vesayet altında veya özerk olmayan ya da başka bir egemenlik kısıtlamasına bağlı ülke yurttaşı olsun, bir kimse hakkında, uyruğunda bulunduğu devlet veya ülkenin siyasal, hukuksal ve uluslararası statüsü bakımından hiçbir ayırım gözetilmeyecektir*” ve “*Herkes yasa önünde eşittir*

7 Σύνταγμα της Ελλάδας [Yunanistan Anayasası], Αθήνα [Atina], Διεύθυνση Εκδόσεων και Εκτυπώσεων της Βουλής [Meclis Yayın ve Basım Bürosu], 2010, s. 19-21; Yunanistan Anayasası, (Çev. Mehmet Koca), Batı Trakya Araştırma Merkezi Yayınları, Bursa, 2001, s. 9-13.

8 “Η Απόλεια της Ελληνικής Ιθαγένειας Βάσει του Πρώην Άρθρου 19 ΚΕΙ και η Διακασία Επανάκτησής της [Yunan Vatandaşlık Yasasının 19. Maddesi Uyarınca Yunan Vatandaşlığının Kaybedilmesi ve Bunun Yeniden Elde Edilmesi Süreci], http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/ithageneia/apwleia_tis_ellinikis_ithageneias_me_to_arthro_19_kai_epenaktisi2003.pdf [Erişim Tarihi: 05.04.2022]

9 Σύνταγμα της Ελλάδας [Yunanistan Anayasası], s. 108; Yunanistan Anayasası, s. 117.

ve ayırım gözetilmeksizin yasanın korunmasından eşit olarak yararlanma hakkına sahiptir” hükümleri yer almıştır. Ayrıca hiç kimsenin keyfi olarak yargılanamayacağı, tutuklanamayacağı ve sürgün edilemeyeceği, herkesin bir devletin toprakları üzerinde serbestçe dolaşma ve oturma hakkı olduğu gibi, kendi ülkesi de dahil olmak üzere herhangi bir ülkeden ayrılmak ve ülkesine yeniden dönme hakkına sahip olduğu beyan edilmiştir. Daha da önemlisi İnsan Hakları Evrensel Beyanname'sinin 15. maddesinde “Herkesin yurttaşlık hakkı vardır” ve “Hiç kimse keyfi olarak yurttaşlığından veya yurttaşlığı değiştirme hakkından yoksun bırakılamaz” denilmiştir.¹⁰

Benzer hükümler 4 Kasım 1950’de, Roma’da Avrupa Konseyi (AK) üyeleri tarafından kabul edilen “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi” ve Ek Protokollerinde de yer bulmuştur. Bu noktada özellikle Strazburg’ta 16 Kasım 1963 tarihinde AK üyesi devletler tarafından imzalanmış olan 4. Protokol’ün 3. maddesine değinmekte yarar vardır. Söz konusu maddede “Hiç kimse, tek başına ya da toplu olarak, uyruğu bulunduğu devletin ülkesinden sınır dışı edilemez” ve “Hiç kimse, uyruğunda bulunduğu devletin ülkesine girme hakkından yoksun bırakılamaz” denilmiştir. Roma’da AK üyesi devletler tarafından 4 Kasım 2000 tarihinde imzalanmış olan 12. Protokol’ün 1. maddesi “Ayrımcılığın Genel Olarak Yasaklanması” başlığını taşımaktadır. Söz konusu maddede “Hukuken temin edilmiş olan tüm haklardan yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer kanaatler, ulusal ve sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensup olma, servet, doğum veya herhangi bir diğer statü bakımından hiçbir ayırım yapılmadan sağlanır” ve “Hiç kimse ... hiçbir gerekçeyle, hiçbir kamu makamu tarafından ayrımcılığa maruz bırakılamaz” hükümleri yer almaktadır.¹¹

10 Rona Aybay, *Açıklamalı İnsan Hakları Evrensel Bildirisi*, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2006, s. 5; 13-16.

11 “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”, <https://www.yargitay.gov.tr/documents/AIHM.pdf> [Erişim Tarihi: 06.04.2022]; “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”, https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf [Erişim Tarihi: 06.04.2022]

1. Yunan Vatandaşlık Yasası'nın 19. Maddesi Uygulamaları ve Mağdurları

Yunan Vatandaşlık Yasası'nın 19. maddesi vatandaşları “Yunan soyundan” olanlar ve olmayanlar olarak tasnif etmiş ve madde, ülke vatandaşlarının bir bölümü için göç ettirilmeye aracı olarak kullanılmıştır. Yunan soyundan olmayanların vatandaşlıktan çıkarılma sebepleri, Yunan idari makamlarının hiçbir hukuki sürece başvurmadan bu kişilerin geri dönüş niyeti olmaksızın ülkeyi terk ettiklerine kanaat getirmeleridir.¹² Yunan vatandaşlığından çıkarılanların içinde Salahaddin Galip¹³ gibi Batı Trakya Türklerinin haklarını dile getirenler, azınlığın aktivistleri de vardır.¹⁴

Çoğu kez Yunan emniyet mensupları ülkeden ayrıldığı düşünülen kişinin yaşadığı yere gidip komşularından durumu soruşturarak bir rapor hazırlamışlardır. Bazen de yurtdışına çıkmış olan kişinin geri dönmeyeceğine dair belge belediyeler ile nahiyelerden temin edilmiştir. Bu yöntemle başvurulmasının sebebi, kanaatimizce sorumluluğun yerel idarelere yüklenmek istenmesidir. Bir diğer ifadeyle yerel idareler, Yunan makamları ile işbirliği yapmaya zorlanmış, işbirliği yapmayı reddedenler çeşitli cezalara çarptırılmışlardır.¹⁵ Hazırlanan

12 Cem Şentürk, *Kanunlaştırılan Irkçılık: Yunan Vatandaşlık Yasası'nın 19. Maddesi ile Vatandaşlıktan Çıkarmalar ve Mağdurların Sorunları*, Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu, Witten, 2006, s. 8.

13 1929 Gümülcine doğumlu olan Salahaddin Galip, on yıl süreyle Batı Trakya Türk Azınlık Okullarında öğretmenlik yapmıştır. Türkiye'nin Midilli Konsolosluğu'nda kâtip tercüman olarak da çalışmış olan Galip, 1958-1961 yıllarında, Gümülcine Türk Cemaat Sekreterliği görevini yürütmüştür. 1964 yılına değin İskeçe'de yayımlanan *Trakya* gazetesinde sorumlu müdürlük ve yazarlık görevlerini yürütmüş, sonrasında Gümülcine'de, *Azınlık Postası* gazetesine Aliş çocuk dergisini çıkarmıştır. Salahaddin Galip, *Batı Trakya'da Yazabildiklerimizden*, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 1998, Arka Kapak.

14 Salahaddin Galip, eşi ile birlikte 1984 yılında Yunan vatandaşlığından iskat edilmiştir. Bunun üzerine söz konusu kararın iptali için Yunan Danıştayı nezdinde dava açmıştır. Danıştay iskat kararını iptal etmiş, ancak vatandaşlık kayıtları iki gün sonra yeniden silinmiştir. Yeni Danıştay başvurusunun duruşması yedi kez ertelenmiş ve neticede kendilerine Yunan vatandaşlıkları iade edilmemiştir. “Salahaddin Galip Vatandaşlıktan Çıkarıldı”, *Batı Trakya'nın Sesi*, Sayı: 14, 1990, s. 20.

15 Örneğin 1988 yılında Yunan Emniyeti, Mehmet Fikri İhtiyar'dan, aralarında Yunan

raporlar veya alınan belgeler İçişleri Bakanlığı'na gönderilmiş ve kişinin Yunanistan'ı terk ettiğine kanaat getirildiği takdirde vatandaşlıktan çıkarma işlemi başlatılmıştır.¹⁶

Yurt dışında Yunan temsilciliklerine başvuran kişilerden de vatandaşlıktan çıkarılanlar olmuştur. 1980'li yıllarda rastlanan bir diğer uygulama ise özellikle pasaportundaki ayrıntıları fark edemeyecek olanlara “geri dönüş hakkı olmayan” pasaportlar verilmesidir. Bu kişiler Yunanistan'a dönmek istediklerinde sınırdan içeri sokulmamış ve dolayısıyla vatandaşlıkları ellerinden alınmıştır.¹⁷ 19. madde mağdurlarına, haymatlos (vatansız)¹⁸ durumuna düşenlerin sonradan doğan çocuklarının da ilave edilmesi gerekir. Hatta bazı dönemlerde Yunan vatandaşı anne-babadan yurtdışında dünyaya gelen çocukların Yunanistan'daki nüfus kütüklerine kaydedilmeleri reddedilmiştir.¹⁹ Bazen vatandaşlıktan çıkarıldıkları mağdurlara bildirilmemiş, bu kişiler Yunan vatandaşlıklarını yitirdiklerini gümrük kapılarında, konsolosluklarda ya da devlet dairelerinde öğrenmişlerdir.²⁰ Bir kısmının Yunan vatandaşlığından çıkarıldıkları, kayıtlı buldukları belediye ve nahiyelerdeki

ordusunda askerlik yapanların da bulunduğu otuz Batı Trakyalı Türk'ün vatandaşlıktan çıkarılması için “bir daha dönmek üzere Yunanistan'ı terk ettiklerine” dair belge istemiştir. Mehmet Fikri İhtiyar bu belgeyi vermeyi reddedince hakkında dava açılmış ve neticede 18 ay hapis ve üç yıl süreyle medeni haklardan men cezası almıştır. “Şahin Kasabası Nahiy Müdüğü M. Fikri İhtiyar'a 18 Ay Hapis”, *Batı Trakya'nın Sesi*, Sayı: 30, 1991, s. 18. “İşte Yunan İrkçılığı”, *Batı Trakya'nın Sesi*, Sayı: 51, 1993, s. 13.

16 Abdülhalim Dede, “İskat Meselesi... Tercümesi – Vatandaşlıktan Atılma...”, *Yeni Batı Trakya*, Sayı: 72, 1989, s. 35.

17 Anıl Būdün, *Batı Trakya Müslüman/Türk Azınlığın Sorunları ve Vatandaşlık/Vatansızlık Sorunu*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2019, s. 78-79.

18 Haymatlos kavramı vatansız, uyruksuz, vatanından kovulmuş anlamına gelmektedir. Bkz. Müge Arslan, “Haymatlos Kavramının Türkçedeki Serüveni”, *Türkbilgi*, Sayı: 27, 2014, s. 121-135.

19 “Yunanistan'ın Vatandaşlıktan İskat Ettiği Soydaşların Çocukları: Kimliksiz – Pasaportsuz Yaşıyorlar”, *Batı Trakya'nın Sesi*, Sayı: 31, 1991, s. 10.

20 “Sınırdan Geri Çevirmeler Sürüyor: Hudutta Yunan İşkencesi”, *Batı Trakya'nın Sesi*, Sayı: 51, 1993, s. 11-12.

kütüklere 25, 30 yıl sonra not düşülmüştür.²¹ Yunan vatandaşlığını yitirdiklerini tesadüfen öğrenenler, altmış günlük dava açma süresini yitirdikleri için bu yola başvuramamışlardır. Süre geçmese dahi dava masraflarının yüksekliğinden dolayı bunu gerçekleştiremeyenler de olmuştur.²²

Yunan vatandaşlığından çıkarılanlar içerisinde bebeklerin, çocukların ve ihtiyarların yer alması, 19. maddenin oldukça keyfi bir şekilde uygulandığını düşündürmektedir.²³ Hatta tahsilini sürdüren ve Yunan ordusunda askerlik görevini icra ederken vatandaşlıktan çıkarılan Batı Trakyalı Türk gençleri olmuştur. Örneğin 1991 yılı Şubat ayında toplu halde 544 Batı Trakyalı azınlık mensubu vatandaşlıktan çıkarılmışlardır ki, bu kişiler içerisinde yer alan Gümölcine'nin Hemetli köyünden 1894 doğumlu Nazif Davulcu – Salioglu vatandaşlıktan çıkarıldığında 97 ve Gümölcine'nin Büyüksirkeli köyünden Emine Hasan 2 yaşındadır.²⁴ Bununla ilgili olarak Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği (BTTDD) Genel Başkanı Tahsin Salihoğlu, Basın Müzesi'nde 17 Temmuz 1991 tarihindeki basın toplantısında, 544 kişilik listede yaşları 80 ile 97 arasında olan 40 yaşlının yer aldığının altını çizmiştir.²⁵ Esasen bu liste, Yunanistan'ın Avrupa Birliği (AB) üyesi olduktan sonra da Batı Trakya Türklerini vatandaşlıktan atmayı sürdürdüğünün kanıtıdır.

Diğer taraftan Yunanistan'ı hiçbir zaman terk etmemiş olan Batı Trakya Türklerinden de vatandaşlıktan çıkarılanlar olmuştur. Bu kişilerden bir kısmı, daha büyük bir sorunla

21 Salih Şenol, *Yunanistan'ın Avrupa Birliği Üyeliliğinin Batı Trakya Türk Azınlığı Üzerindeki Etkileri*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2019, s. 71.

22 Bütün, *Agt*, s. 68; 85.

23 "Fakat Yunanistan'da Batı Trakya Türkleri İçin Yunan Yasaları Sağır ve Kördür: Feriyatları Duymazlar", *Yeni Batı Trakya*, Sayı: 147, 1998, s. 13-14.

24 1991 yılında vatandaşlıktan atılanların listesi için Bkz. "Yunanistan 544 Batı Trakya Türk'ünü Vatandaşlıktan Çıkardı", *Batı Trakya'nın Sesi*, Sayı: 30, 1991, s. 3-15.

25 "Yunanistan, Batı Trakya Türklerinin Etnik Kimliklerini İmha Ediyor", *Batı Trakya'nın Sesi*, Sayı: 32, 1991, s. 7-8.

karşılaşmamak, Yunanistan'dan sınır dışı edilmemek adına vatandaşlıklarını yeniden elde etmek için girişimde bulunmamış, ya da konuyu bölgenin ileri gelenleri olarak tanınan kişilere havale ederek bekleyişe geçmişlerdir.²⁶ Bu bekleyiş karşısında Gümölcine'de yayımlanan *İleri* gazetesi Yunanistan'da ikamet eden vatandaşlıklarını yitirmiş azınlık mensuplarına “... *Az-öz ve belki de son olarak diyeceğiz ki sizlere: Toplanınız ve kendi işlerinizi kendiniz çözümleyiniz...*” cümlesi ile seslenmiş ve bu mücadelelerinde yalnız bırakılmayacaklarının altını çizmiştir.²⁷ 19. madde ile ilgili olarak *İleri* gazetesinde rastladığımız, “...*Bu 19. madde meselesi azınlığımızı en az otuz küsur seneden beri yakmaktadır... Bu konu politikanın da, politikacının da ötesinde ve üstünde bir konudur... Azınlığımızın ensesinde Demokles'in kılıcı gibi durmaktadır. Her an, her birimizin başına gelebilir...*” cümleleri ise ayrıca çarpıcıdır.²⁸

19. madde sadece Batı Trakya Türklerine değil, Rodos ve İstanköy Türklerine de uygulanmış, adalardan ayrılan Türklerle bir daha dönmeyeceklerine dair belgeler imzalatılmıştır. Adalı Türkler vatandaşlıklarını yitirecekleri korkusuyla seyahat etmeye çekinmişlerdir.²⁹

2. Batı Trakya Türk Azınlık Kuruluşlarının ve İleri Gelenlerinin Yunan Vatandaşlık Yasası'nın 19. Maddesinin Kaldırılması Konusundaki Girişimlerine Örnekler

Batı Trakya Türklerinin kuruluşları ve ileri gelenleri, azınlık üyelerinin sorunlarını pek çok kez farklı ortamlarda dile getirmiş ve girişimde bulunmuşlardır. Almanya'da Batı Trakya

.....
26 19. Madde ve Haymatloslar”, *İleri*, 6 Haziran 1997, s. 1.

27 “Haymatloslara”, *İleri*, 27 Haziran 1997, s. 1.

28 “Hazır Ol, Ey Azınlık”, *İleri*, 29 Ağustos 1997, s. 1.

29 Mustafa Kaymakçı, “Rodos ve İstanköy Türklüğünün Güncel Sorunları ve Çözümler”, *Rodos ve İstanköy Türklüğü*, (Ed. Mustafa Kaymakçı & Cihan Özgün), Meta Basım, İzmir, 2014, s. 7.

Türklerine ait ilk dernek 1 Ocak 1978'de, Hessen eyaletine bağlı Giessen şehrinde kurulmuş, bunu Stuttgart, Hamburg/Saar, Münih, Düsseldorf, Kelsterbach dernekleri başta olmak üzere diğer dernekler izlemişlerdir.³⁰ 5 Aralık 1985 tarihinde, Almanya'daki Batı Trakya Türklerine ait altı dernek başkanının imzasıyla, o dönemin Gümülcine Milletvekili Mehmet Müftüoğlu'na bir mektup gönderilerek, "... *Genellikle uygulama alanını azınlığımız insanları arasında bulan ve özellikle dışarıda yaşayanlarını hedef alan ve ırkçı bir karakter taşıdığı şüphe götürmeyen bu maddenin ilgili yasadan çıkartılması için azınlığımız temsilcisi olarak Yunanistan parlamentosunda gerekli girişimlerde bulunmanızı rica ederiz...*" cümleleri ile kendisinden 19. madde konusu ile ilgilenmesi istenmiştir.³¹

Almanya'daki Batı Trakya Türklerine ait yedi derneğin katılımıyla 28 Şubat 1988 tarihinde, Almanya Batı Trakya Türk Federasyonu kurulmuştur. Federasyon Yönetim Kurulu adına Genel Başkan Cafer Alioğlu imzasıyla, 21 Ekim 1989'da, Almanya Başbakanı Helmut Kohl³² ve 18 Eylül 1990'da Fransa Cumhurbaşkanı François Mitterrand'a gönderilen mektuplarda, Batı Trakya Türklerinin sorunları dile getirilmiştir. Bu mektuplarda 19. maddeden, "*Batı Trakya Türk azınlığının mensuplarının dış ülkelere seyahatleri Yunanistan'dan ayrıldıkları şeklinde yorumlanarak Yunan Vatandaşlık Yasası'nın 19. maddesindeki ırk ayrımına dayalı hüküm, soydaşlarımızın Yunan vatandaşlığından çıkartılarak ülkeyi terk etmelerini sağlamak için kullanılmaktadır*" cümlesi ile söz edilmiştir.³³

30 "Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu", <https://www.abttf.org/about.php?id=79> [Erişim Tarihi: 08.04.2022]

31 Mektupta imzası olanlar Baden-Württemberg Batı Trakya Türkleri Aile Birliği Başkanı Necati Haliloğlu, Bavyera Batı Trakya Aile Birliği Başkanı Amet Kadir, Hamburg/Saar Batı Trakya Türkleri Yardımlaşma Derneği Başkanı İzzet Yusufoglu, Kuzey Ren Vestfalya Batı Trakya Türkleri Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği Genel Başkanı Cafer Hasan, Kelsterbach Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği Başkanı Hasan Dündükçü ve Giessen Batı Trakya Türkleri Yardımlaşma Derneği Başkanı Ahmet Bilaloğlu'nun imzaları vardır. Cafer Alioğlu, *Batı Trakya Davası'nın Avrupa Cephesi 1982-1994*, (Ed. Feyyaz Sağlam), Bursa, 1998, s. 102.

32 Age, s. 83-84.

33 Age, s. 78-80.

Cafer Alioğlu, BM Genel Sekreteri Javier Pérez de Cuéllar'a 10 Mart 1990 tarihinde gönderdiği mektupta ise “*Turistik bir pasaportla Türkiye'ye gzmeye giden soydaşlarımız üç aydan fazla kalınca ... Vatandaşlık Yasası'nın 19. maddesi gereğince Yunan vatandaşlığından çıkarılmaktadır. Bugün binlerce soydaşımız vatansız durumdadır...*” cümlelerine yer vermiş ve Batı Trakya Türklerinin sorunlarının çözümü için yardım istemiştir.³⁴ Verdiğimiz örnekler, Almanya Batı Trakya Türk Federasyonu'nun azınlığın sorunlarına, dolayısıyla 19. maddeye dikkat çekme çabalarının sadece birkaçıdır.

Almanya Batı Trakya Türk Federasyonu 1996 yılında İngiltere Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği'nin katılımıyla Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu'na (ABTTF) dönüşmüştür. Halen otuz üye derneğin bağlı olduğu ABTTF, Avrupa Parlamentosu (AP), Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi (AKPM), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ve Birleşmiş Milletler (BM) gibi kuruluşlar nezdinde Batı Trakya Türklerinin demokratik ve yasal hak arama mücadelesinde öne çıkan uluslararası bir Sivil Toplum Örgütü konumundadır. ABTTF 19. madde mağduriyetlerinin giderilmesi konusunda aktif tavır almıştır.³⁵

Dr. Sadık Ahmet'in, Yunanistan'da 18 Haziran 1989 genel seçimlerinden galip olarak ayrılması ile başlayan birinci milletvekilliği dönemindeki çalışmaları arasında 19. maddeye ilişkin girişimleri önemli yer tutmaktadır. İçişleri Bakanı ile görüştüğünde, bakanın tüm Yunan vatandaşlarının eşit olduklarını söylemesi üzerine Dr. Sadık Ahmet, Batı Trakya Türklerinin vatandaşlıktan nasıl çıkarıldıklarını anlatarak örnekler sunmuştur. Sözlerini, “*Bu gibi görüşmeler ilk olmamıştır, ama bu kez belki de son olacaktır. Bize yapılan haksızlıklar bütün ilgili*

.....
³⁴ Age, s. 92.

³⁵ Cem Şentürk, *Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu – Batı Trakya Türk Azınlığının Siyasal Örgütlenme Sürecine İlişkin bir İnceleme*, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006, s. 155.

bakanlıklara anlatıldıktan sonra, makul bir süre içinde haksızlıklara kalıcı bir çözüm getirilmediği takdirde, uluslararası kuruluşlara müracaat etmek safhasına geçilecektir” cümleleriyle sürdürmüştür.³⁶ Dr. Sadık Ahmet ayrıca, 19. maddenin kaldırılmasını içeren bir yasa tasarısını Yunan meclisine sunmuştur.³⁷

Dr. Sadık Ahmet, Almanya Batı Trakya Türk Federasyonu Yönetim Kurulu adına Genel Başkan Cafer Alioğlu ve Genel Sekreter Muzaffer Nalbantoğlu ile birlikte AK üyelerine hitaben kaleme alınan 25 Eylül 1989 tarihli yazıya imza atmıştır. Yazıda, Batı Trakya Türklerinin diğer sorunları yanında 19. madde uygulamalarından da söz edilmiştir. Irk ayrımına dayalı söz konusu maddenin, azınlık mensuplarının Yunan vatandaşlığından çıkarılarak ülkeyi terk etmelerini sağlamak amacıyla kullanıldığına ve Yunanistan'ın bu ayrımcı siyasetinin Lozan Barış Antlaşması'na, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne ve Helsinki Nihai Senedi'ne tamamen ters olduğuna değinilmiştir.³⁸

Dr. Sadık Ahmet, Yunanistan'ın 8 Nisan 1990 genel seçimlerinden galip çıkması ile başlayan ikinci milletvekilliği döneminde de vatandaşlıktan çıkarılan azınlık bireylerinin durumu ile yakından ilgilenmiştir. Önceki sayfalarda da dikkat çektiğimiz gibi 1991 yılının Şubat ayında, 544 azınlık mensubunun toplu olarak Yunan vatandaşlığından çıkarılmaları üzerine konuyu Yunan Parlamentosu'na taşıdığı gibi İçişleri Bakanlığı'na bir soru önergesi vermiştir:

“ Sayın Bakan,

Özgürlükten, demokrasiden, eşitlikten, insan haklarından bahsetmek, baskıdan söz ettikleri için, başka-

36 “Haberler”, *Batı Trakya'nın Sesi*, Sayı: 10-11-12, 1989, s. 16.

37 “Vatandaşlık Kanununun Değişmesi İçin Milletvekilimiz Dr. Sadık Ahmet Meclise Kanun Tasarısı Yattı”, *Güven*, 5 Eylül 1989, s. 1; Özer Hatip, “Güven Listesinin Tesisi ve Dr. Sadık Ahmet'in İlk Milletvekilliği”, *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 227.

38 Alioğlu, *Batı Trakya Davası'nın Avrupa Cephesi 1982-1994*, s. 136-137.

larını, yalan haber yaymakla suçlamak, mahkemelerde süründürmek, ceza evlerine göndermek, Batı Trakya Müslüman Türk azınlığına baskı yapıldığını inkâr etmemiz, bu azınlığın iyi yaşadığını, kalkındığını ve insan hakları ile kişisel özgürlüklerden yararlandıklarını iddia etmemiz, ama diğer taraftan, bu insanların, doğup büyüdüğü ülkenin uyruğunu muhafaza etme hakkına sahip olmamaları ve herkes gibi eşitlikten yararlanmalarını fevkalade bir şey.

Sayın Bakan,

Atalarımız Trakya'ya 5-6 yüzyıl önce yerleşmişlerdir. Trakya'daki varlığımız o zamandan günümüze dek devam etmektedir. Evet, yaşamımız ne denli güç koşullar altında olursa olsun Trakya'da var olmaya devam edeceğiz. Çünkü biz orada doğup büyüdük. Devlet bize kolaylıklar sağlamasa bile biz doğup büyüdüğümüz o yerlerle birbirimize bağlıyız.

Demokratik bir ülke için en çok antidemokratik, anayasaya ve insan haklarına aykırı olan husus, Yunan Vatandaşlık Yasası'nın 19. maddesidir.

İlki 30 Ağustos 1989 ve ikincisi de 2 Kasım 1990 tarihlerinde olmak üzere, Yunan Millet Meclisi'ne sunduğum yasa önerileriyle, bu ünlü maddenin iptalini istedim. Bu konuda bakanlığınız hiçbir şey yapmadı. Ama bizim aleyhimize bir kanun veya kararname söz konusu olunca (dini liderler konusunda olduğu gibi), yortu arifesi de olsa oylanıp yayınlanıyor.

Müslüman Türk azınlığı içinden binlerce kişi Yunan vatandaşlığını kaybetmiştir. Sebebi ise, sadece, azınlığa mensup olmalarıdır. Trakya'da 45 yıldan bu yana vatansız olarak yaşayan kişiler mevcuttur. Evet, kimi 30 ve kimi de 20 yıldan beri vatansız olarak yaşıyor. Hatta bugün bile vatandaşlığını kaybedenler bulunmaktadır. Bu uygulama bana, cuntanın 'Yunanistan Hellen Hristiyan-

larıdır' sloganını hatırlatıyor. Yoksa başka ırktan gelenlerin Yunanistan'da yaşama hakkı yok mudur? Öğrenim için Türkiye'ye giden vatandaşlığını yitiriyor. Aile reisi yurtdışına gidince, tüm aile fertleri vatandaşlıklarını kaybediyorlar. Rusya'dan gelen Pontuslu'ya³⁹ ise, Yunanistan'a gelir gelmez derhal vatandaşlık veriliyor. İşte eşitlik.

Bu uygulama eğer demokratik ise devam edilmesinde bir sakınca yoktur. Ancak, bakanlığınızın mührünü ve sorumlu bir memurunuzun imzasını havi listeleri de ibraz ederek, Yunan vatandaşlığını kaybeden kişileri açıkladığımızda, bize 'Yunan düşmanısınız' suçlamasında bulunulmamalıdır.

Sayın Bakandan sorulur:

1. Yunan Anayasası, Yunanistan'da sadece Hellen kökenlilerin yaşamasını mı öngörmektedir?

2. Başka kökenden olanlar, Yunan vatandaşı olma hakkına sahip midirler?

3. Müslüman Türk azınlığına mensup kişiler, doğup büyüdükları Trakya'da yaşama hakkına yoksa sahip değiller mi?

39 Pontus denildiğinde Yunan kaynaklarında İnebolu'dan başlayarak Batum'a kadar uzanan ve Çorum, Yozgat, Tokat, hatta Sivas'ı içine alan bölge kastedilmektedir. Pontuslu ifadesi ile kastedilen de, sınırlarını çizdiğimiz bu bölgede yaşayan Rumlardır. Ancak Yunan kaynakları buna, daha önce Pontus bölgesinde yaşadığı halde özellikle Kafkaslar ve Güney Rusya'ya göç etmiş, sonrasında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) vatandaşları olarak yaşamlarını sürdürmüş Rumları da eklemektedirler. Yunan Devleti, eski SSCB vatandaşları olan Pontusluları Batı Trakya'ya yerleştirerek bölgenin demografik yapısı ile oynamayı hedeflemiştir. Hatta AB bütçesinden Pontusluların Batı Trakya'ya yerleştirilmesi için mali yardımlar çıkartılmıştır. Her ne kadar Pontuslular çeşitli vaatlerle Batı Trakya'ya yönlendirilmişlerse de, Yunan Devleti bu konuda istediği hedefe ulaşamamıştır. Bkz. Nilüfer Erdem, "Pontusçu Rumların Batum Genel Kongresi'nin (6 Temmuz – 7 Ağustos 1919) "Eleftheros Pontos" Gazetesindeki Yansımaları", 1918-1919 Mütarekeden Milli Mücadeleye (Hayal Kırıklığı, Uyanış, Örgütlenme ve Diriliş), (Ed. Fatih Mehmet Sancaktar, Abdurrahman Bozkurt, Ramazan Erhan Güllü), Türk Ocağı Yayınları, İstanbul, 2020, s. 285; Ahmet Serdar, "Tarihsel Süreç İçerisinde Batı Trakya Türklerinin Ekonomik ve Demografik Gelişimi", Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 2, 2014, s. 108-109; Tuğba Eray Biber, "Batı Trakya Türklerinin Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme", Bozkır'ın Oğlu Ahmet Taşağul'a Armağan, (Ed. Tuğba Eray Biber), Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2019, s. 696.

4. Anayasa da ihlal edilerek azınlığa karşı bu denli antidemokratik bir tutum izlenmesinin sebepleri nelerdir?

5. Yunan devletinin bu çilekeş kurbanları ne zaman Yunan vatandaşlığını tekrar elde ederek bir hüviyet cüzdanına sahip olacaklardır?

6. Azınlık insanların vatandaşlıktan çıkarılması işlemi devam edecek midir?

Atina, 7 Şubat 1991"⁴⁰

Dr. Sadık Ahmet'in bu soru önergesine Yunanistan İçişleri Bakanlığı 11 Nisan 1991'de yanıt vermiş,⁴¹ ancak bu yanıtta kendi isteği ile vatandaşlıktan çıkanlardan söz edilmiştir. Bunun üzerine Dr. Sadık Ahmet, İçişleri Bakanına hitaben "... Ben, kendi arzuları ile Yunan vatandaşlığını yitirenlerden değil, mülkleri Trakya'da olup beş yıl süreli Yunan pasaportu hamili olan kişilerden bahsediyorum..." diyerek, "Bir öğrenci ve hatta Yunan ordusunda görev yapmakta olan bir asker, geri dönmek niyetiyle mi Yunanistan'ı terk etmiştir?" sorusunu yöneltmiştir. "Gümüllüce Bağımsız Milletvekili" olarak imzaladığı 24 Nisan 1991 tarihli bu yazısında Dr. Sadık Ahmet, İçişleri Bakanlığı'nın bu uygulamasını antidemokratik ve insan haklarına aykırı bulduğunun altını çizmiş ve "... Hükümetimizin imzalayıp üstlendiği yükümlülüklerle de bağdaşmamaktadır" demiştir. Ardından Yunanistan İçişleri Bakanı'na altı soru yöneltmiştir:

"1. Yunanistan'da doğup yaşayan bir yabancı kökenlinin, Yunan uyruğuna sahip olma hakkı yok mudur?

2. Yunan vatandaşlığını elinden aldığınız bu kişilere, arzu beyan etmeleri halinde, Yunan vatandaşlığını iade edecek misiniz ve ne zaman?

40 "Gümüllüce Bağımsız Türk Milletvekili Dr. Sadık Ahmet'in Yunanistan Bakanlarına Verdiği Soru Önergeleri", *Batı Trakya'nın Sesi*, Sayı: 29, 1991, s. 9.

41 Özer Hatip, "Dr. Sadık Ahmet'in İkinci Milletvekilliği Dönemi", *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 256.

3. Bu ıskat işlemi ne zamana kadar devam edecektir?

4. Şu anda Yunan ordusunda hizmet veren bir kimse, nasıl olur da, bir daha dönmek üzere Yunan vatandaşlığından ıskat edilir?

5. Bu uygulamanın hedefi nedir?

6. Azınlığımızın diğer tüm vatandaşlar gibi, eşit haklara sahip olmalarını teminen, ülkemizde insan haklarına saygı gösterilmeye ne zaman başlanacak?"⁴²

Dönemin Batı Trakya Türk milletvekilleri Dr. Sadık Ahmet ve Ahmet Faikoğlu, Avrupalı parlamenterlere, 13 Mayıs 1991 tarihinde gönderdikleri mektupta kendilerini, "... Batı Trakya Müslüman Türk azınlığının maruz kaldığı ayrımların ve insan hakları ihlallerinin ortadan kaldırılması yolunda meşru zeminde mücadele vermek amacıyla bağımsız siyasi etiket altında azınlık oyları ile seçilmiş iki milletvekili" olarak tanıtmışlardır. "Avrupa Topluluğu'nun ve onun siyasi iradesini temsil eden Avrupa Parlamentosu'nun ırkçı ölçütlere dayanan Yunan Vatandaşlık Kanunu'nun 19. maddesine daha fazla tahammül gösteremeyeceğini ümit ediyoruz" demişlerdir.⁴³ Dr. Sadık Ahmet, AK Başkanı Anders Björck'e yazdığı 11 Haziran 1991 tarihli mektupta ise Yunanistan'ın 19. madde uygulamalarını anlattıktan sonra kendisinin bu konudaki girişimlerinden söz etmiştir. Mektubunu, "Azınlığımıza yapılan bu ayırım ve işkencelere bir son verilmesi için Yunanistan hükümeti nezdinde girişimlerin yapılması, insan hakları ve demokrasiye en büyük katkı olacaktır" cümlesi ile tamamlamıştır.⁴⁴

42 "Gümlücinde Bağımsız Türk Milletvekili Dr. Sadık Ahmet'in Vatandaşlıktan Çıkarma İle İlgili İçişleri Bakanı'na Muhatap Sorusu", *Batı Trakya'nın Sesi*, Sayı: 30, 1991, s. 16.

43 "Batı Trakya Milletvekilleri Dr. Sadık Ahmet ve Ahmet Faikoğlu'nun Avrupalı Parlamenterlere Gönderdikleri Mektup", *Batı Trakya'nın Sesi*, Sayı: 30, 1991, s. 31-32.

44 Alioğlu, *Batı Trakya Davası'nın Avrupa Cephesi 1982-1994*, s. 33-34; "Gümlücinde Bağımsız Türk Milletvekili Dr. Sadık Ahmet'in Avrupa Konseyi Başkanı Anders Björck'e Vatandaşlıktan Çıkarma İle İlgili Yazdığı Mektup", *Batı Trakya'nın Sesi*, Sayı: 31, 1991, s. 21.

Dr. Sadık Ahmet katıldığı konferans ve panellerde,⁴⁵ yerli ve yabancı basın mensupları ile gerçekleştirdiği toplantılarda,⁴⁶ hatta mahkemelerdeki savunmalarında,⁴⁷ Batı Trakya Türklerinin en önemli sorunları içerisinde 19. madde uygulamalarına değinmeyi ihmal etmemiştir. “*DEB Partisi Genel Başkanı*” sıfatıyla Başbakan Miçotakis'e gönderdiği 15 Temmuz 1993 tarihli mektubunda ise, “*Yunan Vatandaşlık Yasası'nın 19. maddesi uyarınca Yunan uyruğunu kaybeden herkes baba yurtları topraklarına dönmeli ve kendilerine yeniden Yunan vatandaşlığı hakkı tanınmalıdır*” cümlelerine yer vermiştir.⁴⁸

Avrupa ve Batı Trakya'daki azınlık kurum ve ileri gelenlerinin girişimlerine paralel, merkezi İstanbul'da olan BTTDD genel başkanları ve yönetim kurulu üyeleri de 19. maddenin yarattığı mağduriyetlerin Türkiye ve dünya gündeminde yer alması için gayret göstermişlerdir.⁴⁹ Hatta BTTDD, 19. maddeye istinaden vatandaşlıktan çıkarılanların yeniden vatandaşlığa alınması için 1993 yılında çalışma başlatmıştır. BTTDD Genel Başkanı Halit Eren tarafından Avrupa mahkemelerinde kullanılmak üzere mağdurların ellerindeki tüm belgeleri BTTDD Genel Merkezi'ne ulaştırmaları istenmiştir.⁵⁰ Derneğin yayın organı *Batı Trakya'nın Sesi* dergisinde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi hakkında bilgi verilmiş ve Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na kişisel olarak da başvurulabileceğinin altı

45 İbrahim Kelağa Ahmet, “Dr. Sadık Ahmet'in Hayatında 1993-1995 Dönemi”, *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 272.

46 *Age*, s. 279.

47 Dr. Sadık Ahmet'in 1 Şubat 1994 tarihinde Selanik Üç Hâkimli Bidayet Mahkemesi'ndeki savunması buna iyi bir örnektir. Bkz. Nilüfer Erdem, “İnsan Hakları Savunucusu Olarak Dr. Sadık Ahmet”, *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 170-171; “Dr. Sadık Ahmet'in Savunması”, *Batı Trakya'nın Sesi*, Sayı: 60, 1994, s. 10.

48 “DEB Partisi Genel Başkanı Dr. Sadık Ahmet'in Başbakan Miçotakis'e Gönderdiği Mektup”, *Batı Trakya'nın Sesi*, Sayı: 52, 1993, s. 4.

49 “Yunanistan Abesle İştigal Ediyor”, *Batı Trakya'nın Sesi*, Sayı: 31, 1991, s. 7-8.

50 “Yunanistan'ı Avrupa'da Mahkemeye Vereceğiz”, *Batı Trakya'nın Sesi*, Sayı: 51, 1993, s. 17.

çizilmiştir. Yapılacak şikâyetin yasama, yönetim, yargı organları gibi kamu kuruluşlarının tutum ve davranışlarına ilişkin olması, komisyona başvurmadan önce iç hukuk yollarının tüketilmesi gerektiğine işaret edilmiştir.⁵¹

3. Yunan Vatandaşlık Yasası'nın 19. Maddesinin İptali Süreci

Batı Trakya Türklerinin sorunlarının uluslararası boyuta taşınmasında örneklerini verdiğimiz gibi azınlık kurum ve ileri gelenlerinin girişimlerinin etkisi belirleyicidir ve bu girişimler bir süre sonra ses getirmişlerdir. AB de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB), Çekoslovakya ve Yugoslavya'nın parçalanması sonrasında içlerinde azınlıklar barındıran yeni devletlerin ortaya çıkmasıyla 1990'lardan sonra azınlık haklarına daha fazla önem vermeye başlamış, bunun neticesi olarak AK ve AB azınlık haklarının iyileştirilmesini bir siyasi kriter olarak ortaya koymuşlardır. Bu dönemde, sadece uluslararası örgütler değil, sivil toplum kuruluşları da azınlıklarla ilgili konularda faaliyetlerini artırmışlardır.⁵² Örneğin Helsinki Watch İcra Direktörü Jeri Laper, Yunanistan Başbakanı Miçotakis'e bir mektup göndermiştir. 4 Nisan 1991 tarihli bu mektupta Helsinki Watch'ın, Yunan hükümetinin Yunanistan'daki Türk azınlığının mensuplarını vatandaşlıktan çıkardığını öğrenmekten derin üzüntü duyduğu ifade edilmiştir. Yunanistan'ın bu şekilde Yunan Anayasası ile uluslararası anlaşmalar ve beyannameleri ihlal ettiği üzerinde durulmuştur. *“Yunanistan gibi bir Batı demokrasisinde Yunan vatandaşlarının herhangi bir mahkeme kararı olmaksızın, idari bir kararla vatandaşlıktan çıkarılmaları uygulaması ile karşılaşmak son derece büyük rahatsızlık uyandırmaktadır. Bu Yunan vatandaşlarının ne keyfiyetten*

51 “Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na Kişisel Başvurular Hakkında Bilgi”, *Batı Trakya'nın Sesi*, Sayı: 52, 1993, s. 9-10.

52 Gizem Alioğlu Çakmak, “Bir “Avrupa” Azınlığı Olarak Batı Trakya Türkleri”, *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, 2018, s. 157-158.

haberdar edilme, ne haklarındaki suçlamaları öğrenme, ne şahit dinletme, ne de kendilerini savunma imkânları olmuştur. Sadece en yüksek idari mahkemeye başvurma hakları vardır” denilerek Miçotakis'ten, mağdurlara vatandaşlıklarının geri verilmesi ve ileride benzer durumların meydana gelmesini önlemesi “ısrarla” talep edilmiştir.⁵³

AP Medeni Özgürlükler ve Dâhili İlişkiler Komitesi 27 Ocak 1993 tarihli yıllık raporunun 96. ve 97. maddelerinde Yunan Vatandaşlık Yasası'nın 19. maddesi hakkında görüşünü bildirmiştir:

“Madde 96- Yunan Vatandaşlık Yasası'nın 19. maddesinin uluslararası taahhütlerin hilafına ve hiçbir yasal dayanağı olmaksızın; ülkeyi dönmek üzere terk eden Yunan vatandaşı Türk azınlığı fertlerinin vatandaşlıktan çıkarılmalarında kullanılması hususundaki endişesini belirtir.

Madde 97- İnsanların herhangi bir ülkeyi terk etme ve geri dönmeleri bir ülke tarafından temel hakkı olan vatandaşlık haklarının elinden alınması şeklinde cezalandırılmayacağını teyit eder.”

Görüldüğü gibi söz konusu raporda, komitede Yunanistan temsilcisi bulunmasına rağmen azınlıktan “Türk” olarak bahsedilmiştir. Daha da önemlisi komite 19. maddenin sadece Türk azınlık fertlerinin Yunan vatandaşlığından çıkarılması için kullanıldığı üzerinde durmuştur.⁵⁴ Diğer taraftan AGİT, devletler üzerinde yaptırım gücü olmamasına rağmen hazırladığı raporlarla Batı Trakya Türkleri ile ilgili sorunların Avrupa gündemine taşınmasına yardımcı olmuştur.⁵⁵

53 “Helsinki Watch'ın Yunanistan Başbakanı Konstantin Miçotakis'e Vatandaşlıktan Çıkarma İle İlgili Gönderdiği 4 Nisan 1991 Tarihli Mektubu”, *Batı Trakya'nın Sesi*, Sayı: 30, 1991, s. 17.

54 “Yunanistan'ın Ayrımcı Politikalarına Bir Belge De Avrupa Parlamentosundan”, *Batı Trakya'nın Sesi*, Sayı: 55, 1993, s. 10-11.

55 Alioğlu Çakmak, *Agm*, s. 160.

ABTTF Başkanı Halit Habiboğlu ve İskeçe seçilmiş müftüsü⁵⁶ Mehmet Emin Aga, 23-27 Haziran 1996 tarihlerinde gerçekleştirilen AKPM toplantısını izlemek ve Avrupalı parlamenterlere Batı Trakya'daki genel durum hakkında bilgi vermek üzere Strasburg'a gitmişlerdir. ABTTF Başkanı Halit Habiboğlu ve Yönetim Kurulu Üyesi Nihat Çolak, 23-27 Eylül tarihlerindeki AKPM'nin sonbahar toplantılarına da katılarak Batı Trakya Türklerine ait sorunların AK'nin gündeminde yer almasının zeminini hazırlamışlardır. Bu girişimler neticesinde AK Hukuk İşleri ve İnsan Hakları Komisyonu Başkanı Lüksemburglu parlamenter Lydie Err, 17 Şubat 1997 tarihinde AK'ne bir rapor sunmuştur. Lydie Err bu konuda Almanyalı, Belçikalı, İsviçreli, İspanyol, Romanyalı, Hollandalı ve Lihtenştaynli parlamenterlerce de desteklenmiştir. Raporda azınlıktan "*Türk kökenli fakat Yunan vatandaşı olan Batı Trakya Müslümanları*" olarak söz edilmiş ve Yunan Vatandaşlık Yasası'nın 19. maddesi ile ilgili "*... Görülüyor ki Cunta döneminde uygulamaya konan ve uygulanan bu maddenin hedefi Müslüman azınlık bireylerini yurt dışına itmek veya onları ülkenin dışında tutmaktır*" değerlendirilmiştir. Yunan makamları tarafından maddenin kaldırılacağına dair verilen sözlere rağmen maddenin azınlığın aleyhine işletildiğinin üzerinde durularak bu ayrımcı uygulamanın ortadan kaldırılması için çağrıda bulunulmuştur. Ayrıca bilgi toplamak ve şikâyetleri yerinde incelemek amacıyla Batı Trakya'ya bir heyet gönderilmesi gerektiği ifade edilmiştir.⁵⁷

56 Gümölcine Müftüsü Hüseyin Mustafa Efendi'nin (1912-1985) ve İskeçe Müftüsü Mustafa Hilmi Efendi'nin (1905-1990) vefatları sonrası Batı Trakya Türkleri müftülerini seçmek istemişlerdir. Gümölcine ve İskeçe müftüleri azınlık tarafından seçilmişse de Yunan makamları azınlığın seçmiş olduğu müftüleri otuz yılı aşkın bir süredir tanımamaktadır ve yerlerine kendilerinin belirlemiş oldukları isimleri atanmışlardır. Neticede Gümölcine ve İskeçe'de seçilmiş ve atanmış ikişer müftü bulunmaktadır. Ahmet Serdar, "Dr. Sadık Ahmet'in Batı Trakya Türklerinin Eşit Vatandaş Olmaları Konusundaki Görüşleri", *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 395-396.

57 "Batı Trakya Türklerinin Hak Arama Mücadelesinde Bir Başarı Daha", *Batı Trakya'nın Sesi*, Sayı: 80, 1997, s. 16-17.

Diğer taraftan Yunanistan içinde de 19. maddenin “sadece Yunanistan’da yaşayan Türk azınlık için geçerli olduğunu” itiraz edenler çıkmıştır. Örneğin, Yorgos F. Apostolidis isimli bir avukat, *Eleftherotipia* gazetesine 21 Nisan 1995’te yazdığı makalesinde, vatandaşlıktan çıkarmada takip edilen bütün işlemlerin gizli evraklarla yürütüldüğüne, yazışmalarda “Dışişleri Bakanlığının gizli protokolüne aittir” ibaresinin bulunduğu dikkat çekmiştir. Vatandaşlıktan çıkarılmasına tepki göstererek kararın iptali için girişimde bulunanlar içinde haklı bulunanların sayısının az olduğuna da işaret ederek, “Bu kişilerin hukuki durumları da her zaman meçhul. Zira Yunan makamlarının onlara karşı olan tavrı gizli genelgelerle tayin ediliyor” demiştir. Apostolidis, yasalara aykırı bir şekilde vatandaşlıktan çıkarılan Yunanistan’da doğmuş bu kişilerin sorununun daha büyük boyutlar kazanmadan ve uluslararası organlar önüne götürülmeden çözülmesinin zamanının geldiğini vurgulamıştır.⁵⁸

İşaret ettiğimiz gelişmeler yanında Yunanistan, 1990’ların ikinci yarısında “Balkan ülkesi olmak yerine Avrupalı bir aktör haline gelmeyi” hedeflemiştir.⁵⁹ Oysa bu, ancak ekonomik, sosyal ve siyasal bazı reformların hayata geçirilmesi ile mümkün olabilirdi. Dışişleri Bakanı Yardımcısı Yorgos Papandreu 31 Ağustos 1997’de, “Hükümetlerarası Toplantıdan Sonra Avrupa Birliği’ndeki Gelişmeler” konulu konferanstaki konuşmasının ardından, Yunan Vatandaşlık Yasası’nın 19. maddesi hakkında açıklamalarda bulunmuştur. Hükümetin azınlığın Yunan toplumuna katılımı için çaba sarf ettiği bir dönemde 19. maddenin Hıristiyanlar ve Müslümanlar arasında sürtüşmeye yol açtığını belirterek, iptali ile uluslararası düzeyde Yunanistan aleyhine kullanılacak tezlerin de ortadan kaldırılacağını ifade etmiştir. Papandreu, Balkan ülkelerindeki azınlıkların korunması hususunda Yunanistan’ın öncülük yapmak istediğini de hatırlatmış, “Balkanlardaki azınlıklar konusu çatışma

58 “Yunanistan 19. Maddeden Vazgeçmeli”, *Batı Trakya’nın Sesi*, Sayı: 73, 1995, s. 20.

59 Alioğlu Çakmak, *Agm*, s. 151.

odağı olmaktan çıkarılmalıdır” demiştir.⁶⁰ Aynı dönemde Londra Türk Radyosu'nda söz alan İngiltere Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği Başkanı Necmi Hasanoğlu, AB'nin ırkçılıkla mücadele yılı olarak ilan ettiği 1997 yılında, Yunan Vatandaşlık Yasası'nun 19. maddesinin hala varlığını sürdürmesinin utanç verici olduğunun altını çizmiştir.⁶¹

Yorgos Papandreu'nun 19. maddenin kaldırılması gerektiği konusundaki açıklamaları Maronya ve Gümülcine (Komotini) Metropoliti Damaskinos'un protestosuna sebep olmuştur. Damaskinos'un bu tavrı yeni olmayıp, Batı Trakya Türklerine tanınan en ufak bir hakkı Yunan hükümetlerinin hatası olarak yorumlamıştır.⁶² Bunun yerine Yunan hükümetlerinin Batı Trakya'daki yasal ve idari önlemleri artırmasını istemiştir. 4 Eylül 1997 tarihinde, Yunan yetkililerine ve siyasetçilerine gönderdiği mektubunda *“...Yunan Vatandaşlık Yasası'nun 19. maddesi iptal edilecek olursa, Trakya ve Makedonya'nın Yunanlığının savunulması açısından yıkıcı sonuçları olacaktır. Türk milli görüşünün fanatikleri ve Yunan Trakya'nın Türkiye'ye dahil edilmesi düşüncesine sahip binlerce Müslümanın yeniden Yunan vatandaşı olmalarıyla tehlike kesin olacaktır... Eğer 19. madde kapısı açılacak olursa Trakya, Türk organlarının taarruzlarına karşı korunmasız bırakılacak ve bunun dönüşü olmayacaktır”* cümlelerine yer vermiştir.⁶³

Batı Trakya Türk basınından öğrendiğimize göre, 19. maddenin iptaline tek tepki Damaskinos'tan gelmemiştir. Örneğin

60 “19. Maddenin Kaldırılması Tartışmaları Metropoliti Damaskinos'u Rahatsız Etti”, *Batı Trakya'nın Sesi*, Sayı: 84, 1997, s. 18.

61 “19. Madde Yüz Karası”, *Batı Trakya'nın Sesi*, Sayı: 84, 1997, s. 18.

62 “Μητροπολίτης Δαμασκηνός “Ο Κομματάρχης” Μαρωνείας [Metropolit Damaskinos – Maronya “Parti Başkanı”]; <http://www.iospress.gr/ios1998/ios19980215a.htm> [Erişim Tarihi: 13 Nisan 2022]; <http://www.iospress.gr/ios1998/ios19980215b.htm> [Erişim Tarihi: 13 Nisan 2022]

63 Αρχοντούλα Ν. Ανέστη [Arhontula N. Anesti], *Ο Μητροπολίτης Μαρωνείας και Κομοτηνής Δαμασκηνός και το Μουσουλμανικό Ζήτημα [Maronya ve Gümülcine Metropoliti Damaskinos ve Müslüman Meselesi]*; <http://ikee.lib.auth.gr/record/320081/files/GRI-2020-27785.pdf> [Erişim Tarihi: 13 Nisan 2022]

19. maddenin iptalinden vazgeçilmesi için Dedeağaç Metropoliti ve Trakya Dernekleri Konfederasyonu tarafından hükümete protesto yazısı gönderilmiş, *İleri* gazetesi bunu “*Trakya’da 73 Dernek 19’uncu Maddenin Kaldırılış Tasarılarına Karşı*” manşeti ile vermiştir.⁶⁴ Bazı Yunan basın organlarında maddenin iptali ile “*450.000 Müslümanın ve 18.000 Epir Arnavut’unun Yunanistan’a döneceği*” iddia edilmiştir.⁶⁵ Hatta bölgeden bazı Yunan hukukçular maddenin iptalinin doğuracağı “*sakıncaları*” dile getirmişler, söz konusu maddenin bir takım amaçlara hizmet için konulduğunu, bu amaçlar ortadan kalkmadığına göre neden iptal edilmek istendiğini sorgulamışlardır. Madde iptal edilse dahi yeni hükümler getirilmesi ve maddenin geriye dönük işletilmemesi gerektiği üzerinde durmuşlardır.⁶⁶

Bu tartışmalar olurken Batı Trakya Türk basın organlarında, Helsinki İzleme Komitesi’nden bir heyetin Batı Trakya ziyaretinde bölgedeki 19. madde mağdurlarının ellerinde herhangi bir kimlik belgesi bulunmadığını saptadığı, bu durumun gerek Yunan yasalarına gerekse uluslararası anlaşmalara ters olduğu ve bu kişilerin Emniyet Müdürlüklerine başvurdukları takdirde kendilerine “*haymatlos kimliği*” verileceği işlenmiştir. Bu konuda kendilerine Gümölcine ve İskeçe’de yardımcı olacak avukatların isimleri verilmiştir.⁶⁷

Dönemin Yunan İçişleri Bakanı Alekos Papadopoulos’un 23 Ocak 1998 tarihindeki açıklamasına göre 19. madde mağdurlarının sayısı 60.000 kişiye ulaşmaktadır. Rodop Milletvekili İlhan Ahmet’in 2005 Mayıs ayında Yunan meclisine sunduğu soru önergesine İçişleri Bakanlığı tarafından verilen yanıtta

64 “Trakya’da 73 Dernek 19’uncu Maddenin Kaldırılış Tasarısına Karşı”, *İleri*, 26 Eylül 1993, s. 3.

65 “Balkanlarda”, *İleri*, 5 Aralık 1997, s. 3.

66 “19. Madde”, *İleri*, 3 Ekim 1997, s. 1; 3; “Biz Böyle Hukukçular Yetiştirdik Mi?”, *İleri*, 6 Mart 1998, s. 1; 3.

67 “Helsinki Anlaşmaları Yunanistan Gözlemciliği Atina – Duyuru”, *İleri*, 31 Ekim 1997, s. 2; “Yasa Numarası”, *İleri*, 7 Kasım 1997, s. 3.

göre ise söz konusu maddeden 46.638 Türk mağdur olmuştur.⁶⁸ Yunanistan'ın AB'ye üyelik tarihi olan 1981'den 1997'ye kadar, aynı zamanda AB vatandaşı olan 7182 kişi vatandaşlığını yitirmiştir.⁶⁹ Binlerce mağdur yaratan 19. maddenin iptal niyeti, 23 Ocak 1998 tarihli Bakanlar Kurulu toplantısı sonrasında ilan edilmiştir.⁷⁰

11 Haziran 1998'de, konu meclis gündemine taşındığında Rodop Milletvekili Mustafa Mustafa söz alarak, "... 40 yıl ve 40 yılı aşkın bir süre bu maddenin uygulanmasının ülkeye ne gibi yararlar sağladığını, etnik homojenliğe ve etnik temizliğe ne kadar katkısı olduğunu bilmiyorum. Bildiğim şeyler, somut şeyler. (Bu madde) temel haklardan ve olanaklardan mahrum, eziyet çeken, çile çeken insanlar ve hayalet insanlar yarattı. Uluslararası alanda yıllarca ülkemizi küçük düşürdü ve bu maddenin çağdaş görüşlerle, ülkemizin imzaladığı uluslararası anlaşmalarla, uluslararası protokollerle bağdaşmadığı çok açık" demiştir. Mustafa Mustafa devamında, "Trakya'nın bu hayalet insanları yarın bürolarımıza gelecekler... Bu insanlara ne diyeyim? Vatandaşlık yok mu diyeyim? Asri vatandaşlığa doğup yaşadıkları Trakya toprağına gömüldüklerinde sahip olacaklarını mı söyleyeyim?" sorularını yöneltmiştir. Ayrıca istekleri dışında Yunan vatandaşlığını kaybeden kişiler için "umut kapısının kapanmamasını" istemiştir.

İskeçe Milletvekili Birol Akifoğlu ise 19. maddenin kaldırılması yönünde Yunan hükümetlerinin dönem dönem verdikleri sözlere rağmen bunun geciktirildiğine dikkat çekmiş ve bu durumun 19. maddenin samimi bir politika değişikliği nedeniyle değil, Avrupa'dan gelen baskılara daha fazla dayanılmadığı için kaldırıldığı izlenimini yarattığını ifade etmiştir.

68 Şentürk, *Kanunlaştırılan Irkçılık: Yunan Vatandaşlık Yasası'nın 19. Maddesi ile Vatandaşlıktan Çıkarmalar ve Mağdurların Sorunları*, s. 7.

69 Age, s. 20.

70 "19. Madde", *İleri*, 6 Şubat 1998, s. 1-2; "Olmadı", *İleri*, 17 Nisan 1998, s. 1; 3; Necmi Hasanoğlu, "19. Madde Aldatmacası", *Batı Trakya'nın Sesi*, Sayı: 86, 1998, s. 6; "Vatandaşlık Yasasındaki 19'uncu Madde Kaldırılıyor", *Batı Trakya'nın Sesi*, Sayı: 86, 1998, s. 7.

“Devlet, 1955 yılından bu yana, özellikle Trakya’dan 60.000 azınlık insanının vatandaşlığını kaybettiğini açıkladı. Bu da, sessiz bir etnik temizlik çerçevesinde aileleri ile birlikte 150.000’in üzerinde kişinin köklerinden söküldüğü anlamına geliyor” cümleleriyle sözlerini sürdüren Birol Akifoğlu, haymatlolarla uluslararası anlaşmalar çerçevesinde kimlik kartı verilmesinin de yirmi yıl geciktirildiğinin altını çizmiştir. Rodop Milletvekili Galip Galip de bir açıklama yaparak, 19. madde ile ilgili olumlu bir adım atılmasına rağmen mücadelenin henüz bitmediğini vurgulamıştır.⁷¹

19. madde 2623/1998 sayılı yasanın 9. maddesinin 14. fıkrası uyarınca yürürlükten kaldırılmıştır.⁷² Ancak karar geriye dönük olarak işletilmemiş,⁷³ Yunan hükümetleri ülke sınırları dışında yaşayan 19. madde mağdurlarına vatandaşlıklarının iade edilmesini düşünmemişlerdir. 19. maddenin yürürlükten kaldırılması sonrasında Yunanistan’da ikamet eden mağdurların yeniden vatandaşlığa alınması adına yapılan dış baskılar bir ölçüde sonuç vermiş ve Yunan vatandaşlığını yeniden elde edenler olmuştur. Geri almalar vatandaşlığın iadesi şeklinde gerçekleşmemiş, çeşitli aşamalardan geçilerek işlem harcının ödenmesi ve yemin merasiminin ardından mümkün olabilmıştır. Halen Yunanistan’da haymatlos olarak yaşamlarını sürdüren azınlık mensupları söz konusudur. Bu kişiler vatandaş olmamaları nedeniyle ekonomik faaliyetlere tam olarak katılamamakta, sağlık ve sosyal güvencelerden tam olarak yararlanamamaktadırlar.⁷⁴

71 “19. Madde ve Sonrası Tartışılıyor”, *Batı Trakya’nın Sesi*, Sayı: 89, 1998, s. 22-23; “19. Madde”, *İleri*, 26 Haziran 1998, s. 1.

72 <http://www.greeklaws.com/pubs/uploads/1106.pdf> [Erişim Tarihi: 14 Nisan 2022]; “Η Απόλεια της Ελληνικής Ιθαγενείας Βάσει του Πρώην Άρθρου 19 ΚΕΙ και η Διαδικασία Επανακτήσεώς της [Yunan Vatandaşlık Yasasının 19. Maddesi Uyarınca Yunan Vatandaşlığının Kaybedilmesi ve Bunun Yeniden Elde Edilmesi Süreci], http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/ithageneia/apwleia_tis_ellinikis_ithageneias_me_to_arthro_19_kai_epenaktisi2003_.pdf [Erişim Tarihi: 05.04.2022]

73 *Batı Trakya İnsan Hakları Raporu*, s. 62.

74 Şentürk, *Kanunlaştırılan Irkçılık: Yunan Vatandaşlık Yasası'nın 19. Maddesi ile Vatandaşlıktan Çıkarmalar ve Mağdurların Sorunları*, s. 18-19; *Büdü, Agt*, s. 85-86.

Sonuç

3370/1955 sayılı KHK ile yürürlüğe girmiş olan Yunan Vatandaşlık Yasası'nın 19. Maddesi, Yunanistan Anayasası'ndaki hükümlere, insan hakları ile ilgili en temel beyanname ve sözleşmelere ters olmasına rağmen 1998 yılına dek 43 yıl korunmuştur. Söz konusu maddede Yunanistan vatandaşları “*Yunan soyundan olanlar*” ve “*Yunan soyundan olmayanlar*” olarak sınıflandırılmakta ve Yunan soyundan olmayanların geri dönmeye niyeti olmaksızın Yunanistan'dan ayrıldığına hükmedildiği takdirde Yunan vatandaşlığından çıkarılabileceği ifade edilmekteydi. Bu maddeye dayanılarak binlerce Batı Trakya Türk'ü Yunan vatandaşlığından çıkarılmışlardır. 19. madde Rodos ve İstanköy Türkleri için de işletilmiş ve neticede söz konusu maddenin mağdurlarının sayısı 1998 yılına gelindiğinde İçişleri Bakanı Alekos Papadopoulos'un ifadesiyle 60.000 kişiye ulaşmıştır. 2005 yılında, İçişleri Bakanlığı tarafından 19. madde mağdurlarının 46.368'inin Türk olduğu açıklanmıştır. Buradan hareketle 19. maddenin, Yunan vatandaşı Türk soyuların göç ettirilmesinin aracı olarak kullanıldığını söylemek yerinde olacaktır. 19. madde mağdurlarına, haymatlos (vatan-sız) durumuna düşenlerin sonradan doğan çocuklarının da ilave edilmesi gerekir. Mağdurların 7.182'si Yunanistan'ın AB üyesi olduğu 1981-1997 döneminde, Yunan vatandaşlıklarını yitirmişlerdir. Bu dönemde vatandaşlıktan çıkarılanların AB vatandaşlıklarını ve serbest dolaşım haklarını yitirdiklerinin de gözden kaçırılmaması gerekir. Yunanistan'ı hiçbir zaman terk etmemiş Batı Trakya Türkleri içinde de vatandaşlıklarını yitirenler olmuştur. Yasanın uygulamalarının demokrasinin beşiği olduğunu iddia eden bir ülkeye yakıştığını söylemek zordur.

Batı Trakya Türklerinin kuruluş ve ileri gelenleri, Yunan Vatandaşlık Yasası'nın 19. maddesinin iptali için elbirliği ile çalışmışlardır. Burada ABTTE, BTTDD ve Rodop Milletvekili

Dr. Sadık Ahmet'in girişimlerinin altını çizmemiz gerekir. Dr. Sadık Ahmet'in Yunan Meclisi ve hükümeti nezdinde de girişimleri olmuştur. Bu girişimleriyle insan hakları ile ilgili bir takım mercilerin ve kuruluşların dikkatini çekmeyi başarmışlar ve bunun sonucu olarak durumu yakından görmek için bir takım heyetlerin Batı Trakya ziyaretleri olmuştur. Esasen bu durum, Batı Trakya Türklerinin kuruluş ve yetkililerinin koordineli ve ısrarlı çalışmaları ile sorunların çözümünde olumlu netice alınabileceğinin kanıtıdır.

Yunanistan'ın 1998 yılında, 2623/1998 sayılı yasanın 9. maddesinin 14. fıkrası uyarınca Yunan Vatandaşlık Yasası'nın 19. maddesini yürürlükten kaldırmasını sadece Batı Trakya Türklerinin kuruluş ve ileri gelenlerinin çabalarına bağlamak yanlıştır. AB 1990'lar sonrasında SSCB, Çekoslovakya ve Yugoslavya'nın parçalanması sonrası azınlık haklarına daha fazla ilgi göstermeye başlamıştır. Dolayısıyla AB birimlerinden Yunanistan'a gelen baskılar artmıştır. Ayrıca Yunanistan da 1990'ların ikinci yarısında Balkan ülkesi karakterinden sıyrılarak Avrupalı bir aktör olmayı hedeflemiştir.

Yunan hükümet yetkililerinin Yunan Vatandaşlık Yasası'nın 19. maddesini iptal edeceklerini açıklamaları, Maronya ve Gümülcine Metropolitisi Damaskinos gibi azınlığı Batı Trakya'da Yunanlar için tehlike olarak gören şoven çevrelerce olumsuz karşılanmıştır. Ancak iptal kararı insan haklarını ve eşit vatandaşlığı savunan çevrelerde olumlu yankı bulmuştur. Buna rağmen geriye dönük işletilmediği için yetersizdir. Yunanistan bu maddeden dolayı vatandaşlıklarını yitirenlerin tekrar vatandaşlığa kabul edilmesi ve mağduriyetlerin sonlandırılması adına gerekli idari ve yasal düzenlemeleri hala gerçekleştirmemiştir. Yunan vatandaşlığı iade edilenlerin sayısı çok fazla değildir. Kanaatimizce Yunanistan hiçbir yasadışı faaliyeti olmaksızın vatandaşlıklarını yitirmiş olanlara haklarını iade ettiği takdirde attığı olumlu adımı daha ileriye götürecektir.

KAYNAKÇA

Resmi Yayınlar

Eφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος, Τεύχος Πρώτον, Αριθμός Φύλλου 258, 23 Σεπτεμβρίου 1955.

Σύνταγμα της Ελλάδας, Διεύθυνση Εκδόσεων και Εκτυπώσεων της Βουλής, Αθήνα, 2010.

Kitap ve Kitap İçinde Bölümler

Alioğlu, Cafer. *Batı Trakya Davası'nın Avrupa Cephesi 1982-1994*, (Ed. Feyyaz Sağlam), Bursa, 1998.

Aybay, Rona. *Açıklamalı İnsan Hakları Evrensel Bildirisi*, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2006.

Eray Biber, Tuğba. “Batı Trakya Türklerinin Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Bozkır'ın Oğlu Ahmet Taşağıl'a Armağan*, (Ed. Tuğba Eray Biber), Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2019, s. 691-710.

Erdem, Nilüfer. “İnsan Hakları Savunucusu Olarak Dr. Sadık Ahmet”, *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 169-173.

_____. “Pontuşçu Rumların Batum Genel Kongresi'nin (6 Temmuz – 7 Ağustos 1919) “Eleftheros Pontos” Gazetesindeki Yan-sımları”, *1918-1919 Mütarekeden Milli Mücadeleye (Hayal Kırıklığı, Uyanış, Örgütlenme ve Diriliş)*, (Ed. Fatih Mehmet Sancaktar, Abdurrahman Bozkurt, Ramazan Erhan Güllü), Türk Ocağı Yayınları, İstanbul, 2020, s. 285-297.

Galip, Salahaddin. *Batı Trakya'da Yazabildiklerimden*, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 1998.

Hatip, Özer, “Dr. Sadık Ahmet'in İkinci Milletvekilliği Dönemi”, *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 249-267.

_____. “Güven Listesinin Tesisi ve Dr. Sadık Ahmet'in İlk Milletvekilliği”, *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 210-229.

Kaymakçı, Mustafa. "Rodos ve İstanköy Türklüğünün Güncel Sorunları ve Çözümler", *Rodos ve İstanköy Türklüğü*, (Ed. Mustafa Kaymakçı & Cihan Özgün), Meta Basım, İzmir, 2014, s. 3-21.

Kelağa Ahmet, İbrahim. "Dr. Sadık Ahmet'in Hayatında 1993-1995 Dönemi", *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 269-295.

Serdar, Ahmet. "Dr. Sadık Ahmet'in Batı Trakya Türklerinin Eşit Vatandaş Olmaları Konusundaki Görüşleri", *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 391-403.

Makale ve Bildiriler

Alioğlu Çakmak, Gizem. "Bir "Avrupa" Azınlığı Olarak Batı Trakya Türkleri", *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, 2018, s. 149-168.

Arslan, Müge. "Haymatlos Kavramının Türkçedeki Serüveni", *Türkbilig*, Sayı: 27, 2014, s. 121-136.

Serdar, Ahmet. "Tarihsel Süreç İçerisinde Batı Trakya Türklerinin Ekonomik ve Demografik Gelişimi", *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, 2014, s. 97-126.

Sürelî Yayınlar

Batı Trakya'nın Sesi

Güven

İleri

Yeni Batı Trakya

Tezler

Büdü, Anıl. *Batı Trakya Müslüman/Türk Azınlığının Sorunları ve Vatandaşlık/Vatansızlık Sorunu*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2019.

Şenol, Salih. *Yunanistan'ın Avrupa Birliği Üyeliğinin Batı Trakya Türk Azınlığı Üzerindeki Etkileri*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2019.

Şentürk, Cem. *Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu – Batı Trakya Türk Azınlığının Siyasal Örgütlenme Sürecine İlişkin Bir İnceleme*, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.

İnternet Kaynakları

“Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu”, <https://www.abttf.org/about.php?id=79> [Erişim Tarihi: 08.04.2022]

“Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”, <https://www.yargitay.gov.tr/documents/AIHM.pdf> [Erişim Tarihi: 06.04.2022].

“Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”,

https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf [Erişim Tarihi: 06.04.2022]

Αρχοντούλα Ν. Ανέστη, *Ο Μητροπολίτης Μαρωνείας και Κομοτηνής Δαμασκηνός και το Μουσουλμανικό Ζήτημα*; <http://ikee.lib.auth.gr/record/320081/files/GRI-2020-27785.pdf> [Erişim Tarihi: 13 Nisan 2022]

Cemil Kabza, “Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığı”, https://tasam.org/Files/Icerik/File/100_yilinda_balkan_savaslari_BAF_5-136-148_pdf_c9352020-c493-48eb-b64d-5eef1173bb3f.pdf [Erişim Tarihi: 05.04.2022]

“Η Απώλεια της Ελληνικής Ιθαγενείας Βάσει του Πρώην Άρθρου 19 ΚΕΙ και η Διαδικασία Επανάκτησής της”,

http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/ithageneia/apwleia_tis_ellinikis_ithageneias_me_to_arthro_19_kai_epenaktisi2003_.pdf [Erişim Tarihi: 05.04.2022]

“Μητροπολίτης Δαμασκηνός “Ο Κομματάρχης” Μαρωνείας”,

<http://www.iospress.gr/ios1998/ios19980215a.htm> [Erişim Tarihi: 13 Nisan 2022]; <http://www.iospress.gr/ios1998/ios19980215b.htm> [Erişim Tarihi: 13 Nisan 2022]

“N. 2623/1998”,

<http://www.greeklaws.com/pubs/uploads/1106.pdf> [Erişim Tarihi: 14 Nisan 2022].

Diğer

Batı Trakya İnsan Hakları Raporu, (Haz. Selçuk Şengül & Tuba Nur Sönmez), MAZLUMDER, Ankara, 2011.

Şentürk, Cem. *Kanunlaştırılan Irkçılık: Yunan Vatandaşlık Yasası'nın 19. Maddesi ile Vatandaşlıktan Çıkarmalar ve Mağdurların Sorunları*, Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu, Witten, 2006.

Tuncay, Faruk & Καρατζάς, Λεωνίδας. *Ελληνο-Τουρκικό Λεξικό*, Κέντρο Ανατολικών Γλωσσών και Πολιτισμού, Αθήνα, 2009.

Yunanistan Anayasası, (Çev. Mehmet Koca), Batı Trakya Araştırma Merkezi Yayınları, Bursa, 2001.

K6resten İlkokulu, İskeçe

İbrahim Baltalı Arşivi

*Yunan İdaresinin
Batı Trakya Türklerini
Göçe Zorlama
Stratejilerinden
“Toprak Kamulaştırmaları”*

Pervin Hayrullah*

Giriş

Batı Trakya, bugünkü bilinen sınırlarıyla Meriç ile Karasu nehirleri arasında yer alan 8578 km²lik bir alana yayılmış, De-deağaç merkezli Meriç (Evros) ili, Gümölcine merkezli Rodop ili ve İskeçe merkezli İskeçe illerinden oluşmaktadır. Bölgede yaklaşık 150 bin Müslüman-Türk nüfus yaşamaktadır.¹ Batı Trakyalı Türkler 1923 Lozan Barış Antlaşması'yla azınlık statüsünde kabul edilmişlerdir. Bu tarihten itibaren maruz kaldıkları baskılar ise bölgenin bugünkü pek de parlak olmayan durumunu ortaya çıkarmıştır.

1923 yılında Batı Trakya topraklarının yaklaşık %84'² Türklere ait iken bugün bu durum neredeyse % 20 dolayındadır. Bunun temel nedenlerinin başında ise yaklaşık yüz yıldır uygulanan azınlık politikası gelmektedir. Aslında Türklere ait topraklar Türk-Yunan ilişkilerinin en iyi dönemlerinde bile ya

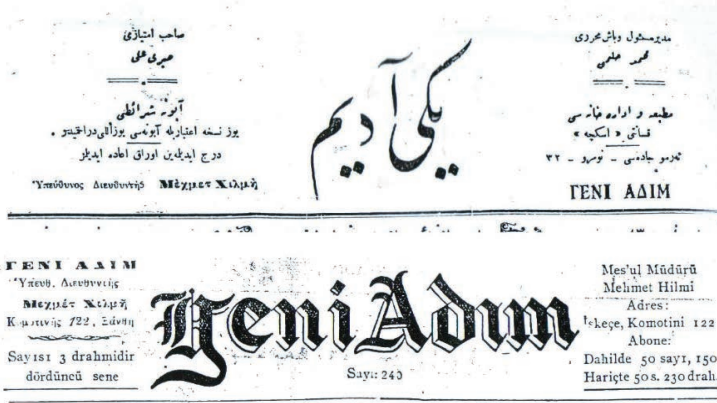
* Dr., Batı Trakya Azınlığı Kültür ve Eğitim Şirketi (BAKEŞ) Genel Müdürü, pervinc@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-5091-1502.

1 2021 yılı nüfus sayımı sonuçları resmi olarak henüz açıklanmadığı için bir önceki resmi verilere göre (2011) yaklaşık 150 bin Müslüman-Türk nüfus söz konusudur. Bkz. Pervin Hayrullah, *Balkan Savaşlarından Sonra Batı Trakya Türklerinin Sosyo-Kültürel Hayatı ve Eğitim Tarihi*, BAKEŞ Yayınları, Gümölcine (Komotini), 2020, s. 247.

2 Hayrullah, *Age*, s. 235.

gasp edilmiş ya da çeşitli zorlamalarla el değiştirmiştir.

1. Mehmet Hilmi'nin “Yeni Adım” Gazetesinde Mübadil Yerleştirmek İçin Türk Topraklarının İstiklak Edilmesine Karşı İsyanı

Görsel 23: Yeni Adım Künyesi.

(BAKEŞ arşivi)

Türk-Rum nüfus mübadelesi sonrası taahhütlerin aksine Batı Trakya'ya yerleştirilmiş olan mübadil Rumların bölgedeki Türk topraklarına, evlerine yerleştirilmiş olması hem demografik yapıyı hem de ekonomik koşulları etkilemiş ve durum bölgede günden güne Türklerin aleyhine gelişmiştir. Konuya dair ilk kayıtlar Batı Trakya'da bulunabilen basın arşivinde Mehmet Hilmi tarafından hassasiyetle dile getirilmiştir. Mehmet Hilmi, Batı Trakya'da yayımlanmış olduğu gazetelerle hem Türk azınlığının bilinçli gelişmesine hem de eğitim, sosyal ve kültürel hayatlarına katkıda bulunmuştur. BAKEŞ arşivlerinde yer alan *Yeni Ziya* ve *Yeni Adım* gazeteleri döneme ve o dönemden yüz yıl sonrasına ışık tutabilmektedir.

Görsel 24: Öğretmen- Gazeteci Mehmet Hilmi
(Nilüfer Erdem arşivi)

Mehmet Hilmi, 1902-1931 tarihleri arasında Batı Trakya'da yaşamış, eğitimci ve yazardır. Batı Trakya Türklerinin haklarını her koşulda dile getirmiş, bu uğurda genç yaşında defalarca hapis yatmış, sürgün edilmiş, Batı Trakya'da *İskeçe Türk Gençler Yurdu* (1927) ve *Ümit Spor Kulübü* (1928) gibi köklü kuruluşların kurulmasında öncü rol oynamıştır. Mehmet Hilmi *Yeni Adım*'daki "Tarlaları Paylaştılar" isimli yazısında, İskeçe ilinin Karaçanlar köyüne yerleştirilen muhacirlerin Türklerin topraklarına yerleştirildiklerini ve bu surette köy halkının düştüğü zor durumu aktarmaktadır:

*"(Karaçanlar) karyesine tabi ortaköy arazisindeki bütün tarlaları muhacirler işgal etmişlerdir. Karaçanlar ahalisi bu muameleden pek müteessir olmuşlar ve ekecek tarla bulamamak mevkiine düşmüşlerdir. Nazar-ı dikkati celp eder, artık böyle muamelelere maruz bırakılan Türk köylüsüne de biraz hakk-ı hayat verilmesi hususunda isticlal [acele] edilmesini talep ederiz."*³

3 Mehmet Hilmi, "Tarlaları Paylaştılar", *Yeni Adım*, 30 Teşrinievvel (Ekim) 1926, s. 2.

Mehmet Hilmi gazetesinin bir başka nüshasında konu üzerine gitmeye devam etmiştir. Mübadele sonrası Batı Trakya’ya yerleştirilen Rum mübadiller (muhacirler) bölge Türklerinin evlerinde geçici misafir olmanın ötesine geçmişlerdir. “Yeter Artık” başlıklı yazısında Mehmet Hilmi bu misafirliğin 3-4 yıldır devam ettiğini belirtmektedir:

*“3-4 seneden beri muhacirinin Müslüman emlak ve hanelerinde misafir olduklarını biliyoruz. Bunların Türklere yaptıkları zararlar artık nihayet bulmalı, hükümet bunun neticelendirmek için biraz acele etmelidir. Fıçırlı, Horozlu, Hamidlilerin nasıl bir vaziyette bulduklarını anlatmak mümkün değildir. Bu adamların evleri, tarlaları hep muhacirlerle meşguldür. Bugüne kadar da bu ve bunlara mümasil köylerin hiçbirisinden tek bir muhacir çıkarılmamıştır. Muhacir komisyonunun nazarı dikkatlerini celp ederiz. Zira bu yavaşlık ile ne muhacirler temelli bir yere sahip ve malik oluyorlar, ne de yerli Türkler rahat ve huzur ile işlerini yapıyorlar. Netice olarak da umum ahali ile beraber hükümet de zararlar uğruyor”.*⁴

Yine İskeçe ilinin Dinkler köyüne yerleştirilen muhacirler yüzünden Dinkler köylüsü de çok zor duruma düşmüş, bu durum Mehmet Hilmi tarafından defalarca gündeme getirilmiştir:

“Muhacirinin Garbi Trakya’ya iskânı gününden beri Garbi Trakya içinde bazı yerli köylülerin pek müşkül vaziyetlere düştüğü görülmüştür. Mesela İskeçe civarında Soğan Yakası köyleri muhacirin iskânı ve etraftaki çiftliklerin istimlâki gibi meseleden dolayı büsbütün korkunç bir akıbetin kurbanıdır. Muhacirlerin geldiği zamanlarda soğan yakasının her köyüne olduğu gibi “Dinkler” karyesinde muhacirin iskân edilmişti. O vakitten bu güne gelinceye kadar bu muhacirler el’an Türk

4 Mehmet Hilmi, “Yeter Artık”, *Yeni Adım*, 29 Teşrinisani (Kasım) 1926, s. 2.

köylülerinin hanelerinde oturuyorlar. Zaten Türk köylüsüne kifayet etmeyen araziye, tarlaları da sürdükleri için Türk köylüleri pek fena bir vaziyete girmiş oluyorlar. 46 haneden ibaret olan bu karyede bugün 50 küsur hanelik muhacir bulunuyor. Hep bunlar Türk haneleri içinde mütemekkindirler. Senelerden beri devam eden bu rahatsızlık Rum muhacirlerine de hiçbir şey kazandırmadığı gibi Türk köylüsünü de mahv ediyor. O civarda yapılacak bir muhacir köyünden bahis edildiğine ve hükümetin bu hususta teşebbüste bulunduğu bakılırsa Dinkler ve bütün Soğan Yaka ahalisinin artık o arazide yaşayamayacak bir hale girecekleri meydana çıkar. Hükümet bu noktayı nazarı dikkate almalı, o havalideki çiftlik arazisini istimlak edecekse onu yalnız muhacirine değil, Türk köylülerine de taksim eylemelidir. Bilhassa 3-4 seneden beri devam eden pek bozuk vaziyetin islahı, muhacirinin Türk hanelerinden ve arazisinden çıkarılması hususunda acele edilmelidir. Mebuslarımızın bu noktada nasıl düşündüklerini bilemiyoruz. Bildiğimiz nokta onların da bu mesail ile pek sıkı, pek alakadarane, bir surette çalışmaları lazım geldiğidir. "Dinkler" karyesi bu vaziyette olduğu gibi Fıçırılı, Davutlu, Horozlu, Hamitli karyeleri de aşağı yukarı bu vaziyettedirler. Oradaki köylülerin de vaziyetleri bunların hallerinden iyi değildir. Velhasıl bütün bunlar üzerinde gerek hükümetlerin gerekse mebusların ciddi çalışabilmek için ciddi tetkikatta bulunmaları da şarttır".⁵

Rum mübadiller bölgeye ilk geldiklerinde Türklerin evlerinin bazı odalarına yerleştirilmişler, fakat başta geçici bir durum gibi görünen konu daha sonra Türk halkın evlerinin ve diğer taşınmazlarının istimlakine yol açmıştır. "Zinelli Karyeliler" başlıklı bir başka yazıda Mehmet Hilmi konu üzerinde hassasiyetle durarak hem Türk milletvekillerinin hem de devlet erkânının dikkatini çekmeye çalışmaktadır:

.....
5 Mehmet Hilmi, "Dinkler Karyesi", *Yeni Adam*, 10 Kanunisanı (Ocak) 1927, s. 1.

“Garbi Trakya Türklerinin muhacirin iskânından sonra düştükleri vahim vaziyetlerin daha güzel anlaşılabilmesi için birinci sahifemizde mebusların Türk köylerini gezmelerini rica eylemiştik. Zinelli karyesi ahalisinin vaziyetleri hakkında aldığımız malumat nazarı dikkati pek ziyade celp eder. Halkın pek ziyade rahatsızlık içinde bulunduğu aşikâr olduğu kadar mebuslarımızın bu sıkıntılı halleri biraz tahkik için çalışmalarını da tekrar işaret ederiz. Zinelli karyesi 30 hanedir. Bu köyün civarında Taraşmanlı karyesi de hemen aynı büyüklüktedir. Gerek Taraşmanlı gerekse Zinelli karyesi ahali o civarda bugüne kadar beylerin çiftliklerinden icar ile arazi alarak geçiyorlardı. Binaenaleyh kendi arazileri kendilerine kifayet etmiyordu. Şimdi hükümet Zinelli ile Taraşmanlı arasındaki dar araziye 90 hanelik bir muhacir köyü iskân etmiştir.. Bu şerait dahilinde orada yaşayabilmek imkânı adeta ölmektir. Oraya yerleşen muhacirler Türk köylülerinin arazilerini de sürüp ekiyor ve hiç kimseye de sormuyorlar. Zinelli’den birisinin 60 dönümlük bir tarlası içine ... muhacir mektebi inşa edilmiştir. 15 dönüm üzerine inşa edilen bu mektep adamın 60 dönümlük tarlasından edilecek istifadeyi de mahv eylemiştir. Bu mektebi inşa için de tarla sahibine ne sormuşlar, ne de aramışlardır. Bu mesâil gösteriyor ki Garbi Trakya içindeki Türk köyleri ve köylüleri pek müşkül bir haldedirler. Hükümet hiçbir ciddi tetkikata istinat etmeden bu gibi yerlere köy yapmaya kalkmamış olsa idi daha iyi ederdi. Zaten yerli ahaliye kifayet etmeyen arazi bilemiyoruz bu kadar fazla insanlara nasıl kifayet edecektir”.⁶

Mehmet Hilmi, tarihi süreçte daha sonra ortaya çıkan, istimlak edilen yerlerin, maddi bedelinin mülk sahibi ahaliye ödenmesi konusuna da zaman zaman vurgu yapmıştır. Fakat daha sonraki yıllarda da olduğu gibi istimlak bedeli mağdur edilen Türk köylüsüne istisnai durum dışında hiçbir şekilde ödenmemiştir:

6 Mehmet Hilmi, “Zinelli Karyeliler”, *Yeni Adam*, 10 Kanunisanı (Ocak) 1927, s. 2.

“Şu kadar zamandan beri tazminat meselesi şöyle oldu böyle oldu diye rivayetler deveran edip durduğu halde el'an köylünün kasabasının bir drahmi paraya nail olduğu yoktur. Malum olduğu üzere muhacirinin Garbi Trakya'ya vürûdundan [gelişinden] bugüne gelinceye kadar Türklerin arazisi, emlakı, ..., evkaflı her türlü emvali epitaksi [el konma] idaresi tarafından müsadere edilerek muhacirine verildi. Bütün Türk hanelerinde şu kadar seneden beri muhacirin oturuyor; şu kadar bir tamirat masrafı lazımdır. Alınan hayvanatın, ekilen tarlaların, zapt edilen mezarlıkların, yıkılan evkafl müessesatının tamiri bu gün için milyonlara balığ olduğu halde hükümet ne Türk müessesatına ne de köylülere henüz hiçbir şey vermemiştir. Hükümet de biliyor ki muhacirin iskânından sonra bu memlekette en büyük zararları gören Türklerdir. Binaenaleyh bugün artık mavh olmak, büsbütün iflas etmek derecelerine gelen bu halk için kabul edilecek, yahut lazım gelecek olan tazminatı vermeli, onları da bu suretle feci akibetlerden kurtarmalıdır.”⁷

Görsel 25: Gümölcine'de zamana yenik düşmüş muhacir evlerinden ikisi. Bunlardan bazıları yenilenecek günümüzde de kullanılmaktadır.

(Yunan Edebiyat ve Tarih Arşivi (EΛIA))

7 Mehmet Hilmi, “Tazminat Meselesi”, *Yeni Adım*, 8 Şubat 1927, s. 2.

Mehmet Hilmi *Yeni Adım* gazetesinin bir başka nüshasında, Gümölcine'nin Şapçı kasabasında muhacirlerin eline geçen Türk topraklarından bahsetmekte ve Türk halkın giderek yoksullaştığını vurgulamaktadır:

*“Şapçı kasabasında 160 hane kadar Türk vardır. Bu Türklerin -yaptığımız tahkikata göre- vaziyetleri hakikaten müşküldür. Bu müşkülât günden güne artmaktadır. Bugün Şapçı Türklerinin muhacir elinde 500 dönüm çayır, 200 dönüm senetli tarlaları vardır. Şapçı ahalisi 1923 senesinde muhacirlere 80 küsur bin okka ekin vermişlerdir. Bundan başka yatak, yorgan, kap ve saire de alınmıştır. 100 baş büyük hayvan muhacirler tarafından müsadere edilmiştir. Aşağıköy Şapçı'nın bir mahallesi gibidir. Fakat burasının Türkleri de muhacir yüzünden Şapçı halkından daha ziyade zarara uğramışlardır. Gerek Şapçı'nın gerekse Aşağıköy'ün bugün hayvan otlatacak bir karış merası yoktur. Burada 200 dönüm tarla ve 500'e yakın çayır muhacir elinde bulunmaktadır. Köy ve kasabanın harman yerlerini, sığır yollarını bile muhacirler sürmektedirler. Gerek Şapçı'da gerekse Aşağıköy'deki Türklerin ellerinde evvelce bulunan hayvan miktarı bugün %75,80 derecesinde eksilmiştir. Buradaki Türkler her gün sefalet ve iflâsa doğru sürüklenip gidiyorlar”.*⁸

Arazi	Sahibi	Mevki
30 dönüm	Alioğlu Hüseyin Efendi	Karaçanlar
87 dönüm	Hasan Oğlu Şaban Efendi	Karagözlü
7 dönüm	Hasan Oğlu Şaban Efendi	Karagözlü
30 dönüm	Sefer Oğlu Demir Efendi	Elmalı
22 dönüm	Sefer Oğlu Demir Efendi	Çayır Balık
150 dönüm	Sefer Oğlu Demir Efendi	Koca Obası

8 Mehmet Hilmi, “Muhacir Elinde Türk Tarlaları”, *Yeni Adım*, 10 Kanunisani (Ocak) 1929, s. 2.

10 dönüm	Demiroğlu Mümin Efendi	Karaköy
8 dönüm	Mehmet Oğlu Mustafa Efendi	Karaköy
10 dönüm	Ali Milli Oğlu Recep Efendi	Karaköy
250 dönüm müteferrik parçalar	İskenderoğlu Yusuf Aga	Büyük Osmanlı
800 dönüm 30 müteferrik parça	Ali Oğlu Tayyar Bey	Büyük Osmanlı

Tablo 2: Muhacirlerin Elindeki Türk Tarlalarına Örnekler.
(Mehmet Hilmi, "Muhacir Elinde Türk Tarlaları", *Yeni Adım*, 10 Kanunisanı (Ocak) 1929, s. 2.)

2. Mübadele Sonrası Türk Topraklarına Gerçekleştirilen İstimlakler

Azınlık tarihinin ilk yıllarında Mehmet Hilmi'nin dikkat çektiği ve sürekli dile getirdiği konular, daha sonraki yıllarda devlet yetkililerinin gizli arşiv tutanaklarında da yer almıştır. Yunan akademisyen/yazar Christos İliadis'in *Trakya Tehdit Altında* isimli kitabında da yer verdiği üzere Yunan idaresi tarafından "Türkler ne şekilde olursa olsun, topraklarını satın aldığımızda buradan gidecek..."⁹ denilmiştir. Gizli arşiv belgeleri 2000'li yılların başında gün yüzüne çıktığında Batı Trakya Türklerinin bölgeden gönderilmesi için izlenen tutum ve uygulanan politikalar da bir nevi gün yüzüne çıkmıştır. Toprağına bağlı bir azınlık olan Batı Trakya Türkleri sahip oldukları toprağı kaybettiklerinde ellerindeki yegâne ekonomik dayanak da gitmiş olacaktır. Bunun üzerine plan program yapan devlet yetkilileri bu emellerinden henüz vazgeçmiş değillerdir.

Yukarıda da bahsedildiği gibi Türk topraklarının istimlakli muhtelif zamanlarda yasalarla desteklenerek de devam etmiş ve 1923 yılında %84 olan Türklere ait arazi bugün el değiştirerek Yunan kökenli mübadil ya da bölgeye daha sonra göç

⁹ Trakya Koordinasyon Konseyi Başkanı, 27.3.1967, (51. Oturum). Christos, İliadis, *Trakya Tehdit Altında*, BAKEŞ Yayınları, Gümülcine (Komotini), 2020, s. 235-236.

etmiş olan Yunan veya Pontus Rumlarına tahsis edilmiştir. 1923 sonrası dönemde, Türk toprakları öncelikle mübadeleyle bölgeye yerleştirilen Rumlar için istimlak edilseler de daha sonra Türklerin bölgeden kaçışını/gönderilişini sağlamak için gerçekleştirilmişlerdir.

1930 yılındaki Türk-Yunan yakınlaşmasında kısa süreli iyi ilişkiler bölge halkına bir nebze nefes aldirmiş olsa da bu süreklilik göstermemiştir. Aslında bu yakınlaşmanın sebebi bir nevi Bulgaristan'ın Balkanlardaki tutumundan kaynaklanmıştır. Bulgaristan bu dönemde Balkanlarda revizyonist tutum içerisine girmiş, Yunanistan ile Makedonya ve Batı Trakya sorununu gündeme getirmiştir. Bulgaristan'ın bu davranışı Yunanistan'ı Türkiye'ye yaklaştırmıştır.¹⁰ 10 Haziran 1930'da Türkiye ile Yunanistan arasında mübadele sorununa çözüm getiren bir anlaşma imzalanmıştır. Buna göre, “*Doğum tarihi ve yeri ne olursa olsun Rumlar ve Türkler etabli deyiminin kapsamı içine alınmıştır. Ayrıca iki ülkenin azınlıklarına ait mallar konusunda düzenlemeler yapılmıştır. Böylece süregelen anlaşmazlık sona ermiştir.*”¹¹

Venizelos'un Ankara ziyareti 30 Ekim 1930 tarihinde iki devlet arasında “Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaştırma ve Hakemlik Antlaşması”nın imzalanması¹² ile neticelenmiştir. Aynı gün imzalanan diğer iki anlaşma “Deniz Kuvvetlerinin Sınırlandırılmasına İlişkin Protokol” ile “İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Antlaşması”dır. 1930'da Atina'da, 1931'de İstanbul'da toplanmalar düzenlenmesi, keza 14 Eylül 1933'te Türkiye ve Yunanistan'ın “İçten Anlaşma Paketi” adı verilen bir anlaşma imzalamaları Türk-Yunan ilişkilerinde bahar havası estirmiştir.¹³

10 Şükrü Sina Gürel, “Türk Dış Politikası 1919-1945”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt: 2, İstanbul, 1982, s. 52.

11 Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914- 1980*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1984, s. 326.

12 İsmail Soysal, *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları 1920-1945*, Cilt: 1, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1989, s. 391.

13 Mehmet Gönülbol & Cem Sar, “1919-1939 Yılları Arasında Türk Dış Politikası”, *Olaylarla Türk Dış Politikası*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara, 1969, s 106-114.

Bununla birlikte, aralarındaki antlaşmalar gereği her ne kadar her iki taraf Azınlıkların malları hakkında, “*azınlığın mülkiyet hakları son durum göze alınarak dondurulmakta ve bundan sonra bu mallara, genel hükümler dışında hiçbir el koyma, işgal ve kısıtlayıcı önlem uygulanmayacağı karar altına alınmaktadır*” deseler de Batı Trakya Türklerinin mübadele süreci ile başlayan toprak kaybı yaklaşık yüz yıldır devam etmektedir. Oran, mevcut Yunan yasalarının genel hükümlerinin ayrımcı bir şekilde uygulandığından bahsetmektedir. Toprak kayıplarının başlıca sebebi olarak bu ayrımcı uygulamalar gösterilebilir.¹⁴

1938 yılında hazırlanan 1539/1938 sayılı yasanın 34. maddesi “*vekil bırakmadan Yunanistan’ı terk eden kişilerin mülklerinin hükümet tarafından yönetilmesini*” öngörmektedir. Bu mülklerin sahipleri on yıl içinde ortaya çıkmadıkları takdirde mülkler kesin olarak hazineye geçmektedir.¹⁵ Çeşitli nedenlerle Batı Trakya’yı terk etmiş olan Türklerin arazileri bu yasa hükümleri uyarınca hazine malı addedilmişlerdir.

821/1948 sayılı Tevhid-i Arazi - Arazi Birleştirmesi (Anadazmos)- Yasası 1974’ten sonra azınlık halkına uygulanmaya başlanmış ve azınlık köylerine ait araziler valinin takdiriyle zorunlu toprak bütünlemesine tabi tutulmuş ve senet ibraz edemeyen azınlık çiftçisinin binlerce dönüm arazisi devlete intikal ederek Yunan çiftçilere dağıtılmıştır.¹⁶

Mübadeleden sonra çıkarılan 2185/1952 sayılı kanun hükmünde kararname uyarınca Batı Trakya’daki Türk çiftlikleri süratle kamulaştırılmış ve topraksız Yunan halkına dağıtılmıştır.¹⁷

2536/1953 sayılı yasa sınır bölgelerindeki halkın

14 Baskın Oran, *Türk Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*, İNAF, İstanbul 1992, s. 240.

15 ΦΕΚ [Yunanistan Resmî Gazetesi], 488/A/1938

16 ΦΕΚ [Yunanistan Resmî Gazetesi], 258/A/1948

17 ΦΕΚ [Yunanistan Resmî Gazetesi], 217/A/1952, Hayrullah, *Age*, s. 181.

kalkındırılmasına yönelik olup, Yunanistan’dan yasadışı yollarla göç eden ve ülkeden ayrıldıktan sonra üç yıl içinde Yunan makamlarıyla ilişki kurmayan kişilerin taşınmazlarına el konulmasını öngörmektedir¹⁸. 1941-1945 dönemindeki ikinci Bulgar işgali ve 1946-1949 dönemindeki Yunan iç savaşı nedeniyle Batı Trakya’yı terk etmiş olan Batı Trakyalı Türklerin arazilerine bu yasa hükümleri uyarınca el konulmuştur.

Batı Trakya Türklerinin son dönemde, özellikle 1980 ve 1990’lı yıllarda hak arama mücadelelerinde etkisi olan yakın dönem toprak istimlakleri ise 1974 yılında Meşe köyündeki Türklerin Osmanlı Devleti döneminden beri işleye geldikleri 1280 dönüm arazinin, “*hazine malı*” gerekçesiyle ellerinden alınıp bölgedeki Hristiyan çiftçilere dağıtılmasıyla başlamıştır. Daha sonra 1978 yılında, Gümölcine’nin kuzey-batısında bulunan, Yaka bölgesinde Trakya Dimokritos Üniversitesi için tamamen Türk köylerine ait kiraz ve diğer meyve bahçelerinin bulunduğu 3200 dönümlük arazi zorunlu kamulaştırmaya tabi tutulmuştur. Yine 1978 yılında eski SSCB’den gelen Pontuslu göçmenleri yerleştirmek üzere yapılacak örnek yerleşim birimleri için Gümölcine’nin batı kesiminde “Ektenepol” diye anılan bölgede bulunan ve %95’i Türklere ait 2000 dönüm arazi kamulaştırılmıştır.¹⁹

2007 yılında tamamen Türklerin yaşamakta olduğu ve Gümölcine’ye bir kilometre mesafede bulunan Tuzcuköy’e ait 52 dönüm köy merası bütün itirazlara rağmen kamulaştırılmış ve bir futbol takımına antrenman sahası olarak tahsis edilmiştir.²⁰ Son olarak da Yanıkköy’de cami vakfına ait bulunan 35,5 dönüm arazinin Osmanlı senedi yetkili Yunan makamları tarafından dikkate alınmamış ve arazi üzerine bölgedeki Pontuslular bir kilise ve otopark inşa etmişlerdir.²¹

18 ΦΕΚ [Yunanistan Resmî Gazetesi], 225/A/1953

19 Hayrullah, *Age*, s.182

20 Hayrullah, *Age*, s.183

21 <https://www.milliyet.com.tr/dunya/bati-trakya-da-resmi-gasp-1128500>, [Erişim Tarihi: 31.01.2023].

Sonuç

Şüphesiz ki Batı Trakya Türklerinin kaderi bir ölçüde Türk-Yunan ilişkilerinin seyrine göre yazılmaktadır. Fakat iki ülke ilişkilerinin oldukça iyi olduğu dönemlerde bile Türk Azınlığa uygulanmış olan “göç ettirme”, “bölgeyi Türklere arındırma” politikaları artık sadece gizli arşiv belgelerinde yer almamakta, Mehmet Hilmi gibi tarihi simaların yanında, modern dönemde de Christos İliadis gibi genç Yunan akademisyen/yazarlar tarafından da dile getirilmektedir. Ayrıca, sosyal, yazılı ve görsel medya Batı Trakyalı Türklere yapılan haksız uygulamaları kayıt altına almaktadır. Batı Trakya Türklerinin yüz yıldır yaşadığı sorunlar gün geçtikçe azalmak yerine artarak devam etmektedir.

KAYNAKÇA

Resmi Yayınlar

ΦEK [Yunanistan Resmî Gazetesi], 217/A/1952

ΦEK [Yunanistan Resmî Gazetesi], 225/A/1953

ΦEK [Yunanistan Resmî Gazetesi], 258/A/1948

ΦEK [Yunanistan Resmî Gazetesi], 488/A/1938

Kitap ve Kitap İçinde Bölümler

Armaoğlu, Fahir. *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914- 1980, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1984.*

Gönlübol, Mehmet & Sar, Cem. “1919-1939 Yılları Arasında Türk Dış Politikası”, *Olaylarla Türk Dış Politikası*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara, 1969.

Gürel, Şükrü Sina. “Türk Dış Politikası 1919-1945”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt: II, İstanbul 1982.

Hayrullah, Pervin. *Balkan Savaşlarından Sonra Batı Trakya Türklerinin Sosyo-Kültürel Hayatı ve Eğitim Tarihi*, BAKES Yayınları, Gümüllü, 2020.

Oran, Baskın. *Türk Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*, İNAF, İstanbul, 1992.

Soysal, İsmail. *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları 1920-1945*, Cilt: I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989.

Sürelî Yayınlar

Yeni Adım

İnternet Kaynakları

<https://www.milliyet.com.tr/dunya/bati-trakya-da-resmi-gasp-1128500>

[Erişim Tarihi: 31.01.2023].

Fındıcak Okulu, Dedeoğaç

İbrahim Baltalı Arşivi

Fecirli, İskeçe

BÖLÜM II

ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

*Çalışmanın
Metodolojisi*

Uğur Dolgun*

1. Araştırmanın Konusu

Yunan Devleti ve bürokrasisi tarafından uygulanan sistematik yıldırma ve etnik arındırma politikaları nedeniyle Türkiye'ye kendi başına ya da ailesiyle birlikte göç etmek zorunda kalmış Batı Trakya Türkleri üzerine yedi büyükşehirdeki yerleşim birimlerinde gerçekleştirilen çalışma, söz konusu göç sırasında ve sonrasında bu kişilerin düşünceleri, duygu durumları ve psikolojilerini ortaya koyma amaçlıdır.

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Özellikle 1974 Kıbrıs Harekâtının ardından her geçen gün giderek daha da artan baskılar nedeniyle gerçekleşen zorunlu göçü mercek altına alan çalışma, daha önce yapılmış kısıtlı sayıdaki çalışmalardan farklı olarak -tarih, sosyoloji, psikoloji, uluslararası ilişkiler ve politika gibi alanları içermesi bakımından- disiplinlerarası bir içerime sahip olma çabasıdadır. Yapılan görüşmeler esnasında ortaya çıktığı üzere, göç sürecinde yaşananlar Batı Trakya Türklerinin çoğu üzerinde son derece travmatik etkilere yol açmıştır. Bu yüzden, tarihsel bir durumun analizini hedefleyen bu çalışma, mikro bazda bireysel ve

.....
* Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, İktisat Bölümü,
udolgun@istanbul.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-4898-1007.

psikolojik etkenler ile makro bazda toplumsal sonuçlar üzerinden dönem panoramasını çok yönlü bir şekilde resmetme uğraşındadır.

3. Araştırmanın Temel Varsayımı

Çalışmanın temel varsayımı, Batı Trakya'dan Türkiye'ye göçün ana nedenleri ile Yunan Devleti'nin etnik arındırma politikaları arasında doğrusal bir ilişkinin olup olmadığının açığa çıkarılmasıdır.

4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Türkiye'ye göç etmiş Batı Trakya Türkleri oluştururken, örneklem olarak bu kitlenin temel karakteristiklerine uygun olarak seçilmiş Türkiye'nin farklı bölgelerindeki yedi büyükşehirdeki yerleşim bölgelerinden yüz üç Batı Trakya göçmeni oluşturmaktadır. Bu kişilerle, mülakat ve sözlü tarih yöntemlerine uygun şekilde ve farklı uzunluklarda derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

Sorular hazırlanırken, teorik çerçeve ile ön görüşmeler temel alınmıştır. Öncelikle küçük bir çevreye uygulanan mülakat, gerekli düzeltme ve iyileştirmelerin ardından hedef örneklem üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Mülakatlar, bizzat proje yürütücüleri ile proje araştırmacıları tarafından, seçilen bölgelerdeki Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği (BTDD) şubeleri ile kişilerin ev ve işyerlerinde gerçekleştirilmiştir. Saha çalışması sonrasında yapılan kontrollerde, ortalama sürenin altında kalan ve genel çerçeveye uyum sağlamayan beş mülakat değerlendirme dışı kalmış, yüz üç kişiyle gerçekleştirilen mülakatlar baz alınmıştır.

5. Araştırmada Kullanılan Teknikler

Çalışma desenini oluşturan nitel yöntem paralelinde, *yorumlama* ve *anlama* uğraşı temel alınmıştır. Ontolojik açıdan gerçekliğin sosyal ortam içinde olduğu ve ancak bu yolla

kavranabileceği inancı ile görüşmecilerin Batı Trakya'dan Türkiye'ye gerçekleştirdikleri göç eyleminin yapılandırılmış gerçeklik olduğu görüşünden hareketle, söz konusu görüşmecilerin belli başlı olgular hakkındaki düşünce ve duygularının ortaya çıkartılması amaçlanmıştır.

Göç çalışmaları söz konusu olduğunda genellikle metodolojik olarak iki farklı yönelim söz konusudur; göç olgusunun sonuçları ile etkileri üzerinden makro dinamiklerine ulaşmak ya da göçü yaşayan bireylerin duygu ve düşünce dünyasındaki anlam ile etkilerine odaklanan mikro dinamikleri keşfetmek. Bu çalışmanın kapsamını oluşturan ikinci yöntem, göçmenlerin yeni dahil oldukları toplum içindeki sosyalleşme ve kültürleşme süreçlerini de anlamaya yardımcıdır. Böylece, toplumsal uyum ve bütünleşme çabaları da kayıt altına alınmıştır. Bu noktada, makro analizlere has tarama tipindeki nicel metotlar yerine, mikro ölçekli kesitler sunan ve niteliksel araştırma tasarımına dayanan -ancak vurucu detayları anlamaya yönelik zengin bir veri tabanına ulaşmanın çok daha kolay olduğu- metot öne çıkmıştır. Bununla birlikte, yine de tek ve kapsayıcı bir metodolojiden bahsetmek pek mümkün değildir. Bu, hem -sosyoloji, tarih, uluslararası ilişkiler ve siyaset bilim gibi- disiplinlerarası sınırların bu aşamada oldukça silik kalmasından hem de nitel araştırma içindeki farklı motiflerin zaman zaman içi içe geçmesi yahut birbirini bütünlemesinden kaynaklanmaktadır. Örneğin çalışma, farklı metodolojiye sahip 'eleştirel kuram' ve 'yorumlamacı gelenek' içinde yer alan, *eleştirel ırk kuramı* ya da göç edenlerin doğrudan söylemlerine odaklanan *etnografya*, *sözlü tarih* ve *temellendirilmiş kuram* gibi farklı metotları kapsamaya son derece uygundur. Ancak metodolojik karmaşanın önüne geçmek amacıyla, burada tercih edilen sözlü tarih çalışması olmuştur.

Ayrıca bir üst kategoriye karşılık gelen nicel ve nitel metotlar, açık uçlu ve kapalı uçlu sorular noktasında da bir

ayrışmayı dayatmaktadır. Son yıllarda ikisini de kapsayan karma metot belirgin biçimde yaygınlaşmaktaysa da, görüşülecek gruba yönelik en anlamlı sonuçlara ulaşmak ve özel koşullar ile duygu yoğunluğunu yakalamak açılarından özellikle açık uçlu sorular tercih edilmiştir. Bu sayede, bireylerin iç dünyalarına projektör tutma ve düşünceleri yanında duygu ve psikolojileri de su üzerine çıkartma imkânı yakalanmıştır. Görüşmeler sırasındaki bir olay anlatımı esnasında akla gelen ve çok daha açıklayıcı olabilen başka olayların yakalanması, açık uçlu soru tercihinin ne kadar yerinde bir seçim olduğunu birçok görüşmecide açıkça ortaya koymuştur.

Görüşmelerin değerlendirilme aşamasındaysa, tematik analiz tercih edilmiştir.

6. Araştırmadan Çıkarılan Bulgular

Yapılan görüşmelerin değerlendirmesi sonrasında ulaşılan bulgular burada ham halleriyle verilmiştir. Bunların değerlendirilmesi, "Araştırma Bulgularının Sosyolojik Esaslar Çerçevesinde Değerlendirilmesi" kısmında detaylı olarak yapılacaktır.

- En temel sorun, Yunan Devletince uygulanan baskı ve etnik arındırma politikaları ile devlet dairelerinde uygulanan ikinci sınıf vatandaş muameleleridir,
- Gündelik hayatta önlerine çıkartılan birçok kasıtlı engel nedeniyle, son derece sıradan ve rutin işleri bile yapamaz hale gelmiştir,
- İstisnalar dışında komşular ve halkla ciddi sıkıntılar yaşanmamış, sorunlar çoğunlukla devlet nezdinde ve kamusal hayatta çik(artıl)mıştır,
- Kırsalın dışına çıkanlar için tek alternatif, o dönemde revaçta olan uluslararası gemilerde çalışmak olmuştur. Bu yolla dünyayı görme ve ufkunu genişletme imkânına

kavuşanlar, geri döndüklerinde Batı Trakya'daki köy hayatına devam etmek istememiş ve Türkiye'nin büyük şehirlerine göç etmişlerdir,

- Batı Trakya Türkleri, dış dünyadan izole edilmiş olarak mahrumiyet bölgesi niteliğindeki dağlık bölgeler ile kırsal alana hapsolmuş durumdadırlar, şehir merkezinde hayat kurmalarının önüne çok sayıda engeller çıkartılmıştır,
- Yunanistan'ın amaçlı politikalarından ötürü mülk edine-mediklerinden ve tarımsal ürünlerin hasadı sonrası ellerine geçen parayı yatırıma döndüremediklerinden, nüfusun büyük kısmı bu paralarla Türkiye'deki şehirlerden arsa ve ev almıştır,
- Kırsaldaki kısıtlı yaşam koşulları ile Yunan devletinin politikalarından dolayı eğitim imkanına sahip olamamaları, memuriyet ve şehirde ticaret yapmalarının önündeki en temel kısıtlamadır. Kırsala hapsolma ve eğitim imkanlarına ulaşamama, karşılıklı bir döngü halinde devam edegelmiştir.
- Bu yüzden, çocukların ve sonraki kuşakların eğitimini öncelikli mesele olarak görmüşler, Yunan Devletince tanınmayan eğitim fırsatlarını Türkiye'den sağlamışlardır. Eğitim için gelenlerin sadece küçük bir kısmı geri dönmüş, tamamına yakınıysa kalmayı tercih etmiş ve Türkiye'de hayat kurmuştur,
- Kıbrıs çıkartmasının yaşandığı dönem, Yunan Devleti ile en sıkıntılı dönemlerin başında gelmiştir. Bazı köyler Yunan askerleri tarafından ablukaya alınmış ve o esnada askerde olan Türkler tecrit edilmişlerdir,
- İnanılmaz bir uyumla Türkiye'deki yaşama adapte olmuşlardır. Öylesine yoğun ve derinlikli bir adaptasyon söz konusudur ki, ikinci ve üçüncü nesiller Batı Trakya hususunda çok az hassasiyete sahiptirler ve kimlik olarak

kendilerini Batı Trakyalı değil Türkiyeli kabul etmektedirler. Bunun yanında, gelen birinci nesil Batı Trakya davasının buradaki devamcısı olsa da, onlar da kendilerini öncelikle Türk olarak görmekte ve Türkiye'yi anavatan addetmektedirler;

- Bulgaristan'dan gelen soydaşlar gibi -komünist rejimin dayatmasından dolayı- meslek sahibi olmadıklarından ve yanlarında belli miktarda para ve altınla geldiklerinden, burada ticaretle uğraşmayı tercih etmişlerdir. Örneğin Bursa'da, bebe triko sektörü ağırlıklı olarak Batı Trakyalıların elindedir;
- Batı Trakya'da yaşayan Romanların büyük kısmı, Müslüman kimliği yanında Türk kimliğine de sahip çıkmışlardır;
- Yunanistan'ın -hükümetler değişse de hiç değişmeyen- kadim ve uzun dönemli bir Batı Trakya Politikası mevcuttur. Bölgede görev yapan memurlar ile memur kisvesi altındaki istihbaratçıların bir kısmı, aynı görevde yarım yüzyıldan fazla kalmış ve yerlerine -bazıları ailelerinden olmak üzere- yeni nesil görevlileri yetiştirmişlerdir.
- Yunan Devletinin güttüğü politika, ırk gerçeğini inkâr ederek dini öne çıkartmak yönünde olmuştur. Bölge halkına sürekli "Yunan Müslümanlar" oldukları dikte edilmiştir. Son dönemde, Türk nüfusun birbirine sarılmasına ve bütünleşmesine yol açan "ötekileştirme" politikasından vazgeçilmiş ve Türk gençlerine Yunan üniversitelerinde okuma hakkı yaygınlaştırılmış, bu sayede milli birlik ve beraberliğin çözülmesi amacına kısmen ulaşılmıştır;
- Batı Trakyalılar da zaman zaman kendi içlerinde bazı bölünmeler yaşamışlar; belli bölgelerde çoğunluktaki Bektaşiler ile geneli temsil eden Sünniler arasında kız alışverişi, vs. olmamıştır. Yunan Devleti bu bölünmüşlüğü kullanmak

istese de, gündelik hayatta yansımalarını gösteren söz konusu durum kimlik ve milli bilinç noktasında ayrışma ya da bölünmelere yol açmamıştır,

- Tüm bunlar haricinde Türk Devleti bu toprakları kaybetmemek için, Batı Trakya politikası gereği göçlere karşı daima tavırlı bir tutum sergilemiştir. Bir dönem gelenler sınırın ötesine geri gönderilmiş, çok büyük kısmıysa uzun yıllar vatandaşlık alamadan ikamet tezkeresiyle burada hayatlarına devam etmiş ve çeşitli sıkıntılara maruz kalmışlardır.

*Araştırma Bulgularının
Sosyolojik Esaslar
Çerçevesinde Genel Bir
Değerlendirmesi*

Uğur Dolgun*

Batı Trakya Türkleri, büyük bedeller ödeyerek ve büyük sınıtlara göğüs gererek yaşamlarını son derece zorlu koşullarda devam ettirme mücadelesi vermiş soydaşlarımızdır. Yunan Devleti yüzyıla yakın süredir azgınca bir işstahla etnik arındırma politikalarını dayatırken, uluslararası arenada da yalnızlık ve çözümsüzlüğe mahkûm edilmişlerdir. Bunlardan her biri için örnekler sıralanacak olsa sadece bu alanda başlı başına hacimli eserler ortaya çıkacaktır.

Yunanistan, uzun vadeli ve programlı olarak yürüttüğü politikalarıyla ulusal ve uluslararası açılardan kendisi için son derece başarılı sonuçlar elde ederken, hak ve özgürlükler noktalarında ne hukuku ne uluslararası kararları ne de kendisine yöneltilen kınama ve uyarıları ciddiye almıştır. Batı Trakya'da yaşayan Türk nüfusa yönelik taciz ve tecavüzlerini, en başından bu yana bir an bile olsun aksatmamıştır. Örneğın, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, Batı Trakya Türk azınlığına ilişkin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararlarının uygulanması ve Yunan mahkemelerinin yanlış kararlarının düzeltilmesi konusunda Yunan Devletini defalarca uyarsa da neticede değışen bir şey olmamış, Türk tarafı sınırları dışında

* Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, İktisat Bölümü,
udolgun@istanbul.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-4898-1007.

yaşayan soydaşları için ağırlığını yeterince koyamazken Yunanistan bildiğini okumaya devam etmiştir. Yunanistan'ın -Batı Trakya Türk azınlığı tarafından AİHM'ye intikal ettirilen davalarda- mahkûm edildiği kararları 14 yılı aşkın süredir ısrarla uygulamaması, hak ve hukuk dinlemeden politikalarında ne kadar kararlı ve tutarlı(!) olduğunun açık göstergesidir.¹

Son derece sıradan ve rutinleşmiş bir başka örneğe uluslararası arenadan verilebilir. Dış politika uzmanı, diplomat, akademisyen ve yazar sıfatlarıyla İsveç'in önde gelen entelektüellerinden Dr. Ingmar Karlsson, alanında öncü kabul edilen *Avrupa'nın Üvey Evlatları* eserinde Avrupa toprakları üzerinde kaderlerine terk edilen ve türlü politikalarla tarih sahnesinden silinmeye -ya da en yumuşak ifadeyle asimile edilip varlıklarına son vermeye- çalışılan toplulukların sözcülüğünü üstlenmiştir. Kitabının bölümlerinden birinde "*Balkanların Unutulmuş Müslümanları*" başlığı altında Pomaklar, Mısırlılar ve Gorançilerden, bir başka bölümünde "*Balkanlar'ın Küçük Hıristiyan Halkları*" başlığı altında Gagavuz Türkleri, Ulahlar ve Lippovanlardan, yine diğer bir bölümünde de "*Bilmediğimiz Komşularımız*" başlığı altında Karaim Türkleri, Livler ve Kaşublardan bahsederken Batı Trakya Türklerinin adını dahi anmaz! Merkezlerinin Bulgaristan ve Yunanistan sınırı yakınlardaki Rodop Dağları olduğunu söylediği ve Türk olarak görmediği Pomaklardan söz ederken, bu grubu "*dinsel açıdan yolunu şaşırmuş kendi yurttaşları*" kabul edip zorla asimile etmeye çalışan Bulgaristan'ın ya da "*ahriyan (achran)*" olarak adlandırarak çeşitli eziyetlerle canlarından bezdiren Yunanistan'ın uyguladığı politikaları örneklerle gözler önüne serer: AB ülkesi vatandaşı olmalarına rağmen evlerinden otuz kilometreden fazla uzaklaşmalarına engel teşkil eden özel bir kimlik belgesi taşıma zorunlulukları, ülke içinde yolculuk yapabilmek için

.....
1 AİHM, 2008 yılındaki "İskeçe Türk Birliği" davası ile 2007 yılında Hasan Bekir Usta ile arkadaşlarının açtığı dernekle ilgili davada Yunanistan'ı mahkûm etmişti. Davacıların o dönemden bu yana AİHM kararlarının uygulanmasına yönelik yaptığı iç hukuk başvuruları sonuçsuz kalmaya devam etmekte...

özel izin alma mecburiyetleri, ana yerleşim yerleri olan Şahin'e (Ehinos) ancak özel askeri izinle girebilmeleri, bölgenin merkezlerinden İskeçe (Ksanthi) şehrinde yaşayanların kölelerini ziyaret etmek istediklerinde Atina'da en yüksek düzeydeki askeri yetkililerden izin alma zorunlulukları yahut 1938'de çıkarılan yasayla gayrimenkul alma yasağına tabi tutulmaları, vs... Ancak aynı zamanda eksiktir de çünkü bu uygulamalar ile politikalar sadece Rodoplar'da yaşayan Pomak Türkleri için değil, ovada yaşayanlar için de uygulanmıştır. Bir diğer ifadeyle, Yunan idaresi bezdirme politikalarını son derece yoğun ve acımasız bir biçimde Batı Trakya Türklerinin hepsine uygulamıştır! Kitabın yayımlandığı 2006 yılı itibariyle,² -nedense- Batı Trakya değil de sadece Trakya olarak adlandırıldığı bölgenin nüfusunu seksen bin Türk, otuz bin Pomak ve otuz bin Müslüman Roman olarak belirtirken, buradaki Türk nüfusa ve Yunanistan'ın onlara yönelik insanlık dışı uygulamalarına tek satır dahi ayırmaz. Birinci bölümün ikinci paragrafının ilk satırında da, 1980'lerin sonlarında 'komünist' Bulgaristan'ın buradaki Türk nüfusa uyguladığı ve tüm dünyanın gözleri önünde gerçekleştirdiği Türkiye'ye zorunlu göçten iki üç satırla bahsetmekle birlikte, bütün ilginin Bulgaristan'daki Türklere yönelmesinden duyduğu rahatsızlığı satır aralarında ortaya koyar. Devamındaysa doğrudan Pomaklara yönelik politika ve uygulamalara geçerek³ genel olarak Bulgaristan ve

2 Kitapın basım tarihi 2006 yılı olduğundan, veriler o döneme aittir. Yine aynı şekilde, bahsedilen olaylar ile örnekler o dönemdeki fiili gerçeklikler olup gündelik hayattan seçilmiş rutinlerdir.

3 Karlsson, kitabında Pomakları ısrarla ayırarak Yunanistan ile Bulgaristan'ın tezleri doğrultusunda inşa etmiştir çalışmasını... Yunan Devleti de, "Müslüman Yunan" olarak nitelendirdikleri arasında özellikle Türk ve Pomak ayırıştırmasına gitmiştir. Oysa mülakatlarda açıkça görüldüğü üzere Pomaklar kendilerini hem Türk hem Müslüman olarak tanımlamaktadır. Yunanistan ile Bulgaristan'ın kökenlerini kendilerine dayandırma uğraşısında olduğu bu topluluk, kökenlerini Kuman-Kıpçak Türklerinde görmektedir. Bu gruptan mülakat yapılanların hepsi, kendilerine Pomak yakıştırmasını yapanın aslında Yunanlar olduğunu, çünkü kendilerini Türk olarak tanımladıklarını bilhassa belirtmişlerdir. Görüşülen bir soydaşımızın sözleri durumu özetler niteliktedir: "*Bana biri Türkiye'de 'Pomak' dese rencide olmam ve kızmam. 'Madem öyle niye Yunanistan'da rencide oluyorsun' diyeceksiniz; çünkü orada Yunan devleti diyor ki, 'sizler Büyük İskender'in soyundan geliyorsunuz ve O'nun*

Batı Trakya Türkleri konusunda üç maymunu oynar.

Bu arada, diğer eseri *Avrupa ve Türkler*'in “Kıbrıs” bölümünde konuya Türk tezlerine daha yakın bir bakış açısıyla yaklaşan Karlsson'un, *Avrupa'nın Üvey Evlatları*'nda Hristiyan Türkler ile Müslüman çeşitli milletleri ele alırken Batı Trakya ve Bulgaristan'daki Türklere hiç değinmemesine yönelik iki karşıt yorumdan pozitif içerimli olanını, söz konusu iki coğrafyanın yanı başında “anavatan” Türkiye'yi görmesi ve bu yüzden kitabında konu ettiği sahipsiz toplulukların dışında bırakması şeklinde okumak belki mümkün olabilir. Bulgaristan gibi Batı Trakya'nın da hemen sınırında olan ve Türkiye içindeki birçok şehirlerarası yolculuktan daha kısa sürede ulaşmanın olası olduğu bu iki bölgeden göç edenler de acaba böyle mi düşünmektedirler? Batı Trakya Türkleri üzerine çalışmalar oldukça sınırlı sayıda olduğu gibi, çoğu da teorik içerikle sınırlıdır. Göç edenlerin düşüncelerini, duygularını ve psikolojilerini mercek altına alan çalışma neredeyse yok gibidir! Bu

.....
torunlarınsınız, Türk değilsiniz'. Bu bize dokunuyor ve inadına 'Biz Türk'üz' diyoruz.” BU17 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa'da yapılan mülakat. Yunanistan'ın, ‘böl ve yönet’ politikası doğrultusunda kendisini Pomak olarak tanımlayanlara tanıdığı belli imtiyazlar olmasına rağmen, hem Batı Trakya sınırları içinde yaşayanların hem de Türkiye'ye göç etmiş olanların daima Türk dünyasının bir parçası olarak ortak eylemsellik sergiledikleri ve kendilerini Türk olarak gördükleri tüm mülakatlarda ortaya çıkan bir durumdur. Öne çıkan diğer husus, kimlik birliği yanında kültür ve gelenek noktalarındaki birlikteliktir. R. Nisbet gibi birçok sosyal bilimci açısından kültürün yapı taşlarından başlıcalısı olan gelenek, insan yaşamında akrabalık ve din gibi temel kurumların çimentosudur. Pomaklar, gelenekler ve kültür bağlamlarında da ovadaki Batı Trakya Türkleri ile özdeşler; bir yandan kendi kimliklerini kendileri belirlerken diğer yandan Yunan Hükümeti'nin bölgeye yönelik resmi politika ile uygulamalarına tepki içindedirler. Tüm bunlara ek olarak modern sosyal teori ırk ile etnisite arasında ayrılaşmaya gider. Irk merkezli yaklaşımlarda, biyolojik kalıtımın sonucu olan fiziksel farklılıklar öne çıkarken; etnisite, toplumsallaşma ve öğrenme yoluyla edinilen kültürel farklılıkları içerir. Buna göre, etnik gruplara ait kültürel davranış formlarının toplumsallaşma ve öğrenmeye dayanması, farklı ırklardan insanların aynı etnik grup altında sınıflanmalarını mümkün kılmaktadır. Türk soylu toplumların çoğunda olduğu üzere, Pomaklarınki de o kadar güçlü ve ayrılmaz bir bağdır ki, kendilerini hem genetik ve biyolojik özelliklerin yansıması olan ırk hem de coğrafi ve kültürel bütünlüğün temsili olan etnisite bağlamlarında Türk kabul ederek hiçbir soru işaretine izin vermemektedirler. Sonuç itibarıyla, egemenlik politikası gereği Pomakları bölgede etkin olan iki devlet sahiplenir ve sadece Türkiye bu alanda resmi politika sergilemezken Pomaklar kendi rızalarıyla ve gönüllü olarak Türklüklerini ilan etmekte ve tarihlerini Türk kökenlere dayandırmaktadır.

proje, hem teori ile -sözlü tarih yöntemine dayalı olarak- saha çalışmasını aynı potada eritme hem de olaylara çok yönlü ve disiplinlerarası bir perspektiften bakma amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Gerçekleştirilen saha çalışmaları sonrasında elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, öncelikle Türkiye'ye zorunlu göçün nedenlerinin doğrudan ya da dolaylı şekillerde Yunan Devletinin uyguladığı etnik arındırma politikalarının sonucu olduğu görülmüştür. Göç yazınında klasikleşen E. S. Lee'nin *A Theory of Migration* makalesindeki "itici-çekici etkenler" açısından konuya yaklaşıldığında Batı Trakya'daki Türklere karşı Yunan Devletinin doğrudan uygulamaları⁴ itici etkenleri, dolaylı uygulamaları⁵ da çekici etkenleri ortaya çıkartmıştır... Lee, itici ve çekici etkenler bağlamında⁶ göçün nedenlerini dörtlü

4 Doğrudan uygulamalar içinde ilk sıralarda yer alanlardan bazıları şunlardır: Türk olduklarının inkârına yönelik şekilde Müslüman azınlık kimliğinin kendilerine dayatılması, devlet dairelerinde uygulanan ikinci sınıf vatandaş muameleleri, gündelik hayattaki en rutin işleri dahi yapılamaz hale dönüştüren kısıtlama ve yasaklar, en temel insani haklardan olan mülkiyet hakkının ellerinden alınmış olması, ikamet ettikleri bölgeye giriş çıkış yahut belli bir nedenden dolayı yolculuk yapabilmek için özel bir kimlik belgesiyle şahsa özel izin alma zorunlulukları, nihayetinde de bunların tümüne eşlik eden psikolojik ve fiziksel şiddet eylemleri...

5 Dolaylı uygulamalar içinde özellikle öne çıkanlar arasındaysa dağlık bölgeler ile kırsala hapsolmüş şekilde tarıma mahkûm edilmeleri ve memurluk yahut ticaret gibi alanlardan izolasyonları, eğitim imkânlarının kasıtlı şekilde son derece sınırlı olması ve daha iyi bir gelecek için yeni kuşakların önlerrinin kapatılması verilebilir.

6 *Çekici Etkenler*: Daha farklı bir yaşam kurma ve her şeye yeniden başlama arzusu, sosyal devletin temel göstergesi kabul edilen sağlık, eğitim ve konut hizmetlerinden maksimum düzeyde yararlanma amacı, güçlü bir devletin mensubu olma ve korumasına sığınma ihtiyacı, göç edilen topluma yönelik kültürel hayranlık, -iş imkânları, yüksek ücret politikası, açlıktan ve yoksulluktan kurtulma hedefleri doğrultusunda- ekonomik avantaj sağlama çabası, ucuz toprak ve iskân elde etme beklentisi, macera arzusu...

İtici Etkenler: Toprağın kıt veya verimsiz olması, işsizlik ya da sınırlı iş imkânı, hanevi geçindirme noktasında yetersiz kalan düşük ücret politikaları, yokluk ve yoksulluğun toplumun geneli ya da belli sınıflar açısından yüksek oranlı seyretmesi, sağlık ve eğitim gibi sosyal devletin temel parametrelerinin yetersiz kalması, toplumsal hareketliliğin kısıtlı olması ya da özellikle engellenmesi, gelişmemiş toplumlara özgü gelenekler ile yaşam biçiminden kaçma arzusu, etnik ve dini baskılar yanında politik görüş veya düşünce suçları noktalarında da otoriter devlet uygulamaları, anarşi ve terör eylemlerinin yoğunluğu, iç savaş durumu.

sınıflama içinde ele alır; göç veren ülkeyle ilgili etkenler, göç alan ülkeyle ilgili etkenler, işe karışan engeller ve bireysel etkenler. Bunları bütünsel bir biçimde değerlendirme altına aldıktan sonra elde edilecek faydaları çekici etkenler ve mevcut dezavantajlar ile kısıtlamaları itici etkenler şeklinde ayırıştırır. Buradaki itici ve çekici etkenler kişilerin beklenti ve tercihleri doğrultusunda farklılıklar gösterebilir. Ancak son derece belirleyici olan ve tüm bireyler açısından en temel arayışları ifade eden kıstaslar ortaktır: İnsanca yaşama hakkı ve özgürlük arayışı, kimliğine sahip çıkma ve inançlarının gereklerini yerine getirebilme serbestiyeti, insanca yaşamı mümkün kılacak ekonomik koşullar, özellikle yeni kuşaklar açısından eğitim imkânları, vb. gibi... İşte bu en temel hak ve arayışlar, Batı Trakya Türkleri açısından hem itici hem de çekici etkenleri ifade etmektedir.

Öncelikle, “kimlik” konusunda ciddi bir anomi durumu söz konusudur. İçinde bulunduğumuz şu günlerde, Çin tarafından hazırlanan Doğu Türkistan Raporunda Uygurların aslen Türk kökenli olmadıkları ve İslam dininin de asırlar önce istilacı Araplar tarafından zorla dayatıldığı yönündeki söylemin benzerini, Yunan Devleti temel Batı Trakya politikası olarak neredeyse yüz yıldır ısrarla dillendirmektedir. Yunanistan, Türk tebaanın kendilerini etnik kimlikleriyle ifade etmelerine müsamaha göstermemekte ve “Müslüman Yunan” unsur olarak tanımlamaktadır. Burada müdahalenin dini inançlar yerine etnik kimlik üzerine olduğu aleni bir gerçek olmakla beraber aslında olay çok daha incelikli boyutlara sahiptir. *İlk olarak*, etnik arındırma politikaları gereği uygulanan kimlik inkârı yönündeki beklenti ve uygulamalar, Batı Trakya Türkleri ile Yunan Devleti arasındaki gerilim ile kopuşun ana ögesidir. Bu husus, olayların tarihsel gelişim süreci ve kırılma noktaları açısından da önemli bir göstergedir. Örneğin, Celal Bayar Ortaokulu ve Lisesi, ilişkilerin -görece şekilde- iyi seyrettiği bir

dönem⁷ olan 2 Aralık 1952 tarihinde Yunanistan Kralı Pavlos ile Türkiye Cumhurbaşkanı Celal Bayar tarafından iki dilde eğitim yapmak üzere Gümölcine'de açılmıştır. Ancak yaklaşık on yıl gibi oldukça kısa bir sürecin ardından, Kıbrıs'ta Rum terör örgütü EOKA militanlarının başlattığı katliamlar ve bunun Yunanistan'daki yansımaları adım adım ilişkilerin kopmasına gidecek sürecin fitilini ateşlemiştir. EOKA lideri Nikos Sampson'un Yunan cuntasının desteğiyle 15 Temmuz 1974'te, Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlamak amacıyla Makarios'u darbeye devirerek iktidarı ele geçirmesi sonrasında Kıbrıs'ın ardı arkası kesilmeyen katliamlarla kan gölüne dönmesi ve Kıbrıs Barış

7 Gerçi bu gibi belli dönemlerde gerginlik yaşanmaması, Batı Trakya Türkleri için işlerin zaman zaman sorunsuz şekilde yürüdüğü anlamına gelmiyor. Mülakat yapılanlardan bazılarının ifadelerine göre, Türk-Yunan mübadelesinin hemen ardından göç eden Rum aileleri Batı Trakya'daki Türklerin evlerine yerleştirilerek beraber yaşamaları istenmiş, ayrıca Batı Trakya Türklerini göçe zorlamak için bununla da yetinilmeyerek Türklerin toprakları kamulaştırılmaya başlanmıştır. Bu nedenle 1923-1924 yıllarında birçok Türk ailesi, her şeylerini Batı Trakya'da bırakarak Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmıştır. Bu arada, Yunanistan'da yapılan seçimlerde iktidarı devralan Venizelos'un, son derece saldırgan tutum içindeki Bulgaristan'dan dolayı Türkiye'ye yakınlaşması sonrasında Ankara Anlaşması imzalanacak ve ilişkiler kısmen iyileşme gösterecek ancak yine de kamulaştırmalar aynı yoğunlukta devam edecektir. Ayrıca, Venizelos'un korkusunun boşuna olmadığı da İkinci Dünya Savaşı ile hemen ardından patlayan Yunan İç Savaşı sırasında ortaya çıkacaktır. Böylelikle bulunanlardan bazıları, aile büyüklerinin başına gelenler üzerinden bu iki dönemde yaşananlara değinmiştir. İlkinde, İtalya ile birlikte hareket eden Bulgaristan, Yunanistan'ı işgal girişiminde bulunmuş ve Batı Trakya Türkleri kendi bölgeleri için Yunan Devleti tarafında saf tutarak savaşmıştır. İç Savaş esnasındaysa, Bulgaristan Marksist görüşteki Yunan gerillalarına destek vermiş, hatta Marksist gerillaların safında komutanlığa kadar yükselen "Kapetan Kemal" ya da "Andart Kemal" lakaplı Mihri Belli, örgütlediği Yunan ve Bulgar gerillalarla Batı Trakya Türklerinin yoğun olduğu dağlık ve kırsal bölgelerdeki Türk köylerini tek tek dolaşarak cebren para ve asker desteği arayışında olmuştur. Bu süreçte, şehir merkezlerine Yunan Devleti, Batı Trakya Türklerinin ikamet ettiği dağlık ve kırsal bölgelereyse komünist gerillalar egemen durumdadır. Batı Trakya Türkleri, iki ateş arasında kalmıştır; bir yandan zorunlu askerlik görevi için Yunan Devletince orduya alınmışlar, diğer yandan şiddet kullanmaktan çekinmeyen gerillalarca malları yağmalanmış ve kendi taraflarında savaşmak üzere zorla evlerden kopartılmışlardır. Konuştuğumuzdan bazıları, gerillalar tarafından ölüm tehdidiyle evlerinden alınan akrabalarından bir kısmının ancak birkaç yıl sonra dönebildiğini bir kısmının da hiç dönmediğini ifade etmiştir. Bunu bahane eden Yunan Devleti, gerillalarla işbirliği yaptıkları gerekçesiyle hem bazı Türkleri tutuklamış hatta idam etmiş hem de 182 numaralı yasayla topraklarını kamulaştırmıştır. Anlaşılacağı üzere, kamulaştırmalar ilişkilerin en sıcak olduğu dönemlerde de savaş gibi olağanüstü durumlarda da hiç aksamadan çeşitli bahanelerle devam etmiştir.

Harekâtıyla Türkiye'nin müdahale etmek zorunda kalmasıyla söz konusu gerginlik Batı Trakya'da da zirveye taşınır. Mülakat yapılanların ifadelerine göre, Cunta döneminden itibaren Türk kimliğine yönelik asimilasyon çeşitli yasaklarla günden güne artarak devam etmiştir: Hem şehir ve köylerin Türkçe adlarının kullanılmasının hem de dernek ve vakıflarda Türk sözcüğü geçmesinin yasaklanması... Çıkartılan kararnameyle, tabelalardaki 'Türk Okulu' ifadelerinin kaldırılması ve yerlerine 'Azınlık Okulu' yazılması, yaşadıkları bölgedeki ikamet yerlerinin Türkçe adlarını kullanmaya devam edenlere para ve hapis cezaları getirilmesi, resmi dairelerde o zamana kadar tercüman bulundurulur ve işler bu şekilde yürütülürken, Yunanca konuşma zorunluluğunun dayatılması ve tercüman bulundurmaktan vazgeçilmesi, Türklere ait mezarlıklardaki Osmanlıca mezar taşlarının kırılması ve toplatılması... Yaşanmış bu örneklerden anlaşılacağı üzere tüm amaç, Türk kimliğini silmek ve onun yerine dini cemaat oldukları yargısını kabul ettirmektir. *İkinci olarak*, dini inançlar noktasında genellikle doğrudan müdahaleler olmamakla birlikte yine de dolaylı uygulamalarla belli yaptırımlar kendini göstermiştir: Yeni ibadethanelerin açılmasına müsamaha gösterilirken, Osmanlı'dan kalan cami ve medreseler ile Bektaşî tekkelerinin tadilat ve onarım gerekçeleriyle ibadete kapatılması,⁸ ahalinin kendi

8 Mülakatlarda, bu konuda birçok örnek ortaya çıkmıştır: Dimetoka Çelebi Sultan Mehmet Camiinde 40 yıldan fazla devam eden bir restorasyon sürecinin yaşanması ve tam açılacağı sırada şaibeli bir yangınla yeniden restorasyon sürecine girilmesi, Gümölcine'deki Gazi Evrenos Paşa İmareti'nde, Yunan Devleti tarafından bakım ve tadilat yapıldığı sırada içine bazı ikonalar ile freskler eklenmesi ve ardından Bizans eseri ilan edilmesi, bu durum karşısında gelen tepki ve itirazların, "*Gazi Evrenos Paşa aslında Yunan'dı, Türkler onu zorla Müslüman yaptılar*" savunmasıyla geçiştirilmesi... Bugünlerde benzeri bir oyunun, Rumeli'deki tüm Bektaşîlerin asıl ibadetgâhı olan Seyyid Ali Sultan Dergâhı'nda yaşandığı ifade edilmiştir. Rumeli fethinin öncülerinden olan bu şahsa ait dergâhın bakımı ile tadilatını beş yüz yıldır bölge halkı kendi imkânlarıyla yaparken birden Yunanistan Kültür Bakanlığı büyük bir bütçeyle tadilatı üstlenmiştir. Bu konuyu ısrarla dile getiren bölgeden konuşmacılar, önceki iki örneğe benzer bir sürecin başlatılacağı ve burasının önce tadilat nedeniyle uzun süre kapatılacağı, sonrasında içine eklenecek ikona ve benzeri enstrümanlarla Yunanlaştırılacağı endişesi içindedirler. Google üzerinden girilen haritalarda, son üç yıldır buranın "*Manastırcık*" anlamına gelen "*Monastiraki*" olarak geçtiği belirtilmiştir... Buna karşılık ister cami olsun ister cem evi, yeni

içinde belirleyip seçtiği müftü ve din adamları tanınmayarak Yunan Devleti'ne daha yakın olanların bu makamlara atanması ve bu sebeple inanç alanında iki başlılığın ortaya çıkması, bunlar yanında, Cunta dönemi itibariyle milli bayramlarda her eve bayrak asma mecburiyeti getirilmesi ve bayrağı asabilmek için her evin tepesine üzerinde haç olan bayrak direklerinin zorunlu tutulması gibi münferit durumlar yoğun şekilde dile getirilen örneklerdir.

Kimlik daha doğrusu *kimliksizleştirme* noktasındaki politikalar söz konusu kopuşun ana ögesini meydana getirmekle birlikte, belirleyici tek etken olmadıkları da görülmüştür. Mülakatlarda görüşmecilerin neredeyse tümünün dillendirdiği bir diğer ortak nokta, gündelik hayatta önlerine çıkartılan birçok kasıtlı engel nedeniyle son derece sıradan ve rutin işlerin bile yapılamaz hale geldiğidir. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'nun hazırladığı bildiriye belirtildiği üzere; tüm insanlar hiçbir ayırım gözetmeksizin yalnızca insan oluşlarından dolayı eşit, özgür ve onurlu yaşama hakkına sahiptirler. Bu minvalde herkes, ırk, renk, din, dil, tabiiyet, cinsiyet, yaş, düşünce farkı, ulusal veya toplumsal köken gibi farklar olmaksızın kanunlar karşısında eşittir. Ancak burada belirtilen hususların tümü, Weberyen anlamda 'ideal tip' niteliğinde kıstaslar olup, uygulamada pek fazla geçerlilik arz etmemektedir; özellikle de Batı Trakya Türkleri için! Yunanistan, devlet politikası haline dönüştürdüğü kamulaştırmalarla yetinmemiş ve bunları ardı arkası kesilmeyen yıldırma politikalarıyla

.....
 ibadethane açma taleplerine hiçbir zorluk çıkartılmadan izin çıktığı hususunun altını özellikle çizmişlerdir. Bunun mevcut uygulamalarla tezat oluşturup oluşturmadığı sorusuna verilen cevap konuyu özetler niteliktedir: “Hayır, onlar Osmanlı eserleri. Eski Selanik fotoğraflarına bakın, 50 minare görürsünüz. Bugün bir tane bile yok. Onları özellikle unutturmak, yok etmek istiyorlar. Bizim köye yakın Sarpdere diye bir köy vardı. On yıl önce bir gün bir kamyon gelmiş, köylüler takip etmişler. Kamyondaki kişiler, Osmanlı mezar taşlarını kırıp kamyonu yüklüyorlarmış. Plakalar alınıp polise verildi. Hiçbir netice çıkmadı. Esas amaç Osmanlı mirasını kazımadır. Oysa yeni yapılan ibadethaneler için bütçe bile sağlamaktalar. Mesela şu anda Yunanistan, Büyük Derbent köyünde resmi Cemevi açılışı yaptı. Yunanistan, ‘Bunlar, Yunan Müslümanlar. Ben de onların inancına saygılıyım’ diyor kendince.” BU17 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa’da yapılan mülakat.

desteklemiştir. Görüşmeci ekibin tümü, aynı veya birbirine çok benzer birçok durumu kayıt altına almıştır: Yeni ev yapmak bir yana, evlerin damı aktığında ya da bahçe duvarı yıkıldığında dahi tamir ruhsatı verilmemesi ve mecburiyet dolayısıyla tamir edenlere cezalar kesilmesi, aynı ceza ve yaptırımların, bahçeye tuvalet ya da kümes ve ahır yapılması gibi mecburi durumlarda da uygulanması, hayvancılıkla uğraşanların geçici olarak kapı yanlarına yığdıkları tezeklere sürekli ceza kesilmesi, başlıca uğraş alanı hayvancılık ve tarım olduğundan,⁹ işleri kolaylamak için traktör alanlara ehliyet verilmemesi ve ehliyetsiz kullanmak zorunda kalanlara ceza uygulanması, özellikle Cunta döneminde, resmi görevlilerin düzenli kontrolleri sırasında bahçelerdeki ürünlerin kısmen talan edilmesi ve el konulması... Tarım ve hayvancılık yerine küçük bir dükkan açma girişiminde bulunanlara ruhsat verilmemesi ya da kahvehane gibi tek tük sayıdaki küçük işletmelere sudan sebeplerle cezalar yağdırılması gibi örnekler hemen hemen tüm mülakatlarda tekrarlanan rutinleşmiş uygulamalardır.

Lee'nin göçün nedenlerine yönelik dörtlü sınıflaması içindeki göç veren ülkeyle ilgili etkenler gerçek hayatta çoğunlukla 'itici etkenler' ve göç alan ülkeyle ilgili etkenlerse genellikle 'çekici etkenler' şeklinde kendini gösterir. Mevcut yaptırımlar açısından yukarıdaki satırlarda değinilen itici etkenlere ek olarak bir diğer önemli husus, kamusal ve özel hayatta ikinci sınıf vatandaş muamelesi uygulanması yoluyla 'ötekileştirme'dir. Yine görüşmelerden ulaşılan sonuca göre, Batı

9 Kırsal bölgelerde, geçim kaynağı olarak ilk sırada hayvancılık gelmektedir. Birçok ailenin büyükbaş ve küçükbaş hayvanları bulunmakta, çocuklar boş zamanlarında çobanlık yapmaktadır. Büyük ölçekli ekimler için bölgedeki Türklerin tarla kiralamasının önüne Yunanistan'ın engeller çıkartması ve bunun yanında yoğun işgücü ile sermaye gerektirmesi gibi nedenlerle ikinci sırada gelen tarımdaysa, öncelik -Bulgaristan'daki soydaşlarımızda olduğu gibi- tütün üretimindedir. Tütün, bölge insanı için en büyük gelir kaynağıdır. Onu mısır, arpa ve daha düşük oranda buğday izlemektedir. Mısır, diğer tahıl ürünlerine oranla daha fazla rağbet görmektedir; çünkü hem temel gıda maddesidir hem de hayvan yemidir. Mısır ekmeği ve mısırdan yapılan yiyecekler, birçok bölgede en fazla tüketilen zorunlu gıda ürünüdür.

Trakya'da yaşayan Türk nüfus toplumsal hayattan daima dışlanmış ve türlü yaptırımlara maruz bırakılmıştır. Biraz daha geniş perspektiften yaklaşmak gerekirse, söz konusu ötekileştirmenin aynı zamanda kimliğin tanımlayıcı ögesi olduğunu söylemek mümkündür. Kamusal ve özel her iki alanı da kapsayan Türklüğe dayalı ötekileştirme, sadece yakın tarih ve Osmanlıyla sınırlı kalmamakta, kökü çok daha derinlere uzanan bir ilişkiler ağının dışavurumunu sergilemektedir. Bu açıdan, Türk düşmanlığı ile Türk kimliğinin inkârının temellendiği zemin; aynı zamanda tarihi, coğrafi, toplumsal, kültürel, etnik, ırksal ve dinsel anlamlar ile değerlere yönelik bir inkârdır da! Türklüğün inkârına yönelik politikalar dışındaki daha radikal çözümler, Batı Trakya'nın Türk nüfustan arındırılmasıdır. Bu, farklı evrelerde ve farklı yöntemlerle pratiğe geçirilmiştir. İlk aşama, 1923 tarihli Türk ve Rum Nüfus Mübadelesine İlişkin Sözleşme uyarınca, Batı Trakya Türkleri ile İstanbul Rumları yaşadıkları yerde ikamete devam ederken kalan diğer bölgelerdeki halkların karşılıklı mübadelesidir. Yunan Devleti bu süreçte, Türkiye'den gelen Rum nüfusun bir kısmını Batı Trakya'da yaşayan Türklerin evlerine yerleştirerek aynı evi birlikte paylaşmalarını zorunlu kılınca birçok Türk aile evlerinden, tarlalarından ve eşyalarından vazgeçerek Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmıştır. Bunlar olurken kamulaştırmalar da hızla devam etmiştir; Yunan Devleti kırsal kesimdeki 824 ve şehirlerdeki 5 bin 590 ev yanında, 124 cami ile 667 ahıra el koymuştur. Amaç, anlaşmanın 16. maddesine aykırı şekilde, bu ev ve ahırların Anadolu'dan gelen Rum ailelere dağıtılmasıdır. Türkiye'ye göç etmeyip orada kalmayı tercih eden Türklerin evlerine Rum aile yerleştirme uygulamasıysa 1950'lere kadar devam etmiştir. İkinci aşama, 1960'ların başında Yunan Devleti'nin, yoksul Rum aileler için Türk köylerinde hem ev ve ahır inşa etmesi hem de tarla vermesidir. Ancak bu ailelerin çoğu, hiçbir hizmetin gelmediği dağlık bölgelerdeki yokluk koşullarına dayanamayarak kısa sürede şehre

göç etmişlerdir. Üçüncü evre, Albaylar Cuntası ile Kıbrıs Barış Harekâtına denk düşmektedir.¹⁰ Şiddet olaylarının artması üzerine tek çözümü anavatana kaçmakta gören Türk azınlığı, ya taksici kimliği altındaki Yunan istihbaratından görevliler

10 Her iki dönem de, psikolojik yıldırma politikalarının artık fiziksel şiddet ile tecavüzlere dönüştüğü yıllardır. Mülakat yapılanlardan biri, Kıbrıs Barış Harekâtında kendi bölgesi olan Kireççiler ile çevre köylerde birçok genç kızın tecavüze uğradığını, yakın çevrenin bildiği bu olayların kızların adının çıkmaması için özellikle ortaklık yerde dillendirilmediğini belirtmiştir. Diğer görüşmeciler de, benzer birçok olaydan bahsetmişlerdir: Gece yaraları insanlar yataktayken evler basılıp, mahrem alanda tahkir edici biçimde gerekçesiz aramalar, en ufak bir sebepten insanları karakola çekip günlerce hapsedmeler ve dövmeler... Bu zulümler, sadece Yunan askeri ve polislerle de sınırlı kalmamıştır (Bulgaristan, Yunanistan, Makedonya'da yaşanan ve kökenleri hakkında ortak bir görüşün bulunmadığı) Karakaçanlar lakaplı topluluğun Türkleri kendi tarlalarında esir gibi zorla çalıştırması ve buna ek olarak şiddet uygulaması esnasında Yunan polisi ile askerlerin yaşananlara göz yumup görmezden gelmeleri, kolluk güçleri tarafından zaman zaman bahçelere girilip ürünlerin talan edilmesi, sudan bahanelerle isnat edilen suçlardan sadece para cezasıyla kurtulanların kendilerini şanslı saymaları... Anlatılanlardan çıkan sonuç, bu iki dönem fırsat bilenlerin Batı Trakya Türkleri üzerine kâbus gibi çöktüğüdür. Yaşanan dramı açıkça gözler önüne sergileyen ifadelerden çoğunda, mal kaygısından öte can ve namus korkusu öne çıkmıştır. Çalışma sözlü tarih metodolojisine dayandığından, farklı kişilere ait aşağıdaki bazı ifadeler olduğu gibi verilmiştir:

"Köyde, kahvede erkekleri topladılar. Dışarıda askerler ve ellerinde benzin bidonu. Barış Harekâtında başarılı olunmasaydı, muhtemelen Kıbrıs'ta yaşananlar Batı Trakya'ya da sıçrayacaktı." PL19 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa'da yapılan mülakat.

"O zaman köydeydik, ben on beş yaşındaydım. 20 Temmuz'da köye silahlı milisler geldi. Serez ve Selanik'ten geldiler ve köyü sardılar. Köyden çıkmamıza izin vermediler. Toplam 600 kişi olduklarını ve bizi korumak için orada olduklarını söylediler. Köyün dışına 10x10 metre genişliğinde, 2 metre derinliğinde bir kuyu kazmışlar. Bizler evlerimizden çıkamadık. Birinci ve ikinci gün evlerdeki av tüfeklerini topladılar. ... Çevremizdeki Yunan köylerindeki halk bizi kesmeye niyetlenmiş. Benim dedem ve köydeki diğer Türkler, mübadil geldiklerinde onların yaşlılarını kendi evlerinde bir yıl misafir etmişler. Daha sonra devlet onlara konut yapmış ve onları taşımış. Yaşlılar; 'Biz geldiğimizde onlar bize çok yardım ettiler, onlara kötülük yapmayın' diyerek gençleri engellemişler. Bunları bize daha sonra anlattılar: 'Bunlar kümeste tavuk gibi, istediğimiz zaman keseriz' diyorlarmış. ... Geceleri köpeğimiz sürekli havlıyordu. Daha sonra öğreniyoruz ki evin dışında toplanıyorlar, ama bizim onlara karşı silah kullanabileceğimizi düşünerek harekete geçmiyorlarmış. Dedem bu olanlardan sonra 'Ben 1918'de Osmanlı'yı yaşadım. 1945'de Alman işgalini gördüm. Ama böyle bir şey görmedim' dedi..."

...1974 Kıbrıs Harekâtı sonrası ben köyde kardeşimle çobanlık yapıyordum. Yakınımda da bir Yunan sürüsünü otlatıyor. Askerden yeni gelmiş bir de oğlu var. Bu genç bizim yanımıza geldi, büyük bir kama çıkardı, 'sizi keseceğim' diye üzerimize yürüdü. Kaçtık. Ben korkudan altıma kaçtım. Eve gelince olayı anlattık. Ama kimseye şikâyet edemedik..." NL61 ile 25 Haziran 2022 tarihinde İzmit'te yapılan mülakat.

"Bazı köyler ormana çıkıp yatıyordu korkudan. Gece eve baskın yaparlar diye. 1975'te askerler vardı bizim köyde, karakol vardı. 'Eğer Türkler Meriç'ten beri bir adım atarsa, sizi keseceğiz' diyorlardı." NL31 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa'da yapılan mülakat.

"Yeri geldiğinde etrafımızda o kadar çok asker vardı ki, köydeki evi bırakıp geceleri dışarıda ormanda, mağaralarda kaldığımız vardı". PL19 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa'da yapılan mülakat.

ya da -Yunan Devleti'yle anlaşmalı- gerçek taksiciler, cüzi ücretler karşılığında gizlice sınırdan geçirip Türkiye topraklarına bırakmaktadırlar. Bu şekilde sınırı geçenlerden birinin şu ifadesi durumu tüm çıplaklığıyla ortaya koymuştur: “*Rahmetli hanımın incilerini sattık. Bir yanlış yaptık. Gitsek Yunan Emniyetine ve ‘Ben Türkiye'ye gitmek istiyorum’ desek götürceklerdi bizi. ‘Ama benim param da yok’ desek, para da vereceklerdi. O günlerde orayı boşaltmaya çalışıyorlardı. Biz orada hata ettik. Hanımın incilerini bozduk ve taksiciye verdik*”.¹¹ Bu işlerin ne kadar organize şekilde gerçekleştiği ise¹² bir başkasının kaçış

11 BI73 ile 17 Eylül 2022 tarihinde Yalova'da yapılan mülakat.

12 Bu süreç, Yunanistan tarafından son derece sistemli ve kompleks şekilde işletilmiştir. Bir konuşmacının yaşadıkları bunun en yetkin kanıtıdır:

“Gümlüce'deki Eski Camiin oradan taksi bizi aldı. O taksici, devlet ile anlaşmalı olarak bunu yapıyor. Kaçırıldığı kişinin kimliğini emniyete teslim ediyor, onlardan da ikramiye alıyordu. 25 bin drahmı aldı benden. Bizi Kipi gümrüğünün biraz aşağısında bıraktı. Orada bir yol var, Meriç'i geçip Türkiye'ye geçiliyor. Orada bir köy var, askeriye de var. Bizi bir minibüse bindirdiler. Gümlüce'den de biri vardı. Şoför üzerimizi tente ile örttü. ‘Soran olursa balığa gittiğinizi söyleriniz’ dedi. Asker minibüsü durdurdu ve ‘Kaç kişi var?’ dedi. Şoför, ‘İki kişi’ dedi. Asker brandayı açınca bizi gördü ama bıraktı. Bize göz yumdu. Meriç'in kıyısından küçük bir sandalla bizi karşıya geçirdiler. Ama akıntı olduğundan bindiğimiz noktadan 150 metre sonra kıyıya çıktık. Kayıkçıyla birlikte üç kişiydik. Kayıkçı bize yolu tarif etti ve ‘Askerlere görünmeyin’ dedi. Biz karaya çıktık ve yürümeye başladık. Sabaha karşı Enez'in yakınlarına gelmişiz. Biraz sonra köyden traktörler çıkmaya başladı. Biri bizi gördü. Kendisi eski muhtarımış. ‘Ben sizin kim olduğunuz anladım, size nasıl yardımcı olabilirim?’ dedi. Ben, ‘Bize yol gösterin. Biz İpsala'da jandarmaya teslim olmak istiyoruz’ dedim. Bizi traktöre aldı ve muhtara götürdü. Muhtar da bizimle birlikte İpsala'ya geldi. Komutana teslim olduk. Ama o, ‘Sizi asker görmemiş. Gidin emniyete teslim olun. Buraya geldiğinizi de söylemeyin’ dedi. İpsala'da emniyete gittik ve ‘Biz iltica ettik’ dedik. Polis bana, ‘Arkadaşın kaçak geçmiş. Ama sen yalan söylüyorsun. Otobüsle gelmiş ve üstünü başını da kendin yırtmışsın’ dedi. O gece otobüsle biri geçmiş. Benimle isim benzerliği olan biri. Beni o zannediyorlar. Bizi MİT'e teslim ettiler. Orada bizi gözaltına aldılar, bekçiler de var. Ben 11 bin lira ceza ödemişim ve makbuz cebimdeydi. Bekçiye ‘Komisere söyle. Bu makbuzdaki tarih ve saat tutuyor mu? Benim geçip geçmediğim anlaşılır’ dedim. ‘Tamam, senin ceza kaydını bulduk’ dediler. Beni tekrar sorguya aldılar. Abim de gelmiş. ‘Bir hafta burada, otele kalacaksın’ dediler. Bu arada diğer arkadaşları almışlar, geçtiğimiz yerlere keşfe götürmüşler. Polisin haberi yokmuş. Oradan Edirne'ye geldik. Bir sivil polis geldi ve bizi siyasi şubeye götürdüler. Bir hafta orada kaldık. Ama gözaltında değildik. Bizi emniyete getirdiler, fotoğraf ve parmak izi aldılar. Saat 16:45'te ikamet tezkeremizi verdiler ve bizi gönderdiler. Bir hafta sonra bir tebliğat geldi. 15-20 günde bir karakola gidip imza veriyordum. 1991 yılında, TC vatandaşlığı aldım. Çocukların pasaportları doldu ve bunun üzerine Yunan Konsolosluğu'na başvurduğum. Memur benim pasaportumu istedi. İltica ettiğimi, pasaportum olmadığını söyledim. Çocukların pasaportlarını aldı ve ‘Üç ay sonra gel’ dedi. Üç ay sonra gittiğimde ‘Geldi. Tekrar üç ay sonra gel’ dedi. Beni böyle oyalamaya devam ediyordu. ‘Benim işim gücüm var. Durmadan buraya gelemem’ dedim. Bu defa telefonla sormaya başladım. Devamlı gelmediğini söylüyordu.

hikâyesinde kendini göstermekteydi; hepsi mükemmel Türkçe konuşan 35 Yunan taksici, farklı farklı köylerden topladıkları Türkleri sınırdan geçirip Edirne Emniyetinin birkaç metre ilerisinde bırakırlar. Ayrıca bu süreçte, Türkiye'ye kaçanların ev ve arsalarını başka bir Türk'e satmalarına resmen izin yoktur, sadece Yunanlara satılabilmektedirler.

Görsel 26: Gürlek'te okul ve mescit olarak kullanılmış olan, günümüzde yıkıntı durumundaki yapı.

(Nilüfer Erdem arşivi)

.....
1991 Ocak ayında, kızlarımın ve eşimin iskat kâğıdını verdiler. Benim vatandaşlığımı aldığımın ertesi günü iskat belgesini verdiler. Çocuklarımı, eşimi ve annemi iskat ettiler. Yunan Konsolosluğu'nda azınlık işlerini idare eden iki kişi vardı. Onlar bunu yönettiler. Bu kişiler olmasa Batı Trakya'daki Türk nüfus azalmazdı". ŞE62 ile 25 Haziran 2022 tarihinde İzmit'te yapılan mülakat.

Batı Trakya Türkleri için şu ana kadar anlatılanlar, daha çok itici etkenler içinde yer alanlardı. Ancak mülakatlardan ulaşılan sonuçlar bağlamında itici ve çekici etkenlerin birçok noktada iç içe geçtiği görülmüştür. Bahsedilen durum, özellikle sosyo-ekonomik yaşam ve eğitim imkânları noktalarında bariz biçimde öne çıkmaktadır. Bir yandan dış dünyadan izole edilmiş biçimde mahrumiyet bölgesi niteliğindeki dağlık ve kırsal bölgelere hapsolür ve şehir merkezinde hayat kurmalarının önüne çeşitli engeller çıkartılırken diğer yandan son derece planlı şekilde eğitim imkânlarından mahrum bırakılmışlar ve iyi bir eğitim almalarının önü çeşitli nedenlerle kesilmiştir. Sosyo-ekonomik yaşamda, dağlık ile kırsalda uğraştıkları tarım ve hayvancılık zaten belirtilen ceza ve kısıtlamalar nedeniyle son derece sorunlu şekilde yürürken bilhassa memuriyet ve ticaret gibi alanlarda da kendilerine hiçbir şans tanınmamıştır. Evlerde elektrik ve suyun olmadığı ya da yol ve okulun bulunmadığı köylerde¹³ tek tük rastlanan zanaatlar, sermercilik gibi yine kırsala yönelik mesleklerdir; bunun dışında, odunculuk veya köy çeşmesi dışında suyun olmadığı köylere dağdan eşekle su getirip satma gibi angarya işlerde çalışanlar olmuştur. Ticari işyeri, kırsaldaki en temel ihtiyaçlar için küçük bir bakkaliye ile köylülerin uğrak yeri olan kahvehane¹⁴ etrafında dönmektedir. Genellikle -ev ekonomisiyle sınırlı olmanın ötesine geçemeyen- tarım ve -küçük çaplı- hayvancılığın kalabalık ailelerin ihtiyaçlarını karşılamaya yetmediği durumlarda aile fertlerini köyde bırakarak şansını şehirde denemek isteyenlerse inşaatlarda, mermer ve taş ocaklarında veya buna benzer amelelik ve hamallık gibi pis ve ağır işlerde çalışmanın

13 Mülakatlarda görüşülenlerin çoğu, köylerinde elektriğin olmadığını özellikle belirtmişlerdir. Elektrik, 1980'lerin ortası ile 1990'larda ancak gelmiştir. Köylerin bir kısmında, meydana köy çeşmesinin dışında su da yoktur. Eve içme suyu almak veya çamaşır yıkamak için ahalî, köy çeşmesinin önünde uzun kuyruklar oluşmaktadır.

14 Köylerin çoğunda bakkaliye bulunmasa da, hemen hemen her köyde bir kahvehane vardır. Ancak Türk radyosu açık olduğu ve dinlendiği için, buralara çeşitli gerekçelerle sürekli cezaların kesildiği belirtilmiştir. Bu durum, asker ve polis nadiren uğradığı en ücradaki köylerin kahvehaneleri için dahi geçerlidir.

dışında bir şansa sahip olamamışlardır. Görüşülenler içinde, bir meslek öğrenmek yahut geçimini sağlamak amacıyla Yunanlara ait işyerinde çalışanların sayısı bir ya da ikidir. Yaşadıkları yıldırma politikaları ile şiddete varan baskılar nedeniyle, Yunanistan'da bir şehre taşınıldığında hayatlarının daha da zorlaş(tırıl)acağı korkusu bir diğer faktördür. Kırsala mahkûm olmak istemeyenler için köy dışındaki çalışma hayatına yönelik insanca tek iş imkânı, o dönemde fazlasıyla rağbette olan uluslararası gemiler olmuştur; bunun dışında, sınırlı sayıda da olsa başta Almanya olmak üzere Avrupa'ya çalışmaya gidenlere rastlanılmaktadır. Bölgedeki yaşam koşulları, özellikle genç kuşaklar için boğucu bir karakteristik sergilemiştir. Bundan dolayı, gemilerde çalışma bir döneme damgasını vurmuş; buradan hem kendileri iyi para kazanmışlar hem de -ailelerini ziyaretleri sırasında yanlarında getirdikleri pilli televizyonlarla- bölge insanının kırsalın dışında başka dünyaların da olduğunu fark etmesini sağlamışlardır. Anlaşılacağı üzere, gemilerde çalışmayı sadece ekonomi faktörüne dayandırmamak gerekir; bu, köy dışı hayata ve dış dünyaya özlemi yansıtmaktadır. Bir diğer deyişle, yaşam kavgası verdikleri coğrafya kaderleri olmuştur! Türkiye'ye göçse hak ve özgürlüklere kavuşma yahut baskı ve şiddetten kaçış yanında, sosyo-ekonomik açıdan kurtuluş demektir. Türkiye'ye özellikle kaçak yollardan gelenler, ekonomik anlamda dezavantajlar yanında bazı avantajlara sahiptirler. Dezavantajları, Bulgaristan'dan gelen soydaşlar gibi -komünist rejimin dayatmasıyla- belli bir meslek sahibi olmamalarıdır; Bulgaristan'dan gelenler, mesleki anlamda eğitilmiş ve kalifiye işgücüdür. Komünist sistem, bu noktada belirleyici unsur olmuştur. Batı Trakya'dan göçenlerse okumak için gelen genç ve çocuklar haricinde, genellikle köylü kesimden oluşmaktadır; toprağa ve hayvancılığa mahkûm edilmiş vasıfsız işgücüdür. Avantajlarıysa yanlarında getirdikleri -Yunanistan'ın arazi ve emlak satın almalarına yahut ekim yapmak için tarla kiralamalarına veya işyeri açmalarına

izin vermemesi nedeniyle ellerinde biriken- paraları iş hayatı için sermayeye dönüştürmeleridir. Daha önce değinildiği gibi, -bölgeyi Türklerden arındırma amacındaki Yunan Devleti'nin iradesi ve kontrolünde- Türkiye'ye kaçak yollardan göç ederlerken paralarını ve -eşlerine düğünlerinde takılan- altınlarını bir şekilde getirebilmişlerdir. Sonrasında, daha önce gelip yerleşmiş yakınlarının desteği ve yönlendirmesiyle, triko ve -daha yoğunluklu biçimde- bebe triko alanlarında makineler alıp küçük imalat şeklinde kurdukları işlerini -hemen hepsi lisans eğitimi almış- ikinci kuşaklarla beraber büyütmüş ve sektörün önde gelenleri arasına girmişlerdir...

Kırsalın iticiliği ile şehrin çekiciliğini tüm çıplaklığıyla bir arada barındıran diğer faktör eğitimidir! Mülakatların bizi götürdüğü çıkarımlar bağlamında, eğitim faktörünün çok yönlü boyutta ele alınması gereken bir konu olduğu görülmüştür; hem tarihsel izlekte son derece hassas ve makro politikalar içermekte hem de sosyo-ekonomik yapıyı biçimlendirmektedir. Yunanistan, bir yandan Türk nüfusun önündeki eğitim imkânlarını -her fırsatı değerlendirmek suretiyle- kısıtlayarak cahil bırakılmış bir kesim yaratmayı amaçlarken diğer yandan -kendisine bağlı eğitimci ve din adamlarını yetiştirmek suretiyle- halkı mümkün olduğunca yanına çekme ve etnik kimliğin yerine dini geçirme hedeflerini gütmüştür. Ayrıyeten eğitim, -sosyal bilimler genelinde yahut sosyoloji özelinde- çatışmacı teori tarafından ortaya konulduğu üzere, 'toplumsal eşitsizliğe' neden olan başlıca kurumlardandır; çünkü daha vasıflı işler yoluyla, daha yüksek kazanç ve daha yüksek toplumsal statü anlamlarına gelir. Çatışmacı kuramcılar için alt sınıflar yahut azınlıklar ve göçmenler gibi handikaplı gruplar bağlamında, eşitsizliğe dayanan bir sistemin meşrulaşmasını ve benimsenmesini mümkün kılar. Bahsedilen tüm unsurları içinde barındıran süreç, -Yunan Devletince- birbiriyle bütün oluşturan farklı evrelerde gerçekleştirilmeye çalışılmıştır: İlk olarak, dağ köyleri ile kırsalda eğitim, okul olmadan -halkın

fedakârlık ve çabalarıyla- yoktan var edilmeye çalışılmıştır. Görüşülenlerden neredeyse hepsinin ifadeleri, söz konusu çaresizlik ve aczi net bir şekilde ortaya koymuştur.¹⁵ Ancak biraz daha gelişmiş bölgelerde de durum çok farklı değildir. Türk okullarında eğitimin yeterli olmaması yüzünden bazı aileler çocuklarını İskeçe'deki Yunan okullarına göndermişler, bu sefer de devreye Türk düşmanlığı girmiş ve Yunan bazı çocuklar ile öğretmenler Türk öğrencileri dışlamıştır. Bu yüzden tüm ailelerin öncelikli hedefi, çocuğunu Türkiye'de okutmak ve geleceğini kurtarmak olmuştur. Bu noktada şu saptamayı yapmak da mümkündür; Türkiye'de aileler uzunca bir dönem çocuklarına ev, arsa, dükkân veya nakdi sermaye bırakma peşinde olmuşlardır, çocuğun geleceğini kurtarması için iyi bir eğitim aldırma anlayışı son yirmi, otuz yıldır öne çıkmıştır. Batı Trakya Türkleri, yaşadıkları coğrafyada kırsalın dışında bir hayata izin vermeyen ve doğru dürüst bir iş/meslek edinmenin önünü tıkayan politikalarından dolayı çocuklara iyi bir eğitim imkânı sunmanın önemini Türkiye'deki yerli halktan çok daha önce fark etmiştir. Mülakat yapılanlarda, çocuğu Türkiye'de yüksek eğitim almamış kişi yok gibidir.¹⁶ İkincisi, L. Althusser'in

15 Bahsedilen durumları betimlemeye uğraşmak yerine olduğu gibi vermek daha açıklayıcı olacaktır:

"Okul demeye utanıyorum, 'oda' denirdi. Bir hoca hem namaz kıldırıyor hem ezan okuyor hem de orada yatıyordu. Aynı zamanda derslik olarak kullanılıyordu". NN69 ile 6 Eylül 2022 tarihinde Manisa'da yapılan mülakat.

"İki derslik vardı. 1, 2 ve 3. sınıflar birinde, 4, 5 ve 6. sınıflar diğerinde ders görüyorlardı. Çepelli köyünden bir öğretmen vardı. Cuma günleri imamlık yapıyordu. Önceleri cami yoktu, Cuma namazını okulda, sınıfta kıldırıyor. ... 1979 yılı idi. Öğrenci azlığından okul kapandı. Öğrenciler, taşınalı olarak Ortakışla'da okula gidiyorlardı". ŞE62 ile 25 Mayıs 2022 tarihinde Manisa'da yapılan mülakat.

"Okulda o zaman bir tek Kuran dersi varmış, bir de Yunan öğretmenle Yunanca dersi, başka ders yokmuş. Öğrenci olarak da 7-8 çocuk varmış. Onlar da Türkçe bilmiyorlarmış. Babam Pomakça, Türkçe ve Yunanca biliyordu. O yüzden çocuklarla anlaşmış. Babam durumu müfettişe anlatmış. Müfettiş, 'Bu şekilde devam edersen et. Yoksa brak' demiş. Babam kabul etmemiş ve öğretmenliği bırakmış". NL61 ile 25 Haziran 2022 tarihinde Izmit'te yapılan mülakat.

Anlaşılacağı üzere, Kur'an ve dini öğretim Yunan Devleti tarafından özellikle desteklenmiştir. Buradaki amaç, etnik kimlik olan Türklüğe karşı dinin ikame edilmesi ve kendilerini Müslüman Yunan olarak görmelerinin sağlanmasıdır.

16 Eğitim, ana metinde belirtildiği üzere sosyo-ekonomik yapıyı biçimlendirir. Mülakat yapılanlardan birinin sözleri bunu son derece isabetli şekilde anlatmaktadır:

ünlü 'devletin ideolojik aygıtları' kuramında ortaya koyduğu gibi, eğitim ve öğretimin Yunan Devleti tarafından Batı Trakya Türklerinin 'toplumsal olarak yeniden üretimine' yönelik şekilde ideolojik boyut taşımasıdır. Bu doğrultuda, ücra köylerdeki ilkokullarda -daha doğrusu dersliklerde- görev yapanlar medrese mezunu, diğer bölgelerdeki öğretmenlerse çoğunlukla Medrese-i Hayriye çıkışlıdır. Bunun haricinde, istisna sayılabilecek kadar az sayıda, Türkiye'deki öğretmen okullarında okumuş olanlara rastlamak da olasıdır; ancak bu, bir dönemlik ayrıcalık şeklinde yaşanmış ve kısa sürede bu uygulamadan vazgeçilmiştir. Daha sonra Yunan Devleti, *Selanik'te Özel Pedagoji Akademisi*'ni (SÖPA) kurmuş ve burada üç yıl eğitim alanlar ilkokullara öğretmen olarak atanmaya başlanmıştır. SÖPA'nın kurulma amacı, Yunan Devleti'nin ideolojilerine uygun öğretmenler yetiştirmektir.¹⁷ Bu amacı gerçekleştirmekle

.....
 "Buraya geldiğime çok çok memnunum. Her yönden memnunum. Bir taraftan çocukların hayatını kurtardım. Onları hiç değilse daha yüksek yerlerde görebiliyorum. Ben çiftçiysen, çocuğum da çiftçi yetişiyordu. Orada ne oluyor? Çiftçi oluyor. Ama ben şimdi çocuğumun birini İngilizce öğretmeni olarak görmekten mutluyum. Diğer çocuğum da dört yıl üniversite okudu. Bugün muhasebeci ve emrinde çalışan 50-60 kişi var. Daha huzurluyum yani. O açıdan çok çok iyiyim. Orada kalsaydım çiftçi olacaktım. Oğlum da çiftçi olacaktı". C146 ile 25 Haziran 2022 tarihinde İzmit'te yapılan mülakat.

Yukarıdaki ifadenin ortaya koyduğu saptamaya, söz konusu farkındalığın sadece ailelerle sınırlı olmadığı gerçeğini de eklemek gerekir. Ailelerinden koparak Türkiye'ye okumak için gelen çocukların tümü, kendi çaba ve gayretleriyle eğitim fırsatlarını sonuna kadar değerlendirmişler ve ilkokul yahut liseyle yetinmeyerek üniversiteyi de tamamlamışlardır. Yunanistan'ın politikaları ile kırsaldaki zorlu yaşam koşullarının kısılcacında hayatını sürdürmeye çalışan ailelerinin yaşadığı tüm zorlukları gördüklerinden, kendi gelecekleri için nitelikli bir eğitimin 'tek kurtuluş şansı' olduğu farkındalığına ek olarak, çalışma hayatı ile ticari yaşamda ulaştıkları başarı da bu etkilerin biçimlendirdiği sorumluluk ve disiplin üzerine inşa olmuş kişilik yapısında yatmaktadır.

17 Görüşülenler arasında, bu deneyimi yaşayanlardan üçünün görüşleri aşağıda yer almaktadır:

Birinci kişi, Gümölcine'de Medrese-i Hayriye'yi bitirmiş, ancak öncesinde davetli olarak SÖPA'yı ziyaret etmiştir: "Son sınıfta okuduğum 1974-1975 eğitim yılında, bizi üç günlük SÖPA ziyaretime götürdüler. Selanik'te bizi bir öğrenci yurduna yerleştirdiler. Ertesi gün okula gittik. SÖPA'nın müdürü bizi karşıladı ve konuşma yaptı. Konuşmasında bize, 'Siz Yunan Müslümanlarınsınız' dedi. Bunu söylemesi bizi etkiledi. Bizler 'Türk Müslümanınız' dedik. Onun anlattığı gibi, aslında Yunan olup Osmanlı tarafından zorla Müslümanlaştırılmış değiliz. Bizim zaten önceden de duyularımız vardı. Müdürü de dinleyince amaçlarının tam olarak ne olduğunu anladık. Tanıdığımız büyüklerimizden bazıları okulu bitirmeden terk etmişlerdi. Onlardan dinlemediğimiz, bizim de sezdiğimiz gibi, Yunanlara tamamıyla itaat etmek, talimatlarını uygulamaktı. ... Yunanlar, (gezi

görevli olanlarsa ‘Batı Trakya Politikasını’ bizzat belirleyenlerdir.¹⁸ Bunlar, o derece etkin ve baskın karakterlerdir ki, bu

sonrasında okul tercihi olarak) bizim Türkiye’yi tercih etmemize çok şaşırdılar. Bizim için tertiplenen Selanik gezisi, ilk defa o yıl yapılmıştı. Daha önce gidenler, okulu tanımadan gidiyorlardı. Bu gezide biz yalnızca SÖPA’yı ziyaret etmedik, cebimizden hiç masraf yapmadan Selanik’in turistik mekânlarını gezdik, yedik, içtik, yattık, yol parası dâhil tek kuruş ödemedik”. 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa’da yapılan mülakat.

İkincisi, SÖPA deneyimini doğrudan ‘içerden’ yaşamıştır: “Ben SÖPA mezunuyum, malum Akademi. Ben mezun olduktan sonra askere gittim. Bizler Yunan devleti tarafından kullanılacağımızı hissetmeye başladık. Devlet size bir akademi açmış, sizin yağanızı, yemeğinizi vermiş. ... Yunanistan böyle bir imkân veriyor, böyle yaşıyor. Yemekler hazır, bedava, burs veriyor, bedava okutuyor, şimdi tarih olan Selanik Pedagoji Akademisi’nde. Bu boşuna değil ve biz üçüncü dönemdik. Bizden üç dönem önce mezun olan abiler vardı. Önceleri çok hoş davrandılar. ... (Sonrasında) Bazı konularla müdahale etmeye başladılar. Ben bunları yazdım da. Örneğin, ‘Cuma hutbelerini niye Yunanca da okumuyorsunuz? Belki Yunan bir öğrenci de dinler’ diyorlardı. Cuma günü yurdun müsait olan bir odasını mescit olarak kullanıyorduk. ... Niyetlerinin, ileride Yunanca eğitime geçmek olduğunu anladım. Bazı muhabbetlerden kulağıma gelenlerden, kendi aralarındaki konuşmalardan bu sonuca vardım. ... İlk mezun olanlar, yani bizden önceki iki dönemden arkadaşlarımız tayin edilmeye başladılar. İlk mezunlar 11 kişi, ikinci mezunlar 18 kişi idiler. Yani toplamda 29 kişi mezun olmuştu. Bunlar Türk azınlık okullarına tayin edildiler. Ama toplum bunları tepkiyle karşıladı. Biliyorsunuz veya bilmiyorsunuz, Yunan hükümetinin gönderdiği öğretmeni istemiyoruz, Türkiye’den öğretmen istiyoruz’ gibi bayağı bir çatışmalar oldu”. NL76 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa’da yapılan mülakat.

Sonuncusuysa, eğitim sürecinin içinde yaşanan çatışmalar dahil olanlardandır. “Benim kızım okula giderken, ben de mütevellî heyetine girdim. Mütevellî heyetinde yedi kişiydik. On öğrenci vardı, onlarla ilgileniyorduk. Daha sonra SÖPA’lı öğretmen getirmek istediler. SÖPA’lı öğretmen getirmek istemelerine biz karşı çıktık. Yunan öğretmeni bizi bu konuda sıkıştırmaya başladı. Aramızda epey bir tartışma oldu. Bir gün beni Müdür şikâyet etmiş ve benim elebaşları olduğunu söylemiş. Müdür ‘Sokakta yalnız dolaşma, yanında mutlaka biri olsun, sana saldıracaklar’ diye beni uyardı. Biz de polisle başımız belaya girmesin diye daha fazla direnmedik. Buna benzer bir sürü olaylar oldu.” ŞE62 ile 25 Haziran 2022 tarihinde Izmit’te yapılan mülakat.

- 18 Görüşülenlerin büyük çoğunluğu, sürekli belli isimlere atıfta bulunmaktadır. Bunların başında, *Minaidis* ismi gelmektedir. Aşağıdaki görüşler, hem bahsedilen eğitim politikalarına şahit olmuş hem de söz konusu kişiyle şahsen etkileşim kurmuş birine aittir: “Batı Trakya’nın kaderini çizen, *Minaidis* isimli bir müfettiş vardı. Ben medresede 2. veya 3. sınıftayım. ... Kıbrıs Harekâtı öncesi. Beni okul müdürü çağırır. Amcam öğretmenlik yapmıştı. O nedenle de olabilir. ‘Seni *Minaidis* çağırıyor. Onun bürosuna git’ dedi. Ben de gittim. *Minaidis*, çok yaşlı biriydi. O zamanlar 90 yaşlarında idi. Ama görevinin başındaydı ve ölene kadar da kaldı. Mükemmel Osmanlıca konuşan, yazar, İstanbul’da eğitim görmüş birisiydi. Daha sonra yerine geçecek olanları, içlerinde *Pavlidis* ve *Stambulidis*’in de olduğu önce altı kişiyi, daha sonra on iki kişiyi eğitmişti. Bu heyet azınlık politikalarını yapıyor ve hangi iktidar gelirse gelsin bu heyet değişmiyordu. ... Bana Türkçe olarak ‘Oğlum sen başarılı bir öğrencisin. Seni Mısır’a okumaya göndereceğiz. Her türlü masrafını devlet karşılayacak. Bir kuruş ödemeyeceksin. Sen sadece bize ne olmak istiyorsun, doktor mu olmak istiyorsun, avukat mı, mühendis mi, onu bildir’ dedi. Ben cevap vermeden, babama danışmak istediğimi söyledim ve çıktım. Babam biraz araştırdı ve olumsuz cevap verdim”. 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa’da yapılan mülakat.

kişilerden bahsederken mülakat yapılanlardan tümünün hâlâ sesleri titremekte ve bakışlarını korku kaplamaktaydı. Üçüncüsü, etnik kimliğe dayanan çatışmaların eğitim sürecinde bazen en yalın haliyle yaşanması ve doğrudan baskıya dönüşmesidir.¹⁹ Bunun çok sayıda örneği mevcuttur. En yaygın olanı, -daha önce bahsedilen- okulların tabelalarından 'Türk Okulu' ifadelerinin kaldırılması ve yerlerine 'Azınlık Okulu' yazılmasıdır. Diğer, Yunan öğretmenlerin zaman zaman Türk öğrencileri ötekileştirmesi, hatta şiddet uygulamasıdır. Daha yakın dönemli olaraksa '*Hara Nikopulu Olayı*' vardır. Büyük Derbent köyündeki ilkokulda görev yapan Hara Nikopulu adlı kadın öğretmen, ders esnasında çocuklara Tanrı'nın resmini çizdirmek istemiştir. Ancak bununla yetinmemiş, Müslüman Türk öğrencilere Yunan milli marşlarını ezberletmeye ve Hristiyanlığa ait duaları öğretmeye çalışmıştır. Yaşananlar üzerine, veliler ile bölge halkı öğretmeni protesto etmişler ve olay basına yansımıştır. Nikopulu, bir taraftan bu konuyu sayfalarına taşıyan gazeteleri mahkemeye verirken diğer taraftan Atina Bilimler Akademisinden "milli dik duruş ödülü" ile gümüş madalya almıştır. Dördüncüsü, Türkiye'den alınan diplomaların tanınmaması ve Yunan Devletince diploma denkliği problemi çıkartılmasıdır. Bundan dolayı, Yunanistan'a dönenler ek ders sınavlarıyla cebelleşip durmuşlardır. Burada amaç, asimilasyon amaçlı olarak Türkiye'de eğitim görmelerinin önünü kesmektir. Son yıllardaysa Yunan Devletince daha rasyonel bir politika geliştirilmiş ve asimilasyon noktasında ciddi başarılar sağlanmıştır. Türk öğrencilerin ötekileştirme nedeniyle kimliklerine daha sıkı sarıldıklarını fark ettiklerinden zorluk çıkartma yerine imkânlar sunma yönünde politikalar geliştirmişler

.....
 19 Şu ifadeler, yaşanmış çok sayıda örnekten sadece biridir: "1968 yılında, babam ...köy okulunun aynı zamanda müdürüydü. Okulun tabelasında 'Türk İlkokulu' yazıyordu. Babamdan tabelayı indirip 'Türk' yerine 'M/KON' yazan tabelayı asmasını istediler. Babam buna karşı geldi. Yunan öğretmen gündüz "Türk" yazan tabelayı indiriyor, babam gece hademelere tekrar astırıyormuş. Bunun üzerine babamı görevinden ihraç ettiler. Bulgaristan sınırında, uzak bir köyde görevlendirdiler...". NL61 ile 25 Haziran 2022 tarihinde İzmit'te yapılan mülakat.

ve Yunan üniversitelerine çektikleri Türk öğrenciler üzerinde -AB faktörünü de kullanarak- bugüne kadar elde edemedikleri oranda bir başarı yakalamışlardır. Beşincisi, Batı Trakya'da on öğrencinin altına düştüğü zaman Türk okullarının kapatılmasıdır. Oysa görüşülenlerden birinin vurguladığı gibi Çanak-kale'ye bağlı Gökçeada'da sadece iki öğrencinin devam ettiği bir Rum okulu bulunmaktadır. Bunlar dışında, madalyonun diğer kısmında, Batı Trakya Türkleri arasında eğitim sınıfsal bir karakteristiğe de sahiptir. 'Balkanlı kesim' diye nitelenen dağ köylerinde yaşayanların ve mutaassıp ailelerin çocukları medresede, görece olarak biraz daha gelişmişlik seviyesi yüksek yerlerde ikamet edenler ile daha serbest aile yapısına sahip olanların çocukları, şehirdeki Celal Bayar Lisesi'nde eğitim görmüştür. Bu minvalde -eğitim yoluyla- toplumsal tabakalaşma, bölge halkının deyişle 'Ovalı' ve 'Balkanlı' diye ayrılmıştır. Sosyal bilimlerin sosyoloji ve coğrafya gibi disiplinlerince dağlık bölgelerde yaşayanların, etraflarını saran dağlar sebebiyle dış dünya ile temaslarının daha az olması sebebiyle ovalardakilere nazaran geleneklerine daha bağlı ve muhafazakâr oldukları kabul edilmektedir. Bu ayrışma kendisini genellikle din üzerinden gösterdiğinden, eğitime yansımaları medrese ve lise şeklinde olmuştur. Eğitimin Türkiye ayağıysa yine kendi içinde farklı sorunlar ile açmazlara sahiptir. Öncelikle, yüzlerce aile çocuklarına öğrenim vizesi alamamış ve Türkiye'ye kaçak gelmek zorunda kalmıştır. Fakat Türkiye'ye gelmekle sorun tümüyle hallolmamıştır; çocuklar son derece kısıtlı eğitim koşulları nedeniyle Batı Trakya'da geri bırakıldıklarından çoğunun diplomaları bu sefer Türkiye tarafından kabul edilmemiş ve alt sınıflardan başlamak zorunda kalmışlardır. Bu, birçoğunun hevesini kırmış ve hayal kırıklığı yaratmıştır. Son dönemlerde Türkiye'de yabancı öğrenci statüsünde öğrenim görenler, özellikle ekonomik krizin etkisiyle bunun maddi külfetini kaldırmakta zorlanabilmektedirler. Ancak içlerinden bir kısmı, azınlık liselerinde okuyan gençlere Yurtdışı Türkler ve

Akraba Topluluklar Başkanlığının verdiği burslar gibi olanaklardan yararlandırılmaktadırlar. Buna rağmen Yunan üniversitelerinde okumanın daha az maddi külfet getireceğini düşünerek bunlara yönelenler çıkmaktadır.

Yunan Devleti, eğitim gibi dini de politize etmek ve kendi ideolojisi doğrultusunda kullanmak peşinde olmuştur daima. Özellikle muhafazakâr özelliklere sahip olan toplumlarda din yadsınamaz bir öneme sahiptir. Bu toplumlarda din adamlarının kamuoyu önderlerine benzer bir misyona sahip oldukları görülmektedir. Düşünceleri ve kararları, topluluk açısından bağlayıcı önem arz eder. Bundan dolayı Yunan Devleti, hem dini kurum olarak İslam'ı etnik kimlik olan Türklüğün yerine ikame hem de kendisine bağlı dini önderler üzerinden topluluğu yeniden şekillendirme amacıyla dini eğitime büyük önem vermiştir. Bu durum din adamlarıyla sınırlı kalmamış, öğretmenleri ve beyaz yakalı mesleklerde istihdam edeceği Batı Trakya Türklerini de anavatandan uzak tutarak, İslam'ın daha radikal yorumlarının egemen olduğu Arap ülkelerinin üniversitelerine gönderme hedefi güdülmüştür. Böylece, toplumsal statü açısından üst hiyerarşilerde yer alan meslekler ve onların temsilcileri üzerinden, Batı Trakya Türk toplumunu istedikleri gibi yönlendirme ve yönetmenin mümkün olabileceği hesap edilmiştir. Bunun Batı Trakya üzerindeki en net yansıması, dini hayatta biri halkın seçtiği, diğeri Yunan Devleti'nin atadığı çift başlı bir dini yapının ortaya çıkmasıdır. Bu çift başlılık, 'atanmış' ve 'seçilmiş' cami imamı ile müftüler şeklinde kendisini göstermektedir. Ancak devlet ve halk nezdindeki bu ayrışma yanında, işin bir de daha eskilere dayanan Sünnilik ve Bektaşilik boyutları vardır. Türk topluluğunu mezhep üzerinden bölme uğraşısı, Yunan Devleti'nin bu alandaki politikalarından bir diğeridir. Tarihsel ve toplumsal süreç açısından yaklaşıldığında, Balkan coğrafyasının Bektaşiliğin merkezlerinden olduğu bilinmektedir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Balkanların herhangi bir zorlama olmadan

son derece zahmetsiz biçimde Türkleşmesi ve ana üslerden biri haline dönüşmesi, -Sünni anlayışa göre daha esnek ve çok kültürlülüğe yatkın olan- Bektaşilik anlayışının bölge insanını kolayca yakalamasından kaynaklanmıştır.

Lozan Antlaşması sonrasında Batı Trakya, başta Osmanlı Devleti'nin son şeyhülislamı Mustafa Sabri olmak üzere kimi Yüzellilikler ile Türkiye firarilerinin sığındıkları yer olmuştur. Sığınmacılardan bazıları bölgede birtakım gazeteler çıkardıkları gibi, Batı Trakya'daki Türk okullarında da roller üstlenmişler, "Yeni Türk Alfabeti"nin kabulü aşamasında olduğu gibi bölgenin muhafazakarları ile birlikte bir takım tartışmalar içinde yer almışlardır. Diğer taraftan Yunan idaresi de Yeni Türk Alfabetini "*Ankara'nın sembolü ve onun kültür ürünleriyle temas etmenin aracı*" olarak görmekteydi. Bölgede Türkiye'de gerçekleştirilen inkılapları takip etmek isteyen bir grup da söz konusuydu. Bölge Türkleri arasındaki bu ayrışma Yunan idaresinin ilk yıllarından başlayarak uzun yıllar etkisini göstermiştir. Bu bölünmüşlük kamusal alanda ciddi çatışmalara yol açmadan özel yaşamla sınırlı kalmakla birlikte her iki kesim arasındaki toplumsal yakınlaşmalar sekteye uğramıştır...

Bu arada, bin bir dert ve çileyi içinde barındıran itici etkenlerin karşısında konuşlanmış çekici etkenlerin, Batı Trakya insanının önüne imkânları hazır olarak sunduğu gibi bir izlenime de kapılmamak gerekir. İtici etkenler göçün temel motivasyonunu oluşturmakla beraber, yasal yahut yasa dışı göç yoluyla sığındıkları anavatanda çekici etkenler açısından bazı hayal kırıklıkları beklemektedir Batı Trakya Türklerini! Batı Trakya'yı -aynı Yunanistan gibi- ileri karakol olarak gören Türkiye, eğitim gibi özel durumlar haricinde yaşanan göçlere sıcak bakmamıştır. Bunda ciddi bir haklılık payı da bulunmaktadır. Yunanistan, Batı Trakya'nın demografik yapısını kendi lehine çevirmek ve Batı Trakya'daki Türk nüfusu eritmek için ilgili antlaşmaları hiçe saymak da dahil- illegal yollara başvurmaktan hiç çekinmemiş ve farklı dönemlerde uygulamaya

geçirdiği politikalarla Türkiye'ye kitlesel göçün yegane çözüm yolu olduğu algısını yaratarak anavatana sığınmayı tek kurtuluş çaresi haline dönüştürmüştür.²⁰ Türk Devleti'nin -bölgenin boşalmasını ve sahipsiz kalmasını önlemek amacıyla- oturma izni verme konusundaki isteksizliğini mülakat yapılanların çoğu belli ölçüde anlayışla karşılamakla beraber, bu politikanın aynı zamanda geri tepen silah misali nihai süreçte Türk Devleti'ni vurduğu görüşünü ısrarla dillendirmektedirler. Vatan daşlık vermek için Yunanistan'dan ıskat belgesi istenmesi, bölgeyi elde tutmaya değil tam aksine boşalmasına neden olmuştur. Kendi rızasıyla ıskat belgesi alanlar Yunan vatan daşlığından düşürüldüğünden ve bölgeyle bağları resmen kesildiğinden, istemeden de olsa Yunan Devleti'nin politikalarına hizmet edilmiştir. Bu duruma, son derece hantal ve ağır

20 Batı Trakya Türklerini göçe zorlamak için, farklı dönemlerde farklı uygulamalar devreye sokulmuştur. Bunların dönemsel dökümü kısaca şöyledir: *İlki*, Yunan yönetiminin başladığı 1923'te Batı Trakya'da 33 bin Yunan yaşarken, Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasından bir yıl sonra Yunan nüfusu belirgin bir şekilde yükselmiştir; sebebi, Doğu Trakya'dan göç eden Rumların, Türklerin evlerine yerleştirilmesidir. *İkincisi*, Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesiyle, -anlaşma hükümlerine aykırı şekilde- Türkiye'den giden Rum göçmenlerin Batı Trakya'daki Türklerin evlerine yerleştirilmeye devam edilmesidir. Bu kadarla kalmıyarak Yunan İstihbarat Örgütü aracılığıyla Rusya'dan getirilen sözde Pontuslu Rumlar ile dünyanın çeşitli bölgelerinden Yunanistan'a sığınanlar yine Batı Trakya'da ikamet ettirilmiştir. *Üçüncüsü*, Yunanistan 1930'lardan itibaren göçle gelen soydaşlarını Batı Trakya'ya yerleştirmiş ve en verimli toprakların olduğu bölgelere Yunan köyleri kurmuştur. Yeni kurulan bu köylere devlet her türlü yardımı yaparken, özellikle hizmet dışı bırakılan Türk köyleri geri kalmıştır. Ayrıca, bölgede yol veya okul ve askeriye gibi kamusal kurumlar için özellikle Türklerin tarlaları seçilerek kamulaştırmalar hız kazanmıştır. *Dördüncüsü*, Türklere ait toprakların kamulaştırılması ve taciz içerikli uygulamaların devam etmesi üzerine, halinden memnun olmayan Türk azınlık kitlesel olarak Türkiye'ye yeni bir göç hareketi başlatmıştır. *Beşincisi*, İkinci Dünya Savaşı sırasında hem Yunanistan'ın kamulaştırmalara devam etmesi hem Bulgarların Türk bölgelerinde şiddet eylemlerine girişmesi hem de Alman işgal güçlerinin yiyeceklere el koyup kıtlığa sebep olmasıyla, Batı Trakya'dan anavatana kitlesel göç artarak devam etmiştir. *Altıncısı*, Yunan İç Savaşındaki olaylar ve can kayıpları yüzünden, 18 bine yakın kişi Türkiye'ye göç etmiştir. Yine bu dönemde çıkartılan 821 sayılı yasayla, arazilerin birleştirilmesine başlanmış ve Yunan Devleti'nin Türklerin ellerindeki topraklara daha kolay el koyabilmesine zemin sağlanınca kitlesel göç hızını arttırmıştır. *Yedincisi*, 1969'ta çıkartılan kanunla tütün üretiminin ailelere göre belirlenmeye başlanması, yetiştirilen ürünler arasında ilk sırada tütünün geldiği Batı Trakyalı Türklerin yoksullaşmasına sebep olmuştur. Ekonomik baskıyla başa çıkılamayınca, Türkiye'ye yeni bir göç dalgası başlamıştır. *Sekizincisi*, Kıbrıs Barış Harekâtı boyunca baskı ve şiddetin artarak devam etmesi, yasal ve yasal olmayan yollardan Türkiye'ye göç hareketine zirve yaptırmıştır.

işleyen bürokrasi mekanizması eklenince, yaşananlar bazen anavatana sığınan soydaşların tahammül sınırlarını aşan boyutlara ulaşabilmişti. Bu nedenle hem Yunanistan'ın kendilerini Batı Trakya topraklarından atma uğraşları hem de Türkiye'nin orada kalmaları için gerekli izinleri verme noktasındaki çekinceleri gibi nedenlerle iki arada sıkışıp kalmışlardır. Yunanistan'a giden Rumlara derhal Yunan vatandaşlığının verilmesini ve aynı zamanda T.C. vatandaşlıklarının devam etmesini içleri burkularak izlemişlerdir. Bürokrasi karşısında yeni yollar aramışlar ve sorunları kendilerince çözmeyi denemişlerdir. Bazı aileler çocuklarının öğrenci vizesi üzerinden ikamet tezkeresi alır ve durumu idareten götürürken, pasaport alarak gelenlerden bazılarıysa işlerin yürümediğini fark edince Yunanistan'a geri dönmüş ve ardından Türkiye'ye bu sefer kaçak giriş yapmayı seçmişlerdir. Ancak kaçak gelmek de çözüm olmamıştır, çünkü bu sefer yeni sorunlar baş göstermiştir. Örneğin kendilerine vatandaşlık ve kimlik verilmediğinden, çocuklarını okula yazdıramamışlar veya yanlarında getirdikleri parayla mülk alamamışlardır. Yakınları adına arsa ve ev alma yolunu seçenler de, vatandaşlık aldıkları zaman -miras ya da aile içi anlaşmazlık gibi olaylar nedeniyle- bunları üzerlerine geçiremeyerek ev ve arsalarının mülkiyetini kaybetmişlerdir. Çalışma hayatı noktasındaysa, çalışanlar için olduğu kadar iş sahibi olanlar için de farklı zorluk ve çıkmazlar söz konusudur. Çalışma izni konusundaki temel sorunlar, izinlerin her sene yenilenmesi gerektiğinden birçok firmanın işe alımlarda kendilerini tercih etmemesi veya çalışma izni için -bordro, firma bilançosu, vergi levhası gibi- belli belgeler istendiğinden firmaların ya bunlarla uğraşmaktan kaçınması ya da devlete evrak vermekten çekinmesidir. Son dönemde hukuksal yoldan halledilmeye çalışılan ve Yargıtay'a yansıyan bir başka sorun, -kendilerine 19. madde nedeniyle ikamet verilmediğinden- eğitim gören çocukları üzerinden ikamet alanların isteğe bağlı Bağ-Kurlu olarak ödedikleri primlerin, yaş

ve diğer şartları sağlayarak emeklilik başvurusu yaptıklarında sayılmamasıdır. SGK, bu kişilerin geçmişte Türkiye'de ikamet edip etmediğini Göç İdaresi'nden sorgulamakta ve olumsuz cevap aldığı anda tekrar hesaplama yaparak ikamet tezkeresine sahip olunmayan günleri prim ödeme günlerinden düşmektedir. Geçmişte ödenen primlerse, o günün rakamları üzerinden iade edilerek çifte hak kaybının önünü açılmış olmaktadır.

Anavatan Türkiye'de yaşanan bu gibi sorunları bir nebze olsun katlanılabilir kılan, göç alan şehirlerin daha önce oraya yerleşmiş akrabaların, eski komşuların, yakınların telkin ve referansları doğrultusunda tercih edilmesi ve bu şehirlere ait belli bölgelerde oluşturdukları gettolarda Batı Trakya'da alışık oldukları cemaat tipi ilişkileri kısmen devam ettirmeleridir. M. Castells'in "The Network Society: from Knowledge to Policy" ve G. Cardoso'un "Societies in Transition to the Network Society" makalelerinde literatüre kazandırdıkları Ağ Teorisi'nde belirttikleri gibi, -özellikle hemşeriliğe dayanan- 'sosyal ağlar' toplumsal yaşamda büyük öneme sahiptir.²¹ Örneğin, Gümülcinelilerin büyük çoğunluğunun Bursa'da yaşadıkları bilinmekle beraber bu kıstas tek başına belirleyici değildir, çünkü yerleştikleri şehirlerde meydana getirdikleri gettolar farklı kriterlere göre çeşitlenmektedir. Yine Bursa'da, Batı Trakya Türkleri geldikleri bölgelere göre farklı farklı gettolar da oluşturmuşlardır. Büyükşehirlerin çoğu için durum budur; ancak özellikle daha küçük şehirlerde, Balkan göçmenlerinin karışık olarak aynı gettoda yaşadıkları gözlemlenmiştir. Bu gettolarda, cemaat tipi yapıya özgü statü ve saygınlıklar yanında, bölgeye özgü gelenek görenekler ile değerler belli ölçüde korunmaya devam etmektedir. Görülmüştür ki, ikinci kuşakların evlilik

21 Hemşeriliğe dayanan sosyal ağlar, birçok noktada belirleyici unsur olarak öne çıkmaktadır. Ancak belki de bunların içinde en önemlisi, Batı Trakya'da yaşamlarını son derece izole biçimde dağlık ve kırsal bölgelerde devam ettirirken, buraya geldiklerinde hiçbirinin kırsal alanlar ile tarımsal üretimi tercih etmeyip büyük şehirlere yerleşmelerinin yaratacağı 'kültür şoku' ile büyükşehir yaşamına özgü zorlukları, akrabalık yahut hemşerilik ilişkilerine dayanan sosyal ağlar sayesinde asgari düzeyde yaşamaları ve kolaylıkla atlatmaları olmuştur.

sürecinde eşlerini yine Batı Trakyalılardan seçmeleri, üçüncü kuşağa oranla daha yüksektir. Fakat bu noktada ilginç olan bir başka saptama, yoğun gettolaşmaya ve buralarda cemaate özgü değerlere büyük oranda sahip çıkılmasına rağmen, göç dinamikleri açısından en kolay entegre olan kesimin yine Batı Trakya Türkleri olmasıdır. Bulgaristan'dan zorunlu göçle gelen Türk soylulara, hatta iç göçle büyükşehirlere yerleşen Karadenizlilere ve Doğululara oranla Batı Trakyalıların yaşam tarzı, değerler sistemi, inanç pratikleri, giyim kuşamı, kullandıkları ağız, vb. gibi açılardan toplumla özdeşleşmeleri inanılmazdır. Bu entegrasyonu açıklamaya yönelik birçok faktörden söz edilebilir. (Ancak öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, burada '*entegrasyon*' kavramı özellikle kullanılmaktadır. Mülakat sorularının hazırlanması ve ilk yapılan mülakatlar sırasında literatür açısından '*asimilasyon*' kavramı tercih edilse de söz konusu kavram görüşülenlerin bazılarında mülakatı sonlandırma derecesinde tepki uyandırmıştır. İnsan gruplarının şehir yaşamında birbirlerine alıştıkları dört temel etkileşim tipinden biri olması yanında etnik gruplar arası ilişkilerin çözümlenmesinde kullanılan en yaygın metodoloji yöntemi de olan asimilasyonu, kendi kültür ve kimliklerinin göç edilen ülkedeki egemen kültürün içinde erimesi ve yok olması şeklinde algılayan görüşmeciler, Türkiye Türkleri ile Batı Trakya Türkleri arasında ne kimlik ne de kültür noktalarında bir ayrışma veya farklılık olmadığını altını çizerek, asimilasyon kelimesini kullanmanın -Yunanistan'ın yaptığına benzer şekilde- kendilerini 'ötekileştirme' olacağından dolayı kabul edilemeyeceğini belirtmişlerdir. Bu nedenle, çalışmada bahsedilen cemaat tipi yapıyı kırsala özgü toplum biçimi ve gettolaşma olgusunu da -göç ettikleri büyükşehirlerde kendilerine ait mahalleler kurup orada yaşamayı tercih eden Yozgatlılar, Çorumlular, Artvinliler, vs. örneklerinde olduğu üzere- hemşerilik ilişkileri bağlamında ele almak gerekir.) Söz konusu faktörlerden birincisi, kimlik olarak kendilerini tanımlarken ilk

kuşaklar -aslında ikisinin de aynı olduğunu belirtmek suretiyle- 'Batı Trakya Türk'ü' ve 'Türk' nitelermelerini tercih ederken, ikinci ve üçüncü kuşaklar sadece 'Türk' hatta bazen yaşadıkları şehre göre 'Bursalı', 'İzmirli', vs. şeklinde kendilerini tanımlamaktadırlar. Konuyu netleştirmek adına altını çizmek gerekirse ilk kuşağın Türklük ve Türkiye aşkı, büyük çoğunluğunun uzun bir dönem boyunca Haymatlos pozisyonunda olmaları nedeniyle vatandaşlık haklarının bulunmamasına, hatta bazılarının mezara kimliksiz olarak girmesine rağmen hiç bitmemiştir. Yunan Devleti'nce 'Müslüman Yunan' kimliğinin dayatılması, Batı Trakya insanı için kimliği en hassas oldukları alana dönüştürmüştür. Görüşülenlerin tamamına yakını bu konuya mutlaka değinerek, kendilerinin -kelimeyi özellikle vurgulayarak söylemekteydiler- 'Türk' olduğunu tam bir kesinlik içinde belirtme ihtiyacı duymaktaydılar. Soğuk Savaş döneminin Çekoslovakya'sında Komünist Parti'den önce iki kez ihraç edilen ve nihayetinde Çekoslovak Hükümeti tarafından vatandaşlıktan çıkartılan -otoriter sistemlere muhalefetiyle bilinen- Milan Kundera'nın "*İktidar sizi nerenizden yaralıyorsa orası sizin kimliğiniz olur*" sözünü doğrularcasına Batı Trakya göçmeni için kimlik önce Türklük olmuştur.²² İkincisi, -Türk kimliği ile bağıntılı şekilde- gelenlerin tümü için Türkiye, göç dinamikleri açısından 'göç alan ülke' değil 'anavatan' olarak kabul edilmiştir. Göç literatüründeki saha çalışmalarında ortaya çıkan sonuçlardan biri, -özellikle sosyoekonomik nedenlerle- göç edenlerin koşullar ve şartlar uygun hâle dönüştüğünde geldikleri ülkeye geri dönme düşüncelerini daima canlı tuttuklarıdır; bundan dolayı, yeni bir hayata adım attıkları coğrafyada elde ettikleri maddi getirinin bir kısmını kendi ülkelere transfer ederek orada değerlendirirler. Bu durum, Batı

22 Aslında, sahip olunan kimlik ile Türklüğün özdeşleşmesi sadece Batı Trakya'ya özgü değildir. Türklük, 'üst kimlik' ve 'egemen kültür' olarak öylesine geniş bir kapsama alanına sahiptir ki, Balkan coğrafyasına ait pek çok bölgede halk "İslam'ın Şartları" yerine "Türklüğün Şartları" ifadesini kullanmaktadır. Türklük, Balkan coğrafyasının neredeyse tamamında, otomatikman İslam'ı da içine alan üst kimliktir.

Trakya Türkleri için asla söz konusu olmamıştır. Göç eden birinci kuşağın çoğu, -eğitim öğretim amacıyla gelenler istisna tutulmak kaydıyla- ya oradaki arazi ve evlerini satmadan kaçmıştır²³ ya da ebeveynleri kendileriyle göç etmediğinden hâlâ Batı Trakya'da aileye ait gayrimenkulleri vardır. Buna rağmen emekli olduktan sonra oraya geri dönene yahut dönmeyi düşünene rastlanılmamıştır; sadece birkaç kişi, yaz tatilleri ile dini bayramları oradaki baba ocağına giderek değerlendirmektedir. Türkiye'ye göçün ardından daha sonra bu topraklara ziyaret için bile bir daha ayak basmamış ciddi bir kitlenin yanında, büyük çoğunluk geldikleri toprakları -on beş, yirmi yıl gibi- son derece uzun bir zaman diliminin ardından ziyaret edebilmiştir. Geri dönme düşüncesi olmamasının ana sebebi, orada yaşadıkları baskı ve şiddet yüklü geçmişin bilinçaltlarında o topraklarla özdeşleşmesidir; mülakatlarda kendilerine geri dönmeyi hiç düşünüp düşünmedikleri sorulduğunda, dönerim ya da dönmem cevapları yerine arka arkaya orada yaşadıkları olayları sıralamaya başlamışlardır. Bundan anlaşılmaktadır ki, Batı Trakya'ya bir gün geri dönme düşüncesini daha Türkiye'ye göç ederken yolda kafalarında bitirmişlerdir. Oradaki gayrimenkullerini, ya gelmeyip kalmayı seçen aile bireyleri ya akraba ve komşular ya da hiç tanımadıkları kişiler kullanmaktadır. Bunun dışında, ilk kuşağın hemen hepsi ticaretle uğraştığından, burada kurdukları -ve genellikle çocuklarına devrettikleri- bir düzenleri vardır ve bunu bozmayı istememişlerdir; tıp, hukuk, öğretmenlik gibi belli birkaç alanın dışında yükseköğretim alanlar, genellikle okul bittikten sonra gelip aile mesleğini devralmaktadır. Bir diğer kurulu düzen, çocuklarının -ve torunlarının- evlenip burada yuva

.....
23 Zaten Yunan Devleti'nin uyguladığı Batı Trakya politikası gereğince, gayrimenkullerin bir Türk'ten diğerine satılması mümkün değildi. Bu tip satışlar, sadece Yunan vatandaşlarına yapılabilmekteydi. Bundan dolayı, oradaki gayrimenkullerin Türkler arasındaki alım-satım işlemleri, Türk topluluğu içindekilerin bilgisi ve şahitliği dahilinde gayri resmi şekilde gerçekleşiyordu; satış sözlü olarak yapıldığından, tapu devri olmuyordu. Yunan Devleti bu uygulamadan, ancak Avrupa Birliği'ne girdikten sonra vazgeçmiştir.

kurmuş olmasıdır; ikinci ve üçüncü kuşak zaten kendini Türkiyeli ve Türk olarak gördüğünden ebeveynleri dönmeye niyetlense dahi burada kalmaya devam edecekleri son derece açıktır.²⁴ Bunun en güzel göstergesi, Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği'nin (BTTDD) şubeleri ile orayla ilişkili sosyal faaliyetlerin başlıca müdavimlerinin ilk kuşak olmasıdır; ikinci kuşak genellikle ebeveynlerini kırmamak için bunlara katılma zorunluluğu hissederken, üçüncü kuşağın bağıysa neredeyse tamamen kopmuştur. Bu toprakların, göç ettikten çok sonraki bir zaman diliminde -ilk kez- ziyaret edilmesinin nedenleriye, bahsedilen kimlik ve kurulu düzen faktörleri yanında, Yunan Devletinin -iskat belgesi alıp vatandaşlıktan düşükleri veya Türkiye lehinde faaliyetlerde bulduklarından 'sakıncalı' kabul edildikleri gibi bahanelerle- vize vermemesidir. Bu yüzden çoğu ebeveynlerinin cenazelerine dahi gidememiştir; bu da, orasını kafalarında bitirmelerinde rol oynayan etkenlerden bir diğeriştir. Üçüncüsü, gerek eğitim öğretim gerekse çalışma hayatında ötekileştirme ile karşılaşanların yok denecek kadar az olmasıdır, hatta büyük çoğunluğu pozitif ayrımcılık görmüşlerdir. Bu nedenle her ne kadar kendi gettolarında yaşamlarını sürdürseler de, -özellikle ilk kuşağın tamamına yakını ticaretle uğraştığından- geniş bir çevreyle iç içedirler ve toplumla bütünleşme son derece sorunsuz biçimde gerçekleşmiştir. Ayrıyeten, üçüncü kuşak içinde aynı gettoda yaşamayı seçenlerin oranı yok denecek kadar azdır. Kısmen

24 İkinci ve üçüncü kuşağın Batı Trakya'ya geri dönme gibi bir düşünce içinde olmamasını, farklı sosyoekonomik faktörlere dayandırmak mümkündür. İlki, -bahsedildiği gibi- kurdukları akrabalık ilişkileri ile sosyal çevrenin tümüyle buraya ait olmasıdır. İkincisi, ya beyaz yakalı mesleklerde yer aldıklarından ya da geniş ticari imkânlara sahip olduklarından, aynı koşulları Batı Trakya'da sağlamalarının güçlüğüdür. Görüşülenlerden birinin kendi yakını üzerinden verdiği örnek bunun en güzel kanıtıdır; Türkiye'de diş hekimliğini bitirdikten sonra mesleğini icra etmek için Batı Trakya'ya dönen ve orada muayenehane açan kişi, ırkçı yaklaşımla Yunanların kendisini tercih etmemesi ve Batı Trakya Türklerinden gelenlerin de mesleğini sürdürmesine ekonomik anlamda yeterli gelmemesinden dolayı kısa sürede muayenehanesini kapatarak geri dönmüş ve Türkiye'de açmıştır. Üçüncüsü, büyükşehirlerde alıştıkları yaşam standartlarının -görece olarak daha kısıtlı ve küçük bir bölge olan- Batı Trakya'da yakalanamayacak olmasıdır.

ikinci ve ezici çoğunlukla üçüncü nesil, hem burada doğduklarından hem buranın insanından eş seçip yuva kurduklarından hem de ailelerinin orada yaşadığı mezalimlere şahit olmadıklarından, Batı Trakyalılığa ait kimlik bilinçlerinin son derece zayıf olması yanında cemaat dinamikleri de ciddi anlamda sekteye uğramıştır.²⁵ Dördüncüsü, zihnen ve fiilen toprakla/tarımla bağlantının kesin biçimde kopuşuna ilaveten ticari yaşamın hayatlarındaki merkezi rolü ve çocuklarına yükseköğretim fırsatı tanınmaları gibi sosyoekonomik faktörler, kapitalist ruhun temel ilkelerinden olan girişimci karakter, rasyonel zihniyet ve burjuva/kentsoylu yaşam tarzını otomatikman kendilerine dayatmıştır. M. Weber ile W. Sombart'ın kapitalizm teorileri, üretimden ziyade ticari yaşam ile onun zihniyet yapısına vurgu yapar. Bu düzen, kazanma tutkusunu ve yaratıcı kişilik özellikleriyle 'girişimci', gerektiğinde önyargılar ile muhafazakâr eğilimlerden kolayca sıyrılma yeteneğine dayanan düşünce, akıl ve düzen insanına özgü karakteristiğiyle de 'burjuva' kimlikleri etrafında şekillenir. Diğer bir deyişle, kırsalın ve köylülüğün ataletle yüklü yaşam biçimine karşı daima ilerlemecidir. Weber'in Protestan'ı da Sombart'ın Yahudi'si de, çalışma ve kazanma tutkusuyula kapitalizmin özüne uygun figürlerdir. İkisi de, kapitalist girişimlerini büyütmek için eğitime özel önem verirler. Ancak en önemlisi, 'yabancı' olma psikolojisinin son derece teşvik edici motivasyonudur. Örneğin 17. ve 18. yüzyıllarda Amsterdam borsasının

25 Bu arada, görüşülenlerden -Batı Trakya'yla bağı hala devam eden veya dernek faaliyetlerinde faal görev yapan- bir kesimin, yeni kuşakla ilgili yakın dönemli bazı gelişmelerden son derece rahatsız oldukları tespit edilmiştir. Yunanistan'ın bugüne kadar dini özgürlükleri tanırken etnik kimliği yok sayması, bölge insanının Türklük etrafında sıkı bir şekilde birleşmesine yol açmıştı. Bunu artık kabullenen ve tersine çevirme peşinde olan Yunan Devletince politika değişikliğine gidilmesi ve Batı Trakya Türkleri için Yunan üniversitelerinde okuma hakkının daha geniş bir zemine revize edilmesi, en baştan beri amaçlanan ancak bugüne kadar başarılı olunamayan asimilasyon hedefinde ilk defa ciddi başarılar elde edilmesini sağlamıştır. Ötekileştirme ve düşmanlığa dayalı politikalarda yumuşamaya gidilmesine ek olarak, AB vatandaşlığı imkânı ve -Türkiye'de kronik hale dönüşen ekonomik kriz ve genç işsizliği nedeniyle- Avrupa'ya geçiş yaparak hayatını orada devam ettirme düşüncesi, kendisini Yunan vatandaşı olarak gören Batı Trakya Türkü gençlerin sayısında hızlı bir artışa yol açmaktadır.

tamamı buraya göç eden Yahudilerin elindedir yahut 1776'da Amerikan kolonilerinin İngiltere'nin elinden çıkmasının ardından Yeni Dünya'ya Avrupa'dan gelen göçmenler kapitalizmin umuduna dönüşmüştür. Göçmen, eski geleneklerini arkada bıraktığı için kapitalist zihniyete ve modernitenin özünde yer alan yenilik fikrine en açık kişidir. Bu nedenle birçok kuramda, Avrupa'nın gelişimi kimlik inşası ile sınırlanmaz; asıl önemli husus, bunun arkasındaki zihniyet dönüşümüdür. Batı Trakya Türkleri de benzer bir güdüyle dâhil oldukları ticari ve toplumsal hayatta, Anadolu insanının yirminci yüzyılın ancak son on yıllık döneminde yeni yeni adım attığı sosyal evrimi çok daha öncesinde tamamlamışlardır.

Genel bir değerlendirme yapmak gerekirse, öncelikle yaşanan eylemliliğin hem aracı hem de sonucu olan yeni koşulları meydana getiren göçün, dinamik bir olgu olduğu ve devinime geçtiğinde kontrol edilmesinin zorluğu gibi unsurlar bir yana, kendisini başlatan etmenlerden bağımsız hale dönüşeceği gerçeği de göz önünde tutulmalıdır. Bu paralelde, çok boyutlu ve karmaşık bir olgu olması itibariyle tek bir kurama dayalı analiz ve açıklamalar pek sağlıklı olmamaktadır. Göç sosyolojisi ise göç olgusunun kendisiyle ve göçü gerçekleştiren bireylerin -yahut topluluğun- göç alan ülkedeki entegrasyon -veya asimilasyon- süreçleriyle ilgilidir. Bu süreçte, göçün niteliğine bağlı olarak ev sahibi toplumla kurulan ilişkiler çok farklı içermelere sahip olabilecektir. Bazı göçmenler entegrasyon sürecinde başarılı olamayıp ülkelerine geri dönerken bazıları ev sahibi toplumun yerleşik düzeninde ayrımcılıkla karşı karşıya kalmakta ve önyargı duvarlarını aşamamakta, bazıları kendi içlerine çekilip geldikleri yere ait değerleri devam ettirmek yoluyla son derece kapalı bir cemaat hayatı sürdürmekte, bazıları da sağlıklı bir entegrasyon sürecinin ardından ev sahibi toplumla kaynaşmayı başarabilmektedir. Literatür açısından asimilasyon, göç veren topraklara ilişkin aidiyet ile kimliğin

tümüyle arkada bırakıldığı ve göç alan yeni coğrafyadaki sosyo-kültürel ortama tam anlamıyla adaptasyonun sağlandığı durumlara yönelik bir kavramdır. Kuramsal açıdan kabul gören temel varsayımsa, arkada bırakılan ülkeyle duygudaşlık ve bağların devam etmesinin, göç alan ülkeyle aidiyeti zayıflatacağına hatta belki de hiç kurulamamasına yol açacağı yönündedir. Oysa bu çalışmada ulaşılan sonuçlar, Batı Trakya Türkleri için bu durumlardan çoğunun geçerlilik arz etmediği ve birçok açıdan aksi yönlerde seyir izlediğidir. Örneğin, özellikle ilk kuşağın Batı Trakya'yı "dava" olarak benimsemelerine ve -gerek burada kurdukları dernekler gerek düzenledikleri sosyal aktiviteler aracılığıyla- bağlarını koparmamalarına rağmen başka hiçbir göçmen grubunda rastlanmayan yoğunlukta bir entegrasyon görülmektedir. Farklı bir etnik grup ve kültürel azınlık olarak değerlendirilemeyeceklerinin -ve olmadıklarının- temelindeki nedenlere çalışma içinde değinildi. Bunun yanında, uluslararası göç çalışmalarında ulus-devlet merkezli anlayışın yansıması olan "yerli" ve "vatandaş" kavramlarının karşısında konuşlanmış "yabancı" ve "öteki" kategorileştirmeleriyle hiç karşılaşmamış olmalarını, Batı Trakya Türklerinden kaynaklanan etkenler haricinde, Türk toplumundaki milliyetçilik faktörüyle birlikte değerlendirmek gerekir. Burada kastedilen milliyetçilik olgusunun siyasi ve ideolojik bir hareket olmaktan öte, Kıbrıs'ta yaşanan katliamlar ve 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında yükselişe geçerek farklılık gözetmeden toplumun tüm katmanlarında yayılan duygusal tepkime ve paydaşlığa dayandığı özellikle belirtilmelidir. Ayrıca terminolojik açıdan yabancı kavramsallaştırmasının alt kategorisinde yer alan "illegal" sınıflandırmasına rastlanılmazken, -"kağıtsız" olarak tabir edilen durum dâhilinde- *bilinen ve müsamaha gösterilen* "kaçak" statüsü Batı Trakya Türklerinin hemen hepsi için belli bir dönem geçerli olmuştur. Fakat uluslararası göç çalışmalarında sık sık karşılaşılan "meydan okuma" ve "tehdit oluşturma" gibi durumlar, Batı Trakya Türkleri noktasında

kamuoyu için bir anlam ifade etmemiştir.²⁶ Oysa içinden geçtiğimiz şu günlerde Suriye, Pakistan ve Afganistan'dan göç edenlerin Türk toplum yapısına entegrasyonunda karşılaşılan zorluklar ve kamuoyunun bir kısmınca “tehdit” kabul edilmeleri ya da yakın geçmişte kendilerine yönelik yaptırımlar sonrasında çaresizce Bulgaristan'dan göç etmek zorunda kalan ‘soydaşların’ bir süre sonra ucuz işgücü haline dönüşmeleri dolaylı da olsa yerli mavi yakalı çalışanlar için “tehdit” şeklinde algılanabilmişti. Bunlardan ilk grup, hem etnik temel üzerinden toplumsal asayiş, güvenlik, huzur ve kültürel çatışklara hem de ekonomik krizin toplumu derinden etkilediği bir dönemde kendilerine yapılan maddi ve aynı yardımların aynı zorluk ve sıkıntılarla boğuşan yerli halka yapılmış olmaması noktasındaki eleştiriler paralelinde ekonomi-politik faktöre işaret ederken; ikincisi, soydaşların işverenlerce ucuz işgücü olarak görülmesi ve istihdam dengesini değiştirmesi üzerinden, yedek işgücü ordusu yaratma ve yerli işçi sınıfı bölme gibi unsurlar etrafında sosyoekonomik boyuta odaklanmıştır. Batı Trakya Türkleriyse toplumsal, kültürel, politik veya ekonomik krizlere yol açmak bir yana, tam aksine çalışma hayatı ile ekonomiyi canlandırma ve toplumsal katma değer üretme yoluyla pozitif yönlü katkılar sunmuşlardır. Bu arada son olarak şunu da eklemek gerekir ki, Türkiye anavatan olarak görüldüğünden mülakat yapılanların birçoğu yaşanan durumu göç olarak kabul dahi etmemektedir.

.....
 26 Burada “kamuoyu” ifadesi bilhassa kullanılmıştır. Türk devletinin izlediği Batı Trakya politikasına ters düşerek oradaki topraklarından vazgeçmeleri ve iskat belgesi alarak Yunan vatandaşlığından atılmaları noktalarında, orasını terk etmemeleri ve mücadeleye devam etmeleri hususundaki Türk Devletinin -zaman zaman sınır dışı etmeye kadar giden- ısrarlarına rağmen “kaçak” statüsünde gerçekleştirdikleri zorunlu göçü, resmi Batı Trakya politikası açısından bir parça da olsa “meydan okuma” diye algılamak mümkün olabilecektir.

KAYNAKÇA

Kitap, Kitap İçinde Bölümler ve Makaleler

Adıgüzel, Yusuf. *Göç Sosyolojisi*, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2018.

Ciğerci, Nihan. "Bursa-Kırcaali Hattı: 1989'da Gelen Bulgaristan Göçmenleri Örneği", *Küreselleşme Çağında Göç*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018, s. 107-134.

Çavuşoğlu, Halim. *Balkanlar'da Pomak Türkleri: Tarih ve Sosyo-Kültürel Yapı*, KÖKSAV, Ankara, 1993.

Dlbet, F. "Göç", *Modern Toplumsal Düşünce Sözlüğü*, (Ed. Wiliam Outhwaite), İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.

Erdem, Nilüfer. "Yunan Hükümeti Temsilcisi Harisiyos Vamvakas'ın Batı Trakya'da Bulgarların Etkisini Kırmaya ve Helenlerin Etkisini Artırmaya Yönelik Faaliyetleri (1919-1920)", *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, (Ed. Cezmi Eraslan, Cezmi Bayram, Nilüfer Erdem, Pervin Hayrullah), Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul, 2014, s. 125-134.

_____. "Yunan İdaresinin İlk Yıllarında Batı Trakya Türklerinin Eğitimi", *Yitik Hafızanın Peşinde Üsküp Konuşmaları*, (Ed. Mehmet Dursun Erdem, Necip Fazıl Kurt, Özcan Güngör), Pruva Yayınları, Ankara, 2019, s. 559-580.

Karlsson, Ingmar. *Avrupa ve Türkler*, (Çev. Turhan Kayaoğlu), Homer Kitabevi, İstanbul, 2007.

_____. *Avrupa'nın Üvey Evlatları*, (Çev. T. Kayaoğlu), Homer Kitabevi, İstanbul, 2006.

Kaya, Ayhan. "Uluslararası Göç Teorileri Bağlamında Yeni Göç Türlerini Anlamaya Çalışmak", *Türkiye ve Yeni Uluslararası Göçler*, (Ed. M. Tuna), Sentez Yayıncılık, Bursa, 2014, s. 13-37.

Kösemihal, Nurettin Şazi. *Batı Uygarlığı ve Biz*, Ak Kitabevi, İstanbul, 1968.

Lee, Everett S. "A Theory Of Migration", *Demography*, Vol. 3, No 1, 1966, p. 47-57.

Marshall, Gordon. "Sosyolojik Göç Araştırmaları", *Sosyoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1999.

Nisbet, Robert. "Gelenek", *Modern Toplumsal Düşünce Sözlüğü*, (Ed. Wiliam Outhwaite), İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.

Öner, N. Aslı. "Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar", *Küreselleşme Çağında Göç*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018, s. 13-27.

Özgür, Nurcan. "Modern Türkiye'nin Zorunlu Göçmenleri: Muhacirler, İskânlılar, Mübadiller, İslamlar, Soydaşlar, 'G' Grubu, Mülteciler, Tekne Mültecileri", *Küreselleşme Çağında Göç*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018, s. 199-216.

Rex, John. "Etnisite", *Modern Toplumsal Düşünce Sözlüğü*, (Ed. William Outhwaite), İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.

Schrecker, C. "Chicago Okulu", *Sosyolojik Düşünce Sözlüğü*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011.

Seyyar, Ali. *Sosyal Siyaset Terimleri*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2002.

Simon, G. & Hily, M. A. "Göçler", *Sosyolojik Düşünce Sözlüğü*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011.

Şevki, Mehmet Ali. *Osmanlı Tarihinin Sosyal Bilimle Açıklanması*, Elif Yayınları, İstanbul, 1968.

Sürelî Yayınlar

Gündem

Tezler

Becenen, Özgün. *1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nın Batı Trakya'daki Yansımaları Bir Sözlü Tarih Çalışması*, Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli, 2021.

İnternet Kaynakları

"Olacağı Buydu", <https://www.batitrakya.org/yazar/metin-mumin/olacagi-buydu.html> [Erişim Tarihi: 09.05.2022]

<https://www.abttf.org/html/?link=detay&id=2384&l=tr> [Erişim Tarihi: 09.05.2022]

Diğer

Migration Work and Migrents' Rights Network, 2009.

Örnek Olarak Seçilen Mülakatlar

BI73 ile 17 Eylül 2022 tarihinde Yalova'da yapılan mülakat.

BU17 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa'da yapılan mülakat.

CI46 ile 25 Haziran 2022 tarihinde İzmit'te yapılan mülakat.

IŞ27 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa'da yapılan mülakat.

NL31 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa'da yapılan mülakat.

NL61 ile 25 Haziran 2022 tarihinde İzmit'te yapılan mülakat.

NL76 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa'da yapılan mülakat.

NN69 ile 6 Eylül 2022 tarihinde Manisa'da yapılan mülakat.

PL19 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa'da yapılan mülakat.

ŞE62 ile 25 Haziran 2022 tarihinde İzmit'te yapılan mülakat.

Karaçukur Köyü, İskeçe

İbrahim Baltalı Arşivi

*Araştırma Bulgularının
Benzer Deneyimi
Yaşamış Birinin Gözüyle
Değerlendirilmesi*

Nilüfer Erdem*

Batı Trakya bölgesi, Yunan idaresine geçtikten sonra daha önceki bölümlerde ayrıntılı olarak aktarıldığı üzere bölgenin demografik yapısı ile oynanmış, bu bölgeye mübadil yerleştirilmesi ile başlamış, bunu takip eden yıllarda Türk köylerine yerleştirilen Yunanlar ya da Karakaçanlar¹ olmuştur. Bunlara devlet eliyle araziler verilmiştir. Her ne kadar içlerinden bir kısmı, yerleştirdikleri bu köyleri sonraki süreçte

* Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, nilerdem@istanbul.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-1393-7655.

1 Balkanların göçebe Ortodoks Hıristiyan halkı. Günümüzde Bulgaristan, Yunanistan ve Makedonya'da yerleşik düzene geçmişlerdir. Kökenleri hakkında ortak bir teori yoktur. Batı Trakya'da yayımlanan *İleri* gazetesinde Karakaçanlarla ilgili olarak "Bu Karakaçanlar, daha çok, 1950'lerden sonra, yani iç savaştan sonra aramızda – ovada görülmeğe başladılar. Elbet daha önceleri de vardı; fakat davalarıyla birlikte balkanlarda yaşadıkları için peeeekkk... aramızda görülüyorlardı. Ne vakit ki iç savaş, namı diğer Andartlık Harbi başladı, bunların da huzuru bozuldu... 1948'de kurulan hükümet, dağlık bölgelerde yaşayan halkı, geçici bir süre için ovalara – yakalara – şehirlere çekti. Bunların içinde Karakaçanlar da vardı. Onun için de 1950'den sonraki yıllar içinde, kent sokaklarında, katla katla veya bukle bukle fistanlar giyen, potur kuşak giyen Karakaçan karıları ve erkekleri görüyorduk. Görüyorduk ve bunlara sanki bir başka dünyadan gelmişler gibi acayip acayip bakıyorduk... Hele dilleri... Elen oldular. İdare-i Yunaniyye bunlara apayrı bir programla yanaştı; ekonomik yardımlar yaptı; evler – mahalleler – köyler kurdu. Okullaştılar ve memurlaştılar... Davar arkasında dolaşan, katır üzerinde gezen, kulübede yiye – içen – uyuyan Karakaçan, birdenbire kendini sandalyede – masada ve traktörde buldu... Devlet kadrolarında görev aldı, sorumluluklar aldı... Ve... ne olduklarını unuttular... Unutmaları için de bütün imkanlar seferber edildi... Artık bugün, Batı Trakya toprakları içinde Karakaçanlardan söz etmek, masal anlatmak gibi boştur. 1964/65'te Amvrosiya – Ortacı'da öğretmenken, buralara yerleştirilen, elbet Türklere ait topraklar üzerine, Karakaçanların nasıl asimile olduklarını veya edildiklerini görüyorduk..." satırlarına yer verilmiştir. "İbram, Arkadaş, Duyuyor Musun?", *İleri*, 20 Haziran 1997, s. 1.

genellikle ekonomik sebeplerle terk etseler de bu şekilde Türk köylerinin homojen yapısı bozulmuştur. İlgili bölüm altında ele alındığı gibi 1988 yılından itibaren bölgeye eski SSCB'den gelen ve “Pontuslular” olarak isimlendirilen Ortodokslar yerleştirilmiştir.

Bölgenin Yunan idaresine geçişinin ilk yıllarından itibaren yeni koşullara adapte olamayan pek çok Batı Trakyalı Türkiye'ye göç etmiştir.² Daha da önemlisi ilk göç edenler daha ziyade azınlığın eli kalem tutan kesimidir. *Trakya* gazetesinin 19 Mart 1952 tarihli nüshasında yer alan Batı Trakya Türklerinin “çobansız sürü” haline geldiklerine dair sözler yanlış değildir.³ Gerçekleştirdiğimiz mülakatlar göçün Gümölcine'nin Yaka ve Ova kesimine kıyasla İskeçe'nin Yaka ve Ova kesiminden daha hızlı gerçekleştiğini düşündürmüştür. İki şehir kıyaslandığında da aynı sonucu çıkarmamız mümkündür. Bu durum kanaatimizce İskeçe'de ticaretinin daha canlı olmasından kaynaklanmış olmalıdır. 1920'li yıllarda İskeçe, sahip olduğu tütün fabrikaları ve tütün mağazaları ile Selanik'ten sonra Kuzey Yunanistan'ın en kozmopolit ve canlı şehri görünümündeydi.⁴ Zira bölge Türkleri İskeçe'yi beylerin, Gümölcine'yi ise ağaların şehri olarak anmışlardır. Geçimini çiftçilikten sağlayanların ise her zaman topraklarına daha fazla bağlılık göstermeleri doğaldır.

2 Bkz. Nilüfer Erdem, “Nüfus Mübadelesi ve Batı Trakya Türkleri”, *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Özel Sayı 1: Türk-Yunan İlişkileri, 30 Ağustos 2021, s. 139-151.

3 “Ortaokulu Niçin İstiyoruz”, *Trakya*, 19 Mart 1952, s. 1.

4 “İskeçe Türk Birliği'nin Tarihi”, <http://www.iskeceturkbirligi.org/page.php?ref=tarihce> [Erişim Tarihi: 01.02. 2023]

Görsel 27: Günümüzde sadece bir ailenin yaşadığı Gürlek'in Pekmez Ağılı Mahallesi mezarlığı.
(Nilüfer Erdem arşivi)

Diğer taraftan Balkan Kolu'nda yaşayanlar, geçimlerini sadece küçükbaş hayvancılık ve tütünden temin ediyor, çevrelerini saran ormanlardan pek de yararlanamıyorlardı. Bu bölgede geniş araziler de söz konusu değildi. Kaçınılmaz olarak yeni kaynak arayışlarına gireceklerdir. Bu noktada aile babaları ya Yunanistan'ın Atina ve Selanik gibi büyük şehirlerinde inşaatlarda ve bunun yanında mermer ocaklarında çalışmışlar veya şanslarını gemilerde denemişlerdir.⁵ Çoğu zaman da bütün aile köyünü terk ederek Ova ve Yaka Kolu'ndaki köy ve şehir merkezlerine yerleşmiştir.⁶ Balkan Kolu'ndakilerin bu davranışının altında yatan sebepler içinde köylerinde 1970'li yıllara kadar elektrik ve köy çeşmesi haricinde su bulunmamasını, birçok köye hastaları herhangi bir sağlık ocağı ya da hastaneye götürecek aracın ulaşamamasını da saymak gerekir.⁷ Bu şekilde Balkan Kolu'ndaki Çalaperdi ve Tabaklı gibi pek çok köy boşalmıştır. Günümüzde bu bölgedeki köylerin bir kısmında sadece sürüleriyle çobanlar yaşamaktadır.⁸

Kıbrıs meselesine paralel azınlığa uygulanan baskıların artması ile Batı Trakya'nın her kesiminden Türkiye'ye göç gerçekleşmiş, Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası bu göç ivme kazanmıştır. Kıbrıs Barış Harekâtı'nı takip eden on, on beş yıllık dönem bölgeden en büyük göçün yaşandığı dönemdir.⁹ Bu dönemde Batı Trakya Türklerine çok yoğun baskılar uygulandığı gibi Yunan Vatandaşlık Yasası'nın 19. Maddesi de işletilmiştir. Dolayısıyla bir kısmı istemsizce Batı Trakya'daki yaşamlarını terk etmişler, ya da eğitimli gençler geri dönerek mesleklerini

5 IB80 ile 5 Eylül 2022 tarihinde İzmir'de yapılan mülakat; NÖ24 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa'da yapılan mülakat; ŞJ88 ile 17 Eylül 2022 tarihinde Yalova'da yapılan mülakat.

6 NF92 ile 6 Eylül 2022 tarihinde Soma'da yapılan mülakat.

7 ŞE86 ile 6 Eylül 2022 tarihinde Soma'da yapılan mülakat; NN69 ile 6 Eylül 2022 tarihinde Manisa'da yapılan mülakat.

8 NE68 ile 5 Eylül 2022 tarihinde İzmir'de yapılan mülakat.

9 IF10 ile 23 Haziran 2022 tarihinde İstanbul Küçükçekmece'de yapılan mülakat; ÖB12 ile 1 Haziran 2022 tarihinde Tekirdağ Sultanköy'de yapılan mülakat; ÇF25 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa'da yapılan mülakat.

icra edememiş ve bölge Türklerinin gelişmesine katkı sunamışlardır.¹⁰ Türkiye'ye göç etmiş ya da eğitim için gelip kalmış olanların anne babaları yaşları ilerleyince evlatlarının yanına yerleşmek durumunda kalmışlardır. Bunun sonucunda Batı Trakya'daki pek çok Türk hanesi kapanmıştır.¹¹

1960'lı yıllardan itibaren işçi olarak Almanya'ya giden Batı Trakya Türklerini unutmamak gerekir. Giessen, Stuttgart, Hamburg, Münih, Düsseldorf, Kelsterbach gibi pek çok yerleşimde Batı Trakya Türklerinin dernekler kurdukları¹² düşünüldüğünde Almanya'ya gidenlerin sayısının azımsanamayacak düzeyde olduğu anlaşılacaktır. Bir diğer ifadeyle 1960'lı yıllardan, özellikle Albaylar Cuntasından itibaren büyük bir sıkışmışlık içinde kıvranan Batı Trakya Türkleri için iki temel çıkış yolundan biri Türkiye, diğeri ise Almanya idi. Günümüzde ise çıkış yolları Türkiye yanında Avrupa Birliği'ne (AB) üye olan ülkelerdir. Çünkü bölgede sanayi tesisi yok denecek kadar azdır. Tarım ve hayvancılık ise beklentileri karşılayamamaktadır. Herhangi bir krediden ya da teşvikten yararlanmak istediklerinde “*Türk müsün, Pomak müsün, Roman müsün?*” sorusuyla karşılaşan ve kimi kez önlerine buna dair evraklar sunulan¹³ ve “*Türk*” olduklarını söylediklerinde bu olanaklardan yararlanamayanlar için topraklarını terk etmekten başka çare kalmamaktadır. Batı Trakya Türkleri geçmişte kendilerine yapılan baskılar sebebiyle göç ederken günümüzde göçün sebebi ekonomiktir. Köylerde sadece yaşlılar yaşar hale gelmiş, Batı Trakya'daki pek çok Türk okulu, öğrenci yetersizliğinden kapanmıştır.¹⁴ Esasen bölgedeki Türk okullarının kapanmasındaki tek sebep genç nüfusun göçü değildir. Bunun yanında Türk çocuklarının bir kısmının Yunan devlet okullarına yönlendirildiklerini de görmek gerekir.

10 GE53 ile 18 Haziran 2022 tarihinde İstanbul Zeytinburnu'nda yapılan mülakat; II52 ile 23 Haziran 2022 tarihinde İstanbul Küçükçekmece'de yapılan mülakat.

11 NP4 ile 8 Haziran 2022 tarihinde İstanbul Bakırköy'de yapılan mülakat.

12 <https://www.abttf.org/about.php?id=79> [Erişim Tarihi: 31.01.2023]

13 ŞE62 ile 25 Haziran 2022 tarihinde İzmit'te yapılan mülakat.

14 ON36 ile 27 Mayıs 2022 tarihinde Edremit'te yapılan mülakat.

Avrupa'ya yönelenler içinde sadece vasıfsız olanlar değil, daha iyi bir gelecek arayışında olan üniversite mezunları da vardır. Özellikle Türkiye'deki üniversitelerden mezun olanlar, Yunanistan diplomalarının denkliğini tanımadığından dolayı sıkça bu yola başvurumaktadırlar. Batı Trakya gibi dar bir bölgenin bütün üniversite mezunlarının taleplerini karşılaması da mümkün değildir. Son yıllarda Yunanistan üniversitelerinden mezun olmuş Türk gençlerinin mesleklerini icra edebilmek adına ülkenin başka bölgelerine yönelmeleri de söz konusudur. Bu noktada entegrasyonla asimilasyon arasındaki çizginin ince olduğunun unutulmaması gerekir.

Batı Trakya Türkleri için 1967-1995 döneminde, esas çıkış yolu Türkiye iken günümüzde bu AB ülkelerine doğru evrilmiştir. Benzer bir durum diğer Balkan ülkeleri için de söz konusudur. Bunun hızlı bir erimeye yol açabileceği ihtimali göz ardı edilmemelidir. Batı Trakya'daki Türk nüfusunun 150 bin civarında olduğu ifade edilse de fiilen kaçının bölgede yaşam sürdürdüğünün söylenmesi zordur. Bu noktada bölge Türklerini topraklarında tutacak çözümlerin üretilmesi elzemdir.

Batı Trakya'daki Türk nüfus göç etmemiş ya da Yunanistan dışında yaşam kurduğu halde Yunan vatandaşlığını koruyabilmiş olsaydı, bugün bölgedeki seçimlerde daha da etkili olabilecekti. Unutmamak gerekir ki bugüne kadar kırılmamış bir rekor olan Dr. Sadık Ahmet'in 8 Nisan 1990 seçimlerindeki 29.547 oyundan sonra Yunanistan seçim yasasında değişikliğe gitmiş, hem partilerin hem de bağımsız adayların milletvekili seçilebilmeleri için ülke genelinde oyların %3'ünü alma şartını getirmiştir.¹⁵ Yunanistan genelinde %3'lük oy, yaklaşık olarak 230.000-240.000 oya karşılık gelmektedir.¹⁶ Bu şart Batı Trakya Türklerinin bağımsız aday seçmelerini engellemek için getirilmiştir. Bu gelişmelerden sonra kurulmuş olan Dostluk Eşitlik ve Barış (DEB) Partisi ise 2014 Avrupa Parlamentosu

15 "Batı Trakya Türklerine Seçim Engeli", *Batı Trakya'nın Sesi*, Sayı: 13, 1989, s. 7

16 Mehmet Koca, *Dr. Sadık Ahmet Fırtınası*, BTDD Şubesi Yayını, Bursa, 2012, s. 275.

(AP) seçimlerinde zirve yapmış, televizyonlardaki seçim sonuç tablolarında Rodop ve İskeçe illeri DEB Partisi'nin renklerine boyanmıştır. Ne yazık ki DEB Partisi söz konusu baraj sebebiyle AP'na temsilci gönderememiştir.¹⁷ Oysa Batı Trakya Türkleri problemlerini uluslararası platformlarda dillendirecek yabancı dil bilen pek çok yetişmiş gence sahiptir. Yine de DEB Partisi'nin ittifak kurma yolları açıktır.¹⁸ Yunanistan İstanbul Rumlarının, Yunan vatandaşları gibi her türlü haktan yararlanmaları yollarını çok erken tarihlerden itibaren açmıştır.¹⁹ Yaptığımız mülakatlarda da dikkat çekildiği üzere Türkiye, ata topraklarında kalmaları yeğlenen Batı Trakya Türkleri için benzer bir siyaseti uygulamakta bir miktar geciktiyse de yeni stratejiler geliştirilmesi her zaman olasıdır.

Görsel 28: Dr. Sadık Ahmet, Batı Trakya Türklerinin omuzlarında.
(Mehmet Hatipoğlu arşivi)

- 17 "DEB, Rodop ve İskeçe'de Birinci Parti Oldu", <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/deb-rodop-ve-iskecede-birinci-parti-oldu-26511763> [Erişim Tarihi: 05.02.2023]
- 18 Murat Derin, "Dostluk, Eşitlik ve Barış Partisi'nin (DEB) Kuruluşu ve Batı Trakya Türklerinin Siyasi Hayatındaki Yeri", *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara 2021, s. 312-314.
- 19 MC55 ile 25 Haziran 2022 tarihinde İzmit'te yapılan mülakat.

Zaman zaman Batı Trakya Türkleri, Türkiye'ye diğer Balkan ülkelerinden gelenlerle kıyaslandığında parayla geldikleri, dolayısıyla ekonomik desteğe ihtiyaç duymadıkları ifade edilebilmektedir. Bir kısmı Yunan idaresi tarafından yatırım yapmalarına ya da işlerini geliştirmelerine izin verilmediği için birikimlerini Türkiye'ye aktarmıştır. İçlerinde mallarını, mülklerini satıp gelenler de olmuştur.²⁰ Ancak özellikle Balkan Kolu'ndan gelenlerin büyük çoğunluğu için bu tespit doğru değildir. Çünkü bu bölgedekilerin bir kısmı vakıf arazileri üzerindeydi.²¹ Bir kısmının ise başını soktuğu evinin ya da işlediği tarlasının tapusu yoktu.²² Kaldı ki Balkan Kolu'ndaki mallara alıcı da çıkmıyordu. Çok büyük bir kısmı evlerini, tarlalarını kardeşlerine terk ederek gelmişlerdir.²³ Dolayısıyla gelirken satabilecekleri yegâne servetleri sürüleri idi.²⁴ Pek çok genç ise “Başarırum! Kendime güveniyorum” diyerek ceketiyile anavatana sığınmıştır.²⁵

Batı Trakya Türkleri Türkiye'de genellikle daha önceden gelmiş akrabalarının, köylülerinin ya da arkadaşlarının yanına yerleşmişlerdir.²⁶ Özellikle ilk nesil için bu dayanışma önemlidir. Çünkü daha önceden gelmiş olanların yol göstericiliğine ihtiyaçları vardı. Bu destekle anavatana tutundular ve pek bir şey beklemediler, kendi yağları ile kavruldu. İlk yıllarda zorlanmadıklarını söylemek hata olur. Buna rağmen yaptığımız mülakatlardan hareketle ele aldığımız 1967-1995 dönemi göçmenlerinin büyük bir azimle çalıştıklarını ve tuttukları işlerde büyük oranda başarılı olduklarını söyleyebiliriz.²⁷

20 ŞE62 ile 25 Haziran 2022 tarihinde İzmit'te yapılan mülakat.

21 NL31 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa'da yapılan mülakat.

22 BL29 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa'da yapılan mülakat.

23 NE68 ile 5 Eylül 2022 tarihinde İzmir'de yapılan mülakat.

24 OI64 ile 7 Haziran 2022 tarihinde İstanbul Fatih'te yapılan mülakat.

25 CL98 ile 5 Eylül 2022 tarihinde İzmir'de yapılan mülakat; BH97 ile 7 Eylül 2022 tarihinde Kınık'ta yapılan mülakat.

26 NN6 ile 1 Haziran 2022 tarihinde İstanbul Gümüşyaka'da yapılan mülakat; IF10 ile 23 Haziran 2022 tarihinde İstanbul Küçükçekmece'de yapılan mülakat; IF70 ile 1 Haziran 2022 tarihinde İstanbul Gümüşyaka'da yapılan mülakat.

27 LP3 ile 1 Haziran 2022 tarihinde İstanbul Gümüşyaka'da yapılan mülakat; ŞC85 ile 1 Ekim 2022 tarihinde Eskişehir'de yapılan mülakat.

Kendilerini geliştirmeye açık olan Batı Trakya Türklerinin²⁸ pek çoğu çocuklarının Türkiye'de daha iyi bir eğitim alması için göç etmiştir ve çocuklarının iyi bir eğitim almaları konusundaki bilinçleri çok yüksektir.²⁹ Her eğitim seviyesinden ve yaş grubundan Batı Trakyalı Türklerle gerçekleştirdiğimiz mülakatlar, hemen hemen hepsinin çocuklarının lisans seviyesinde eğitim aldıklarını ortaya koymuştur.³⁰ Günümüzde Türkiye'nin her ilinde Batı Trakyalı bir doktora rastlanabilir. Batı Trakyalı Türkler içinde farklı siyasi partilerde yer almış, bakanlık seviyesine kadar yükselmiş olanlar vardır. Bursa, Eskişehir ve İstanbul başta olmak üzere öne çıkan sanayici ve işadamları da söz konusudur. Türkiye'nin belli başlı üniversitelerinin kadrolarında Batı Trakyalı akademisyenler yer almaktadır. Batı Trakyalı Türkler her anlamda Türkiye'ye katkı sunmuşlardır ve sunmaya da devam etmektedirler.

Bu noktada Balkan Kolu'ndan gelenler üzerinde ayrıca durmak gerekir. Bu kesim "Yasak Bölge" uygulamasına maruz kalmıştı. Yasak Bölge'ye giriş-çıkışlar kontrol edilmekte, bir diğer ifadeyle bölgeye ve bölgeden seyahat özgürlüğü kısıtlanmakta, Batı Trakya bölgesinin diğer kesimlerindekiyle iletişimleri olabildiğince engellenmekteydi. Bu bölgedeki bazı köyler sadece Türkçe konuşmaktaydılar³¹ ama bazı köylerde özellikle yaşlılar Türkçeyi iyi konuşmamakta ve Pomakçayı tercih etmekteydiler.³² Bu özel problemi yaşayanlar Türkiye'de daha büyük bir dayanışma içerisinde olmuşlar, Zeytinburnu, Üsküdar, Soma ve Kınık'ta gördüğümüz üzere kendi mahallelerini kurmuş ya da bazı mahallelerde kümeleşmişlerdir. Günümüzde de bu yerleşimlerde Batı Trakya Türkleri Dayanışma

- .....
- 28 LP3 ile 1 Haziran 2022 tarihinde İstanbul Gümüşyaka'da yapılan mülakat; NP4 ile 8 Haziran 2022 tarihinde İstanbul Bakırköy'de yapılan mülakat.
- 29 FE60 ile 25 Haziran 2022 tarihinde İzmit'te yapılan mülakat.
- 30 HB14 ile 1 Haziran 2022 tarihinde Tekirdağ Sultanköy'de yapılan mülakat; NL61 ile 25 Haziran 2022 tarihinde İzmit'te yapılan mülakat.
- 31 NE68 ile 5 Eylül 2022 tarihinde İzmir'de yapılan mülakat.
- 32 GE53 ile 18 Haziran 2022 tarihinde İstanbul Zeytinburnu'nda yapılan mülakat.

Derneği (BTTDD) şubeleri daha faaldirler. Faal olan diğer BT-TDD şubeleri, Batı Trakya Türklerinin görece daha fazla olduğu Bursa ve İzmit'tir. Balkan Kolu'ndan gelenlerde rastladığımız bu özel dayanışmaya benzer bir durum, Sünnilerle ata topraklarında olduğu gibi anavatanda da hiçbir sorunu olmayan, ağırlıklı olarak Bursa'nın belli mahallerine yerleşmiş ve Hidrellez şenliğinde tanık olduğumuz üzere kendi geleneklerini yaşatma gayreti içinde olan Bektaşî kesimde de söz konusudur. Göçmen mahallelerinde kendi içinde yaşayanların çocukları özlere daha bağlı kalmışlardır.

Batı Trakya'da çiftçilik yapanların çoğu Türkiye'de çiftçiliği terk ederek şehirlere yerleşip esnaflığa yönelirken,³³ içlerinden bir kısmı ticaret ve sanayide sivrirmiştir. Fakat Soma ve Kınık'a yerleşenlerin çoğu Batı Trakya'daki gibi iyi bildikleri tütüncülük ve tarımla uğraşmışlardır. Göç ederken yanında pek bir şey getiremeyen bu kesim için Soma'daki kömür madeni iş olanağı sunmaktaydı. Bu tip ailelerde erkekler madende, kadınlar ise tütün tarlasında çalışmışlardır.³⁴ Balkan Kolu'ndan gelenlerin Soma ve Kınık'ı nasıl keşfettikleri sorusuna yanıt arandığında Şahin Medresesi'nde kimi Yüzelliliklerin ve Türkiye firarilerinin ders verdiklerini, bunlar içinde Çerkes kökenli Hafız Ali Reşat'ın başı çektiğini unutmamak gerekir.³⁵ Dolayısı ile Soma'ya ve Kınık'a ilk yerleşenlerin hocaları tarafından bölgeyle ilgili bilgilendirilmiş, hatta yönlendirilmiş olmaları muhtemeldir. Gerçekleştirdiğimiz mülakatlarda da buna dair izlere rastlanmaktadır. Bu kanaatimizi bölgenin Çerkes nüfus barındırması da güçlendirmektedir.

Ova ve Yaka Kolu'ndan gelenler dil problemi yaşamamışlardır. Özellikle şehir ve kasabalarla büyük köylerden gelenlerin çoğu okullarında Türkiye öğretmen okulu mezunu

33 ŞE62 ile 25 Haziran 2022 tarihinde İzmit'te yapılan mülakat.

34 OŞ84 ile 6 Eylül 2022 tarihinde Soma'da yapılan mülakat.

35 Caner Yelbaşı, "Bir Muhalifin Portresi: Hafız Ali Reşad", <https://ajanskafkas.com/gorus/bir-muhalifin-portresi-hafiz-ali-resad/> [Erişim Tarihi: 31.01.2023]

öğretmenlerden eğitim almışlardı. Türkiye'ye hemen adapte oldular ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını aldıkları anda göçmenlikleri sona erdi. Bu sebeple de bu kesim göçmen mahallelerinden ve derneklerinden daha çabuk koptu. Hele ki çocuk ve genç yaşta gelenler ilk başlarda bazı ağız farklılıkları olsa da kendilerini pek göçmen olarak hissetmemiş, ya da bu duyguyu çok çabuk atmışlardır.³⁶ Kanaatimizce Batı Trakya Türkleri, Türkiye'ye gelip yerleşen göçmen grupları içinde en kolay adapte olan gruptur. Bu olgu, Batı Trakya Türklerinin çocuklarının neden Türkiye'deki göçmen dernekleri ile iletişime geçemediklerini de açıklamaktadır. Esasen her zaman yeni koşullara gençler daha çabuk adapte olmakta, okulda ve işte yeni arkadaşlıklar tesis etmektedirler. Bu belli bir yaşta göç etmiş olanlar için daha zordur. Bu sebeple de BTTDD şubeleri daha ziyade yaşlıların arkadaşlarıyla görüştükleri ve geçmişi yâd ettikleri ortamlara dönüşmüşlerdir.³⁷ Kanaatimizce BTTDD tarafından kültürel etkinliklere, bilimsel panel ve konferanslara daha fazla zaman ayrılması gerekmektedir. Batı Trakya Türklerinin günümüzdeki sorunlarına çözüm aramak bir yana, gençlere ata topraklarının unutturulmaması ve onlarla diyalogun bir yolunun bulunması gerekmektedir. BTTDD bölge ve Balkanlarla ilgili gazete ve telif eserleri derleyerek kütüphane oluşturduğu takdirde ise kapılarını akademisyenlere ve araştırmacılara açmış olacaktır.

Mülakatlar, Türkiye'ye ebeveynlerini takip ederek küçük yaşlarında gelenlerin çoğunun doğdukları toprakları tekrar yaşam kuracakları bir yer olarak görmediklerini ortaya koymaktadırlar.³⁸ Eğitim düzeyi yüksek ve büyük şehrin kültür sanat etkinliklerinden yararlananlardan bazıları ise Yunanca biliyor olsalar “belki” Selanik ve Atina'da yaşayabileceklerini

36 TP21 ile 2 Haziran 2022 tarihinde İstanbul Avcılar'da yapılan mülakat; ŞC85 ile 1 Ekim 2022 tarihinde Eskişehir'de yapılan mülakat.

37 NB28 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa'da yapılan mülakat.

38 ŞC85 ile 1 Ekim 2022 tarihinde Eskişehir'de yapılan mülakat.

söylemişlerdir.³⁹ Sadece bu da değil, ticaret ve sanayide belli yerlere gelmiş olanlar da Batı Trakya bölgesinin kendilerine sunacak pek bir şeyi olmadığına değinmişlerdir.⁴⁰ Yunan vatandaşlığını yeniden elde etmeyi ise Yunanistan'da yaşam kurmak için değil, çocuklarının AB imkânlarından yararlanması adına istemektedirler.⁴¹ Emeklilikte birkaç aylarını Batı Trakya'da geçirmekten söz edenler olsa da esasen hemen hemen hepsi arkadaşlarını yitirdiklerine, nesillerin değiştiğine ve gittiklerinde bıraktıkları hayatı bulamadıklarına işaret etmişlerdir.⁴² Aynı kaderi yaşamış, Türkiye'ye oldukça genç bir yaşta gelmiş biri olarak ben de bölgeyi ziyaretlerimde zaman zaman kendimi bir tiyatro seyrederek gibi hissettiğimi, kısaca bölgedeyken çevremdeki gelişmeler karşısında yabancılık duyduğumu ve sohbetlere tam manasıyla müdahil olamadığımı ifade etmeliyim.

Batı Trakya Türkleri Türkiye'ye çok hızlı uyum gösterecekleri de özellikle 1960'lı ve 1970'li yıllarda gelenler Türkiye'yi Yunanistan'a göre daha az gelişmiş bulmuşlardır. Günümüzdeyse Türkiye'nin atılımlarını, kat ettiği yolu takdir etmektedirler. Ancak bir kısmı kafasında hala kendi koşullarını bölgede kalanların koşulları ile kıyaslamaktadır. Her ne kadar mülakat yaptıklarımızdan hiç biri geldiğine pişmanlık göstermese de köylerine ziyarete gidenlerin "*Köye gittiğimde benim arabam gibisi yoktu*", "*Köyümde benim gibi giyinen yoktu*" benzeri ifadelerinden bu kıyaslama durumu açıkça anlaşılmaktadır.⁴³ Kabul etmek gerekir ki oran küçük de olsa Türkiye'de yaşayıp Yunan vatandaşlığını koruyanlardan bir kısmı geri dönmüştür. Yunan vatandaşlığını kaybedenler "*kalmak*" ya da "*geri dönmek*" ikileminden daha çabuk kurtuldukları için mesleklerinde ve işlerinde daha başarılı olmuş, daha hızlı yol almışlardır.

39 ŞF16 ile 8 Haziran 2022 tarihinde İstanbul Bakırköy'de yapılan mülakat.

40 ŞC85 ile 1 Ekim 2022 tarihinde Eskişehir'de yapılan mülakat.

41 TP21 ile 2 Haziran 2022 tarihinde İstanbul Avcılar'da yapılan mülakat.

42 NB28 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa'da yapılan mülakat.

43 ZH101 ile 30 Eylül 2022 tarihinde Adapazarı'nda yapılan mülakat.

Yunan vatandaşlığını koruyanlardan bir kısmı Yunanistan'ı Avrupa'ya geçiş için basamak olarak kullanmak niyetiyle Batı Trakya'daki evlerini onarmakta, hatta yeni evler satın alabilmektedir.⁴⁴

Batı Trakya Türkleri Türkiye'ye ilk adım attıklarında Türkiye'deki etnik renklilik karşısında çok şaşırılmışlardır.⁴⁵ Çünkü Batı Trakya'da Türkler ve Yunanlar yanında bir de Romanlar vardı ve her grup kendi mahallesinde veya köyünde yaşamaktaydı. Batı Trakyalı pek çok aile de birbirini tanımaktaydı. Bölgedeki çok az sayıdaki Ermenileri ve daha önce yaşamış olan Yahudileri sadece ismen tanırlardı. Esasen Türk kültürü dışında Yunan kültürünü dahi tanıdıkları söylenemezdi. Ele aldığımız dönemde Türkiye'ye gelenlerin büyük çoğunluğunun ilkökul mezunu oldukları düşünülecek olursa Türkiye'de yaşamakta olan Süryaniler, Abhazlar, Abazalar, Gürcüler, Boşnaklar... hakkında bilgi sahibi olmamaları doğaldı. Bu sebeple ilk başlarda daha ziyade kendi içlerinde yaşamışlar, Bakırköy gibi kozmopolit yapıdaki yerleşimlerdeki diğer dahi kendileri dışındakilerle komşuluk ilişkisi tesis etmemişler, çocuklarının yanlış evlilikler yapmasından korkmuşlardır. Mülakat gerçekleştirdiğimiz yüz üç kişiden bir ikisi dışında hemen hemen hepsi de kendileri ya da çocukları için nasıl bir aileden geldiğini bildikleri Batı Trakyalı, olmazsa iletişim kurmakta sorun yaşamadıkları ve kültürel olarak benzedikleri bir başka Balkan göçmenini tercih etmişlerdir.⁴⁶ Çocuklarına seçecekleri kişinin en azından Ankara ötesinde bir coğrafyadan olmasını telkin etmişlerdir. Kaldı ki kendileri de yerleşmek için Ankara'nın ötesine geçmemişlerdir. Ancak ikinci, daha ziyade üçüncü kuşaktan sonra sadece hemşeri ile evlenme alışkanlığının aşıldığını ifade etmeliyiz. Üniversite eğitimi almış olanların bunu aşmaları ise daha kolay olmuştur.

44 IJ57 ile 18 Haziran 2022 tarihinde İstanbul Zeytinburnu'nda yapılan mülakat.

45 TC87 ile 1 Ekim 2022 tarihinde Eskişehir'de yapılan mülakat.

46 IJ57 ile 18 Haziran 2022 tarihinde İstanbul Zeytinburnu'nda yapılan mülakat.

Müslüman Türk kültürünü yaşayan, kalpleri Türkiye ile atan, evlerinde ve kahvehanelerinde Türk radyolarını dinleyen ve televizyonlarını izleyen Batı Trakyalılar, Türkiye'ye geldiklerinde “Siz Hıristiyan mısınız? Yunan mısınız? Aile içinde Yunanca mı konuşuyorsunuz?” gibi sorularla karşılaştıklarında hem şaşırılmış, hem de kırılmışlardır. Bu sorulara cevap vermek onlara zül gelmiştir.⁴⁷ Bu durum Dr. Sadık Ahmet'in etkinliklerinin Türk medyası tarafından işlenmesiyle 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren nispeten aşılmıştır. Ancak günümüzde dahi Türkiye'de her kesimin Batı Trakya Türkleri hakkında yeterli ve doğru bilgi sahibi olduğunun söylenmesi zordur. Türk devleti her zaman Batı Trakya Türklerini, tüm Türk soylularla birlikte diğer yabancı uyruklulardan ayrı tutmuştur. Buna rağmen zaman zaman konuyu bilmeyen memurlardan kaynaklı sorunlar yaşanabilmektedir. Esasen günümüzde Batı Trakya Türklerinin Türkiye'de karşılaştıkları sorunların çok büyük bir kısmı halledilmiş durumdadır.

Günümüzde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını almış Batı Trakya Türklerinin Yunanistan'dan tek talepleri atalarının, anne-babalarının yattığı toprakları daha kolay ziyaret edebilmektir. Zira Yunan memurlar tarafından zaman zaman mesnetsiz gerekçelerle vize talepleri geri çevrilmekte veya gümrükten geçişleri engellenmektedir. Bu sebeple birçoğu yakınlarının iyi ve kötü günlerini paylaşamamış, ne düğünlerinde ne de cenazelerinde hazır bulunabilmişlerdir.⁴⁸ İçlerindeki en büyük sızı budur ve Yunanistan'ın vize uygulamasını kaldırması bunu nispeten hafifletecektir. Batı Trakya Türklerinin Yunanistan'dan bu tek taleplerinin işitilmesi ve Yunanistan'ın bu uysal azınlığa güvenmesi temennimizdir.

47 BI15 ile 2 Haziran 2022 tarihinde İstanbul Mecidiyeköy'de yapılan mülakat.

48 FE60 ile 25 Haziran 2022 tarihinde İzmit'te yapılan mülakat.

KAYNAKÇA

Kitap ve Makaleler

Derin, Murat. "Dostluk, Eşitlik ve Barış Partisi'nin (DEB) Kuruluşu ve Batı Trakya Türklerinin Siyasi Hayatındaki Yeri", *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara 2021, s. 297-315.

Erdem, Nilüfer. "Nüfus Mübadelesi ve Batı Trakya Türkleri", *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Özel Sayı 1: Türk-Yunan İlişkileri, 30 Ağustos 2021, s. 139-151.

Sürelî Yayınlar (Gazete ve Dergiler)

Batı Trakya'nın Sesi

İleri

Trakya

Örnek Olarak Seçilen Mülakatlar

BH97 ile 7 Eylül 2022 tarihinde Kınık'ta yapılan mülakat.

BI15 ile 2 Haziran 2022 tarihinde İstanbul Mecidiyeköy'de yapılan mülakat.

BL29 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa'da yapılan mülakat.

CL98 ile 5 Eylül 2022 tarihinde İzmir'de yapılan mülakat.

ÇF25 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa'da yapılan mülakat.

FE60 ile 25 Haziran 2022 tarihinde İzmit'te yapılan mülakat.

GE53 ile 18 Haziran 2022 tarihinde İstanbul Zeytinburnu'nda yapılan mülakat.

HB14 ile 1 Haziran 2022 tarihinde Tekirdağ Sultanköy'de yapılan mülakat.

IB80 ile 5 Eylül 2022 tarihinde İzmir'de yapılan mülakat.

IF10 ile 23 Haziran 2022 tarihinde İstanbul Küçükçekmece'de yapılan mülakat.

IF70 ile 1 Haziran 2022 tarihinde İstanbul Gümüşyaka'da yapılan mülakat.

II52 ile 23 Haziran 2022 tarihinde İstanbul Küçükçekmece'de yapılan mülakat.

IJ57 ile 18 Haziran 2022 tarihinde İstanbul Zeytinburnu'nda yapılan mülakat.

LP3 ile 1 Haziran 2022 tarihinde İstanbul Gümüşyaka'da yapılan mülakat.

MC55 ile 25 Haziran 2022 tarihinde İzmit'te yapılan mülakat.

NB28 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa'da yapılan mülakat.

NE68 ile 5 Eylül 2022 tarihinde İzmir'de yapılan mülakat.

NF92 ile 6 Eylül 2022 tarihinde Soma'da yapılan mülakat.

NL31 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa'da yapılan mülakat.

NL61 ile 25 Haziran 2022 tarihinde İzmit'te yapılan mülakat.

NN6 ile 1 Haziran 2022 tarihinde İstanbul Gümüşyaka'da yapılan mülakat.

NN69 ile 6 Eylül 2022 tarihinde Manisa'da yapılan mülakat.

NÖ24 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa'da yapılan mülakat.

NP4 ile 8 Haziran 2022 tarihinde İstanbul Bakırköy'de yapılan mülakat.

OI64 ile 7 Haziran 2022 tarihinde İstanbul Fatih'te yapılan mülakat.

ON36 ile 27 Mayıs 2022 tarihinde Edremit'te yapılan mülakat.

OŞ84 ile 6 Eylül 2022 tarihinde Soma'da yapılan mülakat.

ÖB12 ile 1 Haziran 2022 tarihinde Tekirdağ Sultanköy'de yapılan mülakat.

ŞC85 ile 1 Ekim 2022 tarihinde Eskişehir'de yapılan mülakat.

ŞE62 ile 25 Haziran 2022 tarihinde İzmit'te yapılan mülakat.

ŞE86 ile 6 Eylül 2022 tarihinde Soma'da yapılan mülakat.

ŞF16 ile 8 Haziran 2022 tarihinde İstanbul Bakırköy'de yapılan mülakat.

ŞJ88 ile 17 Eylül 2022 tarihinde Yalova'da yapılan mülakat.

TC87 ile 1 Ekim 2022 tarihinde Eskişehir'de yapılan mülakat.

TP21 ile 2 Haziran 2022 tarihinde İstanbul Avclar'da yapılan mülakat.

ZH101 ile 30 Eylül 2022 tarihinde Adapazarı'nda yapılan mülakat.

İnternet Kaynakları

“Avrupa Batı Trakya Türkleri Federasyonu”, <https://www.abttf.org/about.php?id=79> [Erişim Tarihi: 31.01.2023]

“DEB, Rodop ve İskeçe'de Birinci Parti Oldu”, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/deb-rodop-ve-iskecede-birinci-parti-oldu-26511763> [Erişim Tarihi: 05.02.2023]

“İskeçe Türk Birliği'nin Tarihi”, <http://www.iskeceturkbirligi.org/page.php?ref=tarihce> [Erişim Tarihi: 01.02. 2023]

Caner Yelbaşı, “Bir Muhalifin Portresi: Hafız Ali Reşad”, <https://ajanskafkas.com/gorus/bir-muhalifin-portresi-hafiz-ali-resad/> [Erişim Tarihi: 31.01.2023]

*Araştırma Bulgularının
Tarihi Arka Plan
Çerçevesinde
Değerlendirilmesi*

Cezmi Eraslan*

Giriş

Bu bölümün amacı 1967-1995 döneminde Batı Trakya'dan çeşitli yollar ve şekillerde Türkiye'ye göçen ve yerleşen Batı Trakya doğumlu Türkler ile yapılan mülakatları, Türk-Yunan ilişkilerinin tarihî arka planını dikkate alarak değerlendirmektir. Burada konunun birinci tarafı XIX. asrın ilk çeyreğinde dönemin büyük güçleri olan İngiltere, Rusya, Fransa gibi devletlerin Osmanlı Devleti aleyhine genişletmek amacıyla kurdukları bir devlet olarak Yunanistan'dır. Diğer taraf, Osmanlı Devleti'nin tarihî, coğrafi, kültürel, idari/siyasi mirasçısı olarak Türkiye ve iki devlet arasında adeta bir tampon bölge teşkil eden Batı Trakya bölgesinde yaşayan Türklerdir. Bölgede yaşayan Türklerin her iki tarafın ilişkilerinden olumlu/olumsuz doğrudan etkilendikleri, olumlu olduğunda rahatladıkları, olumsuz olduğunda her türlü baskıyla yüz yüze geldikleri görülmektedir.

Meriç (Evros), Rodop ve İskeçe illerindeki yerleşim birimlerinden göçen kadın/erkek 103 Türk'ün sorulara verdiği cevapların ana mesajı huylunun huyundan vazgeçmediğidir.

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü,
cezmi.eraslan@istanbul.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-3475-310X.

Sürecin başlangıcında, Yunan ayaklanması sırasında Başpiskopos Germanos'un bulduğu söylenen “*Hristiyanlara huzur! Konsüllere saygı! Türklere ölüm*” sloganı ayaklanmanın başından sonuna ve sonrasında tüm Balkanlardaki milliyetçi ayaklanmaların temel yöntemi haline geldiği tespit edilmektedir. Nitekim “*Mora’da hiç Türk kalmasin, hatta tüm dünyadan silinsinler*” şarkısının bir toptan imha savaşının başlangıcı olduğu bilim adamları tarafından tasdik olunan bir husustur.¹ XIX. asırda uygulanan Türkleri öldürerek yok etme ve Balkanları Türklerden temizleme siyaseti, XX. asırda yapılan uluslararası anlaşmalara ve atılan imzalara karşın hakları yok sayarak göçe zorlamak suretiyle bölgeyi Türksüzleştirme politikası şeklinde devam etmiştir.

Osmanlı Devleti’nin bölgeden çekilme sürecinde bilhassa Balkan Savaşlarının ilk aşamasının sonunda imzalanan 30 Mayıs 1913 tarihli Londra Antlaşması ile Edirne ve Kırklareli’nin dâhil olduğu bölgenin Bulgaristan’a geçmesi etkili olmuştur. Bulgaristan’ın Osmanlı topraklarından aslan payını almasını kabullenemeyen müttefiklerinin saldırısıyla başlayan ikinci aşamada Osmanlı Devleti, Edirne ve Kırklareli’ni geri alırken Batı Trakya’nın Mesta- Struma arasındaki kısmı Yunanistan’a, Meriç-Mesta arasındaki kısmı ise Bulgaristan’a verilmiştir.² Her iki devlete kalan yerlerde nüfusun en az dörtte üçünün Türklerden oluşması Batı Trakya Türklerinin yeni bir baskı dönemi yaşayacaklarının habercisi gibiydi. Osmanlı yönetiminin güçsüzlüğü, bir avuç gönüllü ve kahraman subayının teşkil ettiği Garbî Trakya Hükümet-i Muvakkatesi’ni kabullenme ve savunmasına imkân vermemiştir.³ Birinci Dünya Savaşı

1 Thomas Gordon, *History of the Greek Revolution*, Edinburg and London 1832, s. 149 ve W. Allison Phillips, *The War of Greek Independence 1821 to 1833*, New York, 1897, s. 48’den naklen Justin Mc Carthy, *Ölüm ve Sürgün, Osmanlı Müslümanlarının Etnik Kıyımı (1821-1922)*, (Çev. Fatma Sarıkaya), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014, s. 11.

2 Yusuf Sarınoy, “Balkan Savaşlarından Lozan Barış Antlaşmasına Batı Trakya Bölgesi”, *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 50.

3 Ae, s. 52. Hâkimiyeti son bir asırda fiilden şekle dönüşmüş Osmanlı Devlet yönetiminin Batı Trakya için aktif bir çabası yoktu. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Batı Trakya’nın bir bütün olarak Türklerin elinde kalması ve münasip

sırasında Bulgar idaresinde kalan bölgenin yönetimi Mondros Mütarekesinden sonra İstanbul'da kurulan Batı Trakya Komitesi ve sonrasında Batı Trakyalıların girişimiyle oluşturulan "Müttefiklerarası Batı Trakya Muvakkat Hükümeti" girişimleriyle belirlenmeye çalışılmıştır.

TBMM Hükümeti'nin maddi desteği ile Yunan kuvvetlerini Trakya bölgesinde bir ölçüde meşgul eden hükümetin Genelkurmay Başkanı Fuat Bey'in faaliyetleri Yunanistan yönetiminin Anadolu'ya takviye gönderme faaliyetlerini yavaşlatmış olmalıdır. Ancak Neuilly Antlaşmasıyla Batı Trakya'nın güneyi Yunanistan'a verilmiş, buna tepki olarak kurulan Batı Trakya Hükümeti ise Lozan Antlaşması ile ortadan kalkmıştır. 14 Mayıs 1920 günü başlayan Yunan işgali Türklere yönelik zulüm ve eziyetleri de beraberinde getirmiştir. Yunan hükümetinin bölgenin nüfus dengesini değiştirmek, bölgeyi mümkün olduğu kadar çabuk Türksüzleştirmek için giriştiği uygulamalar sonucu Türkler, Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmışlardı. Yunanistan bu süreçte 10 Ağustos 1920'de İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya ile imzaladığı "Yunanistan'daki Azınlıkların Korunmasına İlişkin Anlaşma" ile ülkesindeki vatandaşları arasında ayırım yapmayacağına dair güvence vermiş olmasına karşın kadim politikasına devam etmiştir.⁴ TBMM Hükümetinin bu zulüm ve baskıların engellenmesi için İngiltere Yüksek

.....
 zamanda Anavatan'a katılması gayesini ortaya koymuş, vatan toprağının müstemleke olmasına razı olunmayacağını deklare etmiş ve Batı Trakya Türklerinin çalışmalarını koordine etmeye gayret göstermişti. Mütareke tarihindeki sınırı esas aldığı için Meriç'in batısında kalan kısmı resmen söz konusu edemeyeceklerini belirten Mustafa Kemal Paşa, Batı Trakya Türklerinin milli teşkilatlarını geliştirip Wilson Prensiplerine dayanarak haklarını istemelerini tavsiye ediyordu. Bkz. Tevfik Biyıklıoğlu, *Trakya'da Milli Mücadele I*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1987, s. 191-192. Mustafa Kemal Paşa, Doğu Trakya anlaşmalarla garanti altına alınmış olduğu için Batı Trakya ile bir bütün olarak değil, anlaşmalar çerçevesinde ayrı ayrı savunmanın doğru olduğu kanaatindeydi. Kazanılmış hakların tartışma konusu edilmemesi için takip edilen bu yaklaşımla Paşa, Adalar Denizi'ne çıkış talebinde bulunan Bulgaristan'ın Kavala'yı tercihi dolayısıyla bunun desteklenmesi gerektiğini İstanbul'daki Rauf Bey'e Ankara'dan 3 Şubat 1920 tarihi ile gönderdiği telgrafta hatırlatmaktaydı. Kemal Atatürk, *Nutuk-Vesâik*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 1991, s. 915.

4 Sarıнай, *Agh*, s. 30.

Komiserliğine yaptığı müracaatlar ise doğru olup olmadığı bizzat eziyeti yapan Yunan yetkililere sorulduğu için bir netice vermemiştir. Bu uygulama, Yunan Devletinin kuruluşunu gerçekleştiren büyük devletlerin Türklere karşı uygulanan insanlık dışı baskılar karşısındaki duyarsızlıklarının bir asır önceki gibi devam ettiğinin delili olmalıdır. Modern zamanlarda ülkesi Yunanistan'da yaşarken kimliği olan "Türk"ü adında kullanamadığı için iç hukuk yollarını tüketip Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) giderek hakkını tasdik ettirenlerin, ülkelerinde bu kararları uygulatamamaları da Yunan Devleti'nin bu konudaki umursamazlığı, kanun tanımazlığı da aynı geleneğin devamı sayılmalıdır.

Lozan sonrasında Türkiye ile ilişkilerin iyi olduğu dönemler dışında Batı Trakya Türklerinin yaşamının daima ikinci sınıf vatandaş olarak baskı ve yoksunluk içinde geçtiği anlaşılmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nda İtalyan, Alman ve onların tavassutuyla Bulgar işgali büyük baskıların, yoklukların yaşandığı yıllar olmuştur. Sonrasındaki Yunan İç Savaşı döneminde de "Andartlık" olarak isimlendirilen, her hâlükârda Türklerin idari, ekonomik, sosyal baskılar gördükleri, ürünlerine zorla el konulan, insani haklarının yok sayıldığı dönemler olmuştur. 1950'li yılların ilk yarısı bir bahar iklimi yaşatırken 6/7 Eylül 1955 Olaylarından sonra ve Kıbrıs'ta yaşanan olaylar dolayısıyla Yunanistan'da yaşayan Türklerin yoğun oldukları yerlerde her türlü haklarının yok sayılması bir gelenek haline dönüşmüştür.

Mülakat verenlerin önemli bir kısmı İskeçe ilinin Bulgaristan sınırına yakın dağlık Şahin bölgesinden gelen, bu bölgeden İskeçe'nin yaka ve ova köylerine inmiş olup orada da problemler yaşayıp kendilerini emniyette görmedikleri için göç etmeyi düşünen insanlardır.

Proje kapsamında mülakat veren göçmenlerin söylediklerinden hareketle 1967-1995 yılları arasında Türkiye'ye gelen

Batı Trakyalı vatandaşların anlatımlarına dayanarak bazı tespitler yapmak, problem ve göç sebeplerini önem sırasına göre şöyle gruplandırmak mümkün görünmektedir:

1. Yunan Hükümetinin Politikaları

Zaman zaman iyi geçimler olmakla birlikte gerginlik zamanlarında ortaya çıkan bir karşılıklı güvensizlik halinin varlığı söz konusudur. Daha İkinci Dünya Savaşı yıllarında Kuzey Yunanistan Valisi ve kabine üyesi Rodopulos'un Türkleri, Birinci Dünya Savaşında Türkiye'deki Ermenilere benzetmesi her ne kadar hak ettiği cevabı almışsa da⁵ Yunan tarafının Türkiye'nin ve Türklerin bütün iyi niyetine rağmen güvensizlik içinde olduğunu göstermektedir. 1967 yılında, Türkiye'ye göçen 1952 doğumlu BC91'in tespitiyle resmi makamlar başta olmak üzere, uzun süreli bir güvensizlik ve Türklerden kurtulma amacı söz konusuydu: *"Mesela 1974'teki olaylarda komşuluğun da ne kadar az olduğunu gördük. O süre içinde özellikle işçi yaşayan bölgelerde hemen şey başladı, yani daha çok ayırım başladı. Resmi dairelerde olsun, ne bileyim yani çok net söylenmese bile... O zamanlar mesela, Türklerin topraklarını almak isteyen Yunanlar ortaya çıkmaya başladı. Hatta bir kısmını aldılar bile. Üniversite yapılacak diye Türklerin toprakları alındı. O toprakları Yunanlar aldı ve bunlar da bizim komşularımızdı orada. Netice olarak ben şuna inanıyorum ki hiçbir zaman Türk- Yunan dostluğunu biz istesek bile tesis edemeyiz."*⁶

Mülakat verenlerin genellikle; *"Komşularımızla bir sıkıntı yaşamadık ancak devlet dairelerine gittiğimizde ismimizi söyledikten sonra bir öteleme, savsaklama, zamana yayma, en hafif tabiriyle bu gün git üç gün sonra gel muamelesiyle karşılaştık"* ifadeleri, yapılanların bir devlet politikası olduğunun en net kanıtı

5 Tuğba Eray Biber, "İkinci Dünya Savaşından Yunanistan'da Cunta İdaresine Batı Trakya Türkleri", *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 88.

6 BC91 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa'da yapılan mülakat.

olsa gerektir. Cunta döneminde subayların orduda askerlik yapan Türklere hitaben söylemleri ve muameleleri ötekileştirici ve son derece itici mahiyettedir. Cunta döneminden sonra da hükümetlerin Türkleri Türkiye'ye göçe zorlayacak politikalarının devam ettiği anlaşılmaktadır.

a- Devlet Dairelerinde Negatif Ayrım Yapılması

İstisnasız her mülakatta dikkat çeken şikâyet konusu Türk-lüğünü rahatça ifade edememektir. 1952 Kozlukebir nahiyesi doğumlu BC91, karşılaştığı olumsuz ve önyargılı muameleler karşısında kimliğini dile getirerek eğitimini istediği gibi yapamayacağını anladığını şöyle anlatıyor: “Çünkü gittiğimiz her resmî dairede veya resmî kişilerle görüştüğümüzde ‘Türk’üm’ dediğimiz zaman tavır farklı oluyordu. ... Yunan makamlarına gittiğiniz zaman isminizi söylersiniz. Yunancanız da çok iyiye problem yok. Ama isminizi söyledikten sonra adamların size bakışı değişirdi. Böyle yaşadık, orada kaldığımız 15 yaşına kadarki süre içinde, hep hissettirdiler bunu bize”. “Edison” diye tabir edilen meslek okulunda, Türk askerine küfreden bir Yunan çocuğa karşı çıkıp tepki gösterdiği için Yunan okulundan atıldığını belirtirken “Bundan sonra Yunanistan’da artık eğitim hayatımın olamayacağına karar verdim” diyen BC91, ağabeyinin de Yunanistan’da askerlik yaptıktan sonra kendisine orada yaşamanın zor olduğunu söylediğini aktarmaktadır.⁷

b- “Türk Değilsiniz, Yunan Müslümanısınız” Söylemi

Balkanlar İslam ile müşerref olanın “Türk oldu” diye tarif edilecek kadar Türklük ve İslâm’ın birbiriyle kaynaştığı bir coğrafyadır. Buraya XIV. ve XV. asırlarda Orta Anadolu’dan, Karaman’dan gönderilen ve o toprakları İslam ve Türklük ile şenlendiren ataların torunları Türklüklerini söyleyememeyi, söylediklerinde ayrıma maruz kalmayı kabul edememektedirler. Bunu yaparken din konusunda baskı olmadığını göstermeye

7 BC91 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa’da yapılan mülakat.

çalışmalarına karşın Türk köylerindeki camilerin tamirine izin vermemeleri, ezandan rahatsız olup kısıtlama getirmeleri, minare yapımına izin vermemeleri şeklinde olumsuz uygulamaların yaygın olduğu dile getirilmektedir. “Edison teknik okuluna giderken gündüz oruç tutuyorum diye gece teravih namazına gitmeme müsaade eden hocalar vardı” diyen 1952 doğumlu BC91, “Bize siz Türk değilsiniz, Müslümansınız deniyordu” sözleriyle Yunan makamlarının politikasını aktarırken bunun art niyetli, toplumu dinen bölmek çabası olduğunun altını çizme ihtiyacı hissediyordu.⁸

Görsel 29: Temelleri XVII. asırda atılmış olan Gümülcine Eski Camii (İbrahim Baltalı Arşivi)

8 BC91 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa'da yapılan mülakat.

Yunanistan'ın bilhassa Avrupa Birliği'ne girdikten sonra inançlara saygılı olduğunu göstermek, propagandasını yapmak amacıyla oldukça yumuşak davranıyor olması kimlik baskısı için engel olmamış görünüyor. 1979'da, Türkiye'ye gelen BU17, *"Yunanistan bu konuda hiç baskı yapmaz. Tam tersine Türklüğü uzak tutmak için elinden geleni yapar. Mesela siz gidin. 'Biz cami veya cem evi yapmak istiyoruz' diye müracaat edin. Vali size ruhsatı bizzat kendisi getirir ve getiriyordu. Bunları da yaşadık. Ama Türklükten uzak duracaksınız"* diyerek muhatap olunan politikayı deşifre etmektedir. *"Yunanistan'da Yunan devleti diyor ki, 'Sizler Büyük İskender'in soyundan geliyorsunuz ve O'nun torunlarısiniz. Türk değilsiniz'. Bu bize dokunuyor ve inadına 'Biz Türk'üz' diyoruz"* diyerek kimliğine sahip çıkma mücadelesi verdiklerini anlatmaktadır.⁹

c- Türkçe Eğitim ve Öğretimin Yetersizliği

Batı Trakyalı ailelerin çocuklarının Türkçe eğitim görmesini sağlama gayretleri de ailelerin göç kararında etkili olan hususlardandır. Çoğunlukla mevcut bir-iki derslikli okullarda verilen eğitimin kısıtlı ve yetersiz oluşu çoğunluğu köylerde yaşayan, çiftçilik ve çobanlıkla uğraşan Türkler arasında bir gelecek kaygısı yaratmıştır.

İskeçe'nin köylerinden 1959 doğumlu NL61, *"Ben İskeçe'de ilkokuldan sonra meslek lisesine devam ettim. İlkokul yıllarım sıkıntılı geçti, iyi bir eğitim almadık. Bunu daha sonraları anladım. Biz altıncı sınıftayken Yunan köylerine geziye gidiyorduk. Karagöz'deki Yunan okulu ile karma bir gezi düzenledik. Tesadüfen onların sınıflarına girdim. Bizde bir de Yunan alfabe kitabı okutuluyordu. Bakıyorum onlarda çok daha güzel, resimli, farklı kitaplar var. Bizim gördüğümüz dersler sınırlıydı. Onlarda ise daha zengin bir müfredat vardı. 'Niye sizin kitaplarınız bizden farklı?' diye sordum. 'Siz bizden farklısınız' dediler"* cümleleriyle

9 BU17 ile 21 Nisan 2022 tarihinde Bursa'da yapılan mülakat.

eğitimde de çifte standart uygulandığını ifade etmektedir.¹⁰ Genelde ana babaların Yunanca bilmemesi hem devlet dairelerinde problem yaratmış, hem kanunlar konusunda Türklerin bilgisiz kalmasına neden olmuş bir durum olarak eleştirilirken NL61, devletin de bilerek bu eğitimi vermediğine işaret etmektedir. “*Bize Yunancayı doğru dürüst öğretmediler. Ben daha şanslıydım, babam öğretmen olduğundan evde onun kitaplarıyla kendimi yetiştirdim*” demektedir.

NL61 kendini geliştirmek isteyen çocukların da sistem tarafından engellendiğinin farkındadır. Yaşadığı bir olayı “*Ortaokulu bitirdim. Lisede çalışkan bir öğrenciydim, derslerim iyiydi. Yılsonunda sınıf birincisine para ikramiyesi veriyorlardı. Bunu Türkler almasın diye de kasıtlı olarak notlarımızı düşürüyorlardı. Benim teknik resmim çok iyiydi. Hatta resmimi duvara asmışlardı. Uzun bir süre de indirilmedi. Beni bir gün hocam çağırdı, bayan bir hocaydı. Bana ‘Senin hakkın olan not 20.’¹¹ Ama ben sana bunu veremem, en çok 15 veririm. Buna rağmen resmini okul duvarına asacağım’ dedi*” cümleleri ile anlatmıştır. Bu sözler ile Yunan öğretmen zımnen baskının yukardan aşağıya sistemli bir şekilde uygulandığına da şahitlik etmektedir. NL61, 1979 yılında liseyi bitirip Kavala’da meslek yüksekokuluna kaydolmaya gittiğinde maruz kaldığı ayrımı ve Türkiye’ye gelişinin hikayesini de anlatmıştır: “*Kaydımı yapmaya başladı. Din hanesinde ‘Müslüman’ yazdığını görünce durdu. ‘Senin kaydını yapamam’ dedi. ‘Niye?’ dedim. Bu defa kaydını yaptıran arkadaşım Yorgo, ‘Biz aynı sınıfta okuduk. Benim kaydımı yaptın. Onu niye yapmıyorsun’ dedi. Bunun üzerine memur ‘Bize genelge gönderdiler. Onun için yapamıyorum’ dedi. ‘Peki, ne yapmam gerekiyor?’ dedim. ‘Okulundan bir hocanın sana kefil olması lazım. Onunla geleceksin ve senden bazı evraklar imzalamanı isteyeceğiz. Ondan sonra kaydın yapılacaktır’ dedi. Buna arkadaşım da çok şaşırdı ve ‘Böyle bir şeyin olmaması lazım’ dedi. Ben de Türkiye’ye geldim.”¹²*

10 NL61 ile 25 Haziran 2022 tarihinde İzmit’te yapılan mülakat.

11 Başarı puanları 20 üzerindedir. En yüksek not 20’dir.

12 NL61 ile 25 Haziran 2022 tarihinde İzmit’te yapılan mülakat.

Yunan hükümetleri eğitim sistemi içerisinde Türkçe'nin payını bilinçli bir şekilde kademeli olarak azaltmaya çalışmışlardır. 1952 Kozlukebir doğumlu ve 1967'de Türkiye'ye göçen BC91 okullardaki Türkçe müfredat ili ilgili olarak *"Ben ilkokuldayken yüzde 60-70 civarında Türkçeydi dersler. Yüzde 20-30 ancak Yunancaydı. Şimdi tersine döndü bu. Yüzde 20-30 Türkçe, yüzde 60-70 Yunanca. Türkçe okuyamaz hale geldik. Yunan Akademisi'nden (SÖPA'dan) mezun olan öğretmenlerin Türkçesi de yeterli değil. Mesela Medrese-i Hayriye denen okulda Türkçe öğretmeni yoktu!"*¹³ ifadeleri değişimin boyutunu gözler önüne sermektedir.

d- Türkçe Eğitim Yapan Öğretmenleri Yıldırma Politikası

1940 Şahin doğumlu, 1968'de Türkiye'ye göçen bir bayan vatandaş, Şahin'de dokuz yıl öğretmenlik yapan kocasının maruz kaldığı şiddeti ve Türkiye'ye göçlerinin sebebini, *"İskeçe'nin ova köylerinden Kırköy'de öğretmenlik yaparken bir gece polis eşimi evden aldı. Öğretmenlik yaptığı, Türkçe eğitim yaptığı için onu karakolda dövmüşler. 1967'de Türkçe eğitim yapan öğretmenleri Yunanistan'ın iç bölgelerine sürmüşler. Onu da süreceklelerini söylemişler. O da aynı duruma düşmek istemedi, Türkiye'ye kaçmaya karar verdi"* cümleleri ile izah etmektedir.¹⁴

Bilhassa Cunta döneminde yapılan baskılardan şikâyet edilince, sınırı gösterip *"Beğenmeyen gitsin, Türkiye orada"* söylemiyle göçü teşvik eden subaylar, askerdeki bütün angaryaları Türk olanların üzerine yıkanlar, Batı Trakya Türklerinin Yunanistan'da askerlik yapma isteklerini tamamen köreltmişlerdir.

e- Türk Müteşebbislerin Engellenmesi ve Yunan ile Ortaklık Kurma Zorunluluğu

1956 Gümülcine merkez doğumlu TC87, Kıbrıs Barış Harekâtından sonra ailece göçlerinin sebebi olarak babasının işine Yunan ortak almaya zorlanmasını göstermiştir. *"Babamın*

13 BC91 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa'da yapılan mülakat.

14 ÇŞ42 ile 18 Haziran 2022 tarihinde İstanbul Zeytinburnu'nda yapılan mülakat.

dükkânı vardı. Römork yapıyordu. Babamı bir ortak almaya zorladılar. Benim babam da gavur ortak almak istemedi. Babam buraya kaçak geldi”¹⁵ derken, babasının kırk bir defa mahkemeye gitmek zorunda bırakıldığının da altını çizmektedir.

f- Yunan Fabrikasında İşe Girmek İsteyen Türklerin İsimlerini Değiştirmeleri Talebi

İskeçe dağ köylerinden 1966 doğumlu ÇI54, evlenip İskeçe'ye yerleştikten sonra orada fabrikaya girmek isteyen eşine “İsmi değiştir, ondan sonra seni fabrikaya işçi alacağız” dediklerini ve eşinin infial gösterdiğini kaydetmektedir. “*Ben durmayacağım burada, madem öyle benim çocuklarım gidecek. Bari orada okusunlar, para ve iş sahibi olsunlar’ dedi, Türkiye’ye göç ettik”¹⁶ demektedir. Proje çerçevesinde konuşulan 103 mülakat vericinin sadece birinde dile getirildiği için devlet politikası olarak genellemeyeceğimiz bu durumun istisnai olduğunu düşünebiliriz.*

g- Ortamı Türkler İçin Yaşanmaz Kılmak

İkinci Dünya Savaşında farklı devlet işgallerine uğrayan, kısıtlı imkânları işgalcilerce yağmalanan Yunanistan’da sonrasında yaşanan iç savaş şartlarının bilhassa Türk yerleşim bölgelerinde büyük bir yoksulluk ortaya çıkardığı görülmektedir. 1944 İskeçe Sinikova doğumlu CY39, aslında Almanya’ya gitmek isteğini ancak kaydolmak için İskeçe’ye gidecek yol parasını bile bulamadıklarını anlatırken, “*Müthiş bir fakirlik vardı Rodoplar’da, Makedonya sınırına kadar devam eden bir savaş yaşanmıştı. İç savaş 1952’ye kadar devam etti. Çok kişi açlıktan öldü. Ben çocuktum ama hatırlıyorum. Bütün köyün halkını İskeçe’ye taşıdılar ve İskeçe’de bir tütün mağazasında kaldık. Köyler boşalınca oradaki çeteleri uçaklar bombaladılar. Gerillalar köye baskın yapıp Bulgaristan’a kaçıp saklanıyorlardı. O zaman açlık ve fakirlik had safhadaydı. Babamı birçok kez askere almışlar. Bir*

15 TC87 ile 1 Ekim 2022 tarihinde Eskişehir’de yapılan mülakat.

16 ÇI54 ile 25 Haziran 2022 tarihinde İzmit’te yapılan mülakat.

kez de çeteciler kaçırmışlar. Bunun üzerine annem beş çocukla tek başına kalmış. Annem, ‘Ayrık otu yiyorduk, ama tuz yoktu’ diye anlatıyordu” sözleriyle ortamı da tarif etmektedir.¹⁷

Yunan hükümetleri gerek İkinci Dünya Savaşı yıllarında gerekse sonrasında Bulgaristan sınırına yakın yerlerdeki dağlık yerleşimleri bir yasak bölge haline getirmişlerdir. Kendi yönetimlerinin insanlara sağladığı şartların iyiliğine güvenemedikleri için onların başka siyasi yapılarla işbirliği yaptığı endişesi içinde olmayı son derece net gösteren bir durum bilhassa İskeçe’nin Şahin bölgesi ve Meriç sınırı için söz konusu olmuştur. 1957 doğumlu BL29; çobanlık yapan babasının iki il sınırı arasında her zamanki gibi hayvan otlatırken yeni gelen askerlerin kendisini tanımadıklarını ve “Bulgar’la işbirliği halinde misin? Nesin?” diye sorup mahkemeye verdiklerini, Kaval’a ya askeri mahkemeye gönderilen babasının beraat ettikten sonra “Bundan sonra burada yaşanmaz” diyerek Türkiye’ye gitmenin altyapısını hazırlamaya çalıştığını aktarıyor.¹⁸ Türk çocuklarına 14-15 yaşına gelene kadar nüfus kâğıdı verilmesi, ehliyet almakta problemler çıkarmaları “Zulümlü bir sistemleri vardı” cümlesiyle tarif edilmektedir.

1960 doğumlu CI46, neden Türkiye’ye göç ettiği sorusuna “Çocuklar iyi eğitim görsünler, üniversite okusunlar diye seçtim. Buraya geldim” cevabını vermektedir. Geliş sebebini ise “Orada sadece ilkokul var. Ne ortaokul kaldı, ne lise kaldı. Hiçbir şey kalmadı ki. Orada Ortak Pazar’a girdikten sonra bazı şeyler değişti. Sen bana ‘Niye geldin?’ diyeceksin. Benim yaşım 28’di. Ben orada 100 dönüm tarlada çalışıyordum. Elimde param var. Ne ev yapabiliyordum, ne de doğru dürüst başka bir şey yapabiliyordum. Eğitim göremiyoruz. Çocukları okutamıyorsun. Doğru dürüst para kazaniyorsun ama tarla satın alamıyorsun. ‘Ben burada istediğimi yapamadıktan sonra niye haybeye duruyorum ki’ dedim” cümleleri ile anlatmıştır.¹⁹

17 CY39 ile 9 Haziran 2022 tarihinde İstanbul Üsküdar’da yapılan mülakat.

18 BL29 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa’da yapılan mülakat.

19 CI46 ile 25 Haziran 2022 tarihinde İzmit’te yapılan mülakat.

h- Türkiye İle İlişkiler Gerildiğinde Batı Trakya'daki Türkleri Tedirgin Edecek Uygulamalar Yapmak

1963 olaylarından sonra Türkiye sınırına yakın, Türklerin çoğunlukta olduğu yerlere mesela Ruşenler'e Rum aileler iskân etmek suretiyle yerleşik insanlar tedirgin edilmiştir. 1957 doğumlu BL29 Ruşenler'i "*Çok kalabalıktı. Her gün otobüs gelirdi Sofulu'dan. Her sabah ve akşam otobüs gelirdi. Onlar da gidip geldiği için ortaokula. Ortaokul yoktu Ruşenler'de. Kilise yaptılar. Kahveleri vardı. Velhasıl normal bir yaşantıları vardı. Bir de karakol olduğu için askerler vardı ve bu askerler genelde Hristiyan kahvesine gidip âlem yaparlardı. Sonra sonra bizim gençler de başladı bunlara*" cümleleri ile anlatarak Türk yerleşimlerin sosyal yaşantısının nasıl değişime uğratıldığını ortaya koymaktadır.²⁰

ı- Türklerin Elleriindeki Topraklara El Koymak veya Satmaya Teşvik Etmek

Yunan hükümetleri Evros, Rodop ve İskeçe vilayetlerinden oluşan Türk bölgesinde kamu binaları veya üniversite yapmak gerekçesi ile Türklere ait toprakları kamulaştırma yoluna gitmektedirler. Bilhassa 1974'te, Türkiye'nin Kıbrıs harekâtından sonra yoğunlaşan bu çalışmalarda Türklerin topraklarına ederinin birkaç katı para ödeyerek almak isteyen Yunan komşuların ortaya çıkması Türklerin bir arada yaşama arzusunu ciddi manada törpüleyen bir uygulamadır.²¹

Yunan hükümetinin Türkleri göçe sevk etme metotlarından biri de malları daha yüksek fiyata satın almaya imkân vererek ikna etmek şeklinde tezahür ediyor. CI46 bunu "*Bir gâvura satabiliyordun, Türk'e satamıyordun. Türk, Türk'e satsa 5 lira. Türk, Yunan'a sattığı zaman 30 lira. Yunan gâvura sattığı zaman anında satıyorsun. Hem de bire altı. Devlet Yunan'a kredi veriyor, destekliyor. 'Git, Türk'ün tarlasını al' diyor. Evini satanlar da oluyordu. Hem de ona öyle bir kredi veriyordu ki. Mesela '100*

20 BL29 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa'da yapılan mülakat.

21 BC91 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa'da yapılan mülakat.

lira kredi verdim, 5 sene yanıma gelme' diyordu. Faiz yok, 20 sene ödemek şartıyla. Sen öyle tarla almaz mısın? Türkiye devleti o imkânı tanır mı?" cümleleri ile anlatmıştır.²²

i- Türklere Ayrımcılık

CI46'nun "Fabrika kuruluyor. Temelinde Türkler çalıştırılıyor. Fabrika bitiyor ve ne zaman içeri adam almaya başlıyor, bir tane Türk yok. Sana o kadar söylüyorum işte. Bir tane memur yok, polis yok, subay yok. Biz devletten hiç faydalanamıyoruz orada. Müthiş, güzel güzel Yunanca konuşuyorsun, ne zaman ismin meydana çıkıyor, gâvurun şeyi düşüyor aşağı. Bizim köyümüzde şu anda cami var, minaresi yok. Minareye müsaade etmiyorlar. Daha nasıl anlatayım yani"²³ sözleri başka bir yoruma gerek bırakmayacak mahiyettedir.

j- Türklerin Farklı İşler Yaparak Gelişmelerini Engellemek

Göçmenlerin sıklıkla vurguladığı yetersiz eğitimden ve istediği işi yaparak hayatını devam ettirememekten kaçış 1960 doğumlu CI46'nın "Buraya geldiğime çok, çok memnunum. Nasıl anlatayım? Her yönden memnunum. Bir taraftan çocukların hayatını kurtardım. Onları hiç değilse daha yüksek yerlerde görebiliyorum. Ben çiftçiysen, çocuğum da çiftçi yetişiyordu. Orada ne oluyor? Çiftçi oluyor. Ama ben şimdi kızımın birini İngilizce öğretmeni olarak görmekten mutluyum. Anladın mı? Kızımın diğeri de dört yıl üniversite okudu. Bugün bir muhasebeci ve emrinde şu anda çalışan 50-60 kişi var" sözlerinde ifadesini bulmaktadır.²⁴

k- Türklere İkinci Sınıf Vatandaş Muamelesi Yapmak

"Biz resmî dairelere gittiğimiz zaman çok sıkıntı çekiyoruz, dedim. Mesela biz çiftçi idik, mısır teslim ediyorduk. Yunan gidip mısırları teslim ediyordu. Sonraki gün veyahut o gün gidip parasını alıyordu. Biz bir hafta, on gün sonra paramızı alıyorduk. Öncelik hep onlardaydı. Adam mısır parası ödenecek listeye bakıyor, ilk

22 CI46 ile 25 Haziran 2022 tarihinde İzmir'te yapılan mülakat.

23 CI46 ile 25 Haziran 2022 tarihinde İzmir'te yapılan mülakat.

24 CI46 ile 25 Haziran 2022 tarihinde İzmir'te yapılan mülakat.

önce ona (Yunan'a) ödiyor. Bize bir hafta, on gün sonra ödiyordu” cümleleri bu durumu son derece güzel bir şekilde özetlemektedir.²⁵

1- Türkiye'ye Gideceklere Yardımcı Olmak!

Yunan hükümetlerinin uyguladıkları temel hak kısıtlamaları, çıkarılan zorluklar sonucunda daha rahat şartlarda yaşayacakları Türkiye'ye göçme kararı alan Batı Trakyalı Türklere yardımcı olmaya çalıştıklarını söyleyebiliriz. Onları sınıra kadar götürecek taksi/taksici bulmak, kalabalık gruplar söz konusu olacak ise kamyonet ayarlamak, sınıra yakın yerlerdeki polislerin göç edeceklere müdahale etmemesini temin etmek gibi, son kertede bazı kolaylaştırmalar yaptığı anlatılardan anlaşılmaktadır.

İskeçe köylerinden 1954 doğumlu NL66'nın 1985 yılındaki göçü sırasındaki yaşadıkları Yunan hükümetinin ve sınır görevlilerinin ne kadar yardımcı olduklarını çok net anlatmaktadır: “Bir taksici (Yunan) bizi sınıra kadar getirdi. Yanımızda bir de aile vardı. Sabah ezanı okunuyordu. Sınıra yakın Yunan polisi bizi durdurdu. Taksiciye nereye gittiğimizi sordu. O da ‘Arkadaşlar Türkiye'ye kaçacaklar’ dedi. Polis ‘İyi yolculuklar’ dedi ve geçtik. Bizi Meriç’in kıyısına kadar getirdi. Orada bir tekne vardı. Uzun bir tekne. Ama biraz fazla sallanıyordu ve tedirgin olduk. Tekneci Yunan idi ve oraları iyi biliyordu. Türk karasularına girmeden tekneyi Yunan tarafında tutuyordu. Türk askeri görse, bize ateş edebilirmiş. Ama tekneciyi vuramazmış.”²⁶ Bu örnekte görev yapan bütün Yunan unsurların resmî devlet görevlisi olduğundan şüphe edilebilir mi?

Nitekim bir başka göçmen BI73, Yunan devlet politikasını ve taşıma işi yapan Yunanların karakollar ile ilişkisini daha net ifade etmektedir: “Kaçış şöyle oldu. Rahmetli hanımın incilerini sattık. Bir yanlış yaptık. Gitsek emniyete ve ‘Ben Türkiye'ye gitmek istiyorum’ desek, götüreceklerdi bizi. ‘Ama benim param da yok’ desek, para da verecek. O günlerde onlar orayı boşaltmaya

25 CI46 ile 25 Haziran 2022 tarihinde İzmir’te yapılan mülakat.

26 NL66 ile 5 Eylül 2022 tarihinde İzmir’de yapılan mülakat.

*çalışıyorlar. Biz orada hata ettik. Hanımın incilerini bozduk ve taksiciye verdik... Taksici Yunan istihbaratındandı. Türkçesi muazzamdı. Karakola bildiriyor zaten: 'Ben şu köylerden falan kişileri şu saatte Meriç'ten geçireceğim. Asker orada bulunmasın' diyor. Bir kayak hazırlıyor Meriç'i geçirmek için.'*²⁷

m- Türk Azınlığın Eğitimini Yunan Eğitim Sisteminden Geçmiş Öğretmenlere Yaptırmak

20 Nisan 1951 tarihli kültür antlaşmasına göre iki ülkenin karşılıklı öğretmen değişimi yapması, birbirlerinin diploma larının denkliği kabul edilmişti. Gümölcine Celal Bayar Lisesi'nin kurulmasına ve eğitim kadrolarının Türkiye'de eğitim almış öğretmenlerden oluşmasına imkân veren bu düzenleme 1970 yılından itibaren tamamen terk edilmiştir.

Yunan hükümetleri Türkiye'den giden öğretmenlerin çocukları Türklük bilinci üzerine yetiştirmelerinden endişe ile bilhassa dağ köylerinden olup medrese okuyan çocukları Selanik'te açtığı Pedagoji Enstitüsüne yönlendirmiştir. Yunanistan Lozan Antlaşması dolayısıyla Batı Trakya'daki Türk azınlığa kendi kuruluşları eliyle okul kurma ve yönetme hakkı sağlamakla yükümlendiği için kendi milli ideolojisini ve Yunan kültürünü azınlık arasında yaymak için bir eğitim tekeline sahip değildi. 31/1968 sayılı Kraliyet Kararnamesiyle kurulan ve 1969 yılında eğitime başlayan, 2011 yılına kadar faaliyet gösteren bu okul vasıtasıyla azınlığın kültürel asimilasyonu için önemli bir vasıta bulmuştu. 695/77 sayılı yasa ile bu okuldan mezun olanların göreve atanmada öncelikli olacaklarını kabul eden Yunanistan kademeli bir şekilde Türkiye'nin azınlığın öğretmen ihtiyacını karşılama rolünü elinden almıştır.²⁸

27 BI73 ile 17 Eylül 2022 tarihinde Yalova'da yapılan mülakat.

28 İbrahim Kelağa Ahmet, "Batı Trakya'da İkidilli Azınlık Eğitiminde Kapanan Bir Sayfa: Selanik Özel Pedagoji Akademisi (S.Ö.P.A.), *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, (Ed. Cezmi Eraslan, Nilüfer Erdem, Pervin Hayrullah), İstanbul Türk Ocağı Yayınları, İstanbul, 2016, s. 190.

Akademi mezunlarının rolünü 1972 Kamberler Köyü doğumlu NU26 son derece güzel anlatmıştır: “Ben ilkokulu bitirdikten sonra okulumuza SÖPA’lı bir öğretmen gelmişti. Önceki öğretmenimiz derslerde bize ‘Biz Türk’üz, azınlığımız’ diye anlatırdı. Sonra gelen öğretmen ‘Biz Müslümanız’ diyordu. ‘Türk’ kelimesini anlamıyordu. Sonra ben kendisiyle biraz sohbet ettim. ‘Ettiğimiz bir yemin var. Yunan devletinin verdiği yetkiye göre hareket ediyoruz burada. Biz bunun dışını çıkamayız’ dedi”. Yani bu öğretmenler bir nevi asimilasyon görevi yapıyorlardı. NU26 kendi eniştesinin de akademide eğitim gördüğünü ancak yemin metni yüzünden tören sırasında okulu bıraktığını aktarmaktadır.²⁹ Dağlık ve sınıra yakın bölgelerden okumaktan başka çıkar yolu olmayan gençleri Selanik’te eğitip kendi politikalarına göre çalışacaklarına dair yemin ettirip, hemen memuriyete atamak suretiyle destekleyerek Türk okullarında görevlendirmek ve kendi insanlarına “Biz Türk değiliz, Müslümanız” propagandası yaptırmaya çalışılmıştır. Uyumsuzluk yapana iş vermeyerek baskı oluşturulmuştur.

n- 1974 Kıbrıs Olaylarının Etkisi

Türkiye’nin Kıbrıs Harekâtı hem Trakya sınır bölgesinde iki tarafı alarına geçirmiş hem de Yunan ordusunda görev yapan Türkler ile Yunan askerleri arasındaki güvensizliği ortaya çıkarmış görünmektedir. Birlikteki Yunan askeri ile bir problem yaşanmasa da akla geldiği anlaşılmaktadır. Kıbrıs çıkartması esnasında seferberlik nedeniyle ikinci kez askere alınan ve Edirne’nin karşısında, Türklere karşı bir hafta cephede kalan BD56, bir Yunan askerle arasında geçen diyalogu aktarmıştır: “Sen Türk’sün, sakın bizi vurmayasın’ dedi, ben de ‘Türkler hücumu geçerse sen beni vurmaz mısın?’ deyince, ‘Yok biz seninle arkadaşız ben seni hiç vurur muyum?’dedi”. Kıbrıs’tan sonra Batı Trakyalı gençler arasında da Yunan ordusunda askerlik yapma konusunda ciddi tereddütlerin yaşanmaya başlaması tabii karşılanmalıdır.

29 NU26 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa’da yapılan mülakat.

Kıbrıs olaylarından sonra ekserisi köylü olan Türklere traktör ehliyeti almada, ev almada, inşaat yapmada, evini tamir etmede izin vermeyerek hayatı çekilmez hale getiren baskıların artması üzerine aile büyükleri Türkiye'ye göçe daha sıcak bakmaya başlamışlardı. *"Babam, 'Burada hayat şartları çok zorlaştı, sen göç et' dedi. Ben de yatağımı yorganını topladım geldim"*³⁰ benzeri ifadelerle sıklıkla rastlamaktayız. Azınlık mensuplarına 1990'lı yılların sonuna kadar uygulanan gayrimenkul alma yasağı karşısında mahsulünü, yetiştirdiği hayvanını satan köylüler ellerine geçen parayı yatırıma çeviremediler ve Türkiye'ye gelip yatırım yapmayı tercih ettiler. Pek çok göçmenin 1975'ten itibaren daha Batı Trakya'da iken Türkiye'de akrabalarının olduğu şehirlerde ev sahibi olmaları bu durumun en açık göstergesidir.

İki taraf toplumu arasında mevcut güvensizliğin 1974 Kıbrıs Çıkartması sonrası açığa çıktığını söylemek de anlatılardan hareketle mümkün görünmektedir. Bu halin mülakatlara yansıdığı pek çok örnek mevcuttur. NL61'in naklettikleri de bunlardan biridir: *"O zaman köydeydik ve ben 15 yaşındaydım. 20 Temmuz'da köye silahlı milisler geldi. Serez ve Selanik'ten geldiler ve köyü sardılar. Köyden çıkmamıza izin vermediler. Toplam 600 kişi olduklarını ve bizi korumak için orada olduklarını söylediler. Köyün dışında 10x10m genişliğinde, 2m derinliğinde bir kuyu kazmışlar. Bizler evlerimizden çıkmadık. Birinci ve ikinci gün evlerdeki av tüfeklerini topladılar"*. Savaş ortamında böyle bir durum yaşayan herkesin ilk aklına gelen daha emin bir yere göç etmek olacaktır.³¹

o- 1981'de Avrupa Birliği'ne Giriş ve Yunan Politikasında Yumuşama

Batı kültürünü kendine borçlu sayarak övünen ve bunu Avrupa Birliği'ne girdikten sonra lehine krediler almak suretiyle değerlendiren Yunan idaresi bu süreçte nispeten Türklerin üzerindeki baskıları hafifletmiş görünmektedir.

30 BD56 ile 27 Mayıs 2022 tarihinde Edremit'te yapılan mülakat.

31 NL61 ile 25 Haziran 2022 tarihinde İzmit'te yapılan mülakat.

1960 doğumlu İskeçe köylerinden ve 1986'da çocukları daha iyi eğitim görsünler, üniversite okusunlar diye Türkiye'ye göçen CI46, “Ben orada 100 dönüm tarlada çalışıyordum. Elimde param var. Ne ev yapabiliyordum, ne de doğru dürüst başka bir şey yapabiliyordum. Eğitim göremiyoruz. Çocukları okutamıyorsun. Doğru dürüst para kazanıyorsun ama tarla satın alamıyorsun. Ben burada istediğimi yapamadıktan sonra niye haybeye duruyorum ki dedim” sözleriyle geliş sebebini açık yüreklilikle ve net olarak ifade etmektedir. “Sana bir ev yaptırmıyor, çocuğunu okutturmuyor. Doğru düzgün araba alıyorsun, araba ehliyeti vermiyor sana. Traktör alıyorsun, traktöre ehliyetin yok. O baskılar vardı. Azınlığa baskılar vardı. Bizim orada Yunanistan Ortak Pazar'a girdikten sonra önümüz açıldı. Biraz açtılar. Tarla almaya müsaade ettiler. Ev yapmaya müsaade ettiler. Benim duvarım yıkıldı. Duvar yapamıyordum ki gerisini sen hesap et. Karakol geliyordu ve ‘Niye yapıyorsun?’ gibilerinden baskı yapıyordu. Evin çatısı akıyordu ve sen evin çatısını aktaramıyordun. O baskılar vardı. Karakol tarafından baskı vardı. Ne bileyim işte, biz huzuru burada bulduk” sözleri nasıl bir ortam yaratıldığını, göçün adeta teşvik edildiğini göstermektedir. Yine “Ne zaman Kıbrıs olayı oldu, ondan sonra baskılar başladı. Bu baskılar da Yunanistan Ortak Pazar'a girdikten sonra yavaş yavaş kalkmaya başladı. Ev yaptırmaya müsaade ettiler. Tarla almaya müsaade ettiler. Traktör, araba almaya müsaade ettiler. O zaman o rahatlık olsaydı, biz buraya gelmezdik” ifadesi, Türklerin vatanları Batı Trakya'da olmaktan mutlu olduklarının ispatı olarak görülecek vasıftadır.³²

ö- Yunanistan'ın Din Konusundaki Tavırları

Mülakata katılanların kahir ekseriyeti kimlik baskısı yapıldığını, ancak dini manada bir baskı görmediklerini söylerken nadir de olsa devletin sistematik bir baskıyı bu alanda kurduğunun farkında olanlar da vardır. Gümölcine köylerinden

32 CI46 ile 25 Haziran 2022 tarihinde İzmit'te yapılan mülakat.

1963 doğumlu OI74'ün “Evet, devamlı baskı vardı. Biz okuldayken, hocamız Kuran dersinde, ses duyulmasın diye kapıları, pencereleri kapatıyordu. Gelen olursa haber versin diye de bir arkadaşımızı kapıya nöbetçi koyuyordu. Normal olarak Kuran dersi programda vardı. Ama ona rağmen gizli yapıyorduk” cümlesi ise birlikte yaşamayı mümkün kılan karşılıklı güven duygusunun kaybedildiği ortamların hem vatan olmaktan hem de yaşanacak yer olmaktan çıktığını gösterir mahiyettedir.³³

Gümölcine gibi İskeçe'den gelenler arasında da dini baskıdan şikâyet edenler vardır. Örneğin 1974'de, Türkiye'ye göçen NL61 de din konusunda yeterince bilgilendirilmediklerini anlatmaktadır. “Okullarda din dersi hocasının dini en ince ayrıntısına kadar öğretmesi lazım” kanaatindedir. Yunanistan'da “Mesela cami ve minarelere müdahaleler vardı. Camilerde onarım yapılamıyor, minareye izin verilmiyordu. Burada kiliseler nasıl serbest çalışıyorsa orada da öyle olmalı. Bazı köylerde camiler kapatılıyor ve hane sayısı az diye restore ettiriliyor. Hemetli'de Müslüman hane kalmadığından camiyi kapattılar. Oysa köyde kiracı olarak Müslümanlar var. Onarmak istediklerinde engel oldular ve mahkemeye verdiler. Orada kalanlar yakın köylerdeki camilere gidiyorlar. Kendileri dağ başına dahi kilise yapıyorlar” sözleriyle din konusundaki çifte standarda işaret etmektedir.³⁴

33 OI74 ile 17 Mayıs 2022 tarihinde Yalova'da yapılan mülakat

34 NL61 ile 25 Haziran 2022 tarihinde İzmit'te yapılan mülakat.

2. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetlerinin Batı Trakya Politikasına Bakışları

a- Batı Trakya Türklerinin İki Vatandaşlıktan Birini Tercih Etme Durumunda Bırakılmaları

2000'li yıllardan önce Türkiye'ye göçen Batı Trakyalıların en fazla dile getirdikleri konu Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı alabilmek için Yunan vatandaşlığından çıkmalarının istenmesi ve vatandaşlığa alınmanın çok uzun ve meşakkatli olmasıdır. Bu istek, devletin bilhassa 1960'lardan sonra uyguladığı vatandaşları buldukları yerde bırakma politikasıyla çelişmektedir. Kendi isteğiyle Yunan vatandaşlığından ayrıldığını beyan ederek "ıskat belgesi" getirenlerin de Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına uzun yıllar bekledikten sonra alınmaları göçmenlere büyük mağduriyetler yaşatmıştır. Vatansız (Haymatlos) konumuna düşen insanlara Türkiye'de iş hayatında, mülk sahibi olmak, yatırım yapmak gibi konularda kendilerini dışlanmış hissettiren bu anlayış XXI. asra kadar sürdürülmüştür.

Böylece ikamet tezkiresiyle iş yeri açabilen, ancak sosyal güvenlik kurumlarına üye olamayan bir müteşebbis portresi ortaya çıkarılmış oluyor. Bu durum devletin ilgili kurumları ve mevzuatının bu konuda bir ön hazırlık yapmamış olmasından kaynaklanmış olmalıdır. Ekstra bir destek görmeden kısa sürede göçmenlikten üretici / müteşebbis konumuna geçen insanların elini kolunu bağlayan bir takım uygulamalar yaşanabilmiştir.³⁵

1969 yılında, Yunanistan'daki cunta idaresi zamanında göç eden BN83 "*O zamanlar Türklere arsa, ev, şu, bu müsaade yok, yapılamıyor. Taksi alamıyorsun. Ehliyet alamıyorsun. Kıbrıs olayları da patlak vermeye başlamıştı. Biz de zaten hudut boyunca, tam sınırdaydık. Çok zahmetli bir hayat vardı. Onun için karar verdik ve göç ettik*" diyerek şartlarını ortaya koyarken, "*Aşağı yukarı 30 sene sonra nüfus alabildim. Geldiğimiz zaman ikamet*

35 CY39 ile 9 Haziran 2022 tarihinde İstanbul Üsküdar'da yapılan mülakat.

tezkeresi ile burada yavaş yavaş çalışmaya başladık. Bir nüfus yüzünden sıkıntı gördük. Her gün yazdık, yazdık, yazdık. İzmir tarif de etmedi nereye gidelim?” cümleleriyle çekilen sıkıntının boyutlarına işaret etmektedir.³⁶

b- Neden Türkiye?

Yunanistan Avrupa Birliğine üye olduktan sonra Yunan vatandaşları için Avrupa'nın kapısı açılmıştır. Bu durum Yunanistan'da yaşayan Türkler için de mevcut iken incelediğimiz yıllarda göç etmek için öncelik Türkiye olmuştur. Zira Türklerin zihninde “anavatan Türkiye'dir”. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren çeşitli vesileler ile Türkiye'ye göçen akraba, hemşeri veya tanıdıkların olması da Türkiye'yi her Türk için en güvenilir liman kılmaktadır. Gümölcine Türk basınının katkısı da mülakatlara yansıyan bir husustur.

1950 doğumlu BD56, “Biz çocukluğumuzdan itibaren hep Türklükle aşılandık. Bizde Türk aşısı, Türk kanı var. Bizim milli bilinci yüksek bir eniştemiz vardı, bizlere de bunu aşıladı. Gümölcine'ye gittiğinde Akın gazetesine giderdi. Beni on iki yaşında Akın gazetesine abone yaptı”³⁷ sözleriyle bilincin nasıl oluştuğunu ifade etmektedir. 25-30 sene devam eden gazete aboneliğinin yanı sıra okumuş, medrese mezunu olmuş arkadaşların sohbetlerinde milli bilinçlenmenin gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

1946 doğumlu BH95, 1967 darbesinden sonra bir binbaşının “Kim daha iyi yaşamak istiyorsa, hudut orada. Atlasın, gitsin” ve “Siz burada yaşayacaksınız, bize uymak zorundasınız” demesi karşısında köle olmaksızın yapılacak şeyin göçmek olduğuna kanaat getirmiş. “İlk tercih Türkiye. Çünkü başka memleketimiz yok, sığınacak yerimiz yok” sözü ise Batı Trakya Türkleri için Türkiye'nin yerini ortaya koymaktadır. İskeçe'nin Şahin

36 1969 yılında İzmir'e gelip sonra Manisa'ya geçen BN83 ile 7 Eylül 2022 tarihinde Soma'da yapılan mülakat.

37 BD56 ile 27 Mayıs 2022 tarihinde Edremit'te yapılan mülakat.

bölgesinde 1960'lı yıllara kadar Yeni Türk Alfabesi ile eğitim verilmediği gibi verilmesini de yasaklayarak toplumun içe kapalı yaşamasını dayatan Yunanistan karşısında çocuklarını ve geleceklerini kurtarmak için çare anavatana gitmek olarak görülmüştür. *“Orada kalsa ya çiftçi olacak ya da üç, beş hayvana çobanlık yapacak, kimliğini kaybedecek. Biz okuldayken, ‘Burada Türk yok. Burada Müslüman var. Siz Megas Aleksandros’un [Büyük İskender’in] soyundansınız’ diyorlardı”* sözleri çaresizliğin ifadesi olmuştur.³⁸

c- Göçmenler Türkiye'ye Ne Kattılar?

Göçmenlerin Türkiye aşkı yanında başka katkılarının da olduğunu belirtmeliyiz. Yüzyılın başında Türkiye'nin kurtuluşunu toplumun her fırsatta devlete dayanmak, güvenmek ve ondan bir şeyler beklemek hastalığına karşı “teşebbüs-i şahsi”de gören bakış açısının başarılı bir yansıması Batı Trakya Türkleri tarafından ortaya konmuştur. Ağırlıklı olarak tütün eken, tahıl çiftçiliği yapan ve hayvan besleyerek geçimlerini sağlayan Türklerin, Türkiye’de her biri farklı alanlarda müteşebbisler olmuşlardır. İnşaatlarda marangozluk, elektrik tesisatçılığı, sıhhi tesisat, seramik işçiliği gibi beden ve el emeği isteyen işler yanında tekstil, hazır giyim, triko gibi dokuma alanında çalışanlar çocuklarını büyük oranda yüksek tahsil sahibi insanlar olarak anayurdun hizmetine sunmuşlardır.

Mümkün olduğu kadar kısa sürede kendi işini kurma azminde olan Batı Trakya Türkleri bu süreçte devletten herhangi bir yardım almadıkları gibi böyle bir beklentinin içinde de olmadıkları anlatılardan anlaşılabilir. Yüksek tahsil yapanların ekserisi; Yunanistan’da uğradıkları haksızlıkların hesabını sormak azmiyle hukuk ve bunun yanında tıp tahsiline yönelirken sosyal bilimler, fen bilimleri ve elektronik alanında da yoğunlaşmışlardır.

38 BH97 ile 5 Eylül 2022 tarihinde İzmir’de yapılan mülakat.

Sonuç

Türkiye Cumhuriyeti'nin Lozan Barış Antlaşması ile Yunan Devleti'ne ve Uluslararası Hukuk'un üstünlüğü ilkesine emanet ettiği Türkler *"Türk ve Müslüman olarak yaşayalım başka bir şey istemiyoruz. Biz devletten de bir şey istemiyoruz. Biz ulufe de istemiyoruz, bağış da istemiyoruz. Vergisini en çok veren bir toplumuz, biz askere gideriz. Devlete isyancı değiliz. O zaman kimliğimizi tanısn"* talebindedirler. Bu beklentinin son derece insani ve insaflı olduğu açıktır. Ancak insanoğlu için söylenen *"Yedisinde neyse yetmişinde de odur"* söylemine uygun şekilde Yunanistan, Batı Trakya Türklerini kendi vatanlarında hoş tutabilecek olgunlukta bir devlet geleneğine sahip olmadığını göstermiştir. Bu tavır dört yüz sene boyunca her türlü hak ve özgürlüğün yanında devletin dış politikasını kendilerine emanet eden Osmanlı tecrübesinden hiçbir şey öğrenemediklerinin göstergesi sayılmalıdır. Büyük olasılıkla kendilerinden bildikleri bir ihaneti Türklerden de bekledikleri için gösterilecek sabır ve iyi niyetin müspet bir neticeye ulaşması zor görünmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti ise ilk kuruluş yıllarında, Anadolu'da nüfus ihtiyacını karşılamak için sınırlarını açmakla birlikte ilerleyen zaman içinde milletin Avrupa istikametindeki en önemli geçiş noktası olan Batı Trakya'yı ve Türklerini yerinde tutmak istemiştir. Ancak bunu yaparken örneklerini Osmanlı tarihinde çok sık gördüğümüz yazılı anlaşmalara karşı taraf ne yaparsa yapsın sadık kalmak saplantısından kurtulamamıştır. Yunanistan Lozan'ı yok sayarken, sonrasında imzaladığı ikili anlaşmaları unutup Türkleri kimliksizleştirmek, ülkesini Türksüzleştirmek için her şeyi yaparken³⁹ karşılık

39 Cunta üyesi Albay Pattakos'un İskeçe'nin Şahin nahiyesinde zorla toplanan halka hitaben " ... Sizleri Yunan yapmak için ne yapmak mümkünse onu yapacağız. Bize itaat etmeyip de Türklük ruhu içerisinde bulunanlar bu bölgeyi bırakıp gitmelidir. İşte Türkiye!" sözleri uygulamaya birebir yansımış bir zulüm olarak yaşanmıştır. Umut Dere, "Batı Trakya Türklerinin Cunta İdaresi Yıllarında Yaşadığı Sorunlar (1967-1974)", *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

vermediği gibi malını mülkünü bırakıp Türkiye'ye gelenlerin de hayatını kolaylaştıracak bir tavır içine girmemek anlaşılır bir politika değildir. 1955/3370 sayılı Vatandaşlık Kanunu'nun 19. Maddesiyle Batı Trakya Türklerinin en temel hakkı olan vatandaşlıktan mahrum bırakılmasına karşı Türkiye'nin ciddi bir tavır görülemediği. Başta Yunan Anayasasına ve Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmelerine aykırı olmasına karşın neredeyse yarım asır devam ettirilen bu keyfi uygulama ile yaklaşık 60.000 mağdur ortaya çıktığı 1998 yılında, bizzat Yunan İçişleri Bakanı Alekos Papadopoulos tarafından ifade edilmiştir. 2005 yılında ise Rodop Milletvekili İlhan Ahmet'e söz konusu maddeden mağdur olan Batı Trakya Türklerinin sayısı 46.638 olarak açıklanmıştır.⁴⁰ Yunanistan'ın Lozan'daki lafzı kullanarak "*Türk yok, Müslüman var*" şeklinde özetlenebilecek politikası Batı Trakya Türkleri arasında tepki görse de bireysel dinî ibadete pek baskı olmadığı mülakatlara yansımıştır. Başta müftü olmak üzere din görevlilerinin anlaşmalardan doğan hak ve yetkilerinin kullandırılmamasından kaynaklı bir şikâyetin kayda geçmemesi toplumun ne kadar sindirildiğini, bastırıldığını, namaz kılmaya karışmamayı nimet kabul edecek hale getirildiğini düşündürmektedir. Türklerin sosyal ve dini yaşamında önemli yeri olan vakıflara ait arazilerin ve camilere vakfedilen arazilerin devletleştiriliyor olması ise ancak Türkiye'de yüksek tahsil yapmış olanların mülakatında dile getirilebilen bir konu olarak dikkat çekmektedir.⁴¹

Günlük karşılaşılan problemleri mesele, milli ve manevi problemleri ise dava olarak addeden Türkiye Cumhuriyeti'nin

YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 115; Batı Trakya'daki Türk varlığının İstanbul'daki Rumların sayısına inene kadar yok edilmesi gerektiği Yunan gazetelerinin başmakalelerine kadar yansımıştır. Melih Akdeniz, "Kıbrıs Barış Harekâtı ve Batı Trakya Türkleri", *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 126-127.

⁴⁰ Cem Şentürk, *Kanunlaştırılan Irkçılık: Yunan Vatandaşlık Yasası'nın 19. Maddesi ile Vatandaşlıktan Çıkarmalar ve Mağdurların Sorunları*, Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu, Witten, 2006, s. 7.

⁴¹ Cunta döneminde vakıf idare heyetlerini isim ve muhteva olarak değiştirilip tamamen Yunan kontrolüne alındığı için Bkz. Dere, *Agb*, s. 116.

“dava” olarak gördüğü Batı Trakya, Musul-Kerkük ve Doğu Türkistan konularında beklentileri karşılaması zaman, imkân ve kadro bakımından ideal seviyeye ulaşması ile mümkün olacaktır.

Uluslararası ilişkilerde temel kavramın mütekabiliyet, yani karşılıklılık ilkesi olduğu unutulmamalıdır. Türkiye Cumhuriyeti’nin yol haritası ve kuruluş belgelerinde belirleyici olan bu ilkenin iyi niyetten kaynaklanan sabır ve hoş görürlük ile zedelenmesi iki asırlık komşuluğumuzun genel yapısı dikkate alındığında mazur görülemeyecek bir hatadır. Devlet yöneticilerinin zaman ve zemine göre politik hamleler yapması tabii ise de karşılıklılık ilkesinin unutulmaması en temel vazifedir.

KAYNAKÇA

Telif Eserler

Akdeniz, Melih. “Kıbrıs Barış Harekâtı ve Batı Trakya Türkleri”, *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 121-133.

Atatürk, Kemal. *Nutuk-Vesâik*. Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 1991.

Bıyıklıoğlu, Tevfik. *Trakya'da Milli Mücadele I*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1987.

Dere, Umut. “Batı Trakya Türklerinin Cunta İdaresi Yıllarında Yaşadığı Sorunlar (1967-1974)”, *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 107-119.

Eray Biber, Tuğba. “İkinci Dünya Savaşından Yunanistan'da Cunta İdaresine Batı Trakya Türkleri”, *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 81-105.

Kelağa Ahmet, İbrahim. “Batı Trakya'da İkidilli Azınlık Eğitiminde Kapanan Bir Sayfa: Selanik Özel Pedagoji Akademisi (S.Ö.P.A.)”, *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, (Ed. Cezmi Eraslan, Nilüfer Erdem, Pervin Hayrullah), İstanbul Türk Ocağı Yayınları, İstanbul, 2016, s. 185-206.

Mc Carthy, Justin. *Ölüm ve Sürgün, Osmanlı Müslümanlarının Etnik Kıyımı (1821-1922)*, (Çev. Fatma Sarıkaya), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014.

Sarıнай, Yusuf. “Balkan Savaşlarından Lozan Barış Antlaşmasına Batı Trakya Bölgesi”, *Doktor Sadık Ahmet*, (Ed. Nilüfer Erdem), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB Yayınları, Ankara, 2021, s. 49-67.

Şentürk, Cem. *Kanunlaştırılan Irkçılık: Yunan Vatandaşlık Yasası'nun 19. Maddesi ile Vatandaşlıktan Çıkarmalar ve Mağdurların Sorunları*, Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu, Witten, 2006.

Örnek Olarak Seçilen Mülakatlar

BC91 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa'da yapılan mülakat.

BD56 ile 27 Mayıs 2022 tarihinde Edremit'te yapılan mülakat.

BH97 ile 5 Eylül 2022 tarihinde İzmir'de yapılan mülakat.

BI73 ile 17 Eylül 2022 tarihinde Yalova'da yapılan mülakat.

BL29 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa'da yapılan mülakat.

BN83 ile 7 Eylül 2022 tarihinde Soma'da yapılan mülakat.

BU17 ile 21 Nisan 2022 tarihinde Bursa'da yapılan mülakat.

CI46 ile 25 Haziran 2022 tarihinde İzmit'te yapılan mülakat.

ÇŞ42 ile 18 Haziran 2022 tarihinde İstanbul Zeytinburnu'nda yapılan mülakat.

CY39 ile 9 Haziran 2022 tarihinde İstanbul Üsküdar'da yapılan mülakat.

ÇI54 ile 25 Haziran 2022 tarihinde İzmit'te yapılan mülakat.

NL61 ile 25 Haziran 2022 tarihinde İzmit'te yapılan mülakat.

NL66 ile 5 Eylül 2022 tarihinde İzmir'de yapılan mülakat.

NU26 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa'da yapılan mülakat.

OI74 ile 17 Mayıs 2022 tarihinde Yalova'da yapılan mülakat

ÖC75 ile 30 Eylül 2022 tarihinde Adapazarı'nda yapılan mülakat.

TC87 ile 1 Ekim 2022 tarihinde Eskişehir'de yapılan mülakat.

Gürlek Köyü, Gümülcine

İbrahim Baltalı Arşivi

Hocamahalle, İskeçe

BÖLÜM III

MÜLAKAT SORULARINA VERİLEN YANITLARDAN ÖRNEKLER

the fact that the *Journal of Applied Behavior Analysis* is the most widely read journal in the field of behavior analysis.

The *Journal of Applied Behavior Analysis* is a peer-reviewed journal that publishes research articles, reviews, and book reviews in the field of behavior analysis.

The journal is published by the American Psychological Association and is available online through the APA PsycInfo database.

The journal is a leading source of information for researchers and practitioners in the field of behavior analysis.

The journal is a key resource for anyone interested in the latest research in behavior analysis.

The journal is a valuable resource for anyone working in the field of behavior analysis.

The journal is a must-read for anyone interested in the field of behavior analysis.

The journal is a key resource for anyone working in the field of behavior analysis.

The journal is a valuable resource for anyone interested in the latest research in behavior analysis.

The journal is a key resource for anyone working in the field of behavior analysis.

The journal is a valuable resource for anyone interested in the latest research in behavior analysis.

The journal is a key resource for anyone working in the field of behavior analysis.

The journal is a valuable resource for anyone interested in the latest research in behavior analysis.

The journal is a key resource for anyone working in the field of behavior analysis.

The journal is a valuable resource for anyone interested in the latest research in behavior analysis.

The journal is a key resource for anyone working in the field of behavior analysis.

The journal is a valuable resource for anyone interested in the latest research in behavior analysis.

The journal is a key resource for anyone working in the field of behavior analysis.

The journal is a valuable resource for anyone interested in the latest research in behavior analysis.

The journal is a key resource for anyone working in the field of behavior analysis.

The journal is a valuable resource for anyone interested in the latest research in behavior analysis.

The journal is a key resource for anyone working in the field of behavior analysis.

The journal is a valuable resource for anyone interested in the latest research in behavior analysis.

The journal is a key resource for anyone working in the field of behavior analysis.

Göç etmenizin altındaki temel sebepler nelerdi?

(CŞ42) Eşim öğretmendi. Dokuz sene Şahin'de öğretmenlik yaptı. Daha sonra ova köylerinden olan Kırköy'de çalıştı. Şahin'deyken Yunanlar ona baskı yaptılar. O yüzden Şahin'i bıraktı.

...

Eşim Kırköy'de çalışmaya başlayınca bizler İskeçe'de oturmaya başladık. İskeçe'de tütüncülük yapıyorduk. Mizanlı ve Misfaklı köylerinde tarla kiralıyorduk. Gündelikçi işçi çalıştırıyorduk. Bir gece polis eşimi evden aldı. Öğretmenlik yaptığı için onu karakolda dövmüşler. Türkçe eğitim yaptığı nedeniyle. O zamanlar onun gibi başka öğretmenleri de Yunanistan'ın içine sürmüşler. 1967 yılı olması lazım, onu da sürgüne göndereceklerini söylemişler. O da gitmek istemedi. Bu nedenle Türkiye'ye kaçmaya karar verdi.

...

Büyük oğlum altı yaşına geldiğinde eşim okula yazdırmak istedi. Ancak Yunanlar, Yunanca eğitim veren bir okul açmışlardı. O da oğlumuzu oraya yazdırmak istemiyordu... Bu okul halen de faaliyette. Eşime çocuğunu o okula yazdırmadığı için de kızmışlardı. Türk kimliğini devamlı öne çıkarması Yunanların tepkisini çekiyordu. Eşimin ailesi geçmişten itibaren ... o yöreye göre temiz bir Türkçe konuşurlardı.

(BL29) ...Sene 1967 veya 1968'di. Babam çobanlık yapıyordu. Bulgaristan sınırındayken, tam Rodop İli ile Meriç İli sınırlarının kesiştiği noktada, Rodop sınırı askerleri babama "Bulgar'la işbirliği halinde misin? Nesin?" diye sormuşlar. Askeri mahkemeye Kavala'ya gitti. Divan-ı Harb'e. 1968'de kopuk düzen zaten. Yunanistan'da ulaşım ağları devlete bağlı. Babam

nasıl gidecek oraya? Otobüsler çok nadir çalışırdı. Babamı tutuklamadılar. Sadece mahkemeye verdiler. Babam mahkemeye gittiğinde “*Sen orada ne arıyordun?*” diye sormuşlar. Babam da her zaman gittiği yer olduğunu, hayvanlarını orada otlattığını söylemiş. “*Askerler beni ilk kez gördüler. Yeni gelen ekip oldukları için bana kimliğimi sorup mahkemeye verdiler*” demiş. Babam neticede beraat etti. Ama “*Bundan sonra burada yaşanmaz*” dedi.

(IF10) Kıbrıs olaylarında biz orada azınlık olarak sıkıntı görüyorduk. Ben tabii ki çocuk yaşlardaydım o zaman. Ancak büyüklerimizden iştirdik ve hep tedirgindik. Yunanlardan çekinerek yaşıyorduk. Örneğin okulu bitirdik. Kendi başımıza bir iş yeri açamıyorduk. Yunan bir ortak olurdu muhakkak yanımızda. Böyle hoşumuza gitmeyen baskılar görüyorduk.

(ÖB12) Oradaki durumlar biraz sıkıntılı idi o zamanlar. Ayırım vardı. Kıbrıs çıkartması nedeni ile 1974 yılında hadiseler oldu biliyorsunuz. Ben o zaman Atina’da havaalanı inşaatında işçi olarak çalışıyordum. Zorlukla kaçtım oradan. Türk olduğum için baskılar gördüm. Dayak bile yedim. Ben de işi bırakıp dönmek zorunda kaldım.

(ÇF25) 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası Yunanistan’daki durumlar karıştı. Anne, babamız da buraya göç etmeye karar verdiler. Benim yaşım çok küçüktü. İyi de yapmışlar. Çocuklarımız kurtuldu.

Köyümüzde yaşayan Yunan yoktu. Bir tek Yunan öğretmenimiz vardı. Ama o da çok iyi biriydi. Bütün köy tarafından sevilip sayılırdı. Gelmemize sebep, erkekleri Kıbrıs’taki savaş yüzünden askere alırlar diye bir korku vardı. O yüzden göç etme kararı alındı...

Önce abim geldi. O askere gitmemek için kaçak olarak geldi. Ben daha sonra okul için geldim. Anne babamız daha sonra geldi.

(NL31) Eve çoban lazım zaten. Çobanlık yaptım. Çobanlıktan bıktım. Bir de 1974'te askerler vardı bizim köyde. Bizim Türklerden askerde olan abilerimiz vardı. İzne geldiler. O zaman karışık ya durumlar. *“Bizi ayırdılar diğer Yunan askerlerinden. Hep bir yere, toplama kampına topladılar”* dediler. *“Bir şey olsa bize bir bomba atarlar, bizi yok ederler”* diyorlardı. Onları orada ayırmışlar ve mahkûm gibi bırakmışlar. Ayrı tutmuşlar. Bunları anlatanlar Girit'teydi. Onlar öyle deyince *“18 yaşında olanları da askere alacaklar”* diye bir söylenti çıktı. Ben 18 yaşındaydım. Ben abileri de duydum böyle. *“Baba, benim gavurlara böyle esir olmaya niyetim yok. Ben Türkiye'ye gideceğim. Olacaksam, Türk askeri olayım”* dedim. Babam da *“İyi o zaman”* dedi. Geçtim bu tarafa.

(ŞN93) ... En büyük etken, 1974 Kıbrıs Savaşı. Savaş patlak verdiğinde babam Atina'da inşaatta çalışıyormuş. Anlattığına göre orada bütün hayat durmuş. İnşaat da durmuş. Her taraf kapalı, otobüsler de çalışmıyor, sadece trenler çalışıyor. Trene de gidiyorsun, zaten Türklere bilet satmıyorlar. Devamlı anons geçiyormuş *“Türkler gelmesin”* diye. Babam o zamanki, biraz da gençliğin verdiği şeyle, trene pencereden kaçak biniyor. İşkeçe'ye geliyor. Köye de yaya olarak gidiyor. Artık orada yaşamının zorlaşacağını düşünmeye başlıyor.

(OL89) Bize direkt bir baskı olmadı. Hani şahsımıza böyle. Ama genel şey oldu. Türkler arasında söylentiler.. Öyle oldu, böyle oluyor. Gelecek korkusu. O bizi, hayatımızı etkiledi. Batı Trakyalılar birbirini orada çok takip ediyorlar. Batı Trakya'ya bilmiyorum gittiniz mi? Birileri gitmeye başlayınca *“Aaa... Biz de gidelim, biz de gidelim”* denildi. Öyle bir hayat oldu. Ve çok gelen oldu. Batı Trakya muhtemelen en büyük göçü de o zaman verdi. 1975'ten sonra, 1974 harekâtından sonra. Çok yani. Çok gelen oldu. Aileler de geldi toplu olarak. Ama toplu, evi kapatırcasına.

(ŞJ88) Kıbrıs çıkarmasında savaş olacak diye korktuk. İki küçük çocuğum vardı. Bazı olaylar oldu orada. “*Burada geleceğimiz yok, gidelim*” dedik. Aslında şöyle bir şey var. Benim dedem vardı, 104 yaşında öldü. Savaş [Birinci Dünya Savaşı] sırasında yedi, sekiz sene Romanya’da [Galiçya] askerlik yapmış. Onun bir lafı vardı. Bana “... *bu memlekette durmayın, gidin anavatana. Ben 100 yaşıma kadar burada on sene arka arkaya istikrarlı bir dönem görmedim. Sekiz, on senede bir burası karışır*” derdi. Bir de Kıbrıs çıkartması esnasında bazı olaylar oldu, korktum.

Orta Yunanistan’dan askerler getirdiler. Öyle değişik kılıkta insanlar, sakallı, makallı. Güya bizi korumaya gelmişler. Üniformalı değildiler. Geceleri yollarda gezdiler, kapıları çalmaya, rahatsız etmeye başladılar. Mesela ezan üstü ben bir akşam dışarıda kaldım. “*Niye böyle dışardasın*” falan diyerek beni tehdit ettiler. Baktım hayır yok. Babama “*Baba ben gideceğim. Siz cesaret edip gidememişsiniz zamanında. Bu çocukların ne olacağı belli değil, ben bunları götürüleceğim*” dedim.

(MA100) Babam yabancılarla çalışıyordu orada. Yunanlar var. Türk arkadaşları da var. Kıbrıs meselesinin tam yoğunlaştığı bir dönemde, inşaatta çalışırken biri, “... *Bir savaş çıksın önce seni öldüreceğiz*” şakası yapmış... Babam orada durur mu? Babam bunu sürekli tekrarlardı.

(ÖL 18) 8-9 yaşlarındaydım. Anne ve babamla birlikte geldim. Oradaki sıkıntılardan dolayı. İş ve eğitim imkânlarının zor olması sebebiyle. Temel neden bizim eğitimimiz. Bizim dönemimizdekilerin % 80’i eğitimini Türkiye’de tamamladı. O zamanki şartlarda gidebileceğin maksimum ortaokul düzeyiydi. Üniversiteye gitme imkânları kısıtlıydı. O zamanlar kota uygulanıyordu. Azınlık için kota vardı. Katılma imkânı zordu. Eğitim düzeyi düşük olduğu için kazanma şansı da yoktu. Eğitim ve ekonomi problemlerini başka bir ülkeye giderek de çözebilirdik. Ama Türkiye’ye gelişimizin temel sebeplerinden en başta geleni Türk kimliğini yaşamak.

(ÇI49) Köyden İskeçe'ye geldik, orada evlendik. Sonra bir, iki sene durduk orada. Sonra işte beyim işe gitti. O zaman “İsmini değiştir. Ondan sonra fabrikaya alacağız” dediler..

... O da kızdı işte. “Ben durmayacağım burada. Madem öyle, benim çocuklarım gidecek. Bari orada okusunlar. Para, iş sahibi olsunlar” dedi. Göç ettik buraya işte.

(MC55) 1980'li yıllarda kamulaşturmalar başladı. Özellikle İskeçe'nin ova bölgesinde. O bölge yılda üç defa ürün alınan bir bölgedir. Yani her şey var orada. Orada kamulaşturmalar başladı. Bizim dernek yöneticimizin ... orada, üniversite yapacağız diye elli dönümün üzerinde bir kamulaştırma yapıldı. O gün bu kamulaştırma yapıldı, bugün gidin sadece tek bir bina olduğunu göreceksiniz orada. Ama o ara kamulaştırılan yerlerin hepsi Türklerin. Hepsi Türklerin ve yok pahasına aldılar. Tabii biz de İskeçe Müftülüğümüzün önderliğinde direnişler, yürüyüşler başlattık. Haftalarca toprakları gasp edilen insanlar, İskeçe Meydanı'nda saat kulesi vardır, orada gece gündüz yattılar, kalktılar. Öyle şeyler yaşadık. Orada müftülerimiz bizim gözümüzün önünde, gençlerimiz, insanlar darp edildi. İşte biz bunları yaşadık. Zaten bu baskılardan sonra oradaki büyüklerimiz “Kaçın, gidin, kendinizi kurtarın” demeye başladılar. Hep böyle dendi. Ama işte ne oldu? Batı Trakya'ya olan oldu.

Zaten bizim Türk köylerinde hep bu konuşuluyordu. Gençlere “Gidin!” deniyordu. Bir şekilde Türkiye'de bir şeyler kuralım diye. 1975 yılında seksen genç bir akşamda bizim köyden çıktı.

(LP3) [Göç etmemin] temel sebebi, iş imkânlarının kısıtlanması. Motosiklet tamiri üzerinde ustalaşmışım ve bir motosiklet markasının bayiliğini almışım. Kıbrıs Barış Harekâtı esnasında, bayiliği benden alıp bir Yunan'a verdiler. Sonrasında düşündüm, başka iş yapma şansım yoktu. Büyük oğlum da üç buçuk yaşındaydı. Eşimle birlikte düşündük ve Türkiye'ye iltica etmeye karar verdik.

(NN6) Yunanistan'daki baskıdan dolayı göç ettim. 1975 yılında. Ekonomik durumdan dolayı. Almanya'ya işçi olarak gitmiştim. Kıbrıs Harekâtı'ndan sonra Yunanistan'a kesin dönüş yaptım. Kıbrıs Harekâtı sonrası Türk azınlığa çeşitli baskılar uygulanıyordu. İşyeri açmak istediğimde, izin verilmedi.

(JL11) Şimdi göçün sebebi, oraya cunta geldi. 1967'de. Bize "Türk'sün" dedi ve bir şey aldirtmadı. Hiçbir şey alamadık. Orada askerlik yaptım. Yunan vatandaşıyım ben. Orada doğdum, orada büyüdüm. Cunta düştükten sonra yeniden hak verdiler. Ama biz anladık ki hayır yok. Batı Trakya, Hristiyan aleminin elinde. Satıp, satıp geldik. Göç etmek zorunda bırakıldık.

(TC87) Yavrum benim babamın dükkânı vardı. Gavurlar göz koydu biliyor musun? Römork yapıyordu. Babamı bir ortak almaya zorladılar. Benim babam da gavur ortak almak istemedi. Babam buraya kaçak geldi. Yani Meriç'ten kaçak geldi. Biz şöyle geldik. Benim amcam oğlu getirdi.

Römork. Böyle şey yapıyordu, römork arabaları yapıyordu. İşte Yunanlar göz dikti diyorum yavrum, çalıştırmadı bizi. 41 mahkemeye girdi babam. Harekâttan önce oldu.

Bizim dükkânımız vardı. Çok güzel bir dükkânımız. Bir buçuk dönüm bir yerimiz vardı. Ucuza verdi babam.

Göz koydular yavrum. Baktık, gözdağı var. Ne yapacaksın? Bir şey yapamıyorsun. Bizim paralar gitti. 41 mahkeme vardı. Avukatımız bizi hep aldatmış. Paralarımız gitti. Biz buraya sıfır geldik. Ama Cenab-ı Allah verdi gene. Çok şükür çalışınca her şey oluyor yavrum, çalışınca oluyor. Allah sağlık versin, en başta sağlık yavrum, gerisi kolay.

(ŞC85) Babam benim milliyetçi, Atatürkçü bir kişiydi. Türkiye ve Türklük sevdalıydı. Yunanların az da olsa bir baskısı vardı, yok diyemeyiz. Ev yapamıyorduk, evi tamir edemiyorduk. İş yeri açmada zorluklar varmış. Aşırı vergiler, yaptırımlar varmış vs.. Çocuktum tabii, bunlar benim duyduklarım.

(NÖ24) 1978 de, Kıbrıs Harekâtı'ndan sonra geldim. Ben asker kaçağı olarak, askerlik yapmamak için geldim. Nedenine gelince, ben kahveciydim. Orada kahvehane çalıştırıyordum. Sırf Türk olduğumdan dolayı her gün mahkemelik oluyordum. Bize karşı bir yıldırma politikası izleniyordu. Abim otuz altı ay askerlik yaptı. Kıbrıs Harekâtı'ndan sonra Yunanistan'da, ama silahsız olarak askerlik yaptı. Ben babama askere gitmeyeceğimi söyledim.

(YZ48) ...İşte o sırada on beş yaşlarındaydım. Kıbrıs hadisesi olmuştu. O sırada herkeste korku, panik. Ne yapacaksın, ne edeceksin? Herkes buralardan babam da dahil çoğu kişiler arsa aldı ev yapmaya. İşte buraya göçer miyiz falan gibi. Şimdi tam yetişiyorsun, kızsın. Eskiden orada ortaokul, lise yok. Okusaydık babam okuturdu yine. Ama köy işlerinden bilmem. Allah rahmet eylesin. Sordu bize okumak istiyor musunuz diye. Ama şimdi evleneceksin, kalacaksın orada. Kızlar biraz yetişti miydi isteyenler, edenler oluyor. *“Onlar buraya gelirse, ben orada kalır mıyım?”* gibi düşündüm. Benim gibi olanlar çok oldu o zaman, çok gelen oldu. Köyden de beş, altı kız, sadece bizim köyden beş, altı kız buraya evlendiler. Akrabalar işte. Şimdi kimse kimseye öyle bir şey teklif etmiyor ama o zamanki sıkıntılardan dolayı herhalde akrabalarım, *“Böyle bir oğlumuz var, gelir misiniz?”* falan dediler. Babamla gezmeye geldik, nişan yaptık. Bir sene sonra da geldik ve düğün oldu.

(GE53) Şimdi aslında eğitimin dışında annemlerin oradan buraya göç etmek planları vardı. Onun için zaten ablamların orada evliliklerine müsaade etmediler. Mesela ablam, en büyük ablam orada evlendi. Ondan sonra, 1974 Harbinden sonra *“Bizim amacımız Türkiye'ye yerleşmek”* dediler. Dört ablam var. Talipleri olmasına rağmen köyden birine vermediler. Sadece Türkiye'ye gideceksen olur. İkinci ablamın eşi daha önce buradaydı. O talip çıkınca İstanbul'da yaşadığı için ikinci ablam ona verildi.

... Cunta yıllarında da biz sıkıntılar yaşadık. Bizim oralar II. Dünya Savaşı'nda Almanların istilasına uğradı. Bulgaristan da var. Zaten bir eziyet vardı. Onlar son kısmını yaşadılar. Yani o Yunan askerleri, bölge Yunanistan'a geçtikten sonra. Dolayısıyla *"Artık bizim burada kalmamız doğru değil. Her ne olursa olsun biz burayı terk edip Türkiye'ye gideceğiz"* diyerek planlarını ona göre yapmışlar. İlk fırsatta da dediğim gibi ablalarımın evliliğini dahi ona göre planlamışlar. Diğer geri kalanlar da burada evlendiler.

... Annem *"Dört kız çocuğum var benim. Burada kalsak çok daha kötü olacak"* dedi. Oralar askeri bölgeydi o zamanlar. Yani giriş çıkışlar dahi izne tabiydi. Öyle bir karar almış babamlar. Ve o karar doğrultusunda da gerekenleri yapıp bir süre sonra Türkiye'ye geldiler.

(FE60) Eğitim çok bozuldu, hatta eğitim hiç yoktu denebilir. Kızım, büyük kızım ilkokulu bir süre orada okudu. Eğitim hiç yoktu. Küçüğü okula başlayacaktı.

Eşimin köyünde oturuyorduk. Eşim, *"Ben Türkiye'ye gitmek istiyorum. Sen ne düşünüyorsun?"* dedi. Annem, babam, dört kardeşim hepsi orada. Eşimin sülalesi hepsi burada. *"Ben de evlatlar için katlanmak zorundayım"* dedim. Evlatlar daha ağır bastı.

1980'de evimizi aldık. Bir, iki sene çocuk orada okula başladı. Ama eğitim sıfırlanınca [eşim] *"Ben çocuklarımı Türkiye'de yetiştirmek istemiyorum. Ben Türkiye'ye gitmek istiyorum"* dedi.

(BH97) ... Müfettişlik tarafından Selanik'te SÖPA'ya gitmem için davet edildim. Ama kabul etmedim. Ondan sonra herhangi bir okula öğretmen olarak gidecektim. Ben de ona tahammül etmedim. Çünkü vaziyet belliydi. Kendileriyle, yönetimle işbirliği yapmamızı isteyeceklerdi. Evet, yer yer duyardık, şu olmuş bu olmuş diye. Yani eziyetler devam ediyordu. Evet, biz de tabii... Evvel Allah, köle olmaksızın...

...

İşle ilgili pek güvenmiyorlar. Çünkü onlar bakıyor. Evet, işleri görüp çalışırken problem yok. Şey de yapıyor, sigorta da yapıyordu ama biz yararlanamadık. Benim orada beş yıllık sigortam vardı. Dine yönelik, “*Kim daha iyi yaşamak isterse işte hudut orada*” diyordu. Bunu söyleyeni düşünebiliyor musunuz? O günkü dönemde bir binbaşı söylüyor bunu. 1967 darbesinde, “*Kim daha iyi yaşamak istiyorsa, hudut orada. Atlasın, gitsin*”. Evet, aynen böyle, “*Siz burada yaşayacaksınız, bize uymak zorundasınız*” diyordu aslında. Evet, aynen böyle demek istiyordu. Tabii bende de o günkü dönemde hırs var, hepsi var, gençlik var, kan kaynıyor. “*Burada yaşayacağımıza atlayalım gidelim*” dedim.

(SÜ103) Terhis oldum, köye geldim. Köyde ne yapacağım? Babamda 150-200 kadar keçi, dört tane sığır var. Biz dört erkek, bir kız, beş kardeşiz. Ablam evlendi ve evden gitti. Abim de Türkiye'ye gitti. Ben, benden sonra gelecek nesil ne olacak diye düşündüm, ondan kaçtım. Ev yapmaya izin vermiyorlar. Ben 26 yaşına, evlenecek çağa gelmişim, evim yoktu. Belediye'den ancak bir Yunan'ın üzerine izin alıp kendi toprağına ev yapabilirsin. Düşündüm, benim çocuklarım ne yapacak? Ya çoban olacak, ya da Yunanlığı kabul edecekler. Ancak öyle rahat edebilirler. Türkler orada sefiller... İnşaatlarda amelelik, çobanlık yapıyorlar. Askerde, hastanede, eziyet görüyorlar.

(IB80) Göç etmemizin sebebi çocukların iyi bir eğitim almasını istememdi. Onları 1987'de getirdikten sonra ben Atina'ya çalışmaya gitmişim. İki-üç ay çalışıyordum ve sonra burada harcıyordum. Ancak bu şekilde çocuklardan ayrı olmayacağım için 1991 yılının Eylül ayında iltica ettim.

...

Ben babamı yedi yaşında kaybettim. İçimde hep Türkiye hasreti vardı. Hep göç etmek istiyordum. Yunanistan'da üç sene gemilerde çalıştım. Atina'da çok çalıştım. Sadece çalışma şartları sebep değil. Bir insanın kendi bayrağı olmadıktan sonra huzuru olamaz. Ben bunu düşündüm. Yunanistan'da

dükkân açmak istedim, ruhsat vermediler. Bir seferinde Atina'da bir memurun işini yapıyordum. Sofrada onunla yemek yiyorduk. Rahmetli Dr. Sadık Ahmet bağımsız milletvekiliydi. Niye bağımsız milletvekili seçtiğimizi ve onlara destek vermediğimizi sordu. *“Bizim haklarımızı daha iyi savunduğu için onu seçiyoruz”* dedim. *“Yunan bana tapu vermiyor, ruhsat vermiyor, dükkân açamıyorum”* dedim. O da bana, *“Devlet sana bunları verirse senin burada toprakların olacak. Yarın bir gün Türkiye benim burada vatandaşlarım var diyecek. Ama sana bunları vermezsek Yunan'ın evinde oturup onun işinde çalışacaksın. Yarın bir gün Türkiye vatandaşım var dediğinde al vatandaşını, ne istersen yap diyebileceğiz”* dedi. *“Bu bir devlet politikası demişti”* bana. Bu nedenle bunları gördükçe buraya gelmeyi istiyordum. Dükkânı İskeçe'de açmak istedim. Atina'da açmak istersen zaten sorun yok. *“Karasu'dan o tarafa istediğini yapabilirsin. Ama Karasu'dan bu tarafa yapamazsın”* diyorlar.

(ŞE62) ... Öğretmenimiz Türkiye öğretmen okulu mezunu idi. Daha sonra Türkiye'den öğretmenler geldi. Ancak bir süre sonra onlara da izin vermediler. Türk öğretmenimiz aynı zamanda müdürümüzü. Ben ondan mezun oldum. Bir de Yunan öğretmen vardı.

Benim kızım okula giderken ben de mütevelli heyetine girdim. Mütevelli heyetinde yedi kişiydik. On öğrenci vardı, onlarla ilgileniyorduk. Daha sonra SÖPA'lı öğretmen getirmek istediler. SÖPA'lı öğretmen getirmek istemelerine biz karşı çıktık. Yunan öğretmen bizi bu konuda sıkıştırmaya başladı. Aramızda epey bir tartışma oldu. Bir gün beni Müdüre şikâyet etmiş ve benim elebaşları olduğumu söylemiş. Müdür *“Sokakta yalnız dolaşma, yanında mutlaka biri olsun, sana saldıracaklar”* diye beni uyardı. Biz de polisle başımız belaya girmesin diye daha fazla direnmedik. Buna benzer bir sürü olaylar oldu.

1983 yılında küçük kızım okula başlayacaktı ve ben orada okumasını istemiyordum. Dayım vardı, onunla anlaştık.

Mallarımızı sattık ve Türkiye'ye geldik. Kızlarım burada okula başladılar...

(IL75) Biz buraya vatanımız diye geldik. Geçim zorluğu nedeniyle gelmedik. Bizim oradaki ekonomik durumumuz çok iyiydi, çok rahat bir hayat yaşıyorduk. Buraya bayrağımızın altına geldik.

Orada bizim şartlarımız hiçbir zaman iyi olmadı. Şimdi değil, yüz sene önce de biz Türkler için öyleydi. Dünyanın hiçbir ülkesinde azınlıklara eşit haklar verilmez. Azınlıklara haklar her zaman kısıtlı olarak verilir. Bize şimdilerde Avrupa Birliği'nin dayatması ile bazı haklarımızı verdiler.

(NB28) ... Bir problem olmasaydı, askerliğimi yapıp orada da kalabilirdim. Tekrar Türkiye'ye de gelebilirdim. O zamanlar Yunanların baskısı arttı. Yunanistan'da askerlik yapan Batı Trakyalıları geri cepheye aldılar. Hepsini belirli bir yerde topladılar.

.... Biz çok ciddi şeyler yaşadık. Yani 1974'de sanki savaş olmuş gibi.

.... [Batı Trakyalılar Türkiye'ye] gelmek zorunda kaldılar. Kimi dereyi geçerek geldi, kimiye buradaysa geri dönmedi. Devlet de bunları takip etti. Batı Trakya'nın birden boşalmasını haklı olarak istemedi. Yunanistan nasıl dönmemizi istemiyorsa, Türkiye de bizim orada kalmamızı istiyordu. Yani genelde politika buydu, hala da öyle. Batı Trakya'da 124.000, burada bir milyonun üzerinde Batı Trakyalı var şu anda. Nüfus çoğalmıyor, yaşlılar kaldı. Batı Trakya'daki gençlerin hepsi kaçtılar. Ne var biliyor musunuz? Atina'da veya Selanik'te eğitim görüyor ve orada ancak o şekilde vazife yapabiliyor.

Türkiye'de okuyup da ben, oraya gidip mimarlık yapamazdım mesela. Beni tekrar imtihana alacaktı. Benim buradaki üniversitemin denkliğini kabul etmeyecekti. ... Maksatları izin vermemek. Bizim Yıldız Üniversitesi, Teknik Üniversite

onların üniversitelerinden daha mı aşağıda? Hayır, çok daha üstün.

Görsel 30: 29 Ocak 1988'de Batı Trakya Türklerinin kimliklerini haykırışı.

(*Batı Trakya'nın Sesi*, Sayı: 3, 1988, s. 11.)

(BI15) Benim göç sürecim uzun olduğu için beklentilerim zamanla oluştu. Bu kararım daha çok 1988-1990 yılları arasında şekillendi. Çünkü 29 Ocak olaylarını yaşadım. Her iki 29 Ocak olayını da yaşadım. 29 Ocak 1988'de lise öğrencisiydim. O zamanlar ergenlikten dolayı da bazı hassasiyetlerim vardı. Yunan arkadaşlarım vardı, samimi olduklarını zannettiğim. Bu arkadaşlarım bana karşı değişik tavırlar aldılar. Mesela bizim sınıfımızda Ermeni bir kız vardı. Aramızda da hiçbir problem yoktu. O olaylar sonrasında kız bana karşı düşmanca bir tavır takındı. Bense sebebini anlamadım. Ermeni soykırım iddiaları veya Ermeni -Türk düşmanlığı konusunda en ufak bir bilgim yoktu. Bunlar beni ufak ufak oradan soğutmaya başladı.

1990 yılı 29 Ocak olaylarında tesadüfen Gümülcine'deydim. Bu defa da can güvenliğimin tehlikede olduğunu hissetmeye başladım. İstanbul'da kimliğimden dolayı kimse bana saldırmadı. Ama Gümülcine'de o gün bize saldıranlar oldu. Dolayısıyla, beklentiler bu şekilde oluşmaya başladı. Çoğunluk olma beklentisiydi benimkisi. Bu beklentim de İstanbul'da karşılandı.

Öğrencilik yıllarımda çalışmaya başlamış olmam da burada etkili oldu. Öğrenci olarak çalışmaya başlayınca iyi bir kariyer elde ettim. 1995-1996 yıllarında, Milli Eğitim Bakanlığı ile bilgisayar destekli eğitim konusunda çok büyük bir proje yürütüyordum. Kariyerimde çok güzel bir ivme yakaladım ve o dönemde de askere gitmem gerekiyordu. O zamanlar askerlik iki seneydi ve bu da göç kararında etkili oldu. Çok iyi bir kariyeri bırakarak Yunan ordusuna hizmet ederek maddi ve manevi yönden kayıplar vermek istemedim.

(GI38) Sıkıntılar benim dönemimde başladığında eğitimim çok fazla kısıtlanmaya başladı. Okulumuzda boykotlar oluyordu. Bir hafta okula gidiyoruz, sonra bir ay okulda dersler yok. Boykot sebebiyle okul kapalı. Böyle olunca biz eğitimsiz kalıyoruz. Sadece oyun oynama derdinde olan çocuk eğitimden uzaklaşmış oluyor. Babamda da benim gibi milliyetçilik vardır. Azınlığın sorunlarıyla çok ilgili. Azınlık fertleri birlik içerisinde “*Ne yapacağız? Nasıl yapacağız?*” diye konuşuyorlar. “*Çocukları İstanbul'a veya Türkiye'nin başka bir şehrine gönderip okutacağız. Burada cahil bir toplum oluşturulmaya çalışılıyor. Biz bu oyuna gelmeyelim*” diyorlar. Bir yandan da “*Acaba bu şekilde Batı Trakya boşalır mı?*” diye ikilem yaşayanlar oldu. Bir kısmı orada kalıp azınlık okullarına gittiler. Ben sosyal medyadan takip ediyorum. Çocuklar mezuniyet şenlikleri yapıyorlar. Ailelerin çocuklarını hala azınlık okullarına göndermesi büyük bir fedakârlık.

...

... Aslında mesleğimi Yunanistan'da icra etme planım ve arzum vardı. Ama orada yine bir set konuldu önümüze. İstanbul Üniversitesi, Avrupa ülkelerinde akredite olmuş bir üniversitedir. Yunanistan'da da öyleydi. Yunanistan ekstradan birkaç yıl sürecek "DİKAÇA" dediğimiz diploma yeterlilik sınavları çıkardı önümüze. *İstanbul Üniversitesi* gibi köklü bir üniversitenin yeterliliğini sorguladılar. Ben o sürece dahil olmadım. O sürece dahil olan sınıf arkadaşım vardı. Ancak sekiz yılda diplomasını tanıtma imkânı bulabildi. Ben bunu tahmin ettiğimden İstanbul'da kalmayı tercih ettim. Bu şekilde bir eğitim serüvenim oldu.

Evet. Göç etmemizin en büyük sebebi eğitimdi. Belki ailemin de etkisi olmuştur. Fakat annem, babam hala orada. Ben, ağabeyim ve kardeşim eğitim için göç serüvenine maruz kaldık.

1974'teki Kıbrıs Barış Harekâtı döneminde neler yaşadınız?

(ÖB12) ... Dört yıl da orada çiftçilik yaptık. Ama kazanç yok. Atina'ya gittim. Havaalanı inşaatında çalıştım. Biz Atina'da çalışırken Temmuz ayının başlarında Kıbrıs olayları nedeniyle bir hareketlilik oldu. İşte Hora sondaj gemisi çıktı, çıkacak derken ben oradan apar topar köye döndüm. Birkaç gün sonra savaş patladı tabii. Hatta kayınvalideler o gün köye dönemişlerdi. Göz doktoruna gitmişlerdi. Otobüsleri engellenince Gümölcine'de kaldılar. Köye dönüş yok, göndermiyorlar.

Ondan sonra Yunanlar Türklere gözdağı vermeye başladılar. Kapılara vuruyorlar. Keseriz, asarız sizi vs. 50 hane Yunan vardı bizim köyümüzde. Bunlar Trabzon tarafından gelme Pontuslular. Köyün yerlisi de vardı ama, Pontuslular da vardı.

Bir akşam, toplanmışlar kahveye. *“Türkleri nasıl keseriz, nasıl döveriz, nasıl öldürürüz?”* hesabını yapıyorlar. İki tane biçerdöver sahibi Yunan vardı. Onlar karşı çıkmışlar. *“Buradaki insanlara bir şey yapmayalım, ekmeğimizden oluruz. Bize iş vermezler”* demişler. Sonradan anlatıyorlar, vazgeçmişler.

Bizim köyde çok zarar olmadı. Sadece bir kişiyi dövdüler. Neden dövdüklerini bilmiyorum. Hatta ben bir akşam eve dönmekte geç kaldım. Caminin camlarını kırmışlar, minaresine taş atmışlardı. O nedenle nöbetçi koydular. Nöbetçi beni yolda yakaladı. *“Çabuk eve git. Bak dolaşıyorlar. Biz sizi koruyamayız. Çünkü dışarıdan gelen yabancılar var”* dedi. O adam da silahlıydı. Nöbetçi, beni eve kadar götürdü. Geceleri sokağa çıkmamamızı tembihledi.

Bizim köyde o kadar fazla zarar yapılmadı. Ama Aşağıköy'de epey zarar yaptılar. Birkaç kişiyi dövdüler, ahırları yakttılar, mescidi yakttılar.

(OI74) Tabii, Kıbrıs Çıkarması esnasında köye 300 kadar asker geldi. Her kapıda iki asker gece nöbet tutuyor ve dışarı çıkmamıza izin vermiyorlardı. Evlerimiz beş, on dönüm içindeydi. Bizim evimiz on dönüm içindeydi, etrafı duvarla çevriliydi. Geceleri mahallemizdeki komşular yatsı namazından sonra bizim evde toplanıyorlardı. Bir komşumuz askerde istihkâm birliğindeymiş. Evin bahçesine, toprak altına bir sığınak yaptı. Kadınlar ve çocuklar geceleri orada kalıyorduk. Ben de çocuk olduğumdan geceleri orada uyuyordum. Erkekler de dışarıda nöbet tutuyorlardı. Yaklaşık 100-140 kişi bizde kalıyordu. Av tüfekleri ile traktörlere devlet tarafından el konulmuştu. Balta ve bıçaklarla erkekler nöbet tutuyordu. Evde büyük bir incir ağacı vardı, sığınağı onun altında yapmışlardı. Soba borusu ile havalandırması vardı. Girişi incir ağacının ocağının içindeydi ve dışarıdan fark edilmiyordu. Sığınağın tabanına saman sermişlerdi. Yemekler de bizim evde ortak olarak pişirilip, yeniyordu. 15-20 kadar büyükbaş hayvanımız vardı. O zamanlar ulaşım kağnılarla oluyordu, yine dağa gidip odun da onlarla getiriliyordu.

(IF70) 1974 yılında Kulaklıoğlu Çayı'na pikniğe gitmiştik arkadaşlarla, balık avlıyorduk. Oraya Yunan askerler geldiler. *“Burada ne arıyorsunuz. Burada askeri mühimmat var, yakut var”* deyip bize dayak attılar. Biz beş kişiydik, askerler de beş kişiydiler. Epey dövdüler ve ondan sonra karakola götürdüler. Karakolda da dayak yedik. Motosikletlerimize el koydular ve bir ay kadar vermediler. Karakolda üzerimizdekileri, kemerlerimizi aldılar ve hapse attılar. On saat gözaltında tuttular ve ondan sonra serbest bıraktılar.

(ŞC85) Çocuktum ve sokaktaydım. *“Bombalama yapılacak”* dediler ve sağa sola kaçtık. Geceleri karartma yapıyordu, gözümün önüne gelenler bunlar. Geceleri gaz lambaları ile oturuluyordu. Arkadaşlarımızla oturduk, karanlıkta sohbet ettik. Ama korku dolu anlardı. Savaştan dolayı ne yapacağımızı bilemediğimiz için ne olacak endişesi, bir karmaşa vardı. Hatta

ben bir bisikletçi dükkânında çıraaktım. O gün “Savaş çıktı” dediler ve koşa, koşa eve geldim.

(NÖ24) Kıbrıs Harekâtı'nın olduğu gece, bizim 7'ye 12 metre boyutundaki kahvehanemize 150-200 kişiyi topladılar. Dışarıda askerle silahlı vaziyette bekliyorlardı. Yani, Türkiye tarafından Batı Trakya'ya doğru bir hareket olsa oradaki halkı katledecekler, kahvehanemizi yakacaklardı. Köyümüz sönecekti.

(ŞŞ37) 1974'de bizim köyde iki dam (hayvan barınağı) yaktılar. Biz babamla alevleri gördük. Kimse de evinden çıkıp müdahale edemedi. Kıbrıs Harekâtı sonrası akşam saat 20:00'den sonra sokağa çıkılmıyordu. Milisler hali vakti yerinde olanları takip ediyorlardı. Babam esnaf olduğu için tanınan bir kişiydi. O nedenle akşamları eve gelmiyordu, amcamın evinde kalıyordu. Onların eviyle bizim ev arasında ara kapı vardı. Oradan bizim eve geçebiliyordu. Amcam rahmetli çobandı. O ara abim de askerdeydi. Bir akşam bana “Başka erkek yok. Sen bu gece amcanlarda kal” dediler. Gençliğin verdiği rahatlıkla herhalde ben uyumuştum. Beni gece yarısı uyandırdılar ve “Yangın var” dediler. Babamla birlikte gittik. Damlar yanıyordu. İçerde hayvanlar, yemleri vardı. Damın sahibi de bizim akrabamızdı. Köpeklerin havlaması ile uyanmışlar. Ertesi akşam da onun kayınpederinin damını yaktılar.. Gümölcine'den itfaiye gelene kadar dam yandı. Etrafta toplanan tüm ahali de yalnız Yunanlardı. Türkler evlerinden çıkamıyorlardı.

(NP45) 1974'te on yaşında çocuktum. Bu kadar bir odada 15 kişi yattığımızı ve bir baltanın kapının arkasında durduğunu çok iyi hatırlıyorum. Köyümüze iki kuyu açtılar. On yaşında çocuktuk ve bir kuyunun yanında oynuyorduk. Kenarında dozerler kuyu açıyorlardı. İkinci çıkarma ile birinci çıkarma arası açtılar.

...

Bizim evlerimiz duvarların içindeydi. Şimdi öyle değil ama. Şimdi Yunanlarla Türkler iç içe. O zamanlar, 1974'te çapulcu [Yunan] gençler toplanıyor, grup halinde dolaşıyorlardı. Sokakta senin yalnız yakaladı mı dövüyorlardı. Dövülenler oldu. Sopa yiyenler oldu.

(Çİ54) Evet, o zaman Girit'ten 20 kişi geldi. Bunlar sivil-di, bizim okulumuza yerleştiler. Bunlar bize eziyet amacıyla gönderilmişti, asker gibi silahlıydılar. Bu 1974, Kıbrıs Barış Harekâtı döneminde oldu. Bize bir şey yapamadılar. Köyümüzün önderi olan bir kişi onları uyardı. Önderimiz köyün karakoluna giderek *"Bize bir zarar yaparlarsa, sınırda asker hazır bekliyor, hemen müdahale edecekler"* diye uyardı. Bulgaristan sınırında, cephane yığınağı ve askerler görünüyordu. Bunlar Türk de olabilir diye çekindiler ve köyde bir hafta kalıp gittiler. Ama diğer köylerde epey zarar yaptılar. Dövdüler.

Ben 1969 yılından 1974 yılına kadar okul için İskeçe'de kaldım, orada öğrenci arkadaşlarımızla ev kiralamıştık. Geceleri bizi rahatsız edenler vardı. Geliyordu, bizi rahatsız ediyordu, biz de onu taşıyarak kovduk...

(GE53) [Köyümüzün] bulunduğu bölge askeri bölge ve 1974 savaşını çok yakından yaşadılar. Babam da yaşadı, annem de yaşadı. Ben daha beş yaşındaydım. Ama mesela aklımda kalan bir nokta var. Bizim evin balkonuna çıktığında veya bahçesinde İskeçe'den gelen kara yolunu görebiliyorsun. Çok iyi hatırlıyorum annemler, bütün kadınlar işte orada tarlada, bahçede oturur ve o yolu gözlerlerdi. Acaba Yunan askeri ne zaman buradan gelip bizi öldürecek diye. Hep o korku vardı. Artı babam çiftçiydi ama yetmiyordu. Her ailede olduğu gibi gurbete de çıkılıyor. Babam gurbete çalışmaya gittiğinde tarlalarımız genelde ormanlarda olduğundan dolayı o yıllarda pek bir can güvenliği yoktu. Her tarafta Yunan askeri var. Annem elinde baltayla, yanında ablamlarla beraber tarlaya, tütüne gidermiş. Baltayı koruma amaçlı alıyor. Bir şey olursa diye.

Çünkü gece gidiyor. Yunan askerleri kalkmadan hemen tarlayı terk edip köye geliyorlar. Tütüne, hele toplama aşamasında gece üçte, dörtte gitmeniz gerekiyor. Daha güneş çıkmadan tütün toplanacak ki katrandan dolayı yapışmasın. Dolayısıyla annemler ne varsa hemen çabuk çabuk toparlarlar, oradan köye dönerlermiş. Bunları yaşadıkdan sonra *“Her ne olursa olsun biz anavatana gideceğiz. Burada kalmayacağız”* diye karar alıyorlar.

(BD56) ... Askerden döneli iki yıl olmuştu. Kıbrıs Harekâtı başlayınca beni tekrar askere aldılar. Ben marangozdum. Askerliğimi de teknik hizmette marangoz olarak yaptım. Askerden 1972'de terhis oldum. 20 Temmuz 1974'de savaşın başladığı akşam beni askere aldılar. Dimetoka'ya cepheye götürdüler.

Yunan askeri kuvvet olarak çok zayıftı. Ben teknik ekiple olduğum için, diğer yedi kişi ile birlikte atölye halinde bir kamyonunda kalıyordum.

... Silah da verdiler. Yunanlar şaşkın bir haldeydiler.

Bir hafta hiç Türk'e rastlamadım. Ama dönüşte üç, dört Türk ile karşılaştım. Onlar farklı birliklerdeymişler.

... [Yunan askerlerle problem] olmadı, fakat aramızda bazı diyaloglar geçti. Bir gün bir Yunan ile ceviz ağacının altında yatıyoruz. Bana, *“Sen Türk'sün. Sen bizi vurmuyasın”* dedi. Ben de *“Türkler hücumla geçerse, sen beni vurmaz mısın?”* diye sordum. *“Yok, biz seninle arkadaşız. Ben seni hiç vurur muyum?”* dedi.

Biz orada dokuz gün kaldık. Daha sonra Cunta'nın bitmesi ile Karamanlis gelince anlaşma oldu ve bizi bıraktılar. Seferberlik ile gelenler 40 yaşından 22 yaşına kadardı. O gün bırakıldılar. Bir gün daha kalsaydım üç ay daha bırakılmayacaklardı. Benim Evrenköy'den arkadaşlarım vardı. Onları toplamışlar ve toplama kampı gibi bir yerde üç ay gözaltında tutmuşlar.

(FE60) Kıbrıs Harekâtı döneminde bizde bir şey olmadı kızım. Ama mesela Yaka boylarında bayağı kapılar çalınmış. İşte onları biz yaşamadık. Eşim asker olduğu için kayınvalidem, kayınpederim vardı, onlarlaydım. Şimdi rahmetli olduklar. Bir de kızım dört aylıktı. Üç, dört hane bir araya toplanıyordu. Çünkü herkes korkuyordu. Köyde Yunanlarla Türkler karışık olduğu için. Yunan-Türk savaşı yaşanıyordu zaten. Biz, “Çocuk var. Kime gideriz. Kimse ağlama, bağırma istemiyor. Ne olacaksak evimizde olacağız” dedik ve evimizden başka bir yere gitmedik. Biz evimizde kaldık. Ama kapımızı da kimse çalmadı. Yunanlar rahmetli kayınpederimi çok seviyorlardı. Akşamleyin Türkler denizden çıkacak diye arabayla denize beklemeye gidiyorlardı. Türkler gelirse önleyecekler gibi. Kayınpederime de “Komşu bu akşam biz gidiyoruz, rahat yat. Biz seni bekleyeceğiz” derlerdi. Rahmetli kayınpederim de “Kimi kimden bekleyecekler, kimi kimden koruyacaklar?” derdi.

(NF92) Neler var aklımda? Gündüzleri tarlada tütünler ekili, kimse tarlaya gitmiyor. Bizim karşı komşumuzun eski Osmanlı evlerinden diyeyim, çok eski evleri vardı. Aşağı yukarı 3-4 metre çevre duvarları var, yarımşar metre şeyinde. Herkes “Bu akşam hangi evde toplanacağız?” diye düşünüyor. Köyün belli yerlerinde toplanılıyor. O evlere herkes akşam oldu mu ezan okunmadan gidiyor.

Çünkü 3-5 metre çevre duvarları olduğu için insan kendini daha emniyette...

Bizim evde tel örgü vardı mesela. Çevresinde başka bir şey yoktu. Oraya giderken elinde baltası olan, girgeni olan... Biz çocuklara özellikle taş toplama görevi veriliyordu. Oraya gidiyorduk. Sabaha kadar uyku yok. Hiç unutmam, bir akşam köyümüzün çobanı geç kalmış sürüyü köye sokmakta. O kişi artık o akşam hangi evde kalacak veya damda mı kalacak bilmiyorum. Bizim olduğumuz evin tam karşı köşesinde birisi sigara yaktı. Onun yanında baktık bir tane daha sigara. “Aha,

Yunanlar geldi" dedik, inanılmaz derecede telaş. Hiç unutmam, o girdiğimiz evin hanımı, yıllar yılı kullanılmayan, affedersiniz aşağı yukarı 2-2,5 metre genişliği olan bir tuvaletin çukurunu, tuvalet logarını kurumuş ağaç dalları kesip delikten içeriye doldurmuş. Eğer olur da bir sıkıntı olursa yetişkin kızları saklamak için. Çok güzel kızları vardı. Kızlarını saklamak için. Buna birebir şahit olan insanım.

Eskiden oranın ağaları yüzlerce işçi çalıştırıyormuş. İşçilerin kaldığı yer yatakhane gibi, düşünün. Sonra burada bir tane saman damı var, saman damından öteye de tarla. Bizim kaldığımız ev sahibi "*Biraz mısır koparayım, akşama insanlar gelecek, kaynatayım*" demiş. Vakit geçmiyor çünkü. Kadın başlamış mısırları koparmaya. Bir bakmış asker mısırın içinde. Asker ona "*Korkma, biz sizi korumak için buradayız*" demiş. Ama kadın bunu anlamıyor. O kadar çok korkuyor ki topladığı mısırları devamlı onlara atıyor. "*Biz mısır istemiyoruz*" diyorlarmış. Yani "*Atma*" diye söylüyorlarmış. Kadın kendine gelemiyormuş, şoka uğramış. Sonra içeri geldiği zaman "*Bizim mısırın içinde askerler var*" falan diye anlatmıştı. Tabii içerdekiler yine panik.

Bir de unutamadığım bir şey var. O evden sabah ezanından önce biz çıktık ve kendi evimize gittik. Belli artık köyde gezen yok, eden yok. Bir akşam bir şey oldu, ne oldu bilmiyorum. Bizimkiler, annem, babam, babaannem... Dedem "*Ben okudum, üfledim. Burada bir şey olmaz. Yatın*" dedi. Ama biz korktuk. Bizim de bahçenin önünde bir ev var. Orada damlalık payı derler, yarımşar metre bırakılır. O damlalık payı dereye çıkıyor bizim. Evde ne kadar para, altın, ne varsa annem almış ve onu bir mendile bağlamış. Biz indik aşağıya, damlalığın dibine. Hani eve birilerinin geldiğini görürsek oradan dereye kaçacağız. Hiçbir şey olmadı. Orada geceyi geçirdik. Sonra bizimkiler yukarı çıktılar. Bizim tulumamız vardı, elimizi yüzümüzü yıkayacağız. Tulumba da akşamdan kurumuş haliyle. Bana "*Biz şeyi unuttuk, paraları unuttuk. Git onları al, gel*" dediler.

Ben gittim ve mendili almama bir karış kaldı... Tulumba “fiyu” diye ıslık gibi bir ses çıkardı. Yemin ederim yere çökmüşüm, ne para bakmışım, ne bir şey. Dizlerimde asker gibi sürüne sürüne yukarı çıkmışım. Şu ellerim falan parçalanmış o zaman, yaralanmış. 1974’ü ben o şekilde yaşadım ve asla unutmadım. Allah kimseye de yaşatmasın. Hele hele azınlık olarak bir yerde olmak çok kötü bir şey. Yunanlar tankların üstüne “*Hülya Koçyiğit ile kahve içmeye gidiyoruz, Türkan Şoray ile Boğaz’da yemek yiyeceğiz*” gibi şeyler yazıyorlar, ediyorlardı...

(UI95) O zaman ben üç yaşındaydım, ama hatırladığım bir şey var. Ninem ve dedem hayattaydılar. Annem, babam, amcam, yengem bahçenin içinde bir odada toplanırdık. Geceleri orada yatıyorduk. O dönemde, dedem de kapıyı bir demir sürgüyle sıkılıyordu. Yanına da bir balta koyuyordu. O dönemden hafızamda kalan o fotoğraf var.

Büyüklerin anlattıkları da var. Mesela köyleri tanklarla çevirmişler, insanların hareketlerini kısıtlamışlar. Askerde olanların silahlarını almışlar, evlerden av tüfekleri toplanmış.

(ŞB96) ... O zaman Gümölcine çarşısında, bizim köyden bir nalbur vardı. Babam köyde araba tamiri işleri yapıyordu. Ben, Kıbrıs Harekâtı’nın olduğu gün nalburdan vida almaya gitmiştim. Birden çarşıda bir sessizlik oldu. Millet telaşlandı ve sağa, sola kaçmaya başladı. Ben de alışverişi yaptım ve köye dönmek için otobüse bindim. Köylerin etrafına askerler yerleşti. Biz de tarlaya gidemiyorduk, ana yolları kapatmışlardı. Yine de patika yollardan tarlalara gidip tütün ektik. Geceleri sokağa çıkma yasağı vardı. Bizim köyde de ufak tefek sözle sataşma, taş atma gibi hadiseler oldu. Diğer köylerde olan şeyleri duyduk, ama ben tanık olmadım.

(CL98) ... Benim kayınpederimin bizim evin arkasında dört dönüm bahçesi vardı. 1974 yılında oraya yabancı Yunanlar geldiler, çadırlar kurdular, orada yatıp, kalktılar. Türk köylerini tanklarla çevirdiler. Dede ağaç’tan Türk askeri girseydi

bizim anamız ağlardı. Şimdi de durumlar gerginleşince bunlar aklıma geliyor. Bizi hep kötü olarak gördüler, hiç iyi bir zaman olmadı...

...

Çok sıkıntılar yaşadık. Kıbrıs çıkartmasında köyü boşalttık. Çoluk, çocuk kırlarda, yağmur altında kaldık. Çocuklar hastalandılar, ağladılar. Türk askeri Yunanistan'a girseydi, bizi öldürmek için bekliyorlardı. Köyün etrafında bekleyenlerin hiçbirini tanımıyorduk, hepsi yabancıydı. Hayatımızı kurtarmak için kaçtık.

(ŞN41) ... Ama Kıbrıs Harekâtı sonrası, bir şeyler yaşandı. Yunanlarda "*Türkler Kıbrıs'a çıktılar. Batı Trakya'ya da gelirler mi?*" diye bir fobi vardı. Ben çocuktum ama hatırlıyorum. Köylümüz olan bazı Yunanlar devlet tarafından silahlandırıldı ve geceleri köyde devriye gezmeye başladılar. Bize de ailelerimiz tarafından hava kararınca eve gelmemiz tembihleniyordu. Bizler normalde gece saat 10:00-11:00'e kadar sokakta oynuyorduk.

Devriye gezip dolaşmaları haricinde çok fazla bir şey olmadı. Ama bu durum bizi tedirgin ediyordu doğal olarak. Daha önceleri pek sorun olmuyordu. Bakkalımız, kahvelerimiz Yunanlarla ortaktı. Fanatik milliyetçi olanların biraz tavırları değişti. Düşmanca bir tavra kapıldılar.

Kıbrıs Barış Harekâtı dönemiyle ilgili bir de şunu hatırlıyorum: D-100 yolu bizim köyün kenarından geçiyor. Biz de orada tütün ekiyoruz. Askeri araçlar ve tanklar Gümülcine'den Dedeağaç sınırına geçiyorlardı. Kadınlarımızın yöresel giysileri, yani feraceleri vardı. Türk olduklarını anladıkları için askerler geçerken slogan atıyorlardı. Bu sloganlardan bir tanesini hiç unutmam. Hülya Koçyiğit'i kast ederek "*Hülya'ya gidiyoruz*" diyorlardı.

(BU17) ... Bizim köyümüz Bulgaristan sınırına çok yakın. Bizler de köyü terk ederek, sınırdaki bir dağa sığındık. Ama

köye de gelmediler. Askeri araçlar bir tur atıp gittiler. Tamamen ablukaya alınan köyler de var. Komşu Yunan köylülerine silah dağıtarak teritoryal birlikler oluşturdular. Bunlar köyün etrafında nöbet tutuyorlardı. Bizim köyümüz 50 hanelik küçük bir köydü. Bizim köyde buna gerek görmediler.

... Bunlar Kıbrıs Harekâtı esnasındaydı. Harekât zaten çok kısa sürdü. Sonrasında normale dönüldü. Ama herkesi camiye topladıkları için kişilerde psikolojik bir gerginlik olmuştu.

... Ama Gümölcine taraflarında, “*Türk kanı içeceğimiz günler gelmedi mi daha?*” gibi sözlü sataşmalar veya duvarlara Türkler aleyhine sloganlar yazıldığı olmuş. O zamanlar mesele Hülya Koçyiğit’i kast ederek duvarlara, “*Hülya bekle bizi geliyoruz*” diye sloganlar da yazdılar. Bunlar küçük fanatik bir grubun işleri. Genele yaymamak lazım. Yunanlar içinde de olaylara soğukkanlı bakanlar var. Şu anda da radikal gruplar mutlaka vardır.

(ŞE86) Çok sıkıntı gördük. Biz evde yatamıyorduk. Kıbrıs zamanında çok korku geçirdik. Zaten Kıbrıs zamanından önce bize ev yapmak için izin vermiyorlardı. Bir çivi bile çakamıyorduk. ...

Ne tapu veriyorlardı, ne izin veriyorlardı, ne bir şey. Şimdi orada serbestlik oldu. Önceden yoktu. Sonra sıkıntı gördük. Jandarma, polis, askerler geziyordu sağda solda. Bazen kapılara gidiyor, vuruyorlar, vuruyorlardı. Kızlara tecavüz ettiler.

...

Hep dışarılarda. Orada bir komşu vardı... “*Gelin bize, birbirimize koruyalım*” diyordu. Oraya gidiyorduk. Bir yerlerde, uzak yerlerde gök gürlüyordu. “*Eyvah, askerler bastı, top atıyorlar*” dedik. Birbirimize sarıldık. Çocukları vardı. Ayakkabısıyla, ceketıyla, şeyiyle hep öyle yatıyorlardı. Bir şey olursa hemen kaçarız diye düşünüyorlardı...

Korkutuyorlar. Onlar bizden daha çok korkuyorlardı. Biz evden dışarı çıkmadık. Onlar Balkanlar'a, Selanik'e, Atina'ya kaçtılar. Bir de Kıbrıs zamanında, Yunanistan Yunanlıları askere aldı. Bizim Türkleri almadı askere. Çünkü bize güvenmiyorlardı. Şimdi biz onlara güveniyor muyuz?

NL(61) 1974 yılı ile ilgili bir şey anlatayım. O zaman köydeydik ve ben 15 yaşındaydım. 20 Temmuz'da köye silahlı milisler geldi. Serez ve Selanik'ten geldiler ve köyü sardılar. Köyden çıkmamıza izin vermediler. Toplam 600 kişi olduklarını ve bizi korumak için orada olduklarını söylediler. Köyün dışına 10x10m genişliğinde, 2m derinliğinde bir kuyu kazmışlar. Bizler evlerimizden çıkmadık. Birinci ve ikinci gün evlerdeki av tüfeklerini topladılar.

Çevremizdeki Yunan köylerindeki halk bizi kesmeye niyetlenmiş. Benim dedem ve köydeki diğer Türkler, mübadil geldiklerinde onları kendi evlerinde bir yıl misafir etmişler. Daha sonra devlet onlara konut yapmış ve onları taşımış. Yaşlılar *"Biz geldiğimizde onlar bize çok yardım ettiler, onlara kötülük yapmayın"* diyerek gençleri engellemişler. Bunları bize daha sonra anlattılar. *"Bunlar kümeste tavuk gibi, istediğimiz zaman keseriz"* diyorlarmış.

Geceleri köpeğimiz sürekli havlıyordu. Daha sonra öğreniyoruz ki evin dışında toplanıyorlar, ama bizim onlara karşı silah kullanabileceğimizi düşünerek harekete geçmiyorlarmış. Dedem bu olanlardan sonra *"Ben 1918'de Osmanlı'yı yaşadım. 1945'de Alman işgalini gördüm. Ama böyle bir şey görmedim"* dedi...

Polisler, resmi dairelerdeki memurlar bizi hep azarladılar. Bu benim içimde de bir travma olarak kaldı. Ben halen polislerden, devlet memurlarından çekinirim. İkinci bir travmam daha var. 1974 Kıbrıs Harekâtı sonrası ben köyde kardeşimle çobanlık yapıyordum. Yakınımda da bir Yunan sürüsünü

otlatıyor. Askerden yeni gelmiş bir de oğlu var. Bu genç bizim yanımıza geldi, büyük bir kama çıkardı, “Sizi keseceğim” diye üzerimize yürüdü. Kaçtık ama bizi yakaladı. Uzun süre bizi tehdit etti... Eve gelince olayı anlattık. Ama kimseye şikâyet edemedik...

1974’te bazı köylerde Türkleri çok dövdüler. ...Kayınpederimin eniştesini biri tabancası var diye ihbar etmiş. Tabanca falan yok gerçekte. Adamı günlerce dövmüşler.

Başka bir olay 1974 yılı Ekim ayında. Yunan’ın biri bizim tarlayı sürmüş ve buğday ekmiş. Babam İskeçe’ye gitti ve bir Yunan avukat buldu. Avukat “*Yasal olarak sen ürün kaldırıldıktan sonra ekebilirsin. Bir şey yapamayız. Ama ben bir hâkimlere danışayım*” demiş. Danıştıktan sonra babama “*Sen tarlanın bir köşesini ek. Bunu da noterle kayıt altına al*” demiş. O şekilde tarlayı kurtardık.

(NE 68) O gün sabah kardeşimle beraber keçilerin kullarını kırpmak için sürünün yanına gittik. Televizyon yok. Pili radyo da haberden habere açılıyor pili bitmesin diye. Kırptık, ettik ve dönüp köye geldik. Bizim evin taş duvarı var. Duvarlarla çevrili bahçeye “*harem*” deriz. Köyümüzün erkekleri bizim evin haremine toplanmışlar. Ben dedeme ya da nineme bir şey olduğunu düşündüm.

Evet. Garip bir şey var. O arada annem kapıdan çıktı ve “*Yunanistan’la Türkiye savaşa girmiş*” dedi. Haberleri dinliyoruz. Kıbrıs’ta bir sorun var ama savaş çıkacağı aklımıza gelmiyor. Daha 15 yaşındayım. Radyoyu açtık, gümbür gümbür Hasan Mutlucan çalıyor. Ne yapacağımızı düşünmeye başladık. Bazıları kaçtı. Yayla derler ya, oralarda çoban kulübeleri vardı. Oraya gittiler. Biz kaçmadık ama nöbet tuttuk. Babamda ruhsatlı av silahı vardı. Hemen o gün köyde av silahlarını topladılar. Ruhsatlı av silahlarının hepsini aldılar...

Sonra üstümüzde karakol vardı. Yumrudağ köyünün

hemen üzerinde “Çuka” dedikleri askeri karakol vardı. Oradan köyümüze askerler geldi. Ama onlar bize hiç bir şey yapmadılar. Çünkü onlar da korkuyorlardı. Sayıları azdı. Öyle kalabalık değillerdi.

Ben Eylül ayında Türkiye'ye geldim. Trene binmek için Yalınlı'dan Yassıköy'e gideceğim, araba çalışmıyordu. Hep askeri araç geçiyordu. Bir tanıdık beni motosikletle götürdü Yassıköy'e. O zamanlar sınır bölgesinden gelip de İskeçe'de çadır kuranlar vardı. Oradan Türkler gelecek diye.

Batı Trakya tarafına doğru bir şeyler olursa diye. Kumçiftliği tarafından Yunanlar bunlar. Türkler Meriç'i geçerse diye kaçıp çadırda yaşayanlar vardı.

Bizi rahatsız etmediler. Çünkü radyoları bozulmuş. Haberi bizimle alıyor, dinliyorlardı.

Batı Trakya'da

ne tür sıkıntılar yaşadınız?

Örnek verebilir misiniz?

(ON36) Çiftçilik yapıyorduk ama zor geçiniyorduk. Diğer yandan baskılar vardı. Ailemin traktör ehliyeti alamama gibi bir durumu vardı. Kaçak yollardan tarlalara gidip sürüyorduk. Birileri gözcülük yapıyordu. Yolun başında bekliyor, jandarma yok, polis yok, giden gelen yoksa “*Tamam, geç*” diyordu. Traktör kendimize aitti ama ehliyetimiz yoktu. Hiç de yakalanan olmadı. Ben yazın 3-4 ay oradaydım. Diğer zamanlarda yakalanan olduysa bilmiyorum.

Köylerimizde o zaman hayvancılık da yapılıyordu. Sonradan tarlaya atmak üzere gübreleri yığdığımız için mahkemelik olanlar oldu. Evin damını aktaramıyorduk. İzin vermiyorlardı. Gizli, kaçak bir şekilde yapabilirsen yapardın...

(ÖL18) Tabii ki Yunanistan ile Türkiye arasında en ufak bir pürüz çıktığında bizim azınlığımız bunun ceremesini çekiyor. 1955 yılındaki 6-7 Eylül olaylarından sonra birçok şey eskisi gibi olmadı ve baskılar daha çok arttı.

Ben bunları daha çok büyüklerimden dinledim. Ehliyet dahi vermiyorlardı. Dolayısıyla köylü traktör dahi kullanamıyordu. Kaçak kullanırken yakalananlara ceza kesiliyordu. Buraya gelen bizim eniştelere birinin orada kahvehanesi vardı. Ona sürekli ceza yazıyorlardı ve mahkemelerle uğraşıyordu. Cezayı aslında kahvehanede Türk televizyonu izlendiği için yazıyorlardı. Ama buna başka bir kılıf uyduruyorlardı. Sonunda iyice yıldı ve Türkiye'ye göçmek zorunda kaldı.

... Bir kişi döndü. O da fizyoterapist olarak Gümülcine'de çalışıyor. Yani köyde değil. Bir diş hekimi arkadaşımız da Yunanların yaşadığı, Türklerin olmadığı Sofulu ilçesinde muayenehane açtı. Ama burada barınamadı ve Türkiye'ye dönmek zorunda kaldı. İlçedekiler ırkçı oldukları için orada çalışamadı. Köyümüze en yakın, yaklaşık 10.000 nüfuslu büyük yerleşim orası. Alışverişi için genellikle oraya gidiliyor. Oralardan da ciddi bir göç var. Köyler boşalıyor. 1950-1960 yıllarında, bizim köye de Yunanlar yerleşmişler. Şimdi iki hane kaldılar. İş imkânı olmadığı için gençler gittiler. Sadece yaşlılar kaldı.

(NÖ24) Kahvehanemizde Türk televizyonu izlendiğinde polis buna müsaade etmiyor, bize ceza kesiyordu. Beni mahkemeye veriyorlardı. Bizim köyümüzde dört kahvehane vardı. Bunun ikisi Türklerin, ikisi ise Yunanlarındı. Kahvehanemize yalnız Türkler geldiği için, Türk televizyonu izleniyordu. Biz de mecburen açmak zorunda kalıyorduk. Ben daha 17-18 yaşlarındaydım. Polislerle çok tartışıyordum. Bana açıkça “*Git buradan!*” diyorlardı. Bize sürekli ceza kesmek için bahane arıyorlardı. Kahvehaneye baskın yapıyor, “*Kahve fincanları yıkanmamış*” diye ceza kesiyorlardı. Bizde zaten toplam on fincan vardı. Müşteri geldiğinde mecburen yıkayacağım. Ama o anda kirli fincan var diye ceza yazıyorlardı. Ben 18 yaşına geldiğimde, babamı benim için on dört defa mahkemeye vermişlerdi. Bu davalar için Kavala'ya kadar gittiğimiz oldu. Epey yüklü para cezaları ödedik. Abimin de bu yüzden iyice sıtkı sıyrıldı ve çalışmak için gemilere gitti...

... Bizim evin tuvaleti çalırlardan yapılmıştı. Etrafına duvar örmek için izin istedik. Onu dahi vermediler. Samanlığa dahi tamirat yapmaya izin verilmiyordu. On beş inegimiz, haliyle onlardan çıkan gübre vardı. Bunu evin bahçesine çıkarmana dahi izin vermiyorlardı. Köyde hayvan, tavuk olmadan yaşanamaz. Ama bunlara dahi izin verilmedi, eziyet edildi.

G E N Ç L İ Ğ İ N K Ö Ş E S İ

KÜLTÜR MERKEZİ

Yazan: SADIK AHMET (Gümülcine Azınlık Lisesi Sınıf VI)

SADIK AHMET

Derneklerimiz, kulüp- erimiz yok. Cemaat o- talarımız eski değer- lerini kaybetmek üzere- dir. Bu sebeple halkın u- nu değerlendirildiği ve- ri. On plânda yer alan- la yer etmesi bakımın- lan birer kötü, tenbel- lerleri olarak adlandı- rırlar. Fakat hepsini bö- y- e kabul etmek hatadır. Bilhassa birçok köy- çahveleri bunların dışın- ta kalmaktadır.

Birçok köy kahvesi- toplunun toplanıp der- teştiği, işleri hakkında- görüştüğü bir toplu- yeridir. Köylü boş za- manlarını burada de- ğerlendirmektedir. Burada- toplanıp tatlı konuş- lararak kâdeşlik havası- içinde yaşamak, köylü- aün en büyük zevkidir.

Bu zevk ve hoş vakit- ri köylü hiçbir şeye de- ğiş- mez. Bu tatlı hava içeri- sinde köylü, farkında ol- madan çok şeyler öğre- renir ve kendini yetiş- tirir. Okul bir öğrenci i- çin ne ise, köy kahvesi de köylü için aynıdır. Köylü ne öğrenirse ora- da öğrenir. Çünkü gelen bir yabancı doğru kahve- ye gelmektedir. Ancak burada köylü ile tenasa- geçebilir. Aralarında ge- nen konuşma zamanı i- çinde köylü bundan çok- şeyler öğrenmiş çok yer- ki insan zamanının nasıl- ler tanımış ve bilgi hazi- nesini genişletmiş olur.

Böyle her gelip giden- göürüşüp konuşmak köy- lü için kaçırılmaz fırsat- lardır. Köylünün bir araya- toplanıp birçok davaları- nı hallettiği yer yine- kahveleridir. Neticelen- diremediği bir soruyu o- sını yardımcılaşmasını- lerle. Aynı bir aile yu- vası gibi birinin derdi

Tarlası hakkında öğren- mek istediğini orada, di- ğerlerine sorarak öğre- nir. Çünkü onun tarlası- yanına işe gidenler ona- hut oradan geçenler ona- bilgi verirler. Böylece iş- lenmeyecek durumda ise- bir gün kazanmış olur ve- başka işine bakar.

Ajansların halka ha- berleri sunmaları gibi- neler görüp işittiğini di- ğerlerine anlatır. Bazan- öyle hadiseler anlatılır- ki insan zamanının nasıl- geçtiğini farkında olmaz.

Kahve, köylüyü kar- şıtmaktan başka, onları- toplum hayatına da alış- tırır. Öyle bir toplum ki- ihtimal yoktur. Çelikten- lidir. Birbirlerini tutma- sını yardımlaşmasını- ler için iftihar edilecek- şeylerdir.

hepsinin derdidir.

Günlük gazete oraya- gelir. Orada okunup dün- yanını her tarafından bilgi- edinilir. Biri okur, diğere- ri dinler. Anlamadığı- rı yer anladığı kadar i- zah etmeğe çalışır. Rad- yosuz kahve yok ya- Bulur halka daima yar- dımcı olmakta ve görü- şahasını genişletmekte- dir.

Halkımızı birlik, be- raberlik içinde yaşatan- onu aydınlatan ve bir ö- mür boyu yolunu eskitti- ve eskittiğimiz önder- kahvelerimizi halkın- hizmetinde görmek biz- ler için iftihar edilecek- şeylerdir.

Görsel 31: Lise son sınıf öğrencisi Sadık Ahmet'in, 26 Şubat 1966 tarihli *Akın*'da yer alan yazısı (BAKEŞ arşivi)

(§§37) Esas baskı bize askerlik öncesi yapıldı. Köyde bak- kal dükkânı ile bitişik bir kahvemiz vardı. Baskıdan bıkmıştık. Her gün geliyor, elini masaya sürüyor, "toz var" diye ceza ya- zıyorlardı. Hiç unutmuyorum, bir gün tam 3700 drahmi ceza aldım. Sene 1975'ti. Bu parayı ben altı ay çalışarak dahi zor öderdim. Öylesine deli bir miktardı. Ben de ödemedim. Öde- meyince hapis cezası verdiler ve 15 gün hapis yattım. Babama, "Kapatalım bu kahveyi. Kazanmak bir yana, cebimizdeki parayı da kaybedeceğiz" dedim. En son, "Beyaz önlük giymemişsin" diye ceza kestiler. Kahvede genelde babam duruyordu. Ben, o öğlen yemeğine gittiği için kahveye bakıyordum. O ara polis geldi ve "Neden beyaz önlük giymiyorsun?" dedi, ceza yazdı. Ben o arada

askere gittim. Ceza makbuzu daha sonra geliyor. Mahkeme zamanı geldiğinde askerden izin aldım, geldim. Hâkimin karşısına çıktım. “Neden beyaz önlük giymedin?” diye sordu. “Efendim, hiçbir kahveci beyaz önlük giymiyor. Ayrıca ben, babam yemeğe gittiği için bir süreliğine kahveye bakıyordum” dedim. Ceza yazan polis de mahkeme salonundaydı. Asker olmam da onları etkilemiş olmalı ki o mahkememiz beraatla sonuçlandı. Onun dışındaki hiçbir mahkememiz beraatla neticelenmedi. 3700 drahmilik cezanın sebebi ise sağlık karnemin olmaması idi.

(II52) Babamın köyde bakkalı ve kahvesi vardı. Kendisi esnaftı. Gümölcine’de kuruyemiş üzerine imalatımız vardı. Baskı, belediye zabıtalı vasıtası ile yapılırdı. Örneğin, belediye zabıtası dükkânda bir örümcek görse, hiçbir şey demeden ceza yazardı. Ceza yazdıkça iznin düşüyor ve ruhsat vermiyor, büyük atılım yapamıyorsun. Bugün Batı Trakya ile ilgili araştırma yaparsanız, orada çok zengin tüccar ve sanayi insanı bulamazsınız. İlerleyemez çünkü. Maliye ile baskı kuruyorlar. 1974’ten sonraki durumu bilmiyorum.

...

... Hatta o zamanlar Türkler gitsin diye fiyatı yüksek tutuyorlardı. Ama satışta yüz dönüm yer satıyorsa yirmi dönümünü, otuz dönümünü “mera” diyerek, “Osmanlı tapusu” diyerek tanıymıyordu. Bir Yunan satmaya kalksa dönümü bin lira ise Türklerden bin beş yüz lira alıyordu. Bizim orada satışta kırk dönüm araziye tanınmadılar. O kırk dönüm, bizim tarlayı alan Yunan’a kaldı. O zamanlar bu baskı vardı. Şimdi alabiliyorlarmış...

(LF63) O zamanlar ben çocuk yaşlardaydım ama babamın anlattığı şeyler var. Babamın iki katırı vardı. Akşam tarladan eve döndüğünde katırları suya gitsinler diye serbest bırakmış. O esnada askerler katırlara el koymuşlar ve kışlaya götürmüşler. Babama “Kışlaya gelip katırları al” demişler. Babam kışlaya gitmiş. Ama babam Yunanca bilmiyordu. Durumu köylülere anlatmış. Köydeki komşular da onunla birlikte kışlaya

gitmişler. Kışlanın komutanı köylülerin kalabalık olarak geldiğini görmüş. Askerlere köylülerin niye geldiğini sorunca onlar da katırları almaya geldiklerini söylemişler. Komutan onları karşılamış. Öncesinde de bizim köyde köylüler bir Bulgar casusunu yakalayıp askere teslim etmişler. Askerler katırları köyden değil 2 km yukarıdan aldıklarını söylemişler. Komutan askerlere kızmış ve onları sıkıştırmaya başlayınca köyden aldıklarını kabul etmişler. Komutan da katırları geri vermiş. Bu olay 1970'li yılların başında olmuş.

... Bir de Gümölcine'den Konsolos veya Türklerin önderlerinden biri Belediye'ye geleceği zaman, bir gün önceden komutan köylüleri ormandan odun getirmekle vazifelendiriyordu. Köyümüzdeki kışla, bir sınır karakoluydu. Köylüler bu emre uymak zorunda olduklarından, gelen kişi konuşmak için köyde kimseyi bulamıyordu ve geri dönmek mecburiyetinde kalıyordu. Belediye Sinikova köyündeydi... Askeriyenin ekmekleri odunlu bir fırında pişirilip diğer kışlalara dağıtılıyordu. Belli aralıklarla da köylüleri odun getirmekle vazifelendiriyorlardı. Köylüler odunu katırla taşıyorlardı. Çünkü köyümüzde araç yolu yoktu. Ulaşım katırlarla yapılıyordu. Otobüsler Sinikova'ya kadar gelebiliyorlardı. O yüzden her evde katır vardı. Köyümüz yasak bölge içindeydi. Köylüler özel kimlikle geçebiliyorlardı. Kontrol noktasından geçmeden, dereyi takip ederek, Arabacı köye inen bir patika yol vardı. Ama o yoldan gitmek tam bir gün sürüyordu.

Dağdaki dokuz Türk köyü tamamen boşaldı. Yalnız sürüsü olan bir, iki çoban var orada kalan. Ev ve tarlalar satılmadı, olduğu gibi terk edildi. Tapuları da yoktu zaten. Şimdilerde kadastro geçtiği için isteyenler, vergisini ödeyerek tapusunu alabiliyormuş.

(NP45) Yaşadık, yaşadık. Bir sene okul olmadı. Bizim öğretmenlerin o zamanlar öğretmenlikleri ellerinden alındı. Hatta benim babam da öğretmendi. Babamın da öğretmenliğini

elinden aldılar o senelerde. Daha önceden aldılar babamı. O senelerde bizim köyün öğretmenini aldılar, kendileri öğretmen yetiştirdiler Selanik'te. Akademi öğretmenlerini. Oradan onları gönderdiler. Bir sene biz akademili öğretmeni istemedik. Köylü boykot etti. Sonraki sene mecbur bıraktılar. Artık o öğretmen geldi. Onunla da okulu bitirmek zorunda kaldık. Kaç yılı? 1975, 1976, 1977 miydi bilemeyeceğim. Yalan söylemeyeyim. 1978 miydi? O aralarda olabilir. Tam yılını şimdi hatırlayamayacağım.

...

Orada tarlalarımızı vermiyorlardı. Tarlaları meraya ayırmuşlardı ve ev inşa etmek için ruhsat vermiyorlardı. Hatta kiremitler akıyordu. Altına leğen koyuyorduk. Leğen koyuyoruk biliyor musunuz? Kiremitleri aktaramıyorduk.

(GE53) Herhangi bir bankada işimiz var diyelim. Şimdi sıra sana gelmiştir. Ama Yorgo yeni geliyor. Yorgo'ya öncelik tanınıyor. Bu tarz şeyler. Yani bir şekilde seni eziyorlardı. Bakışlarıyla, konuşmalarıyla, laflarıyla. Bunlar yaşandı. Senin işin yürüyorken bile bir Yunan geldiğinde senin işin yarıda bırakılıyor. İkinci plana kalırsın. O beklemeden işini halleder ve gider, sonra sana artık sıra gelirse.

(UI95) Bir ağabeyim var. O da Almanya'da, oraya yerleşti. Batı Trakya'da gençlerin çoğu zaten yurtdışında. Geçim sıkıntısı var. Halen iş kurmak, iş yapmak konusunda sıkıntılar var. İş kursan da %45-50 gelir vergisi var. İş hayatında belirli bir yere gelmiş ağabeylerimiz de vardı, onlara "Dur" dediler.

(ŞE86) ... Bizim köyde yoktu. Ne araba geliyordu, ne elektrik vardı, ne bir şey. Öyle eşekle gidiyordun, geliyordun.

Ama biz buraya geldikten sonra orada yollar açılmış, elektrik götürülmüş. Şimdi orada da araba geziyor. Yani kırk sene önce biz oradaydık diyelim. Ne kırk sene, elli iki sene önce biz oradaydık. Yoktu bir şey.

...

Sekiz kilometre ötede askerler vardı. Orada polisler vardı. Durduruyorlardı. Kontrol ediyorlardı. Hatırlıyorum ben onu... Nüfusu soruyorlar, bilmem ne bir şeyler.

Ambulans yok. Nerede ambulans? Biz köyden hayvanla Yassören'e götürüyorduk. Oraya araba, bir araba geliyordu. Araba ama kamyon diyelim. Oturulacak yerleri tahtadan yapıldı. Otobüs değil, otobüs değil, kamyon. Böyle koymuşlar tahtaları. Oturan oturur orada.

İskeçe'ye iniyorduk. Çoğu zaman biz babam rahmetli ile eşekle iniyorduk. Arabayla gitmiyorduk. Çünkü bizden Yassören'e gitmek bir saat yoldu, yayan gideceksin. Ama biz kestirmeden aşağı iniyorduk. İskeçe'ye alışveriş yapmaya, şunu bunu yapmaya gidiyorduk. Bazen de köyden, Yassören'den alışveriş yapıyorduk. Orada her şey vardı.

...

Yukarıda sadece hayvanlara bakıyorduk. Bir de birkaç sene tütün, iki, üç sene tütün ektik. Ağaçlardan beş kuruş alamıyorduk. Yok. Gündelik, yevmiye alabileceğin bir yer yoktu. Yevmiye alsan, bir yerde çalışsan, yok. Köyde herkes kendi işini yapıyor. Abimler aşağıda, dışarıda çalışıyorlar. Tütün yapıyorlardı. Biz de aşağıya indik mecburen.

... Orada iş yok ki. Herkes kendi işini yapıyor. Seni çalıştırmıyor, ben de çalıştırmıyorum.... Bir yerde çalışmaya gitsen ne verecek? Yün verecek ya da hayvanlardan bir şey yaparsın ya, tereyağı alacaksın. Öyle yani para yoktu.

Fakirlik vardı ya, vardı fakirlik o zaman. Ben evlendiğimde evde bir şeyin kalmadığını hatırlıyorum. Nereden alacağım? Pırasa biliyor musun? Bazısının yaprakları kopmuş ve yeniden çıkmış. Ben onları topladım ve yıkadım. Öyle yemek yaptım. Yemek yapmak için onları topladım. Çünkü sonbaharda bir şey kalmıyor artık. Patates kalıyor. Kimse yok ki etrafta. Biz varız.

(ŞE62) İskeçe'nin ova köylerinde 1967'den sonra 1972, 1973 yıllarında 3000 dönüm yeri istimlak ettiler. İnhanlı, Ayazma, Eşekçili, Sendelli köylerinde üniversite, cezaevi yapılacak dediler. Ama hiçbir şey yapılmadı. Türk malları istimlak edildi hep.

... *"Türk'üm"* dersin sana bütün kapılar kapanıyor. Yunanlar *"Burada Türk yok, Müslümanlar var"* diyorlar..

Biz epey bir süredir müftülerimizi seçemiyoruz. İmamları da devlet atamaya başladı.

Dr. Sadık Ahmet'in politikaya ilk başladığı zamanlar ben oradaydım. Onun toplantılarına katılıyordum. Olaylar olduğunda ben Türkiye'ye göç etmiş durumdaydım. Onlara şahit olmadım. Biz her zaman onun arkasındaydık. Ne zaman yardım istese koşarak giderdik. Korkusuz birisiydi ve çok cesurdu. Tehditler alıyordu. Çevresindekiler ona köylere giderken yalnız gitmemesini salık veriyorlardı. Kazanın olduğu gün onun geçeceği yola bağlanan köylerde trafiği durdurmuşlardı.

(NL66) ... Kıbrıs Harekâtı döneminde Yunanlar bizim tarlalarımızı zorla aldılar. Tapumuz da var. Ben o zaman asker-deydim. Bir korucu vardı, şimdi ölmüş. ... Babam traktörle tarlayı sürerken onu durdurmuş. Traktörle çalışmasına müsaade etmemiş. Babam da tarlayı katırla sürmek zorunda kalmış...

(NN69) ... Ben aslında 1961'de on yaşındayken evden çıkıyorum. İlkokulu Arabacıköy'de okuyorum. [Bizim köy okuluna] okul demeye utanıyorum. *"Oda"* denirdi. Bir hoca hem namaz kıldırıyor, hem ezan okuyor, hem de orada yatıyordu. Aynı zamanda derslik olarak kullanılıyordu. Ben Arabacıköy'e dayımların yanına geldim. İlkokulun dört senesini orada okudum...

... Elektrik ve su yok, sadece kısmi bir yol vardı. Katır yolu vardı. Aynı dağ köyü.

... [Hasta] eğer kendini götüremiyorsa sal yapıyorlardı ve öyle salla insanları Sinikova'ya kadar getiriyorlar, oradan

arabayla hastaneye gidiyorlardı. İskeçe'ye ya da Şahin'e. Şahin'de de herhalde bir küçük hastane veya dispanser gibi bir yer vardı. Sağlık merkezi gibi bir yer vardı, oraya gidiyorlardı.

(NE68) [Köyümüz] Bulgaristan sınırına oldukça yakın bir köy. Kuruçay dediğimiz çayın kenarında.

Köyümüz çok güzeldi ama hiç elektrik gelmedi. Köy çeşmesinden başka çeşmemiz yoktu.

Şu anda nüfus tamamen bitti. 2013-2014 yıllarında tamamen boşaldı. En son iki hanede dört yaşlı vardı. Onlar terk edene kadar hiç elektrik gelmedi köye. Yol yoktu.

İnsanların yaşadığı zamanlarda yolu yoktu. On dokuz kilometreyi dört saatte, Sinikova'ya kadar yürüyerek gidiyordun. Yani acil bir ihtiyacınızı bir günde hallediyordunuz. Dört saat gittin, dört saat geldin, iki saat de orada oyalandın. Bir gün bitti işte. Dağ bayır gidiyordun böyle...

...

Şimdi mesela çok ilginç bir şey, bunu çok anlatırım. Babannenin bir lafı vardı, onu çoğu yerde söylerim. *"Kızanım, öyle bir zaman geldi. Kimin parasını kullanacağız, kime tabiyiz bilmiyoruz"* derdi bizim oranın aksanıyla. Çünkü bizim orası o kadar çok el değiştirmiş ki. Yunan'a geçmiş, Bulgar'a geçmiş. Osmanlı'ya geçmiş. Tekrar Bulgar'a geçmiş. İskeçe bize yaklaşık altmış kilometre. O zamanlar bizim köyden kalk, eşekle katırla İskeçe'ye git, gel üç günlük iş. Şimdi elinde para var ve gidiyor. Eskiden insanların haberi olmuyormuş. Şimdiki gibi internet yok, bir şey yok. Değişimden haberi olmamış, dağ başında köy. Gidiyorlar, alışveriş yapacaklar ama paraları geçmiyor. Ee ne olacak? Onu değiştireceksiniz. Değiştiriyorlar. Şehre bir iki sene daha uğramıyor. Haber de yok. Sonra bir daha gidiyor, yine değişmiş.

...

İskeçe'den sekiz kilometre sonra bir çatal vardır. Birisi Şahin, Sinikova, Ilıca bölgesine gider. Öteki de Stavropoli'ye. Orada asker, tek tek kimlik kontrolü yapardı. Bizim o bölgede yaşayanların beyaz nüfus kimliği vardı. Olmayanın askeriye izin alması gerekiyordu.

...

Görsel 32: Rodoplar'da boşalmış Türk köylerinden biri olan Çalaperdi köyü camii.
(Mümin Durmuş arşivi)

... Çünkü bize en yakın asker vardı. Askerin de öyle bir durumu yoktu. Asker bize şöyle bir sıkıntı yaratıyordu. 1967'de darbe olmuş ve bizim haberimiz yok. Askerler okula geldiler. Bizim okulumuz tek sınıflıydı. Kralın resmi vardı. Aldılar ve kırıp attılar. Biz çocuk olduğumuz için ne olduğunu anlamadık. Sekiz yaşındayım. Daha sonraki zamanlarda gece gelip köyü basarlar, ayakkabılıkları ve yüklükleri altüst ederlerdi. El feneriyle evde arama yaparlardı.

“Köye yabancı biri girdi, onu arıyoruz” diyorlardı. Gecenin yarısı, zindan gibi karanlıkta, hadi birinin girdiğini gördün de yabancı olduğunu nereden biliyorsun? Elektrik yoktu bizde. Gaz lambası ve kandil vardı. Kandil özellikle ocakların başında kullanılırdı. Duman bacadan çıksın diye. Yemek pişirirken gaz lambasının camı kırılabilirdi.

Sabah koyunları, keçileri salan çobana asker gelip kimlik soruyordu. Seni tanıyor aslında. Her zaman gördüğün asker. Ama yanında kimlik yoksa seni alıp götürüyordu.

(G138) Bölgemizi bir Almanlar, bir İtalyanlar işgal ediyor, bir de Bulgarlar giriyor. Benim ninem vardı ki üç ülkenin altında yaşamıştı. Osmanlı’da doğmuş, Alman işgalinde yaşamış. Sonra İtalyanlar işgal etmiş. Ninem daha sonra da Bulgarlar işgalinde yaşamış. En son Yunanistan geliyor ve ona kimlik veriyor. O kimlikle de vefat ediyor. “Bulgarlarınkı kadar zulüm görmedik” derdi hep geçmişi anlatırken. Bulgarlar geldiğinde çok büyük zulümler yapılmış orada.

Yasaklı bölgeyi ben de yaşadım. Bulgaristan ile Yunanistan sınırları çizilirken tam da orta noktada Batı Trakyalı Türkler var. Bizim köyümüzün olduğu yerin arkası Bulgaristan. Benim anneannemin kardeşi sınırlar çizilirken Bulgaristan’da kalıyor. Anneannem ise Yunanistan’da kalıyor. O yakın bir köye gelin gitmiş. Onun köyü Bulgaristan’da, bizim köy Yunanistan’da kalmış. Yunanistan şöyle düşünüyor. Bulgar tarafında ve Yunanistan tarafında kalmış bir Türk kesim var. Bir tampon bölge. Türklerin yaşadığı Rodop dağları bölgesini, yasak bölge ilan ediyor. Buradaki insanlara silahlar dağıtılıyor. Bulgarlardan saldırı gelirse onları vurun diye. Bulgarlar da aynısını yapıyorlar. Ben hatırlıyorum 1989 ya da 1992 yılıydı Deniz Baykal Dışişleri Bakanıydı. Batı Trakya’yı ziyarete gelmişti. Yasak bölgeye geçmesine izin verilmemişti. Oradaki insanlara geçiş kartı verirlerdi. Sadece onlar girip çıkabiliyordu. Başka kimse giremiyordu. Biz böyle gümrük sınırı gibi köyden İskeçe’ye

inerken kimlik kontrolünden geçiyorduk. İskeçe'den köye çıkarken yine gümrükte kimlik kontrolü vardı. Köye dışarıdan kimse gelemiyordu. Bugün giderseniz o eski karakolları görebilirsiniz. Hala askerler olsa da kontrol yok artık.

...

Kuş gibi kafeste değildik aslında. Ama o baskı yetiyor. Örneğin çocukluğumda her geçişte ben, arabanın camından askerin elinde tüfekte durduğunu görürdüm. Bir savaşın içindeymiş gibi. O psikoloji ile büyüyorsun. Bakın bugün Türkiye ile ilgili bir sorun yaşarsak silahlar bize doğrultulmuş...

Yunanistan'da "Türk" olduğunuzdan dolayı herhangi bir ayrıma maruz kaldınız mı?

(MC55) Bizim orada azınlık ortaokullarımız var biliyorsunuz. Onlara biz sınavla giriyorduk. Tabii azınlık ortaokulu sınavında ben yeterli puanı alamadım. Daha sonra Yunan Meslek Okulu'na gittim. Oraya gittiğimizde iki yıl bir sıkıntımız yoktu. Bir sınıfta üç, dört Türk vardı. Ama 1976'dan sonra sınıfta tek Türk bırakmışlardı. Otuz Yunan'ın içinde tek Türk bendim. Sınıfta Türkçe konuşulmasın, bir araya gelmeyelim diye diğer birimlere kaydırıyorlardı.

Birinci sınıfa giderken her Pazartesi günü, onların din hocaları, daha doğrusu papazlar gelir ve su atarlardı (kutsuyorlardı). "Biz Türk'üz" diyorduk. Aslında "Türk" demiyorduk da "Moamethanos (Muhammedi)" diyorduk. Yani "Müslümanız" diyorduk. Çekiliyorduk, bizi ayırıyorlardı. Ama daha sonra ayırmadılar. Baskı başladı. Papaz gelir ve çocuklar o istavrozu öperler. Papaz suyu atar, okur geçer. Okul idaresi o sırada bizi ayinde tutmaya kalktı.

İkinci sınıfta hiç unutmuyorum, matematik dersindeyiz. Hoca bizi kaldırdı. Yirmi sekiz Yunan var. Tabii ki soruyu çözemedim. Çözemeyince bu, çok affedersiniz "Pis Türkler, işte siz bu kadar cahilsiniz. Bir de kalkmışsınız, burada duruyorsunuz. Ne işiniz var? Gidin Türkiye'ye" diye bağırmağa başladı. Ben arkadaşlarımla içinde rencide oldum. Ağlayarak çıktım.

... İskeçe, merkezdeydim. Orada kiralık ev tutuyor ve birkaç arkadaş kalıyorduk. İskeçe köyümüze yakın olduğundan annelerimiz de haftanın bir, iki günü geliyorlardı. Hafta sonları

da yine köye gidiyoruz. Zaten o okulda, Yunan okulu olduğu için hiçbir Türk öğretmenimiz yoktu. Hepsi Yunan. Arkadaşlarımız da Yunan. Bazılarıyla çok iyiydik. İlk dönemden babalarımız da birbirini tanıdığı için çok iyiydik. Birkaç tane arkadaşım vardı. Ama diğerleri bizi hep ayırıştırıyorlardı. İşte bir araya geldiğimizde mesela yemek yiyeceğiz. Etüt merkezine giderdik. Yemek de veriyorlardı bize. Mesela Yunan benim yanıma oturmazdı. Giderler, diğer tarafa otururlar, orada sohbet ederlerdi. Benim yanıma bir Türk arkadaşım gelirse, beraber oturup yemeğimizi yer veya dersimizi yapardık.

(NL61) ... Meslek lisesine gitmemin sebebi o yıllarda Yunanistan'da teknik elemana ihtiyaç olmasıydı. Ben de makine, elektrik bölümüne girdim. Bizim köy tamamen Türk olduğu için Yunanca konuşulmuyordu, dolayısıyla Yunancam zayıftı. O zaman lisede yaklaşık 100 Türk öğrenci vardı. Okula sınavsız giriliyordu.

Bir gün hoca beni çağırdı. Ben yazı yazarken Yunan harflerinin arasına Türkçe harfler koymuşum. Bunu neden yaptığımı sordu. Ben de Yunancam iyi olmadığından bu hatayı yaptığımı söyledim. O zaman bana "*Bunda senin suçun yok, suç siyasilerde*" dedi. "*Sen sıkılma ve anlamadığın yerleri sor. Sınıfta da Türk değil, bir Yunan öğrencinin yanına otur*" dedi. Ama Yunanlarda Türk düşmanlığı var. Bizimle arkadaşlık yapmıyorlardı. Ben, Türkiye'den mübadele ile gelmiş bir aileden olan ... bir öğrenci ile arkadaş oldum.

Ertesi yıl okula devam ettim. Ortaokulu bitirdim. Lisede çalışkan bir öğrenciydim, derslerim iyiydi. Yıl sonunda sınıf birincisine para ikramiyesi veriyorlardı. Bunu Türkler almasın diye de kasıtlı olarak notlarımızı düşürüyorlardı. Benim teknik resmim çok iyiydi. Hatta resmimi duvara asmışlardı. Uzun bir süre de indirilmedi. Beni bir gün hocam çağırdı, bayan bir hocaydı. Bana "*Senin hakkın olan not 20.¹ Ama ben sana*

.....
1 Başarı puanları 20 üzerindedir. En yüksek not 20'dir.

bunu veremem, en çok 15 veririm. Buna rağmen resmini okul duvarına asacağım” dedi. Bunun üzerine ben “Hocam mühim olan bana vereceğiniz not değil. Benim iyi yetişmeme yardım etmeniz” dedim. Bunun üzerine kadın şaşırды, haç çıkarmaya başladı. “Ben senden böyle bir karşılık beklemiyordum. Bana kızarak, bağırıp çağırmanı bekliyordum” dedi. Hakkımız olan notlar verilmiyordu. Bir de öğretmenler tahtayı silmek, su getirmek gibi angarya işleri biz Türk öğrencilere yaptırıyorlardı.

...

... Liseyi bitirdim. Kavala’da meslek yüksekokulu var. Okula kayıt olmaya gittik. Benden önce Yunan bir arkadaşım vardı. Memur onun kaydını tamamladı, sıra bana geldi. ...Din hanesinde “Müslüman” yazdığını görünce durdu. “Senin kaydını yapamam” dedi. “Niye?” dedim. Bu defa kaydını yaptıran arkadaşım ..., “Biz aynı sınıfta okuduk. Benim kaydımı yaptın. Onu niye yapmıyorsun” dedi. Bunun üzerine memur “Bize genelge gönderdiler. Onun için yapamıyorum” dedi. “Peki, ne yapmam gerekiyor?” dedim. “Okulundan bir hocanın sana kefil olması lazım. Onunla geleceksin ve senden bazı evraklar imzalamanı isteyeceğiz. Ondan sonra kaydın yapılacaktır” dedi. Buna arkadaşım da çok şaşırды ve “Böyle bir şeyin olmaması lazım” dedi. Ben de Türkiye’ye geldim.

(NP45) Ben orada 20-21 yaşına kadar yaşadım. İskeçe içine gittiğimiz zaman ufak yerlerde iş bulabiliyorduk. Fabrikalarda bize iş vermiyorlardı. Mesela benim bir ustam vardı. Kendisi fabrika açmıştı. İskeçe’nin ovaya inen yolu üzerinde. Ama kendisi çok zaman önce öldü. Ben de askere gitmeden önce ona gittim. Veya askerden geldikten sonra şimdi tam hatırlamıyorum. İsmi “Kosta”ydı. “Kosta ben iş istiyorum” dedim. Sanırım askerden de gelmiştim. “Bana bir iş verecek misin” dedim. Bana ettiği kelime şu: “Atina’dan emir var, Türkleri işe almıyoruz” dedi.

...

Başıma şöyle bir olay geldi. Gençtim ve İskeçe'de bir kafeteryaya oturdum. Garson “*Sen Türk’sün. Buraya Türkleri almıyoruz*” dedi. Ben bunu yaşadım.

(OZ50) İskeçe'ye taşındık. Fakat İskeçe'de de bir azınlık, bir Türk okulu var. Bir de Pomakların gittiği başka bir okul var. Ablamlar köyde o kökenle, Pomakların gittiği okulda okudular ve İskeçe'de de aynı okulda devam ettiler... Onlar oraya devam ettiler. Ama sıra bana gelince babam, “*Ben her şeyi göze alıyorum. Seni azınlık okuluna vereceğim*” dedi. Yani yarı eğitimi Türkçe, yarı eğitimi Yunanca olan okula. Ve ben azınlık okuluna başladım. Okula başladığım ilk hafta motosikletle sürüklendim. Karşı görüşlüler tarafından... Benim kazamdan sonra İskeçe'deki evimizin üzerine spreyle boyalarla haç işaretinin yapıldığını, bunların yapıldığını biliyorum.

(UI95) ... Tabii, oraya subay olmak üzere gittik, sınava girdik, çıktık en son mülakata aldılar. Bana ilk sorusu “*Neden İstanbul'da okudun?*” oldu. Ben de “*Yunancayı iyi bilmediğimden*” dedim. “*Hiç pişman olmadın mı?*” dedi. Sorusuna cevap vermedim, bir süre karşılıklı baktık. Bu sefer yanındaki yazman bana “*Subay olacak mısın?*” dedi. O hemen atıldı ve “*Yok, olmayacak*” dedi...

Tabura ilk gittiğimizde yemin töreni var, 700-800 asker var. Yunanlar bir papazın elinde tuttuğu İncil'e karşı, bir ağızdan bağırarak, yemin ediyorlar. Sonra mikrofonda “*Şimdi Müslüman askerlerin yemin töreni*” diyor. Bizler de bir arkadaşımızın tuttuğu Kuran'a karşı yemin ediyoruz, toplamda on iki kişiydik. Bütün ailelerin önünde 700 kişinin gürlemesi var, bir de bizim kısık sesimiz...

(ŞN41) Biz karışık köy olduğumuzdan, yani köyümüzde Yunanlar da olduğundan dolayı elektriğimiz vardı. Çevremizdeki Türk köylerinde yoktu... Bizim yolumuz da asfalttı. Diğer Türk köylerinin yolları topraktı. Bizim köyde mahalleler de

karışık. Hatta bizim komşularımız Yunan'dı ve Yunan çocuklarla arkadaşlık yapardık.

Şöyle ilginç bir olay da var. 1980'li yıllarda köye telefon bağlanmaya başladı. Türkler de Yunanlar da müracaat ettiler. Bütün Yunanlara telefon bağlandı ama hiçbir Türk'e bağlanmadı.

(ŞE62) ... Bir gün motosikletle yakın köylerden birinden iki kilo portakal aldım ve eve dönüyordum. Köy girişinde ekip arabası beni durdurdu. Motosikletin fren, lamba vs. kontrolünü yaptıktan sonra *"Ehliyetini ver"* dedi. İsmimi görünce ehliyeti aldı ve ekip otosuna girdi. Biraz oyalandı, ehliyetimi geri verdi ve beni bıraktı. İşe gelince bana *"Sen niye ceza yedin?"* diye sordular. Ben de *"Polis çevirdi ama ceza yazmadı"* dedim. *"Yok, sana ceza yazmış. Motosikletle 50 kiloluk bir çuval taşıyor-muşsun. Yüklü bir ceza yiyeceksin"* dediler. Bu olay 1973 yılının Mart aylarında oldu. Mahkemeye çıktım. Mahkemede tabii bana inanmadılar ve gülererek 500 drahmi ceza yazdılar. Ödemeye gidince, mahkeme parası, pul parası vs. toplamda 852 drahmi ceza ödedim. O zamanlar benim yevmiyem 80 drahmi idi. Ben, isimden dolayı bu cezayı yedim...

(ÖL18) ... İlk acemi birliğine Dimetoka'da katıldım. Bizim bölgedeki köylerden 7-8 kişi civarındaydık Dimetoka'da. Aralarında Roman kardeşler de vardı. Yaklaşık yüz kişiydik ama otuz beşi Müslümandı. İlk gün kayıta *"Nerelisin?"* diye soruyorlar. *"Buradanım"* diyorsun. Bana *"Pomak mısın?"* diye sordu. *"Hayır, Türk'üm"* dedim. Hemen havaya fırladı. *"Ne? Türk müsün?"* dedi. *"Ne işin var burada?"* gibisinden bir soru yöneltti. *"Biliyor musunuz burada Türk köyleri var"* dedim. Bu köyler Dimetoka'nın 35, 40 kilometre yakınındaydı. Diğeri sakinleştirdi. Onlar belli dönemlerde geceleri dönüşümlü olarak nöbete kalıyorlar. O arada ceza almam için bazı şeyler yapmışlardı. Kısaca açığımı yakalamaya çalıştılar. Askerliğimi Sofulu'da yaptım. Sofulu da yine bize yakın. Tam Türkiye sınırında. Orada da bu tarz şeyler yaşandı. Devamlı burada [Türkiye'de] olduğumuz

için Yunancamız yeterli değil. Bunu fark ediyorlar. Bazı şeylerde anlama güçlüğü çekebiliyorduk. Teknik konular olabiliyordu. “Neden bilmiyorsun?” sorusunu yöneltebiliyorlardı.

Şimdi hatırladım. Yakın zamanda kredi verildi. Bizim oradaki azınlık mensupları da sıkıntıdaydı. Bizim kaldığımız yerde babaannem, amcam ve babam bir aradaydık. Hatta dayımlar dört, beş kardeşler ve dedem hepsi bir aradalar. Bir kümes dahi yapamıyorduk. Yunanlar içimizde olduğu için şikâyet ediyorlardı ve hemen çok ciddi para cezaları veriliyordu. Sonra bir rahatlık geldi ve kredi vermeye başladılar. O kredi, ihtiyacı kadar karşılıksız veriliyordu. Karşılıksız derken, herhangi bir teminat göstermiyordun. Duyduğumuz, sadece kimliğini Pomak olarak belirtiyorsun. Pomaklığı kabul ediyorsun. Akabinde sana o imkânı sunuyorlardı.

“Pomak’ım” dediğin zaman resmi dairelerde bir tık daha olanak sağlanıyor. İmkânlar daha fazla seferber ediliyor.

...

Daha önce bizim kimliklerimizde “Moamethanos” yani “Muhammet’in dininden” diye yazardı. “Müslüman” diye yazmıyordu. Onun için şimdi orada “Türk” demeyeceksin. “Türk” dedin mi o zaman iş değişiyor. Senin işin güçleşiyor.

***Göç ettiğiniz ülke olarak
neden Türkiye'yi tercih ettiniz?
Başka bir ülkeye gitme
şansınız var mıydı?***

(IZ94) Yok gidemem, mümkün değil yani. Buraya kaçak gelme imkânım var. Başka nereye kaçacağım? Ya Bulgaristan'a kaçacaksın... Zaten Bulgaristan'a kaçsan komünizmdi. Zaten oraya gittin mi adamı yok ederlerdi orada. Ben de Türkiye'ye geldim, Türk'üz diye. Yunanca hiç bilmeyiz biz. Bir kelime bilmeyiz. Yunanca da bilmiyorduk yani. Yunanistan'da yaşadım 19 yaşına kadar ama Yunanca da bilmiyoruz...

(UI95) Türk'üz, Gümölcine'de konsoloslüğün önünden yürürken duygulanıp ağlardık.

Görsel 33: Göçmen anılarında geçen Türkiye Cumhuriyeti Gümölcine Başkonsolosluğu binası.
(BAKEŞ arşivi)

(NŞ13) Şimdi şöyle söyleyeyim. Bizim orada doğduğumuz andan itibaren gözümüz Türkiye'ye dönüyor. Yani dolayısıyla biz hep anavatanı bakıyoruz. Azınlığın sıkıntısı burada zaten; vatan özlemi, ana vatan... Bir çocuk anasını nasıl özlerse, biz de o şekilde... Doğduğumuzdan beri o şekilde baktık. Biz hiç başka şekilde bakmadık. Batıya dönmedik yüzümüzü. O günkü şartlarda bizim Almanya'ya, Avustralya'ya gitme şansımız da vardı. Böyle bir imkânımız da vardı ama biz oraya gitmedik. Dedik ki, biz bayrağımızın altına gidelim. Orada yaşayalım. Orada ömrümüzü tüketelim.

(AB59) Türk olduğumuz için Türkiye'yi tercih ettik. Yunanistan'dan Almanya ve Fransa gibi ülkelere çalışmak için gidenler oldu. O kişiler sonradan ailelerini de yanlarına aldılar. Ancak daha sonra onlar da Türkiye'ye geldiler. Hatta dağdan inip ovaya göç edenler, büyük kasabalara gidenler oldu. Aileleri ile Atina'ya çalışmaya gidenler oldu. Ancak çocukları Yunan çocuklarıyla büyüdüğü için sonra onlar da çocuklarını Türkiye'de okutmaya başladılar. Çünkü gençlere laf anlatamıyorsun. Türk kim? Yunan kim? *"Benim için fark etmez"* diyor. Okulda aynı dili okuyor. Sonra Yunan çocuklarıyla evlenmeye başladılar.. Bizim Türk milleti yabancıya karşı olduğu için herkes çoğunlukla Türkiye'yi tercih etti.

(Ç154) O hızla ailece Türkiye'ye geldik. Buraya normal yollardan, pasaportla geldik..

... Ama Türkiye'de de zorluklarla karşılaştım. Çalışma izni yoktu ve bir işe girmekte güçlük çektim. Ailemi burada bırakarak Almanya'ya çalışmaya gittim. Bana niye çocuklarımı yanıma almadığımı soruyorlardı. Çünkü oraya gelirlerse bir Alman'la tanışıp evlenebilirlerdi ve ben bunu istemedim. Bir ağabeyim vardı. Onun kızı İngiltere'ye okumaya gitti. Orada bir İngiliz'le tanıştı, evlendi ve oraya yerleşti. Aslında eşi Müslüman ama zenci. Çok iyi biri ve biz de onu seviyoruz. Ama ben böyle bir şey olsun istemedim.

(ŞN93) Karar verme mercii ben değildim. Tabii ki başka ülkelere de gitme şansı vardı, o zamanlar Almanya'ya da serbest gidilebiliyormuş. Ama Türk ve Müslüman olduğumuz için Türkiye'yi tercih ettik. Oraları neticede Hıristiyan, yaşantımız ve düşüncemiz onlara uymaz.

1960'ların sonunda babamız da Almanya'ya gitmek için bir hamle yapmış. Pasaport falan çıkarmış. Hazırlanmış, niyetlenmiş ama annem razı olmamış, babaannem de razı olmamış. *“Zaten burası gavur memleketi. Bir daha gavur memleketine mi gideceksin. Gideceksen Türkiye'ye git demişler”*. Sonuçta ırkımız, dinimiz, yerimiz belli, yani yaşantımız...

(LP3) Türk olduğum, Türk asıllı olduğumdan Türkiye'yi tercih ettim. Yaşımın ilerlemiş olması da iltica etme sebeplerinden biri. Burada bir temel kurmak ve kesinlikle Yunanistan'a dönmek niyetinde idim. Pasaportla gelirsem zorlandığımda geri dönme ihtimalim olacaktı. Ben bu ihtimal de kalmasın diye ilticayı seçtim. Bunda muvaffak olduğuma da inanıyorum. Başka bir ülkeye gitmeyi hiç düşünmedim.

(ND5) Bu aslında benim değil, büyüklerimin tercihiydi. Ama bu benim de istediğim şeydi. Çünkü biz, Batı Trakya'daki köyümde Türkler arasında yaşıyorduk. Bizler çocuk olarak pek farkında olmasak da büyüklerimizden gözlemlediğimiz, Yunanistan'da yaşayan Türklerin ikinci sınıf vatandaş muamelesi gördükleri idi.

Çocuk yaşta olduğum için mecburen büyüklerime uymak zorundaydım. Haymatlos olduğumuz dönemde başka bir ülkenin vatandaşlığına da müracaat edebileceğimiz söylendi. Ben Türkiye'yi sevmiştim. Başka bir ülkeye gitmeyi düşünmedim.

(NÖ24) Benim Türkiye'ye gelmemdeki sebep, sermayemin olmasıydı. Ben o sayede burada ev ve iş kurabildim. Ama sermayesi olmayanlar Almanya'ya işçi olarak gittiler. Bir süre sonra da oradaki şartlara uyum sağladılar. Şimdi onlar Türkiye'ye geldiklerinde buradaki hayat şartlarını beğenmiyorlar.

(BD56) Biz çocukluğumuzdan itibaren hep Türklükle aşılandık. Bizde Türk aşısı, Türk kanı var. Yıllar sonra biriyle karşılaştım ve bana “*Sen burayı nasıl buldun? Burası Türkiye'nin en güzel yeridir. Başka hiçbir yerde bulamayacağın yedi şey burada vardır. Havası, suyu, ormanı, kaplıcası vs. Bunu yabancılar bilir, yerlisi farkında değildir*” dedi. Aynı kişi [Hıristiyan ve Musevi Türkleri de göz önünde bulundurarak] şunu da söyledi: “*Önemli olan kişinin ırkıdır. Kişi dinini değiştirebilir ama ırkını değiştiremez. Irk, dinden önce gelir. Senin kanın Türk kanı, Yunan olamazsın*” dedi.

Bir Yunan Müslüman olsa Yunanlılığı bitmez. Bir Türk de Hristiyan olsa Türklüğü yok olmaz. Benim Allah'a inancım tamdır. On iki yaşından beri orucumu tutarım, namazımı kılarım, camiye giderim, Kuran okurum.

...

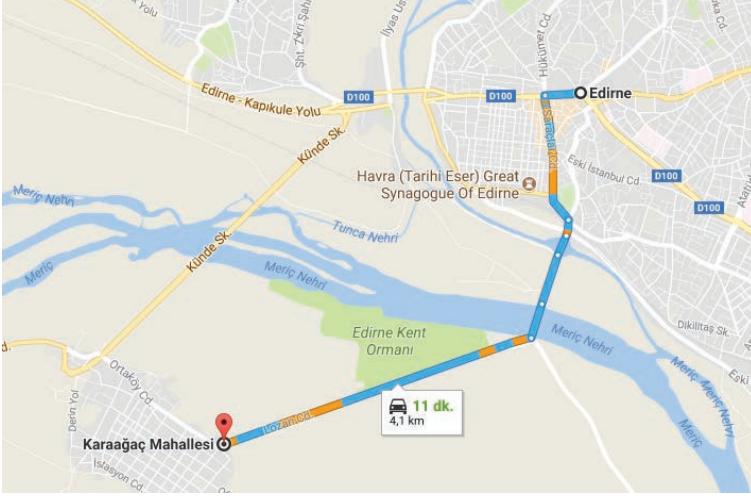
Bizim milli bilinci yüksek bir eniştemiz vardı, bizlere de bunu aşıladı. Gümölcine'ye gittiğinde *Akın* gazetesine giderdi. Beni on iki yaşında *Akın* gazetesine abone yaptı. Aboneliğim 25-30 sene devam etti...

(ŞJ88) Bizim köyün fakirleri Almanya'ya gittiler. Bizim durumumuz iyiydi. Benim hanım da köyün en zengin kızıydı. Köyün ağası da bizim kayınpederdi. Ben ondan yakıştıramadım kendime Almanya'ya gitmeyi. Türkiye'yi tercih ettim. Yüz kere, bin kere seçme hakkım olsa gene Türkiye'ye gelirdim. Burada zorluklar da çektim. Ama bir gün bile geldiğime pişman olmadım.

Ben biraz da maceracıyım. 1971 yılında, gemici defteri çıkartıp bir gemiye gittim. Japonya'ya, Hollanda'ya, Fransa'ya, Suudi Arabistan'a, İngiltere'ye gittim. Gittiğim yerlerden hiçbiri beğenmedim, sevemedim. Bakma sen gidenler atıp, tutuyorlar. Bana göre Almanya'da çok yağmur yağdığı için yeşillik. Bir de her zaman yollar temiz. Almanlar yapıyor zannediyorlar. Bizim burası da ilkbahar aylarında tertemiz, her tarafta çiçekler oluyor. Bir de iyi maaş alacaklarını, ayda 3000 - 4000

Euro kazanacaklarını zannediyorlar. Şimdi Yunanistan'ın da ekonomisi bozuk olunca gidiyorlar. Bir de bakıyorsun bir, iki ay sonra geri dönmüş.

(NP45) Şimdi gerçeği konuşursak bizim babamız burasını daha çok istiyordu. Yani Türkiye'ye gelmemizi istiyordu.

Görsel 34: Türkiye'ye iltica edenlerin pek çoğu Karaağaç üzerinden gelmişlerdir.

Göç sırasında Türkiye'ye eşya getirebildiniz mi? Evet ise ne tür eşyalardı?

(ZZ9) [Kaçak olarak] üzerimizdeki elbiselerle geldik. Bir pantolon, bir gömlek. Sadece paramız vardı.

(JT33) Ben bir kruvaziyer gemide çalışıyordum. Gemimiz İstanbul'a, Karaköy'e gelmişti. Ben zaten iltica etmek düşünce-sinde idim. Gemiden karaya çıkınca bir daha geri dönmedim. Türkiye'ye eşya getirmek şansım olmadı.

(BN83) ... Çocuklar küçüktü. Döşek sırtımızda göçtük kaçak yollardan.

(OL81) İki çuval getirdik yanımızda sadece. Burada sıfırdan başladık. Ama hiç zoru görmedik. Kocam ve ben birlik olarak çalıştık.

(BH97) ... Ev eşyası falan hiçbir şey getirmedik. İşte bir bavula ne sığarsa. Birkaç şey, elimde battaniye gibi bir şey. Karımda da 5-6 kilo un.

Kaçak olarak [geldik]. Sadece bizi geçiren adam nüfus kâğıtlarımızı aldı. Askeriyeye bildiriyor o zaman. O günkü askeriyeye bildiriyor. "Ben bu kadar kişi kaçırırım, gittiler. Buyurun nüfus kâğıtları burada" diyor.

(GE53) Oradan zaten bizim eşya getirme şansımız yoktu. Böyle bir talebimiz de olmadı. Oradan gelen neydi? İşte orada evini sattı, parasını getirdi. Tarlayı devretti, parasını aldı. Bu yani. Zaten burada yavaş yavaş bir düzen kuruldu. Bir de köydeki eşyadan ne olacak ki Allah aşkına. Öyle bir şey istenmedi veya talep olmadı.

(HB14) ... Eşim kaçak olarak geldi. Ben normal yollardan pasaport ile geldim. Bir daha geri dönmedim. Gidersem, dönüşüme müsaade etmezler diye korktum. Bir süre sonra da

pasaportumu konsolosluğa teslim ettim ve haymatlos durumuna düştüm...

Bir bavulla geldim. Daha sonra eşyalarımızı Türkiye'ye getirmek istedik. Fakat Yunanlar gümrükte eşyalarımızın geçmesine izin vermediler. Bütün eşyamız orada kaldı. Tek bir döşek ve yorgan geçirmeye müsaade ettiler. Bizler de bir süre bomboş bir evde, bir döşek üzerinde yaşadık. Hatta pencerelerimizde gazete kâğıdı vardı. Sonra annem ve babam Türkiye'ye gelip gidişlerinde yavaş yavaş eşyalarımızı getirdiler.

(IF10) Ben ise Edirne Karaağaç bölgesinden kaçak olarak geldim. Yani iltica ettim... Eşya getirmediğim ben. Yalnız bana lazım olan -elektrik teknisyeni olduğum için- takımlarım, tornavidam, matkap motorum vs. Alet edevat ile geldim. Başka bir şey getiremedik. Bir ceketle geldik. Ondan sonra yürü babam, yürü. Hep çalıştık.

(LP3) Sırtımızda getirebileceğimiz ufak tefek eşyalar vardı. Fazla bir şeyimiz yoktu. İşimde kullanacağım bazı elektrikli aletler ve eşimin dikiş makinesi vardı. Dikiş makinesi ile eşim evde terzi olarak geçime katkısı olur diye düşündük. İdare edecek kadar paramız da vardı.

Görsel 35: Batı Trakya'da Türk kızlarının pek çoğu ilkokuldan sonra eğitimlerine devam etmedikleri takdirde terziilik öğrenmektedirler ve bu kızların çeyizine mutlaka bir dikiş makinesi konulmaktadır. Sonrasında pek çoğu dikiş makineleri ile ev ekonomisine katkıda bulunmaktadırlar. Bu konu *Paratiritis* gazetesinin de dikkatini çekmiş ve “Gümülcine: Dikiş Makineleri Krizin Etkilerini Yamıyorlar” diye bir habere yer vermiştir. (Paratiritis Gazetesi)

(MA100) ... Hatta annem [valize] sadece bir yorgan sığdırabilmiş. Bir de dikiş makinemiz vardı. İkiye katlanıyordu, Singer. Annemin değerlisiydi. Onu da getirdik. Başka ne getirdik? Kaşık, çatal... Birkaç tane kilimimiz vardı. Halı değil. Oralarda kilim kullanılırdı. Oraya ait kilimler vardır. Çok soğuk değil oralar...

(OF67) Oradan bir gelin geldi. O çeyizle birlikte geldi eşyalarımız. Bize yardım ettiler. Öyle getirdim. Hatta sardık eşyaları. Sarmazdan önce bir kontrol memuru geldi. Bana, “*Dün İsçeçe’de deri sarıyordun, bugün burada gelin çeyizi sarıyorsun*” dedi. “Eee, öyle” dedim. O zaman “*Siz sarın. Ben kahve içeceğim. Sardığınız zaman gelip mühürlerim*” dedi. En sonunda gelin

kızın yarım çuval cevizi vardı. Memur, “*Bunu da mı götüreceksiniz?*” dedi. “*Düğün cevizsiz olur mu hiç*” dedim. Eşyaları böyle getirdim yani. Allah’a şükür...

(NL76) Ben şahsi eşyalarımı getirdim, ancak kaçak bir adamın getirebileceği kadar. Ama eşim, hemen hemen bütün eşyalarımızı getirdi, kitaplarımın varana kadar. Bu nasıl oldu? Şöyle yapıyorlardı. Bunu sadece biz değil, sadece eşim değil, herkes yapıyordu. Babam da yardım etti bu konuda. Türkiye’ye evlenen kızlar vardı. Oluyordu, zaman zaman. Hâlâ da oluyor. Bu evlenenler çeyizlerini rahat getirebilmek için Gümölcine Başkonsolosluluğundan belge alıyorlardı ve getirecekleri eşyaların listesini veriyorlardı. İşte böyle bizim ev eşyalarımız da o listeye girdi. Çorlu’ya gelen bir komşu kızımızla bizim eşyalarımız çeyiz ile birlikte Çorlu’ya geldi. Oradan da babam bir araba tutarak, bir komşunun daha eşyaları ile birlikte bizim eve getirdi. O kadar üzüldüm ki. Üzülmedim de acıdım. Babacığım lazım olmayan bazı şeyleri bile getirdi. Mesela hantal bir kütüphane vardı ki onu bile getirdi. Nasıl olsa geliyor, nasıl olsa araba tutulacak diyerek lazım olmayan, Türkiye’de bol miktarda bulunan ve pek kıymetli olmayan kitapları dahi getirmişti. Buna karşılık benim merakımdan edindiğim, oluşturduğum dosyalar vardı. Gerek Yunan basınında çıkan, gerekse Türk basınında gördüğüm, kitaplardan aldığım notlardı bunlar. Belli konularda dosyalarım vardı. Gazete arşivlerim vardı. Yerel gazeteler filan. Bunlar gazetedir, bu kâğıtlardan ne olur diye babam onları bırakmış, atmış, yakmış. Ama matbu kitapları getirmiş. Kitapları getirmeseydi de onları getirseydi. Çok üzüldüm. Böyle her zaman bulunmayacak şeyler vardı.

(NN6) Pasaportla turistik ziyaret gibi geldik. Otobüslerle birkaç seferde evin tüm eşyalarını taşıdık.

Yerleştiğiniz bölgeyi siz mi seçtiniz ve kriterleriniz nelerdi?

(NŞ13) Biz burada [Bursa'da] hiç sıkıntı yaşamadık. Yani şöyle söyleyeyim. Biz geldiğimizde zaten... Amcamla biz karşı karşıya oturuyorduk. Amcalar zaten buradaydı. Dolayısıyla aynı dili konuşuyoruz, aynı dine inanıyoruz. Dolayısıyla böyle bir sıkıntı çekmemiz söz konusu değil. Çevre ile alakalı da sıkıntı çekmedik. Neden? Dedim ya... Bursa mozaik bir şehir. Kahveye çıktığımız zaman. “Nerelisin?”, “Yugoslavya”. “Nerelisin?”, “Bulgaristan göçmeni”. “Nerelisin?”, “Romanya”. “Nerelisin?” “Şuralı, buralı”... Dolayısıyla hep dışarıdan gelen insanlar... Hani birbirinin derdinden anlayabilecek arkadaşlarımız da vardı o dönem. Bilmiyorum buranın yerlisi var mıydı, yok muydu? Vardır mutlaka da. Ama genel olarak bizim oturduğumuz bölge ve çıktığımız kahve... dışardan gelenlerdi.

(AD34) Bizim ailelerimiz, komşularımız hep buralara geldi. Benim ta 1941 yılında, 1939'da Bursa'ya gelmiş akrabalarım var. Hatta babamın tarafı, 1912'de gelmişler. Edirne şehidi benim büyük dedem. Bizde hikâyeler çok kızım. 1920 yılında geri dönmüş dedemler. Sonra 1941'de bizimkiler gelmemiş. Amcalar falan gelmiş. Dedemin kardeşi. Risk almış işte. Biz orada yetiştik. Ama 1974'ten sonra gelip gidiyoruz işte. Hâlen de devam ediyoruz.

(IL23) Bizim oradaki köyler 1974 savaşı, Kıbrıs olayları dolayısıyla buraya taşındılar. Biraderler de bu tarafa taşındı. İki kardeşim orada kaldı. Köy bozuldu, dağıldı aslında bildiğiniz gibi. Eski tadı kalmadı. Buraya kalktık geldik. Allah razı olsun. 1990'dan bu yana 20-30 sene oldu ve buradayız... Önceden gelenler köylüler, devamlı Bursa'ya geldiler. Nereye gidelim? “Biz de köylülerin yanına gidelim” dedik.

(NL76) Sosyolojik açıdan önemli değil mi? Burada şimdi hemşericilik faktörü devreye giriyor. Aslında Türkiye’de hiç akrabam yoktu ve Bursa’ya yerleşeceğim diye bir niyetim, bir kararım da yoktu. Kararım şuydu: Türkiye’ye gideceğim, ikamet tezkeremi aldıktan sonra Türkiye’yi gezeceğim, mümkün olursa beğendiğim yere yerleşeceğim. Bizim amcaoğlu var. O da gelecekti. Sonradan beraber gidecektik...

... Tuttuk Bursa’dan Yalova’ya geçtik. Yalova’nın altını, üstünü gezdik. Satılık arsalar, satılık evler baktık. Oradan İzmit’e geçtik, oradan İstanbul’a. Karadeniz görünüyor, semtin adı neymiş bilmiyorum. Emlakçının biri götürdü. Orada satılık arsalar varmış. Orayı gezdik. İstanbul’un değişik mahallelerinde gezdik. Oradan Adapazarı’na geçtik, İzmit’e geçtik, Balıkesir’e gittik. En son bizim amcaoğlu ile Balıkesir’de güzel bir yer beğendik. Balıkesir’in merkezinde çamlık bir yer. Önünde ve arkasında tarlalar var, parsellemişler. Manzarası çok güzeldi....

...

Balıkesir’i amcaoğlu beğendi ama benim içime bu esnada, üç, dört gün içinde bir gariplik, bir gurbetlik çöktü. Anlamaya başladım, Balıkesir’de hiç hemşerimiz yok. Sonra gençlerden birkaç aile, Türkiye’de okumaya gelen gençler, eğitimlerinden sonra orada kaldılar. Şimdi var ama o zaman kimseyi tanımıyorum, kimse yok. Ama Bursa’da kaldığım iki ay içinde bir çevre edindim. Bir sürü Türkiye’ye kaçak gelmiş hemşeriler ile tanıştım. Arsa almışlar, ev yapmışlar. İnşaat yapanlar, daha önce gelenler derken bir çevre edindim. *“Amcaoğlu, sen şimdi pasaportla gezmeye geldin. İki gün sonra döneceksin. Ben burada yalnız kalacağım. Evi yapıp yerleşsem düğün olur, cenaze olur, yarın veya öbür gün bir cemiyet olur, burada ben kiminle ne edeceğim? Sen geleceğin diyorsun ama gelmedin farz et. Ne zaman geleceksin? Gelir misin, gelmez misin belli değil. Gümülçine’de işin devam ediyor. Ben Balıkesir’den almam”* dedim. O zaman Bursa’ya döndük ve Bursa’dan arsa aldık.

Nedenini bilmiyorum. Bursa beni çekti. Maneviyat için desem, o maneviyat İstanbul'da da var. Buraya eski komşuların, tanıdıkların yerleşmiş olması etkili olmuş olabilir. İstanbul hiç içimden geçmedi. İstanbul'u çok telaşlı ve kalabalık olarak düşündüm. Bursa daha sıcak ve çekici geldi.

(IÇ20) Bursa'da evimiz, akrabalarımız vardı. İstanbul'da da akrabalarımız vardı. İstanbul'da ortaokul ve liseyi okudum. Mezun olduğumda şehrin yoğunluğuna tekrar girmek istemedim. Bursa'nın daha iyi olacağını düşünüyordum. Bursa'da çalışırken İstanbul'da iş imkânları çıkmasına rağmen gitmek istemedim.

(ON36) 12-13 yaşında ortaokulu okumak üzere Türkiye'ye geldiğimden beri oradaki hayatı kafamdan silmiştim. Türkiye'de kalmayı düşünüyordum. Babaannemin kardeşleri Edremit'te yerleşiklerdi. Babaannemler de 1910-1911 yıllarında Balıkesir'e yerleşmişler. Fakat sonra tekrar Yunanistan'a dönmüşler. Babaannem dönmüş ama diğer kardeşleri Balıkesir çevresine yerleşmişler.

Biz de buraya akrabalarımızın yanına Edremit'e geldik. Lisede okurken onların yanında kalmıştım. Babaannemin kardeşiydi. Ben de 4-5 yaşımdan itibaren onlara ziyarete geliyordum.

(ZE72) Biz seçmedik. Marmara bölgesinde bizden önce dedelerimiz, babalarımız arsa almışlardı. Önce Bursa'ya amcamın yanına gittik ve bir kaç ay orada kaldık. Sonra İzmit'e geldik. İzmit'te arsamız vardı. Orada ev inşa ettik.

Çok büyük zorluk çekmedik. Zaten orada da Türk köyünde yaşadığımız için burada çok fazla yabancıklık çekmedik. Burası köye göre daha büyük, şehir. Ama mahallemizde komşularımız Batı Trakyalı olduklarından kolay alıştık. Bir yıl kirada kaldık. O esnada evimizin inşaatı tamamlandı ve oraya taşındık. İnşaatla babam kendisi de çalıştı.

(NP45) İzmit'e geldik. Çünkü buraya yatırım yaptık. Akrabalar, akrabalarımız vardı. Dayımlar vardı. Ya dayımlar dediysem, benim anneannemin kız kardeşinin oğlu buradaydı. Buraya geldik...

(OZ50) Biz gelmeden iki ay önce babam annemi getirdi Türkiye'ye. Annem çok gelmek istemiyordu açıkçası. Çünkü annem yedi yaşındayken annesini kaybetmiş ve üç kız kardeşiyle birbirlerine çok bağlanmışlar. Diğer kardeşler orada olduğu için annem Türkiye'ye gelmek istemedi. Babam da ikna edebilmek için ilk önce annemi getirdi. Onu İzmir, İstanbul, Bursa ve İzmit'e götürdü. "*Neresini beğenirsen oraya yerleşeceğiz*" dedi. Tercihini anneme bıraktı. Kocaeli'nde olmamız annemin tercihidir.

Köylülerimiz olan yere. Kendi kuzeni buradaydı annemin. O da kendi kuzeninin yanına gelmek istedi. Biz 1986'da Kocaeli'ne yerleştik. Ama dediğim gibi biz buraya yasal yollarla geldik. Normal seyahate gider gibi. Sadece üst baş, kıyafetimizi aldık ve İzmit'e geldik.

Bizim ablamın evli olduğu köyden köylülerinin olduğu bir mahalleye geldik. Sağ olsunlar bize daha önceden ev ayarlamışlardı. Biz eve geldiğimizde badanası bitmişti. Temizliğini yapıyorlardı. Aile dostumuzun yine. Yunanistan'da komşuyduk. Onlar bizden önce Türkiye'de ev yapmışlar ve iki oğulları iltica etmişti. Onlar buradaydı. Biz Yunanistan'da da komşuyduk, burada da komşuyduk. Komşular evi temizlemişlerdi. Biz geldik. Hemen bize yemek ikramında bulundular. Babam hemen çarşıya gitti. İşte tabak, kaşık, çanak, aygaz ne gerekiyorsa bunları aldı geldi...

(NP4) Önce Kocamustafapaşa'ya sonra Tepeüstü'ne gittik ve ev kiraladık. Orada tanıdığım epey hemşeri vardı. Tepeüstü'nü geri kalmış buldum. Param vardı ve Bakırköy'den ev aldık.

O zaman yoktu, ama sonra Bakırköy'de epey Batı Trakyalı

toplandı. Burada bir grup oluştu. Çünkü o sıralarda arka arka epey bir Batı Trakyalı geldi. 1975-1976 civarıydı. Pek çoğu Bakırköy'den ev aldı. Biraz daha zenginler Yeşilyurt ve Yeşilköy'e gitti. Zeytinburnu'nda da epey Batı Trakyalı vardır. Herkes parasına göre buralara yerleşti. Bakırköy'e orta halliler geldi. Tepeüstü'nde arsa alıp apartman dikenler de oldu. Çocukları için gelenler de oldu. İlkokuldan itibaren çocuklarını Türkiye'ye getirenler vardı. Onlar TC vatandaşı değildiler. Pasaportla ev kiraladılar. Gidip geldiler ve sonunda onlar da Türkiye'de kaldılar.

(B115) Öncelikle etnik kökenim, Türk olmam sebebiyle [yerleşmek için Türkiye'yi seçtim]. Ben bu konuda üç temel sebep görüyorum. Hayatımın ilk 17 yılında Yunanistan'da yaşarken geçirdiğim zorluklar, orada yaşayanlarla olan fikir ayrılıklarım, Türkiye'de çok daha iyi bir kariyer yapma imkânı olması. Bu üç ana sebepten dolayı Türkiye'yi, özellikle de İstanbul'u seçtim.

... Ben kalıplara girmek istemeyen biriydim. Ben muhafazakâr denilebilecek bir ortamda yaşarken, sosyal ortamlara girmekten hoşlanan biriydim. Sanatla, sporla uğraşmak istiyordum, hobilerim vardı... Türk azınlığın Yunanlarla karışmamak, asimile olmamak için bazı savunma mekanizmaları vardı. Bunlar beni çok zorladı... İstanbul'a geldiğim zaman toplumsal kimliğimin burada olduğunu gördüm...

Sadece özgürlük değil, kişisel gelişimim açısından da oradaki imkânlar çok kısıtlıydı. Belki Türkiye'de taşrada yaşasaydım yine bazı kısıtlamalar olurdu. Ama Gümülcine hem toplum, hem de coğrafya olarak kısıtlıydı. Mesela ben dergilerden Atina'daki tiyatroları takip ederdim. Ama onlara gitmek imkânım yoktu. İstanbul'a geldiğim ilk yıl Devekuşu Kabare'deki, Yıldız Kenter gibi oyuncularını canlı olarak izleme imkânım oldu. Konserler, tiyatrolar benim için ulaşılır hale gelmişti. Bir iki haftada bir tiyatroya, konsere giderdim. Gümülcine'de ise

ayda, yılda bir sanatçı gelirdi de onun konserine giderdik. İstanbul bu yönüyle de kişisel gelişimime büyük katkı sağladı.

... İstanbul'da, üç bölge vardı, halen de öyledir. Telefon numaralarından da anlaşılın 1, 3, 5'le başlayan bölgeler. 5'le başlayan bölge sur dışı dediğimiz Bakırköy, Küçükçekmece gibi ilçelerin olduğu bölge, 3'le başlayan bölge ise Anadolu yakasıydı. Ben mutlaka 1'le başlayan bölgede oturacağım dedim ve öyle oldu. Hem üniversitem o bölgede olduğu için, hem de Batı Trakyalı soydaşlarımdan mümkün olduğunca uzak olmak istedim. Onlar daha çok Küçükçekmece, Bakırköy, Avcılar, Ümraniye'de oturuyorlardı. Ben o kültürden uzaklaşmak, azınlık değil, çoğunluk olarak yaşamak, Türkiye'de Türk gibi yaşamak istiyordum.

(JL11) İstanbul Küçükçekmece'ye... Akrabalarım vardı. 1956'da geldi onlar, göçmen geldiler. Halamın, babamın kız kardeşinin yanına geldik. Onları seçtik. Bir tanıdığa mecburduk.

(UF7) Önceleri İzmir'de kaldım. Sonra İstanbul Küçükçekmece. Burayı tercih etme nedenim burada hemşerilerimin yaşamasıydı. Sokağa çıktığımda konuşacak, dertleşecek bir tanıdığımı bulabiliyordum. Aynı yöreden olmamız nedeniyle de birbirimizi anlayabiliyorduk.

(GE53) Burada zaten bir sürü Batı Trakyalı vardı. Biz niye buraya geldik? İlk gelen köylümüz buraya yerleşmiş. İkinci gelen yanına gelmiş. Üçüncüsü yanına gelmiş. On sene sonra burada bir mahalle oluşmuş. Mahalle. En azından on aile var diyelim. Topkapı Garajı vardı. Otobüse binip Topkapı'da iniyordunuz. En yakın yerleşim Zeytinburnu. Herkes burada.

... Bir de dil problemi var. [Anne babam] Onlar hala Türkçe bilmiyorlar. Şimdi bakın, bizim o bölgede doğan bir çocuk ... okula gider Yunanca ve Türkçe öğrenir. Ama şimdi öğrenebiliyor. O da niye? Televizyonlar olduğu için...

[Babam] inşaat yapıyor. İşi kiminle yapıyor? İki damadıyla.

Zaten damadı kişilerle daha çok muhatap oluyor. Sabah kalk, inşaata git, inşaattan camiye git, camiden buraya [şubeye] gel. Cami cemaatinin bir kısmı kendi arkadaşları. Onlar da Batı Trakya göçmeni ...

(TC87) Evet, amcam Eskişehir'deydi... Amcamın yanına geldik. Dört ay kaldık onun evinde. Ondan sonra ev kiraladık... Amcam geleli 15-16 sene olmuştu.

(MA100) ...Bursa'da da akrabaları vardı babamın. Ama annem istemedi, tercih etmedi. Orası çok kalabalıktı. Biz daha sakin, dingin, bildiğimiz bir şehir istedik. [Eskişehir'e] daha önce de gelmiştik biz gezmeye. Yunan vatandaşıyken. Annem o zaman da bizi beraberinde getirmişti. Ailece gelmiştik biz. Turist gibi gelmiştik. Çok hoşumuza gitti. Zaten annemin akrabaları da 40-50 yıldır burada yaşıyorlar. Daha önceden, çok küçükken babaları onları getirmişler.

(OH102) ...Aslında ben İstanbul'da da iyiydim. Ama burada köylülerim vardı, bana "Adapazarı'na gel, ortak fabrika kuralım" dediler, o yüzden geldim...

(OL89) Adapazarı'na. Çünkü annemin tarafı burada idi. Dedem. Dedem, annemin babası. Onlar 1957'de gelmişler. Doğduğum yıl gelmişler. Annem orada evlenmiş. Ben doğmuşum. Onlar Türkiye'ye gelmişler.

(ŞN93) Burada [Kınık'ta] daha önceden yerleşmiş akrabalarımız vardı. Babamın iki teyzesi vardı burada. Bizim köyden [Ketenlik] burada yaşayan yaklaşık 150 hane var.

... Biz burada kendi içimizde kapalı devre bir hayat yaşıyoruz. Benim arabam vardır, ihtiyacı olan herkes sormadan alır biner. Bir düğün, dernek olduğunda isteyen arabayı alır. İçimizde maddi sıkıntıya düşen olursa ona da elimizden gelen yardımı yaparız.

(IB80) Koşullara hiç bakmadık. Akrabalarımız İzmir'de olduğu için burayı seçtik. Zaten daha önce de buraya yatırım

yapıyorduk. Kardeşimin oturduğu evin arsası 1978’te alındı. 1980’e kadar ev yapıldı. Ben 1994’te ev aldım...

(CL98) Kendimiz seçtik. Ben İzmir’e gittim. Orada evim vardı, akrabalar da vardı. Edirne’de o üsteğmen bana nereye gideceğimi sordu ve ben “İzmir” dedim. “Evin var mı?” dedi. “İki katlı evim var” dedim. “Yahu biz buranın yerlisiyiz ve evimiz yok. Sen nasıl yaptın?” dedi. Ben o zaman kaçak olarak buraya Mark getirdim. Gümrükte üzerimi aramadılar, şüphelenmediler. Markları bozdurdum, iki katlı ev yaptırdım. Arsayı 1978 yılında aldım. Tapusu başkasının üzerineydi, vatandaşlığı aldıktan sonra tapuyu kendi üzerime aldım.

...

İzmir gariban yeri biraz, bizim için daha uygun.

(ŞE86) Soma’yı neden tercih ettik? Akrabalarımız buradaydı. Dayımlar, teyzeler, akrabalar, komşular hepsi burada idiler. Oradan buraya. Bursa’da da bakındık. Orada da akraba vardı. Parayı orada bıraktık. “Burada bize bir yer bakın ve haber verin” dedik. Bursa’da da kalmak istedik. Para bankada durdu, ama kimse ilgilenmedi. Parayı aldık ve buraya geldik. Ev aldık işte. Kısmet, nasip buradaymış.

...

Burada maden var, iş hazır. Maden var diye hepsi buraya gelmişler. Çalışmak için. İlk gelenler hep öyle. Şimdi oradan gelen için tütün işlemek masraflı. Tarla kiralayacaksın, at alacaksın, araba alacaksın vs. Çok para gidiyor. Ama geliyorlar ve hemen madene giriyorlar. Hazır iş. Maden, erkekler için. Kadınlar o zaman yine tütün yapıyorlarmış.

Görsel 36: Batu Trakya Türkleri Dayanışma Derneği
Soma Şubesi Binası
(BTDD Soma Şubesi arşivi)

Göçten önce yaşadığınız mahalle, köy, şehir ile geldiğinizde yerleştiğiniz yerin koşulları benzer miydi?

(BI15) Hiç benzerlik yok. İstanbul kozmopolit bir şehir. Gümölcine'deki mahallem muhafazakâr bir mahalleydi. Mahallemiz Kırmahalle idi. ... Mahalle baskısı vardı... Çok da hakkını yememek lazım, komşuluk ilişkileri iyiydi... [Mahallemizde] çok az sayıda Yunan vardı. Ben iki aile hatırlıyorum. Ama onlarla çok fazla iletişimimiz olmuyordu.

(IF70) Nüfus olarak, kalabalıktı İstanbul. Kalabalığa alışık olmayan bir insan için gayet zor. Hatta bir gün hatırlarım, ben Bakırköy'deyken treni kaçırdım. Cebimde param yoktu. Oradan yürüyerek Taksim'e çıktığımı hatırlarım. Sora sora iş yerini buldum.

... İki şehrin [Gümölcine ve İstanbul] arasında dağlar kadar fark var. İnsan olarak da farklı, geldiğimiz ilk zamanlar bize çok ters geldi. Bazı şeyler uymuyordu. Mesela cümleler. Biz "köşe"ye "çap" da deriz. Adama "Çapta" diye söylüyorsun, sana "Çap ne demek?" diyor. "Çivi" yerine "şayka" derdik, adam anlamazdı. Bazı zorluklar yaşadık tabii. Ama sonra alıştık. Gençliğin verdiği bir şey de vardı. Gençken adaptasyon daha kolay oluyor. 20 yaşındaydım ben geldiğimde.

Emekli oldum ve kalabalıktan kaçtım... Gümüşyaka sakin, büyük şehir bunaltıyor insanı. Evet, herkes kendi memleketindeki koşulları arıyor.

(ŞF16) Benzemiyordu. Buradaki hayat oraya göre daha moderndi. Orada iki amcam ve biz aynı evin farklı odalarında yaşıyorduk. Her aile kendi yemeğini yapardı. Yani sofralar ayrıydı ama iç içe bir yaşam vardı. Burada ise apartman hayatı vardı.

Gümülcine, burası kadar büyük ve kalabalık bir şehir değil. Nüfus az olduğu için herkes bir birini tanıyor, daha güvenli bir ortam var. Çocukken sokakta hiçbir korku hissetmeden oyun oynayabiliydik. İstanbul oraya göre daha çok riskleri olan bir yer.

(LF63) Küçük bir köyde yaşıyorduk ve her şeyden mahrumduk...

Çalaperdi köyü, 17 haneli bir köydü. Köyün tamamı Türk'tü. Narlıköy çayı bizim köyden geçiyordu... Şu anda da bu köylerin tamamı boşaldı. Sinikova köyüne 15 km, Bulgaristan sınırına yaklaşık 5 km. uzaklıktayız. Bizden sonra bir köy daha var, Koçallar. Onlar sınıra çok yakın. Mesela Bulgaristan tarafında düğün olduğunda davul seslerini duyardık. Köyden Gümülcine'nin Karlık tepesini görürdük.

... Mescit ve okul aynı binadaydı. İki odası vardı ve birinde öğretim yapılıyor, diğerinde ibadet ediliyordu. Sınıfta okulun bütün öğrencileri bir aradaydı. Biz orada 1. ve 2. sınıfı okuduk. Daha sonra yeni bir okul inşa edildi, öğrenime orada devam ettik. Orada tek sınıf, ayrıca bir öğretmen odası vardı. Oraya geçince bir de Yunan öğretmen geldi. Eski okulda yalnız Türk öğretmen vardı. Hatta sıramız yoktu. Yere oturarak rahlelerde ders görüyorduk. Türkçe öğrenim görüyorduk. Kitaplarımız Türkiye'den geliyordu. Ancak kitapların milli konularla ilgili yazı ve resimleri sansürleniyordu.

Görsel 37: Çalaperdi çeşmesinin bugünkü durumu.
(Mümin Durmuş arşivi)

Buradaki [İzmir'deki] yaşantımız oradan çok farklıydı. Köyümüzde elektrik yoktu, su yoktu. Köyün içinde bir çeşme vardı, 17 hane suyunu oradan taşıyordu. Köyden geçen akarsu da vardı. Ama bir çeşme vardı. Köyde hala elektrik yok. Köyde zaten şu anda hiç oturan yok, bütün evler boş olarak duruyor. Beş yıldan beri kimse kalmadı. Size biraz önce ifade ettiğim dokuz köyün tamamı boşaldı. Köylülerin %90'ı, Türkiye'ye göç ettiler. Diğerleri İskeçe'ye göç ettiler. Onların da bir kısmı Avrupa ülkelerine çalışmaya gittiler.

(NL35) Orada Balkan köyündeydik. Burası şehir.

(NP45) Su yoktu köyümüzde. Bir yakın köye gidip oradan su alıyorduk. Askerlerin dibinden su alıyorduk. Suyu da nereden alıyorduk biliyor musunuz? Hayvanlara yapılırdı.

Yalaklar vardır ya, oradan su akıyordu. O yalakların içinden akan yerden alıyorduk, testilere dolduruyorduk. Çünkü köyümüzde su yoktu.

Elektrik vardı ama su yoktu. Hayal meyal hatırlıyorum elektriğin geldiğini. 1964, 1967 veya 1968'lerde. Tam yılını size söyleyemem. Gaz lambalarını da hatırlıyorum. Elektrik geldiğinden beri kesinti olmadı. İzmit'e geldim.

(GB99) Orada maddi açıdan çok iyi durumda değildik. Babamların amcalarıyla ortak fırını vardı. Bir de hayvancılık yapardı babam. Çiftçilik yoktu, küçük bağlarımız, tarlalarımız vardı. Onların da tamamı satıldı. Bizim oradaki evlerimiz çok bakımsızdı, tuvaletler bahçedeydi. Annem buraya geldiğinde, *"Biz buraya gelince dünya gördük"* dedi. Burada babam küçük bir daire almıştı. Biz onu sattık, kız kardeşimle parayı bölüştük. Ben şimdi çarşı içinde bir apart daire aldım, orada yaşıyorum...

... Ben de oradaki hayatı sevmiyordum. Orada kır işleri vardı, oralarda çalışmak istemedim. Burada çok rahatız, çok iyi yaşıyoruz, geldiğimize çok memnunuz.

(ZH101) ... . Orası Avrupa, burası Türkiye. O zamanlar çok zordu bu koşullar da. Mesela orada biz köy çocuğuyuz ya, Alman makineleri vardı. Piston biçerdöverler. Burada daha o teknoloji yok. Türkiye birazcık yani, şimdi kötölemek istemiyorum ama teknolojiye, tarımda geriydi. Ben mesela orada mobilyacıydım. Oradaki mobilya işi farklı, buradaki farklı, orası bir tık öndeydi. Şu anda Türkiye'miz çok çok önde. Ben sık sık gidiyorum. Benim arabam gibi araba yok orada. Benim otobüsüm gibi otobüs yok orada. Benim giyim, kuşam yok orada...

(GE53) Biz buraya geldiğimiz zaman burası çamurdu. Su

yok, elektrik yok, altyapı yok. Hiçbir şey yok. Tamamen çamur ve gecekondü bölgesi. Zeytinburnu öyleydi. Biz o şekilde buraya geldik. Kışın yağmur yağdığında yola bastığımız zaman ayağımız çamurda kalırdı. Evimizde su yoktu. Tankerler gelirdi, öyle su kullanırdık. Şahin'deki koşullarımız tabii ki ilk zamanlar daha iyiydi. Bir Yunan zulmü vardır ama, orada kurulu bir düzenimiz de vardı. Kocaman bir evimiz, hayvanlarımız, işimiz vardı. Suyumuz, elektriğimiz, her şeyimiz vardı. Biz onları bıraktık. Buradaki fiziki koşullar çok daha kötüydü.

Göç sonrasında burada en çok hangi açılardan sıkıntı yaşadınız?

(TC87) ... Ay yavrum, garaja indik böyle. E bizim orada bir çingene var, bir Yunan var, bir Türk var. Burada değişik milletler var.

(RE78) İlkokulda biraz zorluk yaşadık. Dilimiz pek uymuyordu. Yabancılık yaşadık biraz ama neticede alıştık.

... İnsanlarla ilişkilerimiz iyidir. Muhabbeti severiz. Burada çok değişik ırklar var. Her toplumdaki insan var. Gayet iyi ilişkilerimiz var hepsiyle, iyi anlaşıyoruz.

(ŞC85) Okul döneminde benim çektiğim zorluklar da var. Türklerde bir göç kültürü yoktu. Şimdilerde bunu anlıyorum. Avrupa bizden işçi istiyor ve gönderiyoruz. Biz hep göç vermişiz. Küçükçekmece'deki okulda kullandığım kelimeler arkadaşlarıma garip geliyordu. Bazı arkadaşlarım bizim göç etmemizi kabul etmiyorlardı. Bizi muhacir olarak görüyor, kendilerinden görmüyorlardı. Biraz daha kendilerinden aşağı görüyorlardı. Bize yabancı muamelesi yapıyorlardı. "*Sen niye Türkiye'ye geldin?*" diyenler veya bunu düşünenler de oldu. Şimdilerde Türkiye bu göçe alıştı. Suriye'den, Afganistan'dan, Rusya'dan, her yerden göç alıyor. Bana göre bu göçe alıştık. O zamanlar bu kültür yoktu. Okula gidiyorsun, doğum yerini soruyor, Gümülcine deyince "*Gümülcine neresi?*" diyorlardı. Tereddüt ediyorlardı. Şivenden dolayı seni anlıyor, "*Hangi köydensin?*" diyor. "*Gümülcine nerede?*" diyor. Sen "*Yunanistan*" deyince hayret ediyor ve seni kendinden görmüyor. Şimdilerde dünya küçüldü, o zamanki zorluklar bunlardı.

...

Ben ilk gelişimimde çok zorlandım. Otobüsle geliyoruz ve geri dönüşümüz yok. Otobüsümüz de eski bir otobüstü, zor gidiyordu. Biz at, eşek dışında bir vasıtaya binmemiştik. Otobüste giderken hayal kuruyordum. Türkiye'ye geçtikten sonra ben dağlardan kaçsam, tekrar Yunanistan'a dönsem, anayoldan gidersem beni yakalarlar diye düşünüyordum. Benim her şeyim, bütün arkadaşlarım Yunanistan'daydı. İstanbul'a gelene kadar otobüste endişeler içinde uyku uyumadım. Yaşım daha on birdi ve tüm arkadaşlarım orada kalmıştı. Burada kimseyi tanımıyordum. Ne yapacaktım? Aramızda kültür farkı vardı. Benim anlattıklarımı onlar, onlarınkileri ben anlamıyordum. Oynadıkları oyunlar bana yabancıydı, anlattıkları bana boş geliyordu. Bunun bir açıklaması yok. Oradan kaçmak ve doğduğu yere dönmek istiyorsun. Bu durum çok uzun sürmedi. Altı ay, bir yıl içinde alıştım.

(IN79) ... Ben Akhisar'a geldiğimde Atatürk Ortaokulu'na kaydolmam sene sonunu buldu. Daha önce böyle bir vaka gelmediği için Ankara'ya Milli Eğitim Bakanlığı'na sordular. Sene sonuna kadar kayıtsız olarak devam ettim, sınavlara girdim. Sene sonunda ancak kaydoldum. O zaman hiçbir arkadaşım Batı Trakya diye bir şey bilmiyordu.

(FN2) Çocukluğumda biraz arkadaş eksikliği çektim açığıcası... Çocukken özellikle yaz tatillerini ipele çektığimi hatırlıyorum. Yunanistan'a gidip arkadaşlarımla haşır neşir olmayı, onlarla vakit geçirmeyi arzuluyordum. Ama geçen yıllar insanı kendi semtine alıştırtıyor.

Çocukluğumda, Yunanistan'a gidip gelmelerimiz esnasında beni etkileyen şeylerden biri de şudur: Sınırdan otobüs ile geçiş yaptığımızda Yunan gümrük görevlileri ve polisler insanları otobüsten indirip tek sıra halinde dizerek yüzlerine bakıp, şüpheli gördükleri şahısları içeriye alıp üst baş araması yaparlardı. Hatta bir seferinde bir amcanın ayakkabısının astarına gizlediği altın bir beşbiryerdenin yerde tekerlenmesini unutamam. Yunanistan seyahat için çok az bir döviz alınmasına

izin veriyordu. Bu nedenle varlıklarını Türkiye'ye aktarmak için insanlarımız çeşitli yöntemler deniyorlardı. Bu da genellikle altın lira yaptırıp bunu Türkiye'de nakde çevirmekti. Atın liralari elbiselerine dikmek, dış macunu içinde geçirmek, bataniye astarına gizlemek gibi yöntemlere başvuruluyordu. Bazıları Yunanlar tarafından gümrükte yakalanıyordu. Bazen de sırf eziyet olsun diye Yunan veya Türk otobüslerinin geçmesine izin vermiyorlardı. Bu durumda çoluk çocuk Meriç üzerindeki köprüden yaya olarak karşı tarafa geçiliyordu.

Türkiye'ye geldikten sonra da isimlerimiz konusunda sıkıntı yaşadık. Batı Trakya'da dede isimlerinin soyadı olarak kullanılması nedeniyle resmi dairelerde veya bankalardaki işlemlerde zorluklar yaşadık. Hangisinin ad, hangisinin soyadı olduğunu kavrayamayan memurlar bazen ad yerine soyadını yazabiliyorlardı. Bu da çeşitli zorluklara sebebiyet veriyordu. Bunu hem ben, hem de diğer soydaşlarımız çok yaşadık.

(ŞF16) Pek bir şey hatırlıyorum. Ben, kendi açımdan özellikle okulda en çok isim konusunda rahatsız oldum. Yunan alfabesinden dolayı adım pasaportta Latin harfleriyle tuhaf bir şekilde yazıyordu. ... Soyadımdan dolayı da beni Kıbrıslı zannederlerdi. Çocukluk halimle beni en çok rahatsız eden konu buydu. Bazıları da Yunanistan'dan geldik deyince bizim Hristiyan, Yunan olduğumuzu düşünüyordu.

... Hatırladığım şeylerden biri, pasaportlu geldiğimiz. İkamet iznimiz olmadığı için her üç ayda bir Yunanistan'a gidip gelmek zorundaydık. O yıllarda Yunanistan'da otoban yoktu. Yollar dağlardan geçen virajlı yollardı ve epey çileli bir yolculuk oluyordu. Bu seyahatlerde benim midem bulanır, rahatsızlanırdım...

Bir de hatırladığım başka bir şey. Yunanca bilmediğim için gümrükteki görevliler çok kötü muamele ederlerdi. Bu konuda bugün bile sıkıntım var. Yunanca bilmediğim için bana söyleyeceklerini anlayamayacağım için gerginlik yaşayacağımı düşünüyorum.

(TP21) Çok fazla bir sıkıntı yaşamadım. Okula başladığımda anımsadığım bazı tatlı hatıralarım var. Bizler evde aile içindeki konuşmalarda Batı Trakya şivesi ile konuşurduk. Okulda da arkadaşlar arasındaki konuşmalarında bu şivedeki bazı kelimeleri kullandığımda, onlar ne olduğunu anlamıyorlardı. Ben de onların söylediği bazı kelimeleri anlamakta zorlanıyordum ilk etapta. Tabii ki böyle sıkıntılar yaşadım. Örnek olarak, unutmadığım, okulda başıma gelen böyle bir şey var. Çok utandığımdan dolayı aklımda kaldı. Öğretmenimiz derste bir soru sordu. “*Üstü açık ayakkabıya ne denir?*” dedi. Ben hemen atılıp “*Çokara*” dedim. Çünkü bizde üstü açık ayakkabı için kullanılan kelime oydu. Öğretmenim, “*Tamam da çocuğum, çokara ne?*” dedi. Ben de “*Bizim memlekette açık ayakkabıya ‘çokara’ derler*” dedim. “*Oğlum sen şimdi memleketinde değilsin. Burası farklı*” demek zorunda kaldı. Çok utanmıştım, bu olayı unutamıyorum.

(ŞN41) ... Ben köyden fazla çıkmamıştım. Bir kez okuldan gezi düzenlediklerinde Gümölcine’ye gitmişim. Alışveriş ve diğer işlerimiz için Şapçı’ya giderdik. Pasaport çıkartmak için de Dedeğaç’a gitmiştik. Dünyadan haberimiz yoktu. Oysa o yıllarda sağ-sol hareketleri var. Lisede de öğrenciler arasında çatışmalar, kavgalar oluyordu. Kendi aralarında öğrenciler çatışıyorlardı ve kavgalar bitmiyordu. Ben vize dolayısıyla herhalde biraz da geç başlamıştım. Beni verdikleri yatakhane de Orta 3 talebeleri ağırlıktaydı. Onların içinde de bazı militanlar vardı ve zaman zaman çatışıyorlardı.

...

Dedim ya köyde yetişmişiz. Öncesinde köyden dışarı çıkmadan farklı bir dünyaya geldik biz. İstanbul gibi büyük bir şehre geldiğimizden dolayı her şey çok farklıydı. Zaman zaman, genellikle şive farkı nedeniyle biraz aşağılandığımız falan da oluyordu. Mesela biz “*üşümek*” yerine “*soğuklamak*” deriz. Bunu dediğimde arkadaşım benimle alay etmişti.

(BI15) [Sorun] yaşamamak için özen gösterdim. Benim seyahat ettiğim ülkelerde de savunduğum bir ilke var. *“Gittiğiniz yerde orada yaşayanlar gibi davranmalısınız.”* Onlar size ayak uyduramaz. Siz onlara ayak uyduracaksınız. Ben de sanki Türkiye’de doğup büyümüşüm gibi yaşamaya çalıştım. Bürokratik engeller oldu. Benim kimliksiz, kaçak yaşadığım bir dönem oldu. O dönemde sıkıntılarım oldu. Mesela ev satın alamadım, banka hesabı açamadım. Daha sonra oturma izni alsam da yine bazı kısıtlamalar vardı. Ama ben bunları çok da önemsemedim. Çünkü bu yolu ben seçmiştim.

Geldiğim ilk yıllarda Yunanistan’dan geldiğimi söylediğimde *“Yunanlar size zulüm yapıyor muydu?”* , *“Müslüman mısın?”* gibi sorulara muhatap oluyordum. Bu da biraz zül geliyordu. Bu soruları geçiştirmek için *“Selanik göçmeniyim”* deyip geçiyordum.

(NP4) Buraya göçmen geldim ve bir çekingenlik oldu. Arkadaş buluna kadar yapayalnız kaldım. Arkadaş bulmak zor. Taş yerinde ağırdır. Arkadaşım olmaması dolayısıyla sıkıntı çektim. ... Yoksa başka şeyden çekmedim. Paradan, turadan yana sıkıntı çekmedim. İşimde de çekmedim.

... Türkiye Cumhuriyeti, Yunanistan gibi yapmadı. Rumlar, Yunanistan’a gittiklerinde onlara nüfus kağıdı verildi. Çifte vatandaş oldular. Orada istedikleri işi yaptılar. Bizim mal alabilmemiz için döviz istediler. Mal edinmek çok sıkıntılıydı. Bana hemen nüfus verselerdi, malımı kendi üzerime alabilirdim. Amcamın üzerine aldım. Pek çok arkadaşım malını benim üzerime aldı. Ben hepsini verdim. Ama vermeyenler de olmuştur. Adam ölse, çocukları bizim diyebilirler. Bunları ileride benzer şeylerin yaşanmaması için söylemek mecburiyetindeyim.

(OI74) Köyde biz rençberlik yapıyorduk. Bir de babamın marangoz atölyesi vardı, meyve kasası imal ediyordu. Buraya geldiğimizde kendimizi tamamen yabancı bir muhitte bulduk. Oradayken köyde herkesi tanırdık. Burada sokakta

karşılaştığımız kişiler hep yabancıydı. Dostluk, arkadaşlık kurana kadar bir zaman geçti. Bir de biz Yunan memurlardan kötü muamele gördüğümüz için burada üniformalı bir polis veya asker görsek korkuyor, onlardan çekiniyorduk.

... Babam bana 5-6 yaşındayken bir bisiklet almıştı, köyde kısa mesafede biniyordum. Babamın birlikte ava gittiği samimi bir polis arkadaşı vardı, bana ceza yazdı. Babama, “*Şaka yaptım*” demiş. Ama ben çok korktum ve çok ağladım. Ne zaman bir polis görsem hala çok korkarım.

(LP3) Tamirhane açtım ama buralarda tanınmıyorum, ustalığımı bilen yok, çıraklığımı bilen yok. Ayrıca yedek parça isimlerinin Türkçe karşılıklarını bilmediğim için müşteriye cevap veremezdim. Bu nedenle Şişli Motor Meslek Lisesi gece öğrenimine kayıt oldum. Buradaki öğrenimin büyük faydası oldu. Batı Trakya’da mesela, o yıllarda otomatik vitesli araba yoktu. Otomatik şanzıman işini bilmezdim. Ama okulda onu da öğrendim ve işlerim daha iyi bir seviyeye geldi.

(ND5) Türkiye’de ikamet tezkeresi ile yaşadığımız yıllarda kimlik belgesi kaynaklı sorunlarımız oldu. Emniyet güçleri kimlik sorduğunda ikamet tezkeresini ibraz ediyorduk. Ama karşımızdaki memurların bazıları bizlerin durumundan habersizdi. Bu kimliği tanımıyor, ille de nüfus cüzdanı görmek istiyordu. Bu nedenle polis memurları ile gerilimler yaşanabiliyordu. Bunun dışında hiçbir sıkıntım olmadı.

(ZZ9) İzmir’de ağabeyimin bacanağı ve arkadaşları vardı. Bizlere yardımcı oldular. İzmir’de gayrimenkuller satın aldık... Tapuları ağabeyim, bacanağının üzerine almıştı. Daha sonra eşinden ayrılınca, bacanağından bunları geri alamadı.

İstanbul’a geldim. İstanbul’un çeşitli semtlerinde ikamet ettim. Bekâr olduğumdan ev bulmakta sıkıntı yaşıyordum. 1970’li yıllar, karmaşık yıllardı. Kimse bekâra ev vermek istemiyordu. Sık sık otellerde kaldığım oluyordu...

(HB14) Göç ettiğimizde ben 18 yaşındaydım. İlk geldiğimizde epey bir zorluk çektim. Yaşım küçüktü, eşim işe gidiyor, akşam eve geliyordu. Ben evde yalnız kalıyordum. Etrafımda konuşabileceğim hiç kimse yoktu. Bu nedenle çok sıkılıyordum. Anne, baba ve akrabalarımı göremiyordum. Hasretlik çektim. Daha sonra bir komşumuz ile yakınlık kurdum. O da beni kızı olarak kabul etti. Çevreyi tanımama yardımcı oldu. Ona gerçekten müteşekkirim. Halen de kendisi ile görüşüyorum.

(ÇI49) Ne yapayım? Türkçe bilmiyordum. Çünkü bizim orada hep Pomakça konuşuyoruz. Başka dil konuşuyoruz. Türkçe hiç konuşmuyorduk. Sonra işte buraya gelince Türkçe de biraz zorlandık. Alıştık birazdan.

(GE53) Düşünün, ben on yaşında gelmişim. Zor mu? Zor. Oradan buraya geliyorsun. Gurbete geliyorsun. Yurtta kalıyorsun. Türkçe bilmiyorsun. Bendeki en büyük handikap neydi? Sınıfımda otururken hocanın kaldırıp soru sorması. En büyük korkum oydu. Onun için ben genelde hep arka sırada oturdum. Çünkü Türkçe bilmiyordum. Çok az biliyordum. Çok az. Ama o da yetmiyordu. Hoca seni kaldırdığında yanlış veya eksik cümle kuruyorsun ve arkadaşların sana gülüyorlar. Yani sınıfta ezilmek demeyeyim de, mahcup oluyorsun. O endişeyle sınıfta söz almak zaten hiç aklımızdan geçmiyordu. O sıkıntı yaşandı...

Genelde kendi içimizde arkadaşlık yapardık. Mesela bizim okuduğumuz zamanda aynı yurttaki, Batı Trakyalı belki on kişi vardı. Arkadaşım var. Ama şimdi nasıl söyleyeyim? Birebir konuşmak biraz farklıdır. Sınıfta altmış kişi var. Ayağa kalkıp konuşmak farklı. Bir de Türkçe konuşamıyorsun.

...

En acısı ne biliyor musunuz? Tek başına sen köyden kalk, İstanbul'a gel. Otobüste hiç kimse yok. Ve iki, üç arkadaş böyle

geliyorsun. Otobüse bin. Aksaray'a in. Oradan Zeytinburnu'na gel. On, on beş yaşlarında tek başına, düşün yani. Yurtta kalıyorsun.

Yurtla ilgili ilginç bir anım var. Ortaokul bire gidiyorum. Bizim Batı Trakyalılardan on, on beş kişi var. Yurtta kalıyoruz. En üst kata çıkmışız. Arkadaşın biri camı açmış. O kadar bunalmış ki: *"Yeter ulan istifa ediyorum"* dedi. *"İstifa ediyorum"* dediği aslında *"İntihar etmek istiyorum"*. Ama Türkçe bilme-yince *"İstifa ediyorum"* diyor. Bunadır, çünkü o da tek başına gelmişti buraya ve akrabası da yoktu. Bir geliyorsunuz, üç ay hafta sonu dahi çıkamıyorsunuz. Hep yurttasınız. Ben yine şanslıydım. Ablam vardı. Ben en azından Cumartesi, Pazar çıkabiliyordum. Çıkamayanlar vardı. Zaten o arkadaşımız bir süre sonra bıraktı. Dayanamadı. Benle beraber dört kişi, beş kişi daha okumaya geldi. Bir ben okuyabildim. Diğerleri geri gittiler. Almanya'ya gitti bir tanesi. Bir tanesi ilkokulu dahi okuyamadı. Okulu bıraktı. Diğer arkadaşlar aynı şekilde ortaokulu bırakıp gittiler. Böyle oldu. Hafta sonu ablama gidiyor oluşum bana büyük destek oldu.

(IF90) Dil yönüyle sıkıntı çektim. Ama çok uzun süre değil, bir yıl filan. İlk geldiğimizde, biz Yunanistan'da biraz Türkçe biliyorduk. Ama bu kadar akışkan bir Türkçe yoktu. Geldik tabii... Okulda öğrenci arkadaşları ve öğretmenleri dinlemede... Daha doğrusu Türkçem biraz zayıf olduğu için dördüncü sınıfa gitmem gerekirken üçüncü sınıftan başladım. Bir sınıf geriden. Beni bir Türkçe testine tuttular. Ama bir sınıf geriden başladım.

Yani gençlik, çocuk çabuk adapte oluyor da... Büyüklerin mesela dillerinin dönmesi biraz daha zor oluyor.

(FE60) Büyüğü dördüncü sınıfa başladı burada. Oysa beşe gitmesi gerekiyordu. Burada hocalarıyla konuştuk. Öğretmenler, *"Oradaki Türkçe zayıf olabilir ve kızınız beşi kaldıramayabilir. Bir sene geri başlasın. Onun için daha iyi olur"* dediler. Dördüncü

sınıfa gitti. Küçüğü de bire başladı. Büyük kızım bir sıkıntı yaşadığı. Şöyle ki, “*Sen gavur musun? Sen Yunan mısın?*” demişler. Kızıma çok baskı yapmışlar. Çok ağlamış kızım.

Küçük [böyle bir şey] yaşamadı. Küçük ilkokula başladığında yedi yaşındaydı. Diğer çocuklar da ona göre. Ama büyük kızım, yaşına göre küçük sınıfa gitti. “*Anne bana bugün gavursun dediler. Ben gavur değilim, ben Türk’üm*” diye ağlıyordu. “*Kızım, öğretmenle konuşurum. Öğretmen bunun çaresine bakar*” dedim. Sonraki gün kızımla beraber okula gittim. Öğretmene durumu anlattım. “*Sen hiç üzülme. Ben onlara çok güzel bir ders veririm*” dedi öğretmeni. Kızım sınıfa girdiğinde öğretmeni “*Bugün konumuz Atatürk. Atatürk nerede doğdu? Selanik’te doğdu*” demiş. Çocuklara “*Atatürk Türk mü, Yunan mı?*” diye sormuş. Tüm çocuklar “*Türk*” demişler. “*Özlem arkadaşımız nereli? Yunanistanlı. Selanik nerede? Yunanistan’da. Özlem arkadaşınız Yunan değil, Atatürk’ün memleketinden geldi*” demiş. Çocuklardan, Özlem’den özür dilemelerini istemiş. Bütün sınıf tek tek kızımdan özür dilemiş. Bu, Özlem’in çok hoşuna gitmişti. Akşam eve gelince, “*Anne, bugün bütün sınıftan özür diledi. Beni Türklüğe kabul ettiler*” dedi. O kadar sevinmiş ki çocuğum. O zaman çok üzülmüştüm. Yani bir tek o zaman böyle bir şey yaşadık. Başka hiçbir ayrımcılık görmedik.

[Bir de] yalnız olmak, kardeşlerimin olmaması. En büyük sıkıntım oydu. Başka hiçbir sıkıntım olmadı... Kardeşlerimi öz-lüyordum. Yoksa başka hiçbir sıkıntı çekmedik.

....

[Yunan Konsolosluğu] vize vermiyordu zaten. Yeğenlerim evlenecekti, pasaport çıkarttık. Vize almaya gittik. Eşim, “*Siz gelmeyin, ben gideceğim*” dedi. Biz çocuklarla arabada kaldık, park yerinde. Çocuklar tabii heyecan yapıyorlar. “*Anne, vize verecekler mi?*” diye soruyorlar. “*Babanızın yüzüne bakın. Babanız gülerken geliyorsa vize alındı demektir. Ama babanız*

gülmüyorsa bilin ki vize alamadı” dedim. Baktık eşim Yunan Konsolosluluğu’ndan iki kaş, bir göz geliyor. Çocuklara, *“Babanıza tek kelime etmeyin. Babanız kötü. Babanız vize alamadı”* dedim. Hakikaten eşime Gebze’ye kadar hiç sormadım. Ne ben konuştum, ne de eşim konuştu. Gebze’ye geldiğimizde, *“Maalesef olmadı”* dedi. Eve gelince ağlamaya başladık. Onlar orada düğün yaptılar. Benim aklım orada kaldı. Onların aklı bende kaldı. Bir hafta arayla abim ve ablamın oğulları evlendi. Gidebilseydik, iki düğünü de görebilecektik. Ama maalesef ikisini de göremedik.

(NL76) Kimliksizlik problemi... Onun dışında başka sorun yok. Bu memlekette kimliğinizi aldıktan sonra sorun yok. Benim hemşerim kazancını zaten devletten saklamıyor, bir şey istemiyor. Böyle bir beklentisi yok, olmadı. Kendi kazancını sağladı, kendi işini kurdu, iş kuramayan bir işe girdi. Burada daha önce fabrika açmış olan, işyeri açmış olan Batı Trakyalı işadamları onları sahiplendiler. İşe girdiler, evlerini yaptılar, kimsenin devletten beklentisi, bir şeyi olmadı. Bütün sorun, en büyük sorun kimlik. Kimlik olmadığı zaman çocuğunuzu okula yazdıramıyorsunuz. Size bir havale gelse, bir posta gelse kimlik gösteremiyor ve postanızı alamıyorsunuz. En büyük sorun buydu ve biz en çok bununla uğraştık. Devlet adamlarına her fırsatta bunu anlattık...

... Bana göre sorunların %90’ı çözüldü. Çalışma izni konusunda şöyle bir sorun var. Her sene yenilenmesi gerekiyor. Bazı firmalar bulaşmak istemiyor. Çünkü çalışma izni için bazı belgeler isteniyor. Bordro, o firmanın bilançosu, vergi levhası gibi evraklar isteniyor. Bazı firmalar da bunlarla uğraşmak istemiyorlar veya devlete evrak vermekten çekiniyorlar. Dolayısı ile seçici oluyorlar. Bir şeyin talibi de az olunca tabii ki zorluk oluyor. Ama neticede çözülmeyen bir şey yok. Ben çalışma izni ile çalışan doktor ve öğretmen arkadaşlar biliyorum.

(CY39) Haymatlos iken çeşitli zorluklarla karşılaşılırdık. Ticaretle uğraştığım için çek tahsil etmeye bankaya gidiyordum. Memur ikamet tezkeresini bilmiyor, başka bir kimlik istiyordu.

(ŞE86) Zorunlu. Kahramanmaraş'a gideceğiz. Nasıl gideceğiz? *"Eşyaları toplayacaksınız ve orada yaşayacaksınız"* dediler. Allah Allah! Ne olacak şimdi? ...

Bir valizle, o kadar. Giyim eşyaları. Araba gelecek, üç polis yanımızda. Onların yol parası, gittiğimiz yerlerde yemek parası, hep biz ödüyoruz. Hazıra para mı dayanır? Hep hazır yiyeceğiz. Bir otel bulduk. O kadar kötü ki.

... Her Perşembe karakola gidip imza atıyoruz. Bir de okuma-yazma biliyor muyuz diye okula çağırıldılar. Oraya da gittik. En son da Kahramanmaraş'a gittik. Bir ay otelde kaldık, bir ay. Bizim Yunanistan'dan bir arkadaşımız vardı, onun babası da orada. O da nasıl yaptıysa bıraktılar bizi. Bize serbestsiniz dediklerinde ben küt diye heyecandan bayılmışım.

(BI73) ...O çıkartmış bizim dosyayı. *"Hemen gelsin, alsın"* demişler. Ben de gittim oraya. *"Senin kızın 19 yaşında. Onun da gelmesi lazım"* dediler. Ben zaten fabrikadan izin alıp gelmişim. O nasıl gelsin buraya? *"Siz benim kızımın dosyasını benimkinden ayırın. O yarın evlenince nüfusa geçer"* dedim. Nitekim öyle oldu. Evlenince geçti o nüfusa. Ama hali hazırda benim kızım değil kütükte. Nüfusa bütün bilgileri verdik ama kabul ettiremedik. Benim şimdi Yunanistan'a gitmem lazım. Yeni kütük çıkartacağım. Ama onu da başkasına vermiyorlarmış.

"Uğraşmayacağım" dedim. Notere gittim ve *"Kızım benim bütün malvarlığımdan yararlanabilir"* dedim. İki dairem var ve bunu yaptım...

(ÖL18) Şimdi, konu konuyu açtı. 19. madde nedeniyle ikamet alamıyorduk. Alanlar da çocukları üzerinden alıyorlardı. O zamanki uygulamalar şimdi çok ciddi sorunlar yaratıyor. O

tarihte gelenlerin sağlık güvenceleri de yoktu. Birçoğu isteğe bağlı Bağ-Kurlu olup prim ödediler. 2018 yılında SGK bir değişiklik yaptı. Kanunda şöyle diyordu: *“Türkiye’de ikamet eden Türk soylular, isteğe bağlı Bağ-Kur sigortalı olabilir”*. Şimdi yaş ve diğer şartları sağlayanlar emeklilik başvurusunda bulunuyorlar. SGK da 2018 yılından beri araştırmaya başladı. Bu kişinin geçmişte Türkiye’de ikamet edip etmediğini Göç İdaresi’nden soruyor. Oradan gelen cevapların da %99’u olumsuz. Bunun da sebebi daha önce belirttiğim gibi ikamet tezkeresi verilmemesi. SGK bu cevaba istinaden tekrar bir hesaplama yapıyor. İkamet tezkeresi olmayan günleri prim ödeme günlerinden düşüyor.

... T.C. vatandaşı bir akraba veya yakının üzerine arsa veya ev alınıyordu. Yakın zamana kadar bu uygulama yaygındı... Mesela iki kardeşten biri T.C. vatandaşı ve arsa onun üzerine alınıyor. Baba ve kardeşler ortak beş katlı bir bina yapıyorlar. Tapu sahibi kardeş aniden vefat ediyor. Doğal olarak bina onun mirasçısı olan eşi ve çocuklarına kalıyor. Binayı ortak yapan baba ve kardeş bir hak iddia edemiyorlar. Bu ve benzeri olaylar yaşandı.

2008’de, 5510 sayılı kanunda bir düzenleme yapıldı. 2008’den sonra Türkiye’ye gelenlerde kronik rahatsızlık baş gösterdiğinde, SGK sağlık sigortası bunu karşılamıyor. Son zamanlarda bu konu gündeme geldi. Yakın zamanda ben yaşadım. Herhangi bir özel hastaneye gittiğinde ellerinde 50 kadar kronik hastalık olan bir liste var. Teşhis konulduğunda sisteme giriyorlar, otomatik olarak uyarı geliyor ve *“Provizyon alamıyoruz”* diyorlar. *“SGK’nun size verdiğimiz sağlık hizmetini ödeyip ödemeyeceğini bilmiyoruz”* diyerek ücretini talep ediyorlar. Bunu da aşmak için SGK’ya bizzat dilekçe vermek lazım. SGK da bu dilekçeye kronik rahatsızlığı karşılayıp karşılamadığına dair cevap veriyor. Bu genelde %99 olumlu sonuçlanıyor. Ama 2008’den sonra Türkiye gelenlerin alma şansı yok. Bununla ilgili bir çalışma yapıyorlar. Duyduğum

kadarıyla bir şey yapacaklar. SGK başvuru yapanlardan herhangi bir kronik rahatsızlığın olmadığına dair sağlık raporu istiyor. O raporu sunarsan, sonrasında kronik rahatsızlığın olsa da karşılanıyor.

... Örneğin bir miras durumu vardı. 1940'lı yıllarda Türkiye'ye göç etmiş kişilerle ilgili. Bu kişiler o zamanki sıkıntılardan, baskılardan dolayı can ve mal güvenlikleri kalmadığı için Türkiye'ye göç etmişler. Sonrasında yaşantılarını burada sürdürmüşler. Aile bağları kurulmamış. Temel sorunlardan bir tanesi de aile bireylerinin farklı zamanlarda Türkiye'ye gelmeleri. Bazıları evli olarak geliyorlar. Aile bireyleri farklı kütüklere kaydedilebiliyorlar. Mirasçılık belgesi çıkartmaya girişildiğinde aile bağının kurulmadığı ile karşılaşılıyor.

Genelde Türkiye'ye göç edildikten sonra T.C. vatandaşlığı alınıyor. T.C. vatandaşlığı alındığında çocuklar evlenmiş oluyor. Çocuk T.C. vatandaşıyla evlenmişse, eşinin kütüğüne geçiyor. Sonrasında ebeveynler, vatandaşlık aldıklarında reşit olmayan çocukları varsa onunla birlikte vatandaşlığa geçiyorlar. Diğer çocuklar bunun dışında kalıyorlar. Yani kütük dışında kalıyorlar veya farklı tarihlerde vatandaşlığa geçildiğinde kütükler ayrı oluyor. Farklı kütüklere kaydediliyorlar. Normalde vatandaşlığa girilirken aile bağı kurulması gerekirken, farklı kütüklere kaydedildikleri için ebeveynlerin kütüğünde çocukların sadece biri görünebiliyor. Diğerleri görünmüyor. Mirasçılık belgesi almaya gidildiğinde tek mirasçı gözüküyor. Diğer çocuklar kayıt dışı kalıyorlar. Bunu da sonradan fark ediyorlar.

Şu anda benzer şeyler çok var. Bunlar düzeltiliyor ve aile bağı kuruluyor. Mesela anne tarafı kayıtlarda gözüküyor, baba tarafı kayıtlarda gözüküyor. Yunanistan'da belediyelere başvurduğumuzda bunların kaydının olmadığı söylenebiliyor. *"Bir yangın oldu. O yangın esnasında bazı evrakları, kayıtları kaybettik. Sizin aradığınız da bunlardan biri"* diyebiliyorlar.

Birçok Türk, göç ederken topraklarını orada bıraktı. 1940 ve öncesine dair kayıtların olmadığı söyleniyor.

Görsel 38: Bugün tamamen terk edilmiş durumda olan Tabaklı köyünden iki kare.
(Mümin Durmuş arşivi)

Yunan vatandaşlığını ne şekilde kaybettiniz?

(VF8) Çeyizim geldi. Çeyizimle birlikte gelirken gümrükte kimliğimi aldılar. Ondan sonra da silindi belgesi geldi. Yunanlar kimliğimi vermezsem sorun çıkaracaklarını söylediler. Kimliğimi aldılar ve ben Türkiye'ye böyle geçtim.

(TP21) Eklemek istediğim, anneannemin öyküsü var. Anneannemin çocukları, Türkiye'ye göç ediyor. Daha sonra dedem de rahmetli olunca köyde tek başına yaşamaya başlıyor. Yunanistan'da yaşarken Yunan hükümeti onu vatandaşlıktan çıkarmış. Vatandaşlıktan çıkarıldığını bilmiyor. Emekli maaşı gelmeyince, "Aylık niye kesildi?" diye araştırınca öğreniliyor. Tekrar vatandaşlığa da almıyorlar. Orada tek başına kalıyor. Bu esnada Türkiye Gümölcine Başkonsolosluğu yardımcı oluyor. Ona geçimini sağlayacak kadar bir ödenek veriyor. Ondan sonra yaşlı ve yalnız olması, orada tek başına kalması çok sıkıntı olmaya başladı. Çocukları ile görüşüp Türkiye'ye gelmesine karar verildi. Orada eski milletvekillerinden olan kişilerin yardımı ile Yunan hükümetinden geçici, sadece çıkışına izin veren bir pasaport sağlandı. Türkiye'ye geldikten sonra pasaport geri gönderildi ve o şekilde kaldı burada. Bu süreç epey zahmetli oldu. Türkiye'de de zaten emekli maaşını ve vatandaşlığını kaybetti.

... [Kalan mal varlığı] oldu. Ufak bir şeyler vardı. Kaldı onlar. Çünkü dayımla annem Türk vatandaşı olduklarından, benim bildiğim kadarıyla bunları miras yoluyla üstlerine alamıyorlar. Tek çıkar yol satmaktı. Ama o da yapılamadı.

(FC23) Ben göç etmedim, buraya eğitim amacıyla geldim. 1970-1971 öğretim yılında geldim. Yunanistan'a sürekli gidip geliyordum. En son üniversiteyi bitirdikten sonra beş sene geçerli pasaportum vardı elimde. Bir işlem yapmak için konsolosluğa gittim. Pasaportuma "geçersizdir" damgası vurdular.

Pasaportumun daha dört sene geçerlik süresi vardı. Pasaportum geçerliydi. Buna rağmen geçersizdir damgası vuruldu. Askerlik ile ilgili, tecilin süresi bitiyordu, uzatmak için gitmiştim. Sebebi herhalde 19. maddeydi. Orada, Bozcaada Rumlarından bir kadın memur vardı. Ölene kadar emekli olmadı ve orada çalıştı. Damgayı o vurdu.

Bir süre kimliksiz kaldım. Iskat belgesi 1,5-2 yıl sonra geldi. Bir yıl daha kimliksiz kaldım. Elimde eski bir ikamet tezkeresi vardı ve kimlik olarak onu kullanıyordum. Dolayısıyla kimliksiz kalınca Türkiye’de kaldık. Haymatloslar istedikleri ülkeye gidebilir ama, biz iskat belgesini dahi 1,5-2 yıl sonra aldık. Öğrenci olarak gelmiştik. Doğru dürüst bir eşyamız da yoktu.

Iskat belgesi gelince, Emniyet ikamet tezkeremi uzattı. O zamanlar Türkiye bizi nüfusa almıyordu. Hatta ben evlenirken haymatlostum. Eşim Erzurumludur. O zaman da başımıza ilginç bir şey geldi. Bizim evlilik evrakları Erzurum’a gitmiş. Oradaki memur beni eşimin kütüğüne kaydetmiş. Beni T.C. vatandaşı yaptığı gibi eşimi de haymatlos yapmış. Haymatlos ile evlenip haymatlos olmuş gibi. O durumu düzeltene kadar da epey uğraştık. Bu durum, Erzurum’daki memurun bilgisizliğinden kaynaklanmıştı.

Eşim hâkim olmak için müracaat etmişti. Bu durum o zaman ortaya çıktı. Kendisine “*Sen haymatlossun, hâkimlik yapamazsın*” dediler. Ne eşim haymatlos olduğunun, ne de ben Erzurum’da kütüğe kaydedildiğimin farkındaydım. Bir de bunlarla uğraştık. Orada silindim, vatandaşlığa başvurdum vs. O arada oğlumuz doğdu. Ben vatandaşlığı onun doğumundan birkaç ay sonra aldım. 1984 yılında pasaportuma geçersiz damgasını vurmuşlardı, vatandaşlığı 1991 yılında aldım.

Haymatlos olmam uzmanlık almamı engellemedi.

(OI74) Biz kendimiz bırakmadık. Onlar üç yıl sonra bizi vatandaşlıktan attılar. Annem Yunanistan’a gidecekti, trenle seyahat ediyordu. Yunanistan gümrüğünden geri çevirmişler,

vatandaşlıktan silindiğini söylemişler. Ben annemin evraklarını almak için Yunan Konsoloslukuna gittiğimde ailece silindiğimizi söylediler. On beş yıl Haymatlos olarak kaldık. Ben vatandaşlığım olmadığı için liseden sonra üniversiteye giremedim. O zamanlar Türkiye'de okuyan öğrenciler yabancı kontenjanından yararlanamıyor ve TC vatandaşları gibi ÖSYM sınavına giriyorlardı. Ben de sınava girdim, ama kazanamadım.

Gümrükten Türkiye'ye geçtiğimiz o günü unutamıyorum. Kırk yıldır burada yaşıyordum gibi geldi. Otobüsten karşı dağları gördüm ve içime bayram neşesi gibi bir neşe doldu. Lastik ayakkabı alırdık, sonra onunla yatardık ya, işte öyle. Ne hikmettir bilinmez. Hiç unutmuyorum Türkiye'ye geçtiğimiz o günü.

(UF7) Hayır, göç etmedim. Üniversiteden mezun olduktan sonra, 1991 yılında, İzmir'e diplomamı almaya gittiğimde Yunanistan beni vatandaşlıktan iskat etmiş. Pasaportum, nüfus cüzdanım, oy defterim olmasına rağmen Yunanistan'a bir daha giremedim.

Rahmetli babam vasıtasıyla vatandaşlığı geri alabilmek için biri Gümülcine, diğeri Selanik'te olmak üzere iki defa dava açtık. Ancak dilekçelerimiz işleme dahi konulmadı.

AİHM'ye başvurdum. *“Önce iç hukuk yollarını tüketin ve sonra başvurun”* yanıtını aldım. Yunanistan'da hiçbir ilerleme olmadığı için bir sonuç alamadık.

(GE53) Şunu da söyleyeyim, o arsanın babamın üzerine olmasının, bizim burada okul okumamızın ve ablamların burada evlenmiş olmalarının 19. maddenin bize uygulanmasında etkisi olmuştur. Yani *“Bunların bütün mal varlığı Türkiye'de, kızları orada evlendi. Hemen silin bunları”* diyorlardı. Yunanlar bizi böyle sildiler..

O zaman o hikâyeyi anlatayım ben size. Lise birdeyken endüstri mesleğe geçtim. Lise biri burada okudum. Annem de burada. Annem, anneannemle beraber Yunan pasaportu

ile hacca gitmişlerdi. Hac dönüşünde anneannemin tek başına Yunanistan'a dönmesini istemediler. Bana “*Sen götür Yunanistan'a, köye*” dediler. Ben de “*Tamam*” dedim. Annem, babam burada kaldılar. Ben de pasaportu aldım. Bir açtım ki pasaportta “*Akiron*”, yani iptal damgası var. Bir sene önce veya birkaç ay öncesinden Yunanistan konsolosluğuna bir iş için gitmiş ve pasaportları götürmüştük. O zaman silindiğimizin farkına vardık. Biz buradayken Yunanistan devleti, o maddeye dayanarak bizi silmiş. Dolayısıyla biz de kalakaldık. Köye gidemedik ondan sonra. Lise bir. Ama öncesinde anneler burada olsa dahi her yaz gidiyor ve akrabalarda on beş gün, bir ay kalıyordum. Anneannem, dedem ve babaannem oradaydı.

(BC91) 1980'de vatandaşlıktan çıktım, daha doğrusu çıkarıldım. Onu da kısaca şöyle anlatayım. Üniversiteyi bitirdiğim zaman 1979 yılında, Konsolosluğa gittim. Pasaportu tecil etmek istedim, yani uzatmak istedim. Ben Yunan Konsolosluğunda dışarıda beklerken bana silinme kâğıdını verdiler. Ben silinmek istemedim, onlar müracaat olmadan sildiler. Ben tecil için gitmiştim. Ben de “*Madem siz bizi istemiyorsunuz, tamam. Zaten Türkiye'de kalmak istiyordum*” dedim.

(IB80) ... Daha sonraki bir olayda da beni karakola çağırıp pasaportumu istediler. “*Sen seçim zamanları gelip burayı karıştırıp gidiyorsun*” dedi bana. “*Öğleye kadar çocuklarını alarak sınırdan geçmiş ol. Yoksa seni çocuklarından ayıracağım*” dedi. Sonra köye geldim. İsmet'e durumu anlattım. İsmet, Gümülci-ne'ye giderek Sadık Ahmet'i bulmuş ve durumu anlatmış. O da böyle bir şeyin olamayacağını söylemiş. Ertesi gün İskeçe'ye gittim ve çocukları buraya gönderdim. Ben yine Atina'ya çalışmaya gittim. Yazın buraya geldim.

Çeşme'den Sakız Adası'na geçtik, oradan Atina'ya gideceğiz. Ama vapura yetişemedik. Sakız Adası'nda otele gittik. Pasaportumuzu verdik. Sabah otelden çıktık ve limanda hareket

saatini bekliyoruz. Emniyetten bir sivil polis kimliklerimizi görmek istedi. Sonra gemiye binip gittik. Gümrükten geçerken silindiğimi öğrendim. Vatandaşlıktan silindiğimi orada öğrendim. Birkaç ay çalıştıktan sonra Ağustos'un sonunda kaçakçıyı ayarlayarak kaçtım.

(II52) Ben 19. maddeden Yunan vatandaşlığından ıskat edildim. Askerliğimi tecil ettirerek üniversiteye girdim. Pasaportumun müddeti dolmuştu. Konsolosluga uzatma için gittiğimde bir belge getirdiler. *“19. madde gereği Yunan vatandaşlığından isteği üzerine ıskatına”* şeklinde. Ben de *“Pasaportumu uzatmıyorsanız, vize vermiyorsanız, ben isteğimle vatandaşlıktan çıkacağıma dair imza atmıyorum”* dedim. Bir hafta sonra yine gittim. *“Yunan İçişleri Bakanlığı'nun 19. maddesi gereği açıklamadır: Helen ırkından olmayan kişiler Yunanistan dışına çıktığında iki ay içinde otomatik olarak vatandaşlıktan ıskatına”* şeklinde bir açıklama yaptılar. Bu madde gereği atıldım. Yunanistan bu madde gereği Avrupa Birliği'nde birçok defa hüküm yemiştir ve tekrar başvurular sorgusuz olarak yeniden vatandaşlık alır. Ben de 2010'da gittiğimde tekrar başvurudum. Ama Türk düşmanlığı burada da kendini gösterdi ve beni dinlemediler bile...

(ŞU47) 1975'te kaçak geldik. 35 tane taksi vardı. Hepimiz taksilere bindik. Bir taksi kaç kişi alır? 6 kişi mi alır? 35 taksi, Yunanistan'dan bindik. Bizi köylerimizden aldılar. Edirne'ye teslim ettiler bizi. Edirne'ye. Edirne'de orada bir gece konakladık. Sonra oradan işlemlerimizi yaptılar. İstanbul'a gidecek olan, İzmit'e gidecek olan... Akrabaları herkesi oradan aldı. Sonra o Yunan taksileri döndü, gerisin geri gittiler yani.

... İşte 35 takside bütün köylerden vardı. Bizim köyden vardı, başka köylerden vardı. Çok vardı yani. 35 taksi biz o anda geldik. Sonraki akşam başkaları geldi. Daha sonraki akşam başkaları geldi. O ara çok fazla gelen oldu.

... Bizi kapımızdan aldılar, Edirne'ye teslim ettiler. Türk askerleri çıkıp, hatta bize yardım ettiler. Bavullarımızı aldılar,

eşyalarımızı aldılar. Edirne'ye konaklama salonuna götürdüler. Orada misafirhanede oturduk, yedik, içtik. İşlemlerimiz yapıldı. Sonra herkes istediği yere gitti.

Askerler çok yardım etti. Türk askerleri bavullarımızı taşıdılar. Hepsine çok fazla, çok...

[Taksiciler] Yunan, Yunan'dı onlar.. Bunlar kıl, kıl alırlardı kaçmak isteyenleri. *"Ben Türkiye'ye kaçmak istiyorum"* diyordun. Onlar da ismini yazıp taksiye, arabaya doldurup getiriyorlardı.

Karaağaç'a, Edirne Karaağaç. Oraya bıraktı. Türk askerleri hepsi geldiler yanımıza. Bavullarımızı aldılar, misafirhaneye götürdüler bizi, yemeğimizi yedirdiler, yatakhane verdiler bize. Üç, dört gün beslediler, baktılar bize. Tabii orada işlemlerini yapacak, yaptılar. Sen nereye gidiyorsun, ne için geldin, nereden geldin? Kimisi İzmit'e, kimisi İzmir'e, kimisi İstanbul'a. Herkes bir yerlere kaçtı, dağıldı yani. Sonra bizden sonra da çok gruplar geldi, aynı şekilde yine. Toplu, toplu hâlde geldiler. Hepsi geldi. O sırada çok fazla. Herkes kaçıyordu, kaçıyordu. Biz de öyle kaçtık.

(ND5) Benim T.C. vatandaşı olabilmem için Yunan vatandaşlığından çıkarılmam gerekiyordu. Ben de buradaki hayatıma devam etmek için kendi isteğimle Yunan vatandaşlığından çıktım. O yüzden mecburen Yunanistan ile bağımız koptu.

(JL11) Kaçak gelmedim. Pasaportla geldim ama, sonra Uzunköprü'den kaçak yaptım kendimi. Nüfus alabilmek için. Nüfus alabilmek için öyle plan yaptık. Yunan vatandaşlığım yok. Sildiler, bitti... Edirne'den kaçak gösteriyoruz kendimizi. Yunanistan bizi silsin diye. Yunanistan siliyor zaten.

(BD56) Ben ilk geldiğimde iki yıl ikamet izni ile oturdum. O ara babam onları ziyaret etmem için beni çağırıyordu. Benim daha sonra haberim oldu. Kız kardeşlerimle bir plan yapmışlar. Beni geri göndermemeye çalışacaklarmış.

O zaman İzmir Emniyet Müdürlüğü'ndeki bir memurla samimiyetimiz vardı. Bana, *"Sen buraya kalmak niyetiyle mi*

geldin. Yoksa ziyarete mi geldin?" diye sordu. "Tabii ki kalmaya, yerleşmeye geldim" dedim. "O zaman git, Yunan vatandaşlığını bırak" dedi.

Ben de bunun üzerine kendimin ve eşimin pasaportlarını konsolosluga teslim ettim. Kendi isteğimle vatandaşlıktan çıkışıma dair belgeyi imzaladım. Iskat belgemiz bir ay, kırk gün sonra geldi. Onu Emniyet'e götürdüm, soruşturmalar oldu, üç dört yıl sonra vatandaşlığı aldım. Muhasebeci bir arkadaşım vardı. Vatandaşlığa müracaat ederken dilekçemi o yazdı. Ben de üç ayda bir dilekçe gönderiyordum Ankara'ya.

(JZ58) Ben askerdeyken onlar [ailem] buraya geldi. Ben de askerliği bitirdikten sonra Türkiye'ye geldim. Şu anda hala yürürlükte mi bilmiyorum. Fakat Türkiye'de o zamanki kanuna göre bizim üç ayda bir çıkış yapmamız zorunluydu. Ne bir fabrikaya, ne de bir işe girebiliyordum. Üç ayda bir zorunlu çıkış yapmak zorundaydım. Buna bütçe de dayanmıyordu. Ben de neticede Türkiye'ye tamamen yerleşmeye, kaçak gelmeye karar verdim. O yüzden kaçak geldim. Bir daha geri dönmek şartıyla kaçak geldim. Kaçak geldikten sonra illa konsolosluktan ıskat belgesi istediler. TC vatandaşı olmamız için isteniyordu bu. Biz de Yunan konsolosluğundan ıskat belgesi talep ettik. Yunan konsolosluğundan aldığımız ıskat belgesini Ankara'ya gönderdik. Ondan sonra bizi TC vatandaşlığına aldılar. Bu arada Yunanistan'dan da silinmiş olduk. Yunanistan'daki bütün haklarımızı kaybettik.

(UI95) ... Aslında benim niyetim Türk vatandaşlığını almaktı ama bakanlığa gittiğimde Batı Trakyalı bir Türk olarak beni bir İngiliz'le aynı kategoriye koymaları, "*Nerede senin çalışma iznin?*" demeleri beni çok etkiliyordu. Ben bu sıkıntıları yaşadım. Farklı yerlerden çeşitli iş teklifleri aldım, çalışma izni gerektiğini öğrenince zorluk yaşıyordum. Bu nedenle, çocuklarım da aynı sıkıntıları yaşamasin diye TC vatandaşlığı almak zorunda kaldım.

***Mevcut sorunlar yaşanmadan
oradaki hayatınız ile
buradaki yeni hayatınızı
karşılaştırır mısınız? Keşke
dediğiniz şeyler oldu mu?***

(ŞC85) Tabii, ilk geldiğimizde babam bir dönem bocaladı. Onlar oranın şartlarına alışmışlardı, tütün ekiyorlardı, rençberlik yapıyorlardı. Orada sabit bir hayatları vardı. Tütüncülük işinde aslında zehirle uğraşıyorlar. Çünkü tütün ilaçları var, katran var. Epey de meşakkatli bir iş. Burada her şey değişti, ev de dahil. Orada tek katlı bir evde yaşırdık. Apartman dairelerinde farklı bir hayat var. Diğer taraftan çiftçilikten esnaflığa geçiş oldu. Babam dükkân açtı ama daha önce esnaflık yapmadığından zorluklar yaşıyordu. Burada kendi dükkânın var, özgürlük var, özgür bir hayat yaşıyorsun. Bu inanılmaz keyifli.

...

Diğer taraftan Yunanistan'da ekonomik olarak bu kadar güç kazanır mıydım? Kazanamazdım ve enerjim boşa giderdi.

Buraya gelmekle iyi mi ettik? Evet, babam doğru bir karar vermiş. Ben burada olmaktan memnunum. Ama babam zorlandı. Bir de Kıbrıs sonrası Türkiye'ye ambargo uygulanıyordu, geçim şartları daha zordu. O zaman Amerika'nın uyguladığı politikalardan dolayı Türkiye'de ekonomik kriz vardı. Biz de tam o kriz sırasında göç ettik. O zamanlar gazyacağı gibi maddeler için kuyruklar vardı. Diğer taraftan sağ-sol çatışmaları devam ediyordu. Bunlar hepsi eksi faktörlerdi. Küçükçekmece'de bizim okulda da olaylar çıkardı. Yunanistan'da daha

sade ve daha huzurlu bir hayattan, böyle bir karmaşanın içine gelmek zor oldu. Bizde tartışmalar, kavgalar bile ölçülü olurdu. Burada çok daha şiddetliydi. Daha medeni, daha kültürlü bir hayattan buraya gelince bocaladık.

Görsel 39: Tütün kırmakta olan bir Batı Trakyalı Türk.
(Gündem Gazetesi)

(OF67) Ben tütün ekiyordum. Hatta burada da on altı sene ektim. Kendi tarlam da var. 8 dönüm... Sadece zeytin. Biraz bağ da var ama aslında zeytinlik. 100 ağaç var. Yağlık da var, sofralık da. Benim yağım ta Burdur'a kadar gidiyor. Taş sıkma. Bereket versin... Şimdi orada da çalışan kazanıyor. Ama burası farklı. Çalıştık. Tarlayı zeytin doldurduk. Şimdi senede 800 kg, 1 ton ürün alıyoruz. Satıyoruz...

(TC87) Yavrum burada daha rahat. Orada rençberlikle uğraşırdık. Tütün de ekiyorduk biz, tütün ekiyorduk. Burada rahatız çok şükür, Allah'a şükür. "Nur içinde yatsın babacığım" diyorum, bizi buralara getirdi yavrum.

(LP3) Hiçbir zaman keşke dediğim bir şey olmadı. Sebeline gelince dediğim gibi, dükkânı açtım. Başka bir işte çalışmaktansa elimde mesleğim olduğu ve kendime güvendiğim

için bir tamirhane açtım. İşime dikkat ettim. Müşteriye iyi davrandım, müşteri de beni sevdi. O sebeple işlerim iyi gitti. Ondan sonra, bir otomobil markasının bayiliğini aldım ve işyerimi Bakırköy'den Sefaköy'e taşıdım. Beşyol'da Sanayi Sitesinde bir dükkân kiraladım. Orada yetkili bayi, yetkili servis oldum. Bu arada çocuklarım da yetişti. Biri liseden, diğeri meslek yüksekokulu elektrik elektronik bölümünden mezun oldu. İşlerimi onlar devraldı ve ben de bu arada emekli oldum. Batı Trakya ile ilgili en ufak bir özlemim, keşke dediğim bir şey yok. Öyle olsa ziyarete giderdim. Göç ettikten sonra hiç gitmedim. Artık zaten çoğu arkadaşım, akrabam rahmetli oldu, onlara buradan dualarımı gönderiyorum.

(ZZ9) Orada köy hayatı yaşıyorduk. Koyunlarımız, keçilerimiz vardı, onlara çobanlık yapıyorduk. Ormandan odun kesip getiriyorduk. Tarla işleri, bağ, bahçe işleri ile uğraşıyorduk. Zaten ben 18-19 yaşına kadar orada kaldım. Tam hayata atılacağım esnada Türkiye'ye geldim. Orada olsaydım daha iyi olmazdı. Bu ülke, bu İstanbul var ya, dünyada bulunmaz eşi benzeri olmayan bir yer.

(HB14) İki çocuğumuz var. Oğlum elektronik mühendisi, kızım da gıda mühendisi. Onlar [orada mühendis] olamazlardı, bizler de bugünkü seviyemize gelemezdik. Çünkü orada köyde yaşıyorduk, çiftçilik yaparak yaşamımıza devam edecektik.

(BN83) O günlerde Yunanların dediği gibi Yunanistan, Türkiye'den on yıl öndeydi. Biz Edirne'ye geldiğimiz zaman onu gördük. Çöp tenekeleri yanıyor, kokuyordu. Nemli. O manzarayı gördük. Soma'da bir taksi, bir de jip vardı. Ama bugünü soruyorsan, ben dört defa gittim memlekete. İskeçe'de araba yok doğru dürüst. Gümölcine'ye iki saatte zor gidiyorsun. Bir araba dönmek için dört manevra yapıyor. Ne yolu kıyas götürür, ne durumu. Türkiye şimdi Yunan'ın çok çok ilerisinde. Kıyas edilmez. Asıl gururu şimdi yaşıyorum...

(OZ50) Hayır [keşke] demedim. Hiç demedim. Zerre demedim. Kör cahil de kalsaydım, “*İyi ki babam bizi buraya getirmiş*” derdim. Çünkü cahillik diplomada değil. Diplomayla gitmiyor. İnsanın kendini eğitmesiyle gidiyor. Ha, “*Keşke okusaydım, belli bir yere gelir ve insanlığa faydalı birisi olurdu*” demişimdir. Özellikle sağlık alanına çok yatkınım. O alanda okuyup bir şey olmayı, insanlara hizmet etmeyi hep isterdim. Ama gerçekten diplomayla olmuyor. Ben bu şekilde de yetişebiliyorum. İşte yarası, beresi olan birine koşuyorum, elinden tutabiliyorum veya yapabileceğim ne varsa yapıyorum.

... Babamdan da çocukluğumdan beri duyduğum “*Burası bizim topraklarımız*” sözüdür. “*Zulmü ben görmezsem çocuklarım görecektir. Çocuklarım görmezse torunlarımız görecektir. Bir an önce benim sizi anavatana geçirmem lazım*” diye düşünüyordum. Benim babam çok küçükken Alman savaşını [İkinci Dünya Savaşı'nı] çok az da olsa yaşamış. O yüzden babamın tek amacı para kazanmak, mevki yapmak değildi. Benim babam ilkokul okumamış bir adam. Benim babam okumayı, yazmayı asker-deyken anneme olan aşkımdan mektup yazabilmek için öğrenmiş. Ama benim babam şu anda, hiç abartmıyorum, yılda beş, altı kitap okuyor. Ve hiçbir gün takvim yaprağını okumadan atmaz. Tamam, çok akıcı bir okuması yok. Ama en azından gayreti var. “*En azından ben bu ezan sesini duyayım. Allah'ım ne olur canımı burada al*” diyor. Bunu söylüyor benim babam. Annemden ilk defa, ki yeni gittiler iki hafta oluyor, “*Canım hiç gitmek istemiyor*” diye duydum. Annem 76 yaşında.

(IF90) [Keşke] yok. Hatta onlara bizi buraya getirdikleri için teşekkür ediyorum. “*Allah razı olsun*” diyorum onlardan. Çünkü şöyle. Ben oradaki gençlerin, Türklerden, Müslümanlardan... Oradaki gençlerin köyden nasıl koptuğunu biliyorum. Erkekler köyün içinde durmuyorlar ki, dışarıya gidiyorlar. Dışarıdalar. Diyelim ki evlendin. Eşin köye ayda, yılda bir gelecek. İş yok, iş ortamı yok, köyde yapacak hiçbir iş yok, hayvancılık hariç. O da öylesine bir kazanç. Hiç kimseyi

kurtarmıyor. Yani orası istenecek, çok cazip bir şey değil.

... Bak! Şimdi amca çocukları yurt dışındalar. Birisi Sırbistan'da, birisi İspanya'da. Ne zaman gelecek hanımını görmeye, çocuklarını görmeye? Benim babam Selanik'te madende çalışıyordu. O zamanlar tabii yol durumları daha kötüydü. 9-10 saatte geliyordu köye. Şimdi düşünün. Ne kadar zor şartlar. Burada az, belki daha az kazanç. Avrupa gibi kazanmıyorum, ama çocuklarımın yanındayım. Ben şimdi anneme bakma amaçlı buradayım. Ama binsem otobüse dört buçuk saat sonra Torbalı'dayım. Ama Yunanistan'da öyle değil.

Şimdi köydeki vatandaş geçinebilmek için mutlaka dışarı çıkacak. Dışarı çıktı mı çoluk, çocuk perişan. Ben mesela rahatsızlandım çocukken, bademciklerim rahatsızlandı. Babam ancak 8-9 saat sonra geliyor.

(CL98) [Keşke dediğim] hiç olmadı. Niye olmadı? Çünkü ben orada çocuklarımı evde bırakıp, 1000 km ötede Atina'ya çalışmaya giderdim. Orada devamlı onları düşünürdüm. Bazen hastalanırlardı. O yüzden o hayattan bıkmıştım. Burada ne kadar çok çalışsan da akşam eve dönünce rahat edersin, dinlenirsin...

(IZ94) Böyle bir şey var ki. Şöyle bir şey, söyleyeyim, ben herkese de söylüyorum bunu. Baban oralı ise, sen oralı olmasan da babanın gittiği, yaşadığı yerleri git, gör. Benim kayınçom Bulgaristanlı. Evinin bir tarafı yıkılmış. Çocuğunu beş yaşında kucağına aldı, "*Bak baban burada doğdu. Ona göre. Bak bu evin içinde doğdum ben. Biz oradan buraya geldik*" dedi. Ben burada üç katlı ev yaptım. Kuşadası'nda evim var. Malum, hepsi var yani. Oradaki arkadaşlarımı, köylüleri nasıl bıraktıysam aynen, bir taş üstüne taş koymamışlar. Hatta benim köyün arasından askeriye geçiyor. O yollar kırk sene önce, belki ben doğmadan olmuştur. Ben buradan kırk sene sonra gittim. O köyde ne yatma yerleri var, ne şey yapma yerleri var. Eski evler... Ya arkadaş, biz burada saray yaptık

onlara kıyasla. Biz orada kalsaydık dört, beş koyun bakacaktık.

...

Bu zamana kadar yaptığıma şükür ola. Tek canımla geldim. Tek bir kuruş para görmedim. O kadar eziyete bak. Evi mi, damımı her şeyimi yaptım. Ben Yunanistan'da olsam beş keçi bakardım, 10 keçi bakardım. Başka bir şey bakamazdım. Yedi tane tavuk bakardım yani.

(SÜ103) Buradaki hayatımız çok rahat geçti, yılların nasıl geçtiğini anlamadık. Orada olsaydık sanki Bulgaristan'da çalışıyormuş gibi sürekli çalışacaktık. Babam, dayımlar buraya gelince onların arazilerini aldı. Ama topraklar kıraç, verimsiz. Babam bizi sürekli çalıştırırdı. Ama verim yok. Tütün, çavdar, buğday, mısır ekiyoruz. Bir bahçe iyi mahsul veriyordu, diğerlerinden verim alamıyorduk. Ekiyorduk, biraz büyürdü, kururdu, verim alamazdık.

Burada çok rahat ettik, çocuklarımız okudular, burada doktorlarımız var. Köyde hastalanınca doktor için 7-8 saat yürümek zorundasın. Doktor da yok, doktor için İskeçe'ye veya Gümölcine'ye gitmek zorundasın.

Burada her şeyimiz var, son günlerde biraz pahalılık var ama onu da aşarız, az yeriz.

(NL61) Yunanistan'a göre burası bana göre daha iyiydi. Vatandaş olarak istediğim yere ulaşabiliyordum. Tapu istiyordum, bana tapu veriliyordu. Fabrikada çalışmak istediğimde kabul ediliyordum. İşyeri açtım, Yunanistan'da ruhsat vermiyorlardı. Nereye gitsen Türkçe konuşuluyordu. Seni azarlayan olmuyordu. O yüzden burada mutluyum.

...

Burada sürekli işimle meşgul oldum. Fazla bir arkadaş çevrem yoktu. Hayatımda kahveye gitmedim. Çalıştım,

kazandım ve istediğim gibi bir hayat yaşadım.

Burada çok rahat ettik. Devlet dairelerinde doğum yerini gören memurlar, onların da ataları mübadil olduğundan çok yardımcı oluyorlar.

...

Orada olsaydık çocuklarım bugünkü durumlarına gelmezlerdi. Kızım bir lisede memur. Oğlum üniversitede doktorasını bitirdi ve doçentlik için devam ediyor, mikrobiyoloji dalında....

(IL65) Hiçbir zaman pişman olmadım. Bana oradaki yaşam koşulları çok ağır geliyordu. Bir resmi daireye gittiğimde oradaki Yunan memurun bize bakışı dahi düşmancaydı.

(AB59) Yunanistan'da bu kadar varlıklı değildik ama sorunlarımız da yoktu. Kandil lambasıyla yaşardık, ancak stresli değildik. Burada stresi öğrendik. Burada daha çok varlık olsun istiyoruz. Lambalarımız yanıyor, telefonumuz olsun istiyoruz.

(ÖC75) Baskıdan ziyade ben Medrese-i Hayriye'de okuyordum. 4. sınıftaydım. Gençliğimde öğretmen olmayı arzuluyordum. Aslında ben Celal Bayar Lisesi'ne gitmek istiyordum da ailemin baskısıyla medreseye kayıt olmuşum. Arkadaşlarım buraya yönlendirdi beni. Daha çocuktum. O zamanlar bugünkü gibi bilgi edinme şansımız yoktu. Hep kulaktan dolma bilgiler. Ben de medreseye gidersem daha yüksek bir okula gidemem diye duymuştum. Saymıyorlardı o zaman denkliği. Yine de o hatayı yapıp okudum. 4. sınıfta dört arkadaşım ile beraber kaçıp buraya geldik. Niyetim okumaktı.

...

... O zamanlar şimdiki gibi değildi öğretmenlik. Öğretmen okulları vardı. Bitirince doğrudan öğretmen oluyordunuz.

Oraya kabul etmeyip beni ilkokul mezunu saydılar. Ben yine sıfırdan başlayacaktım. Medresedeki dört yılımı yok saydılar. Ben de onu kabullenmedim. Okul hayatı bitti ve piyasada çalışmaya başladım.

...

Daha sonra Kemalpaşa'ya gelen yeğenim var. Ablamın oğlu. O da hayata dört yıl geriden başladı. Onun eğitimi de burada kabul edilmedi. Burada tekrardan başladı. O öğretmen oldu ve benim hayalimi gerçekleştirdi. Belki bugünkü aklım olsa, dört yıl geriden de olsa öğretmen olayım derdim.

(JO44) Oradaki yaşantı ile buradaki yaşantıyı karşılaştınca keşke orada olabilseydik, mesleğimizi orada yapabiliseydik, orada kalabilseydik, vatandaşlığımızı kaybetmeseydik diyorum. Oradaki yaşam çok daha iyi. Mesleği olmayan köylü kardeşlerim bile bizden daha iyi yaşıyorlar.

(CI32) Ben, Batı Trakya'da yaşarken Batı Trakya davasını anlamış olsaydım orada kalır ve orada mücadele ederdim. Lozan Antlaşması'nın tam olarak uygulanmasını sağlamak için mücadele ederdim. "Yunan Müslüman" diye bir kimliği kabul etmezdim...

Göç kararı verdiğiniz an zihninizde Türkiye ile ilgili beklentiler nelerdi? Beklentileriniz ile burada yaşamış olduğunuz hayat arasında farklar neler oldu?

(AD34) İl değiştiriyorsun, memleket değiştiriyorsun. Ama kolaylık. Kendi dilinle her yere gidiyorsun, her bir çözümü yapıyorsun. Benim hayal kırıklığı yaşadığım bir şey olmadı. Belki hayal kırıklığı yaşayanlar olmuştur. Ama ben pek fazla aramıyorum kızım. Ben olanla yetinen insanım.

(ZE72) Olmadı, burada kendi vatanımızda mutluyuz. Beklentilerimiz burada, anavatanda olmak, iyi bir eğitim almak, iyi bir iş sahibi olmaktı. Onlar da oldu.

(BD56) Hiçbir beklentim yoktu. Ben geldiğimde Türkiye nüfusu 45 milyondtu. “Onlar aç değil. Ben mi aç kalacağım?” diye düşündüm. Burada mutluyum, huzurluyum, çocuklarım iş sahibi oldular, beklentilerim fazlasıyla karşılandı.

(JZ58) Hiçbir beklentim yoktu. Ailemin yanında olduktan sonra gerisi önemli değil.

(OL89) ... Burada beklentimizden daha fazlası oldu. O soruya gelirsek, çocuklarımız açısından daha da iyi oldu. Bak işte kızlarımız üniversiteyi bitirdiler, iyi bir hayatları oldu. Bilmem orada kalsaydık bu hayat olur muydu?

(BH97) Çocukları kurtarmak, okutmak, bir gelecek sağlamak. Yoksa orada kalsa ya çiftçi olacak ya da üç, beş hayvana çobanlık yapacak. Başta da dediğim gibi onların dayatmalarına uymak zorundasın. Kimliğini kaybedecek. Biz okuldayken,

“Burada Türk yok. Burada Müslüman var. Siz Megas Aleksandros’un [Büyük İskender’in] soyundansınız” diyorlardı....

...Göç ederken, *“Allah yardımcımız olur”* dedik, geldik. Göç ederken hep o umutla geldik, geri kalmadık. Buraya göçmen olarak geldim ama tarla da aldım, zeytinlik de aldım. Daha ne isteyeyim değil mi? Çocuklarımı okuttum.

(CL98) ...O üsteğmen bana sordu, *“Devletten beklentiniz ne?”* dedi. Ben, *“Allah bana sağlık, sıhhat versin, devletten hiç bir şey beklemiyorum. Çalışacağım, ekmeğimi kazanacağım”* dedim...

(OL81) Buradaki akrabalarımız çok iyi dediği için geldik. Geldiğimize çok memnunuz. Burada hiç aç kalmadık ve hiçbir olumsuzluk yaşamadık.

(JO44) Çok fazla beklentimiz yoktu. Buraya yükseköğrenim almak ve bir meslek edinmek için geldik. Orada Türk olarak Yunan üniversitelerinde okumak zordu. Bizim köyümüz karma bir köydü, o nedenle Yunancam iyidir. Ama çoğumuz Yunancayı ilkokula başladığımızda, yabancı dil gibi öğreniyoruz... Birçoğumuzun Yunancası üniversite eğitimi için yetersiz olduğundan dolayı yapamazlar ve muhtemelen eğitim hayatları biterdi. Yunanistan’da okumak Türklerin birçoğu için zordu. Bazı arkadaşlarımız buna uyararak öğrenimlerine orada devam ettiler. Dr. Sadık Ahmet de onlardan biri idi...

Orada ne iş yapıyordunuz?

Burada yine aynı mesleği mi

icra ettiniz? Zorlandığınız

noktalar oldu mu? Artı ve

eksiler neler oldu?

(CY39) ... Bunun üzerine ben çobanlık yapmak için Drama'ya gittim...

...

Türkiye'ye gelince kendime bir hedef koydum ve “Kendimi kurtaracağım” dedim. Buraya gelince gece gündüz çalıştım. Önce bir triko atölyesinde çalışmaya başladım. Çok çalışıyordum. Patron bana, “Yeter artık, git dinlen” diyordu. Ben, “Bana bu işi öğret, ne ücret verirsen ver” diyordum. Bir yılda öğrenmeyi hedefledim. Karın tokluğuna çalışmaya razıyım. 20 Lira haftalıkla çalışıyordum. Üç kişi tek yatak, tek yorgan altında yatıyorduk. Üsküdar, Toptaşı'nda bir daire kiralamıştık. Apartmanın çatısı yanmıştı. Biz giriş katındaydık. Yağmur yağsa da bizim kata kadar sular inmiyordu. Atölyede on beş işçi vardı. En çok işi ben çıkartıyordum. Bir an önce işi öğrenmek istiyordum.

Bir yılın sonunda 4000 TL para biriktirmiştim. Ben parça başı çalışıyordum. Haftalığım 20'den 200-300 TL'ye çıktı. 18 saat çalışıyordum. Sene sonunda patronla oturduk. Patron bana ancak 4000 TL verebileceğini, ben bir makine alırsam senetle almamı sağlayacağını söyledi. Makineler 10.000 TL'den başlıyordu. Ben ona, “Benim çalıştığım makineyi bana sat” dedim. O da “Peşin verirsen 8 bin, vadeli olursa 10 bin TL'ye satarım” dedi. Ben de ona 4000 TL'yi verdim. Gerisini çalışarak bir yıl içinde ödeyecektim. Ben öyle bir çalıştım ki altı ay içinde borcumu ödedim.

...

Makine benimdi ama yine patrona fason olarak iş yapmaya devam ediyordum. Ben altı ayda yine 4-5 bin TL biriktirdim. Patronun kardeşi de makinelerini satmak istiyordu. 2-3 makineyi ben almayı teklif ettim. 5 bin TL peşinat ve gerisini çalışarak ödemek üzere anlaştık. Bu kez ben dört makine ile çalışmaya başladım. Üç işçi aldım, biri ile de ortak oldum. Ama zarar ettim ve kısa sürede ayrıldık. Bir süre sonra konfeksiyona da başladım. Daha sonra eşim de benim yanımda çalışmaya başlamıştı. Ümraniye o zamanlar gelişmemişti. O nedenle işi götürmekte zorluk çekmeye başladık. Triko işini kardeşime devrettim ve büro mobilyaları işine girdim. O işim de iyi gidiyordu. Eşimin kuzeni Yunanistan'dan geldi, birlikte bu işe devam ettik. Hatta üretimine girmeyi de düşündük ama ben istemedim. Komşumuz bir demir tüccarı vardı. Onun işini gözlemledik ve biz de o işi yapmaya karar verdik. 1979 yılında dört ortak aramızda anlaştık ve demir ticaretine başladık...

(ŞE62) 55 dönüm yerim vardı. Dayımın da 110 dönümü vardı. Buğday, susam, mısır, ayçiçeği, arpa vs. ekiyorduk. 4-5 adet büyükbaş hayvanımız vardı. Köyde toplamda 300'e yakın büyükbaş hayvan vardı, onları çoban otlatıyordu. Ürünleri, bazen de hayvanları satarak geçiniyorduk. Ben aynı zamanda ilkokulu bitirince inşaat işlerinde de çalışmaya başladım. Yol inşaatlarında çalışıyordum. Kavalalı müteahhitler vardı...

O müteahhitler Kavala'ya döndüler. Ben de Kavaklı'dan başka bir müteahhidin yanında çalışmaya başladım. Fener'deki turistik tesisleri, villaları biz yaptık. 1971 yılından 1973'e kadar orada çalıştım, 1973 yılında askere gittim. Askerlik dönüşü eski ustam bana geldi, bana alet ve önlük verdi. *"İşini bırak, gel artık sen ustalık yap"* dedi. Ben işi iyi öğrendim ve ustabaşı oldum. Emrimde 14 usta çalışıyordu. Beş yıl demirci ustalığı

da yaptım. Karakaçanların² evlerinde tuvalet yoktu. Ben saat 14:30'da paydos ediyor ve paydos sonrası onların evlerinde banyo tuvalet inşası yapıyordum. Saat 21:00da o işi bırakıyordum. Eve gidip duş alıp giyiniyor ve berber dükkânına gidiyordum. Gece saat 01:30'a kadar da berberlik yapıyordum. 1982'ye kadar böyle devam ettim. Dört saat uyuyup yirmi saat çalışıyordum. Haftanın yedi günü, Pazar dahil çalışıyordum. Yunanların evlerinde, onlar bayram tatiline gittiklerinde üç günde yapılacak işi bir günde yapıyordum.

...

Dayımın çocukları buraya daha önce yerleşmişlerdi. Ben de evimi hazırlamıştım. Abim de burada kuyumculuk yapıyordu. Benim her şeyim hazır. İki veya üç ay abimin yanında çalıştım ve kuyumculuk işini öğrendim. Emekli olana kadar kuyumculuk yaptım.

Görsel 40: Batı Trakya'nın Yaka bölgesindeki Türkler kiraz yetiştiriciliği yapmaktadırlar. Bölge için ayrıca alternatif bir ürün olarak yaban mersini önerilmektedir.

(Rodop Rüzgarı)

(OI74) Buraya ilk geldiğimiz yıllarda annem ve babam, Yunanistan'a gidip tarlaları ekip biçiyorlardı. Biz burada

2 .....
Balkanların göçebe halkı. Kökenleri hakkında ortak bir teori yoktur. Yunanistan'dakiler yerleşik düzene geçmişlerdir.

kardeşimle kalıyorduk. Bazen paramız bitiyordu ve kimseden isteyemiyorduk.

Babam orada çiftçilik yanında elma kasaları imal ediyordu, Selanik'ten bir tüccara satıyordu. Burada da atölyesinde aynı işe devam etti. Daha sonra keresteciliğe başladık. En sonunda bir büyüğümüzün tavsiyesi ile yakacak odun, kömür getirip satmaya başladık. Ben de halen bu işe devam ediyorum.

(NP4) Orada işim çok güzeldi. Kamyon şoförüydüm ve yanımda bir adam olurdu. O malları indirip bindirirdi. Ben sadece kamyon sürüp, fatura keserdim. Burada başka bir iş yaptım. Burada otuz yaşımdan sonra başka bir zanaat öğrendim. Çelik kapı yaptım. Sandalye gibi çelik eşyalar ürettim. İşyeri kurdum ve on, on bir adam çalıştırdım.

İyi ki hanımın amca çocuğu burada idi ve ben onun yanında mesleği öğrendim. Yoksa belki de çile çekerdim. Buradaki akrabalar elimden tuttu yani. Elimden tuttu dediysem, beni işe aldı.

(JL11) Vallahi şimdi buraya gelmemiz, doğrudan ticaret yapmak için. Rençberlik yapamıyorsun burada. Tarla alman lazım. Tarla alamadık o zaman. Üç, dört sene sonra aldık nüfusu. Yani burada esnafılık yapmaya mecburduk. Ticaret yapacaksın.

(NÖ24) Geleli 44 yıl oldu. Orada neler olacağını hayal edemiyorum. Biz orada kahvehane işletiyorduk, ama geçim için yeterli değildi. Bunun yanında hayvancılık ve çiftçilik de yapıyorduk...

Ben işçilik yaptım. Önceleri ikamet tezkeremiz olmadığı için büyük fabrikalarda çalışamıyorduk. O yüzden küçük atölyelerde çalıştım. Daha sonra takunya imal ettim, pazarcılık yaptım, tekstilde çalıştım. Ondan sonra kendi işimi kurdum.

Daha doğrusu garsonluk yaparken önümde bir pazarcı vardı. Yaşlı biri, pazarcılık yapıyordu. Ben o zaman haftalık

olarak 350 TL. alıyordum. Adama “Kaç para kazanıyorsun bu pazar işinde?” diye sordum. “Ben günde 500 TL. kazanıyorum” dedi. O zaman “Ben de yaparım bu işi” dedim. Zaten daha önce kahvecilik yaptığımızdan az çok esnaflığı biliyordum. Pazarcılığı çok uzun süreli yapmadım. Ama gerçekten çok iyi para kazandım. Sonraları soğuk kış günlerinde bu işi yapmak zor gelmeye başladı...

Batı Trakyalılar ilk geldikleri yıllarda erkeğiyle, kadınıyla evde iş yapmaya başlıyorlar. Kardeşler de bir araya gelirse beş, on senede işi büyütüyorlar. Yanında yirmi kişi çalıştırmaya başlıyorlar. Bu kişiden kişiye değişir. Ben şu ana kadar işyerimden yaklaşık altmış, yetmiş kişiyi emekli ettim.

(NL31) Eve çoban lazım zaten. Çobanlık yaptım... Bursa’ya geldim... Ben de dokumacılık yaptım. Dokuma işçiliği yaptım. Kumaş dokudum...

Mesleğim yoktu. Amcam, “Gel seni dokumacı yapalım” dedi. Biraz takıldık. Sonra “Olmaz” dedim. Bir arkadaşın yanına, dökümhaneye gittim. Orası daha berbat. Diz ağrısından uyuyamadım. Sonra en iyisi dokuma dedim. Bu şekilde dokuma işinde kaldım.

(JT33) Karşılaştıracak olursak, buraya geldiğimde “İyi ki gelmişim” dedim. Ben 15 yaşında köyden çıktım. Gemicilik yaptım ve dünyanın yarısını dolaşım. Fakat İstanbul’a geldiğimde “İyi ki gelmişim” dedim her zaman. Cebimde 5 kuruş olmadığı günler oldu. Ama yine de pişman olmadım. Köyde iken hayvancılık, çobanlık yapıyorduk. [Türkiye’de] Kırtasiyecilik yaptım.

(ŞŞ37) Orada kahvecilik yapıyordum, burada inşaat işi yapmaya başladım. Önce ustalık, sonra taşeronluk ve en sonunda müteahhitlik yapmaya başladım.

(BN83) Meslek olarak orada özellikle hayvancılıkla geçiniyordum. Rençberlik. Yalnız çobanlık. Burada başka başka işler

yaptım. Kahveye girdim ve sekiz ay çalıştım. Toplamda üç sene kahvecilik yaptım. Dülgerlik yaptım. Baktım yevmiyede adletsizlikler oluyor. Bir tane ... kalfa vardı. Kahveden tanıyorum. Girdim yanına. İki ay işçi olarak yanında çalıştım. Malayı elime aldım ve otuz üç sene sıvacılık yaptım. Tüm hayatım öyle geçti. Allah bereket versin, çok tutuldum. Piyasada hala tanırılar beni. Piyasada şimdi oğlum devam ediyor. Böylece oğlana iş öğretmiş olduk. Hayatını devam ettiriyor çok şükür. Tutunduk burada. Beni Soma'da tüm bürokratlar, herkes tanır bu vesileyle. Ben de kendilerini uzaktan tanıyorum. Tavsiye edile edile bugünlere geldik evladım. Sadece şu Soma meydana elli beş daire yaptım. Yani bereket versin. Türkiye'de ekonomik problemim olmadı. Çok param olmadı ama kimseye muhtaç olmadım. Otuz üç sene memur gibi, hiç boş günüm olmadı. Hep çalıştım yavrum. Aynı doktor gibiydim. İşi aldığım zaman *"Bana şu kadar kaparo, bir de anahtarı ver. Gerisi bende"* diyordum. Kimsenin istediği yerden mal almam, malzemeyi kaliteli olarak ben seçerim. Prensiplerim vardı yani. Kendim seçerdim. Anahtarı aldıktan sonra beni teslim ederken görürlerdi bir daha. Gittiğim yerde herkesle aile oldum. Kadınlar ve kızlar, açık veya örtülü, hiçbiri benden çekinmezdi yavrum. En yakınına anlattıkları dertlerini anlatırdı bana. Allah'a binlerce şükür olsun. Soma benim için Almanya oldu...

(BD56) Orada hem çiftçilik, hem marangozluk yapıyordum. Bir yıl da elektrikçilik yaptım. Burada da yine inşaatlarda marangozluk, elektrik tesisatçılığı, sıhhi tesisat, seramik işçiliği gibi inşaatla ilgili her türlü teknik işte çalıştım. 1984 yılından beri ağırlıklı olarak seramik işçiliği yapıyorum.

(NE68) Bizim orada küçükbaş hayvancılık, kuzu, keçi ve koyun sürüleri vardı. Bir de tütün. Tütün ama iş değil. Neden iş değil. Sulayamıyorsun. Çünkü motorla su basman lazım. Daha eskiden hiç sulanamıyordu. Sonradan motorla çaydan su alındı ve biraz biraz sulama yapıldı. Onun dışında koyun, kuzu ve oğlak satardık.

Artı tütün ekerdik. Tütün işi şöyle. Dedim ya eşekle katırla

götürüyorsun. Eşeğe iki tane balya yüklüyorsun. Katıra dört tane yüklüyorsun. Bizde bir katır ve bir eşek vardı. Çok erken kalkıp gece yarısı dönmeyi hesaplıyorsan Sivikova'ya günde iki tur yapıyorsun. Böylece günde on iki balya götürebiliyorsun. 1960'lı, 1970'li yıllar...

... Babam önce inşaatlarda falan çalıştı. Biz de hafta sonu, tatil ve bayramlarda ne iş bulursak yapmaya başladık.

... [Burada] endüstriyel zemin kaplamaları [yaptık]. Önce biz boyacılıkla başladık kardeşimle beraber... Epoksi kaplama. Bizim uzmanlık konumuzdur şu anda.

***Kendinizi nereye ait
hissediyorsunuz veya
nasıl tanımlıyorsunuz?
Çocuklarınızın Batı Trakya
konusundaki hassasiyetleri
aynı mı? Kendilerini daha çok
nereye ait hissediyorlar?***

(NÖ24) [*Çocuklarım*]“*Batı Trakya Türk'üyüz*” diyorlar. Buldukları ev ve yaşadıkları ortamdan dolayı öyle hissediyorlar ve bu değiştirilemez. Bizim Zafer Mahallesi ve civarında neredeyse 250 hane Batı Trakyalı var. Çocuklarıyla birlikte epey kalabalıklar.

...

Dokuz adak kurbanı var. Keşkek var, kuru fasulye var. Keşkek bizim düğünlerimizde, davetlerimizde mutlaka olur.

Bir de bizim bölgemizde yatırlar var. Bütün yatırlarda bu keşkek pişer. Seyyid Ali Sultan bütün askerini, 400 kişiyi doyurmuş bununla. Bir küçük tencereyi doldurmuş, doldurmuş vermiş. Atları dahi bununla doyurmuş.

Batı Trakya'daki yemek kültürümüz İç Anadolu'dan geliyor. Bizim atalarımız oraya Konya Karaman'dan gitmişler. “*Hanya'yı, Konya'yı görmek*” diye bir söz vardır. Bizim atalarımızı gönderirken demişler ki, “*Sizi Hanya'ya gönderiyoruz. Görürsünüz Hanya'yla Konya'yı.*” Daha sonra gemilerle şimdi bulunduğumuz yerlere gelinmiş. Balkanlardaki tüm Türkler böyledir. Bir de o zaman gönderilenler, eğitilmiş kişilermiş.

Halkı eğitmek üzere gönderilmişler. Bektaşiler, günümüzde de Balkanlarda var. En az Batı Trakya'da var. Örf, adetlerimiz Alevilerden farklıdır. Sünnilerle de hiçbir problemimiz olmadı.

Bizler Osmanlı değil, Selçuklu döneminde geçmişiz oraya. Tüm Balkanlarda aynı.

Görsel 41: Batı Trakya Türklerinin Bursa'da gerçekleştirdikleri ve bölgelerindeki gelenekleri sürdürdükleri Hidrellez şenliğinden bir kare.
(Nilüfer Erdem arşivi)

(AD34) “Yunanistanlıyız, ama burada yaşıyoruz” diyoruz. Onu söylüyorum her kişiye. Gizlemeyeceğim ya geldiğim yeri.

Biz orada Osmanlı Türk'üyüz. Yerli Türk'üz.... Burası kendi vatanım, orası da kendi memleketim.

(ŞU47) [Çocuklarım] “İzmitliyim” derler kızım. Onların Batı Trakya'yla filan alakası yok. Biz anne, baba Batı Trakyalıyız. Onlar İzmit'te doğdular, İzmit'te büyüdüler. Gezmeye gidiyorlar, geliyorlar.

Ben soruya göre cevap veririm. Mesela “Nerede doğdun?” deseler, “Yunanistan’da İskeçe’de doğdum” derim. “Nerede yaşıyorsun?” deseler, “İzmit’te yaşıyorum” derim. Soruya göre cevap veririm. Böyle.

(LF63) [Çocuklar] burada doğup büyüdüğü için oraya pek bağları yok. Kendilerini buraya ait hissediyorlar. Ben kendim %100 Türk’üm. Tabii ki Batı Trakyalıyım ve kendimi oraya da ait hissediyorum.

(ZZ9) [Kendimi] Batı Trakyalı olarak tanımlarım. Trakya çocuğu olmaktan da gurur duyuyorum. Çocuklarımda aynı hassasiyet yok. Annelerinin Batı Trakya kökenli olmamasının da etkisiyle, babalarının doğduğu topraklar hakkında pek bilgileri yok.

(TC87) [Oğlum] ... buralı hissediyor. Ama “Muhacirim” diyor yine. “Muhacirim” diyor. Vallahi yavrum, rüyalarımı orada görüyorum ben.

(ŞC85) Batı Trakyalıyım, o kesin. Ama kendimi daha çok Türkiye’ye ait hissediyorum.

(OL89) ... Bu bir kültür meselesi oldu bizde. Çünkü ben devamlı bununla olduğum için onlar da devamlı... Ne diyeyim, bir, iki yaşından beri her yaz oraya gittiler annem babam sağken. Tatillerini devamlı orada geçirdikleri için çok bağlılar. Batı Trakya onların şeyi...

“Kendilerini ait hissediyorlar” dersek, şimdi nereye gider cümle bilemem... Ama vatanımız Türkiye. Oradan geldiğimiz hayatımız da hiç akıllarından çıkmaz. Hani bir konuda Batı Trakya’nın B’si geçse, hemen hareket ederler, heyecanlanırlar.

(BC91) Zaten bizim ecdadımız Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi’ni kurarken Türkiye’ye bağımlı olmak istiyordu. Dolayısıyla biz Türkiye’yi ayrı tutmadık. Türkiye bizim anavatanımızdır. Hatta o zaman büyüklerimizimizin düşünceleri

şöyleydi. İçişlerinde serbest, dışişlerinde Türkiye'ye bağlı bir devlet kurmuşlardı. Dolayısıyla ben ayırım yapmıyorum. Türkiye ve Batı Trakya iç içedir benim kafamda, ayırım yapmıyorum o manada.

(UI95) ... [Çocukları] Batı Trakyalı olarak yetiştirmeye özen gösteriyoruz. Size sorduklarında “*Biz Batı Trakyalı Türk’üz, göçmeniz deyin, Yunanistanlı demeyin. Batı Trakya’yı bilmeyenler olursa onlar da araştırsın, öğrensın*” diyoruz...

(ŞB96) Bir söz vardır, “*Bir göçerin geleceği yoktur*”. Dolayısıyla, geleceği olmayanın da yerleşkesi yoktur. Havada gezersiniz, orada mı, burada mı diye. Anne ve babamı burada toprağa verdikten sonra dayımla konuştum ve “*Galiba ben Türkiyeli oldum*” dedim. Bir yeri sahiplenmek için atalarınızı orada toprağa vermeniz lazım. O hissi biraz tattım. Önceleri ben kendimi ne oraya, ne de buraya ait hissederdim. Şimdi de kendimi tam olarak buraya ait hissetmiyorum. Orada da atalarımın mezarları olduğu için. Şimdi artık kendimi iki tarafa da ait hissediyorum.

... Çocuklarla oraya gidip geliyoruz. Ama onlar için okul gezisi gibi bir şey oluyor, kendilerini oraya ait hissetmiyorlar.

(NN69) Ben kendimi hem Batı Trakya'ya ait hissediyorum, hem Türkiye'ye. İkisini beraber yaşıyorum...

[Çocukların Batı Trakya'ya ait hassasiyetleri] pek yok. Bir konuşma olursa, siz dersiniz ki “*Ben Gümülcineliyim*”, onlar da “*Aaa, bizim babamız da oradan*” derler. O kadar.

(ŞF16) Bir oğlum var. O İstanbul'da doğdu ve büyüdü. Orayla ilgili çok bilgisi yok. Ben de buraya ait hissediyorum... Yani tam olarak ne o ülkeye, ne de bu ülkeye aitmiş gibi. Bir çeşit Araf'tayız sanki.

(OH102) Türkiye vatandaşıyım, orası aklıma bile gelmiyor. Çocuklarım gitmek istiyorlar. Kızım oradan silinmemiş, avukatla görüştü ve vatandaşlığı almak istiyor. Batı Trakya'ya

İlgileri yok. Yalnızca oranın vatandaşlığını almak istiyorlar. Oğlum vatandaşlık alamıyor, kızım almaya uğraşiyor..

(GL77) Yok, yok kayboldu artık o hassasiyet. [Çocuklar]“İzmir’liyiz” diyorlar, orayla bağlantımız var diye. Bana sorarsan ben, “Yunanistanlıyım, oradan göçtüm” diyorum. Ama çocukların öyle bir cevabı olmuyor.

(BU17) Bu konuya şöyle başlayayım. Rahmetli Sadık Ahmet yargılanırken “*Sen Türk değilsin*” dediler. O da “*Hayır, ben Türk’üm*” dedi. Bu konuda şahit olarak da Komünist Parti’den bir milletvekilini gösteriyor. Milletvekili Sadık Ahmet’e “*Türk müsün?*” diye soruyor. “*Türk’üm*” diyor. O da mahkeme heyetine dönerek, “*Duydunuz işte, Türk’müş*” diyor. İnsan kendini ne hissediyorsa odur. Ziya Gökalp’in “*Türkçülüğün Esasları*” eserinde de bu vardır. Ben bu eseri üç, dört kez okudum. Ben kendimi Türk hissediyorum.

Yunanların bize “*Pomak*” yakıştırmaları var. Bizim köy ve çevre köyler Pomak ve Bektâşi’dir. Bizim öyle bir derdimiz yok. Ben ilkokuldayken Türkçemiz gelişsin diye kendi ailemiz Pomakça konuşmamızı yasakladı. Öğretmene de “*Pomakça konuşanı duyarsan, cezalandır*” diye tembihledirler. Biz de kendimizi Türk hissettik. Şu da var. Bana biri Türkiye’de “*Pomak*” dese rencide olmam ve kızmam. “*Madem öyle, niye Yunanistan’da rencide oluyorsun?*” diyeceksiniz. Çünkü Yunanistan’da Yunan devleti diyor ki, “*Sizler Büyük İskender’in soyundan geliyorsunuz ve O’nun torunlarısunuz. Türk değilsiniz*”. Bu bize dokunuyor ve inadına “*Biz Türk’üz*” diyoruz. Kendini Pomak olarak hissedenler de var. Hatta Yunanlar, Pomak Derneği de kurdurdular. Fakat yürümedi. Derneğin müracaat formunda “*Bildiğiniz Diller*” şıkkı var. Buraya “*Türkçe*” yazanları derneğe kabul etmiyorlar. Pomakça veya Yunanca yazmanı bekliyorlar. Ama çoğunluk kendini Türk hissediyor. Dernek yine var, ama pek faal değil.

Görsel 42: Batı Trakya'nın Ova ve Balkan Kolu'ndan geleneksel kıyafetleriyle kız çocukları.
(Nilüfer Erdem arşivi)

(IN79) 14 yaşında oğlum var, burada İzmir'de doğdu ve Türk vatandaşı. Ben her sene küçüklükten beri, dört aylıktan beri onu Batı Trakya'ya götürdüm. Hâlâ gidip geliyor. On gün evvel köydeydik. Akrabaları biliyor. Pandemi nedeniyle gide-miyorduk. Oğlum, “*Gidelim, hala, amca ve teyzeler var*” diyor, o aidiyeti hala taşıyor. Babadan kalma evim var orada. “*Bugün ben geliyorum, yarın sen geleceksin*” diyorum. Ben gittikten sonra orada malımıza sahip çıksın, hısım ve akrabalarını unutma-sın, ilişkiler sürsün istiyoruz.

***Tüm aile fertlerinin sizin
kararınıza uyacaklarını
bilerseniz şu an geri dönmek
ister misiniz?***

(NB28) Yok. Bu kadar sene burada kalmışım, çocuklarım büyümüş, torunlarım olmuş. Artık oraya gitsem, benim yaşında arkadaşım kalmadı ki. Yirmi bir sene sonra nasip oldu gittim ve hiç arkadaşımın kalmadığını gördüm. Gümülcine Gümülcinelikten, Türk şehri olmaktan çıkmış. Yüksek yüksek apartmanlar yapılmış. Bir imar rezilliği var. Gümülcine demeye bin şahit lazım. Eski günler yok. Hatırladığım eski hali olsa belki giderim. Tarihi doku ortadan kalkmış, bir şey kalmamış. Türk mahallesi diye bir şey kalmamış. Belki var ama eskiden bütün Gümülcine Türk mahallesi idi. Yunan mahallesi tren istasyonunun yanındaydı sadece. Dağların eteklerine kadar Türk mahallesiydi. O zamanlar vilayet olarak 40.000 kişiydi. Şimdi bir tek Gümülcine'de 70-80 bin kişi var. Türkler daha ziyade köylerde kaldı.

(IF70) Şimdi "Geri gel" deseler, gitmem. Orada yaşayamam çünkü. Oranın şartları hoşuma gitmiyor. En fazla bir hafta, on gün kalabiliyorum. Ondan sonra dönüyorum... Bitmiş benim için, anne baba kalmamış... Ben buraya geleli 45 sene olmuş, orada gidip ne yapayım? Nesil değişiyor, kimseyi tanımaz olduk. Tanıdıklarımız öldü. Bakıyorsun, arkadaşların çoğu vefat etmiş. Kimisi yurt dışında, kimisi Almanya'da. Senede bir sefer görsem yetiyor.

(FC23) Orada eski yaşantımı bulamayacağımdan dolayı istemem. Eski arkadaşlarım yoklar. Şehirde bıraktığımız her şey yerinde duruyor ama arkadaşlar kalmamış. Herkes bir tarafa

göçmüş. Bazı evler boş, bazıları yıkılmış. Eşim gitmek ister. O Batı Trakya'daki insanların bozulmadığını düşünüyor. Oradaki yaşam tarzını seviyor.

(ND5) ... Şu anki hayatımdan memnunum. Yaşım itibarıyla orada yeni bir hayat kuracak imkânım ve zamanım yok. Ancak, imkân doğması halinde emekliliğimde orada yaşayabilirim.

(JL11) Yok, yok. Gaye çocuklar Türkiye toprağına girsin. Hiç olmazsa Türkiye ne olursa onlar da onu olur. Ne olursa burada olsun. Türkiye batarsa biz de batarız. Ama Türkiye nereye batacak. Türkiye yeter, artar her yere. Taş yerinde ağırdır. Sen Türk'sün, Türkiye'de duracaksın. Başka çaren yok.

(ŞF16) İstemezdim. Batı Trakya benim yaşayabileceğim bir yer değil. Buradaki yaşam tarzım ile oradaki yaşam çok farklı. Orada bir çevrem de yok. Belki Atina gibi büyük bir şehirde yaşayabilirim ama lisanı bilmediğim için o da zor.

(ŞC85) Ben düşünmem. 40 yıldır rüyamda oraları görmedim. Burada kendimi çok özgür hissediyorum, çok mutluyum...

Oranın şartlarını çok da iyi bilemiyorum. İki yıl önce gitmiştim, orada insanlar bana çok pasif geldi. Benim enerjim mi çok bilemiyorum. Benim enerjim çok yüksekti, patlama noktasındaydı, şimdi biraz azaldı. Oradaki yaşam tarzı bana hitap eder mi bilemiyorum. Ben işçi olarak çalışmak istemezdim. Orada bu aşamaya gelmek zor olurdu baskılardan dolayı. Türklere uygulanan baskılar var ve baskıcı yapıyı yıkmak zor.

(NÖ24) Ben köyden geldim. Bursa'nın iklimi, havası beni çarptı. Kırk gün yattım. Temiz havadan gelince buranın havası ağır geldi. Ama yapacak bir şey yoktu. O kadar nefret etmişim ki, bir daha Yunanistan'a hiç gitmedim. Açıkçası izledikleri yıldırma politikası nedeniyle Yunanlardan nefret ediyorum.

(JT33) Hayır. Ben geldikten 28 yıl sonra gittim memlekete. Orayı görünce Allah'ıma şükrettim. “İyi ki orada değil de Türkiye'deyim” dedim. Hiç bir ilerleme olmamış, köyümüz bırakmış gibi duruyor. Bir tek yol asfalt olmuş o kadar. Zihniyet bile aynı. Baskı dersin, yine baskı var. Ben 5-10 gün önce de oradaydım. Şu anda Yunanistan'da sağ iktidar var ve baskılar artmış. Düğün dernek yapacaklarında polis rahatsız ediyor, yollarda ekipler kontrol yapmaya başlıyor.

(NP45) Bakın şunu açıkça söyleyeyim. Bizim orada aşağı yukarı bir yüz dönüm arazimiz vardı. Sattık. Burada gelip yeni bir iş tutuyorsun. Bu çok zor bir şey. Bunu hakikaten başarmak çok zor. Benim şimdi gözüm almıyor. Şu an burada çalışıyorum. Hem de her işi yapabiliyorum. Bir sitede teknikerim, yapmadığım iş yok. Bana, “Oradaki tarlaya dönebilir misin?” desen gözüm almaz. Gerçeği konuşalım. Şu anda eşimin tarlaları var orada. Traktörle sürmeyi veya biraz denemeyi istiyorum. Ama bu saatten sonra geri dönemem. Yaşım 60'a geldi. Bu saatten sonra...

[Oraya] yerleşeceğim de ne yapacağım? Orada geçinemeyiz ki. Ben burada aldığım emeklilik maaşıyla orada geçinemem ki. Orada bir şey eksem de çıkarıp ne yapabilirim? Orada çalışma imkânları da yok. Bizim burada çalışma imkânlarımız var. Tamam, zorluklar çekiyoruz ama hiç olmazsa şartlarımız düzgün. Orada üç aylık işlere gidiyorlar. İnanmayacaksın, gemilerde asbest sökmeye gidiyorlar. Bizim burada belki maaşımız az. Karnımız doydu mu? Biz azla yetinen insanlarız. Bugüne kadar da geldik. Biz devlet yardımı almadık. Biz hep kendi çabalarımızla, kendi gayretimizle bugüne geldik.

(FE60) Yunanistan'a mı? Dönmem. Hep stres içinde, şey içindesin kızım. Gene gergin ortam mesela. Bir huzur yok. Burada çok huzurluyum.

(OL89) O çok zor. Gidemeyiz. Şimdi başka şeyler var, burada hayatlar başka. Şimdi kızlarımın, ailemin burada kurdukları

bir hayat var. Bende bir özlem var. Ama gitsem bir ay sonra, iki ay sonra belki benim de canım sıkılacak. Çünkü burada bir yaşanmışlık var. Bu 40 sene. Ailemin de, kızlarımın da, torunlarımın da hepsinin bir.. Ama orada da değişmeyen bir şey var, bizde ömür boyu oranın varlığı silinmeyecek...

(NF92) Gitmek istemiyorum. Çünkü orayla güzel anılarım yok. Benim güzel anılarım burada. Oradaki çocukluğum tütünün içinde. Nefes alamıyorsun, koşturuyorsun, çalışıyorsun. Yunanlar ile yaşadığımız bazı sıkıntılar. Ha bu arada tezatlık. En iyi arkadaşım Yunan'dı. Köyde en iyi arkadaşım...

(IN79) Kesin dönüş yapmam. Benim için cazip olan, sene de birkaç kere gidip hısm akrabayı görmek. Orada artık yaşamam. Döneceğimi bildiğim için gitmek cazip geliyor. Şimdi İzmir'den kalkıp köyde yaşamaya uyum sağlayamam.

(IÇ20) Batı Trakya'da köyümde de evim var. Yılda en az iki defa ziyaret ediyorum. Evin bakımını yapıyorum. Az da olsa tarlalarım var. Amcamlar ekip biçiyor. Ben bir kısmına köylüye örnek olsun diye ceviz fidanı diktim, onların bakımı için gidiyorum. İlerde imkân olursa dönebilirim. Oradaki varlığı özellikle devam ettiriyorum. Bugün iki çocuğum üniversite mezunu. Yeni bitirdiler. Onların da orada, o kapıyı sürekli açık tutabilmeleri adına denklik belgeleri ile ilgili başvuruları yaptırdım. Dönmek isterlerse hiçbir şekilde müdahale etmem. Hatta teşvik bile edebilirim...

(BU17) Bilemiyorum. Şu anda burada aktif bir iş hayatım var. Sorunlar tamamen çözülse düşünürüm. Ama bunun olması imkânsız. Çünkü orada derin devlet çok iyi çalışıyor. Bunu aşmayı %55 oy alan sosyalist Papandreu bile beceremedi. Olsa, tereddütsüz dönerim.

(TP21) Burada şu anki yaşam ve çalışma düzenini orada da kurabileceğimi bilsem gitmeyi düşünürüm. Şu

dönemdeki durumlardan dolayı gitmeyi düşünürüm. Yaşadığımız bu pandemi süreci nedeniyle tüm ülkelerde üretimle ilgili, ekonomiyle ilgili ciddi sıkıntılar oluştu. Maddi açıdan enflasyon nedeniyle, geçim sıkıntıları oluştu. Türkiye bundan biraz daha fazla etkilendi. Şimdi burada benim kurulu bir düzenim var. İşime de devam ediyorum. Fakat çocuklarımızın iş sahibi olabilmesi ile alakalı Türkiye'de sıkıntılar yaşandığını düşünüyorum. O yüzden, çocuklarımızın geleceği açısından, orası daha mı iyi olur diye düşünüyorum. Neticede Yunanistan bir Avrupa ülkesi. Aslında bunu, Yunanistan'da yaşamaktan ziyade orayı merdiven olarak kullanıp Avrupa'ya, daha gelişmiş bir Avrupa ülkesine geçmek açısından düşünüyorum. Çocuklarım Avrupa Birliği (AB) vatandaşı olsalardı Yunanistan kanalı ile Avrupa'ya açılabilirlerdi. Çocuklarıma bir şekilde AB vatandaşlığı verilse, ben Türk vatandaşlığından çıkmayı düşünmem. Ne Yunanistan'a dönmeyi, ne de başka bir ülkede yaşamayı isterim. Türkiye dışında bir ülkede yaşamak istemem. Burada benim anlatmak istediğim, sadece çocuklarımızın geleceği ile alakalı bir durum.

(NL66) Ben dönmeyi düşünmem. Ama çocuklarım AB'den dolayı gitmek isteyebilirler.

(OI74) Tabii, hemen dönerim. Orası benim toprağım, orası için şehitler verdik. İlk Türk Cumhuriyeti de orada kuruldu.

(ÖL18) ...Öyle düşünülüyor ama geri dönüşler de oldu. Mesela benim kayınpederim döndü. Dönenlerin oranı % 5-10 civarı.

Şu an hala Batı Trakya'da akrabalarınız ve mal varlığınız mevcut mu?

(ŞU47) Evimiz var. Birkaç dönüm tarlamız var.. Dönme-
yi de düşünmüyoruz, satmayı da düşünmüyoruz. Gezmek
amaçlı. Nasıl mesela burada çocuklar Bodrum'a gidiyorlar,
Çeşme'ye gidiyorlar. Oraya da annemin, babamın yeri deyip
gezmeye gidebilirler.

... Evimiz var, tarlalarımız. Koparamayız ki, satamayız ki
zaten. Satış yok ki. Satılmıyor ki zaten... Yani satış diye bir şey
duymadım orada...

(LF63) Akrabalar var. Ev ve tarlalarımız öylece orada kaldılar.

(YZ48) Evet. Şimdi kardeşlerim orada, onlar işliyorlar. Ki-
misi tapulu, kimisi tapusuz. Çoğu tapusuz. O sıkıntıları çok var.
“Devletin” deniyor. Şimdi bak, babam vefat etti. Üstlerine alma-
ya kalksalar, alamıyorlar. Olduğu gibi kullanmak zorundalar.
Kendi aralarında bu senin, bu benim, öyle kullanıyorlar. Çün-
kü arkasını aramaya kalksalar, devlet alacak onları ellerinden.
Öyle gelmiş dededen, öyle gidiyor. Tapu falan yok.

... Bu yerimin tapusu olsun diye arkasını ararsan “Mera”
diyorlar. “Mera” demek, “Orası devletin” demek. Yani öyle. Öyle
kullanıyorlar. Şimdi birazcık o sıkıntıları var. Üstlerine alamı-
yorlar. Belki de yarısından azı tapuluymuş.

(GE53) Var. Yani köyün içindeki evlerimizin o yıllarda tapusu
yoktu. Son zamanlarda tapu verilmeye başlandı. Mesela baba-
mın kendi yaptığı evi komşumuz aldı. Ama böyle bir A4 kâğıdı:
“Ahmet bu evi Mehmet'e satmıştır. On altın aldı ve mal Mehmet'in-
dir”, bitti. Satış öyle oldu. Ama onun dışında hala kendi tarlala-
rımız var. Onlar para yapmadığı için bırakıldı ve buraya gelindi.

[Babam] her şeyi sattı dediğim, köyün içindeki evimizi sattı. Tarlayı veya bağı, bahçeyi bıraktı. Büyük tarlalarımız ormanlarda olduğu için onun talibi çıkmayınca öyle kaldı. Yani bir önemi yoktu bunun. Kendi annemin kardeşi bile talip olmadı. Öyle yerler yani. Gittiğimizde akrabamızda kalıyoruz. Ev olarak kalmadı. Ama tarlamız var.

(BC91) ... Zaten evimiz var. Bağımız, bahçemiz var, hâlâ duruyor. Ben kendime ev yaptım orada. Bağ bahçe de var, babadan anneden kalma. Onları koruyoruz.

(UI95) ... Şu anda haneler kapanıyor. Babam rahmetli olunca bizim hanemiz de kapanacak. Köyde yaşlılar kaldılar, onlar da rahmetli olunca o haneler de kapanacak.

... 20-25 dönüm kadar tarlamız var. Babam icara veriyor veya boş kalıyor.

(SÜ103) Orada benim iki kardeşim var. Onların köyde malı, mülkü var. Belki 500 dönüm yerim var, ama tapusu yok. Satamazsın, insan yok, 600 hanelik köy, şimdi yalnızca üç kişi yaşıyor. Üç çoban.

(IN79) Babadan kalma mallarımız var. Şimdi baba evi ve tarlamız var. Babam vefat etti ama diğer üç kardeşi sağ. Onlar kendi aralarında anlaşmışlar. Şimdi annem vefat etti, ondan da bana ve kardeşime intikal edecek olan mallar var. Avukat tuttuk ve yaklaşık beş seneden beri uğraşılıyor. Bu sene gittiğimde ancak alabildim. 10.000 Euro'ya yakın masraf yaptım benim olan mal için. Yıldırmaya çalışıyorlar, yokuşa sürüyorlar. Avrupa Birliği yasalarına göre şu evrak eksik, bu evrak eksik diyerek zorlaştırıyorlar. Bizim komşumuz diş hekimi. Annesi babası vefat edince tarlalar için belediyeye gidiyor, nüfus kaydı almak için. Belediye ona nüfus kaydı vermemiş ve miras işlerini yapamamış. Babam 1994 yılında vefat etti. Ölüm ile ilgili belgeleri almak için belediyeye gittik. O kâğıtta ben Yunan vatanđaşı gözüktüyorum. Orada Çobanköy Belediyesi var. "Gelsin bu çocuk" demişler. Amcam da açık vermemiş Türkiye'de diye. Halbuki ben vatandaşlıktan çıktım. İkinci kez gittiğimizde

Yunan vatandaşlığından çıktığım yazıyı gösterdiler. Bu durum gözden mi kaçtı, yoksa Avrupa Birliği'ne vatandaş olarak gösterip yardım almak için mi yapıldı bilmiyorum. Hala Yunan vatandaşı olarak gözüktüğüm belge elimde duruyor.

(NN69) [Mal] vardı da... Dağ köyündeki mal varlığını kim ister ki. Orada duruyor ve kim canı isterse kullanıyor. Terk ettik. Zaten bunca yıl geçince dereler oluşmuş ve tarla falan da kalmamış ortada.

(ŞŞ37) 1995 yılında babam vefat ettiğinde, ağabeyimle bu konuda helalleştik. Babam daha önce biraz bir şey satıp parasını göndermişti. Ben onu miras hakkı olarak kabul ettim. Şu anda orada mal varlığım yok... [Orada] abim var.

(SN93) ... Bir de dağ köylerinde yeni imar alanı verilmiyor, onun için bütün evler iç içe geçmiş. Orada tapu da yok. Babam sağken 3-4 yıl önce amcamlar çağırdı, gittik. Babam kendi hissesini bila bedel onlara devretti.

Mal varlığı yok, ama yakın akrabalarımız var. Amcamlar, teyzeler, onların çocukları hepsi oradalar.

(IL65) Akrabalarım var. Mal varlığımı kardeşime bıraktım. O benim hakkımı azar azar gönderiyor.

Görsel 43: Kireç badanalı evleri ve yüksek duvarların ardındaki iç avluları ile Melikli köyünden bir kare.
(Meta Batı Trakya Köyleri hesabı)

Doğduğunuz toprakları kaç yıl sonra ziyaret ettiniz ve neler hissettiniz? Neler değişmişti?

(ON36) 12 yıl sonra gittim. Doğup büyüdüğüm, çocukluğumun geçtiği yerler. Oyun oynadığımız yerler. Tekrar görünce heyecanlanıyorsunuz. Annem, babam vefat ettikten sonra gidince sanki hayattalmış, bizi çıkıp karşılayacaklar gibimize geldi. O zaman kötü hissetmişim.

Köyümüz Türk köyüdür. O dönemde 120 hane idi. Büyük bir köydü. O bölgede yapılan etkinlikler, şenlikler bizim köyde yapılıyordu. Köyümüzden toplam 12 kişi ortaokul ve liseyi beraber okuduk. Aynı zamanda 6-7 kadar yatılı olarak okuyan kız öğrenci vardı. Bizim köyden yetişenler arasında Karayolları genel müdürlüğü yapan, doktorlarımız, avukatlar var. Babam ilkokulu bitirmiş, annemse ikinci sınıftayken iç savaş nedeniyle bırakmış. Babam Yunanca bilir, annem bilmezdi. Köyde bir Karakağan aile vardı ve onlar da mübadil olmaları sebebiyle Türkçe konuşturlardı. 120 hanenin 119'u Türk, 1'i Karakağan'dı. Belediye başkanı da Türk'tü. Ama Yunan kâtipler vardı. Onlar da Türkçe konuşturlardı. Bizimkiler Yunanca konuşmaya ihtiyaç duymuyorlardı. Okulda Yunanca dersi vardı. Tarih ve coğrafya dersleri de Yunanca idi. Okulumuz iki katlı ve altı sınıflıydı. Dört öğretmenimiz vardı. Biri köyümüzdendi ve Türkiye'den yeni mezun olup gelmişti. Türkçe, hayat bilgisi, fen bilgisi derslerini veriyordu. Din dersi öğretmenimiz de köydendi. Bir de Yunan öğretmenimiz vardı. Bir kaç yıl önce okul kapandı. Şimdi çocuklar taşınmalı eğitim ile Demirbeyli köyüne gidiyorlar. Köyde öğrenci kalmadı. Köyde şu anda yalnızca yaşlı nüfus kaldı. Gençler Türkiye, Almanya, Hollanda'ya göç ettiler. Yaklaşık 8-10 yıldır durum böyle.

(LF63) On beş yıl kadar sonra gittim. Bir iki kez daha gittik. İlk gidişimizde kayınvalidem oradaydı. Ama sonra o da buraya geldi, köy tamamen boşaldı. İlk gidişimizde çok fazla değişiklik yoktu ve evimiz duruyordu. İkinci gidişimizde ev yıkılmaya başlamıştı. Daha da sonra tamamen yıkılmış ve içinde incir ağaçları çıkmış. Köylüler hayvan barınağı ve samanları depolamak için kullanıyorlardı. Evimiz taş duvarlı ve iki katlıydı. Alt katı ahırdı ve üst katı biz kullanıyorduk. Ortada bir ocak vardı. Ekmek ve yemek orada pişiriliyordu. Başka odalar da vardı. Ama günlük yaşantımız o odada geçiyordu. Geceleri de orada yatarlık.

(ND5) On dokuz sene sonra gittim. Hayal kırıklığı hissettim. Şöyle bir örnek vereyim. Köyümüzde kızdığım bir kişi vardı. Ben onun evinin duvarına bir hasar vermiştim. Gittiğimde duvardaki o hasarın aynen durduğunu ve onarılmadığını gördüm. Bir de çocuk gözüyle köy bize büyük bir yer gibi görünüyordu. Gittiğimde köyün aslında çok da büyük olmadığını gördüm. Bunlar beni hayal kırıklığına uğrattı.

(HB14) Otuz sekiz yıl sonra gittim, heyecanlandım tabii. Evimizi satın alan kişiler bizi kabul ettiler. Doğup büyüdüğüm, hatıralarımın olduğu bir evde başkalarının olması tuhafıma gitti. Halen bazı geceler o evimi rüyalarımda görüyorum.

(ŞŞ37) Hiçbir değişiklik olmamış, önceleri her şey kulübe gibi göründü. Yollar asfaltlanmış. Tek değişiklik bu. Koyun ağılları falan çok tuhafıma gitti. Ama daha sonra gözüm alıştı. Ben asker firarisi olduğum için biraz korktum. Ama yirmi yıldan fazla geçtiği için suçum zaman aşımına uğramıştı.

(OŞ84) Bire kere gittim. Elli senede bir kere gittim Yunanistan'a. 2017'de gittim. Çok. Elli seneyi geçti.

Köy çok güzelleşmiş, çok değişmiş. O zaman tuvalet bile yaptırıyorlardı. Evin bir köşesine tuvalet, bahçenin köşesine bir oda bile yaptırıyorlardı. Şimdi her kişi ev de yapmış,

tuvalet de yapmış. Bahçeleri sarmışlar böyle. Bahçeler apaçtı. Böyle hep yol duvarları çekmişler, çok güzel olmuş. Köyümüz çok güzel. Bembeyaz. Yazın böyle bir badana yaptılar mı bembeyaz olur. Torunlarımı da götürdüm. Oğlanın kızına “*Duygu, nasıl? Köyümü beğendin mi?*” dedim. “*Babaanne, köy de-ğil ki bu, tatil köyü burası*” dedi.

(GE53) Ondan kaç sene sonra gittim? 1984-1985'te pasaporta iptal damgası yedikten, ben evlendikten kaç sene sonra? Bir yirmi beş sene olmuştur diye tahmin ediyorum. En az yirmi, yirmi beş sene sonra gidebildim.

Of, of. O özel bir şey. Köye girerken insan duygulanıyor. Gördüğün anda. Belki de ağlamadım. Ciddi duygulandım yani. İlginç olan şu, sanki bir daha hiç gitmeyecekmiş gibi ben her gidişimin dönüşünün son günü bütün köyü gezerim. Son gün köyün bütün sokaklarına çıkar, sanki vedalaşıyor gibi gezerim. Öyle buraya gelirim.

Zaten T.C. vatandaşı olduktan sonra ablalarımın hepsi gitti. Bir kere gittiler hani. Yirmi, otuz sene sonra da olsa gittiler. Arkadaşları, akrabaları var. Evi, tarlayı görmek istiyorsun. Öyle bir şey ki, inanın tarlayı bile görmeye gittiğim olmuştur. İnsan özlüyor bir şekilde. Annem babam silindikten sonra gidemediler bir daha. Çok uzun süre beklendi. Pasaport çıkarmaya da durumlar müsaait değildi. Yani sonuçta gitmek ciddi bir maliyet.

(BC91) Silindikten sonra on iki yıl gidemedim, 1992 yılında ilk kez gittim.

Şöyle, gittiğim zamanki düşüncem, çok özlemiştim bir kere memleketimi. Gidememişim, o kadar uzun süre, fakat biraz dejenerasyon gördüğümü söyleyebilirim. Bizler o zamanlar, yani on iki sene önce ben oradan ayrıldığımda, 1967'lerde Yunancayı biz ihtiyaç olduğu zaman konuşuyorduk, daha dikkatli idik. Resmi dairelerde Yunanca konuşuyorduk. Yunancayı çok iyi bilmeme rağmen ben gerektiği zaman Yunanca

konuşuyordum. On iki sene sonra gittiğimde bazı Yunanca kelimelerin bizim Türkçenin arasına da girdiğini gördüm. Bu beni çok üzmüştü. Ama o zamanlar, 1992’lerde yine de iyiydi Türklük.

...

Evet, Türklük açısından baktığımız zaman ivmenin aşağıya doğru gittiğini maalesef görüyoruz. Çok acı, ama öyle.

(ŞJ88) 28 yıl sonra gittim, çok ters geldi bana. Karaağaçlar vardı, hepsi bir hastalıktan çürümüşler. Bizim zamanımızda her taraf ekiliydi, yemyeşildi. Şimdi bir tek tütün ve anız var. Başka bir şey yok ve her yer kuru. Bizim tarlaya gittim, baktım, öyle ağladım, köy bitmiş. Eski günleri arıyorum, bulamıyorum. Bir çay vardı, çocukluğumuzda balık tutardık. Bazen taşardı, sel olurdu. Köyde o yüzden kenarına set çektiler. Bulgaristan’dan gelip Ege denizine akardı. Set çekilince yeşillik de gitmiş.

Başka bir hikâye var. Keskinoğulları var şimdi iflas ettiler. Onlar da Selanik’in bir köyünden gelme. Adam tavukçuluk, yumurtacılık yapıyor. Yaşlandıktan sonra torunlarına kendi köyünü bütün ayrıntıları ile durmadan anlatmış. Ben de rüyalarımda kendimi hep köyde görüyorum.

(IZ94) ... Bir insan doğduğu yeri, babasının anasının doğduğu yerleri merak eder. Ben geçen sene *“Amcaoğlu gel, gidelim”* dedim. *“Yok, yok gitmeyelim. Ben ne yapacağım orada, Allah belasını versin”* deyip duruyordu. Bunun çocuğu muhasebeci, tuttuk babasını bindirdik arabaya ve pasaport çıkardık. Çalaperdi Köyü’ne götürdük. Köyün tepesinden köy göründü, böyle çıldırdı. Meraktan çıldırdı, çıldırdı böyle. Yahu insan doğduğu yeri... Ben orada beş yaşında ilkokula giderken, on yaşında giderken bir taş vardı bizim orada okulun dibinde. Ezan taşıydı, hala duruyor taş orada. Üstüne çıktım da ezan okudum. Bizim orada okullar hep dinidir. Daha ilkokulda Kuran’dan başlarsın. Bunları görmek en güzel şey.

...

Görsel 44: Körsallı köyü ezan taşı.

Ezan taşları, teknolojinin henüz gelişmediği dönemlerde ezanı duyurabilmek için kullanılmışlardır. Batı Trakya'daki bu yapılar önce mescit avlularındaki ağaçların, devamında ise yüksekçe doğal bir taşın üzerine çıkılarak ezanın duyurulması ile ortaya çıkmışlardır. Bazen birkaç basamakla çıkılan ve üzerinde minare külahına benzer bir şey bulunan ezan taşlarının bir bölümü günümüze kadar ulaşmıştır. (İbrahim Baltalı arşivi)

Memnunum tabii. Ben gittiğimde gördüm ki aynı köy. Hiç kimse kalmamış, kapanmış, yok kimse.

(SÜ103) Yirmi yedi sene sonra gittim. Abimle iki sefer, hanımla da bir sefer gittik. Biz köye çıktık da hanımlar çıkmadı, o zaman yol yoktu. Dördüncü olarak da kuzenimle gittik. Gittiğimde tarlaya girdim ve hüngür, hüngür ağladım. Sınırdan geçince vücut kimyamız değişiyor. Orada fazla duramıyorsun, dönmek istiyorsun, en çok bir hafta, 15 gün durabiliyorsun. Artık vatan burası.

(OL81) Çocuklarım oraya hiç gitmedi. Ben göçten sonra toplamda on yedi kere gittim. Evler değişmiş, yollar yapılmıştı. Üç katlı evler var. Orada kadın ve çocuklar yaşıyorlar. Ama eşleri çalışmaya Almanya'ya, Hollanda'ya gitmişler, bir aile hayatı yok.

(NL61) 10 yıl sonra tekrar gittim. Bana çok değişik geldi. Büyük bir köy bekliyordum. Daracık yollarla karşılaştım. İnsanlar farklıydı ve arkadaşlarım bana göre daha fazla yıpranmışlardı. Benim saçlarım siyahtı. Bana “Yaşlanmamışsın” dediler. Onlara kıyasla ben genç kalmıştım.

(NN69) Öyle bir defa gittim, kırk sene sonra. Çok değişmiş gördüm. Bizim ev zaten yıkılmaya yüz tutmuştu. Köye de çıktık. Çok duygulandım. Ağladım. Hatta “Burada çok dolaşmayalım. Burada doğdu, burada öldü hikâyesi olur” dedim. Yunan adalarına gittim ama. Sakız’a gittik.

Yani denk gelirse giderim diyordum. Ama [memlekete gitmeye] öyle çok da aşırı merakım yoktu açıkçası.

(NE68) 2007’de, 31 sene sonra [gittim]. Şu garibime gitti. Babam daha yeni vefat etmişti. O zaman araba yolu da yapılmıştı. Zor gittik yine ama, 19 kilometreyi 2 saatte gittik. Gittiğimde arabadan indim, bizim evi görünce ağladım. Babam aklıma geldi. O gece dışarı çıktığımda yukarı baktım ve “İzmir’de hiç bu kadar yıldız yok” dedim.

[Köyde] iki hane vardı, dört kişi yaşıyordu... [Köyümüz] otuz hane civarına kadar çıkmıştı. Bizim merkez köymüş orası. Oy kullanılacağı zaman bizim köyde kullanılmış.

...

Gittiğimde eve baktım. Bizim evi ot deposu yapmışlardı.

[O gece köyde] kaldık. Hatta benim ufak oğlan çok heyecanlıydı babamın köyüne gideceğiz diye. Gidince bir gördüler ki onların hayalindeki köyle hiç alakası yok. Yıkılmış evler. Soner’e, küçük oğlana “Oğlum bir soğuk su getir” dedim. Gitti, geldi. “Baba, bu evde buzdolabı yokmuş” dedi.

[Çocuklar] evde elektrik olmayacağını, buzdolabı olmayacağını düşünemiyorlar bile.

(FC23) Çok uzun yıllar gidemedim. Yunanistan beni sokmadı. Yaklaşık 15 yıl vize vermediler. Ancak yeşil pasaportla, vize zorunluğu kalktıktan sonra gidebildim. Hatta ilk gidişimde pasaportumda doğum yeri olarak “Gümülcine” yazıyordu, Gümrükte polis memuru, “Aslında müsaade etmemem lazım” dedi. Ama bir defalık göz yumdu. Sonrasında pasaporttaki doğum yeri hanesine “Komotini” de ilave edildi.

Ne zaman gittiğimi tam hatırlamıyorum. 2011 miydi acaba? En azından on beş, yirmi yıl kadar geçmişti. Çok sevinç duydum. Sınırdan girdikten sonra Hasanlar köyündeki minareyi gördüm ve çok heyecanlandım. O minare de halen mahkemelik. ³ Onu bir gecede yaptılar. Yunan Devleti yıktırmak istiyor, ama cesaret de edemiyor.

(BI15) On beş yıl sonra gittim. 1997 yılından sonra 2012 yılında gittim. Çok değişmiş gördüm ve mutsuz oldum. Kriz şehri çok kötü vurmuş. Şehirde bir durgunluk, bir kasvet vardı. Benim hatırladığım çok renkli, geceleri ışıklı, hareketli bir şehirdi. Geceleri daha karanlıktı, yarım kalmış inşaatlar, kapanmış mağazalar gördüm. Şehir meydanı da o kadar cıvıl, cıvıl değildi, sokaklar bomboştu. Hayal kırıklığına uğradım ilk gidişimde. Sonraları alıştım buna.

(ŞC85) Ben iki yıl önce Yunanistan'a gittim. Eşim devlet memuru olduğundan yeşil pasaportumuz var. Vize sıkıntımız olmadığından, merak ettim, gittim. Dört gün kalabildim. Tanıdık ne kimse, ne arkadaş bulamadım. Gezecek bir ortam da bulamadım. Yalnızca bir, iki eski arkadaşımı bulabildim. Onlarla da konuşacak ortak konu bulmakta zorlandım. Sokaklar bomboş, insanlar bomboş, kime sorsan sadece emekliliği

.....
³ Meriç İl'ine bağlı Hasanlar Köyü Camii, yıllarca minaresiz olarak hizmet vermiştir. Cami için minare yapılmasına karar verildiğinde Yunan makamları, minarenin inşaat izninin 9,5 metre olarak alınmış olmasına karşın yönetmeliklerin minare yüksekliğinin en fazla 7,5 metreye izin verdiğini söyleyerek inşaatı engellemek istemişlerdir. Hasanlar Köyü minaresi, Yunanistan'a İpsala sınır kapısından girişlerde, Gümülcine istikametinde yolcuların temas ettikleri ilk minaredir. <https://www.abttf.org/html/index.php?link=detay&id=1550&l=tr> [Erişim Tarihi: 21.05.2022]

düşünüyor. Geldikten yaklaşık 40-42 yıl sonra gittim. Bir kahveye gitsem Yunanca bilmediğimden bir şey ısmarlamakta, derdimi anlatmakta zorluk çektim. Beraber gezebileceğim kimseyi bulamadım, sıkıldım ve geri döndüm. İnsanlar bize karşı inanılmaz saygılıydılar. Bizi çok iyi ağırladılar. Ama bir süre sonra sıkılıyorsun.

Ben sınırı geçince bir burukluk hissettim. Eski bildiğim yerleri gezdim, eskilerden bir şeyler bulmaya çalıştım, ama bulamadım. Yaşadığım yerler bana tanıdık gelmedi, yabancı geldi. O zamanlar bana üç şeritli yol gibi görünen sokaklar aslında çok darmış, bir araba bile zor geçiyor. Kırmahalle'deki okuluma gittim, bir tuhafılık yaşadım. Ama tarif edemiyorum.

...

Aslında oraya gittiğimizde akrabalarımız bizi çok iyi ağırladı ve çok da iyi gezdirdiler. Ama gezdiğimiz yerler beni tatmin etmiyordu. Daha farklı yerlere gitmek istedim. Onlar da oralara gitmek istemediler. İlk geldiğimizde oralar çok rüyalarım girdi. Ama artık girmiyor.

Görsel 45: 1920'li yıllarda Kirmahalle camii ve ilkokulu.
(Nilüfer Erdem arşivi)

(NL76) ... Otuz yedi sene sonra gidiyorsunuz, genç ve dinamik olarak bıraktığınız ağabeyler yaşlanmış. Bazı amcalar, komşu babalar, komşu anneler vefat etmiş. Onları ziyaret etmek istiyorsunuz ama bulamıyorsunuz. Şimdi duygulandım, gözlerim yaşardı. Komşuların bir kısmı değişmiş, küçükler büyümüş, sonradan doğanlar veya o zaman beş, altı yaşında bıraktıklarınız sizi hiç tanımıyorlar. Böyle bir gariplik oldu.

Uzun yıllar sonra en başta bahsettiğim camiye gittim. Zaten, kayınçomun evi de oraya yakındı. Müezzine, *“Ben filan senelerde burada müezzinlik yaptım, bir ezan okumama müsaade eder misiniz?”* dedim. Yatsı namazında *“Tabi, buyurun”* dedi. Bir ezan okudum. Bazı eski tanıdıklar okuduğumu duymuşlar. Bir kaç gün sonra görüştüğümüzde *“Biz seni sesinden tanıdık”* dediler. Böyle bir duygusallık yaşıyor insan. Hanımım da aynı şekilde. Yenge, abla dediği kişiler değişmiş ve yaşlanmışlar. Öyle bir duygu.

(NP45) İnsanın doğduğu, büyüdüğü yer yani. Rüyalarda bile orasını görüyorsun. Yani ben kendimi burada görmüyorum. Saklayacak bir şey yok. Oraya bir haftalığına gittiğim zaman, *“Oh ben bir hafta buradayım”* diyorum. Günlerin nasıl geçtiğini anlamıyorum.

Yunan makamlarının dininize yönelik müdahaleleri var mıydı ve din üzerindeki müdahaleleri göç kararınızda etkili oldu mu?

(BI15) ... Zaten Yunan makamları bizi Müslüman olarak seviyor. Onlara göre biz etnik bir azınlık değil, dini bir azınlığız. Onlar bizi Müslüman olarak kategorize ediyor. Bu konuda hiçbir baskı yok. Bana göre Batı Trakya toplumu İslâm dinini güzel yaşayan bir toplum. Din konusunda mantık ön planda. Biz Kuran kurslarına gittik, dini eğitim aldık. Benim Türkiye'deki yaşıtılarına göre daha fazla dini bilgim vardı. Bir de Hıristiyanlarla aynı ortamda yaşadığımızdan dolayı daha hoşgörülü olduğumuzu düşünüyorum.

(NB28) ... Bizim "Türk" değil de, "Müslüman Yunan" olduğumuzu kabul ettirmeye çalışıyorlardı. "Müslüman Yunan" nasıl oluyorsa. Diğer taraftan eski camilerimizi de yenilememize izin yoktu. Osmanlı'dan kalan tarihi yapıları ortadan kaldırmaya çalışıyorlar. Yıkık minare hala duruyor mesela. Gümölcine'de gidip görülebilir. Bir sürü türbelerimiz vardı bizim orada. Hiçbiri yenilenemedi, yok olacak hepsi. Selanik'te duymuşsunuzdur, birçok camimizi bar yaptılar. Yeni bir şey değil. Yunan'ın böyle bir siyaseti var. İngiliz siyaseti. Yavaş yavaş istediklerini yapıyorlar. Onlarda böyle bir şey var. Devlet politikası belli ve hiç bir zaman değişmiyor. Aynı adamlar yıllarca söz sahibi olarak işin başında kalıyor. Bizi yıkan bu. Bizde bu yok.

Görsel 46: Balkanlar ve Avrupa'daki en önemli Türk-İslam eserlerinden biri olan Çelebi Sultan Mehmet Camii, 2017'deki restorasyonda çıkan yangında ciddi hasar görmüş, tamamen ahşap olan ve başka örneği bulunmayan çatısı yanmıştır.
(Rodop Rüzgarı)

(UF7) Benim yaşadığım yıllarda, 1980'lerin sonu 1990'ların başı, köyümüzde inşaatı başlamış bir cami vardı. Minaresi ve kubbesi kısmen inşa edilmişti. Yunanlar inşaatı durdurdu ve devamına izin vermediler.

Müezzinin ezan okumasından Yunanlar rahatsız oluyordu. Bu nedenle müezzin ezanı minareden değil, yerden okuyordu.

(ŞŞ37) Onlar zaten bize “Türk” değil, “Müslüman” diyorlar. Yalnız, Kıbrıs çıkartması esnasında ben görmedim ama bizim cami hocasını tokatlamışlar. “Elin kurusun, inşallah!” demiş Hoca. Eli kurudu, öldü adam.

(BN83) Türk baskısı var ama din baskısı olmadı oğlum. Namaz kılmak isteyen kılıyordu. Ama Türk kelimesi yasaktı. Askerlik yaparken mesela Sakız Adası'ndan bir Yunan vardı. Sıradayken “Çekil Türk” diye itti beni. Orada bir çavuş vardı. Yunan'a bir yumruk attı “Türk” kelimesini kullandı diye. Hepimize “Müslüman Yunanlar” yalanını kabul ettirmeye çalışıyorlardı...

(ŞD43) Hayır yoktu. “*Türkçeyi unutun, ama istediğiniz kadar cami açın*” diyorlardı.

(OZ50) Azınlığın bir hakkıdır. İlkokuldan çıkarsın, öğlen camiye gidersin. Cami eğitimi resmidir orada. Camiye gidersin, Kur’an eğitimini alırsın, evine gidersin. Keşke bugün ve yarın bizim Batı Trakya’daki köyümüzde olabilseydiniz. Dualarla, tekbirlerle bugün kaç tane kurban kesilecek bilmiyorum. Müftünün, konsolosun katıldığı, tekbirlerle kurbanlar kesilecek. Bu gece o etler pişirilecek, yarın pilavlar yapılacak, o çocuklar sene boyu öğrendikleri Kur’anlarla hatim edecekler. Hala bu tarz geleneklerimiz sürdürülüyor ve orada gerçekten biz din konusunda sıkıntı yaşamadık. Ama dil konusunda sıkıntı yaşadık. Mesela bizim ev sahibimiz bana “*Kalabalığa girdiğin zaman Müslümanım de, Türk’üm deme*” diye öğretirdi hep. Onlara göre “Moammethanos”, yani “Muhammedi”. Bunu bana o kadın sürekli söylerdi. Çok sevdiği, koruma altına almak istediği için bunu bana sürekli öğretirdi. Öyle muhterem bir kadındı. Din konusunda hiç sıkıntı yaşamadık. Dil konusunda çok yaşadık.

(JZ58) Baskı olarak aklıma gelen sadece ezanı sesli istememeleri. Başka hiçbir baskı görmedik. Ben şahit olmadım. Sadece “*Minaredeki ezanın sesini kısınız, fazla rahatsız olmasınlar*” diyorlardı. Bu da şehirde. Köyde zaten serbestti. Köye kimse karışmıyordu. Hep Müslüman olduğumuz için. Şehir için bahsediyorum ben.

(BC91) Şöyle... Samimi olduklarına inanmıyorum ama yine de doğruyu söylemem lazım. Ben Edison’a [meslek lisesine] giderken, yani teknik okula giderken gündüz oruç tutuyorum diye gece teravih namazına gitmeme müsaade eden hocalar da vardı. Ama bunlar bile bence samimi değillerdi. Yani bize mesela “*Siz Türk değilsiniz, Müslümansınız*” deniyordu. Burada asıl amaçlanan dini yönden farklısınız demek. Ama ilk olarak bir Yunan hocası bana bir gün “*Sen Türk değilsin*” dedi. Orta Asya’dan gelen

Türkleri kast ederek “*Onlar işte size benzemiyor, sarı yüzlü, renkleri farklı, isimleri farklı*” dedi. Ben de “*Türk hissediyorum*” demiştim cevap olarak. Onun için bizi dinen ayırmaya çalıştılar aslında, sadece “*Müslümansınız*” diyerek. Burada art niyet vardı.

(IB80) Din üzerinden baskıyı ben şahsen yaşamadım. Yalnız ben belediyede azayken bir ara ezanlar susturuldu. Hoparlör ile ezan okunmuyordu. Yani imam caminin önünde okuyordu. Aradan birkaç ay geçtikten sonra başka köylerde okunduğunu öğrendik. Ben de belediye başkanına gittim. Sonra “*Okunabilir*” dediler.

(BU17) Yunanistan bu konuda hiç baskı yapmaz. Tam tersine Türklüğü uzak tutmak için elinden geleni yapar. Mesela siz gidin. “*Biz cami veya cemevi yapmak istiyoruz*” diye müracaat edin. Vali size ruhsatı bizzat kendisi getirir ve getiriyordu. Bunları da yaşadık. Ama Türklükten uzak duracaksınız.

... Mesela şu anda Yunanistan, Büyük Derbent köyünde resmi cemevi açılışı yaptı. Yunanistan, “*Bunlar, Yunan Müslümanlar. Ben de onların inancına saygılıyım*” diyor.

(NL61) ... Mesela cami ve minarelere müdahaleler vardı. Camilerde onarım yapılamıyor, minareye izin verilmiyordu. Burada kiliseler nasıl serbest çalışıyorsa orada da öyle olmalı. Ayasofya'nın ibadete açılması beni çok memnun etti. Fatih orayı almış ve camiye çevirmiş. Sen niye müzeye çeviriyorsun? Bazı köylerde camiler kapatılıyor ve hane sayısı az diye restore ettirilmiyor. Hemetli'de Müslüman hane kalmadığından camiye kapattılar. Oysa köyde kiracı olarak Müslümanlar var. Onarmak istediklerinde engel oldular ve mahkemeye verdiler. Orada kalanlar yakın köylerdeki camilere gidiyorlar. Kendileri dağ başına dahi kilise yapıyorlar.

(CI32) Onlar dine müdahale etmiyorlar.. Onların derdi, toplumu yönetme derdi. Köyde iki önder vardır. Biri öğretmen, diğeri imamdır. Öğretmen, Selanik Özel Pedagoji

Akademisi'nden geldi. Şimdi imamı da onlar atayacaklar. Buna rağmen Batı Trakya Türk toplumu onurlu ve şerefli kişilerden oluşur. Yunan idaresinin bütün derdi Türk kültüründen arındırılmış bir azınlık yaratmak. Ben defalarca “*Batı Trakya’da ümmetçilik yapmayın*” dedim. Yunanlar ısrarla Batı Trakya Türk azınlığını Mısır’la, Suudi Arabistan’la buluşturmaya çalışıyorlar. “*Türkiye’den uzaklaşsınlar, ben gerisini hallederim*” diyor. Bizim gençliğimizde geliyor ve “*İstedüğünüz kadar cami açın. Yeter ki Türk televizyonunu seyretmeyin*” diyorlardı. Ahali Türk televizyonunu seyretmek için, Vizonte filmindeki gibi çeşitli cambazlıklar yapıyordu. Yüksek antenler, çift antenler, tencere kapakları vs. ile televizyon yayını seyredilmeye çalışılıyordu.

Bir gün köy kahvesinde oturuyoruz. Karısı tencere almış geliyor. Kahveci fırlayıp kapağı aldı ve ayakları ile ezdikten sonra antene taktı. Çok hikâye var. Ama ne yazık ki bir filmimiz, doğru dürüst yazılmış bir kitabımız yok.

(OF67) Öyle bir şey görmedik. Biz askerken Ramazan’da sahurda yemek çıkarıyorlardı ayrıca. “*İsteyen oruç tutsun. Biz size yemek hazırlayacağız*” diyorlardı... Biz aşağı yukarı 35-37 kişiydik.

(NP45) ... Hatta askeriyede bile ben oruç tutacağımı söylediğimde yardımcı olurlardı. Bunu yaparlar.

Yunanların bölgenizdeki kültürel dokuyu değiştirmeye yönelik girişimleri oldu mu?

(ŞJ88) Bizim çocukluğumuzda köyümüzde iki mezarlık vardı. Biri 5 dönüm diğeri 10 dönüm. 10 dönüm olan mezarlıkta, Osmanlı'dan kalma üzerinde kavuklar olan mezar taşları vardı. Bunlar birer birer yok olmaya başladı. *“Para için bu mezar taşlarını alıyorlar”* dediler. Biz 50 tanesi gittikten sonra uyandık. Şimdi ise hiç kalmamış.

Bence bunda amaç başka. Türkiye'nin bir savaşıla Selanik'e kadar aldığını farz edelim. Buraların daha önce Türklerin olduğunu ispat etmek için mezarlıklar kanıt olarak gösterilebilir, o nedenle yok ediyorlar.

Ferecik'te 500 yıllık kaplıca havuzu var. Biz oraya giderken üzerinde Osmanlıca yazılar, kitabeler vardı. Ama onları yok ettiler.

Miri'de bir çeşme vardı. Bir gün iş makinesi buna hasar vermiş. Köydeki Türkler kaza ile olduğunu zannetmişler, düşen mermerleri ve kitabeyi onarmışlar. Ama ertesi sabah geldiklerinde bu kez çeşmenin tamamen yıkıldığını görmüşler.

Bizim orada Kocadere diye bir yer vardır. Biz oraya odun kesmek için gidiyoruz. Bir sabah baktık, oraya küçük bir kilise inşa etmişler. Dağda ve yaya olarak zor gidilen bir yer. *“Bu nedir?”* dedik. *“Hacımusaköy papazı rüyasında, orada Hz. İsa'yı görmüş, kiliseyi o yaptırdı”* dediler.

Görsel 47: Batı Trakya'da, İskeçe'nin Horozlu köyünde olduğu gibi Müslüman Türk mezarlıkları çocuk parkı ya da spor sahası yapmak gibi gerekçelerle tahrip edilmekte ve mezar taşlarına zarar verilmektedir.

(TRT Haber)

Karayoluyla gittiğinizde yol kenarında içinde ikonalar olan, mumlar yakılan küçük kilise maketleri vardır. Oraya kaza geçiren veya kazada ölenleri anmak için konur. Bunlar eskiden yoktu. Bölgedeki Osmanlı izlerini silmek için bunu yapıyorlar. Yunanistan bu işleri çok ciddiye alıyor, Türkiye'de böyle bir şey yok.

(UI95) ... [Köyümüz] 500 hanelik sadece Türklerden oluşan bir köy... Şöyle, köyümüzün yaklaşık 20 km kuzeyinde, dağın yamacında, Hasar, daha doğrusu Hisar denen bölgede büyük bir manastır yaptılar. İçinde tek bir papaz kalıyor.

[Etrafta Yunan köyü] yok, belki Pazar ayinine gelen oluyordur...

(BH97) İskeçe'de bir cami vardı, onu yıktılar. Yerine turizm ofisi yaptılar. Cami için yeni yer tahsis edeceklerdi, yıllardır yapmıyorlar. Yoksa yer verilse bizimkiler hemen camiye yaparlar.

(IJ57) ... [İskeçe'de] bir Bey konağı vardı. Daha dün gibi hatırlıyorum Bedri Bey babama, *“Burayı iyi muhafaza edin”* dedi. ... 5000 m² bahçesi vardı. Kendisi, İngiltere'ye göç etmişti. Çok güzel bir konaktı, ahşap bir giriş kapısı vardı. Solunda bir çeşme, taşlardan döşenmiş bir yol vardı. İki katlı ahşap bir konaktı...

Gittiğimde meraktan konağı aradım, bahçesine dört taraftan binalar yapılmıştı ve bir şey kalmamıştı. Ev yok olmuştu, konak meçhul olmuştu.

(BU17) Bizi birbirimize düşürmek için yıllarca *“Gavurcu”*, *“Türkçü”* veya *“Pomak”*, *“Türk”* diye ayırım yapıldı. Bunlar bizde çok etkili olmadı. Şimdi denedikleri yeni bir oyun var. Bu oyun bizim Meriç bölgesindeki Bektaşî köylerinde oynanıyor. Bunun ilk başlangıcını Seçek şenliklerinde yaptılar. Oradaki Seçek Derneği'nin başkanlığına Sünnî bir arkadaşımız seçildi. *“Onu başkanlığa getiremezsiniz”* dediler. Oysa bizim böyle bir problemimiz yok. Bizler Sünnî olsun, Bektaşî olsun aramızda gayet iyi anlaşıyoruz.

Görsel 48: Meriç İl'indeki Seyyid Ali Sultan Dergâhından bir kare.
(Rodop Rüzgarı)

Şimdilerde ise başka bir oyun tezgâhlaniyor. Seyyid Ali Sultan Dergâhı var. Rumeli'deki bütün Bektaşîlerin esas dergâhıdır orası. Kendisi, Rumeli fethinin öncülerindendir. Şimdi Yunanistan Kültür Bakanlığı, Bizans eserlerini koruma kurulu

buraya el atıyor. 500 yıldır bizler kendi imkânlarımızla buranın bakımını ve tadilatını yapmaktayız. Şimdi ise Bakanlık bu işi üstleniyor.

Daha önce de benzeri bir olay Gümülcine'deki Gazi Evrenos Bey İmaret'i'nde yaşandı. Buranın bakım ve tadilatı yapıldı. Sonrasında sağına soluna ikonalar vs. konuldu ve burası Bizans eseri olarak ilan edildi. Gazi Evrenos Bey için de “*O aslında Yunan'dı. Türkler onu zorla Müslüman yaptılar*” dediler. Şimdi burası için de aynı şeyi yapacaklar. Onlar, 50-100 yıl sonrasını hedefleyen planlar yapıyorlar. Benim düşündüğüm, burası [Seyyid Ali Sultan Dergâhı] kapatılacak ve uzun sürecek bir tadilat başlayacak.

Görsel 49: Gümülcine'deki Gazi Evrenos Bey İmaret'i'nin Osmanlıca kitabesi sökülüş ve aynı yere Hellenistik döneme ait bir heykel başı konulmuştur.
(ABTTF arşivi)

Benzeri Dimetoka Çelebi Sultan Mehmet Camiinde yapıldı. 40-50 yıl süren bir restorasyon yapıldı. Tam açılacakken yangın çıkartılar ve şimdi tekrar 50 yıl sürecek bir restorasyon başladı.

Burada da aynısı yapılacak. Duyduğuma göre bu iş için 1 milyon Euro'luk bir bütçe çıkmış. Şimdi tamir, tadilat başlayınca buradaki etkinliklere izin verilmeyecek. 30-50 yıl sonra ne olur bilemiyorum. Belki de “*Bu adam da Hristiyan'dı ve burada*

manastırı vardı. Osmanlılar gelince Müslümanım dedi. Aslında değildi. O burada papaz yetiştiriyordu” diyecekler. Google haritalara girdiğinizde, son üç yıldır buranın üzerinde “*Manastırcık*” anlamına gelen “*Monastiraki*” yazıyor.

Bunun gibi kültürel baskılar. Bunlar benim bölgemdeki olaylar. Ben burada olmama rağmen orayla çok ilgiliyim. Tanımadığım, beni de tanımayan kimse yoktur. Yalnızca kendi köyümü değil, civar köyleri de bilirim. Bunlar duyduğumuz ve doğru olan şeylerdir.

En son Seçek’de yaptığımız etkinliği, beş otobüs çevik kuvvet polisi getirerek engellediler...

...

Hayır, onlar Osmanlı eserleri. Eski Selanik fotoğraflarına bakın. 50 minare görürsünüz. Bugün bir tane bile yok. Onları özellikle unutturmak, yok etmek istiyorlar. Bizim köye yakın Sarpdere diye bir köy vardı. On yıl önce bir gün bir kamyon gelmiş, köylüler takip etmişler. Kamyondaki kişiler, Osmanlı mezar taşlarını kırıp kamyonu yüklüyorlarmış. Plakalar alınıp polise verildi. Hiçbir netice çıkmadı. Esas amaç Osmanlı mirasını kazımdır. Oysa yeni yapılan ibadethaneler için bütçe bile sağlarlar...

Yunan komşularınız ya da arkadaşlarınız var mıydı ve onlarla ilişkileriniz nasıldı?

(UF7) Çocukken Türkler kendi aramızda oyun oynardık. Diğerleriyle pek arkadaşlık yapmazdık. Ancak, iki Gagavuz çocuk bizlerle oynamak isterlerdi. Biz buna pek istekli değildik. Nedenini sorduğumuzda, dedelerinin çocukların Türkçe öğrenmesi için bunu istediğini öğrendik. Dedeleri istediğine göre, o zaman onları aramıza kabul ettik.

(OZ50) ... Benim bütün akrabalarım halen oradalar. En büyük ablamla en küçük kardeşim de oradalar. Kuzenlerimin altısı, yedisi esnaf. İskeçe'nin en işlek caddesinde esnaf. Halk arasında hiçbir sıkıntı yok aslında. Hepsi siyasilerin problemi. Çok güzel dostluklarımız var.

Görsel 50: İskeçe Osmanlı mimarisini yansıtan pekçok konağa sahipti.

(Meta Batı Trakya Köyleri hesabı)

Şöyle söyleyeyim. Biz bir Osmanlı evinde oturuyorduk. Üç katlı bir evdi. Katlarından biri haremdi. Biz bir üst katını kullanıyorduk. En üst katımızda da Hristiyan bir ev sahibimiz

vardı. Biz Türkiye'ye gelirken çok üzüldü. Çünkü babam oğlu gibiydi. O çok genç yaşta eşini tren kazasında kaybetmişti. Makinistmiş ve babama çok bağlanmıştı. Oğlu gibi bağlanmıştı. Kendi oğlu ve kızı uzakta, Atina'da yaşıyorlardı. Örneğin, kızı Atina'dan izne geldiğinde babam beni onlarla çok rahat denize gönderirdi. Biz buraya geldikten kısa bir süre sonra felç geçirdi ve hayata çok tepkisiz kaldı. Yani ne ağladı, ne güldü. Yaklaşık altı yıl sonra biz gittiğimizde ilk tepkisini bize ağlayarak verdi. Bu sevgidir, başka bir şey değildir. Kendisi mesela çok eli maharetli bir kadındı, çok güzel yiyecekler yapardı. Çok güzel reçeller yapardı. Kendine likörlü reçeller yapardı. Ama bize ayrı yapardı. Evimize geldiği zaman ev terliğini getirirdi. Merdivenin başında ev terliğini giyerdi. Ramazan'da kesinlikle gündüz yemek pişirmezdi. Böyle güzel dostluklarımız, halen görüştüğüm arkadaşlarım var. Yunanistan'a gittiğim zaman görüştüğüm esnaf arkadaşlarım var. Halkla gerçekten sıkıntı yok. Ama tabii ki kötülüğe maruz kaldık mı, kaldık.

(FE60) Komşuluk ilişkilerimiz çok güzeldi. Mesela evimize çok yakın Yunan vardı. Bir de ahır vardı, hayvan bakıyordu. Ahıra giderken Yunan komşu selam vermeden geçmezdi. Selam verir, elini sallardı. İyi birisiydi.

(GB99) ... Yunan bir arkadaşım vardı ve o benimle çok iyi Türkçe öğrendi. Ama ben Yunanca öğrenemedim...

Bizde baskı yoktu. Yunan arkadaşlarımız *"Bir şey olursa bizi evlerinize kabul eder misiniz?"* derlerdi. *"Size bir şey olursa biz de sizi kollarız"* derlerdi. Biz öyle güzel geçindik Yunan komşularımızla.

(OH102) ... Yunanistan'dayken yorgancılık yapan bir Yunan ile ortak battaniye fabrikası kurmak istedik. Yunan'ın sermayesi yoktu. Bankadan kredi çekmek istedi. Ortağı Türk diye kredi vermediler. Hatta bizim evin arkasında boş arsamız vardı, fabrikanın temellerini de attık. Ama Yunan para bulaamayınca projemiz yattı. Ondan sonra, o Yunan ile çok samimi

olduk. Onun dükkânı yıkılmıştı, yenisi de beş yıl sonra yapılacaktı. O da başka bir dükkân buldu. Ama makineleri alacak parası yoktu, ben ona borç verdim ve makineleri aldı. Şimdi Gümölcine’de yaylı yataklar üreten fabrikası var. Oraya gittiğimde beni arabasıyla aldı ve evinde yemeğe götürdü. Evde çocukları kim olduğumu sordular. “O sizin babanız” dedi. “Nasıl?” dediler, “Ben iş kuracağım zaman babam bana yardım etmedi, o borç verdi de bugünlere geldik. Dolayısıyla o sizin babanız” dedi...

(NL76) Bizim Yunan komşularımız yoktu ki. Kırmahalle’nin o yıllarda tamamı Türk’tü. 23 yaşına kadar Gümölcine’de yaşadım ve üç Yunan’dan fazlasını tanımıyordum. Bir bisikletçi vardı, ondan bisiklet kiraliyorduk. Onu ismen tanıyordum. Bir toptancı bakkaliye, Cura vardı. Onu tanıyordum. Toptan bazı şeyler daha ucuzdu. Orada bir de bilmem kim vardı işte. O zaman problem yoktu. Bizim mahallede Yunan yoktu ama Yunan olan mahallelerde de problem yoktu. Son derece iyi geçiniyorlardı. Halk arasında problem yok, gerginliği yapan politikacılar. Yunan mahallelerine yakın Türklerin Yunan komşuları vardı. Küçük çocuktum, annemle Arifane Mahallesi’ndeki tanıdık Türklere gidiyorduk. Biz oradayken komşu Yunan kadınlar geliyordu. Beraber otururlar, kahve içerler, gülerler, anlatırlardı. Bayramda onlar gelir, bayram tebrik ederdi. Paskalyada bizimkiler giderdi. Paskalya çöreği dağıtırlardı. Hatta bize kırmızı yumurta veriyorlardı. Birkaç kez küçük çocukken, bizim çocuklarla Yunan evlerine kırmızı yumurta toplamaya gittik. Problem yoktu, hala da yok. Ama politikacılar iki toplumu da geriyorlar. İki toplumu birbirine düşürüyorlar, düşman ediyorlar.

Ama yine bu politikacıların yüzünden olacak, derinden derine bilhassa Batı Trakya’nın dışındaki bölgelerde Türklere karşı hınç olduğuna ben birkaç kez şahit oldum. Mesela Drama’da bir hasta ziyaretine gitmişim bir zamanlar. Kapının önünde ziyaret saatinin gelmesini beklerken dört, beş yaşında

bir çocuk annesinin kolunda yaramazlık yapıyor, annesi ile bir yere gitmek istiyor ve ağlıyordu. Annesi, “Ağlama, Ömer Paşa gelir ve seni alır” diyordu. Artık o Ömer Paşa kimdir bilmiyorum. Bir defasında, Selanik’de öğrenciyken Egnatia Caddesi’nde yine bir çocuk ağlıyordu. Annesi, “Yaramazlık etme, Türkler geliyor” deyince çocuk toparlanıyordu. Bir sefer de yurt gezisine götürmüşlerdi bizi, her sene götürüyorlardı... Eski Yunanistan’da Mora yarımadası sahillerinde deniz boyunda geziyoruz. Dört, beş arkadaş ayrıldı. Daha ötede antika türü hediyelik eşya satan bir baraka vardı. Sahillerde olur ya böyle dükkânlar. Oraya gitti arkadaşlar. Biz de dört, beş kişi 20-30 adım daha ayırırız, kumların üzerinde sahilde anlatıyoruz. Bir ara barakaya giden arkadaşlar tarafında bir gürültü koptuğunu duyduk. “Allah, Allah! Ne oluyor?” dedik. Biz de oraya gittik. O arkadaşlar kendi aralarında Türkçe konuşmaya başlayınca satıcı kadın, “Ben Türklere mal satmıyorum. Defolun buradan, çikin dükkânımdan” demiş. Böyle bir şey de var. Ama bunlar nadir örnekler. Genelde Yunan halkına politikacılar yardımcı olursa Türk halkı ile kardeşçe yaşayabileceği gerçek.

(IÇ20) ... Ben annemden ve dedemden dinlediğim kadarıyla, sıcak ilişkiler vardı. Annem anlatır. Bizim köyümüz yaklaşık 200-250 haneli bir köy. O dönem belediyeler var. Bizim köyümüz nahiyeye olarak geçiyor. Burada belediyenin bir şubesi var. Orada görevli bir memur, ailesi ile birlikte köyümüzde yaşıyor. Bu aile annemlerin ailesiyle, köydeki diğer ailelerle çok sıkı ilişkiler içerisinde. Ben sormamıştım ama muhtemelen o da mübadil kökenli. Öyle tahmin ediyorum. Herhalde Türkçe bilen ya da Türklerle çok iç içe yaşamış biriymiş... Son yıllara kadar rahmetli annem hep şunu söylemiştir. “Onların torunları memur oldular. Birçoğu bankada şurada burada çalışıyorlardı. Beni gördükleri anda masalarından kalkıp o kadar yıl geçmesine rağmen tanıyıp, siz mi geldiniz diye gelip sarılıyorlardı”. Asker arkadaşlıkları da o dönemde bizim dönemimize göre çok daha iyiymiş. Daha uzunmuş askerlik süreçleri. Rahmetli babamın

asker arkadaşlarının birçoğu şu anda vefat etti. Onlarla da böyle sıcak ilişkiler devam ediyordu. Düğünlerine birbirlerini çağırıyor, cenazelerine gidiyorlardı. Farklı kültürler olmasına rağmen onlar gelip bizim cenaze namazımızı bir köşeden izlerlerdi. Bizler de onların cenazelerine, düğünlerine giderdik. Aslında çok iyi dostluklar, arkadaşlıklar var. Ama biraz önce söylediğim gibi 1960'lı yıllarda her şey değişmeye başladı.

(ŞE62) ... Hatta Yunan komşular bizler Ramazan ayında oruç tutarken, kahveye geldiklerinde bizim yanımızda kahve, sigara içmezlerdi.

Benim orada bizim köyden ve çevre köylerden çok Yunan arkadaşım var. Gittiğimde onlarla görüşüyorum.

(OŞ84) ... Bir tane komşumuz vardı, gavur. Orada oturuyordu tabii. Yunan diyeyim. Bir onlar vardı bizim köyde. Onlar da tütün yapıyorlardı. Biz onlara yevmiyeye gidiyorduk böyle. “Ezan süresince oturacaksınız” diyordu. Namaza saygı.

Tek bir hane vardı. Kızın adı Titina, oğlanın adı da Yorgo'ydu. Geçen sene bizim bir akrabamız köye gittiğinde bize selam söylüyormuş o insanlar. O kadar iyilerdi bize karşı. Ama sonra ne yapmışlar bilmeyiz.

(JO44) Köyümüzde Yunan komşularımızla çok iyi geçinirdik. Kapı komşumuz Yunan'dı. Kapılarımızı kilitlemezdik. O da kilitlemezdi. Ona bir şey lazımsa bizim paramızın yerini bilir ve gelir alırdı. Bize lazımsa da biz gider alırdık. Her şeyimiz ortadaydı. “Komşu, şu kadar para aldık” diye söylerdik. Bu durum 1974 Kıbrıs çıkartmasına kadar devam etti. Bundan sonra küfürler başladı...

(IZ94) Şimdi devletler arasında sıkıntı var da Yunanlarla sıkıntımız yok diyelim.

Ben kendim Türk'üm. Komşun bana gelip de, “Al şu bir kilo peynir ye” demedi. Yunan 10 kilometre ileriden teneke dolusu peynir getirdi bize. Babamız fakir diye, biz garibanız diye.

Yandaki köylünün yüz tane koyunu vardı, bir paket, yarım kilo peynir vermezdi. Ama Yunan oradan bir teneke peynir getiriyordu...

Şimdi herkes tarlada, kimi tütün, kimi buğday ekiyor. Bu bizim tarlamız, bu Yunan'ın tarlası. Sabahleyin “*Kalimera [Günaydın]*” diye bağırır. Ama bizim Türkler bağırılmaz. Evet, bunlar böyle. İyi insanlar, iyi.

Görsel 51: Gümölcine’de çekilmiş fotoğrafta, mübadele ile gelen Rum kızları Türk kızlarıyla birlikte tütün dizerken görülmektedir. (Nilüfer Erdem arşivi)

(BI73) ... Ben 1963 senesinde, Aralık ayında Yunanistan’dan ve Yunan vatandaşı olarak Almanya’ya gittim.

1964’te Kıbrıs olayları olmuştu. Kantin vardı. Oradaki televizyon saat 08:00’de dünya olaylarını gösteriyordu. Kıbrıs’ı da gösteriyordu. 170 Yunan ve 3 Türk’tük o madende. Kömür madenine gitmiştik. Ana avrat küfür ediyorlardı orada. Bu küfürler şahsıma olmasa da kanım Türk benim. Ben kaldıramıyordum bunu. Arkadaşlara “*Ben terk edeceğim burayı. Burada kalamam.*” dedim. Üç ayda döndüm.

... Tercümanımız da Yunan'dı ama çok iyiydi. Her sabah iki saat okula gidiyorduk... Kullandığımız aletleri öğrenmek için. Hatta Yunan çocuğun birisi *"Bu Kıbrıs ne olacak"* dedi. Tercümanımız, *"Otur oraya. Sen ekmek parası için ana-babanı bırakmış ve buraya gelmişin. Sen işine bak. O sorunu iki devletin adamları çözer. Sana düşmez. Bak, burada Türk arkadaşlarınız var. Sakın bir şey demeyin. Buradan geri gidirsiniz"* dedi...

... 6-7 Eylül Hadisesi var ya. Bizim birkaç kilometre ilerimizde Denizler köyü vardı. Zamanında Türk köyüymüş, sonradan Yunan köyü olmuş. Türkler kaçmış ve Türkiye'den gelen Rumlar yerleşmiş.

... Şimdi oradaki bazı Yunanlar çok iyiydi. Bir dayı vardı, solcuymdu. Bize haber yollardı. Benim falan yerdeki çayırı, yoncayı biçsinler diye. Kendi gelmezdi. Biçeriz, bitiririz. Pat gelir. *"Çocuklar bitti mi?"* diye sorardı. *"Geçmiş olsun"* derdi. *"Borcum ne kadar?"* diye sorardı. Tarlanın kaç dönüm olduğunu bilmediğimizden, *"Bilmem"* derdik. O da bilmiyormuş. Dolaşıp ölçtük. *"Al parasını, burada. Üstüne birer double de rakı için benden"* derdi.

6-7 Eylül Hadisesinde bir Panayot vardı. Çok efendiydi. Bizim köyde de aile dostları var. Onun oğlu her akşam saat 21:00 veya 22:00'da eve geliyormuş. Bu olay olduğu akşam gelmemiş. Babası bakıyor, kahveler kapalı. Okul da köyün en ucunda. Oraya gittiğinde ışık görüyor. Kulak misafiri oluyor. Yunanlar toplanmış orada ve bizim köyü basacaklar, Muratlı'yı. Katliam yapacaklar.

Evet. Bakıyor Panayot oğlu da orada. *"Oğlum, sen gel"* diyor, çağırıyor onu. Kendisi içeriye, toplantıya giriyor. *"Anlatın bakalım. Plan nedir?"* diyor. Anlatıyorlar. *"Gidip Muratlı'yı basacağız. İstanbul'da bizim Rumları öldürmüşler"* diyorlar. *"Burada kaç kişi varız? 30 kişi. Muratlı'ya gidip bir, iki aileyi basabiliriz ama"*

bunlar bağırıp çağıracak ve herkesi uyandıracaklar. Sen onların hangisinin elinde balta ya da silah var biliyor musun? Buradan gittiğimiz 30 kişiden ikisi sağ dönemez” diyor. “... Devletler çözer bunları” diyor. Böylece bir facia önleniyor.

(NÖ24) Komşularla yaşanmadı. Ama resmi devlet kanalları ile zorlamalar oluyordu. Komşulardan hiç şiddet veya benzeri bir şey görmedik. Bizler epey kalabalıktık. Örneğin bizim çevre mezralar vardı. 400'ün üzerinde hane vardı. Bizim nüfusumuz 2000'in üzerindeydi. Bizim köyde benim olduğum dönemde, Yunanlardan 20 hane kalmış, diğerleri başka yerlere göç etmişti. Onlarla da bizim pek probleminiz olmadı.

Göç etmeye karar verdiğiniz günlerde Türkiye'deki iş ve yaşam olanakları hakkında bilginiz var mıydı?

(AD34) Yoktu kızım, yoktu. Herkes göç ederdi, biz de göç ettik. Bizim dağda kaç kişiden bilgi alacağız. Dağda yaşadık. Biz cahil yaşadık.

(LP3) Yok, gözümü karartıp “Ben bu işi yaparım” dedim, geldim.

(JT33) Yoktu. Gözümü kararttım ve geldim.

(IZ94) ... Türkiye'yi koca ova biliyordum, dağ mağ bilmiyordum. Böyle düşündüm. Yoktu, hiçbir bilgim yoktu.

(BD56) Hiç bilgim yoktu, çok gençtim. 24 yaşındaydım. Gözümüzü kapatıp geldik. Savcı, hâkim ne demek onu dahi bilmiyordum. Haberleri dinliyor ve kendi kendime “Savcı kim, hâkim kim?” diye soruyordum. Yaşadıkça öğrendim.

(NŞ13) Hiç olmadı. Gözümüzü kararttık. “Bismillah” dedik, yola çıktık. Türkiye de aç mezarı yok. Onun için biz Türkiye'ye geldik. Biz burada nasıl olsa bir parça ekmek çıkartırız. Babam inşaat ustasıydı zaten rahmetli. Geldiği gibi başladı işe. Evimizi zaten yapmıştık, etmiştik, bitmişti evimiz... Hazırdı. Direkt geldik. Kendi evimize geldik biz. Amcamlar, dedemler daha önceden burada, biz de orada olduğumuz için. Dedeme ve babaanneme bakacak insan var. Babamlar altı erkek kardeş. Dolayısıyla oradaki tarlalar da bize kalınca. Hadi çalışalım... Dedemin altı çocuğu, kırk dönüm tarlası var. Böl parçala kaçır dönüm düşer.

Ama şu da var. Eğer Batı Trakyalıların bir kısmı göç etmemiş olsaydı, orada yaşam olmazdı. Yani zor olurdu. Niye

olmazdı? Oranın kilometrekaresi belli. Yüzölçümü belli. Dolayısıyla eskiden bir ailenin en az üç, dört çocuğu olurmuş. Bizim köyde bir kişinin en fazla 80 dönüm tarlası var. Düşünün, dört çocuğunuz olsa yirmişer dönüm paylaşacaklar. Ya on iki çocuğunuz olsa? Dolayısıyla orada insanların ekmek kavgası başlardı. Göç olmasaydı, 1940'lardan beri bugün belki oradaki nüfus 1 milyonu geçecekti. Ama oradaki insanların iş imkânı olmayacaktı. Bugün gençler pek köylerde durmuyor. Ya Hollanda'ya gidiyor, ya Almanya'ya gidiyor. Bizim 15 yaşında olduğumuz dönemde gemicilik vardı. Şu anda eskisi kadar revaçta değil. Ama Almanya, Hollanda bayağı revaçta. Şimdi onlar, Avrupa Birliği vatandaşı. Bütün ülkeler serbest onlara malum. Bizim Türkiye'ye bile kimlikle giriyorlar.

(GY51) Çok fazla da bilgim yoktu. Evet yoktu. Sadece benim şöyleydi, benim annem babam gençken gelmişler buraya, kaçak gelmişler. Nasıl diyeyim? Kaç senesinde? Ben 1952 doğumluyum. 1935'te mi, 1946'da mı ne gelmişler? Ablam varmış ve 1,5-2 yaşındaymış. Ama duramamışlar. Annem hastalanmış, ablam hastalanmış. Annem neden hastalandı? Üzüntüden hastalandı. Yalnız tabii. Akrabalar var ama herkes evinde. Yalnız. Ben geldim, burada çevremde bir sürü tanıdık var.

... Burada işte çok az kalmışlar. Bir sene kalmışlar. Ama hastalanmış annem. Ondan sonra babam annemi alıp doktora gidiyor. Doktor, "*Ahmet Bey, sen hanumunu ve çocuğun al, nereden geldin oraya git. Senin hanımın üzüntüden bu hastalığı kapmış*" diyor. Verem hastalığı. Kışın soğuk ahşap evde oturmuşlar ve üşütmüş. Babam ondan sonra dönmüş. Oradan bir bilgimiz var. Yani babam severdi Türkiye'yi.

... Sonra geri dönmüşler. İşte sonra bize yine nasip oldu, biz geldik.

(ÇI54) Daha önce abimin yanına gelmiştim ve hayat şartlarını görmüştüm. 1984 yılıydı, Bursa'nın şartları çok iyi değildi

ama Yunanistan daha da kötüydü. 1984-1990 yılları arasında üniversite mezunu olanlar Yunanistan'da mesleğini yapamıyorlardı. Yunanistan mezunu dahi olsalar, olmuyordu. Benim çocuklarım burada büyüdüler, ilkokulda itibaren Türkiye'de okudular.

(NL76) ... Aslında ben medyadan Türkiye'nin birçok şehirlerine ve yazarlarına aşınaydım. Hatta İstanbul'da bir yere uğradım ve birkaç gün kaldım buraya gelmeden önce. Muhabbet arasında, "*İşte bugün nasıl geçti?*" diye sordular. "*Filan, filan, filan yere uğradım. Oradan oraya gittim*" dedim. "*Sen daha önce İstanbul'da bulundun mu?*" dediler. "*Hayır*" dedim. Bu kez "*Nereden biliyorsun bu yerleri, bu caddeleri?*" diye sordular. "*Gazetelerden, kitaplardan, medyadan, filmlerden, bilmem nereden*" dedim. Türkiye ile çok yakından ilgileniyordum.

(JO44) Türkiye hakkında bilgimiz yoktu. Okullarımızda Türk öğretmenlerimiz ancak senenin ortasında gelebiliyorlardı. Çünkü Yunan makamları çalışma izinlerinde güçlük çıkarıyorlardı. Yunanca derslerimizde her şeyi anlatırlardı. Yunan tarih dersinde Türkler için "*barbarlar*" diyorlardı. Ben bunlara kıızıyordum.

Ben biraz da fanatiktim ve 10 Kasım'da arkadaşlarıma "*Biz bunu burada anacağız*" dedim. Dersimizin hocası, Yunan müdürümüzdü... Ben saat 9:05'de "*Dikkat!*" diye bağırdım ve herkes ayağa kalktı. Biz saygı duruşuna başladık. Müdür, "*Ne yapıyorsunuz?*" dedi. Biz saygı duruşuna devam edince o da durdu. Birkaç gün sonra, müdür beni odasına çağırırdı. Ben bir ceza vereceğini düşündüm. Ama O, "*Tebrik ederim seni*" dedi. "*Benim okuduğum kadarıyla büyük insana saygınız da büyükmüş*" dedi. Bunu ben lisede yaşadım.

Yaptığınız evliliklerde kültürel mirası korumak adına Batı Trakya Türklerini tercih etme kaygısı taşıdınız mı? Sonraki kuşaklarınız için taşıyor musunuz?

(NŞ13) Tercihimiz tabii ki vardı. Ama siz ne kadar tercih etseniz de olmayabiliyor. Bizlerin bu yönde bir baskısı olmadı. Onların kendi tercihleri bu yönde oldu. Damat ve gelin de bizim arkadaşlarımızın çocukları. Bir gün profesörün birini dinliyorum. “İnsanlar mümkünse kendi yöresinin insanı ile evlensinler” diyor. Biz bunu da düşünmedik değil açıkçası. Genel ortak bir noktamız olsun. Bir araya geldiğimiz zaman bir şeyler konuşalım.

Her bölgenin insanı genelde kendi bölgesinin insanını seçmeye çalışıyor. Bugün Karadenizli, Karadenizliyle evlendirmek istiyor. İç Anadolulu, İç Anadoluluyla evlendirmek istiyor. Batı Trakyalı, Batı Trakyalıyla evlendirmek istiyor. Çocuk istemese de gönlünden geçen o.

(TP21) Evet, kültürel mirasımızı devam ettirmek açısından, ailemin de böyle bir yönlendirmesi oldu. Ben her ne kadar Türkiye’de yetişmiş olsam dahi gene de bir Batı Trakyalı ile daha iyi anlaşabileceğimi, kültürle alakalı çok fazla farklılıklarımızın olmayacağını düşündüğüm için Batı Trakyalı bir eşle evlenmeyi düşündüm. Hatta 1996 yılında gittiğimizde akrabalarımızın bu yönde girişimleri de oldu. Ama kısmet değilmiş. Gene de Türkiye’den, ama babaları ve dedeleri Batı

Trakya'dan gelmiş olan bir kızla evlendim. O da bizim kültürümüze çok uzak değil.

[Çocuklarımın Batı Trakyalı ile evlenmesi konusunda] öyle bir kaygım yok. Bana sorsalar, ben isterim. Sonuçta kültürel olarak daha yakın olacağız. Daha iyi anlaşılacaktır. Ama bu benim düşüncem. Aradan çok zaman geçti, çocukların bir kültürel farklılık yaşayacağını düşünmediğim durumlar var. Çünkü onlar Türkiye'de doğdular ve yetiştiler. Üzerlerinde baskı şeklinde değil de, telkin şeklinde tavsiyem olabilir.

(JL11) Çocuklarım burada evlendi. Gelinin birini Yunanistan'dan getirdik. Birini de Vize'den aldık. Gene Trakyalı. Hamuru Trakyalı.

(NÖ24) Tabii ki isterim. Büyük kızım şu an nişanlı. Nişanlısı Batı Trakyalı değil. Gerçekleri konuşmak lazım. Üniversiteler çocukları değiştiriyor ve toplum farklılaşıyor. Tamam, saygı var ve insanlardan kopma yok. Tabii bu evlilikler bir şeyleri değiştiriyor. Yani artık her yerden evlilikler oluyor, bunun önüne geçemeyiz. Eskiden de olurdu ama çok değildi. 1990'lara kadar bizden hiç dışarıdan evlenen olmadı. Genelde Batı Trakyalılar ile evlenilirdi. Bu Bulgaristan için de geçerli, Yugoslavya için de. Yugoslavya göçmenleri çoğunlukla Zafer Mahallesinde oturuyorlar. Benim onlardan çok arkadaşım var. Onlar da son zamanda kendilerinin dışındakilerden evlenmeye başladılar.

(NP45) Ben bu konulara karışmam. Kendi hayatı. Evliliği o sürdürecektir. Ben kesinlikle ona müdahale edemem.

...Şimdi şöyle bir şey, oranın insanını bilirsin. Burada da Doğu'ya gitsen, adam kendi tarafından ister. Niye? Çünkü kendi örf ve adetlerini bilir. Biz orada örf ve adetlerimizi biliriz. Öyle değil mi hocam? Onun için tabii ki yüreğimiz hep orada akar ama nasip kısmet işi bunlar.

(ZH101) İlk tercihim tabi. Ama kader. Çünkü kızım, kültür farklılığı olduğundan buradaki insanlarla geçim zorlaşıyor. Yani %70 geçiniyor, %30 geçinemiyor. Neden? Kültür farklarından. Onun için biz de kendimize göre istiyoruz. Nasip, kısmet, inşallah olur.

(ŞN41) ... Çocuklarım için Batı Trakyalı bir eş isterim. Aynı kültürden olunca ortak noktalar daha fazla oluyor. Mesleğimden dolayı da biliyorum, boşanma davalarında, farklı bölgeden olan eşler arasında daha fazla anlaşmazlık oluyor.

(IL65) Hiç fark etmez, öyle bir tercihim yok. Yeter ki insan olsun. Hangi ırktan, hangi milletten olursa olsun. Bana insanlığı lazım, gerisi hiç önemli değil.

(NN69) [Çocukların Batı Trakyalı ile evlenmesini] tabii ki isterim de çocuklar çok farklı artık. Yeni nesil çok farklı. Bizim istememize kalmıyor. Sonra bizim çocuklar çok fazla yapamayabilir bizim Batı Trakyalılarla. Hani ben bunu derken, kendi çevrem açısından diyorum. Dar gelir onlara benim geldiğim çevre.

(ÖC75) Çok değişik bir duygu bu. Karşıdaki insan, aile iyi olduktan sonra benim şahsi fikrime göre gerisinin bir önemi yok. Ben halkımı seviyorum ama birinci önceliğim iyi ahlaklı, iyi insan olmaları. Nereli olduklarının bir önemi yok.

(MA100) ... [Eşimin] yöresi Emirdağ'a yakın. Aslında kökenleri Malatya. Babam nasıl desem, ırkçı değildi. Ama karşı dururdu. Galiba onlar [anneler] istemediler. Çok da belli etmediler. Ama yüzleri asıktı. Ben ırkçılık yapmıyorum, ben zaten bütün etnik kimlikleri hiçbir zaman dert etmem. Hiçbir zaman. Ancak terörü ayırıyorum. Karadenizli olsun, Doğu Anadolu olsun, ne olursa olsun. İster Çerkes olsun, ister Makedonyalı olsun, yabancı olsun. Ama onlar için... Muhafazakâr bizim taraflılar, fark ettiyseniz...

(ŞF16) Taşımadım. Burada büyüdüğüm ve Batı Trakyalılar ile çok fazla temasım olmadığı için böyle bir düşüncem olmadı. Oğlum için de böyle bir hassasiyetim yok.

Türkiye'deki Batı Trakya Türklerinin yeterli dayanışma içerisinde olduğunu düşünüyor musunuz? Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği ile ilişkiniz oldu mu?

(LP3) Gümölcine'de üç, beş mahalle varsa, herkes birbirini tanır. Ama burada herkes farklı semtlerde dağınık olduğu için bir kopukluk olabiliyor. Maddi olarak kimse kimseden fazla bir şey beklemezdi. Ama göç eden soydaşlar, belli semtlerde toplandılarına göre demek ki bir dayanışma vardı.

(JF10) Bizim buraya gelenler, pek birlikte olamıyorlar. Bunun neden kaynaklandığını da bilemiyorum. Eskiden birlik beraberlik daha iyiydi. Son kongrede, 1600 kişilik rekor bir katılım oldu. Daha önce katılım 600 kişiyi geçmiyordu. Batı Trakyalı olup da İstanbul haricinde Bursa'da, Manisa'da yaşayanlar da var. Trakya'da yaşayanlar var. Ama İstanbul'daki bizler sanki eskiden birbirimize daha bağlıydık. Bir şekilde dağınıklık günümüzde de devam ediyor.

Ben bundan on beş yıl evvel Avustralya'ya gittim. Bir teknik gezi, belediyemizle. Küçükçekmece Belediyesi'nde meclis üyesiydim o zaman. Orada da bizim Batı Trakya Derneği'ni buldum. Orada açıkçası daha iyi bir birliktelik vardı. Belki de daha uzakta, daha gurbette oldukları için. Kendilerine dernek binası, aşevi yapmışlar. Ramazan aylarında bir araya geliyorlarmış. Diğer özel günlerde orada toplanıyorlarmış. Çok büyük birlik vardı. Melbourne kentinde. Bize "Hoş geldiniz! Misafirimiz olun!" dediler.

Herkes anavatanına geldiğinde ilk başlangıçta bir iki sene zorluk çekiyor. Sağını solunu öğrenene kadar. Ama neticede topluma karışıyor. Başka memlekette hasret daha büyük oluyor.

(TP21) ... Batı Trakyalı olarak yan yana geldiğimizde birbirimize biraz dayanak oluyoruz. Ama hayat şartları bizi etrafa savurduğu zaman toplanmamız zor oluyor. O yüzden Türkiye'deki Batı Trakyalıların birbiriyle, özellikle de uzakta kalmış olanlarla çok da dayanışma içinde olduğunu düşünmüyorum.

Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği (BTTDD) ile ilişkim oldu. 16-17 yaşlarındayken BTTDD'nin genel merkezine her hafta sonu gidiyor, orada bulunuyorduk. Batı Trakya'dan öğrenci olarak gelmiş olan kişilerden kendi yaşlarımız, arkadaşlarımız vardı. Buradan da biz gidip orada buluşuyorduk. Hatta İngilizce kursları düzenlenmişti. Kurslar vasıtasıyla orada görüştüğüm arkadaşlarım çok oldu. Batı Trakya'dan otobüsle, üniversite sınavları için gelen öğrenciler vardı. Onların geldiği dönemlerde derneğe gidiyor ve orada onlara yardımcı olmak, yönlendirmek, çevreyi tanıtmak konusunda görevler alıyorduk. Daha sonraki yıllarda iş, güç artınca fazla ilgilenemedim.

BTTDD vasıtasıyla bazı hakları iyi hale getirmeye çalıştıklarını görüyorum. Bazı yöneticilerimiz var. Bu konuda çalışmalar yapıyorlar. Ama karşı tarafta ne kadar yer buluyor, onu da tam kestiremiyorum.

(FC23) ... Çok uzun yıllar dernekte yöneticilik yaptım. Kime gidersen bir başka tarafa çekiyor. O benim dediğim olacak diyor, diğeri benimki olacak. Bir ara da siyasi amaçlarla çalışanlar yönetime geçtiler. Siyaseti derneğe çok fazla soktular. Dernek içinde çekişmeler, çatışmalar oldu. Eskiden birlik ve beraberlik daha fazla vardı. Şimdilerde bana göre bir dağınıklık hâkim. Siyaset işe karışınca gruplaşmalar, gruplar arası çatışmalar oldu. Eskiden böyle bir şey olmazdı. Herkes dernek toplantılarında bir araya gelir, çok kalabalık olurdu. Eskiden derneğin siyasetle ilgisi yoktu.

(ÖL18) Elimden geldiğince katılıyorum. Zamanında futbol kulübünün başkanlığını yaptım. Genel Merkez ve Şubeye [Bursa Şubesi] gerek hukuki, gerekse diğer yönlerden destek olmaya çalışıyorum. Daha önce bahsettiğim SGK sorunu için epey bir dosya birikti. Yargıtay kararı da yok. Süreç uzuyor ve yeni davalar çıkıyor. Gelen haberler iyi. Sonuçlar lehimize çıkıyor. Bir tek Yargıtay aşaması kaldı. Yargıtay'dan olumlu sonuç çıkarsa bu sorun çözülmüş olacak. Bu durumda olan çok kişi var. Onların da problemi çözülecek.

Derneğimizin genel merkezi, emeklilikle alakalı belli girişimlerde bulunuldu. Her genel kurulda bunlar dile getiriliyor. Genel kurullara milletvekilleri geliyor. Belli önde gelenler katılıyor. Belediye Başkanları vs. Kurulda sıkıntılar dile getiriliyor. Milletvekillerine, hatta Cumhurbaşkanına sorunlar iletiliyor.

Ben buradan birkaç problemle alakalı rapor hazırladım. Diğer sıkıntılarla ilgili de birkaç rapor hazırlandı. Bu raporlar sunuldu. Görüşmeler genel merkez tarafından idare ediliyor.

(NB28) Bursa'da akrabalarım vardı. Staj için geldim ve sonrasında Bursa'da kaldım. Stajımı tamamladıktan sonra çalışmaya başladım. Bu arada Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği ile ilişkilerim vardı. O zamanlar yeni kurulmuştu. Ben İstanbul'daki dernekten arkadaşlarımın vasıtasıyla buraya geldim. Sergi yapılacaktı. Sergilenecek eşya toplamak için gelmiştim. Batı Trakya'yı temsil edecek dokümanlar ve eşyalar toplayıp sergilenecekti. Bindallılar, yağlıklar gibi kültürel eşyalar.

Buradaki dernek yöneticileri "*Sen burada kal. Derneğimizi de tekrar açarsın, çalıştırsın*" dediler. Ben de kabul ettim. İşten çıkınca saat beşten sonra derneği açıyordum. Yeni gelenler olmuştu o zamanlar. 1974 sonrasıydı ve onlarla sohbet ediyordum. Tanıdığım iş adamları vasıtasıyla onlara iş bulmaya çalışıyordum ve yıllarca o şekilde çalışıp derneğin üye sayısını arttırdım. Sonrasında ben derneğe taşındım. Dernek içinde

ayrı bir bölümde bana bir ofis yaptık. Ben hem kendi işimi, hem derneğin işlerini yaptım. Bu şekilde yöneticilerin erişemediği yerlere ben eriştim. Ben gelenleri karşıladım ve onlarla sohbet ettim. Problemleri yönetim kuruluna ilettim. Çözebildiğimiz problemleri çözdük. Kimisini yerel olarak çözdük, kimisini Ankara'ya ilettik.

... Gidenler varsa, yeni gelenler de var. Dernek devam ediyor. Görev değişikliği gibi. Biri kenara çekiliyor, yeni gençler geliyor. Derneklerimiz açık. Derneklerde gençler var. Eskiden yaşlılar vardı, şu anda gençler var.

... Şubemiz var ya, devamlı gidiyorum. Mülakatı gerçekleştirmek için buraya da şubeden geldim. Orada sohbet ettik, haber aldık. Zaten bizim moralimizi düzelten bu. Ben şimdi oraya gittim ve can kazandım. Arkadaşlarla güldük, eğlendik. Herkesle bunu yapamazsınız. İnsan yöresinin şakalarına, sözlerine ihtiyaç duyuyor. Doktora gidip para verecek yerde orada arkadaşlarla mutlu oluyorsunuz. Bir sürü de haber alıyorsunuz. Kim ölmüş, kim kalmış? Kimi öğretmen, kimi doktor olmuş. Bunları da öğreniyoruz. Kimin çocuğu Avrupa'ya gitmiş, kiminki yeni iş açmış öğreniyoruz. Eskiden yoktu. Şimdi bir sürü çocuğumuz iş sahibi, iş adamı oldu. Batı Trakya'ya dönmek buradakilerin aklından bile geçmiyor. Batı Trakya Türklüğü burada hala olduğu gibi sürdürülüyor. Eşimiz dostumuzla diyalogumuz devam ediyor. Muhakkak Batı Trakya'ya gidenimiz, gelenimiz oluyor. Ne oldu, ne bitti diye haber alıyoruz...

(JT33) Ben yıllardır dernekteyim, pek öyle bir dayanışma görmüyorum. Halkımız rahatlayınca, sıkıntıları atlatınca pek önemsemiyor. Oradakiler için de kısmen bir mücadele veriliyor.

(NL35) Bizim Batı Trakyalılar ne kocar ne bulaşır. Dayanışma olmaz bizim Batı Trakyalılarda.

(GE53) Vardı. O zamanlarda da dernek vardı. Bizim dernek çok eskidir aslında. İlk gelenler kısa bir süre sonra burada dernek kurmuşlar. 1964'lerde olabilir, tam olarak bilmiyorum. Dernek vardı ama, en büyük faydası neydi? Hepimizi bir araya topluyordu.

... Derneğe danışıldı. Derneğin çok büyük faydaları olmuştur. Hiçbir şey olmasa bile herkesi bir araya topladı. O zamanki bağlar çok daha kuvvetliydi. Herkes birbirine sahip çıkıyordu. Örneğin köyden kaçak, bekâr gelenler vardı. Bunların sığına-cak hiçbir yeri yoktu. Nasılsa orada bizim derneğimiz var veya orada bizden birileri var diyerekten tanınmasa dahi o evde misafir olmuştur. Her gelene sahip çıkılmıştır.

... [Şimdi] genç nesil birazcık daha koştuk. Niye koştuk? Belki bu da normal olabilir. Hayatın getirdikleri, sosyal çevre. İşler biraz daha farklılaştı. Eskiden herkes buradaydı [Zeytinburnu'nda]. Herkesin durumu aşağı yukarı birbirine yakındı. Şimdi burada birileri işini kurdu. Biraz daha sivrildi diyelim. Bağını kopardı. Ekonomik durumu güçlendikçe insanlar bir şekilde kopuyor. Giden geri gelmiyor. Bu tür şeyler de normaldir.

... Geçmiş yıllarda çok, çok daha aktifti. Ben çok iyi hatırlarım. Her Ramazan mutlaka iftarımız olurdu. Ve çok iyi bir katılım olurdu. Ara ara kahvaltılar yapardık kendi aramızda ve dernekte. Sadece aktivite olsun diyerekten. İhtiyaç sahibi insanlara yardım toplanırdı. Bunu hala yaparız. Ama son iki-üç yıldır bunlar eksildi. Mesela burada iftar verelim dedik. İşte kışa denk geldi, yaza denk geldi. Yani ne oldu? Pandemi oldu. Pandemi aslında ister istemez bizi biraz daha bu tür şeylerden kopardı. Geçmiş yıllarda çok, çok daha aktiftik. Her gün buradayız aslında. Ben her Cumartesi günü dükkânımı kapatırım, buraya gelirim.

... Bağların daha kuvvetli olmasını çok isterdik. Ama biraz da kabahat bizde. İşte İstanbul'da yaşamak zor biliyorsunuz.

Hayat pahalılığı. Herkesin kendi hayatı var. İnsanlar bir şekilde kopuyorlar. Bir de dernekçilik biraz da ekonomik duruma bağlı. Derneği eğer alttan beslerseniz devam eder. Belki en büyük hatamız geçmiş yıllarda büyüklerimizin bu dernekle alakalı gelir getirici bir yeri düşünmemiş olmaları. Belki üç, beş dükkân, derneğimizin sabit bir geliri olsaydı çok daha kolay olurdu. Daha iyi olur muydu? Belki. Ama hayat şartları işte. Bir de oradan buraya geliyorsunuz. Hiçbir mal varlığınız yok. Ayakta kalma savaşı veriyorsunuz. Geçim derdi var biliyorsunuz.

... Biz yine çok iyiyiz. Bakın bizim dernek binamız var, spor kulübümüz var, vakfımız var, Kuran kursumuz var. En azından hala sahip çıkıyoruz.

Batı Trakya derneğinin genel merkezi var İstanbul'da. Bunun şubeleri var. Bursa çok daha aktif ve çok daha iyi. Türkiye'nin belli bölgelerinde şubeler var. Kongrelerde veya farklı aktivitelerde bir araya gelebiliyoruz. Yeri geldiğinde de kendi aramızda alışveriş yapıyoruz. Mesela Bursa'ya gittiğimizde "*Kim bize yardımcı olabilir?*" diye yazdım. Soma'ya gidiyorsun mesela. Orada bir işiniz var. Derneğe giriyorsunuz. "*Kardeşim burada kim var?*" dediğinizde faydasını görebiliyorsunuz bazı durumlarda.

... Ortaokul birden günümüze kadar biz hep dernekte vardık. Nereye gideceğim? Derneğe gidiyordum. Çok, çok daha aktiftik, çok, çok daha kalabalıktık. Çünkü burada çok daha fazla insan vardı. Yine mahallemizdeydi dernek. Her çıkan mutlaka derneğe giderdi. Niye çünkü akraban da orada, arkadaşın da orada. Şimdi bakmayın. Şimdi çıkan Olivium'a, AVM'ye gider. Bizde böyle bir şey yoktu. Burası bizi bağlıyordu. Dernek kahve gibiydi. En azından bizi bir araya getiriyordu. Spor kulübü vardı zamanında, giderdik. O zaman çok daha aktiflerdi bizinkiler.

(IZ94) ... Ben bu derneğin üçüncü, dördüncü üyesiydim. İlk zamanlar biraz da farklılık vardı. Yani insanlar biraz daha

yakındı. Bu [dayanışma] bizde yok. Ama Boşnaklarda, Diyarbakırlılarda, Erzurumlularda var. Bizde bu yok. Bizim Yunanistanlılarda bu yok.

Kendi başına. Bir şey demek istemiyorum, böyle birbirine sarılacak insan yok. Şurada seni, beni dövseler, bir tanesi dönüp de “Niye böyle?” demez...

...

Elimizden gelen işi yapıyorduk. Ama bizim millet pek öyle şey değil. Çok çabalıyor çocuk [dernek başkanı]. Ama bizim insanlarımız. Batı Trakya insanları pek yaklaşmıyor. Ben de bilmiyorum... Ben severim yani. Toplantılarda sen beni tanırsın, ben seni tanırım. Ne yaptığını, ne ettiğini bilirim. Evet gördün mü şimdi? Bizim bir sürü Batı Trakya derneği var. İstanbul’da, doktoru var, bilmem ne var... Burada da vardı. Ben dün prostat ameliyatı oldum. Bir tanıdığımıza gitsek, bir tavsiye eder. İnsan birbirine iyilik yapar gerekirse. Ama bizim öyle fazla bir şey olmuyor.

Abi, şimdi ne kadar ilgilenseler... Bizim insanların içinde pek o yok yani. Her sene gelip 500 lirayı benden alıyor, Esnaf Sanatkârlar Derneği var. Biliyordur, işte o. Ben buraya da 500 lira versem, işte 100 kişi verse, bu dernek daha güzel olur, daha iyi şey olur, hepsi olur. Ama yok. Ben bir gün para toplamaya çıktım. Yunanistan’dan olanlardan derneğe yardım istiyorum. Adamın biri bana “*Toplayın, toplayın, yiyin paraları şerefsizler*” dedi. Ben de “*Bırak kalsın*” dedim. Zaten gittiğimde iki lira topluyoruz, üç lira topluyoruz. Adamdan istediğimde “*Biz verelim, siz yiyin*” dedi bana.

(ÖC75) ...Bazen kendi kendime bunu sorguluyorum. Nerede olursan ol Tokathlılar, Sivashlılar, Erzurumlular, Giresunlular derneği diye yazar. Giresun’dan gelmiş adamlar, o kadar çok adam mı var ki geldikleri yerde bunu kurabilmişler. Dayanışmanın önemli olduğunu düşünüp kurmuşlar. Onlar

yurtiçinden gelip kurmuş da benimkisinin daha elzem olması lazımken bizde yok. Nedense herkes hayat mücadelesine düşünce bunu yapmamışlar. Bu mu rol oynuyor, bunu tam olarak da bilemiyorum. Yeni yetişen gençlik de bunlara fazla ilgi göstermiyor.

(RE78) [Eskişehir'de] Dernek vardı. Ama çok kalabalık olmadığımız için devamı gelmedi.

Kuşaklar arasında kopukluk var. İkinci, üçüncü kuşakların pek ilgisi yok.

[Derneğin bu konuda] kolaylaştırıcı olması beklenir. Ama burada öyle olmadı. Erkeklerde pek birlik beraberlik yok. Ama kadınların elli, altmış yıllık arkadaşlıkları devam ediyor. Onlar maşallah devam ettiriyorlar. Biraz da dünya telaşesi. İş, güç. Olmasını isterdik, olmasını tabi ki... Bursa'daki derneği görünce özeniyorum ben.

O konulara ilgi gösterecek yeterince gencimiz yok. Bizim düşündüklerimizle şimdikilerin düşündükleri çok farklı. Yaşamaları lazım bazı şeyleri. O yokluğu yaşamaları lazım. Ama inanın benim çocuklarım çok hevesliler. O konuda bir şeyler olsa belki gençleri de yönlendirebiliriz.

(BU17) Sonuçta burası bir dernek. Elinden geldiği kadarıyla yeterli. Derneğin yapabilecekleri sınırlıdır. Dernekte çalışan kişiler bu işi gönüllü olarak yapıyorlar. Ama yapabilecekleri, sağlayabildikleri bütçe ile sınırlı. Bana göre bu arkadaşlarımız elinden gelenin en iyisini yapıyorlar. 10 TL'lik bütçeyle 20 TL'lik iş yapmak için çabalıyorlar.

Batı Trakya Türkleri *solo praktis* çalışır, pek iş ortaklığı yapmazlar. Dayanışma anlamında yardımlaşma oluyor. Bizim bölgeden buraya tedavi için gelenlere yardım ederiz. Mesela iki yıl önce ameliyat olmak için gelen bir hemşerimizin maddi imkânı yoktu. Bizler bir gecede gerekli parayı topladık. Genel olarak dayanışma vardır.

...

Evet, derneklerde bunu açıkça görüyoruz. Hep aynı kişiler yer alıyor. Gençlerden gelenler var ama çok çok az. Mesela şu anda üniversitelerde okuyan Çanakkale’de 206, Tekirdağ’da 189, Edirne’de muhtemelen 600 öğrenci var. Bunlardan çok azı derneğe geliyor. Çanakkale’den bir öğrenciyi kazandık. Genel Merkezin desteğiyle temsilcilik açtı. Orada öğrencileri örgütlemeye çalışıyor.

Tabii ki birçok faaliyetimiz var. Mesela geçen hafta Keşan’da iftar yaptık. Çevre illerden çok gelen oldu. Derneklerde bir de şu var. Tepedekiler kolay kolay bırakmak istemiyor. Yeni nesilde ise bu konuda bir istek yok. Bu nesil epey farklı. Batı Trakya’yla, öyle derneklerle ilgilenmek istemiyorlar.

(ŞE62) Ben devamlı dernekte bulundum. Geziler düzenliyoruz, toplantılar düzenliyoruz. BTTDD İzmit Şubesi, şubeler içinde en faal olandır. 1200 kayıtlı üyemiz var. Onlarla devamlı olarak toplantı, faaliyet ve cenaze bilgilerini paylaşıyoruz. Bunlara katılım yüksek oluyor. İzmit’te daha çok İskeçe’den gelenler ağırlıklı. Herkesin maddi durumu iyi. Zor durumda olan pek yok. Ramazan’da üyelerden yardım toplayıp, maddi durumu kötü olan hemşerilerimize yardım ediyoruz. Ketenlik’ten 17 öğrenci vardı. Onlara burs verdik. Burada öğrencileri toplantıya çağırıyorduk. Şimdi mezun oldular. Bazısı evlendi, hala haberleşiyoruz. Öğrencilere ikamet tezkeresi almakta yardım ediyoruz. Belediye başkanları da bize yardımcı oluyorlar.

Şubemizdeki tüm üye kayıtlarını bilgisayara geçirdik. Adresleri, telefonları her türlü bilgiler kayıt altında...

(JO44) Bu konuda sıkıntımız var. Buraya gelmiş, hali vakti yerinde ama orayı unutmuşlar. Gerçi ne olursa olsun para

veren insanlarımız da var. Batı Trakyalılar birbirine destek olmaz, bunun da bir sebebi yok. Örneğin Bulgaristan göçmenleri, burada bile hayatlarını idame ettirirken Todor Jivkov gelecek bize baskı yapacak diye korkarlar. Hala korku içinde yaşıyorlar. Bizimkiler de oradaki baskıdan dolayı hala korkarlar ve korku içinde yaşarlar. Batı Trakya akıllarına gelmiyor. Ekonomik durumunu düzelden mümkün olduğunca uzaklaşıyor. Bakırköy'de birçok Batı Trakyalı var. Bir sürü doktor ve mühendis var şubeye kayıtlı. İçlerinde profesörler dahi var. Ama oradaki dernek şubesine uğrayan yok. Sorumluluk almıyorlar. Dernek başkanı ilkokul mezunu bir arkadaşımız. On beş senedir şube başkanı. Şubeler içinde bir tek Zeytinburnu Şubesi çok faal. O da oradaki kişilerin Şahin'den olması sebebiyle. Deniz Baykal'ı, 1992'de Şahin'e götüremedim. Yasak Bölgeydi ve giriş izne bağlıydı. O bölge (Yasak Bölge) insanı birbirine daha fazla kaynaşmış...

Geldiğinizde size çevrenizden (akraba, arkadaş) veya Türkiye'deki kurum ve kuruluşlardan sahip çıkan oldu mu?

(ZE72) Bizim burada bir eniştemiz vardı. Belediye zabıta çavuşu idi. Biz de dahil herkese çok yardımcı oldu. Okula kayıt için, kiralık ev bulmamızda, Belediyede olan işlemlerde bize yardımcı oldu. O yardım etmeseydi biraz zorluk yaşardık. İşleri daha uzun zamanda hallederdik.

(MC55) Şimdi şöyle, akrabalarımız vardı. Zaten hemen gelir gelmez işe başladım. Çünkü amcamın öyle bir imkânı vardı. Bize yol gösteren çok oldu. Ama 1940'lı yıllarda gelenler, tabii ki amcamlar çok zorluk çekmişler. 1954'te gelmiş amcam. O zamanlar çok sıkıntı çekmişler onlar. Yatacak yer, bir şey yokmuş. Bizim öyle bir sıkıntımız olmadı. Benim 1975'ten sonra gelen arkadaşlarımın birçoğunun da sıkıntısı olmamıştır diye düşünüyorum. Çünkü hepsi hemen hemen hazırlığını yapıp öyle geldiler. Kıbrıs Savaşı, bizim Batı Trakya'yı boşalttı.

[Dernek] iş konusunda çok fazla yardımcı olmuyordu. Olsa bile çok cüzidir. Ama onun dışında diğer meselelerde yardımcı oluyordu. Örneğin oturma izinleriyle ilgili sıkıntılar olduğunda derneğimiz yardımcı oluyordu. Bizden önce gelmiş olan abilerimiz vardı. Onlar buradaki emniyet görevlilerini, devlet kurumlarını iyi tanıyorlardı. Oradan gelen bizlere yardımcı oluyorlardı.

(ŞŞ37) Olmadı. Eskiden gelenlere muhacir, mübadil deniyordu. Onları devlet yerleştirmiş. Bizlerse göçmeniz. Kendi

isteğimizle geldik ve başımızın çaresine baktık. Babam sağ olsun, biraz tarla satıp bana destek oldu. Ben de inşaat ustalığını biliyordum. Askerde de inşaat işlerinde çalıştım.

(BN83) Resmi dairelerde memurlar çok tatlı dille davrandılar oğlum. Orada hep bağırdılar bize, azarladılar. Türkiye o yönden çok daha iyiydi. Ellerinden geldiğince. Bazı pürüzler de olsa yardımcı olmaya çalıştılar. Biz çalışkan insanlarız. Buradaki insanlardan daha hareketli bir hayat geçirdik.

(NP45) Bir tek depremde üç ekmek aldım. Asker, Mehmetali paşa Kışlası'na gelmişti. Bir de üç, dört kutu süt aldım. O da mecburiyetten. Başka hiçbir yardım almadım. Biz devlete neden yük olalım? Onlar, tanıdıklar olmasa yabancı bir yerde ne yaparsınız? Dilini bilsen ne olur?...

(ŞN93) Babamın teyzesinin çocukları yoktu, evleri de müsaitti. Bizi 1,5 yıl misafir ettiler. Sonra kendi evimize taşındık. Onların yardımı oldu. Sonra burada çevremizde hep daha önceden gelmiş köylülerimiz vardı, onların maddi değilse de yol gösterme anlamında yardımları oldu.

Babam evi 1984 yılında kendisi yaptı. O zaman bizim köylülerden gelip inşaatta çalışarak ona yardım edenler oldu, bu da güzel bir şeydi.

(OL89) ... Bize sadece ikamet tezkeresi verdiler. Önce altı ay diyelim, sonra bir yıl, sonra uzattılar bunları. Ama güzel olan bir şey vardı. İkamet tezkeresiyle biz her türlü işimizi gördük burada. Mesela ben ikamet tezkeresi ile evlendim, iş yeri açtım, ehliyet aldım. Yani bir engelimiz yoktu. Sadece tam bir Türk vatandaşı değilim.

(BU17) ... [Okulda] bazı arkadaşlarımız şaka olarak bize "Gavur" derlerdi ama alınmazdım. Tam tersine pozitif ayrımcılık ile karşılaştık. Türkçemiz zayıftı haliyle. Ama sıkıntı çekmedik. Bize karşı iyi davranıldı. Müdürümüz bizi çok severdi. Kendisi ile halen görüşüyorum. Öğretmenlere bize karşı çok

iyi davranmalarını söylerdi. Üniversite’de de aynı şekilde pozitif ayrımcılık yapıldı.

(GL77) ... Biz buraya geldiğimizde kimse bize sahip çıkmadı. Kendimiz hayata tutunduk. Babam geldi, çocuklar boy boy. En büyüğü bendim, düşün on beş yaşında. Birbirimize tutunarak devam ettik hayata...

İstanbul Rumları ile Batı Trakya Türklerini mukayese etmenizi istesek ne dersiniz?

(ON36) Bizleri bir terazinin iki kefesine koysanız onlarınki göğe çıkar, bizimki yerin dibine iner. Neden? İki devletin farklı tutumundan. Bizim Batı Trakya'da bir sürü vakıf mallarımız var. Burada da onların var. Burada kilise açıyorlar. Bizimkiler ise yok olup gidiyor. Lozan'da bunlar konuşulmuş ve yazılmış. Niye arkasında durulmuyor?

(MC55) Büyük fark var. İstanbul Rumları hem Türkiye'de, hem Yunanistan'da bütün imkânlarla sahipler. İstanbul'da çok mal varlıkları olduğu gibi Yunanistan'da da mal varlıkları edindiler. Birçoğunu da Yunan devletinin yardımıyla, uzun süreli kredilerle edindiler. Mal sahibi oldular. Yunanistan onların hiçbirinin Türk vatandaşlığından çıkmasını istemedi. Bildiğim kadarıyla. Araştırdığım kadarıyla. Hepsinin elinde şu anda Türk kimliği var. Ama benim öyle bir şeyim yok. Ben oradaki annemden, babamdan kalan mirası elde tutmaya gayret ediyorum. Ona bile müsaade etmiyor. Bunun için bile benden vergi almak istemiyor. “*Sen TC vatandaşısın, dışarıda yaşıyorsun*” diyor. Türkiye'deki Rumlar çok rahatlar. Orada da olsalar, burada da olsalar rahatlar.

(ŞC85) Rumlar bize göre çok daha rahat yaşıyorlar, onlara bir baskı yok. Batı Trakya Türkleri rahat da görünseler çok rahat bir hayatları yok. Ekonomik durumlarını da çok iyi görmedim. Eski evlerde oturuyorlar, onlara bazı ilaveler yapmışlar. Rumlar bizlerle [Türklerle] aynı şartlarda özgürce, demokrasi içinde yaşıyorlar, ticaret yapabiliyorlar. Ev almakta, miras konularında Türkler hala baskı altındalar, zorluklar yaşıyorlar.

(UI95) Biz geldiğimizde Türkiye’de Rumlara karşı bir düşmanlık yoktu. Konuştuğum insanlarda, okuduğum kitaplarda onlara karşı bir ayrımcılık yoktu. Burada tam bir demokratik ortam vardı, kim ne derse desin. Ama Yunanistan’da askere gittiğim ilk gün tabur komutanı konuşma yaptı. İzmir’den başladı, Ankara’ya, Eskişehir’e, İstanbul’a gitti, “*Ben nereye düştüm?*” dedim. Pazar günleri televizyonda ayın vardı, orada “*İstanbul’u alacağız*” vs. Yunanistan’da hep bu var. Doğan her çocuğa “*İstanbul’u alacaksınız*” diyorlar. Ama Türkiye’de bu yok. Osmanlının gayri Müslimlere tanıdığı o hoşgörü, ayrıcalık kesinlikle devam ediyor. Onlar bizim orada neler çektiğimizi bilemez.

(ŞB96) Onların ufukları daha geniş. Yunanistan onlara her türlü hakkı verdi. O yüzden burada nüfuslarını korudular. 6-7 Eylül Olaylarından sonra gidenler olsa da bir kısmı geri döndü. Konsolosluk onlara ve Bozcaada, Gökçeada Rumlarına maddi yardım yapıyor.

Biz trenle Türkiye’ye gidip gelirken, TC vatandaşı Yunanların iki kimliği vardı. Yunan tarafında bizi didik, didik ararlarken onlara dokunmuyorlardı. Türk pasaportu yanında Yunanistan kimlikleri de vardı. Türkiye o zamanlar bize de vatandaşlık verseydi kimse gelmezdi.

Ben şuna da şahit oldum. Gümrükte bir otobüs dolusu öğrenciyi rastladım. Karadeniz bölgesinden topladıkları çocuklara Yunanistan’da ücretsiz eğitim veriyorlar, onları devşiriyorlar.

(OH102) Onlar burada çok rahat. Bizim akü fabrikası varken, Sirkeci’de bir Rum’dan kurşun alırdım. Ben onu Türk zannediyordum, bana kendini Süleyman diye tanıtmıştı. Sonradan Rum olduğu ortaya çıktı. Bildiğim kadarıyla onlar burada bizim çektiğimiz sıkıntıları çekmiyorlar. İstanbul’da çok Rum’la tanıştım, hepsinin durumları çok iyiydi, rahat bir

hayat sürüyorlardı. Bizimkiler orada çile çekiyorlar, hakaretlere maruz kalıyorlar. Camilerle ilgili problem yaratıyorlar. Biz burada onların kiliselerine bir şey yapsak bütün dünyayı ayağa kaldırırlar.

(ŞN 41) Azınlıkta yaşamak her toplum için zordur. Benim burada tanıdık ve arkadaşım olan Rumlar da var... Onların da kendilerince mağduriyetleri, şikâyetleri var. Ama benim gördüğüm kadarıyla burada fiilen yaşayanların sayısı 3000 kadar. Gerçekte TC vatandaşı olan Rumların sayısı çok daha fazla. Yunanistan onlara bazı imtiyazlar tanıyor ve TC vatandaşlığını kaybetmeden orada çalışıp, ikamet edebiliyorlar. Yunan Konsolosluğu İstanbul'da yaşayanlara maddi destekte de bulunuyor. Yunan vatandaşlığını almadan onlara özel bir statü tanınıyor, oturup çalışmada sıkıntı yaşamıyorlar.

Onların da mal, mülk sorunları vardı. Hem vakıfların hem de 1964 kararnamesiyle Yunanistan'a göç edenlerin malları kalmıştı. Son zamanda hükümetin tanıdığı hakla mallarını geri almaya başladılar. Vakıf malları da iade edilmeye başlandı. Bizimse vakıf mallarımız azalmaya devam ediyor. Oysa bu konuda pazarlıkla mütekabiliyet sağlanabilirdi.

(GI38) Şöyle anlatayım. Bizim Batı Trakya'da kimlik sorunumuzun yanında bir de vakıf malları sorunumuz var. Bütün bölgeler vakıf malları üzerine kurulmuş. Burada da aynı şey var. Mesela Zeytinburnu bölgesinde Rumlara ait vakıf malları var. Bir ara hükümet bir karar aldı. Vakıflara ait mallar, yerler iade edilecek diye. Sonra bir sürü sorunlar çıktı. Rum vakıfları geldiler ve devlet onlara hakikaten yerlerini verdi. Son yıllarda Türkiye, *"Biz büyük devletiz. Varsa böyle bir sorun, biz çözmeye varız"* dedi. AB süreçlerinde sorunları çözelim diye uğraştık. Aslında bir arpa boyu yol kat edemiyoruz. Çünkü Yunan hiç kimseyi tınlamıyor. AB ve İnsan Hakları Mahkemesi onları zorlasa da uygulamaya sokmuyorlar. Vakıf malları da bunlardan birisi.

Bizim köydeki tarlalar, köydeki evler hepsi aslında vakıf malı. Bu vakıf malına daha geçen yıl kadastro geldi. Birçok vakıf malına zaten el konulmuş durumda. Belki şu an Yunanların malı olmuş. Üzerine belki kamu daireleri yapılmış veya belki Yunanlara satılmış. Kurtarabildiklerimizi kurtarabildik. Şahin'de mesela hiç Yunan nüfus yaşamıyor. Ama bakıyorsunuz köyün girişine bir kilise kondurulmuş. “*Bakın biz buradayız*” mesajı verilmiş durumda. Bütün mallar aslında vakfa ait. Onların hepsinin kayıtları var. Hatta köydeki evde tadilat yaparken dedemin tapularının hepsi çıkmıştı. Bunlar Osmanlıca idi. Biz onları burada Osmanlı Arşivi'nden bir arkadaşa tercüme ettirme fırsatı yakaladık. Onları hala tutuyoruz. Yazıyor neresi neresidir. Vakıf İdaresi'nde de dosyalar var. Hala bizim kişiler tarafından yönetiliyor. Ama bunu resmi olarak dikkate almıyor devlet. Bu, sürüncemede kalmış bir problem. Biz de bu arada ne kadarını kurtarabilirsek. Orada bir şey yapamayız. Biz de AB nezdinde Yunanistan vatandaşlığının bize verdiği hakları öğrenmeye başladık.

Eski resimlerde camiler, saat kulesi, medreseler var. Onlar yıkılmış, yerlerinde restoranlar görülüyor. Bu vakıf malını sen nasıl restorana çevirdin? Vakıf malları zaten satılamaz. Vakıf sana bunu satmış olamaz. Eğer camiye yıkıp yerine bir restoran, bir apartman dikilmişse bunu irdelemek lazım. Aynısı belki burada da oldu. Zeytinburnu Stadı'nın orada Rum Balıklı Hastanesi var. Oradaki arazinin bir kısmı aslında Rumlarınmış. Zeytinburnu Belediyesi'nin yüzme havuzu vardı. Vakıflarla ilgili iade kararı alındığında belediye mecbur yıktı ve “*Buyur kardeşim, arazi seninmiş*” dedi. Düşünün bugün Yunanistan onu yapar mı? Yapmaz. Biz artık elimizdekileri de almasın diye uğraşyoruz.

(B115) İstanbul Rumlarından çok Yahudileri tanıdım ben. Mesela çocuklarına Türk isimleri veriyorlar, Türkçe konuşuyorlar. İbranice konuşana rastlamadım. Çok kıskandım ben onları. Batı Trakya'da ben çocuklara Yunan ismi verelim

demiyorum. Ama Yunanca konuşabiliriz. Ermeniler de Türkçe konuşuyorlar. Ama asimile olmuş değiller. Kimliklerini kaybetmediler ve Türk toplumu ile kaynaştılar. Rumlar da aynı şekilde. Geçmişte yaşanan acılar da var. Yine de bizim kadar mesafeli değiller. Biz çok izoleyiz. Oysa Türkiye'deki azınlıklar Türk toplumu ile iç içe yaşıyorlar.

***Batı Trakya Türklerini,
Türkiye'ye başta Bulgaristan
olmak üzere Balkanlardan
ve diğer ülkelerden gelen
göçmenlerle kıyaslamanızı
istese ne dersiniz?***

(ZE72) Bulgaristan'dan 1987-1988 yıllarında gelen göçmenlerle biz çok iyi anlaşıyoruz. Onlar geldiklerinde biz onlara iş bulmaları, ev bulmaları konusunda çok yardımcı olduk. Hatta size şöyle bir anımı anlatayım. Bulgaristan göçmeni bir öğretmen bizim kiracımızdı. Bunu bana kendisi anlattı. 1999 depremi öncesi kardeşi arsa alması için ona para gönderecekti. Bir aksilik olmuş ve parası gelmemiş. Babamdan yardım istemiş. Babam eve gitmiş, annemin ziynet eşyalarını alıp ona borç olarak vermiş. Öğretmen de arsayı almış. Babam bunu bize hiç anlatmadı. Babam rahmetli olunca bana cenazesinde gözyaşları içinde bunu anlattı.

(MC55) [Bulgaristan Türkleri ile] benzerliğimiz, benzer taraflarımız var. Benzerlik, her iki grubun da çalışkan, mücadeleci olması. Ama onlar bize göre biraz daha tutumlular. Biz sosyal anlamda biraz daha rahatız. Bulgaristan Türklerini devlet kabul ettiği için onlara bazı imkânlar verildi. Onlar da çalışkandılar. Ama onlara da bugünkü Suriyeliler kadar da bir şey, destek verilmedi. Ev yapıldı ve tahsis edildi onlara. Gerçi karşılığını kira ödermiş gibi ödediler. Bizim Batı Trakya'dan gelenlere öyle bir şey yapılmadı. Hiçbir şey yok. 1950'lerde gelenlere de yok...

(BC91) Batı Trakyalılar aslında fabrika hayatına uygun insanlar değil, köyden geldikleri için sisteme çok yakın

değillerdir. Mesela Bulgaristan'dan gelenler daha uygundur. Onların meslekleri de vardır. Batı Trakyalıların çoğu tütün-cülük ile uğraştığı için buraya geldiğinde “*bebecilik*” yaparlar, yani “*bebe triko*” yaparlar. Çünkü bebe triko da herkese iş vardır. Anneye, babaya, çocuğa. Birisi diker, birisi keser, birisi ne bileyim başka... O, aparatla çalışır. Onun için aile fertlerinin hepsinin işi vardır, daha çok çalışırlar ... ve kısa sürede de yol alırlar. Batı Trakyalılar o konuda daha bilinçlidir yani, pek böyle standart işlere gitmeye gelmezler. Meslekleri de yok. Daha çok bu sektörde başarılı oluyorlar...

Belki de şöyle söyleyebilirim, Bulgaristanlılara eziyet daha fazlaydı. Belki komünist rejimde, yani eziyetin olduğu yerde insan daha çok kendi benliğini arıyor olabilir. Yunanistan'da bunu pek görmedik belki de. Ama şivede, ben hâlâ daha konuşurken bazı şeyleri şiveli olarak konuşuyorum. Yani yıllardır orada olmama rağmen hâlâ o şiveden bazı kelimeler kullanırım. Cümleler kullanırım. Ama kızım öyle değil. Zaten ortaokul ve liseyi İstanbul'da okudu, üniversiteyi İstanbul'da okudu, doktora'yı Almanya'da yapıyor, yanımızda değil. Bu eksiğimiz olabilir belki. Ama folkloru falan var aslında, yaşatmaya çalışıyoruz. Yeterli olmuyorsa, onu da gözden geçirmek lazım. Bir de şey, özentisi olabilir. Bir de Batı Trakyalılar çok değil. Bulgaristanlılar nüfus olarak daha fazla olduğu için Bulgaristan'dan gelen Tuna eyaleti insanları cemaat halinde yaşıyorlar. Daha yoğunluktalar. İnsanlar birbirine daha fazla yakın. Mesela Hürriyet Mahallesi, yüzde seksen, doksanı Bulgaristan Türklerinden. Batı Trakyalılar daha az olduğu için belki dikkat çekmiyor olabiliriz. Yoksa şivemizi hala koruyoruz aslında...

Şöyle söyleyebilirim, eğer zaaflarımız varsa burada bir yanlış var demektir. Yoksa dediğim gibi, biz burada Batı Trakyalılar, hatta Bulgaristan için de söyleyebilirim hep itibar gördük. Yani dışlanmadık, öyle bir şey yok. Kendi kendimize belki de yitirdik bazı hasletlerimizi. Bir de sayıca daha az olduğumuz

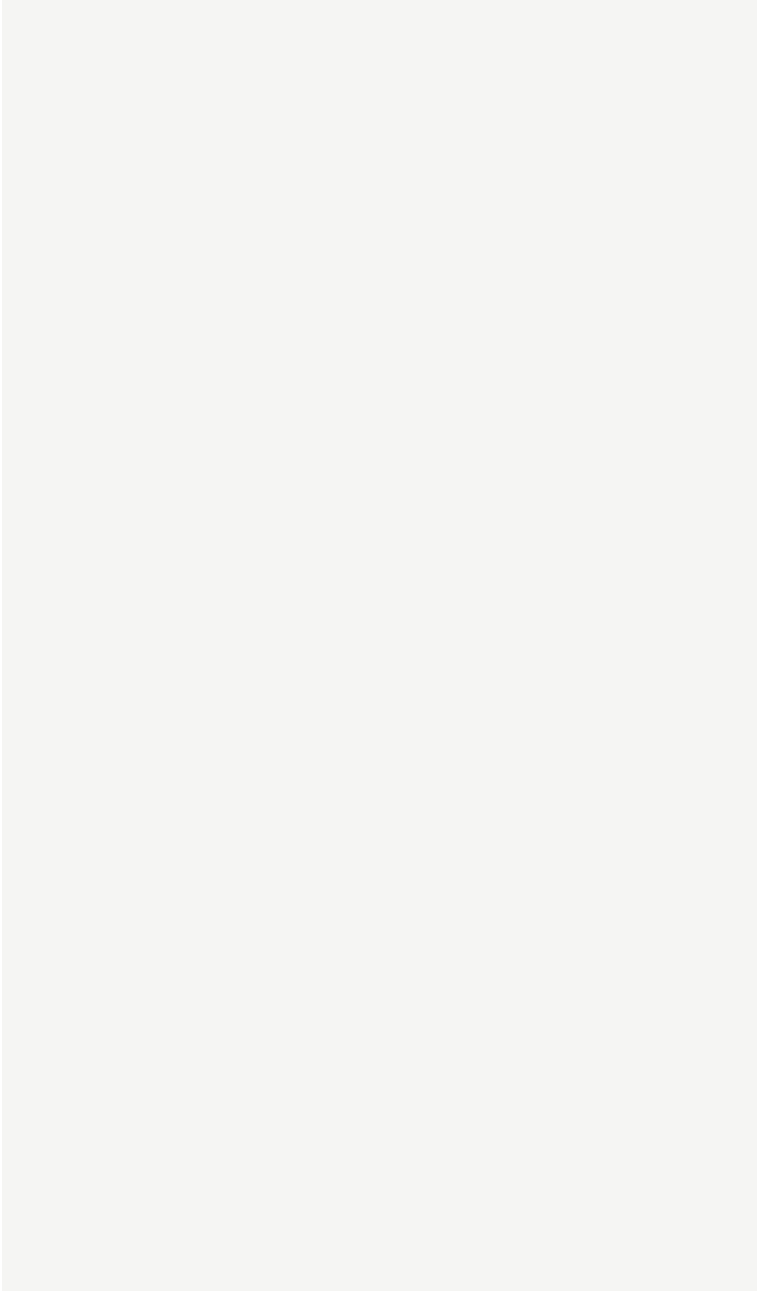
için Türkiye'ye daha yakınız biz. Yani onun için gidip gelmeler daha fazla. Daha çok etki altında kalmış olabiliriz Türkiye'den. Bulgaristan'dakilerin sürekli Türkiye'ye git gel yapması o dönemde çok fazla söz konusu değildi. Ama biz çok gidip, geldik. Çok gidiş, geliş olduğu için şive de ona göre değişmiş olabilir. O yüzden çok daha kolay bütünleşiyor ve çok daha kolay sisteme adapte oluyoruz.

(UI95) Batı Trakyalılar buranın yerli halkı, Manavlarla daha çok benzeşiyor. Ama dağlık kesimden olanlarla Yaka'da yaşayanlar farklı. Burada bir Manav köyüne gidin, Yunanistan'daki ova köyleri ile aynı gelenekler, görenekler var. Günlük hayatlarımız onlarla aynı. Ama Arnavutlar mesela bizden farklılar.

(ŞN41) Bizim ilçemizde Bulgaristan, Yugoslavya göçmenleri çok var. Arnavutlar, Boşnaklar da var. Aslında birbirimizle çok ortak noktamız var...

Ben önce "Türk'üm", sonra "Müslümanım". Biz zaten Türkçe konuşurduk. Kendi aramızda Yunanca konuşmaya kalksak büyüklerimizden azar işitirdik. Bir kişi Yunan bir kızla evlenmek istedi ve ailesi dahil bütün toplum onu dışladı. Batı Trakya'dan gitmek zorunda kaldı. Şimdilerde durum değişti. Yunanlarla evlilikler var.

(BI15) Onlarla kıyaslanabilecek bir durumumuz yok. Batı Trakyalılar İsmet İnönü'ye sitem ederler. Lozan'da bizi bıraktı diye düşünüyorlar. Çünkü biz kendimizi, Türkiye'nin parçası gibi görüyoruz. Batı Trakyalılar, T.C. vatandaşı olmasalar dahi kendilerini öyleymiş gibi hissediyorlar. Bugün ülkelerindeki savaştan dolayı göç eden Ortadoğu vatandaşları ile bizim aramızda hiçbir ortak nokta göremiyorum. Ben kendimi bu ülkenin mirasçısı olarak görüyorum...

İbrahim Baltalı Arşivi

Sarancina Köyü, Gümölcine

Sonuçlar

Cezmi Eraslan*

Türkiye Cumhuriyeti'nin tapusu sayılan Lozan Barış Antlaşması ile Yunan Devleti'ne emanet edilen Batı Trakya Türkleri, Türk milletinin ata yurdundan Anadolu'ya, oradan Avrupa'nın ortasına doğru yürüyüşündeki öncü kolun en önemli bakiyesidirler. Lozan'dan bu güne nadiren rahat yüzü gören, rahatlıkları Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin seyrine bağlı, daima diken üzerinde yaşamak zorunda kalan soydaşlarımızdır.

Kurulduğu günden itibaren Batı dünyasının Osmanlı Devleti ile hesaplaşmasının aracı pozisyonuna oturtulan Yunan Devleti, Osmanlı Devleti'nin yıkılış günlerinde Anadolu'ya çıkarılarak Türk milletinin Rumeli'ye geçmesiyle başlatılan altı asırlık hesabın tahsiline gönderilen tetikçi rolünü oynamıştır. Türk milletinin kadın-erkek, genç-yaşlı bir bütün olarak verdiği istiklal mücadelesi sonucu 9 Eylül 1922 günü biten rolü; Batı Anadolu'da, Doğu Karadeniz'de devletler kurma hülyası, Küçük Asya Faciası olarak bölge tarihinin senaryosunda yerini almıştır. Mudanya Mütarekesi'nde masada yer verilmeyen Yunanistan, önce Yunan Sevr'i ve sonrasında Lozan'da İngiltere'nin gayretleriyle zevahiri kurtarabilmiştir.

.....
* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü,
cezmi.eraslan@istanbul.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-3475-310X.

Atatürk-Venizelos dönemindeki nispeten iyi ilişkilerden sonra yaşanan İkinci Dünya Savaşı yılları ve iç savaş dönemlerinde büyük güçlükler çeken Batı Trakya Türklerinin 1950'lerin ilk yıllarında yaşadıkları göreceli huzur ortamı Kıbrıs Me-selesiyle paralel olarak bozulmuştur. Bilhassa Albaylar Cuntası döneminde kendi anayasalarına dahi aykırı düzenlemeler ile kalıcı hale getirilen baskı ortamı Avrupa Birliği sürecinde dahi düzeltilmemiştir. Batı Trakya'daki Türk kimliğini inkâr siyaseti ve uygulamaları uluslararası hukuk alanında mahkûm olduğunda dahi "Avrupa'nın şımarık çocuğu" rolünü oynamaya devam ederek kararları uygulamamakta devam etmiştir. Bu kanun, kural ve hukuk tanımazlık ortamında Batı Trakya Türklerinin büyük çoğunluğu kimliklerini korumak ve daha iyi yaşamak için Türkiye'ye göç etmişlerdir. Göçlerin tabii bir sonucu olarak da Batı Trakya coğrafyasındaki arazi sahipliği ve nüfus üstünlüğünü kaybetmişlerdir.

Türkiye'nin, Batı Trakya Türklerinin yerlerinde kalarak varlıklarını muhafaza etmelerini geçen asrın bilhassa ikinci yarısından itibaren önemseddiği ve göçü özendirmemeye çalıştığı bizzat göç edenlerin sınırda ve sonra vatanları Türkiye'de yaşadıkları hatıralarından anlaşılmaktadır. Buna mukabil Türk dış politikasında, Kıbrıs kadar önemli bir stratejik mevkiye sahip olan Batı Trakya konusunun Türk ve dünya kamuoyunda hak ettiği ilgiyi gördüğünü söylemek mümkün değildir. Bu süreçte Lozan'daki hakların ihlali durumunda Türkiye'nin mütekabiliyet ilkesi gereği misliyle mukabele yoluna gitmediği bilinmektedir. Söz konusu süreçte takip edilen politikalar ve yapılan uygulamaların Evlad-ı Fatihan yadigarı Türkleri yerinde tutmaya yetmediği açıktır. Büyük çoğunluğu ay yıldızlı bayrağın gölgesinde rahatça "Türk'üm" diyerek yaşayabilmek için asırlardır yaşadığı yurdunu bırakarak "*Gözümü kapatıp Türkiye'ye geldim*" diyebilen insanların hak ettiği değeri görmesi gerekir. Büyük Türk devletinin mürüvveti bunu gerektirir.

Öncelikle göçmenlerin ve sivil toplum örgütü olarak derneklerde vazife yapmış olanların mülakatlarında günümüz itibarıyla vatandaşlık haklarının önemli bir kısmı alınmış olmasına karşın Lozan Antlaşmasından kaynaklanan hakların alınmadığı, başta müftü seçimi olmak üzere dini alanda cami, minare ve ezan konularındaki sıkıntının devam ettiği dile getirilmektedir.

Siyasi alanda: Türklerin bağımsız milletvekilliklerini engellemek için çıkarılan %3'lük ülke geneli barajı dolayısıyla Türklerin diğer partilerin listesinden seçilmek ve bunu sağlamak için de temel söylemlerini bu partilerin programlarına uydurmak mecburiyetinde oldukları bilinmektedir. Siyasi alanda sağ ve sol partilerin hükümetleri değişmesine rağmen bir şeyin değişmediğine dikkat çekilmektedir: *“Sağ gitti, sol geldi. Yeni Demokrasi gidiyor, Çıpras'ın liderliğinde SİRİZA geliyor. Ama değişmeyen bir şey oluyor. O da azınlık üzerinde uygulanan politika”*.¹ Ana hedefi asimilasyon ya da azınlığı göçe zorlama olan bir politikayı takip eden ve görevlileri değişmeyen bir masanın varlığı ise uygulamanın bir devlet politikası olduğunun göstergesidir.

Kimlik Alanında: Türklük bilincinin bastırılmasına yönelik olarak okullar dışında Batı Trakya Türklüğünün sembol haline gelen Gümülcine Türk Gençler Birliği, İskeçe Türk Birliği, Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği gibi sivil toplum kuruluşlarının tabelalarından kaldırılan Türk adı yerine konmuş değildir. Türk azınlığın temsilcilerinin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) müracaat edip kazandıkları davalara karşın Yunanistan hükümetlerinin herhangi bir müspet uygulaması olmaması ve yaptırım getirilmemesi Avrupa'nın temel haklara bakışını da gösteren bir insanlık ayıbıdır.

Dinî Alanda: Türklerin seçimle belirledikleri müftülerin yerine hükümetin atadığı bir müftünün azınlığın dini temsilcisi gibi dayatılması Lozan Antlaşmasına aykırı olmakla birlikte

1 İÇ20 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa'da yapılan mülakat.

halen yürürlüktedir. Vakıflar da hükümetin atadığı kişilerce idare edilerek ciddi bir yekûn tutan vakıf malları üzerinde hükümetin kontrolü sağlanmaktadır.

Eğitim alanında: Öğrenci azlığı sebep gösterilerek Türk ilkokullarının usulsüz bir şekilde kapatılması ve biri Gümülçine’de diğeri ise İskeçe’de olmak üzere sadece iki Türk orta-öğretim kurumunun bulunması azınlığı çocuklarını Yunan okullarına göndermek zorunda bırakmaktadır. Sahip olduğu okullarda da her geçen gün Türkçe dersler azaltılmaya çalışılmakta, derslerin kalite seviyesi düşürülmektedir.² Bilhassa Meriç bölgesinde okulsuzluk dolayısıyla çok cahil bırakılan ailelerin 1990’larda ortaokula alınmaya başlayan çocukları arasında kendilerini “*Ben Yunan Müslümanıyım*” diye tanımlayanların büyük bir yekûn teşkil ettiği tespiti yapılmıştır.³

Yüksek eğitim alanında ise son zamanlarda Yunan üniversitelerinde Türklere tanınan sınırlı kontenjan uygulaması bir yandan Atina’da, Selanik’te, Türklerin olmadığı bölgelerde yaşayarak yetişen gençliği Türkiye’den uzaklaştırırken, diğer taraftan çevre ve iş imkânlarını öne çıkararak gençlerin asimile edilmesine zemin hazırlanan bir süreci başlatmıştır.⁴ Bu gençler Yunancayı çok iyi öğrenmelerine mukabil kültürel bir erozyona maruz kalmaktadırlar. Azınlığın haklarını savunmada kullanacakları dil gelişirken, ailelerinin uğradığı haksızlıkları görece bilinçten mahrum olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Kontenjan uygulamasının Türk gençlerine

2 “2015’te gelmemin sebeplerinden biri, çocuklarımın eğitimi. Çocuklarım 2015 yılında ilkokula başladılar. Bizim oradaki ilkokullar kapanıyordu. Batı Trakya’da pek çok ilkokul kapandı. Çocukları doğrudan Yunan okuluna gitmek mecburiyetinde braktılar”. NU26 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa’da yapılan mülakat.

3 “Yeğenim, ‘Ben Yunan Müslümanıyım’ diyor. Çocuk kendini Türk olarak hissetmiyor”. NU26 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa’da yapılan mülakat.

4 “1967’lerde Yunancayı biz ihtiyaç olduğu zaman konuşuyorduk, daha dikkatli idik. Resmi dairelerde Yunanca konuşuyorduk. Yunancayı çok iyi bilmeme rağmen ben gerektiği zaman Yunanca konuşuyordum. On iki sene sonra gittiğimde bazı Yunanca kelimelerin bizim Türkçenin arasına da girdiğini gördüm. Bu beni çok üzmişti. Ama o zamanlar, 1992’lerde yine de iyiydi Türklük”. BC91 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa’da yapılan mülakat.

Yunancayı öğretmek, dört yıllık fakülteyi on yılda bitirtmek ve işsiz bırakmak amacına yönelik olduğu değerlendirilmesinde yapılmaktadır.⁵ Yunanistan'ın normalde akreditasyonunu tanıdığı Türk üniversitelerinden mezun Batı Trakyalı öğrencilere getirdiği DİKAÇA denilen ek uygulamalar ile Türkiye'de okuyup Yunanistan'da yaşamaya ve çalışmaya devam etmek isteyenlerin önünü tıkadığı görülmektedir.⁶ Yükseköğretim için Türkiye'yi seçen Batı Trakyalı gençlerin diğer yabancı uyruklulardan ayrı tutulması mülakatların pek çoğunda dile getirilen bir husustur.⁷

Yunanistan'ın Avrupa Birliği'ne üye olmasından sonra Batı Trakya gençliğinin yurtdışına göçünün arttığı, kısa ve uzun süreli, çoğunlukla yerleşme amaçlı göçün istikametinin Avrupa olduğu görülmektedir. Türk varlığının yerinde tutulması bir devlet politikası olarak uygulanmaz ise kısa bir süre sonra Batı Trakya azınlığının ciddi bir şekilde eriyeceği endişesi ortak tespitlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸ Türkiye'ye okumaya gelenlerin *"Türkiye'nin sıcak elini daima üzerimizde hissediyoruz. Bu şekilde oralarda güven noktasında bir sıkıntı yaşamıyoruz"*⁹ minnetine karşın yaşanan ciddi nüfus erozyonu Türk devleti için siyaset üstü bir dava olması gereken Batı Trakya'nın daha fazla ilgiyi hak ettiğini göstermektedir.

5 CI32 ile 2 Haziran 2022 tarihinde İstanbul'da yapılan mülakat.

6 *"İstanbul Üniversitesi gibi köklü bir üniversitenin yeterliliğini sorguladılar. Ben o sürece dâhil olmadım. O sürece dâhil olan sınıf arkadaşım vardı. Ancak sekiz yılda diplomasını tanıtma imkânı bulabildi".* 1982 doğumlu G138 ile 18 Haziran 2022 tarihinde İstanbul'da yapılan mülakat.

7 *"Türkiye'de okuyan Yunanistan vatandaşı Batı Trakyalı gençlerden birçok üniversitede yılda 40.000 - 50.000 Liraları bulan katkı payları isteniyor. Bunu Ankara'da kimse dile getirmiyor".* İÇ20 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa'da yapılan mülakat.

8 *"Batı Trakya'da bir kuşak harcandı. Tarla ve ev dışında başka bir yer görmediler. Benim köyümde her şey yetişir. Köyümüzde epey genç var. Şu anda Hollanda'ya çok fazla giden var. Nüfusun % 50'si azalmış".* CI32 ile 2 Haziran 2022 tarihinde İstanbul'da yapılan mülakat.

9 *"İnsanlar çalışmaya gidiyorlar, ama bir şekilde vatandaşlıklarını da korumaya çalışıyorlar. AB içerisinde bu tarz göçler normal karşılanıyor. Ama bence Batı Trakya için böyle düşünülmemeli. Çünkü Batı Trakya, Türkiye Cumhuriyeti Devleti için en az Kıbrıs kadar önemlidir".* İÇ20 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa'da yapılan mülakat.

KAYNAKÇA

Örnek Olarak Seçilen Mülakatlar

BC91 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa'da yapılan mülakat.

CI32 ile 2 Haziran 2022 tarihinde İstanbul'da yapılan mülakat.

GI38 ile 18 Haziran 2022 tarihinde İstanbul'da yapılan mülakat.

IÇ20 ile 15 Mayıs 2022 tarihinde Bursa'da yapılan mülakat.

OI64 ile 7 Haziran 2022'de İstanbul'da yapılan mülakat.

